

K 206:552
3

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ძველი
ქართული
აგნობრაფიული
ლიტერატურის
ძეგლები

წიგნი V

ბიბლიოთეკა

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ძველი ქართული
სავიგონარო
ლიტერატურის ძეგლები
V

1330533333

1999

АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ РУКОПИСЕЙ ИМЕНИ К. КЕКЕЛИДZE

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕГРУЗИНСКОЙ АГИОГРАФИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

КНИГА V

Текст к изданию подготовили, исследованием
словарем и указателями снабдили

Э. П. Габидзашвили и М. Н. Кавтария

Редактор М. А. Шанидзе

ТБИЛИСИ
«МЕЦНИЕРЕБА»
1989

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწიერთა ინსტიტუტი

ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები

წიგნი V

დასაბუქდად მოამზადეს, გამოკვლევა, ბიბლიოგრაფია,
ლექსიკონი და საძიებლები დაურთეს.

ენრიკო გაბიძაშვილმა და მიხეილ ქავთარიამ

რედაქტორი მ ზ ე ქ ა ლ ა შ ა ნ ი ძ ე

სკეპ-2000
შემოწმებულია

თბილისი
„მეცნიერება“
1989

8C109/003) + 8C1-3, 8C1 [ჭავჭავაძე]

ქართული
ბიბლიოთეკა

83:3

499.9621+899.9621.09

d 493

ქართული ენოქოგრაფია

„ძველი ქართული აგიოგრაფიული ძეგლების“ V წიგნში ქვეყნდება XVIII ს. ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიული თხზულებანი, რომელთაგან ერთი გრიგოლ ვაბეაძის (დოდორაძის) ეკუთვნის, ხოლო ხუთი ბესარიონ ორბელიანის. დანართში შეტანილია გაბრიელ მცირის და სპირიდონ გრძელის თხზულებები. წინამდებარე წიგნში შესულ აგიოგრაფიულ თხზულებათა გამოცემად მომზადებულ ტექსტებს ერთვის სამეცნიერო აპარატი: გამოკვლევა XVIII ს. ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიის შესახებ, ბიბლიოგრაფია „ძველი ქართული აგიოგრაფიული ძეგლების“ I—VI ტომებში შესულ თხზულებათა შესახებ, ლექსიკონი, საძიებლები.

აღნიშნული მასალის გამოქვეყნებას დიდი მნიშვნელობა აქვს ქართული ენისა და ლიტერატურის ისტორიის საკითხების შესასწავლად.

წინამდებარე წიგნით მთავრდება ქართული აგიოგრაფიული ძეგლების პუბლიკაცია.

გამოცემულ ტექსტებში გვიანი ფეოდალური ხანის მკვლევარი ბეკრ სანტერესო მასალას იპოვის მხატვრული აზროვნების, ენის და ისტორიულ-პოლიტიკური საკითხების შესწავლისათვის.

რეცენზენტები: ფილოლ. მეც. კანდიდატები
ე. გიუნაშვილი
მ. დოლაძე

K 206-552
3

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. საბ. წიგნბ.
ბიბლიოთეკა

5-886
206-552/786

4603010201

d _____ რეზ. 89 © გამოცემლობა „მეცნიერება“, 1989

M 607 (06)—89

ISBN 5—520—00573—7

პრივოლ ვახვანიშვილი (დოდორქელი)

წამებაჲ ყოვლად დიდებულისა მოწამისა დედოფლისა ქეთევანისა¹, რომელი იწამა სპარსთა მიჯნისა შაკვაბაჲ² უსჯულოსა მიერ ქალაქსა შირაზისასა*

საქმისა რამსჲ კეთილსა დამწყებელსა გონებადცა კეთილი უწყს და ფრიადითა სიბრძნითა აღსავსე, რამთა, რაჲამს შემოიკრიბნეს გონებანი მათნი გულისკმის-ყოფად წიგნთა მათ ღმრთივსულიერთა და მის მიერ აღმოივსოს, მსგავსად მდინარისა, თაფლმწითოლვარენი სიტყუანი მათნი და მორწყოს პირი ყოვლისა ქუეყანისა. რამეთუ, აჰა ესერა, მეგულების შესლვად შეუვალთა მათ და შეკადრებად შეუკადრებელისა მის ჩემ მიერ ძნიად მისაწთომელისა საქმისა გელყოფად, პირველად ვევედრები ღმერთსა, დამბადებელსა ჩემსა, რამთა აღმისრულოს სავედრებელი ესე ჩემი და მომცეს მე გონებაჲ გულისკმის-ყოფისა და ენა³ წესიერად მეტყველებისა, რამთა შეუძლო წინამდებარესა ამას სიტყუასა აღწერად და ქადაგებად საკვრველებით ქმნულსა⁴ მას საქმესა წინაშე ყოველთასა და ნესტკსაებრ⁵ ვობრიდ⁶ ყურსა სმენის-მოყუარეთასა⁷, რამეთუ არიან საქმენი ესე დიდ⁸ და მაღალ და დიდთა მიერ აღსაწერელ, ხოლო სიტყუანი ჩემნი კნინ და შეურაცხ. არამედ არა ვინებე, რამთამცა არა აღვსწერ[ნ]ე ლუაწლნი მოლუაწებათა ნეტარისა დედოფლისა ქეთევანისნი⁹, რამეთუ მაიძულეს მე კაცთა ვიეთმე ღმრთისმოყუარეთა აღწერად საქმისა ამის, რამთა არა დაეიწყებასა მიცემულ იყო¹⁰ ცხობრებაჲ ესე ყოვლად სანატრელისაჲ, რამეთუ ყოველნი წმიდანი ღმრთისანი, აღმოსავალისა-დასავალისანი, თუსთუსთა ქუეყანათა და სოფელთა ილუწიან და შემწყე და მეოხ არიან მათთს და ყოველთათს წინაშე ღმრთისა, არამედ უმეტესად თუსთათს შუამდგომელ არიან ღმრთისა მიმართ საქმეთა მათთა წარმართებისათს.

* ხელნაწერები: A:A—130 (1705—1713 წწ.), B:S—3269 (1720-იანი წლ.) (C: A-170 (1733 წ.).
¹ ქეთევანისა C. ² შაკვაბ A, შაკვაბ B. ³ ენის B. ⁴ ქმნილსა C. ⁵ ნესტკსაებრ C. ⁶ ვობრიდეს C. ⁷ სმენის მოყუარეთა AC. ⁸ დიდი A. ⁹ ქეთევანისნი C. ¹⁰ იყოს C.

ხოლო ჩუენცა, რომელნი ესე წლითი-წლად შესხმისა და ქუთუმი
 საგალობელსა და დღესასწაულსა შუენიერსა შეუმზადებთ კეთი-
 ლად მძღესა და ყოვლად სანატრელსა დედოფალსა, ეგვეითარივე
 სსაყიდელი მივიღოთ მის მიერ, ვითარცა სხუათამათ, და უფრო-
 5 სადცა იღუაწოს ჩუენთვის და ქუეყანათა თვისათვის, რამეთუ ვართ
 მკვდრნი სამეფოთა მისთანი და მსახურეულნი ძეთა მისთანი.

ხოლო ესე სამგზის სანატრელი მოწამე ქრისტესი დედოფალი
 115 ქეთავანს¹ აღმოეცენა ნათესავთაგან ცხებ/ულთა, ქუეყანასა მას
 მუხრანისასა, კაცთაგან მორწმუნეთა და ღმრთისმოყუარეთა, დიდთა
 10 და დიდებულთა და სპასპეტთა ქუეყანასა მას ქართლისასა და აღი-
 ზარდა კეთილთა შშობელთაგან, ვითარცა შუენოდა სიკეთესა მათ-
 სა, სწავლითა ღმრთისმსახურებისათა და დღითი-დღე წარემატებო-
 და პასაყითა და აღიზრდებოდა, ვითარცა შვილი² იგი მამისა ზეცა-
 თასა. იყო ესე ნეტარი ხილვითა ხატისათა ფრიად შუენიერ და
 15 ბრწყინვიდა პირი მისი, ვითარცა მზე, და ჰაეროვნებაჲ მისი დაჰ-
 ფარვიდა პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა.

და ოდეს-იგი იქმნა ათორმეტისა წლისა და მოიწია პასაკად
 ქორწინებისა, მიეცა იგი მამისა მიერ თვისისა კახთა მეფისა ძესა,
 გუარტომობით პანკრატიონსა, კაცსა მორწმუნესა და ღმრთისმო-
 20 ყუარესა, ახოვანსა და ყოვლითა კეთილითა ზნესრულიანსა, ძესა
 მეფისა ალექსანდრესსა დავითს. და ვითარცა შუენოდა სიკეთესა
 და მეუფობასა³ მათსა, ეგვეითარიცა⁴ ქორწინებაჲ აღასრულნეს,
 რამეთუ ესეცა, წინაშე ღმრთისა არა უჯერო არს ქორწინებაჲცა,
 ვითარცა იტყვს პავლე მოციქული, რამეთუ „რომელმან იქორწი-
 25 ნოს თვისი იგი ქალწულმაჲ, კეთილად ჰყოფს, და თუ იქორწინოს
 ქალწულმან, არა სცოდნოს“. ვითარცა იყო წესი სიძე-სძლობი-
 სა, ესევეითარიცა აღასრულნეს ჟამნი ცხოვრებისა თვისისანი და გა-
 მოიხუენეს კეთილნი ნაყოფნი ყოვლად შუენიერნი და ისხნეს ძეებ
 და ასულებ და წარვლნეს ყოველნი დღენი ცხოვრებისა მათისანი
 30 შუეებით და განცხრომით და ღმრთისა მიმართ სათნოებათა აღ-
 სრულებითა. ამას თანა გარდახდეს ჟამნი რაოდენ[ნი]მე და თუთ
 კვლმწიფე მეფე ალექსანდრე დიდსა სიბერესა მიწვეულ იქმნა და
 უძღურებისათვის და სიბერისა თვისისა ვერღარა განაგებდა კუერ-
 35 ვასა და მწუხარებასა შინა, თავადნი, აზნაურნი და ყოველნი ერნი
 მათნი.

1 ქეთავან C. 2 შვილი AB. 3 მეფობასა B. 4 ეგვეითარიცა C.

5 სამეფონი BC.

ქეთევანისი
ნიჟოთისა

ამას ყოველსა თანა მოადგეს დავითს, ძესა მისსა, ყოველნი ესე
ერნი და პრჭუეს მას სიტყუთა ესევეითართთა, რამეთუ: „ჩვენ აქა-
მომდე მონანი ვიყვენით მამისა შენისანი და მორჩილნი ბრძანებათა
და აღმასრულებელნი მცნებათა მისთანი. აწ ესერა, იგი სიბერესა
დიდსა მიწვეულ არს და არღარა უძლავს მოვლამ ჩუენი, ხოლო
ჩუენ რაჲ! ვკყოთ, რამეთუ ვარ უგამგეონი. აჰა ესერა, ძალ-გიც,
აღდეგ და შე/მეწიენ და დაიპყარ მეფობაჲ ჩუენი და მის წილ
განაგე კუერთხი მეფობისა მისისა, რამეთუ ფრიად ურვეულ ვართ.“

5

v

შეუძნდა ესე დავითს და მეუღლესა მათსა ნეტარსა ქეთევანს².
და არა ენებათ, რაჲთამცა ცხოვრებასა მამისა მათისასა თუთ მეფე
ქმნილიყო სამეფოსა მათსა, და ესრეთ პრჭუე მათ: „არა ჯერ არს
ჩემდა, რაჲთამცა წინააღდეგ მამასა ჩემსა და მიუხუნე³ პატივნი
მეფობისა მისისანი“. და არა ენება საქმისა ამის კელყოფად და კუ-
ალად თავადთა მათ აიძულეს და ეგვევითარივე სიტყუად მოაჯსენეს
და ძლითლა სადმე დაარწმუნეს საქმისა ამის აღსრულებად. და
წარვიდა მამისა თუსისა თანა და თაყუანისცემით შენდობასა ითხოვ-
და მისგან. ხოლო მამა მისი ჰხედვიდა⁴ რა ესევეითარსა მოკრძაღვასა,
მანცა ნება სცა გულითა არა ქეშმარიტითა.

10

15

1 და შემდგომად ამისა დაიპყრა ქუეყანად ესე კახეთისა და კე-
თილად განაგო ცხოვრებას თუსსა, რამეთუ თუთ დედოფალი ქეთე-
ვან⁵ იქმოდა, ვითარმცა შეენოდა, ყოველსა კეთილისა საქმესა: ეკ-
ლესიათა შენებასა, ობოლთა შეწყნარებასა და ქურციკთა ნუგეში-
ნისცემასა და გლახაკთა და დავრდომილთა კელის-აპყრობასა და
თუთ პატივითა⁶ სამეუფოთა⁷ იყოფოდა და ამას ზედა გარდაცდეს
დღენი მრავალნი და თუთ დავით მეფე დასნეულდა სნეულებითა⁸
სასიკუდინოთა და გარდაიცვალა ამიერ სოფლით და თანანადებნი
ბუნებისა ჩუენისა საქმენი აღესრულნეს მას ზედა, რომელ არს სი-
კუდილი.

20

25

და ვინაჲთგან უჯერო იყო მამისა წინააღდგომა, ღმერთმანცა
არღარა⁹ დრო-სცა ვანგრძობად დღეთა მისთა. რაჲ ვთქუა დღისა
მისთუს და ეამისა/ვითარნი გოდებანი და ტირილნი აღესრულებო-
დეს ეამსა მას, თუთოეულად¹⁰ წარმოთქმა მათი შეუძლებელ არს ჩუენ
მიერ. და თუთ ესე ნეტარი დედოფალი ქეთევან¹⁰, ვითარცა იყო წე-
სი გლოვისა, აღასრულებდა და კეთილად მიითუალვიდა ქურიობა-
სა მათსა წესისა მისებრ, რომელ-იგი წმიდასა სახარებასა შინა წე-

30

35

1 რამე B. 2 ქეთევანს C. 3 მიუხუნე AB. 4 ხედვიდა AC.

5 პატივითა+მით C. 6 სამეფოთა B.

7 სნეულობითა C. 8 არა B. 9 თუთულად C. 10 ქეთევან C.

რილ არს: ანნა, რომელი იგი ცხორებულ იყო ქმრისა თვისისა თანა შეიღწეულ სიქალწულითგან თვისით, რამეთუ მსგავსად მისსა სიმართლით და ღმრთისმსახურებით აღასრულებდა საქმეთა ქურობისათა, არღარა შეუღლებითა სხუათათა, არცა მიღევნებითა ამის სოფლისათა,

116 5 არამედ სიმშვიდითა, სიმდაბლითა და ღამე ყოველ ჳელგანპყრობით ლოცვითა და ცრემლითა მჭურვალითა უძილად გარდასლვითა¹.

რამეთუ შეაქსოვა² თავი თვისი კითხვასა და წურთასა საღმრთო-სა წერილთასა და მსოფლიონი განცხრომანი ყოველნი მოიძგნა და სრულიად დაივიწყნა, /და ჰყვა მას ძე უსრული ჰასაკითა ყოველად 10 შეუნიერი და მსგავსი ანგელოზისა, სახელით თეიმურაზ³, და მსოფ-ლიოსა⁴ ამის განსაცდელისამიერსა ურვასა და მწუხარებასა იქარ-ვებდა მის მიერ.

ამას ყოველსა თანა არა ინება ეშმაკმან განსაცდელი დაცხო-მად მის ზედა, არამედ დასძინა კუალად განსაცდელნი უმწარესნი 15 პირველთასა და მისტაცა პაპამან თვსმან ჳელთაგან მისთა ყრმა ჩული ჰასაკითა თეიმურაზ³ და ძღუნად წარუგზავნა მეფესა სპარს-თასა. რალა⁵ ვთქუა მისთვის, რაოდენმან მწუხარებამან მოიცვა სა-ნატრელი დედაჲ იგი მისი, რამეთუ არღარა ჰყვა მას ნუგი შინ-საცემელი სიხარულისა.

20 და მოთმინე იქმნა ამასცა განსაცდელსა, რამეთუ ასმიოდა წე-რილად წმიდასა შინა სახარებასა: „რომელმან დაითმინოს სრული-ად, იგი ცხონდესო“ და ამის პირისათვის არა ინება შეურაცხყოფა სიტყვისა ამის, არამედ თავი თვისი ღმერთსა მიანდო⁶ და სასოსა მის-სა წმიდასა ღმრთისმშობელსა. და ოდეს-იგი ყრმა თეიმურაზ³ წა- 25 რიყვანეს და მიართვეს მეფესა სპარსთასა, განიხარა სიხარულითა დიდითა ფრიად და აღზარდა იგი თავისა თვისისა შვილად და ჟამთა მრავალთა იყოფებოდა მის თანა. და ჰყვეს მას თავადნიცა და აზნა-ურნი მცირედნი, რომელნიმე წარეტანეს პაპასა მისსა.

ამას ყოველსა თანა, უწინარეს მრავლისა. ჟამისა, მამისა ძმა 30 ამის თეიმურაზისა⁷ კონსტანტინე მიზეზითა რამთმე წარსული იყო სპარსთა მეფისა და შინაგან სახლსა სამეუფოსა აღზრდილ იყო იგი და დაევიწყა მამული სარწმუნოება ქრისტიანობისა და ისმაიტელ და ბარბაროზ ქმნილ იყო და სრულიად დასამკვდრებელ არაწმიდათა ეშმაკთა და შეცვალებულ იყო იგი და ძაღლებრ იღრჳენდა კბილთა 35 მისთა დარღუევისათვის ქრისტეს სარწმუნოებისა. და ვინაითგან ესევეითარითა შეცვალებითა შეცვალებულ იყო იგი, სათნო უჩნდა

1 გარდავლითა B. 2 შექსუვა B| შაყო C. 3 თეიმურაზ B. 4 მსოფლისა B. 5 რაჲ C. 6 მიანდვა AB. 7 თეიმურაზისა B.

ესე მეფესა სპარსთასა: ძმად თვსად უწოდდა და ერთგულად თავისა
 თვისისა აღიარებდა და მრავალსა პატივსა უყოფდა და ჭეროვნად ის-
 მენდა მისსა/ტკბილად.

არა ეგებოდა, ვინათგან¹ ცხორებამ და წამებამ აღვსწერეთ
 დედოფლისა, რათამცა ესევეითარი უსჯულო კაცი შემოვიხუნე და
 ამის მიერ განვაჯობენე² სიტყუანი ჩემნი და მათსა³ ცხორებასა მცი-
 რედ ჟამ-დრო⁴ ვეც, არამედ რავდენცა მრავლის-ვმეტყულებდე
 უსჯულომსა ამისთვის, ეგრეთცა უმეტესად იდილოს სახელი მოწამი-
 სა ამის.

ხოლო ჩუენ პირველსავე გზასა ვიწყით სლვა და ზედამიწევ-
 ნით გამოვაცხადოთ უსჯულომსა კონსტანტინეს ვსენებამ რამეთუ
 იყო იგი სპარსთა მეფისა თანა, მრავალნი და ურიცხუნი წყალობანი
 მიენიჭნეს მის მიერ. და ამას ყოველსა თანა კუალად მიანიჭა სამ-
 თავრო შირვანისა და მის გარეშემონი⁵ სოფელნი მრავალნი და გა-
 ნამდიდრა ფრიად და მეორადად თავისა თვისისა ყო საწყალობელი
 იგი: ამისთვის საწყალობელი, რომელმან-იგი დაიმკვდრა ჯოჯობე-
 თისა იგი უფსკრულნი, ბნელი გარესკნელი და ტარტაროზი განუტ-
 იფობელი. და ოდეს-იგი დაიპყრა სამთავრომ თვისი, რომელნი მიენიჭ-
 ნეს მას სპარსთა მიერ, უნდა განცოფებულსა მას და ძაღლსა სისხ-
 ლისმჭამელსა, რათამცა მამისა და ძმის თვისისა ზედა აღდგეს მოკ-
 ლვად, და დათხევად სისხლთა მათთა, ვითარცა ყო კაინ აბელის
 ზედა.

არამედ ესე უთრჩულოესი კაინისაცა და სხუათა მსგავსთა მის-
 თა, რამეთუ კაინ ერთი ხოლო ძმა მოკლა, და ამან დასძინა სისხლ-
 სა მამისა თვისისასა თანა სიკუდილი ძმისა თვისისა, რამეთუ სპარსთა
 მეფისა მიერ ესრეთ ბრძანებულ იყო მისსა მიმართ. მოიწია იგი
 შირვანს და დაჯდა ტახტსა ზედა უსჯულოებისასა და იზრახა ზრახ-
 ვა⁶ ბოროტი გულსა შინა თვისსა და ენება ზაკვთ, რათამცა იხილნა⁷
 მამა თვისი აღექსანდრე და ძმა თვისი გიორგი. წარავლინა⁸ მოციქულნი
 წინაშე მათსა და ესრეთ წარმოუთხრა: „ვინათგან ესოდენნი წელნი
 გარდასრულ არს და არღარასადა⁹ მიხილავს შუენიერება ხატისა
 თქუენისა და ახოვნება გუამისა თქუენისა, მოვიკსენე¹⁰ პირველი იგი
 სიყუარული ძმითურთ მამაშვილობისა და მინებს, რათამცა ადრე
 გიხილნე თქუენ“. და მოიწია ესე მოციქული წინაშე მათსა და იხი-
 ლეს წიგნი იგი მის მიერ მოწერილი¹¹ და აღმოკითხ[ნ]ეს სიტყუა-

¹ ვინათგან+ესე C. ² განვაჯობენეს C. ³ მათსა+მას C. ⁴ ჟამ-დრო| ჟამ B.
⁵ გარეშემონი| გარემონი C. ⁶ ზრახუა A. ⁷ იხილა C. ⁸ წარავლინა A. ⁹ არ-
 ღარა და— AC. ¹⁰ მოვიკსენე C. ¹¹ მოწერილი ABC.

- 117 ნი ჩემებთ სიყუარულისანი და განიხარნეს ფრიალ, რამეთუ მათა¹ მათა ხილვა იგი მისი.
- მეფემან ალექსანდრე და ძემან მისმან გიორგი და ყოველთა თავადთა კახეთისათა ივნიეს იგი, რამეთუ საქმესა მისსა შინაგან დაფარულსა უმეცარ იყენეს² და არა უწყოდეს, თუ რასა ბოროტსა ზრახას გულსა შინა თუსსა. წარავლინეს ამათაცა კაცი სარწმუნო და გონიერი და პატივით მოიპატივეს⁴ თუსთა თანა. და რაჟამს იხილნა მან მოციქულნი ამათ მიერ წარვლენილნი⁵, განიხარა სიხარულითა დიდითა ფრიალ და მასვე ეამსა მსწრაფლ წარმრვიდა გულმგისისხლელ მამასა და ძმასა თუსსა ზედა და მოიწია კახეთს. და ესენიცა მგზავრ მიეგებნეს მას და შუა ოდენ გულსა კახეთისასა შეიყარნეს და გარდახდეს ცხენთაგან⁶ ორნივე და ამბორს-უყოფდეს ურთიერთას. და ამათ⁷ ვითარცა უძღვები იგი შვილი⁸ შეიტკბეს და შეიყვარეს, ხოლო იგი ტყუილის სიხარულით⁹ სიყუარულსა მათსა იჩემებდა. და მოვიდეს შინაგან სახლსა სამეუფოსა და დაჰკლვიდეს ზუარაკსა მას ჰამებულსა და დღითი-დღე იშუებდეს და სიხარულსა აღასრულებდეს და იტყოდეს: „ძე ესე ჩუენი მომკუდარ იყო და განცოცხლდა, წარწყმედულ იყო და გუეპოვა“ და სხუასა ესევეთარსა მრავალსა იტყოდეს.
- 25 ხოლო მას ბოროტსა ესევეთარნი განცხრომანი და სიხარულნი არა სათნო-უჩნდეს, არამედ მასვე იგონებდა, რომელი-იგი შინაგან შურითა საეშმაკოთა შეიწუებოდა, და საქმესა ასწრაფებდა და ენება, რადათამცა მსწრაფლ აღასრულა წადიერებაჲ თუსი. დღესა ერთსა ყო მანცა სერი დიდი და მოუწოდა მამასა და ძმასა თუსსა და დასხდეს სერობად და იწყეს ჰამად პურისა და აღესრულებოდა მათ ზედა წინასწარმეტყუელებაჲ იგი დავითისი, რომელსა იტყვს: „რომელი ჰამდა პურსა ჩემ თანა, მან განადიდა ჩემ ზედა შეტყუელი¹⁰“. და ჰყვეს მას ბოროტსა კაცი უმსგავსებულნი სიხენესისა თუსისანი¹¹ და განეზრახა¹² მათთუს, რადათა ფარულად განგუმირონ¹³ ლახურითა მამა და ძმა მისი. ოდეს იყო შუა სერობად, მოვიდეს ავაზაკნი იგი ბოროტნი და უხეთქეს თავსა მეფესა ალექსანდრეს და მასვე ეამსა აღმოუტევა სული თუსი. ეგრეთვე ძესა მისსა გიორგის და მანცა დაუტევა ცხორებაჲ ესე წარმავალი და მიიწია წარუვალ-

¹ სიტყუა A. სიტყუა B. + რეცა C. ² სწადოდა C. ³ იყენეს C. ⁴ მოიპატივეს AB. ⁵ წარვლინებულნი C. ⁶ ცხენისაგან AC. ⁷ მათ C. ⁸ შვილი AB. ⁹ ტყუილის სიხარულით ზაკთ C. ¹⁰ შეტყუილი C. ¹¹ თუსისა B. ¹² განეძრახა C. ¹³ განგვირონ A, განგვირონ C.

სა მას განსუენებასა. წარვიდეს ორნივე ესე ნეტარსა ცხორებასმ¹ იშუებენ მზი/არტულნი სამარადისოდ.

და მკუდარნი ესე, მის მიერ მოკლულნი ადვილბ აქლემსა სე-
და თვისსა და წარგზავნა ალავერდს სასა~~ლო~~აოსა² მათსა, და და-
მარბნეს, ვითარცა ჯერ იყო, და აღასრულეს მცირე რაიმე წესი
დაფლვისა, რამეთუ შემსგავსებულისა პატივისა მათისასა ვერ შემ-
ძლებელ იყვნეს³ ამბოხებითა მით უსჯულოსათა.

რამ ესთქუა მის ბოროტისა კოსტანტინესთვის, თუ რასა არა
იქმოდა და რასა არა იტყოდა და ყოველსა ბოროტსა⁴ საქმესა სრუ-
ლიად აღასრულებდა. ზოლო ესე სანატრელი დედოფალი ქეთევან⁵
ზედვიდა რამ ამას ყოველსა ბოროტსა მის მიერ აღსრულებად,
აღივსებოდა გული მისი ფრიადითა მწუხარებითა და იტყოდა უფ-
ლისა მიმართ, ღმრთისა ჩუენისა: „ნუ მიმცემ ჩუენ სრულიად სა-
ხელისა შენისათვის, ნუ განაქარებ აღთქმასა შენსა და ნუცა გან-
მამორებ წყალობასა შენსა ჩუენგან“. და მარადღე და ეამყოველ
ამას ვევედრებოდა სულთქმით დაუცხრომელად სასოსა მისსა წმი-
დასა ღმრთისმშობელსა და ცხოველსყოფელსა ჯუარსა, ქრისტიან-
ნეთა შესავედრებელსა, რამთა უვნებლად დაიცვას ბოროტისა ამის
განსაცდელისაგან და თვისაგან ერთსა ადგილსა მტკიცესა და შეუ-
ვალსა⁶ იყოფოდა იგი⁷. რამეთუ ფრიადი შიში და მღელვარება
სოფლისა ამის შეაუტრეებდა მას და სასოდ აქუნდა მას წმიდა
ღმრთისმშობელი და უბიწოდ შობილი ძე იგი მისი იესუ ქრისტე და
ესე იყო სასოება და ნუგეშინისცემა მისი.

შემდგომად ამისსა დაიპყრა კოსტანტინე სამკვდრებელი მამი-
სა თვისისა და წარმოვიდა ბილწი იგი საყოფელთაგან თვისთა და ახ-
ლოს მისსა მოიწია და ენება, რამთაშუა შეირთო იგი ცოლად, ვი-
თარცა ყო ჰეროდე იროდიას თანა, ცოლისა ფილიპეს, ძმისა თვისი-
სა, და არა ინება სანატრელმან ამან დედაკაცმან, რამეთუ არა კად-
ნიერებად მიჩნს დედაკაც წოდებად მისი ამისთვის, რამეთუ დასას-
რულსა სიმკნე მამაკაცობრივი აჩვენა, მოიწუნა ქადაგება იგი ნათ-
ლისმცემელისა, რომლისა თავი⁸ მოკუეთილიცა „არა“ ჯერ არსო“
ღალადებდა, და ფრიად წინააღუდგა და არა ინება ნებისა მისისა
აღსრულებად, არამედ აღირჩია სიკუდილი, ვიდრელა ბოროტისა
მის კაცისა თანა შეერთებასა.

ვინააიოგან არა მორჩილ ექმნა და მტკიცედ დგა მცნებათა ზე-
და ქრისტესთა, იძლია იგი ძალითა ქრისტესითა და წარვიდა

1 სასაფლავოსა B. 2 იყუნეს C. 3 ბოროტისა AB. 4 ქეთევან C. 5 შეუალსა AB. 6 იგი — B. 7 თავ C. 8 ~ ღალადებდა: „არა ჯერ არსო“ G.

იგი¹ ტახტსა² ზედა თუსსა, მგსავსთავე მისთა³ უსჯულოთათანა შირ-
ვანს და, ვითარცა შუენოდა სჯულსა მათსა⁴, ეგვევითარსა მრავალსა
118 ბოროტსა აღასრულებდა და ყოველსა სარცხუენელსა საქმესა იქ-
მოდა.

5 ამას რაჲ ხედვიდეს თავადნი კახეთისანი, იტყოდეს გულსა შინა
თუსსა და ურთიერთსა⁵ ეზრახებოდეს⁷: „არავინ არს მომხსრობელ
ანუ მანსოვარ ძუელთა კაცთაგან, რომელთა ასმიოდა, რომელმანცა
კელმწიფემან⁸ ესევიტარი ურიცხვ ბოროტი აღასრულა: მოგველა
მეფე ჩუენი აღექსანდრე და ძე მისი გიორგი. და ამისსა უმეტესსა
10 რასლა ვიტყოდეთ⁹? ჯერ იყო ჩუენდა, რაათა ჩუენცა მის თანა
მოწყუდილ ვიყვენით¹⁰, და არღარა ესეოდენნი¹¹ ბოროტნი გუე-
ნილნეს ცხორებასა ჩუენსა“.

ამას ზედა შეითქუნეს კაცი ესე ქრისტეს მორწმუნენი და ინე-
ბეს, რაათამცა განუდგენ და არღარა აუფლონ მათ ზედა. და ესეცა
15 განიზრახეს, რაათამცა ფარულად მოკლან იგი დამით, რამეთუ
ცხადად ვერ წელეწიფათ ესე მისი¹² სიმრავლისა მისგან ჯარისა¹³.

ღამესა ერთსა წარვიდეს¹⁴, სადაცა იყო სავანე მისი, და იხილ-
ნეს სარეცელნი მისნი ცალიერნი, რამეთუ აღდგომილ იყო იგი და
საფლავად მამადისა* წარსულიყო და საცხენებელსა მისსა აღას-
რულებდა. და ვერ¹⁵ პოვეს, რაათამცა საწადელი თუხი აღეწრუ-
20 ლათ და მოეკლათ განცოფებული იგი. მასვე¹⁶ ჟამსა აღტდეს ჰუნე-
თა ზედა¹⁷ თუსთა და მსწრაფლ სრბით ქუეყანად თუსად კახეთად
წარმოემართნეს და მოიწივნეს. რამეთუ ესე ყოველი შირვანს¹⁸ გა-
ნიზრახეს¹⁹. აგრძნა²⁰ ესე და²¹ დევნა უყო ყოვლად საძაგელმან მან,
25 რაათამცა პირითა მახვლისაათა მოსრნა ივინი, არამედ ვერღარა
ეწია მათ და ვერცა უძლო შეპყრობად მათდა. და მოიწივნეს ნეტა-
რისა დედოფლისა და ესე ყოველნი აუწყეს მას. და დიდთა²² და
მცირეთა²³ ერთკრება ჰყვენეს²⁴ და ფიცითა²⁵ აღუთქმუმიდეს, რაათა
ამიერთივან არღარა მორჩილებდენ მას. და იყვენეს²⁶ ერთგულემა-

1 იგი — AC. 2 ტახტსა ზედა] სამეფოსა C. 3 მისთა] თუსთა B. 4 მათსა] მას
ხენქსა C. 5 მრავალსა — B. 6 ურთიერთარს B, ურთიერთას C. 7 ეზრახებოდეს]
ზრახვიდეს C. 8 კელმწიფემან] მთავარმან C. 9 ვიტყოდეს C. 10 ვიყუენით C.
11 ესეოდენნი AB. 12 მისი — C. 13 ჯარისა] ერისა C. 14 წარვიდეს AB. 15 ვერ]
არა B. 16 მას B.

17 ზედა — B. 18 შირვანს] შირაზს B. 19 განიძრახეს C. 20 გრძნა ესე — AB.
21 და დევნა უყო — C. 22 დიდთა B. 23 მცირეთა+მინდობილთა პირველთა C.
24 ყვენს BC. 25 ფიცით C. 26 იყუნეს C.

* ამაზე: „რომელსა ასხენ ყურნი, სმენად ისმინენ“ B. C ნუსხაში „და საფ-
ლავად... აღასრულებდა და“ გადახაზულია, ნაცვლად სწერი: „გარე განსლვად
ენებითთა წესთა“.

სა¹ ნეტარისა დედოფლისასა და ესრეთ მოაწესნებდეს მას: „ვინა-
მთგან მეფე ჩუენი მრავალმოწყალე ალექსანდრე და ძე მისი გი-
ორგი აღგვსრულა² და პირითა მახვლისადათა მოსწყყუნა იგინი და
შენ ესევეითარისა პატიოსნისა უპატიო-ყოფა განიზრახა³. ჩუენ
არღარა ვიუფლოთ იგი და არღარა⁴ ვერჩედეთ სიტყუათა მისთა,
არამედ ვიყვნეთ⁵ ჩუენ მორჩილნი ბრძანებისა შენისანი“.

5

ვინამთგან არცა მეფე ჰყავთ⁶ და არცა ძე მეფისა, ესე ნეტარი
იყო იმედი და⁷ ნუგეშისცემამა მათი, რამეთუ ესე ყოველი შეთქმუ-
ლებამ⁷ ყოველივე ღმრთისა მიერ განეგებოდა და ამას ნეტარსა
დედოფალსა ქეთევანს⁸ ჰფარვიდა ძალი ღმრთისა და მარჯუენე
ძლიერებისა მისისა, რამეთუ⁹ დასასრულსა ამისსა ჰხედვიდა მეუ-
ფე იგი დიდებისა, თუ ვითარ-ძი სათნო-ეყოფვის მას. და ამასცა
ნეტარსა მისადმი დაედვა სასოება ცხორებისა თვისისა და ყოველსა,
რაოდენსა იქმოდა, სადიდებელად ღმრთისა აღასრულებდა.

v

10

და იყვნეს¹⁰ კაცნი ესე კახეთისანი სრულიად შეკრებულ ერ-
თსა ადგილსა დედოფლისა მის თანა და ამას საქმესა განიზრახვი-
დეს¹¹ ყოველნი, რაითა უშიშად დადგენ ერთგულებით¹² დედოფლი-
სა წინაშე და ღმერთსა შემწედ თვსად¹³ წადოდეს და ერთი ერთსა
განამტკიცებდეს და განაძლიერებდეს, რაითა არავის მათგანისა
გონებამ შეცვალეზულ იყოს შიშისა მისთვს ბილწისა კოსტანტი-
ნესსა.

15

20

და ესე ყოველნი¹⁴ ჰამბავნი¹⁵ მიიწივნეს¹⁶ ყურთა კოსტანტინესა
და სხუად უმრავლესნი ამათსა, რამეთუ არა ენებათ მეფებამ¹⁷ მი-
სი მათ ზედა. შეიპყრა ესე ფრიადმან მწუხარებამან და ღამე ყოველ
და დღე ყოველ¹⁸ ამას იგუნებდა, თუ რომლითა სახითა, ანუ რომ-
ლითა საქმითა წარმართოს საქმე თვისი, რამეთუ მას დიდად
სირცხულ უჩნდა და შურიითა შეიწუებოდა¹⁹, რომელ ერთისა უძ-
ლურისა დედაკაცისაგან ესოდენნი საქმენი შეემთხუეოდეს მას.

25

რამეთუ ფრიად შეაურეებდა²⁰ საქმე ესე და ვერღარა უძლო
დათმენად, არამედ იქმო სრულიად სპანი თვისნი და სხუანიცა თა-
ნაშემწენი სარწმუნოებისა თვისისანი და ძალითა მძიმითა და ლაშ-
ქრითა²¹ უჰამრავითა წარმოემართა კახეთსა ზედა, ვითარცა ხალან
სტამბოლს²² ზედა, სრვად და წვად და მოოჯრებად ქუეყანისა ამის.
და თვთ დედოფალსა ამას ექადოდა, უკუეთუ გელად იპყრას, მრავ-

30

1 ერთგულებასა AB. 2 აღესრულა AC. 3 განიძრახა C. 4 არცაღა C. 5 ვი-
ყუნეთ C. 6 ჰყავდა C. 7 შეთქმულობა AC. 8 ქეთევანს A.—C. 9 რამეთუ—B.
10 იყუნეს C. 11 განიძრახვიდეს C. 12 ერთგულობით. 13 თვისად A. 14 ყოვე-
ლი A. 15 ამბავნი A. 16 მიიწივნეს A. 17 მეუფებამ B. 18 ყოველ—C. 19 შეიწ-
უებოდა C. 20 შეაურეებდა+მას C. 21 ლაქრითა C. 22 სტამბოლს| სკვთი საშემო-

ვალსა სატანჯველსა და ცეცხლსა მიცემასა მისსა განიზრახვიდა¹ და
 ბოროტი იგი წარმოვიდა¹ ძალითა მძიმითა და ურიცხუთა ერთსა
 სიმრავლითა და მრავალსა ბოროტსა² განიზრახვიდა³ გულსა შინა
 თვსსა და მინდობილ იყო სიმრავლეთა⁴ მას ჯარისასა და არა უწყ-
 5 ყოდა საწყალობელმან⁵ მან⁶, თუ ვითარ განაგებს ღმერთი საქმე-
 სა კაცთასა.

და მოიწივნეს ესე ჰამბავნი⁷ წინაშე დედოფლისა და ყოველთა
 თავადთა კახეთისათა და სრულიად ერთკრება ყვეს ყოველთა დიდ-
 10 თა და მცირეთა წინაშე დედოფლისა ამის ღმრთისმოყუარისა და მო-
 ვიდეს და მოაწესენეს: „ნუ გეშინინ და ნუცა შეძრწუნდები საქმისა
 ამისათვს, რამეთუ წინაშე ღმრთისა არა არს მამაკაცებად, არცა დე-
 დაკაცებად, არამედ ყოველნი⁸-ერთი არიან ქრისტეს⁹ იესუს¹⁰ მიერ“
 119 და ნუგეშინისცემასა ესევეითარსა ეტყოდეს მას/არამედ მან, ვი-
 თარცა ჯერ იყო, ესევეითარი სიტყუაჲ წარმოსთქუა მათ წინაშე და
 15 ყოველივე საქმე თვისი ღმერთსა მიანდო და სასოსა მისსა წმიდასა
 ღმრთისმშობელსა. და უბრძანა მათ: რაოდენირაჲ ჯერ იყოს¹¹ ანუ
 რაჲ ღმერთმან განაგოს, ეგრეცა ვყოთ¹². ხოლო მათ პრქუეს მას:
 „წარმოვედ თქუენცა ჩუენ თანა და უფალმან ღმერთმან წარმართოს
 სლვაჲ¹³ ჩუენი“.

20 ხოლო ამან სანატრელმან, ვითარცა დებორა, დამან მოსესმან¹⁴
 შეიმოსა სიმწნე მამაკაცობრივი და განაწყო სპარაზენნი თვისნი და
 წინამბრძოლად წარიძლუნა ჯუარი პატოსანი და განწირნა თავი
 თვისი. და არღარა იყო მაშინ დედობრივი უძღურებად, გინა შიში
 ზარებისა მის უსჯულოთასა და სიმრავლესა¹⁵ არა მიხედვიდა, არა-
 25 მედ ზე აქუნდა თუალნი და გონებაჲ მისი. და ევედრებოდა ღმერთსა
 სანატრელი ესე მარადის დაუცხრომელად და განამგნობდა და გა-
 ნამტკიცებდა სპათა¹⁶ თვსთა და ესრეთ ეტყოდა მათ: „მგნე იყვე-
 ნით¹⁷ და განძლიერდით და ნუ ხედავთ სიმრავლესა¹⁸ მათსა, რამე-
 თუ უფალი ამპარტავანთა შემუსრავს და მღაბალთა მოგუცემს¹⁹
 30 ძღვევასა მათსა, ამისთვის, რამეთუ: პირველად მტერი არს ქრისტესნი
 და დაჯსნა ნებაჲს²⁰ ქრისტიანეთა სარწმუნოებისა, მეორედ ესე, რა-
 მეთუ სისხლი იგი ღმრთისმოყუარისა მეფისა, მსგავსისა დიდისა

1 წარმოვიდა... სიმრავლითა — C. 2 ბოროტსა] ძვრსა C. 3 განზრახვიდა
 C. 4 სიმრავლესა მას ჯარისასა] ძალსა თვსსა C. 5 საწყვლობელმან] უბადრუკმან
 C. 6 მან — C. 7 ანბავნი A. 8 ყოველნივე C. 9 ქრისტე C. 10 იესუს+ოჲ A.
 11 იყოს C. 12 ვყოთ C. 13 სლვა C. 14 დამან მოსესმან] ღმრთისა ქმალმან C.
 15 სიმრავლესა+მათსა C. 16 სპათა+მათ C. 17 იყუწნით C. 18 სიმრავლესა AB.
 19 მოსცემს C. 20 ჰნებაჲ BC.

კოსტანტინესა, ალექსანდრესი, მამისა მისისა, ვითარცა სისხლი წვე-
ლისი, დაღებებს ქუეყანასა ზედა, და ესევითარად განამტკიცებდა.

და მოვიდეს იგინი უსჯულონი გაღმართ პირსა ალაზნისასა და
აღმოვიდეს ზემორე მინდორსა მაკაბელისასა და დაიბანაკეს მათ და
შემოიზღუდნეს ეზონი თჳსნი მაგრიად და ჭუმილნი მათნი ჭუმილ- 5
ვიდეს საკმილავსა ღამისასა. და ესენიცა ჭუარშემოსილნი ქრის-
ტიანეთა ერნი, მსახურნი სანატრელისა მის დედოფლისანი, მცირედ-
მცირედ წარმოდგეს და დაიბანაკეს მათცა პირისპირ მათსა, რაჟთა
იხილვებოდენ ურთიერთას იმიერ და ამიერ. განათენეს ამათ ღამე
იგი ლოცვითა და ვედრებითა ღმრთისაჲთა და ძლევასა მათსა ევედ- 10
რებოდეს. ხოლო განთენა რაჲ ღამე იგი და მზემან ნათელი თჳსი
მოჰფინა პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა, აღდგეს ესე ყოველნი და
აღიღეს პირველად საჭურველად მაღლი² უფლისა ჩუენისა იესუ³
ქრისტესი და ცრემლით ეზიარნეს წმიდათა⁴ საიდუმლოთა ჳორცთა
და სისხლთა ქრისტესთა და ყოველნი ნაწილნი⁵ გუამისა⁶ თჳსისანი⁷ 15
ჯუართა ქრისტესითა დაიბეჭდეს და შეიმოსეს ჯაჭვები და ძალი
ღმრთისა მის თანა და ყოველნი საჭურველნი აღიღეს და ლახურები
იპყრეს ჳელთა თჳსთა და აღწდეს ჰუნეთა ზედა მათთა და განაწყუ-
ნეს სპარაზენნი თჳსნი მარჯულ⁸ და მარცხულ⁹.

ხოლო დედოფლისა მისთჳს რაჲღა ვსთქუა¹⁰, თუ ვითარსა შიშსა 20
და ძრწოლასა შეეპყრა იგი? და განიპყრობდა ჳელთა თჳსთა და
ღამბადებელსა¹¹ ღმერთსა ცრემლით¹² ევედრებოდა და დასდებდა
პირსა თჳსსა მიწასა ზედა და იტყოდა: „უფალო, ნუ მისცემ ერსა
ამას შენსა უსჯულოთა მათ¹³ ისმაიტელთა, არამედ მოხედენ¹⁴ თუ-
ალითა მოწყალითა და დაუმორჩილე ქუეშე ფერწთა ამათთა¹⁵ ყო- 25
ველნი ძალნი და ძლიერებანი მათნი, რაჲთა გმსახურებდეთ ყოველ-
თა დღეთა ცხორებისა ჩუენისათა“.

ამას ზედა მზა იყვნეს¹⁶ იგინიცა უსჯულონი და იწყეს მცირედ-
მაირიდ წარმოდგომად. და ესენი ქრისტეანენი მდგომარე იყვნეს¹⁷
მაგრიად¹⁸ და, ვითარცა არს წესი მათი უსჯულოთა — მიდევნებამ 30
ეტლისა და ვარსკვლავთ-მრიცხველობისა, იხილა ბილწმან კოსტან-
ტინე¹⁹ რამელი თჳსი და არა უნდა დღესა მას, რაჲთამცა ბრძოლა
უყონ მას.

1 რაჲ — AB. 2 მაღლი ქუარი C. 3 იესუს AB. 4 წმიდათა — AB. 5 ნაწილ-
ნი — C. 6 გუამნი C. 7 თჳსნი C. 8 მარჯუენით C. 9 მარცხენით C. 10 ვსთქუთ B,
ვთქუა C. 11 ღამბადებელსა — C. 12 ~ ცრემლით ევედრებოდა ღმერთსა C,
ცრემლით — AB. 13 ამათ B. 14 მომხედენ C. 15 ამათთა ჩუენთა C. 16 იყუნეს
C. 17 იყუნეს C. 18 მაგრიად მტკიცედ C. 19 კონსტანტინე B.

და აღვდა¹ ცხენსა თუსსა ზედა და სრბით დევნა უყუღ სპათა²
 თუსთა. და ვითარცა გამოვიდა ახლოს მათსა, იცნეს იგი თავადთა
 კახეთისათა, რამეთუ² მრავალყამ ეხილვით იგი და კეთილად მეც-
 ნიერ იყვნეს ჰაეროვნებასა მისსა, და წარემართნეს³ და მიეტყვნეს
 5 სწრაფით სრბით მას ზედა. და მიუჭდეს მას⁴ სამნი კეთილცხენოსან-
 ნი: დავით, თამაზ და ბებურ და ჰკრეს⁵ მას შუბი და გარდამოაგდეს
 იგი ცხენისაგან და დააკუეთეს⁶ ძლიერად. და ვიდრე ჯერეთ
 სულიერლა იყო, იცნა⁷ კაცნი ესე და ჰრქუა მათ: „ნურდარა მომკ-
 ლავთ მე, რამეთუ ვარ დღეს ქუეშე⁸ ჯელთა⁹ თქუენთა“. ევედრებო-
 10 და¹⁰ ფრიად და სხუას¹¹ მრავალსა წყალობასა უქადებდა მათ. და
 მათ არა ინებეს ყურის¹² მიპყრობად მისსა, არამედ უხეთქნეს თავსა
 მისსა, ვითარცა მან მამასა თუსსა, და ორად განაპეს თავი მისი და
 ნაწილი მისი დადევს ორგულთა თანა. და დიდნი ძლევენი შეიმოს-
 ნეს ჟამსა მას და, ვითარცა თავი ოლომფორესი, ივლითის მიერ მო-
 15 კუეთილი, ეგრეთ მიართვეს დედოფალსა ქეთევანს და ძლევიტ ქე-
 120 ბასა შეასხმიდეს. განიხარა დედოფალმან საქმ/ესა ამას ზედა საკვ-
 რველსა და დამბადებლსა ღმერთსა მადლობასა შესწირვიდა¹³, რამე-
 თუ დაიჭსნა¹⁴ ჯელთაგან მის მკეციას ბოროტისათა.

მაშინ ძლევაშემოსილთა ერთა ქრისტიანეთა დევნა უყვეს უს-
 20 ჯულოთა მათ და განაბნივნეს და ავოცნეს¹⁵ ყოველნი¹⁶ საცთურნი
 მათნი. და იოტა ერთმან ასი და ასმან ათასი და მოსრნეს ივინი პირი-
 თა მახვლისათა და ნატყუნავი მათი დაიონარეს. და აღესრულებოდა
 მათ ზედა სიტყუაჲ იგი წინაწარმეტყუელისა, რომელსა იტყვის:
 25 „ვიხილე უღმრთოჲ ამალღებული და აღმატებული, ვითარცა ნაძვ
 ლიბანისაჲ, და, აჰა, ვიხილე და ვერ ვპოვე¹⁷ ადგილიცა¹⁸ მისი“.

ესე რაჲ ესრეთ განავო ყოველთა განმგებელმან, მაშინ უბრძანა
 დედოფალმან აჰან¹⁹ მორწმუნემან ერთა თუსთა, რაჲთა მო-ვინმე-იყ-
 ვანონ თანამყოფნი მის უსჯულოსანი და წარიღონ სასაფლაოსა²⁰
 სპარსთასა, ვითარცა უბრძანა მეუფემან მან ქრისტე მოწაფესა ერთსა
 30 ვისმე, რომლისა მამად²¹ უსჯულოებასა შინა მომკუდარ იყო, ვითარ-
 მედ „დააცადენ მკუდარნი დაფლვად თუსთა მკუდართა“, და წარიღეს
 მკუდრთა²² მათ ურწმუნოებისათა მკუდარი იგი და დაფლეს არდა-
 ველს.

1 ავდა A. 2 რამეთუ... მისსა და—C. 3 წარმოემართნეს C. 4 მას—B.
 5 ჰკრეს] განაწიონეს C. 6 დააკუეთნეს AB. 7 იცნა AC. 8 ქუეშე—C. 9 ჯელ-
 თა+შინა C. 10 ევედრებოდა ფრიად—AB. 11 სხუასა—C. 12 ყურისა C. 13 შეს-
 წირვიდეს B. 14 დაიჭსნა] განერა C. 15 და ავოცნეს—AB. 16 ყოველნი საცთურ-
 ნი მათნი—C. 17 ვპოვე A. 18 კდგილი C. 19 აჰან—B. 20 სასაფლაოსა B.
 21 მეუფემან—C. 22 მკუდართა] მკუ

საქონელისა
საქონელისა

მაშინ თანაწარტანა მოციქულნი, კაცნი სარწმუნონი, მეფესა თანა სპარსთასა და შეუთულა¹ ესრეთ² დედოფალმან, ამან მორწმუნემან³, ვითარმედ: „მეფეო, ყრმაი ეგე ძე⁴ ჩემი, რომელი მოგცა მამის მამამან მისმან შურითა, აწ მომანიჭე⁵ ეგე და თუთ მეფე ყავ ქუეყანასა ამას, რაითა ერთგულად გემსახუროთ და ვიყვნეთ⁶ მშუდობით ბრძანებასა ქუეშე თქუნესა და ხარკთა და ძღუენთა სამეფოთა⁷ მოგიძღუნი- დეთ⁸ წლითი-წლად, ვითარცა ჯერ⁹ არს უმრწემესისაგან უზუცესსა ზედა და, უკუეთუ არა მომცე ძე ეგე ჩემი, უწყოდენ მეფობამან თქუნემან, ვითარმედ ვერლარა ვიყვნეთ¹⁰ ჩვენ, ქართველნი და მეფე მორჩილ ბრძანებათა შენთა და ჯელთ-უგდოთ ქუეყანაჲ ესე კეისარ-სა, რომელ არს ხვანთქარი¹¹. და ნიჭიცა და ძღუენი დიდნი წარატანნა¹² მათ.

5

10

და ვითარცა მიიწივნეს მოციქულნი იგი¹³ წინაშე უსჯულოსა მის მეფისა, აუწყეს ყოველივე, რადაცა¹⁴ მიემცნო დედოფალსა და ერთა¹⁵ საქართველოთასა¹⁶. ხოლო ვითარცა/ესმა მეფესა მას მძღავრსა, განიზრახა გულსა თვსსა, ვითარმედ: „უკუეთუ არა მივსცეთ ყრმა ესე. ნუუკუე განმიდგენ ქართველნი და მოირთონ¹⁷ ზურგი კეისრისა. და წინააღმდეგომ იქმნას ჩემდა საქმე ესე“. მაშინ ერჩდა მეფე¹⁸ სიტყუასა მათსა და განუტევა ყრმაი იგი და მისცა დედოფალსა. იყოცა განგებაჲ ღმრთისაჲ და სარწმუნოებაჲ შეურყეველად¹⁹ და-ცული. გამოვიდა ყრმა იგი, კაცნი ვინმე მკცოვანნი²⁰ ჰყვნეს მის თანა თავადთაგან კახეთისათა და ბერიცა ერთი, რომლისა სახელი აღარანასე. და²¹ ესრეთ იყოფებოდა ყრმაი იგი და წარმოიყვანეს და მოიწივნეს ქუეყანასა ამას. და მოეგებოდა დედა იგი მისი ეპისკოპოსითა²², თავადთა²³ და აზნაურთა²⁴ თანა. და იყო მადლობა²⁵ და დიდებაჲ ღმრთისაჲ გამოცნისათჳს ჯელთაგან სარკინოზთასა ყრმისა მის²⁶. და²⁷ იყო²⁸ იგი²⁹ ათხუთმეტ³⁰ გინა ათექუსმეტისა წლის. და მიერთაგან ჯელთ-უსხნა დედამან მისმან³¹ ყოველნივე სამეფონი. ციხენი და საგანძურნი ყრმასა მას. და აკურთხეს ყრმაი იგი³² და³³

v 15

20

25

სა ქალაქსა C. 1 შეუთულა] მიუმცნო C. 2 ესრეთ — B. 3 მორწმუნემან+ესრეთ B. 4 ძე—C. 5 მონიჭე A. მოგვანიჭე C. 6 ვიყუნეთ C. 7 სამეფოთა C. 8 მოგიზღუენიდიეთ AB. 9 ჯერ — AB. 10 ვიყუნეთ C. 11 ხვანთქარი AC. 12 წაატანა A. წაატანა B. 13 იგინი B. 14 რაცა B. 15 ერსა C. 16 ქართველთა C. 17 მოირთონ ზურგი] მოვიდენ C. 18 მეფე AB. 19 შეურყეველად — B. 20 მკცოვანნი+თანა C. 21 და — C. 22 ეპისკოპოზით AB. 23 თავადით AB. 24 აზნაურითურთ AB. 25 მადლობაჲ და დიდებაჲ ღმრთისაჲ] მაშინ სიხარული დიდი და მადლობდეს და ადიდებდეს ღმერთსა C. 26 გამოცნისა+მისისათჳს C. ზმისთჳს C. 27 და — C. 28 იყო +ყრმა C. 29 იგი+ყამსა მას C. 30 ათხუთმეტ C. 31 მისმან — AB. 32 იგი — B. 33 და ლოცვა ყო — C.

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. რესპუბ.
ბიბლიოთეკა

საქართველო

- ლოცვად ყო კათალიკოზმან მცხეთის ამან და¹ ყოველთა ეპისკოპოსთა²
 და მეფედ დასვეს. და ჰრქუა დედამან მისმან³ შვილსა მას: „შვილო,
 აქამოდე ვიყავ მე საქმითა მამაკაცობრივითა, ვიდრემდის დასცხრა
 ლელვა-გაუმულეზად სამეფოსა ამას. აწ ნებითა და განზრახვითა
 ღმრთისადათა იქმნა მეფობა შენი და არა უგულებელ³ ყო ღმერ-
 თმან ლოცვანი⁴ და ვედრებანი⁵ ცოდვილისა ამის მჭევვალისა⁶ მი-
 სისა და⁷ სათხოველი ჩემი წინაშე მისსა⁸ ესე⁹ იყო¹⁰: კურთხევად
 აბრაჰამისი და¹¹ ისაკისი და იაკობისი იყავნ¹² თავსა შენსა¹³, მიიღე
 დასაბამად სიბრძნისა შიში უფლისაჲ, სიმდაბლე¹⁴ და¹⁵ სიმართ-
 ლე¹⁶, წყალობად და ჰეშმარიტებად ნუმცა მოგაკლდებინ შენ. ხოლო
 მე ამიერითგან¹⁷ ვჯდე მყუდროებით¹⁸, ვითარცა შუენის დედათა, და
 მოვიცალო¹⁹. ამიერითგან²⁰ ვიზრუნო სულიცა²¹ ჩემი ანუ²² შენები-
 თა²³ ეკლესიათასა²⁴ ანუ²⁵ მიცემითა²⁶ გლახაკთა“, რომელი —
 ესე²⁷ ყო მანცა დედოფალმან: სამკაულნი სამეუფონი ყოველნივე²⁸
 სამსახურებლად საეკლესიოდ²⁹ შესცვალნა³⁰, მრავალნი³¹ და ურიცხვ
 ნი ქველისმოქმედებანი აჩუენნა გლახაკათუს³² მიზღუევად³³ და ვას-
 ხებად ქრისტესა, რომელიცა მიიღო³⁴ აღნადგინებითურთ, და სამწირ-
 ველნიცა შუენიერნი³⁵ აღაშენნა³⁶ და³⁷ მისცემდა ზოგადსა მეფობისა
 მისისასა მლუდელთა და დიაკონთა, რაათა შემსხუერპლეობდენ
 მისთვის წლითი-წლად, ვითარ³⁸ ათასნი, გინა ბევრნიც. მისთვის ეკუ-
 დერიცა³⁹ აღაშენა სახელსა ზედა ყოვლად წმიდისა დედოფლისა⁴⁰
 დიდებულისა⁴¹ ღმრთისმშობელისა⁴² და⁴³ მარადის ქალწულისა მარ-
 რიამისა და შეამკო იგი თუალითა და ქვითა⁴⁴ საფიროვანითა⁴⁵, შიგ-
 ნით⁴⁶ და გარეთ მარმარილოთა⁴⁷ და ოქროთა და ლაყვარდითა გა-
 ნაშუენა იგი უმეტეს⁴⁸ და ფრიად წარაგო ყოველნი მონაგებნი მის-
 ნი, ვითარცა თქუა ქრისტემან, ვითარმედ⁴⁹: „განყიდენით⁵⁰ მონაგებ-
 ნი თქუენნი და მიეცით ქველის⁵¹ საქმედ და ყავთ თავისა თქუენისა

¹ და ყოველთა ეპისკოპოსთა — AB. ² მისმან — AB. ³ უგულებელს BC. ⁴ ლოცვა C. ⁵ ვედრება C. ⁶ მჭევვალისა C. ⁷ და — AB. ⁸ მისსა+ იყავნ C. ⁹ ესე იყო — C. ¹⁰ იყო — B. ¹¹ და — C. ¹² იყავნ C. ¹³ შენსა+ აწ C. ¹⁴ სიმდაბლე — AB. ¹⁵ და — AB. ¹⁶ სიმართლე — AB. ¹⁷ ამიერითგან — AB. ¹⁸ მყუდროებით — AB. ¹⁹ მოვიცალო — C. ²⁰ ამიერითგან — C. ²¹ სული C. ²² — C. ²³ შენებითა] შემკობითა C. ²⁴ ეკლესიათასა C. ²⁵ ანუ] და C. ²⁶ მიცემითა] მოწყალებითა C. ²⁷ ესე — B. ²⁸ რომელი — ესე... დედოფალმან — C. ²⁹ ყოველივე AB. ³⁰ საეკლესიოდ B. ³¹ სცვალნა C. ³² მრავალნი... აჩუენა — C. ³³ გლახაკთა C+ ზედა C. ³⁴ მიზღუევად და] წარაგნა C. ³⁵ მიიღონ A, მიიღოს C. ³⁶ შეუენიერნი — AB. ³⁷ აღაშენა A. ³⁸ და — AB. ³⁹ ვითარ... მისთვის] კუალად სხუადაც C. ⁴⁰ ეკუდარი C. ⁴¹ დედოფლისა — C. ⁴² დიდებულისა — C. ⁴³ ღმრთისმშობელისასა C. ⁴⁴ და მარადის... მარიამისა — C. ⁴⁵ ქვითა — B, ქვითა C. ⁴⁶ საფირონითა C. ⁴⁷ შინათა C. ⁴⁸ მარმარილოთა A. ⁴⁹ უმეტეს — C. ⁵⁰ ვითარმედ — C. ⁵¹ განყიდეთ C. ⁵² ქუელის C.

საფასე მოუკლებელი“. მიერთგან განაგრძო ძემან მისმან თეიმურაზ¹ სამეფოა თვის ღმრთისმოყუარითა² დედითურთ. წინასწარმეტყველებდნენ³ ეკლესიანი ღმრთისანი, დაღრმდებოდა⁴ საღმრთოა თესლი ღმრთისმსახურებისა და განძლიერდებოდა ერი ქართველთა და ვითარცა ესე ესრეთ იქმნებოდა, ვერ თავს-იდებდა მტერი იგი მოშურნე ქრისტიანეთა ეშმაკი ეგეოდენსა⁵ დაწყნარებასა და უშფოთველობასა ეკლესიათასა. ამისთვის აღჭურა მბრძოლი იგი მარადის და განმრყუნელი წესთა კეთილდაწყნარებისასა საქართველოსა ზედა, მეფე სპარსთა უსჯულო, უკეთური, მკეცი და ყოველითა არაწმიდებითა აღსავე, მახული იგი ორპირი, ჭური ყოველთა მანქანებათა ბოროტისათა, მპოვნებელი ყოველთა ცბიერთა⁶ მეფე შაბაბზ⁷, რამეთუ მას ეამსა მოცალებოდაცა, რამეთუ დასუსტებულ იყო კეისარი. ამისთვისა განიზრახა⁸ თანაშემწეობითა მამისა თვისისა⁹ ეშმაკისათა, ვითარცა ეტყოდა უფალი ჰურიათა, ვითარმედ: „თქუნ მამისა თქუნისა¹⁰ ეშმაკისანი ხართ და გულისთქუმათა მამისა თქუნისათა გნებავსთ აღსრულებად, რამეთუ იგი დასაბამითგან კაცისმკვლელი იყო და არა დაადგრა ჭეშმარიტებასა ზედა და ჭეშმარიტებად არა არს მის თანა“. და შემდგომი ამისი. და წარმოემართა სიდიდითა¹¹ მრავლითა და სპითა უმრავლესითა შურისათჳს კახთა მეფისა თეიმურაზისა¹², რადთამცა აღაოჯრნა და დააქცივნა ეკლესიანი და ასწყუდა¹³ თესლი ღმრთისმსახურებისა, რამეთუ ასმიოდა ჭეშმარიტი სარწმუნოებად და მართლალსარებად¹⁴ სამებისა წმიდისა მეფისა და ყოველისა ერისა საქართველოსა.

/ამისათჳსცა უფროს შურითა საეშმაკოთა შეიწუებოდა¹⁵ ბოროტი იგი მეფე სპარსთა, მსგავსი ივლიანესი, გინა თუ დეოკლიტიანესი და მსგავსადვე მათსა მბრძოლი და შემმუსრველი ქრისტიანობისა¹⁶. მაშინ მოესმა ყოველნი ესე ამბავნი¹⁷ მეფესა თეიმურაზს და წარავლინა¹⁸ ყოველსა საბრძანებელსა თჳსაჲ ქადაგი თვისი და ყოველნი შემოკრიბნა სიმრავლე ჯარისა¹⁹ თვისისა²⁰ ებისკოპოზით²¹, თავადით, აზნაურით და უაზნოთურთ. მოვიდეს ესენი წინაშე მეფისა თეიმურაზისა და, ვითარცა ჯერ იყო, ეგრეთ თაყუანისცეს და რა-

¹ თეიმურაზ B. ~ თეიმურაზ მეფემან C. ² ღმრთისმოყუარით B. ღმრთისმოყუარით C. ³ წინასწარმეტყველებდნენ] ყუაოდენ C. ⁴ დაღრმდებოდა] ვითარცა შროშანი და განმრავლდებოდა C. ⁵ ეგეოდენი BC. ⁶ ცბიერთა] უსჯულობათა C. ⁷ შაბაბზ C. ⁸ განიზრახა C. ⁹ თვისისა—BA. ¹⁰ თქუნისა — AB. ¹¹ სიდიდითა C. ¹² თეიმურაზი B. ¹³ აღმსწყუდა C. ¹⁴ აღსრუება B. ¹⁵ შეიწუებოდა C. ¹⁶ ქრისტიანობის C. ¹⁷ ამბავნი C. ¹⁸ წარავლინა ABC. ¹⁹ ჯარისა] C. ²⁰ თვისისა — AB. ²¹ ებისკოპოზით B, ებისკოპოსი C.

ადა ენება მეფესა, ყოველსავე გულქეშმარიტებით¹ დაუმტკიცებდეს და ფიცით აღუთქუმიდეს ერთგულებასა მისსა.

მოვიდა მეფე იგი უსჯულოა ქუეყანასა მას განჯისასა და წარმოავლინა მოციქულნი წინაშე მეფისა თეიმურაზისა და წარმოუთხრა ესრეთ: „ვინათგან მოვიწივე აქასა² ამას ქუეყანასა, შენდაცა ჯერ არს მოსლვად ჩუენდა და³ თაყუანისცემად წინაშე ჩუენსა, ვითარცა არს წესი უმრწემისისა უხუცესისა მიმართ. ენება უსჯულოსა მას მეფესა, რაათამცა ზაკვთ შეეპყრა⁴, ანუ მახულითა მოეკლა, ანუ ცეცხლითა დაეწუა⁵ მეფე ესე ღმრთისმოყუარე.

ენა ამანცა მანქანებაჲ კაცისა მის ბოროტისა და თუთ არა მიენდო განზრახვასა⁶ მათსა, არამედ ივმო თავადნი თუსნი და უბრძანა მათ: „მე განმზადებულ ვარ წყობად უსჯულოთა მათ სარკინოზთა, ვითარცა მოწამე ქრისტესი ნესტორ ლეოსა ზედა. უკუეთუ ღმერთი ჩუენ კერძო არს, ვინ შემიძლოს ჩუენ⁷ ენებად რაჲსამე?“

ამისა შემდგომად მოილო წიგნი და შემოთვლილობაჲ⁸ მეფისა მის უსჯულოსა და ყოველთა⁹ შორის საანჯზნოდ ყო. ყურად-იღეს ყოველთა ბრძანებაჲ¹⁰ იგი სავსე მანქანებითა და ზაკვთა ბოროტითა, შიში და ძრწოლა შეედგათ ყოველთა მუნ მდგომარეთა და ზოგი რომელიმე განიზრახვიდა¹¹ ყოფასა¹² ბრძოლისასა და განზრახვა¹³ მათი, რამეთუ არა კეთილ და ჭეშმარიტ იყო.

ამას ზედა შეწუხნა მეფე ესე მორწმუნე, მსგავსი კოსტანტინესი, ვინათუ თეოდოსისი, და შთავარდა დიდსა ზრუნვასა გულისსიტყუათა¹⁴ თუსთასა და ვერა რომელი¹⁵ ღონე ეპოვა¹⁶ ნუგეშინისცემისა მათისა. მოაქსენეს თავადთა კახეთისათა: „ვინათგან ჩუენ ვერ შეუძლებთ/ბრძოლისა ყოფად მისსა, მოვიპოოთ¹⁷ მიზეზი მშუდობისა რაჲსამე ყოფისა მათისა: წარვგზავნოთ დედოფალი ქეთავან¹⁸ და თანა წარვატანოთ ძე თქუენი ალექსანდრე და მიეგებოს წინაშე მისსა და გვიკსნას პირისა მისგან მწეცისა ბოროტისა“.

შეწუხნა მეფე სიტყუასა ამას ზედა მათსა და აღდულნა გული მისი და თუალნი¹⁹ ცრემლითა აღევსნეს და მწარითა ტყებითა და ტირილითა დიდითა მიუთხრა ესე ყოველი²⁰ დედასა თუსსა. მაშინ

¹ გულქეშმარიტებით დაუმტკიცებდეს] ზედა მოსწრაფედ მორჩილობდეს C. ² აქას A. ³ და თაყუანისცემად... ჩუენისა — AC. ⁴ შეეპყრა BC. ⁵ დაეწუა C. ⁶ განზრახვასა C. ⁷ ჩუენ — B. ⁸ შემოთვლილობაჲ] აღმოიკითხეს ბრძანებაჲ C. ⁹ ყოველთა... ყო — C. ¹⁰ ბრძანებაჲ] წერილი C. ¹¹ განიზრახვიდა] იტყოდა C. ¹² ~ ბრძოლისა ყოფასა C. ¹³ განზრახვა C. ¹⁴ გულისსიტყუათა თუსთა] დიდსა ზრუნვასა C. ¹⁵ რომელი] რაჲ C. ¹⁶ ეპოვა B. ¹⁷ მოვიპოოთ] მივიღოთ B. ¹⁸ თუალნი+მისნი B. ²⁰ ყოველი — B.

მეწუხნა დედოფალი ქეთევან და მანცა იწყო ტირილად და თქუა
 ესრეთ: „შვილო ჩემო სასურველო და ნათელო თულთა ჩემთაო,
 მრავალჯერ მივსნია ქუეყანა ესე კახეთისა დედობრივითა უძლურე-
 ბითა ჩემითა. უკუეთუ წარვიდე მეცა, არა ინებებს შეფე იგი უსჯულო
 მშდობის ყოფად ჩუენდა, რამეთუ არს იგი მოუმდოვრებელ². მაშინ
 ყოველთა ერთა აღმოუტევეს³ ერთობით საწყალობელად კმაჲ მა-
 თი და თქუეს: „დაგვსენ⁴, დაგვსენ, დედოფალო, ბოროტისა მის-
 გან მწეცისა მომსრველისა“.

მაშინ განემზადა⁵ და წარვიდა მწუხარებითა⁶ და ტირილითა
 ფრიალითა. და გამოესალმნეს მეფე და დედოფალი ხვარაშან, ასუ-
 ლი ქართველთა მეფისა, და ყოველნი თავადნი კახეთისანი, რამეთუ
 დიდნი გოდებანი⁷ და მწუხარებანი აღესრულებოდეს ჟამსა მას.
 და ფრიალნი ცრემლნი დაითხეოდეს⁸ და ემსგავსებოდა ღლე იგო
 ტირილსა მას რაქაელისსა, ანუ გოდებასა იერემიასსა.

და წარვიდა ესევეთარიითა მწუხარებითა შეპყრობილი თანამყო-
 დით შვილისშვილითურთ ალექსანდრეთ და მიიწია, სადაცა ბილ-
 წი იგი დაბანაკებულ იყო. და მიესმა ესე მეფესა მას უსჯულოსა
 მისლვა დედოფლისა ამის და განიხარა სიხარულითა დიდითა⁹ და
 მასვე ჟამსა წინაშე თუსსა მიიყვანა¹⁰ თანამყოფით ძითურთ. აღდგა
 მეფე იგი უსჯულო და წინამოეგება და სიხარულით შინაგან ტახ-
 ტსა¹¹ მას სამეფოსა შეიყვანა და დასხდეს და იწყო სიტყუად მათ-
 და და ჰრქუა: „რამათვის არა მოვიდა ძე შენი მეფე თეიმურაზ და
 არა ყო მშდობაჲ შორის ჩუენსა და მისსა, რამეთუ ჩუენ ესრეთ
 წადიერ ვართ, რამთა მოვიდეს და გვხილნეს ჩუენ და იყოს მორჩი-
 ლებასა ქუეშე ჩუენსა ანუ კუალად წარმოგვგზავნოს ძე თუსი წინა-
 შე ჩუენსა“.

/ მაშინ ცნა¹² დედოფალმან ამან ღმრთისმოყუარემან მცბიერე-
 ბა¹³ იგი მისი და ზაკუა¹⁴ გულისა მისისა. მწუხარებითა შეპყრობილ-
 მან მოუწერა ძესა თუსსა, მეფესა თეიმურაზს ყოველნი ესე¹⁵ ხი-
 ლულნი თუსნი და ბრძანებდა მეფისა მის უსჯულოსა.

და მოიწია ესე ამბავი¹⁶ წინაშე მეფისა და ფრიად მწუხარე იქმნა საქ-
 მესა ამას ზედა, არამედ არარაჲ იყო სხუად ამისსა გარეშე. და წა-

1 მან B 2 მოუდოვრებელ B. 3 აღუტევენ C. 4 დაგვსენიქ შემწე გუეყან.
 C. 5 განემზადა] ფრიალისა მის იძულებასთვის მორჩილ ექმნა და დადვა სული-
 თუსი ერისა თუსისათვის C. 6 ~ ფრიალითა მწუხარებითა და ტირილითა C+მწა-
 რითა C. 7 გოდებანი] გლოვანი C. 8 დაითხეოდეს B. 9 დიდითა+ფრიალ B.
 10 მოიყვანა B. 11 ტახტსა] პალატსა მას C. 12 ცნა B. 13 მცბიერობა C. 14 ზა-
 ვა BC. 15 ესე — C. 16 ამბავი C.

რუგზავნა მეორეცა ძე თვის ლევან. და შემდგომად კელთგდებისა
 ორთავე ამთ ძეთა მისთა იცვალა¹ სახე და საქმე სიყვარულისა
 წილ სიძულვილისა² და სიმართლის წილ სიტყუილისა³ და აღიძ-
 5 რა გულისწყრომითა და რისხუთა დაუპყრობელითა. და შეიპყრა დე-
 დოფალი ესე ყოვლად სანატრელი და ექსორიობად დასაჯა: შორად
 ქალაქად შირაზად წარგზავნა და ორნი ესე ძენი მისნი პატიყითა
 გამოსაჰყურისნა.

და ვითარცა იხილნა წმიდამან ამან ძის ძენი იგი მისნი ესრეთ
 დასკილნი, რომელმან ენამან გამოთქუნეს ტკივილნი გულისა მისი-
 10 სანი ანუ ნაკადულნი ცრემლთა მისთანი? განიშალნა⁴ თმანი⁵ და
 იგლეჯდა⁶ სახესა პირისა მისისა და იტყოდა: „ღიდებდა შენდა, მე-
 უფუო ყოველთაო ქრისტე, რამეთუ ცოდვთა ჩემთათვის მოიწივნეს
 სასტიკნი ესე განსაცდელნი“. და იტყოდა, მსგავსად იობისა, ვი-
 15 თარმედ: „უფალმან მომცა და უფალმან წარმიღო, იყავნ სახელი
 უფლისაჲ კურთხეულ უკუნისამდე“, და თანა-ახლდეს მვევალ-
 ნიკა მცირენი და ბერი ერთი, სახითა მღდელი, რომელი უკუანას-
 კნელ ცილისწამებითა რაჲთმე ცეცხლითა დასაჯეს⁷. ხატნი⁸, წიგნნი
 და ნაწილნი წმიდანი⁹ თანა აქუნდეს¹⁰ მცველად¹¹ თვსად¹ და ეკუ-
 20 დერიცა¹³ მცირე აღაშენა სალოცველად თვსად და იყოფებოდა
 ლოცვითა და ვედრებითა¹⁴ დღე და ღამე წინაშე ღმრთისა¹⁵, რო-
 მელი¹⁶ მოგიბზრა ყოველივე ცხორებაჲ¹⁷ მისი.

ხოლო მეფე იგი უსჯულო შემდგომად შეპყრობისა¹⁸ წმიდისა ამის
 შევიდა საქართველოდ და ალაოჯრა იგი, აოჯრებითა¹⁹ ცხე-
 25 ლითა წარტყუნა ფრიად, რამეთუ აღესრულა სიტყუა ფსალმუ-
 ნისა, ვითარმედ²⁰: „ღმერთო, შევიდეს წარმართნი სამკვდრებელსა
 შენსა და შეაგინეს ტაძარი წმიდაჲ შენი“, და შემდგომი ამისა. და
 ივლტოდა მეფე²¹ ჯელთაგან მისთა. რამეთუ ვერ ეძლო ბრძოლად, ვი-
 123 თარცა ზემორე ვთქუ²², განერა მცირით კაცითა და²³წარვიდა
 ქუეყანად ლიხთიმერად²⁴. დაწუეს²⁵ ცეცხლითა ქალაქი, შეუენიერი

1 იცვალა+სხუაჲ C. 2 სიძულვილისად B. 3 სიტყუილისა C. 4 განიშალნა|
 განიშოშულნა C. 5 თმანი| თამნი B. თაენი C. 6 იგლეჯდა... მისსა| ეხფურიდა თმა-
 თა თაფისა თვისსათა და დაიბძარვიდა სახესა პირისა მისისათა C. 7 დასაჯენს
 A+და ყოველნი საღმრთონი C. 8 ~ წიგნნი და ხატნი C. 9 ~ წმიდათა ნაწილნი
 AC. 10 აქუნდა B. 11 მცემლად AB. 12 თვსად+და C. 13 უკუდარიცა AC.
 14 ვედრებითა+და A. 15 ღმრთისა| უფლისა C. 16 რომელი... მისი — C.
 17 ცხორება A. 18 შეპყრობისა| ექსორიობისა C. 19 აოჯრებითა ფიცხელითა| და
 წარტყუნა ფრიად C. 20 ვითარმედ — C. 21 მეფე+და ერი მისი C. 22 ვთქუ C.
 23 და — AB. 24 ლიხთიმერად A, ლიხთ იმერეთად C. 25 დაწუეს C.

კახეთი და დააქცივნეს ყოველნივე და იატაკნეს ფერჯითა ბილწო-
თა ადგილნი წმიდათანი, სალოცველნი, ვითარცა მეფემან ხოსრო
ქალაქი იერუსალიმი, და მოიწია ჭირი დიდი ქუეყანასა ქართველ-
თასა, რომელი არა მოწვეულ იყო დასაბამითგან სოფლისათა¹. და იყო
ჭირი იგი² განგრძელებულ ვიდრე ათხუთმეტ³ წელ, და მოვიდა⁴
უსჯულო იგი მეფე ქუეყანად ქართლად, ვითარცა⁵ ასწყვდნა⁶ კაც-
ნი⁷ კახეთს⁸.

მას ეამს მეფობდა ქართლს მეფე ლუარსაბ, ძე მეფისა გიორ-
გისი, კაცი მკნე და ახოვანი⁹, შუენიერი უფროს ყოველთა ძეთა
კაცთასა და იყო ჭერეთ ყრმა და გამოუცდელი¹⁰. დაშთომილ იყო
იგღ მამისა მისგან ღმრთისმოყუარისა და მორწმუნისა.

ხოლო მეფე იგი სპარსთა ლიქნიდა მას ფრიად და ეტყოდა¹¹
ფიცით, ვითარმედ: „უკუეთუ¹² მოხვდე და მერჩდე მე, მეგობრად
ჩემდა გყო შენ და მიგცნე ყოველნივე სამეფონი საქართველოსანი,
შენნი და უშენნი, რამეთუ მიყუარ შენ ფრიად ჰასაკისათეს და შუ-
ენიერებისათეს¹³ და ახოვნებისათეს გუამისა შენისა. რამეთუ მეფე
იგი კახთა და ადგილი მისი ამისთეს მოვაოჯრე, რამეთუ იყვნეს¹⁴
იგინი მეგობარ კეისრისა, ხოლო შენ დაგიჭირავ¹⁵ სწორად თავისა
ჩემისა და მეორედად მეფობისა ჩემისა გყო¹⁶“. ამით ესევითარითა
სიტყუთა მოაღორა მეფე ესე უსჯულომან და მივიდა¹⁷ მის თანა,
ხოლო ვითარცა ჯელთ-იგდო, აღუსრულდა ყოველივე საწაღელი
მისი და იტყოდა მეფე ლუარსაბ, ვითარმედ¹⁸: „იესუ ქრისტე, უწ-
ყი, ვითარმედ¹⁹ ყრმა ვარ და უსწავლელ, გარნა უწყი, ვითარმედ
შენ ხარ ღმერთი ყოველთა და სჯულთა შენთათეს მზა ვარ სიკუ-
დილად“.

ღღესა ერთსა ჯდა მეფე უსჯულო და უჯდა მეფე იგი მორწმუ-
ნე ღღეთა მათ მარხვისათა წმიდათა²⁰ ორმეოცთა და აიძულა მას
ჰამად თევზისა. ხოლო მან ჰრქუა: „არა ვჰამო წმიდათა ამთ მარ-
ხუათა, რამეთუ ესრეთ განწესებულ არს, და უკუეთუ²¹ ვჰამო თევ-
ზი, კუალად მაიძულებდე ჯორცსაცა²² ჰამად მარხვათა შინა არა
უწყია, მეფე, რამეთუ მე ქრისტიანი ვარ?“ და ივლტოდა მისგან.

1 სოფლისად A. 2 იგი+და განსაცდელი C. 3 ათხუთმეტ C. 4 მივიდა AC.
5 ვითარცა] შემდგომად C. 6 ასწყვდნა], მოწყუედისა C. 7 კაცნი] და მოსრვი-
ზაჲ C. 8 კახეთისაჲ C. 9 ახოვანი+და C. 10 გამოუცდელ C. 11 ეტყოდა+მას C.
12 უკუეთუ C. 13 შუენიერებისა C. 14 იყვნეს C. 15 დაგიჭირავ] გყოფ C.
16 გყო — C. 17 მოვიდა B. 18 ვითარმედ+უფდლო C. 19 ვითარმედ] რამეთუ C.
20 წმიდათა+მათ B. 21 უკუეთუ C. 22 ჯორცსაცა AC.

- ხოლო ვითარცა განთენდა¹, შეიპყრეს მეფე იგი ცხებული ღმრთისაჲ, და წარგზავნეს საპყრობილედ იგიცა ქალაქსა მას/შირაზისა². და ვითარცა იხილა უსჯულომან მან მიუღრეკელობაჲ სარწმუნოებისაგან, განიზრახა³ გულსა შინა თვისსა: „უკუეთუ ვაიძულო უარის-ყოფად⁴ ქრისტესა⁵, არა მერჩდეს ზიარებად სჯულთა ჩემთა“. და წარავლინა კაცნი საპყრობილესა შინა და საბლითა მოაშთვეს⁶ წმიდაჲ იგი და გვრჯნშემოსილი წარვიდა წინაშე ღმრთისა, შემკული ღუაწლითა წამებისათა. და განიზრახეს⁷, რამთა დამალონ წმიდაჲ იგი შუენიერი გუამი მისი, ნუუკუე წარიპარონ ქრისტეანეთა ნაწილნი მისნი. თუესა⁸ მარტსა ერთსა აღესრულა ღმრთივ-გვრჯვნოსანი ესე მეფე ღუარსაბ. ამისა შემდგომად დაიპყრნა⁹ უსჯულომან მან ქუეყანანი ქართლისანი და კახეთისანი და სამცხეცა მიულო ჳელთაგან ბერძენთა, დააყენნა ნოინნი და წარვიდა.
- ხოლო ჩუენ აღვიდეთ პირველსავე მას სიტყუასა ზედა. წმიდაჲ იგი მოწამე ქრისტესი დედოფალი ქეთავან¹¹ იყო საპყრობილესა შინა და სცვდეს მას კრძალულად და მისცემდიან¹² როჭიკსა რამსამე კმასაყოფელად საჭმართა, ხოლო იგი განუყოფნ ულონოთა და გლახაკთა და განამტკიცებნ მუნ მყოფთა ქრისტეანეთა მწირთა, რამთა არავინ უარ-ყოს¹³ ქრისტე. ხუცესიცა ვინმე მღდელი ჰყვა თანა, რამთა, ოდეს ეგმარებოდნენ¹⁴, მისცეს¹⁵ მათ საიდუმლო ქრისტესი. და იყო წმიდაჲ იგი ღუაწლსა შინა, ნუუკუე იქმნას განსლვა მისი ჳორცთაგან ადგილსა მას უსჯულოთასა, და ევედრებოდა უფალსა ცრემლით¹⁶ დღე ყოველ¹⁷ და მიაღვენდა¹⁸ მეოხად და შუამდგომლად¹⁹ უბრწენლსა მას მშობელსა მისსა, მეოხსა და მჳსნელსა ქრისტეანეთასა. მარზვასა ეგეზომსა მისცა თავი თვისი, ვიდრე ჳორცთა საზომსა თანა წარჯდა. აღუთქუა²⁰ აღუთქმითა²¹ საშინალოთა, უკუეთუ განეროს²² ჳელთაგან მათთა და მივიდეს სამეფოდ თვისად, განშიშულდეს სოფლისაგან და აღიღოს ჳუარი და იქმნეს მონაზონ და დაუწესოს მოწესეთა თანა. ხოლო ყოველთა ზედა-მხედველი იგი და უმჯობესად განმაწესებელი მონათა თვისთასა, უმ-

1 განთენა AC. 2 შირაზისასა B, შირაზსა C. 3 განიძრახა C. 4 უვარის-ყოფად C. 5 ქრისტესსა A. 6 მოაშთვეს A. 7 განიძრახეს C. 8 ~ შუენიერი იგი და წმიდაჲ გვამი მისი C. 9 ~ აღესრულა ღმრთივ-გვრჯვნოსანი ესე მეფე ღუარსაბ თვისა მარტსა ერთსა C. 10 დაიპყრა ABC. 11 ქეთევან C. 12 მისცემდიან+მას C. 13 უვარ-ყოს C. 14 ეგმარებოდნენ AB. 15 მისცენ AB. 16 ცრემლით+და AB. 17 ყოველ და ღამე C. 18 მიაღვენდა ხაღოდა C. 19 შუამდგომელად+ყოველად C. 20 აღუთქუა C+დღი C. 21 აღუთქმითა აღუთქვა C. 22 განერეს C.

ცირესისა მეძიებელსა მისცემდა უზეშთაესსა, ვითარცა თუთ ბრძა-
ნებს სახარებასა შინა, ვითარმედ: „უკუეთუ თქუენ, უკეთურთა,
იციო მისაცემელი კეთილი მიცემად შვილთა თქუენტა, რავდენ მა-
მამან თქუენმან ზეცათამან იცის მოცემად, რომელნი სთხოვდენ
მას“. სული წმიდაა¹ იგი ითხოვდა/კორციელად განრომად საბრძი- 124 5
საგან და შერთვად გუნდსა² მონაზონთასა, ხოლო მსმენელი იგი
თხოვისა უქადებდა მას სულთა განრომად ბრძოლათაგან სულთა
მომსრველისა და გუნდსა თანა ანგელოზთასა შერთვად მოუგონე-
ბელთა მათ კეთილთა მინიჭებასა და გურგვნთა მათ უხრწნელთა
აღუთქუმიდა მას მოთმინებისათუს მისისა, რომელსა ჩუენებად იყო 10
სიყუარულისათუს მისისა.

ამისა შემდგომად წარკდეს რაჲ ეამნი რაოდენნიმე, იციოთხა
უსჯულომან მან და ბოროტთა სადგურმან მეფემან, თუ: „ვითარ
იყოფების და³ ვითარ ამას ცხორებს⁴ დედოფალი, რომელ⁵ ტყუე
ვყავ ქუეყანასა⁶ შირაზისასა?“. ხოლო მათ ყოველივე აუწყეს კე- 15
თილი იგი მოქალაქობაჲ მისი და შეურყეველად და მტკიცედ დგო-
მა სარწმუნოებასა ზედა ქრისტესსა. აღშფოთდა სულითა ბილწი
იგი და აღმოუტევებდა ორთქლთა შავთა პირისაგან მისისა შე-
ჭირვებითა დიდითა, ფიცით დაამტკიცა⁷ და თქუა⁸, ვითარმედ:
„ანუ განვაყენო სჯულისაგან ჭუარცმულისა და ანუ⁹ სიკუდილითა 20
მწართა განვიყუანო¹⁰ საწუთოსაგან¹¹“. აქუნდაცა სასოებაჲ ამისი,
ვითარმედ ბუნებითა დედათათა იქმნას მომედგრებაჲ სატანჯველ-
თაგან. და არა უწყოდა უგუნურმან შინაგან დამკვდრებული იგი
ცეცხლი¹² მოტყინარე, სიყუარული ქრისტესი მის შორის, ანდამა-
ტებრ მტკიცე სარწმუნოებაჲ, რამეთუ საძირკველი¹³ იგი სახლისა 25
მისი[საჲ] არა ქვშასა დამყარებულ იყო, არამედ კლდესა მას შე-
ურყეველსა. ამისა შემდგომად საქმით სრულ-ყო სიტყუაჲ იგი
უსჯულომან მან და წარავლინნა კაცნი ვინმე შემსგავსებულნი საქ-
მეთა მათ ბოროტთა, მიუმცნო პირველად ლბილნი სიტყუანი, ვი-
თარმედ „ში, დედოფალო, უწყი პატიოსნებაჲ და წესიერებაჲ შე- 30
ნი და სიბრძნე და¹⁴ და სიმკნე და მნებაგს, რადთა იყო ჩემდა დედად
საყუარელად¹⁵ და¹⁶ მე ვიყო შენდა შვილი და მორჩილ სიტყუათა
შენთა, და განაგებდე პალატსა ჩემსა, ვითარცა ჯერ-გინჩნდეს. მო-

1 ~ იგი წმიდაჲ B. 2 გუნდსა| ზოროსა A გოროსა B. და ვითარ—C.
4 ცხორებასა C. 5 რომელი C. 6 ქუეყანისა| ქალაქსა C. 7 დაამტკიცებდა C.
8 თქუე A| რყოდა C. 9 და → C. 10 ან A. 11 განვიყუანო C. 12 საწუთოსაგან
BC. 13 ცეცხლი| ცხორებაჲ AB. 14 საძირკველი... დამყარებული იყო| არა და-
ედუღნა სახლჲ მისი ქვშასა ზედა C. 15 და სიმკნე — 16 საყუარელად C.
17 და — AB.

ვაქციო შენდა¹ ძე შენი და მოვიყვანო² სამეფოსა თვისსა და მივ-
სცნე სამეფონი თვისნი და იყოს იგი ძედ საყუარელად ჩემდა, უკუ-
ეთუ მოხვდე სჯულსა ჩემსა და იქმნე მუსურმან, რომელსა³
პრქვიან განწმენდილ⁴. და⁵ უკუეთუ არა ერჩდე ბრძანებასა ჩემსა,
v 5 ვფუცავ მოჰმადსა, არა ვრიდებ⁶ მე/ფობასა და პატიოსნებასა შენ-
სა და სატანჯველთა⁷ სასტიკთა⁸ გ. ნვიყვანო ამის ცხობებისა-
გან“. მიიწივნეს⁹ რაჲ მივლინებულნი იგი, სადა-იგი იყო წმიდაჲ,
და პირველად შეიპყრეს ხუცესი, რომელი ჰყვა წმიდასა მას, აუწ-
ყეს ყოველი ბრძანებული მეფისა. უწინ¹⁰ წმიდისა მის აიძულეს
10 ხუცესსა მას დატევებად სჯულისა¹¹ ქრისტესა და პრქუეს მას: „ანუ
აღირჩიე სიკუდილი და ანუ უარ-ჰყავ ქრისტე“. ხოლო ვითარცა
ნახა¹² ხუცესმან თავი თვისი ესევეითარსა განსაცდელსა, შეშინდა ში-
შითა მწარითა¹³ და უარ-ყო¹⁴ ქრისტე და იქმნა საბრიკ და არა ნიკი-
ფორე¹⁵. ამის საქმისათვისცა აღესრულა სიტყუა იგი სახარებისაჲ,
15 რომელსა იტყვს მთესვრისად¹⁶ აგარაკისათვის, ვითარმედ¹⁷: „რა-
ჲამს მოიწივეიან ჭირნი და ანუ განსაცდელნი, მეყსეულად დაუტე-
ვიან¹⁸ და უნაყოფო იქმნიან“, რომელიცა შეემთხვია ხუცესსა
ამას¹⁹ საწყალობელსა. და რაჲ²⁰ აღსრულეს გულისნებაჲ²¹ თვისი
ხუცესსა მას ზედა მტარვალთა მათ, აღმოათქმევივნეს სიტყუანი²²
20 ბილწისა სარწმუნოების მათისანი²³. მაშინ წარავლინეს ხუცესი
წინაშე დედოფლისა და შესთვალეს ყოველივე ბრძანებაჲ მეფისა²⁴,
განგებაჲ იგი მათი²⁵ უმსჯავროჲ²⁶.

ხოლო შევიდა ხუცესი და ტირილითა მწარითა ყოველივე
v იკადრა წინაშე დედოფლისა. ხოლო ესმა რაჲ ესე წმიდასა მას,
25 აყვედრა პირველად ხუცესსა მას უარისყოფა²⁷ ქრისტესი, საწუ-
თოსა²⁸ ამის წილ განსუენებაჲ და აღიპყრნა კელნი თვისნი ზეცად
და ნაკადულნი ცრემლთანი გარდამოუტევენა და თქუა სიტყუაჲ
იგი წინასწარმეტყუელისა ელიასი, რაჲამს სდევდა მას აქაბ და

1 შენდა — AC. 2 მოვიყვანო C. 3 რომელსა... განწმენდილ] მრავალი კე-
თილი მოგანიტო C. 4 განწმენდილ — A (ამოფხეკილი). 5 და — C. 6 ვრიდო C.
7 სატანჯველთა C. 8 სასტიკითა C. 9 მიიწივნეს A. 10 უწინ] პირველად C.
11 სჯულსა C. 12 ნახა] იხილა C. 13 მწარითა + დიდობა A] დიდობა C. 14 უვარ-
ყო C. 15 ნიკიფორე C. 16 მმთესვრად C. 17 ვითარმედ — B. 18 დაუტევიან...
იქმნიან] დებრკულდონ C. 19 მას C. 20 რაჲ] ვითარ C. 21 გულისნებაჲ] ნებაჲ C.
22 სიტყვანი A. 23 მათისა AB. 24 მეფისა — C. 25 მათი — AB. 26 უმსჯავრო +
მათ AB. 27 უვარისყოფა C. 28 საწუთოსა... განსუენებაჲ — C.

ცოლი მისი იეზაბელ¹ სიკუდილად: „წინასწარმეტყუელნი მოსწყვე-
დნეს, საკურთხეველი შენი დაარღვეს², მე მარტო დაშთომილ
ვარ და სულსაცა ჩემსა ეძიებენ მოკლვად“. ესე რაა თქუა, პრქუა
ხუცესსა მას: „წარვედ, არქუ³ მათ, მოვიდენ და აღასრულონ ბრძა-
ნებული მათი ყოველივე, რამეთუ მე მზა ვარ ქრისტესთვის სიკუ-
დილად“.

ვითარცა ესმა⁴ მათ⁵ სიტყუად ესე, შემოვიდეს წინაშე წმი-
დისა მის⁶ და უთხრეს ყოველივე ბრძანებული მეფისა და თვთ
თავით თვისით ლიქნიდენ⁷ მას და აწუევდენ⁸ უარყოფად⁹ ქრისტე-
სა. ხოლო მან რეცა განიციანა¹⁰ ნელიად და ჭუარი ქრისტესი გამოი-
სახა პირსა თვსსა და თქუა განკ/ვრებით: — რაჲ არს ცუდი ეგე
ზრახვა თქუენი, მე მაწუევთა დატევებად სარწმუნოებისა? არა
უწყისა ბილწმან მან, რამეთუ ყრმანიცა და უსწავლელნიცა წინა-
აღუდგებიან სიტყუათა მისთა, მე ვითარ მაწუევს, ვითარ გამოუც-
დელსა, ზღაპართა და ცუდთა წარწყმენდულთა¹¹ სჯულსა მისსა
მისვლად? გარნა არა უწყისა, რამეთუ ვერ ძალ-უც შერყევად ჩემ-
და ძალითა ქრისტესითა? არამედ ნებაგს¹² დაღურაცა¹³ სისხლისა
ჩემისა სისხლისმსმელსა მას. პირველად ასწყვდა¹⁴ სამეფო ჩემი
და ექსორია ყო ძე ჩემი და მოსწყვდნა ყრმანი მისნი სულიერად
და კორციელად, იავარ-ყო საუნჯენი და მონაგებნი მეფეთანი და
დააქცივნა ყოველნი. აწ ჩემიცა ნებაგს მოკლვა, რამათამცა იყოს¹⁵
შეძინებაჲ სისხლითა ჩემითა უსჯულოსა მას, გარნა ვევედრები
ღმერთსა დამბადებელსა, რამთა იძიოს ყოველივე, რამცა შეგუემ-
თხვა¹⁶ სახელისათვს¹⁷ მისისა¹⁸“. ავინა და განბასრა სჯული და სარ-
წმუნოებაჲ და მათი მოჰამედ¹⁹ და მოყუასნი მისნი. წარმოთქუა
მრწამსი²⁰ სრულიად თვთოეულად ბრწყინვალედ და აღიბეჭდა ყო-
ველივე გუამი მისი სასწაულითა ჭუარისათა. თქუა: „მრწამს მამაჲ
ძისა თანა სულით²¹ წმიდითურთ და უხრწნელი იგი დედოფალი,
შშობელი²² სიტყუსა ღმრთისაჲ. ამას²³ სარწმუნოებასა ზედა აღვეს-
რულო და დავღუარო²⁴ სისხლიცა ჩემი, უკუეთუ ენებოს ქრისტესა.
აწ რამცა გენებოს²⁵, ყავთ ყოველივე“ ესმა მათ სიტყუად მისი,

1 იაზაბელ B. 2 დაარღვიეს C. 3 არქვი A. არქუ C. 4 ესმით B. 5 მათ —
B. 6 მის] მას B. 7 ლიქნიდენ B. 8 აწუევდეს C. 9 უარის-ყოფად C. 10 განიცი-
ნა B. 11 წარწყმენდულთა C. 12 ჰნებაგს C. 13 დაღურაცა] დათხევა C. 14 ას-
წყვდა] ავოცა C. 15 იყოს] ეყოს C. 16 შეგუემთხვა A. 17 სახელისა C. 18 მი-
სისათვს C. 19 მოჰამედ A, მოჰამედ C. 20 გურწამსი C. 21 სულის A. 22 შშობე-
ლი+იგი C. 23 ამა AB. 24 დავღუარო] დათხოი C. 25 გენებაგსთ B.

განკვრდეს მტარვალნი იგი და¹ ევედრებოდეს მას, რაათა არა გან-
 წიროს სული თვისი, ხოლო მან შენერწყუა² და განბასრნა ივინი.
 ამისა შემდგომად შიშისათჳს წმიდისა მის მოილეს შამფურნი
 და შესხნეს ცეცხლსა შინა. ხოლო ამან³ ჰრქუა⁴ მათ უშიშითა ჳმითა,
 5 ვითარმედ: „მაცადეთ მცირედ⁵, რაათა ვილოცო, და⁶ რააცა გი-
 ნებსთ⁷, ყავთ ყოველივე“. ხოლო მათ მიუშუეს⁸ და⁹ შევიდა წმი-
 დაჲ იგი სახლსა მას სალოცველსა, მოიყარან¹⁰ მუტლნი და აღიბ-
 ყრნა ჳელნი და იტყოდა ცრემლითა. აღმოიღო ხატი წმიდისა
 ღმრთისმშობელისა, დაალტო იგი ცრემლითა¹¹ და ესრეთ იტყოდა:
 10 „უფალო „იესუ ქრისტე, მოიხილე მწვევალსა ამას შენსა ზედა
 ღღეს¹², რომელსა ნებაჲს სიკუდილი¹³ სახელისათჳს შენისა. ნუცა
 იქმნებიან დამბარკოლებელ კეთილისა ამის ღუაწლისა ჩემისა
 v ც/ოდვანი ჩემნი, არამედ ვითარცა ბრძანე: „რომელი მოვიდეს
 ჩემდა, არა განვაძო გარე“, და აღუთქჳ¹⁴ აღმსარებელთა, ვითარ-
 15 მედ: „ნუ გეშინინო, რამეთუ მე მოგცე თქუენ პირი და სიბრძნე
 და სული მამისა, [რომელი] იტყოდეს¹⁵ თქუენ წილ“. აჲ გვედრე-
 ბი, რაათა არა განმაშიშულო¹⁶ შეწვევისაგან შენისა, შემრთე
 მეცა აღმსარებელთა თანა სახელისა შენისათა, იყავნ განმაძ-
 ლიერებელი¹⁷ ძალი შენი უძლურებათა ამათ დედობრივთა, რაათა
 20 იდიდოს ღმრთეებაჲ შენი და სირცხველულ იქმნენ მბრძოლნი წმი-
 დათა შენთანა“. ევედრებოდაცა¹⁸ ქალაქისა¹⁹ თვისისაჲს და ძისა
 თვისისა, რაათა შემდგომად სიკუდილისა მისისა მიჰმადლოს განთა-
 ვისუფლებაჲ. დაასრულნა²⁰ რაჲ ყოველნი ესე სიტყუანი, მაშინ გა-
 მოიღო წმიდაჲ იგი საიდუმლოჲ, შენახული²¹ მის მიერ ჳურჳელსა
 25 რაჲსამე²² წმიდასა, და აღილო ჳელითა თვისითა და თქუა: „უფალო
 იესუ ქრისტე, რომელმან მოგვყიდენ პატიოსნითა სისხლითა შენი-
 თა, აწცა მიითუალე²³ სისხლი ცოდვილისა მწვევალისა შენისა და შე-
 ივედრე სული ჩემი, თანამვედრე მყავ²⁴ მოღუაწეთა შენთა თანა.
 აღასრულა ყოველივე და გამოვიდა განძლიერებული ძალითა სალ-
 30 მრთოითა და²⁵ დაჳდა წინაშე მტარვალთა მათ თანა. და ბრწყინვი-
 და²⁶ პირი მისი, ვითარცა პირი ანგელოზისა, და ჰრქუა: „მოვედით

1 და — A. 2 შენერწყუა BC. 3 მან — A. 4 ~ მათ ჰრქუა A. 5 მცირე A.
 6 და — A. 7 გნებაჲსო BC. 8 მიუშუნეს B] აცადეს C. 9 და — AB. 10 მოიყარან]
 მოიდრიკნა C. 11 ცრემლითა — AB. 12 ღღესა AC+ამას C. 13 სიკუდილი+ჩემი
 C. 14 აღუთქჳ C. 15 იტყოდის C. 16 განმაშიშულო C. 17 გწმარებელ B. 18 ევედ-
 რებოდა C. 19 ~ ძისა და სამეფოსა მისისათჳსცა C. 20 დაასრულა A. აღასრულა
 B. 21 შენახული] დამარბული C. 22 რაჲსმე B. 23 მიითვალე AC. 24 თანამვედრე]
 და ღირს C. 25 და — B. 26 განბრწყინდა B.

და აღასრულეთ, რადაცა გენებოსთ, რამეთუ მე მზა ვარ დათმენად ყოველთავე სატანჯველთა². შემოკრებოდა ყოველი იგი ქალაქი³, ტიროდეს მწარითა ტირილითა და ეტყოდეს: „რამ არს საქმე ესე, ანუ ხილვამ საშინელისა ამის სახილველისა?“ მთავარი იგი ქალაქისა მის ივლტოდა გარეგან ქალაქისა და იტყოდა: „არა ვიხილავ მე საქმესა ამას უმსჯავროსა, რომლისა ბრალისათვის ევენების დედოფალსა ამას ქართველთასა“.

ხოლო ტარიგი იგი⁴ შუენიერი გამზადებულ იყო დაკლვად ქრისტესთვის⁵. დაასხნეს ველნი იგი ბილწნი მტარვალთა⁶ მათ, განაშიშვლეს წმიდა იგი და პატიოსანი ბრწყინვალე გუამი მისი და განურთხნეს ველნი მისნი და განბასრეს⁷ იგი და მოიხუნეს მარწუხნი და⁸ განაჭურვნეს და დახლიჩნეს ძუძუნი სანატრელისანი. ეგო იგი, ვითარცა კლდე შეურყევლად, მერმე მკლავნი დაგლიჯნეს, ხოლო⁹ იგი იტყოდა: „უფალო იესო ქრისტე, მსწრაფლ¹⁰ განიყვანე სული ჩემი!“ და ნაკურცხალი აღზნებული დააყარეს სისხლმწოთლოვარესა მას ჯორცთა მისთა. მერმე მოიღეს/ქუაბი განჭურვებული და დახურეს¹¹ წმიდასა თავსა მისსა. მეყსეულად შეკვედრა სული თვისი უფალსა¹² და ვითარცა აღესრულა წმიდა იგი და ყოვლად სანატრელი მოწამე ქრისტესი და¹³ წარვიდა¹⁴ წინაშე ქრისტესა, შემკული გვრგვნითა მრჩობლითა¹⁵, ხოლო იხილა რამ კრებულმან მის ქალაქისამან ულუაწად¹⁶ დებამ წმიდისა¹⁷ მის¹⁸ სისხლმწოთლოვარისა¹⁹ გუამისა²⁰ მისისა²¹, შეუძნდათ ყოველთა და ტიროდეს მწარედ²² და იცემდეს მკერდსა თვისსა. ვერვის ეძლო აღებად პატიოსნისა გუამისა მისისა შიშისათვის მეფისა.

და ვითარცა შემწუხრდა დღე იგი, აღიდა მეუფემან ლუაწლი იგი მოწამისა თვისისა და მოვიდა ნათელი ბრწყინვალე და ვიდრე განთენებამდის²² მოფენილ იყო წმიდასა მას ზედა. იხილეს ყოველთა მუნ მდგომარეთა და აღიდეს²³ ღმერთი²⁴ და იტყოდეს: „ესე²⁵ არს ღმერთი ჭეშმარიტი, რომლისათვის მოკლდა წმიდა ესე დედოფალი“. მაშინ კაცთა ვიეთმე მორწმუნეთა განაგდეს შიში მძლავრისა და იხილეს რამ სასწაული ესე საკრველი, მივიდეს და

1 და — AB. 2 სატანჯველთა — AB. 3 ქალაქი + და C. 4 იგი — A. 5 ქრისტის AB + მის A. 6 მტარვალთა მათ — AB. და — AB. 7 განბასრეს იგი — C. 8 და — AB. 9 ხოლო — AC. 10 მსწრაფ C. 11 დახურეს | დაარქუეს C. 12 უფალსა | ღმერთსა C. 13 და წარვიდა... ქრისტესა — B. 14 მივიდა C. 15 მრჩობლითა + მხიარულ იქმნეს ზეცისა კრებულნი მოსლვასა მისსა C. 16 ულუაწად + უპატიოდ C. 17 წმიდა C. 18 მის — C. 19 სისხლმწოთლოვარე C. 20 გუამის. 21 მისი C. 22 მწარედ — C. 22 განთენებამდე C. 23 აღიდებდეს C. 24 ღმერთსა C. 25 ესე | იგი C.

მოწლედ ამბორს-უყვეს წმიდასა მას და იცხებდეს სისხლსა მისსა
 ქრისტესთჳს დათხეულსა, და ცრემლითა აღიღეს გუჳამი მისი და
 დაფლეს მისგანვე აღშენებულსა მას ეკუდერსა¹, რომელსა შინა იყ-
 ვნეს ორნიცა იგი მკვევალნი მისნი ფერჯთა თანა წმიდისა მის, და
 წარვიდეს.

5

მაშინ² ქალაქსა³ მას შინა იყვნეს მწვალებელთაგანნი ვინმე,
 რომელ არიან ფრანგნი, კაცნი მღვდელნი, და მოიპარეს გუჳამი წმი-
 დისა მის და წარიღეს ფრიადითა კრძალულებითა. და ლუსკუჳამა
 შეუჳზადეს მას ფრიად კეთილი სურნელთა თანა მრავალთა და⁴
 დახსნეს საკურთხეველსა⁵ ზედა. იქმნა⁶ სასწაული სხუად, რამეთუ
 მიიღეს⁷ წმიდა იგი მოწამე საფლავად⁸, ვინაცა⁹ წარიღის¹⁰ მიწა
 იგი საფლავისა და¹¹ ვინაცა¹² ვინ იყვის სნეული, განიკურნის¹³.
 ცხროიანი¹⁴ გინა წყლით-მანკიერნი¹⁵, სხუთა სენითა¹⁶ რაითმე¹⁷
 შეპყრობილნი¹⁸ სვის¹⁹ გინა²⁰ დაიცხის, მყის განიკურნის ბრძა-
 ნებითა ღმრთისათა და²¹ მეოხებითა მოწამისათა. ამისა შემ-
 დგომად გარდადეს რაჲ ეჳმნი არაფრიადნი²², ყოველთა დამბადე-
 ბელმან და კაცთმოყუარემან და აღმასრულებელმან თხოვათა მის-
 თამან არა უგულებელს ყო თხოვა²³ მოწამისა მისისა²⁴, ოდეს
 ილოცვიდა²⁵ წმიდაჲ ეჳმსა ღუაწლისასა განთავისუფლებისათჳს
 ქალაქისა თჳსისა და მოქცევისა²⁶ მისა თჳსისა კუალად სამე/ფოდ
 თჳსად, აღუსრულაცა²⁷ სათხოვარი²⁸ მოწამისა²⁹ მისისა³⁰.

10

15

20 v

25

ვითარცა ბრძანებს იგივე თავადი სახარებასა შინა, ვითარმედ
 „არა ისმინის ღმერთმან, რომელნი დაღადებენ რჩეულნი მისნი?“
 ბრძანებითა³¹ ღმრთისადათა განუდგეს ქართველთა ერნი და ერის-
 თაენი მეფესა სპარსთასა, რამეთუ ძალი და ნებაჲ ღმრთისაჲ აწუევედა
 მას საქმესა მას, მოსწყვიდნეს ნოინნი³² მისგან დადგინებულნი და
 მოკლეს სპასალარიცა ფრიადითა ლაშქრითა. ვერღარა უფლებდა

1 ეკუდერსა AC. 2 მაშინ — AB. 3 ~ მას ქალაქსა AB. 4 და — B. 5 ~ ზე-
 და საკურთხეველსა AB. 6 იქმნა... სხუად — C. 7 მიიღეს+რაჲ C. 8 საფლავად+
 იქმნა სასწაული დიდი C. 9 ვინაცა] რამეთუ რომელთა C. 10 წარიღეს AC. 11 და—
 AB. 12 ვინაცა ვინ იყვის სნეული] რომელთაც ვინ იყვიან შეპყრობილი სნეულე-
 ბითა, მყის C. 13 განიკურნიან C+გინა C. 14 ცხროიან A, ცხროვანი C. 15 მანკი-
 ერიან B. მენკიერი C. 16 ~ რომლითამე სენითა C. 17 რაითმე] რომელიმე C.
 18 შეპყრობილთა C. 19 სვის A, სჳან] C. თჳს B. 20 გინა დაიცხის — C. 21 და —
 AB. 22 არაფრიადი A. 23 თხოვა] ვედრებაჲ C. 24 მისისა] თჳსისა+მას ეჳმსა C.
 25 ლოცვიდა] ვეედრებოდა C. 26 მოქცევისათჳს C. 27 აღსრულაცა B. აღსრულა
 C+ღმერთმან C. 28 თხოვა C. 29 მოწამესა C. 30 მისისა] თჳსისა C. 31 ბრძანებითა
 ღმრთისათა] ამისა შემდგომად C. 32 ნოინი AB. ნოინი C.

მათ ზედა მეფე სპარსთა. წარგზავნეს¹ კაცნი ქართველთა მოწოდებად² მეფისა³ თეიმურაზისა⁴, რაათა შეკვედრონ სამეფონი საქართველოსანი. და მოიყვანეს იგი და მიეგებოდეს მას და⁵ დასვენეს მეფედ⁶ მცხეთას⁷ დედაქალაქსა, ჯელთ-უსხნეს სამეფო⁸ არა ხოლო კახეთისა, არამედ ქართლისაცა და ფიცით დაუმტკიცებდეს, ვითარმედ არღარაოდეს⁹ განუდგენ ქეშმარიტებისაგან¹⁰, არცა ეცრუენენ მეფობასა მისსა. მიერიოთგან წარემატებოდა შარავანდელობა მეფობისა მისისა მადლითა და მეოხებითა დედისა მისისათა, რამეთუ შეიძვებოდა და განშუენდებოდა მეწამულითა სისხლისა მის ნეტარისათა ქალაქი იგი მისი და წმიდანი ეკლესიანი განახლებოდენ, რომლისათვისცა¹¹ ძალი ზეგარდამო მიეცემოდა მეფესა და ერსა¹² ქართველთა¹³.

ამისა შემდგომად რისხვთა ღმრთისაათა დასნეულდა მეფე სპარსთად და ღირითა სასტიკითა განვიდა ცხორებისაგან და განსიენა და განსქდა საუნჯე იგი არაწმიდათა, მუცელი მისი¹⁴ და დაეფლა ჯოჯობეთს. იქმნეს¹⁵ რაჲ მოუცლელ სპარსნი, არა დაუტყენა¹⁶ ღმერთმან¹⁷ წმიდანი იგი ნაწილნი მოწამისანი¹⁸ ჯელთა შინა მწვალებელთასა, აგონა მღდელსა მას მწვალებელსა ფრანგთასა¹⁹, რაათა²⁰ ძლუნად²¹ პატროსნად მიართვას ზოგი რომელნიმე ნაწილნი დედისა მის წმიდისა ძესა მისსა მეფესა. და წარიღო თავი წმიდისა მის და ფერჯი მარჯუნე²² და მოართვა მეფესა: თავი იგი, რაათა გურგვინოსან²³ იქმნას²⁴ მადლითა მით თავისათა, ფერჯი მარჯუნე²⁵, რაათა აიძულოს დედამან მან²⁶ ყოვლად ნეტარმან ძესა მას²⁷ მისსა, რაათა საქმეთა მარჯუნითა²⁸ იქმოდეს ცხორებასა მისსა. ფერჯი სახე არს, რაათა აუწყოს ძესა თვისსა კეთილი იგი მორბელობა ღუაწლისა მისისა და მისლვად ადგილსა მას წმიდათასა.

/და ვითარცა ესმა მეფესა მოღებად ნაწილისა²⁹ დედისა თვისისა³⁰, განიხარა სიხარულითა მიუთხრობელითა და შეკრიბნა ყოველნი ერნი საქართველოსანი და კახეთისა კათალიკოზი ზაქარია, სწორი ანგელოზთა და შემკული ყოვლითა წესიერებითა, ეპისკო-

1 წარმოგზავნეს B. 2 მოწოდებად] რაათა მოუწოდა AB. 3 მეფესა AB 4 თეიმურაზს AB. 5 და—AC. 6 მეფედ—AB. 7 მცხეთად C. 8 სამეფონი C. 9 ოდენ C. 10 ქეშმარიტებისაგან] მისგან C. 11 რომლისათვისცა — AB. 12 ერთა AB. 13 ქართველთასა BC. 14 მის C. 15 იქმნეს რაჲ... სპარსნი] ხოლო ღმერთმან ნებისყოფელმან მოწიშთა მისთამან C. 16 დაუტყეა AB, 17 ღმერთმან — C. 18 მოწამისა AB. 19 ფრანგთასა — AB. 20 რაათა — A. 21 ზღუნად AB. 22 მარჯუნე C. 23 გურგვინ, 24 იქმნას — C. 25 მარჯუნე C. 26 მან] მისმან C. 27 მას — B. 28 მარჯუნითა C. 29 ნაწილსა C. 30 თვისისა C.

პოსნი¹ და მლდელნი და დიაკონნი, შემოსილნი ლამპრებითა² და
 თვთ მეფე და დედოფალი მკვრცხლ მიეგებოდეს, ვითარ-ღმის მსა-
 ვალ, ცრემლითა და სიხარულითა დიდითა შეემთხვენეს³ წმიდასა
 მას თავსა მოწამისასა, განიბანებოდა⁴ ნაწილნი⁵ იგი ცრემლითა
 5 ყოველთაგან. ქება⁶ შეუშადა მონაშენს მას და შესხმა სულიე-
 რი სადიდებლად, გალობითა⁷ და კეროვანითა⁸ მიიღეს დიდსა მას
 ეკლესიასა აღავერდს მთავარმოწამისა გიორგისსა⁹, რომელ არს
 სამარხო მეფეთა კახეთისათა, და დაასუენეს ზედა საკურთხეველ-
 10 სა. და დღესასწაული შეუნიერი შეუშადა მას დღესა სატფურე-
 ბისასა, რომელ იქმნა სოლომონ ტაძრისა მის, მისგან აღშენებუ-
 ლისა, რომელი აღესრულებს წინადლით ჟუართა აპყრობისასა, რა-
 მეთუ დღესა მას აღსრულებულ იყო წმიდა იგი მოწამე ქრისტესი.
 ამის შემდგომად წარგზავნეს მთავარეპისკოპოსი¹⁰ იოანე, კაცი
 წმიდა და გონიერი, და¹¹ მშუდობა¹² ყვეს მეფისა¹² სპარსთასა და
 15 იქმნა დაწყნარება დიდი. და მოითხოვეს¹⁴ ნეშტი იგი ნაწილნი
 წმიდისანი და პატივითა დიდითა მიიღეს ადგილსა მას, სადა ისხნეს
 სხუანი იგი ნაწილნი, მივიდიან წლითი-წლად დღესასწაულსა
 მას წმიდისასა, ფშოდის¹⁵ სულნელება¹⁶ მიუთხრობელი და ვი-
 20 ეთნი¹⁷ მივიდიან სარწმუნოებით, არა ხუბულ იქმნიან სათხოვე-
 ლისაგან¹⁸ თვისისა, რამეთუ მორწმუნეთა მიერ ყოველივე შესაძ-
 ლებელ არს.

ხოლო აღიწერა ცხორება ნეტარისა ამის, რათა არა სიგრ-
 ძემან ეამთამან დავიწყებულ ყოს საქმე ესე საღმრთო და ყოველად
 შეუნიერი. აღსრულა ეამთა უკუანასკნელთა სადიდებლად მამისა
 25 და ძისა და წმიდისა სულისა, აწ და¹⁹ მარადის უკუნიით²⁰ უკუნი-
 სამდე, ამინ.

1 ებისკოპოსნი B. ლამპრებითა+კეროვნებითა C. 3 შემთხვენეს BC. 4 განი-
 ბანებოდეს C. 5 ~ ცრემლითა ნაწილნი იგი. C. 6 ქება+შემსგავსებული C. 7 გა-
 ლობითა] დიდებითა C. 8 კეროვნითა] პატივითა და გალობითა C. 9 გიორგისა A.
 10 მთავარეპისკოპოსი A. 11 და—C. 12 მშუდობა ყვეს] მშუდობის-ყოფად C.
 13 მეფისა C. 14 მოითხოვეს B. 15 ფშოდის A. ფშოდის B. 16 სურნელება C.
 17 ვიეთნი] რომელნი C. 18 სათხოველისაგან B. 19 ~ მარადის და C. და მარა-
 დის — B. 20 უკუნიით] საუკუნეთა A+მიერ A.

ბესარიონ ორბელიშვილი

ღუაწლისა წმიდისა და სანატრელისა მოწამისა და 235 v
მეფისა ლუარსაბისი, რომელი იწამა შაჰაბაზ
უსჯულოჲს მიერ სპარსთა მეფისა*

ღმრთისმოყუარეთათჳს ვსენებაჲ წმიდათა სიხარულ არს, რა- 5
მეთუ არა არს განძლომაჲ სურვილისა მათისა მათდა მიმართ, რა-
მეთუ ივინიცა განუძლომელითა სიყუარულითა ღმრთისათა ცეცხ-
ლებრ მოტყინარე იყვნეს, ამისთვისცა მოთმინე ექმნნეს მოუთმე-
ნელთა სატანჯველთა და შეჰკადრეს შეუკადრებელ უძღურითა ამით
ბუნებითა და ზეშთა ექმნნეს ცეცხლსა და მახულსა მოკუდა- 10
ვითა ამით გორცითა. და აწ! „უკუდავებითა საგსე არს საცსენებე-
ლი მათი“, ვითარცა იტყუს ბრძენი სოლომონ, და გულს-მოდგინედ
მაქებელთა მათთა აღავსებენ უკუდავებითა და ცხორებითა, რამე-
თუ წყაროჲ იგი უკუდავებისა და ცხორებაჲ დაუსრულებელი.
მკვდრ არს მათ შორის, და ელის, უკეთუ ვინმე ღირს იპოოს 15
შესხმად და ქებად საკუთართა მოწამეთა მისთა, რამეთუ მოწამენი
საკუთარნი მონანი მისნი არიან, არათუ ოდენ მონანი, არამედ მე-
გობარნი საკუთარნი და სარწმუნონი, ვითარცა იტყუს ჰეშმარიტი
იგი სიბრძნე მოწაფეთა მიმართ თვსთა, ვითარმედ: „თქუენ მეგო-
ბარნი ჩემნი ხართ, რამეთუ არა გეტყვ თქუენ მონად, არამედ მე- 20
გობრად“, და მერმე იტყუს: „არა ამათთვის ხოლო გვითხავ, არა-
მედ ყოველთა, რომელთა ჰრწმენეს სიტყვთა მათითა ჩემდა მო-
მართ“.

ჰხედავთა, მორწმუნენო, ნიჰთა ამათ სიდიდესა? იხილეთა 25
უფსკრული იგი განუცდელი სახიერებისა და კაცთმოყუარებისა
მისისა? ვითარ განდგომილნი ესე და რისხვეულნი მონანი, რომელ-
ნიცა ღირს ვიყვნით ყოვლისა დასჯისა, ესრეთ შემოიყვარნა ტკბილ-
მან მან მეუფემან, რომელნი ესე მონის მონადცა არა ღირს-ვიყ-

* ხელნაწერები: A: S — 326^b (1720-იანი წლ.), B: A — 170 (1733 წ.).

1 აწ — B.

საქართველო

- ვენით, აწ ვითარ მეგობრად და თანაზიარ სუფევცისა თვისისა მყვნა კაცი მიწისაგანნი და მიწად მიქცეულნი და ვითარ ზეცისა მოქალაქედ გამოგუაჩინნა, რამეთუ იტყვს: „მამაო, მნებაეს, სადაცა მე ვიყო, მუნცა მსახურნი ჩემნი იყვნენ“. აწ მოწამეთათჳს
- 5 რაღა საეჭუელ¹ არს, ვითარ თუმცა არა სავსებით მიიღეს აღ-
- 236 ტუმ/ულნი იგი კეთილნი, რომელი ზეშთა მატს ყოველსა მოგონე-
- ბასა, რამეთუ სადა-იგი სუფევს მეუფე, ბევრის-ბევრეულთა ან-
- გელოზთა მიერ თაყუანისცემული, მუნცა მსახურნი მისნი არიან, რამეთუ იგინი გამოჩნდეს სარწმუნოდ მეგობრად მეუფისა თანა-
- 10 ზიარ ქმნითა ვნებითა მისთაჲთა, რამეთუ სისხლი მათი შეზავეს სისხლთა სამეუფოთა და სულნი მათნი მისთვის დასხნეს და აწ თანაზიარ და თანა-მემკვიდრე მისსა იქმნნეს. ამისთვის ჩუენცა თანამდებ მყვენს და აღმადგინნეს დიდებად და ქებად ახოვნებათა და ღუაწლთა მათთა.
- 15 რამეთუ ვინ არს ესრეთ საქებელ და ღირს ყოვლისა პატივისა, ვითარ ჩუენი ესე დიდებული მოწამე, ახალი ესე მსხუერპლი და ნებსით დაკლული საკუერთხი, რომელმან დაკლებული იგი ჭირი ქრისტესი ვორცითა თვისითა² აღავსო და თავ-დგმულ ექმნასავსებასა მოწამეთასა. ვიტყვ უკუე ჩუენსა ამას და ჩუენთა ქუეყანათა შორის აღმოცენებულსა, მსგავსად³ მთიებისა, საჩინოდ აღმობრწყინებულისა ძირთაგან სამეფოთა და საწინაწარმეტყუელოთა, აღმოსრულსა შარავანდედობითა მეფობისაჲთა და უფრო-ასად ღმრთისა-მსახურებითა შემკობილსა და აწ მოწამობისა ღუაწლითა განშუენებულსა მეფესა ღუარსაბს, შუენიერსა მას და
- 25 ყოვლად ბრწყინვალესა და უბრწყინელობისა გვრავნითა ელვარექმნილსა.
- ესე ძე იყო ღმრთისმსახურისა მეფისა, რომელსა ეწოდებოდა გიორგი, ხოლო დედასა — თამარ, რამეთუ ესე მარტოჲ ესვათ ორთა ასულთა თანა. ამათ ღმრთისმსახურთა ძირთაგან აღმოსცენდეს
- 30 წმიდაჲ ესე და ორნი ასულნი, ვითარცა ვიტყოდე, პირველსავე ეწოდა ელენე და უმრწემესსა — ხუარანშა, მისვე და ერთისა მეუღლისაგან სამნივე აღმოცენებულნი, სამნივე ბრწყინვალენი და უსწორონი სიკეთითა და შუენიერებითა უფროჲს მას ყამსა კაცთაგან, ვითარცა ყოველთა შორის მიმოითქმოდა. და უმეტესად
- 35 სანატრელისა ამისათჳს ითქმოდა შუენიერებაჲ და ბრწყინვალე-
- v ბაჲ სახისა და/ანაგებისა სიტურფე, ხოლო აღზარდეს იგი ღმრთის-მსახურთა მათ მეფეთა კეთილად სწავლულებითა და უფროჲსად

1 საეჭველ B. 2 თუთა A. 3 მსგავსებად B.

ღმრთისმსახურებითა და ასწავეს სწავლაჲ ყოველი ღმრთივ-სული-
ერთა წერილთა¹, რომელი შეეტყუებოდა² სიმტკიცესა სარწმუნ-
ებისა მათისასა. და არცაღა საეროთა და სამკვედროთა სწავლუ-
ლებათა და სიმარჯვეთაგან დაკლებულ ყვეს, რამეთუ ყოველივე
სრულებით შემოიკრიბა ნეტარმან მან მცირედსა ოდენ ჟამსა და
ესრეთ წარმატებოდა მას შინა და აღორძინდებოდა სიბრძნითა და
პასაკითა წინაშე ღმრთისა და კაცთა.

5

და ვითარ გარდაიცვალა მამაჲ ამის ნეტარისა მეფე გიორგი,
რამეთუ დედოფალი თამარ პირველვე გარდაცვალებულ იყო, და
ესე მხოლოდ დაეტევა ობლად ორთა თანა ასულთა. ხოლო აღეს-
რულებოდა რამ მეფე გიორგი, მოუწოდა ძესა თვსსა ლუარსაბს,
დალოცა იგი და აკურთხა ყოვლითა კურთხევიითა და შემოსა შარა-
ვანდელი მეფობისა. და ამას სანატრელსა კელთ-უღვა განგებაჲ
სამეფო[ა]სა თვისსა და თვთ შეეძინა მამათა თვსთა.

10

ხოლო, ვითარცა უწყით ყოველთა აღრითაგანვე მტერობაჲ
და მძლავრობაჲ სპარსთაგან საქართველოსი³, დიდსა ხარკსა და
მძლავრებასა ქუეშე იყვნეს ქართველნი. მას ჟამსა გამოჩნდა სპარ-
სთა შორის შაჰაბაზ უსჯულოჲ, რომელმან დაიპყრა მეფობაჲ სპარ-
სთა, რამეთუ იყო კაცი ესე უკეთური და ყოვლისა ბოროტისა
მომპოვებელი და მანქანა და ეუფლა მრავალთა თემთა და ნათე-
სავთა ვარემოთა მისთა. მაშინ ქართველთაცა უმეტესითა მძლავ-
რებითა აჭირვებდა, ხოლო* სანატრელი ესე მეფე ჯერეთ ჭაბუკ
იყო და გამოუცდელ და არავინ ყვა თანა-შემწე ანუ თანა-მდგომ,
არცა მამა, არცა ვინ სხუაჲ სახლეულთაგანი. ამისთვის მრავალთა
ლუწლთა შინა იყო, რამეთუ მრავალნი ბოროტნი აღდგომილ იყ-
ვნეს საქართველოსა ზედა: პირველად ოსმანთაგან, რომელთა და-
ეპყრა მეფობაჲ ბერძენთა, მერმე სპარსთაგან და მერმე მახლო-
ბელთა ჩუენთა მთიულთა ოვსთაგან, რომელნი დამკვდრებულ იყ-
ვნეს მახლობელად ჩუენსა, რამეთუ იგინიცა ფრიად აჭირვებდეს,
რამეთუ/მოწევნასა ზაფხულისასა ვიდრე ჟამამდე ზამთრისა 286 ა 30
წოცდეს და ტყუე ჰყოფდეს⁴ ცხადად და იღუპალ. და ესოდენთა
ძურთაგან მოცულ იყვნეს ქართველნი.

15

20

25

30

მას ჟამსა, ოდეს ხუანთქარმან აღილაშქრა ბაბილონს ზედა ქა-
ლითა დიდითა, მუნ თანა-ყვეს მკვედრობა თათარხანთა, რომელ
არიან ყირიმნი. მაშინ შეითქუნეს მუნ მყოფნი იგი თათარხანი, ვი-

35

¹ წერილთა+ და AB. ² შეეტყუებოდა A, შეეტყუშბის B. ³ საქართველოსი+ და AB. ⁴ ყოფდეს A.

* „ხოლოს“ შემდეგ ვადაშლილია „ესე“ A. „A. ცხად“ A. „ყოფდეს“ A.

თარ ოთხმეოცი ათასი მჭედრობაჲ რჩეული, რაჲთა მოვიდნს საქართველოსა ზედა და წარტყუენონ და სრულიად ასწყვდონ და სავესენი ტყუთა და ალაფითა მიიქცენ მუნვე, რამეთუ უმეფოდ ჰკონებდეს ქართველთა და ყრმისა ამისთვის არარაჲს გულობდეს, რამეთუ ჭერეთ ყრმაჲ იყო ნეტარი ესე, ვითარცა ვთქუ.

- 5 ხოლო იგინი უგრძნულად მოიწინეს. და მეფე მდგომარე იყო დაბასა ცხირეთისასა, მცირესა მას ციხესა, მცირედითა ოდენ კაცითა და არარაჲ უწყოდა. იყო ეჲმი ჰარისა, თუე მისი, ოდეს ესე იქმნა. რამეთუ მაშინ ქუეყანაჲ აბოცისა, ტაშირი, ჭავჭავთი და
- 10 თრიალეთი სრულიად ოჯერ იყო და უშენ კაცთაგან, და მიმდგომნი ყოველნი ამათ თემთანი.

- ხოლო მათ უგრძნულად კაცთაგან გარდმოვლნეს ადგილნი ესე, ჩამოვლნეს თრიალეთი და მოიწინეს ჳევსა მანგლისისა. რამეთუ განგებითა ზეგარდამოთა ვერ იხილეს დიდებული იგი ეკლესია¹ მანგლისისა ღმრთისმშობლისა, რამეთუ ესევეითარმან ღრუბელმან ზრქელმან და ნისლმან დაჰფარა² იგი, ვიდრეღა პირის-პირ მისსა ჩავლეს ესოდენმან სიმრავლემან მჭედრობათამან და ეკლესია იგი სოფლითურთ ვერ იხილეს.
- 15

- ხოლო მახლობელად მისსა არს მცირე დაბაჲ, რომელსა ეწოდების ყოველთაჲ. მუნ შეიპყრეს ხუცესი ერთი მის დაბისა, სახელით სუმონ და იგი წარიქციეს იძულებით, რაჲთა ასწაოს, თუ სადა მდგომარე არს მეფე. ხოლო მან სანატრელმან ხუცესმან აღირჩია სიკუდილი, ვიდრე განცემაჲ მეფისაჲ და განწირვაჲ სრულიად საქართველოსა. მაშინ წარუძღუა ხუცესი იგი და წარიყვანა იგინი უგზოთა ადგილთა, აწდა მთასა მას ზედა და გარდაუქცია გზა იგი
- 25 ცხირეთად მიმყვანებელი. და წარიყვანნა და შთაწდა ჳევსა რკონისასა, გზათა ძნელთა და იწროთა და კლდოვანთა. და სლვასა მათსა ცხენნი მრავალნი და კაცინი შთაიჭრნეს კლდეთა და კაპანთა და მოსწყდეს. იხილნეს რაჲ თავნი თჳსნი ესრეთ მოცთომილნი და
- 30 შეიწრებულნი კაცთა მათ სახელოვანთა, შეიპყრეს ხუცესი იგი და თავი წარკუეთეს. და თუთ ჩავლეს ჳევი იგი თემისა დიდითა ჳირითა და იწროებითა, განვიდეს და განეფინეს ველსა დოესისასა და მიმოდამბინეს მიდამოთა ადგილთა, ვითარცა არს წესი გზისა უმეცართა. მაშინ მდინარე იგი მტკუარ³ ფრიად მდიდროოდა, რამეთუ შეუძლებელ იყო განვლაჲ მისი. და ვითარცა მიმორბიოდეს
- 35 იგინი და ეძიებდეს გზასა ყოველითურთ შეცთომილნი, მუნცა იხი-

¹ ეკლესია A. ² დაჰფა A. ³ მკუარი A.

ლეს ხუცესი ერთი შორით უფლისციხელი სომეხი ველსა მას ზედა
 დოესისასა, სრბით დევნა უყვეს, რაათა შეიპყრან და ასწავოს მათ
 გზაჲ, თუ სადა იქცევის მეფე და ქართველნი. იხილა რაჲ ხუცესმან
 სიმრავლე იგი ლაშართა, ვითარცა მკალნი სიმრავლითა მოფენილი
 ველსა ზედა, ივლტოდა სრბით მათგან და შეესწრა ჳიღსა ზედა 5
 უფლისციხისასა და იწყო შლად ჳიღისა მის და წყალთა შინა ყრამ.
 მივიდეს თათარნიცა და მიპკრფეს ჳიღსა მას ზედა და ვერღარა
 უძლეს განვლად. კულად უკუმოიქცეს და უკუმოეფინნეს მუნვე
 ველსა მას დოესისასა. ხოლო ხუცესმან მან სომეხთამან მიისწრაფა
 და ჰამბავი ესე განჰფინა იმიერ მტკუარსა¹ ქართველთა შორის, რა- 10
 ათა მყის მიისწრაფონ მეფისა მიმართ.
 ხოლო მეფემან, ცხირეთს მდგომმან, და ქართველთა მუნ მყოფ-
 თა იხილეს რაჲ სიმრავლე ესოდენისა მის მვედრობისა, განპკრტეს
 მოულოდებელისა მის საქმისაგან, რამეთუ მცირედითა ოდენ ტაძ- 15
 რეულითა კაცითა მდგომარე იყო მეფე, ამისთვის ულონობამან მო-
 იცვნა. ვარნა მინდობილმან ღმრთისამან და სასოებითა ყოვლად
 წმიდისა ღმრთისმშობელისათა განიზრახა² განზრახვაჲ³ რჩეული,
 მსგავსი სიმენისა და ღმრთისმსახურებისა თვისისა: არა იგზია სივ- 237
 ლტოლაჲ⁴, არცა დამალვად ციხეთა შინა, არამედ მყისწარავლინნა 20
 მალემსრბოლნი, რაათა მსწრაფლ მოიწივნენ ტასისკარს და ჳიღსა
 ზედა ახალდაბისასა. ხოლო მოურავი გიორგი სააკის ძე, ქველი
 იგი მვედარი და უშიში გონებითა, რომელი სიმენითა და ახოვნე-
 ბითა ზეშთა ჰმატდა ყოველთა კაცთა, თანა-ჰყვა მეფესა და იგი- 11
 ნიცა მუნ მიიწივნეს. ხოლო მვედრობაცა იგი თათართამ მუნითვე
 წარემართნეს, რამეთუ სხვთ გზით ულონო იყო წარსლვად მათი 25
 წყლისა სიდიდითა და გზისა უმეტრებითა, ხოლო ქართველნი ამი-
 ერ და იმიერ განწყობილ იყვნეს. და იქმნა ომი ფიცხელი და იწყეს
 ჳოცად და სრვად და შთამოყრად თათართაჲ, ვიდრეღა ვერ შემძ-
 ლებელ იყვნეს თათარნი პირის-მოქცევად ქართველთა. და ესევი-
 თარი ძლევად მოსცა ღმერთმან სანატრელსა ამას მეფესა და ქარ- 30
 თველთა, რომელ ესოდენნი სიმრავლითა კნინდა და სრულიად
 ასწყვდეს, წარიქცინეს და დევნა უყვეს უკანა მათსა. ხოლო უმ-
 რავლესი მათი წყალთა შინა დაინტქნეს რჩეული ცხენები და
 მვედრები, მსგავსად⁵მეგვატელთა მათ, და, რომელნი ჳმელსა ზედა
 იყვნეს, გამოვიდიან მცირენი ყრმანი და დედანი და რჩეულთა 35

¹ მტუარსა A. ² განძრახვა B. ³ განძრახვა B. ⁴ სილტოლა B. ⁴ მსგზავ-
 სად B.

მკედართა მათთა ცოცხალთა შეიპყრობდეს და მიზიდვიდეს და
 განსაბრცვიდეს. და ესრეთ სრულიად ასწყვდეს, ვიდრეღა ითქმო-
 და ესეოდენთა ლაშქართაგან ათოთხმეტთა ოდენ კაცთა ვანლტოლ-
 ვამ და სხუათა მათ ყოველთა მოსრვამ სრულიად და ქართველთა

5 არცა თუ ერთისა სიკუდილი.

ხოლო აწ პირველსავე სიტყუასა¹ მოვიდეთ, რომელი დაუ-
 ტვეეთ. რამეთუ შაჰბაზ, უღმრთო მეფე იგი სპარსთა, დიდითა გუ-
 ლისწყრომითა ჰბორგდა ქართველთა ზედა და ენება სრულიად
 აჯოცა ქრისტიანობისა. მაშინ მიზეზისათჳს ზაკვით მოსთხოვა სა-
 10 ნატრელსა ამას მეფესა დაამ ერთი, სახელით ელენე, რამეთუ შუე-
 ნიერებისა და უზომოვასა სიკეთისა მისისათჳს ვმადგანსმენილ იყო, რა-
 მეთუ ჰგონებდა მძლავრი იგი არა მიცემასა მისსა ქრისტიანობისა
 მიზეზითა. ხოლო მეფემან, ვინამთგან არა იყო ღონე, მისცა იგი
 15 დიდითა პატივითა და საჯელმწიფოთა განგებითა და ელოდა მისგან
 თანაშემწეობასა და დაცვასა ქუეყანისა თჳსისასა. ხოლო მას კუა-
 ლად უსჯულოებად შეეკრიბა გულს თჳსსა და ზაკვიდა წინაშე
 v თჳსსა მოპო/ვნებად უსჯულობისა თჳსისა, ხოლო მან კუალად შემ
 დგომად მცირედისა მეორისაცა დისა მისისა კელ-ყო მოთხოვნად,
 რომელსა ეწოდა ხუარანშა, იგიცა ცოლად, რომელი-ესე სასმენე-
 20 ლადცა უცხო იყო ქრისტიანეთა შორის, დადაცათუ ბილწსა მას
 სჯულის-მდებელსა მისსა ეგრეთ განეწესა. და ესეცა უმ/ე/ტე-
 სისა მიზეზისათჳს ყო, რამეთუ მეცნიერ იყო, ვითარმედ ესევეთა-
 რი ესე წესი ძნელ არს ქრისტიანეთა შორის. ხოლო ამან სანატ-
 რელმან ესევეთარი უჯეროდ ესე საქმე სმენადცა არა თავს-იდვა,
 25 არამედ მეყსეულად ემზახა² კახთა მეფესა თეიმურაზს და მიათხო-
 ვა იგი ცოლად.

ესმა რამ ესე მძლავრსა მას უკეთურსა, აღივსო გულის-წყრო-
 მითა და ეძიებდა ყაჲს მარჯუესა, რამთა შური იგოს ორთავე მე-
 ფეთაგან, რამეთუ აღრითგანვე დანერგილი შური და ზაკვამ აწ გა-
 30 მოაცხადა მიზეზითა ამით.

მაშინ წარემართა ძალითა დიდითა და სპითა ურიცხვთა და
 მოიწია არეთა ქართლისათა და მოვიდა განძას და დადგა მცირედ-
 სა ყაჲსა ქალაქსა მან განძისასა. მაშინ შიში დიდი მოიწია საქარ-
 თველოსა ზედა, რამეთუ ვერვის ძალ-ედვა წინა-დადგომად მისსა.
 35 ხოლო მეფემან კახთამან დედა თჳსი და ორნი ძენი წინა მიაგებნა

¹ სიტყუასა AB. ² ემზახა] ეძრახა B.

და ძღუენი ურიცხვ და ითხოვა მშუდობით დაცვა ქუეყანისა თჳსი
სამ. ხოლო მან უსჯულომან* აღუთქუა მშუდობაჲ და რისხვით ზაკ-
ვასა განიზრახვიდა: ეცრუვა ფიცითა, რომელ ფიცებულ იყო, შე-
იპყრა სანატრელი იგი დედოფალი და წარგზავნა ქალაქსა შირაზი-
სასა და მუნ ტყუე ყო და ორნი იგი ძენი მისნი გამოსაჭურისნა,
მერმე შევიდა კახეთად და იწყო წუვად, დაქცევად და ოჯრებად და
სრულიად უმკვდრო ყო კახეთი.

ხოლო მეფე თეიმურაზ და მეფე ესე ლუარსაბ ივლტოდეს
იმერეთად და მუნ დაადგრეს მყოვარ ჟამ, რამეთუ განგრძელდა ჟა-
მიცა იგი ოჯრებისა. და ოდეს ასწყუდა კახეთი სრულიად, მერმე
და შემოვიდა ქართლად არა მსგავსად კახეთისაჲ, არამედ სიმშ-
უდით მოვიდა და უვნებე/ლად დაიცივნა საზღუარნი ქართლისანი,
რამეთუ მეფე ქართლისა იმერეთად¹ ლტოლვილ იყო, ვითარცა
ვთქუ. არამედ ფრიად შეუძნდა ესე უსჯულოსა მას შაჰაბაზს გან-
ლტოლვა² მეფისა მის ზელთაგან მისთა. შემოვლო ქართლი და და-
იბანაკა მახლობელად იმერეთისა სოფელსა ალს და ენება, რამთაჲ-
ცა ღონითა რამთმე ჳელთ იგდოს სანატრელი ესე. და ძღუენთა და
ნიჭთა მრავალთა და დიდთა წარგზავნიდა წინაშე ამის ნეტარისა
და სიტყუათა ლიქნისათა აღუთქმიდა უდიდესთა ნიჭთა და პატივთა,
რამთა ერჩდეს და მოვიდეს მის თანა, და ზედაჲს-ზედა მიუწერ-
და ესრეთ: „უკუეთუ მოხვდე ჩემ თანა, გყო შენ შვილად ჩემდა
საყვარლად³ და მეგობრად სარწმუნოდ და მოგცენ ყოველნივე სა-
ჰეფონი შენნი: ქართლი, კახეთი და სამცხე და არცალა სჯულისა
შენისათჳს სიტყუაჲ გიგო. ვითარცა გენებოს, ეგრეთ იქცეოდე, და
ყოველნი საჯელმწიფონი ჩემნი შენ განტრიდენ და გმორჩილებდენ,
რამეთუ დიდად მიყუარ შენ ტომ-კეთილობისა შენისათჳს, რამეთუ
წინაჲსწარმეტყუელთა ნათესავი ხარ შენ, და კუალად სიკეთისათ-
ჳსცა შენისა და შუენიერებისა, და მნებაჲს ხილვად შენი. ხოლო
ქუეყანაჲ იგი თეიმურაზისი⁴ კახეთი ამისათჳს მოვაოჯრე, რამეთუ
ურჩ იყვნეს ბრძანებისა ჩემისა და იყვნეს მეგობარ კეისრისა, მე-
ცა ამისთჳს გულითად მოვიძულე იგი. ხოლო შენ უკუეთუ მერ-
ჩდე და მოხვდე ჩემდა, გყო შენ დიდებულ და მეორედად მეფო-
ბისა ჩემისა განგაჩინო და ყოველნი შენ გმორჩილებდენ“. ამათ და
ესევეითართა მრავალთა აღუთქმიდა სიცრუით მეფე იგი ცრუ-სჯუ-

5
10
238
15
20
25
30

1 იმერეთად B. 2 განლტოვა A, ვალტოლვა B. 3 საყვარლად B. 4 თეიმური-
ზისი A.
* „უსჯულომან“ შემდეგ გადაწლილია „ზაკვით“ A.

ლი და მერმეცა ეტყოდა: „უკუეთუ არა მერჩდე და არცა ისმინო ჩემი, მეცა მტერ გექმნე და მოვაოჯრო ქუეყანაჲ შენი, ვითარცა მოვაოჯრე კახეთი, და უმკვდრო ვყო კაცთაგან“.

- ესმა რაჲ ესე ყოველი ნეტარსა მას მეფესა, განიზრახვიდა
- 5 თუსაგან და საკუთართაცა თუსთა თანა: „უწყი ესე ვითარმედ სიც-
 v რუვითა იჩემებს ამას ყოველსა/და ზაკუვით ჰნებაჲს შეტყუებთა ჩემი. ხოლო, უკუეთუ არა ვერჩდე და მხოლოდ თავი ჩემი დავიც-
 ვა უვნებელად, რაჲ იყოს სარგებელი, და ქუეყანაჲ ჩემი წარტდეს და ეკლესიანი მოოჯრდენ, უმჯობეს არს სიკუდილი ჩემი ესევი-
 10 თარსა ცხოვრებასა. დადაცათუ წეს არს სპარსთა მიერ სიცრუე და უფრომსად სჯულისდებაჲ ცრუ-მოციქულისა მათისაჲ, არამედ ვერჩდე მას და მივიდე მისსა, ნუუკუე აღმისრულოს აღთქმული ესე და სარწმუნოებისა ჩემისა მტკიცედ დაცვითა დამიმტკიცოს სამეფოა ჩემი და ქუეყანაჲცა¹ ჩემი უვნებელად დაიცვას“. ესე
- 15 თქუა და წამოვიდა იმერით და მოვიდა შაჰაბაზისა, რამეთუ დაბანაკებულ იყო შორის ალისა და ნაბახტევისა. ხოლო იხილა რაჲ სანატრელი ესე მეფე მძლავრმან მან უკეთურმან, დიდად განიხარა, რამეთუ სრულ იქმნა საწადელი მისი. განჰკვრდა სიკეთესა მისსა და შეენიერებასა პირისა მისისასა და სისრულესა ჰასაკისასა და
- 20 მრავლითა პატივითა და ნიჭითა სიმრავლითა პატივისცა.

- მერმე აღიძრა მიერ მძლავრი იგი და წარვიდა ქუემოთ კერძოა და მივიდა ტფილისად და ივიცა თანა-ყვა, რამეთუ ზაკუვით ეტყოდა წმიდასა მას: „ვიდრე ქალაქად ტფილისადმდე მოვედ ჩემ თანა, რაჲთა ერთბამად ვიხარებდეთ და ვიშუებდეთ, და მერმე მიითულენ ყოველი სამეფონი შენნი და მე განმიტევე სამეფოდ ჩემდა და შენ მშუდობით და ნებიერად სუფევდი ქუეყანასა შენსა“.
- 25

- ხოლო ვითარცა მიიწინეს ქალაქად ტფილისად და მუნ დაადგრენ დღე რაოდენმე, მერმე კულად აიძულა ლიქნით და ზაკვით, რაჲთა მუნითცა თანა-წარჰყვეს ქუეშეთ² კერძო, ვიდრე საზღვ-
 30 რადმდე საქართველოსა³ და ესევეთართა ლიქნითა არა განუტევა და ეტყოდა: „მნებაჲს ნადირობისა ხილვად ყარაიასა ზედა, თუ ვითართა წესითა ჰყოფთ ნადირობასა მის ადგილისასა. მოვედ მუნცა და მერმე განგიტეო მშუდობით“. და ვითარცა წარჰყვა მუნცა და იწყეს ნადირობად, მაშინ შაჰაბაზ რეცა მიზეზად ნადირობასა
 35 მის მიუძღუნა მშუდლი ერთი ნეტარსა ამას. და ვითარცა განიყა-

¹ ქუეყანაჲცა A, ქუნაჲცა, B. ² ქვეშეთ B. ³ საქართველოსა B.

რა ნადირობაჲ იგი, ღამესა ერთსა მანვე უღვთომან შაჰაბაზ უბრ-
 ძანა მპარავსა და წარპარეს მშუღლი¹ იგი მეფესა მას ღმრთისმსა-
 ხურსა. მაშინ შაჰაბაზ რეცა თუ დიდად რადმე იწყინა და სირცხ-
 ვლად თვსად შერაცხა. წარგზავნა კაცნი მკუმლიაენი და გარემო
 კარვისა დაუდგინა წმიდასა მას, რეცა არღარამსა წარპარავად. ხო-
 ლო გულსა მისსა ესე იყო ზაკვად, რამთა არა განერეს ჯელთაგან
 მისთა წმიდაჲ იგი. მაშინღა² გულისწმა-ყო წმიდამან მან მზაკვრო-
 ბაჲ იგი მისი, იწყო მწუხარებად და ურვად, რამეთუ არღა იყო
 ღონე განრომად ჯელთაგან მისთა. მაშინ მისცა თავი თვისი ნებსით,
 რამთა დაიცვას ქუეყანაჲ თვისი მშუღობით/და, უკუეთუ იყოს ნე- 239 10
 ბაჲ ღმრთისაჲ, წამებითაცა შეიმკოს. ილოცვიდა ნეტარი იგი ცრემ-
 ლით და სულთქმით და იტყოდა: „უფალო, იესუ ქრისტე, ღმერ-
 თო ჩემო, შენ უწყვი, რამეთუ არავინ მივის თვნიერ შენსა, არცა მა-
 მად, არცა დედაჲ, არცა ძმანი, არცა სხუაჲ რაჲ შენსა გარეშე და
 დაუსაბამოსა მამისა შენისა და თანა-სამარადისოსაჲსა ყოვლად წმი- 15
 დისა სულისა შენისა, რომელმან არარამსაგან მომიყვანენ ყოველნი
 არსნი, ხილულნი და უხილავნი, და შენითა ძლიერებითა გიპყრიეს
 დაბადებულნი და წამის-ყოფითა შენითა განაგებ ყოველთა არსთა.
 შენ უწყვი, რამეთუ ყრმა ვარ და გამოუცდეღ ესევითართა მანქანე-
 ბათა და სივერაგეთაგან. შენ დამიცევ, ყოვლად ძლიერო, ჯელთა- 20
 გან ამის მზაკვრისათა, რამთა არა მიდრკეს გონებაჲ ჩემი ამის უკე-
 თურისა ლიქნათაგან, რამეთუ მე არაოდეს განვეშორო სიყუარულსა
 შენსა, არცა უარ-ვეყო სახელი შენი. იყავნ ჯელი შენი მტკიცე
 მაცხოვრად ჩემდა, რამეთუ შენ გესავს სული ჩემი და შენდა მი-
 მართ³ არს ყოველი სასობაჲ ჩემი და მზა ვარ მე სიკუდილად სა- 25
 ხელისა შენისათუს წმიდისაჲ“. და მიერთგან შესძინა ღოცვად და
 მარხვად უმკურვალესად პირველისა.

ღღესა ერთსა ჯდა მეფე იგი უსჯულოჲ პურობად მოსმურთა
 თვისთა თანა შუებითა და განცხრომითა მრავლითა და მოუწოდეს
 ამასცა ღმრთისმოყუარესა მეფესა და ინაწით ჯდა იგი მახლობე- 30
 ლად მისა. ხოლო იყვნეს ღღენი იგი წმინდანი ორმოცთა მარხვა-
 თანი. და ვითარცა სხდეს იგინი და იყო განცხრო[მაჲ] ფრიადრ, მა-
 შინ აიძულა მას ჭამად თევზისა და ფრიადცა აიძულებდა, რამთა
 ერჩდეს ბრძანებასა მისსა და ჭამოს თევზი. ხოლო მას ნეტარსა
 უცხოდ აღუჩნდა სიტყუაჲ იგი მძღავრისა. რამეთუ სიჩჩოთგან 35
 მარხვითა აღზრდილ იყო და განპოხებულ მსგავსად⁴ დანიელისა⁵,

1 მშუღლი — B. 2 მაშინ B. 3 მიმართ B 4 მსგავსად B. 5 დანიელისა B.

- და ეტყოდა: „არა ჯერ არს, მეფეო, დღეთა ამით შინა წმიდათა ორმოცთასა ჭამად თევზისა, რამეთუ ესრეთ განწესებულ არს წმიდათა მიერ, და მე არაოდეს გარდავცნე საზღუარსა! მამათასა და არცა დავსნა სჯულისდებამათი. და უკუეთუ აწ გერჩდე და
- v 5 გვამო თევზი, მერმე კულად მიძულო ჭამად კორცისა და ე/სრეთ მცირედ-მცირედ დაიხსნას ყოველი წესი. არა უწყია, მეფეო, რამეთუ მე ქრისტეანე ვარ და არაოდეს ვერჩდე ესევეითარსა ბრძანებასა შენსა, არცა ვისმინო ამის ჯერისათვის სიტყუა შენი. უმჯობეს არს სიკუდილი ჩემი, ვიდრე მცირედისაცა სარწმუნოებისა ჩემისა შეცვალება“. და ვითარ კულადცა აძულებდა, მყის აღდგა და ივლტოდა პირისაგან მისისა და წარვიდა კარვად თვსა. და ვითარცა ესე ჭმნა, დიდად შეუძნდა მეფესა მას უსჯულოსა და გინებად თვსსა შერაცხა, რამეთუ მიზეზთაცა ეძიებდა მძლავრი იგი ესევეითართა, რამეთუ ენება შეპყრობამ მისი.
- 10 და ვითარცა ენება, ეგრეთცა ჭნა, რამეთუ განთენებასა თანა დღისასა წარავლინნა კაცნი და შეიპყრეს მეფე იგი ღმრთისმოყუარე, ცხებული უფლისაჲ, შუენიერი იგი შროშანი, ორკერძოვე ბრწყინვალე ჭმნილი, ნებსით მისრული საკუერთხი, დაკლვად განმზადებული ტარიგი. რამეთუ მძლავრმან მან უკეთურმან არა მოივსენა ფიცი იგი საშინელი¹, რომლითა ფიცებულ იყო, და აღეთქუა ალთქმანი დიდნი, არცა შეიკდიმა დიდებულებისაგან მისისა, არცა პრიდა შუენიერებასა მისსა, არცა პატივ-სცა ცხებულებასა მისსა და თვსებასა წინაწარმეტყუელთასა. ესე ყოველი დაივიწყა უკეთურმან მან და მყის უბრძანა განწიშულებამ მისი ყოველისავე პატივისა და დიდებისაგან და წარგზავნეს ქუეყანასა შირაზისასა, ყოველისა ნუგეშინისცემისაგან დაკლებული, თვნიერ ორთა მონათასა, რომელნი იგი თანა-წარატანნეს და მერმე ივინიცა უკანამსკნელ მის თანავე წამებითა შეიმკვნეს.
- 25 და მუნ შეაყენეს საპყრობილესა შინა მრავლითა ჭირითა და იწროებითა წელიწად ერთ. ჰგონებდა უსჯულო იგი ჭირითა მით დაჯსნად სიმტიცესა სარწმუნოებისა მისისასა და იტყოდა: „ნუ-უკუე ამით ესევეითართა და სხვთაცა მრავალფერთა სატანჯველთა მიწივევნითა ერჩდეს ბრძანებასა ჩემსა და უარყოს სახელი ქრისტესი“.
- 30

¹ საზღუა A.

„საშინელს“ შემდეგ ვადამლილო „უსჯულომან მან“ A.

ხოლო სამგზის. სანატრელი იგი, მსგავსად! ანდამატისა, მტკიცე იყო ყოვლისაგან კუეთე/ბისა განსაცდელთასა. მაშინ უმეტესსა ლუაწლსა და შრომასა მისცა თავი თვისი და შეაყო გონება თვისი მიმდემსა ლოცვასა და მარხვასა და ევედრებოდა უფალსა, რამეთუ მოსცეს შეწევნა მის მიერი და განაძლიეროს ლუაწლსა მას შინა.

ხოლო მძლავრი იგი დღითი-დღე იკითხვიდა საქმეთა და განზრახვათა მისთა, თუ ვითარ არს და ვითარ იქცევის, ანუ რამ განუზრახავს, რამეთუ ჰგონებდა გარდაქცევასა მისსა ქრისტეს სიყუარულისაგან და ელოდაცა შედგომად ბილწსა მას სჯულსა მისსა. ხოლო ცნა რამ სიმტკიცე მისი და შეურყეველი გონებაჲ, რომელი აქუნდა ქრისტეს მიმართ, რამეთუ მოავსენებდეს², ვითარმედ: „შეუძლებელ არს განშორებაჲ მისი სიყუარულისაგან სჯულისა მისისა, რამეთუ რაოდენსაცა ექადიან მის ზედა ძურთა მოწევნასა, ანუ აღუთქუმენ ნიჭთა და პატივთა დიდ-დიდთა, ესე ყოველი არარად შეურაცხეს, და არცალა ვჰგონებთ, თუმცა ითქმოდა, ანუ მოიგონებოდა ჭირნი ანუ სატანჯველნი, ანუ პატივნი, გინა დიდებანი, თუმცა დაემორჩილა ბრძანებასა შენსა და უარყომცა სარწმუნოებაჲ თვისი და სახელი ქრისტესი“.

ესე ყოველი ესმა რამ უსჯულოსა მას მძლავრსა, აღეგზნა გულის-წყრომითა დიდითა, მსგავსად საწმილისა მძაფრისა, და აღუტევებდა კუამლსა რისხვისასა ხენეშით პირით მისით. და განიზრახა საკუთართა თვსთა თანა და იტყოდა: „უკუეთუ მოვიყვანოთ და პირის-პირ ვეზრახნეთ, კუალად წინა-აღუდგეს ბრძანებასა ჩუენსა და არა გუერჩდეს, დიდად სირცხულ არს ესე გელმწიფობისა ჩუენისა, რამეთუ მაღალ არს სიტყუთა და ბრძენ გონებითა, და ვერ უძლოთ ძლევად მისსა. და უკუეთუ ერთჯერ არა გუერჩდა, ვაიძულეთ რამ კამა თევზისაჲ, აწ ვითარმცა ისმინა ჩუენი და დაუტევამცა სჯული თვისი? არამედ წარვაგლინოთ კუალად სხუანი შერაცხილნი მთავართა ჩუენთაგანნი და მუნვე ვაიძულოთ სჯულისა დატეგებაჲ უკუეთუ გუერჩდეს და/უარ-ყოს³ ქრისტეს სარწმუნოებაჲ, იქმნას ნებაჲ ჩუენი და ჩუენცა არავე უგულვებელს-გყოთ აღთქმა⁴ იგი, რომელი აღუთქუთ პირველ, ხოლო უკუეთუ კუალადცა შეურაცხყოს ბრძანებაჲ ჩუენი და წინა-აღვკდგეს, მუნვე საყრობილესა შინა მიიღოს მისაგებელი ურჩებისათჳს ჩუენისა და მუნვე, მწარითა სიკუდილითა დავსაჯოთ, რამეთუ,

1 მსგავსად B. 2 მოახსენებდეს A, 3 უარ-ყოს B. 4 აღთქმა B.

ვინაიდან მომკუდრისა მიმართ აქუს სასობაჲ, მანცა მიიღოს მისი
როტად სიკუდილი“.

ესე თქუა და მყის წარავლინნა კაცნი, მსგავსნი მისისავე სი-
ბოროტისანი. პირველად შესთუალნა პირველისავე მსგავსად ზაკუ-
5 ვითნი და ლიქნითნი სიტყუანი, ქადებანი მრავალთა ნიჭთა და პა-
ტივთანი და მერმე შინებანი ჭირთა და სატანჯველთანი. და უკუ-
ეთუ არცა ერთი ისმინოს, მერმე ამცნო, რაათა მასვე საპყრობი-
ლესა შინა განიყვანონ ამის ცხორებისაგან. ჰგონებდა უგუნური
იგი მძლავრი, ვითარმედ ესეოდენთა ნიჭთა და პატივთა! აღთქუ-
10 მითა ერჩიდეს ბრძანებასა ჩუენსა, ანუ განგძობითა სატანჯველთა-
ათა და ქადებითა სიკუდილისათა შეიწყალოს სიჭაბუკე თვისი და
პატივ-სცეს შუენიერებასა თვისსა და მწარისა სიკუდილისა წილ
ალირჩიოს სიცოცხლე საწადელი და დაემორჩილოს ბრძანებასა ჩუ-
ენსა. არამედ უგუნური იგი მძლავრი ისარჩხვლითა ჰგონებდა მოწ-
15 ყლვასა ანდამატისა უმტკიცესისა კლდისასა, რამეთუ მას ყოვლი-
თურთ ქრისტე აღერჩია და სიკუდილი მისთვის ფრიად საწადელ
უნდა, ვიდრეღა ეამიერსა ამას ცხორებასა და საწუთოსა ამის მე-
ფობასა, რაათა საუკუნოდ ქრისტეს ღმერთსა თანა სუფევდეს და
იხარებდეს.

ხოლო მი-რაჲ-იწივნეს კაცნი იგი შაჰბაზის მიერ წარვლენილ-
ნი და მოაჯსენებდეს ბრძანებასა მის უსჯულოსასა და წინა და-
უდებდეს სოფლისა ამის საშუებელთა პატივთა და დიდებათა,
მეფობათა და ჯელმწიფობათა და სხვათა მრავალთა ნიჭთ-დიდო-
ბათა მოაჯსენებდეს. და კულად ექადოდეს მწარითა სიკუდილითა
25 აღსასრულსა, უკუეთუ ურჩ ექმნეს ბრძანებასა თვთმპყრობელთა-
სა. ესე და სხუანი უმრავლესნი ამისა მიუთხრნეს და/აწუევდეს და
განაზრახებდეს² და რაჲსა არა ეტყოდეს და რაჲსა არა იქმნოდეს,
რაათამცა შეუძლეს ცთუნებად ნეტარისა მის. ხოლო იგი ყოველსა-
ვე სიტყუათა მათთა უკუნ-აქცევდა. არცა დიდებათა და პატივთა მი-
30 ხედვიდა, არცა სატანჯველთა და სიკუდილთა ეშიშვოდა, არამედ
ყოვლისა წილ ქრისტესა აღირჩევდა, რამეთუ მისსა სუროდა და
მისა მიმართ ესვიდა, მას ხადოდა და მას მიერსა შეწევასა ილოც-
ვიდა და ისწრაფდა მოღებად გურგვთა ზეცისა ჩინებისასა.

მაშინ იხილეს რაჲ სიმტკიცე მისი, ფრიად უსასო იქმნეს მი-
35 სისა გარდაქცევისაგან, მოიღეს სახელი მშულდისაჲ, რაათა მოშ-
თობისა მიერ განიყვანონ ამის ცხორებისაგან. ხოლო იგი ევედრა,

¹ პატივთაჲ AB. ² განაძრახებდეს B.

რა, რაათა მცირედ ქამად დრო სცენ, რაათა ილოცოს. და ვითარცა მოიღო¹ სათხოელი თვისი, დავარდა პირსა ზედა თვისსა და გარდა-მოადინებდა ნაკადულსა ცრემლთასა, ილოცვიდა და იტყოდა: „უფალო, იესუ ქრისტე, შენ უწყი, დაღაცათუ ცოდვილ ვარ, არამედ შენსა გარეშე სხუად არავინ ვიცი თანა-დაუსაბამოდ მამით შენითურთ და ყოვლად წმიდით სახიერით და ცხოველ-ყოფელით სულითურთ. და შენ შეგიყუარე და შენ შეგიდგე და სახელისა შენისათვის წმიდისა მეგულების დღეს სიკუდილი, რამეთუ ყოვლისა წილ შენ აღვირჩიე და შენდამი დავსდევ ყოველი სასოებაჲ ჩემი. და აწ² გვედრები. მეუფეო³. შეივდრე სული ჩემი და ივსენ პერის-მცველთა ჯელთაგან. შენ, სახიერო, შეიწირე უნდო ესე ლუაწლი ჩემი და ღირს მყავ წმიდათა შენთა თანა და ნუ დამაკლებ დიდებისაგან მათისა. გვედრები შენ, ყოვლად ძლიერო, დაიცვენ⁴ ეკლესიანი საქართველოსნი შეურყეველად და ივსენ უსჯულოთა მძლავრებისაგან და მწვალებელთა სიბორჯილისა და სარწმუნოებაჲ უბიწოჲ, ვითარცა ყოვლადვე და აწცა, მიღსასრულამდე შეურყეველად დაამტკიცე, რაათა ყოველთა მიერ იდიდებოდის ყოვლად წმიდაჲ სახელი შენი — მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა ერთღმერთებისა და მეფობისა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ“.

აღდგა მიერ ლოცვისაგან და მერმე მოიღო წმიდაჲ⁴ საიდუმლოჲ ჯორცი და სის/ხლი საუფლოჲ, რომელი აქუნდა მის თანა დაკრძალული, რამეთუ უღონო იყო მუნ მღდლისა პოვნილობაჲ, და მით ეზიარა თვთ. და მერმე აზიარნა ორნიცა იგი მონანი თვისნი, რომელთა მისთვის დაედვა თავნი თვისნი და უფროსად ქრისტესთვის. და რამეთუ მასცა და ამათცა ღმრთისათვის დაესხნეს სულნი თვისნი, რაათა მის თანამცა სუფევდენ საუკუნოდ. მერმელა უბრძანა მტარვალთა, რაათა აღასრულონ ბრძანებული მათდა. მყის გარდააცუეს⁵ საბელი მშულდისაჲ და ესრეთ მოაშთუეს სამგზის სანატრელი იგი მოწამე ქრისტესი და მის თანა ორნიცა იგი მონანი მისნი.

და ესრეთ აღესრულა ყოვლად ქებული იგი მოწამე და ესრეთ მიიწია თვისსა საწადელთასა და აღვიდა ზეცისა მას სუფევასა წინაშე ყოველთა მეფისა, სადა-იგი მჯდომარე არს მეუფე მეუფეთა⁶ და უფალი უფლებათა, რომლისა წინაშე დგანან შიშით და ძრწოლით ათასნი ათასთანი და ბევრნი ბევრთა უსხეულოთა მკვდრობათანი, სადა-იგი ბრწყინავს თულათშეუდგამი ნათელი წმიდისა სამებისაჲ. მუნ იხარებენ გუნდი წმიდათა მოციქულთანი, იმუებენ კრებულნი წინაწარმეტყუელთანი, სადა-იგი სუფევენ ბანაკი მღდელ-მოძღუ-

1 აწ -- B. 2 მეუფეთ A. 3 დაიცევ A. 4 წმიდაჲ] ღ-სა B. 5 გარდაცუეს A. გარდაცევს B. 6 მეფეთა AB.

ართა და მამათანი და უფრომსად მწედრობად ყოვლად ბრწყინვალეთა მოწამეთანი, რომელთა თანა შეერთო და რომელთა თანა იქცევის და იხარებს მუნ, სადა-იგი არს ოხრაჲ დღესასწაულთა, ნათელი მიუჩრდილებელი, ბრწყინვალეობად თუალთშეუდგამი, შეუებაჲ

5 სამარადისოჲ და სიხარული დაუსრულებელი, სიმდიდრე მოუკლებელი და დიდებაჲ აღმატებული, მუნ იშუებს ძელითა მით ცხორებისათა და მუნ იხარებს და იდიდების დიდებითა ჩუენგან მიუწდომელითა და გამოუთქმელითა.

აჲ კვალად მოვაქციოთ სიტყუაჲ ჩუენი და ვიტყოდით ნემტთა მათ დიდებულებათა მისთასა, რომელი-იგი ზემო დაგვშთა, და ვახაროთ სასმენელთა თქუენთა. იხილეთ მძლავრისა მის უსჯულოსა სიბორგილე და მოწამისა ბრწყინვალე ახოვნებაჲ, თუ ვითარ ერთი იგი ემსგავსებოდა უწყალობითა და ბოროტითა მანქანებითა მაქსი/მიანე მძლავრსა, ხოლო მოწამე — დიდებულსა და

242 15 ბრწყინვალესა მოწამეთა შორის დიმიტრის, რამეთუ ვითარცა-იგი მან შეაყენა საპყრობილესა და მერმე¹ პირის-პირ ვერღარა იკადრა წარმოდგინებაჲ, რამეთუ პრცხუენოდა დიდებულებისაგან მისისა და სიბრძნით სიტყუს-გებისა მისისა ეკდიმებოდა, და მუნვე საპყრობილესა შინა ბრძანა სიკუდილი, ეგრეთვე სახედ ამან უსჯულო-

20 მან განაჩინა ამისი საპყრობილესა შინა აღსრულებაჲ მოშთობისა მიერ.

მ, სიბრძნით განგებულებასა შენსა, მაცხოვარ! მ, უფსკრულსა მოწყალებისა შენისასა, ვითარ ადიდებ მადიდებელთა შენთა, რამეთუ არა დააკლე ესეცა სანატრელი დიდთა მათ წმიდათა შენთა

25 მსგავსებისაგან² წინასწარმეტყუელთა შორის დიდსა დანიელს მარხვითა და წმიდათა სამთა ყრმათა საღმრთოთათა შურითა. ვითარ ერთმან მან მწეცთა პირი დაუყო მარხვითა, ხოლო სამთა მათ ალი ცეცხლისა დაშრიტეს, ეგრეთვე ამან მწეცთა უმძვნვარესისა მის მეფისა პირი სირცხვლეულ ყო და მსგავსად³ წმიდათა მათ ყრმათა

30 ცეცხლი იგი სიკაბუჯისა დაშრიტა და მეფობად და დიდებაჲ ქუეყანისა შეურაცხ-ყო, ეგრეთვე ემსგავსა დიდსა მას მოწამესა დიმიტრის, ვითარცა ვიტყოდე*, სიკუდილითა და მუნვე საპყრობილესა შინა აღსასრული მიითულა.

ნუუკუე იტყოდის ვინმე, ვითარმედ: „დაღაცათუ ქრისტესთვის და სიყუარულისა მისისათვის მოიკლა წმიდაჲ ესე, არამედ, ვითარცა გუასმიეს, სხუანი იგი ამისა უწინარესნი მოწამენი უცხოთა და

35

1 მერმე — B. 2 მსგავსებისაგან B. 3 მსგავსად B.

* „ვიტყოდეს“ შემდეგ გადაშლილია „ემსგავსა“ A.

თითო სახეთა სატანჯველთა მიერ მძუნვარედ განიცადნეს და გვრგვ-
 ნოსან იქმნნეს და სასწაულთაცა¹ დიდთა აღსრულებასა მიემთხ-
 ნეს. ხოლო ამისთვის, რომელსა შენ იტყვ, არარაა გუასმიეს ესევეთა-
 რი“. ხოლო ჩუენ ამის ყოვლისა წილ მიუგებთ: „სასჯელთა ღმრთი-
 სათა უმეცარნო, მ ესევეთარნი დიდთა მათ განციტხვათა ღმრთი-
 საათა სულ მცირედ აღმწონელნო, რავდენტა წმიდათა მცირედი 5
 რამე გულსმოდგინებად დიდად და სრულად საზომად შეერაცხა,
 ვითარცა თუალით ხილული და წიგნსა მისსა შთაწერილი სიტყვ-
 საებრ წინაწარმეტყუელისა, რომელი-იგი არ მექმნა, იხილ/ეს თუ-
 ალთა შენთა და წიგნსა შენსა ყოველივე² შთაიწერნეს. რამსა ჰგო-
 ნებთ თქუენ ამის ყოვლად ქებულისა და სამგზის სანატრელისა მე-
 ფისათვს? არა დაუტევა ნებსით თვისით მეფობაად ესე ქუეყანისა და
 ვითარ სხუასაცა მრავალსა აღუთქმიდეს და ნიჭთა სიმრავლესა და
 სიმდიდრეთა უხუებასა წინა დაუფენდეს? ესე ყოველი არა ნაგე-
 ვად შეერაცხაა? ნუუკუე პატივ-სცა შუენიერებასა თვისსა და ახოვნე-
 ბასა? არა მოიძულაა სიქაბუკე თუხი ბრწყინვალე ტომ-კეთილო-
 ბაად ზემოდაგანვე შთამომავლობით წინაწარმეტყუელთა თუსობი-
 საა? ნუუკუე შეიწყალა სიობლე თუხი და არღარავისი მონაცვალე-
 ობაად სამეფოასა თუსისა? ანუ რაცა რაად ითქმის და მოიგონების
 სოფლისა ამის საშუებელთაგანი, რომელი სოფლისა ამის მოყუა-
 რეთა საწადელად უჩნს, ესე ყოველი არა სრულებით მოიძულაა?
 და ვითარცა მტუერი არა განიყარაა და ამის ყოვლისა ქრისტე შე-
 იყუარა და სიკუდილი დაუსრულებელად ცხორებად განსცვალა? და
 მსგავსად დიდისა პავლე აღმსაარებელისა საპურობილესა შინა მოშ-
 თობისა მიერ ამის ცხორებისაგან განვიდა, ვითარცა და ესეცა ნე-
 ტარი იგი არიანოზთა მიერ მართლისა აღსარებისათვს მოიკლა, ხო-
 ლო ესეცა მართლისა სარწმუნოებისათვს წმიდისა სამებისა უსჯუ-
 ლოასა ამის მიერ მოიშთო.

5
v
10
15
20
25

მომეციოთ კადნიერებად, რაათა ვიტყოდილა მცირედრე და ეს-
 რეთდა აღსასრული ვყო სიტყვსა ჩემისა.

30

ვინ იყო უზეშთაესი იოანე ნათლისმცემელისა, რომელი-იგი
 თვთ წამა ჭეშმარიტებადმან მან უმეტესობაად მისი ყოველთა ნაშობ-
 თა დედათასა, რამეთუ ვიდრელა ჳორცთა შინა იყო, არარაა გუას-
 მიეს სასწაული მის მიერ ქმნილი, რომელი-იგი უსჯულოასა ჰერო-
 დეს მიერ თვნიერ სხუათა სატანჯველთასა საპურობილესა შინა მახ-
 ვლისა მიერ აღსასრული მოილო. ეგრეთვე სამგზის სანატრელმან
 ხაპურობილესა შინა მოილო აღსასრული, რამეთუ აღესრულა მცი-

35

1 სასწაულით. B. 2 ყოველივე — B.

248 რედთა დღეთა და აღავსნა ჟამნი/გრძელნი სიტყვსაებრ სოლომონისა, რამეთუ სიბერისა პატიოსნებაჲ არა მრავალ ჟამ, არცა რიცხვ წელთა აღრაცხილ, არამედ მცოცვნებაჲ არს გონიერებაჲ კაცთაჲ და ჰასაკ სიბერის ცხოვრებაჲ უბიწოჲ.

5 ესრეთ აღესრულა მცირეთა დღეთა, უკუეთუ ითქმის მცირედ დიდი იგი ლუაწლი მისი, და აღავსნა ჟამნი მრავალნი, რამეთუ ყოველსავე მეცნიერმან და გულთა და გონებათა განმკითხველმან უწყყოდა გონებისა მისისა სიმტკიცე და უქცევლობაჲ და ცეცხლებრ მოტყინარე იგი სიყუარული მისი, რომელი აქუნდა მისა მიმართ. ერთითა ამით სიკუდილითა მრავალფერად და მრავალბევრად სიკუდილად შეურაცხა, რამეთუ, უკუეთუ მოწვენილ იყო მის ზედა ყოველი სახე სატანჯველთა, ყოველთავე სიმწნით მოითბენდა.

15 და ეგრეთცა იქმნა, რამეთუ ექადოდეს რაჲ უსჯულონი იგი ბევრთა და მწარეთა სატანჯველთა, ხოლო ესეცა სიმწნითა და უშიშითა გონებითა აწუევდა მათ მის ზედა მოწვენად უმრავლესთა და უმძუნვარესთა სატანჯველთა და სიკუდილთა. არათუ ერთსა, არამედ, თუმცა შესაძლებელ იყო, ბევრჯერმცა მიითუალვიდა სიკუდილსა¹ და უღმრთოთაცა მათ ამისათჳს ისწრაფის აღრე სიკუდილი მისი, რამეთუ ჰრცხუნენოდა პატიოსნებისაგან მისისა და ახოვნებისა, ამისთჳსცა წარიკუეთეს სასოებაჲ გარდაქცევისა მისისა და მაშინდა მოაკუდინეს ყოვლად სანატრელი ესე მოწამე ქრისტესი ლუარსაბ და გვრგვნ-შემოსილი აღვიდა ზეცისა სუფევასა წინაშე ყოველთა მეუფისა.

25 ხოლო მასვე ჟამსა გარდამოცდა ზეცით სუეტი ნათლისა და დაადგრა სახლსა მას, რომელსა შინა მდებარე იყო ლუაწლით-შემოსილისა მის მრავალ-მოღუაწე გუამი, სასწაულად სიმწნისა და ახოვნებისა მისისა და პატივად ლუაწლთა მოწამისათა. და ესე სუეტი მრავალ ჟამ იხილვებოდა ღამე და დღე. და, რომელნიცა ხედვიდეს, იტყოდეს: „დიდ არს ღმერთი ქრისტეანეთა, რომლისათჳს ესე მოიკლა“.

v ხოლო ნაწილნი ამის მოწამისანი მუნვე მდებარე არიან აკლდამის² სახედ შექმნილსა სახლსა შინა და ვიდრე დღეინდელად დღემდე ვერვის უკადრებიეს აღებად იგი მაშინ შიშისათჳს სპარსთასა და აწცა ჰგებს მუნვე შეუძრველად და შეურყევლად მდებარე, ვიდრემდე ინებოს თუ ღმერთმან გამოცხადებაჲ მისი და მონიჭებად ჩუენდა საუნჯე იგი დიდძალი მადლითა³ საღმრთოთა⁴ მომ-

1 სიკუდილსა—B. 2 აკლდამის B. 3 მადლითა A. 4 საღმრთოთა B.

ნიჭებელი. ხოლო ჩუენი ვადიდებდეთ განმამძლიერებელსა მისსა და გვრგვონოსანს-მყოფელსა ქრისტესა, რომელსა ჰშვენის ყოველი დიდებაჲ, პატივი და თაყუანისცემაჲ თანადაუსაბამოდ მამით და ყოვლად წმიდით სულითურთ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ*.

5

შესხმა² წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისბარი[სი] და უწყებაჲ წამებისა მათისა. გუაგურთხენ, მიჯეო.**

213 v

მოწამეთა სიმრავლემან გარემოიცივეს ჩუენ მრავლითა რამე ბრწყინვალეებითა და გარდამატებულთა ჰაეროვნებითა და ჰნებაჲს ჩუენმიერი რამე შესხმაჲ დიდებულთა : ღუაწლთა მათთათჳს და ახოვნებათა, რომელი-იგი მათ სიმწნეთა აჩუენეს³ სიყუარულისათჳს მეუფისა მათისა. არა თუ მათდა რამე საწმარ არს, ანუ თუ ჩუენ მიერ შეიძინეს რამე. რომელი-იგი სრულნი არიან და მდიდრად აღსავსენი გარდამატებულთა ნიჭთა უხუებათა-
 მათა და კამკამებენ ელვარებითა მზისა უბრწყინვალესითა წინაშე მეუფისა მათისა, დაღაცათ უწყიან ჩუენიცა უძღურებაჲ და ვერმიწუთობაჲ ღირსებითსა ქებასა, რომელი-იგი მათ შუენის, არამედ, რამეთუ მმთამოყუარენი არიან, ვითარცა ქრისტეს მოყუარენი, და ესე არს ნებაჲ მათი, რამათა ჩუენცა არა უნაწილო ვიყვნეთ კეთილთა მათთა, რომელსა შინა იგინი იხარებენ. უკუეთუ ვეზიარნეთ⁴ ჩუენცა ვსენებასა მათსა და გულსმოდგინე ვიქმნეთ სმენად ღუაწლთა და ახოვნებათა მათთა. რამეთუ უკუეთუ მარადის მაქებელ ექმნე მოწამეთა და ჰნატრიდე სიმწნეთა მათთა, ოდეს მოიწიოს ქამი, შენცა ებამო ღუაწლთა მათთა, და უკუეთუ გინდეს, აწცა და სამარადისოდ, წინა/მდებარე არს ჩუენდა ღუაწლი გვრგვონოსნობისა, რამეთუ ვითარცა-იგი მათ მძღავრნი უღმრთონი აძულებდეს უარის-ყოფად, ეგრეთვე ჩუენ უხილავნი მძღავრნი ღამე და დღე გუაიძულებს უარის-ყოფად საქმეთა მიერ ბო-

10

15

20

25

244

1 ჩუენ B. 2 შესხმა B. 3 ანუწნეს A. 4 ვეზიარნეთ AB.

* ხელნაწერები: A: S—3269 (1720-იანი წლ.), B: A—170 (1733 წ.).

* ამინ+თქმული ქართლისა *კათალიკოზისა ბესარიონის მიერ (მხედრულით, ბესარიონის ხელით) A.

როტთა. წინა აღუდგეთ ეშმაკსა და მისმიერნი ვნებანამ, რომელნი-
 თა გუეწყუების, უკუნ ვაქცინეთ და მაქებელ ვიქმნნეთ მოწამეთა
 ძალისაებრ, რადთა მათ თანაზიარ ვიქმნნეთ, რამეთუ ძალისაებრნი
 ყოველნი მისათუალველ არიან მათ მიერ და სათნოა წინაშე
 ღმრთისაჲ.

- 5 აწ მოვედით, მარტვლთმოყუარენო, და შემოვკრბეთ კსენება-
 სა მათსა და გულსმოდგინედ უძნობდეთ სიძნეთა მათთა. არათუ
 ძუელთა და აღრინდელთა მოწამეთათს არს სიტყუაჲ ჩემი, არცა
 შორთა და ჩუენგან უცხოთა ქუეყანათა შინა გამობრწყინებულ-
 10 თათს, რომელნი-იგი დადაცათუ აღრინდელნი და უწინარესნი
 არიან ეამითა და ადგილითა ჩუენგან შორს, არამედ წინაშე ყო-
 ველთა მხედველისა ახალ და ცხოველ არიან და მარადის უახლესი-
 თა და უბრწყინვალესითა დიდებითა განახლებულ და ბრწყინვალე
 15 ქმნილ არიან. და ვითარცა ხილული ესე მზე ყოველთათს სწო-
 რად მახლობელ არს, ეგრეთვე წმიდანი მოწამენი ერთგზის რაჲ
 მსხუერპლ იქმნნეს და სისხლითა მათითა განახლეს ეკლესიაჲ, შო-
 რიელნი და მახლობელნი, პირველნი და უკანამსკენელი ყოველნი-
 ვე ყოველთათს მაქებელთა მათთა და სარწმუნოებით მვედრებელ-
 20 თათს მახლობელ და თანაშემწე არიან, არამედ უმეტეს ჩუენი
 ესე ახლნი მოწამენი ნამდვილვე ჩუენნი და ჩუენთა ქუეყანათა ში-
 ნა გამობრწყინებულნი ახლით ღუაწლითა და უახლესითა გულს-
 მოდგინებითა ელვარედ ბრწყინვენ და ვითარცა მნათობნი დაუ-
 ვალნი მარადის კამკამებენ და ვითარცა შროშანი სულნელი და ვი-
 25 თარცა ვარდნი ფერთა მენამულნი სისხლითა ძოწუელ ქმნილნი
 მდიდრად ყუავიან და სულნელებასა მათსა ეკლესიათა ჩუენთა
 v უხუე/ბით მოჰფვნენ.

- ხოლო ვთქუა რამე არა უცხოა ჯეროვნისაგან თბრობისაჲ,
 რომელსა-იგი თქუენცა მეწამენთ ფრიალცა ჯეროვნად, რამეთუ
 პირველთა მათ მოწამეთა მრავალნი აქუნდეს უპირატესნი ახლოს
 30 მისაბაძველად და პირშოდ მაგალითად, ვიტყვ უკუე წმიდათა მო-
 ციქულთა. თუალით მხილველთა ღმრთისაჲ სიტყუსაჲთა², და შემ-
 დგომთა³ მათთა ურიცხუებასა მოწამეთასა, რომელნი-იგი ურთი-
 ერთას ჰდებოდეს და ერთი ერთსა ებაძვებოდეს და გულსმოდგი-
 ნედ იღუაწიდეს და ვითარცა საფასეთა დიდძალთა სატანჯველთა
 35 ესრეთ მოიტაცებდეს და უბრწყინვალესად სახედ და ჭეშმარიტად
 მაგალითად ჭეშმარიტი იგი ჭეშმარიტებაჲ ღუაწლისა დამდებელი

¹ არამედ] აწ B. ² სიტყუსათა B. ³ შემდგომად B.

მეფე ქრისტე აქუნდა, რომელი-იგი წინამძღუარ ექმნა მოწამეთა და მიხედვითა მისითა ჩჩუღნიცა უსაკონი და დედანი უძღურნი მგნე იქმნებოდეს და დამვიწყებელ ბუნებათა.

ხოლო ჩუენთა ამთ ახალთა მოწამეთა, ყამითაცა და საქმითა ფრიად უკუანაასკნელთა, რომელთა არავინ ჰყვა ახლოას სახისა დამდები, არცაღა ღუაწლისა დამწყებნი, თვნიერ მცირედთასა, რომელნი-იგი მცირედ უწინარეს გვრგვნითა წამებისათა შეიმკუნეს. მცირედნი ვთქუ რიცხვთა, არამედ არა მცირედნი სიმკნითა და ახოვნებითა, არამედ დიდნი და ბრწყინვალენი მოწამობისა სიკეთითა, ვიტყვ უკუე საჩინოსა მას მნათობსა ქართველთაჲსა მეფისა ღუარსაბს და ბრწყინვალედ გვრგვნიანსა მოწამესა დედოფალსა ქეთევანს¹, რომელთა-იგი მცირედ უწინარეს ყამითა იღუაწეს ღუაწლი იგი უკუდავებისა და მიიღეს გვრგვნი უხრწნელებისა უსჯულოჲსა შაჰაბაზის მიერ და განსცვალეს ყამიერი ესე მეფობაჲ ზეციერად და დაუსრულებელად სუფევად ერთმან მან მრავლისა ჰირისა შემდგომად მოშობისა მიერ აღსასრული მიიღო და მეორემან მან ცეცხლისა მიერ სრულ ყო სარბიელი თვის.

ხოლო შემდგომად დიდთა ამთ მნათობთა შეუდგეს სამნი ესე მოწამენი, საქმებისა რიცხუნი, რომელთათჳს არს სიტყუჲა ჩუენი, რომელნი მიზეზად შესხმათა ჩუენთა წარმოდგომილ არიან, შეგუეწევიან და გელსა აღგვპრობენ. ვიტყვ უკუე ჩუენთა ამთ ახალთა მოწამეთა: ბიძინას სანატრელსა, ელისბარს ახოვანსა და შალვას ყოვლად ქებულსა, მგნეთა და მათ სულითა და ახოვანთა გონებითა უძღველთა მბრძოლთა ქრისტეს მიერ ჰურვილთა, სპარაზენთა დმრთივ აღჰურვილთა, რომელთა დასცნეს ბევრეულნი მბრძოლნი და ათასეულნი ბანაკნი უსჯულოთანი და მათ თანა უხილავნი მტერნი. მთავარნი ბნელისანი, სულნი უკეთურებისანი, რომელნი-იგი სრულიად აოტნეს და განაბნინეს და ძლევისა გვრგვინი ქრისტეს მიერ მოიხუნეს და შემდგომთა მათთა სიმკნისა და ახოვნებისა ძეგლ იქმნნეს და ჩუენ დაგვტევეს ვითარცა ხატი და სახე აღუწოციელი სიქველისა მათისაჲ, რამეთუ ვიდრე დღეინდელად დღედმდე ქრისტეს დიდებული იგი სახელი ჩუენ ქართველთა შორის მათ მიერ იგსენების და ბრწყინვალედ იდიდების და სისხლითა მათითა სარწმუნოებაჲ ჩუენი მტკიცედ წარემატების.

უწყით ყოველთა, ძმანო, თუ ვითარ უფლობდეს ჩუენ ზედა სპარსნი და ქუეყანაჲ ჩუენი მათ მიერ ბოროტად იმძლავრებოდა, და უფროსდა ქუეყანაჲ, კახეთისაჲ, რამეთუ უღმრთომან შაჰა-

¹ ქეთევანს B.

- ბაზ, რომელი იყო მეფე სპარსეთისა, სრულიად ოკერ და უმკვლ-
რომ ყო კაცთაგან. და სხუად ვერვინ შემძლებელ იყო წინააღმდგო-
მად მათდა და ყოველნივე შიშსა და მძლავრებასა ქუეშე ვიყვენით,
რამეთუ წმიდაჲ დედოფალი ქეთავან¹ კახეთისა და მერმე წმიდაჲ
5 ლუარსაბ მეფე ქართლისა ორივენი ზაკვით შეიპყრნა და სახელი-
სათუს ქრისტესისა მწართა სატანჯველითა სიკუდილ დასაჯნა და
მოწამებითა გვრგვინოსან იქნნეს. ხოლო არა ყოვნა სასჯელმან ზე-
გარდამომან, რამეთუ უკეთური იგი მეფე შაჰაბაზ მწართა აღსას-
რულითა განეწუა ცხორებისაგან, რამეთუ მსგავსად იუდასსა გან-
10 სივ/ნა და განსქდა. ხოლო ძემან მისმან მცირემან შაჰაბაზ ინება
სრულიად აღმოფხურად ქრისტეანობისა კახეთსა შინა და მის წილ
განმრავლებად და განძლიერებაჲ ბილწისა მის სასჯელისა თვისისა.
რამეთუ დიდისა შაჰაბაზის ოკრებითგან მცირედ-მცირედ იწ-
ყეს შენობად ოკერთა ადგილთა კახეთისათა, თუ სადამელა იპოე-
15 ბოდეს კაცი. ხოლო ესმა რამ სპარსთა კუალადცა შენობა კახე-
თისა, ფრიად შეუძნდა ესე და იწყეს მისთუს კუალად განზრახება
ბოროტისა. მაშინდა წარმოგზავნნეს ურიცხვ ულუსი თათართა დე-
დაწულითურთ მათით და ფალანგებითა მათითა და ყოვლითა სიმ-
დიდრითურთ და თავად მათდა უჩინეს სულტანი არდალანისა და
20 იგიცა ყოველით სახლეულით მისით, რამთა სრულიად აღწოკონ
ქრისტეანობად. მყის აღიძრნეს და მიიწივნეს კახეთად, დაიბანა-
კეს მუნ და დაემკვდრნეს იგინი. და აღივსო სრულიად კახეთისა
თემი, რამეთუ ვერვინ შემძლებელ იყო წინააღმდგომად მათდა სიმ-
რავლისათუს მათისა.
- 25 იწყეს დაშენებად ზემო ბახტრიანით, რომელსა აწ შენ არს
ციხე მათ მიერ აგებული, ვიდრელა ნუჯადამდე, რომელსა აწ ფად-
რობით უწმობენ, იმიერ და ამიერ აღაზნის პირსა და ყოველთა
ადგილთა კახეთისათა.
- რამეთუ არღარა სადა იცხენებოდა სახელი ქრისტესი, თვნიერ
30 მცირედთა ოდენ მთით კერძო თუშთა შორის და ხუზთა და მის
კერძოთა ადგილთა.
- მაშინ გამობრწყინდეს წმიდანი ესე ახოვანი მოწამენი, რამეთუ
ღმერთმან საკვრველებათამან და ყოვლისა შემძლებელმან და ულო-
ნოთა ღონიერ მყოფელმან მოსცა გონებასა სანატრელისა ბიძინასა
35 განზრახვა კეთილ და გონიერებაჲ შემსგავსებული ღმრთისმსახუ-
რებისა და ახოვნებისა მისისა: წარვიდა წინაშე ორთავე ერისთავ-
თა მიმართ ქართლისა — არაგვისა და ქსნისათა და აუწყა ყოველი

1 ქეთევან B. 2 განძრახვა B.

- ძური მოწვეული მათ ზედა და ითხოვდა შეწვევასა მათ მიერ. რამეთუ მასინ ვ/რისთაობდა ჳევსა არაგვსასა, რომელსა ეწოდებოდა 246
ზაალ, და ქსანსა ზედა წმიდაჲ ელისბარ და წმიდაჲ შალვა, რამეთუ
ელისბარ უშვილო იყო და მოხუცებულ დღითა და წმიდა შალვა
ძმისწული მისი შვილად მიიყვანა და ესრეთ ერისთობდენ ორნივე ქსა- 5
ნსა ზედა. ხოლო წმიდაჲ მოწამე ბიძინა იყო კახეთით დიდთა თა-
ვადთაგანი, ნათესავით ჩოლოყაშვილი. ესე წარვიდა, ვითარცა
ვთქუ, ერისთავთა მათ მიმართ და აუწყა მათ ყოველი ძური მოწვე-
ნული მის ზედა და ეტყოდა: „იხილეთ ჩუენი ესოდენი ჳირი და
განსაცდელი, ვითარ მწარე ესე ოკრებაჲ კახეთისა და აწ სრულიად 10
დაპყრობაჲ თათართაგან და ავოცა ქრისტიანობისაჲ. დღეს ჩუენ
ზედა არს მოწვეული ესე ძური, მცირედლა და თქუენ ზედაცა
უეძუელად მოიწვევის განსაცდელი ესე. აწ უკუე აღვდგეთ მათ ზე-
და, დაღაცათუ შეუძლებელ არს ჩუენ მიერ, არამედ ძალითა და
შეწვევითა დამბადებლისა და ღმრთისა ჩუენისათა და წინაძღო- 15
მითა და განმლიერებითა ცხოველსყოფელისა ჳუარისათა და თანად-
გომითა ახოვნისა მწედრისა წმიდისა გიორგისათა, რამეთუ დიდებუ-
ლი ტაძარი მისი დაიპყრეს და შეაგინეს და პატიოსანი ხატი მისი შე-
მუსრეს. აწ აღვდგეთ მათ ზედა და ბრძოლა ვყოთ. ნუთუ ინებოს
ღმერთმან და ესძლოთ და ვიოტოთ, ანუთუ მოვსწყდეთ სახელისა მი- 20
სისათჳს, რამეთუ ვითარცა-იგი ქრისტიმან მეუფემან ჩუენმან დაღვა-
სული თჳსი ჩუენთჳს და რაჲ საკვრველი არს, უკუეთუ ჩუენცა დავდ-
ვათ სულნი ჩუენნი მისთჳს და ძმათა ჩუენთათჳს და მოვსწყდეთ სახე-
ლისა მისისათჳს. დაღაცათუ მრავალ არიან იგინი და უფროჲს რი-
ცხსაჲ და ჩუენ შემცირებულ ვართ დღეს ცოდვათა ჩუენთათჳს და 25
არა არს აწ ჩუენ თანა მთავარ და წინამძღუარ, არცა მწედართა
განწყობილებაჲ და ძალი საჭურველთა, არამედ თავითა დამდაბლე-
ბულითა და სულითა გლახაკობისაჲთა აღვდგეთ მათ ზედა და, უკუ-
ეთუ ინებოს ღმერთმან, ერთითა იოტოს ათასეულნი და ორმან
წარაქციოს ბევრეულნი. და უკუეთუ ესე არა ინებოს ღმერთმან და 30
ვერ მძლე ვეჳმნეთ, ეგრეთცა მოვსწყდეთვე სახელისა მისისათჳს.
იყავნ სახელ/ი უფლისაჲ კურთხეულ უკუნისამდე“.
- ესმა რაჲ ესე ორთავე მათ ერისთავთა, ჳმნეს განზრახვაჲ¹ ურ-
თიერთას და აღუთქუეს შეწვევაჲ. ხოლო ერისთავი არაგვსა ცხა- 35
დად ვერ იკადრებდა შეწვევასა შიშისათჳს სპარსთაჲსა, არამედ მცი-
რედნი ოდენ კაცნი რჩეულნი მწედრები მოსცნა თანაშემწედ საი-
ღუმლოდ. ხოლო ახოვანთა მათ და ღმრთისმსახურებით განშუენე-

¹ განზრახვა B.

საქართველო
საქართველოს
საქართველოს

ბულთა ელისბარ და შალვა დიდითა გულსმოდგინებითა მოირთეს
 5 ძალი, რაჲც ოდენ შემძლებელ იყვნეს, სპითა თვისითა მოვიდეს თი-
 ნეთს და იჴმნეს თუშნი და მთეულნი და მცირედნი კახნი, თუ სა-
 10 დამელა იპოებოდა, და ღამესა ერთსა ბნელსა და უმთუაროსა გარ-
 დავლნეს მთა იგი და ჩავლეს ახმეტა და მივიდეს უგრძნულად მათ
 ზედა და დაესხნეს მუნ მდგომთა თათართა ზედა ძალითა პატიოს-
 15 ნისა ჯუარისაჲთა და მეოხებითა წმიდისა ღმრთისმშობელისაჲთა
 და მინდობითა და წინაძლომითა წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგი-
 სათა და დაუწყეს სრვაჲ და ჳოცაჲ და ესოდენ ასწყუდეს, ვიდრე
 20 სრულიად მოსპოლვადმდე, და აოტეს და განაბნინეს და მოსრნეს
 პირითა მახლისათა. და თვთ სულტანი იგი მთავრად მათდა ჩინე-
 ბული ძალითა შეესწრა ცხენსა და მცირედითა ოდენ კაცითა ივ-
 25 ლტოდა დამტევებელი ცოლთა და შვილთათჳსთა. ხოლო მათ
 ყოველივე ასწყუდეს და იავარ ყვეს და სრულიად მოსპეს და გა-
 ნაბნინეს. ესრეთ ძღვევაშემოსილნი მადლობდეს ღმერთსა და
 30 წმიდასა და დიდებულსა მოწამესა გიორგის, რამეთუ ცხადად იხილ-
 ვებოდა მთავარმოწამე გიორგი ცხენსა ზედა სპეტაკსა ელვის სა-
 ხედ მიმომსრბოლი წინამავალად მათდა.

ხოლო ესეოდენი ძღვევა მისცა ღმერთმან ამათ სამგზის სანატ-
 20 რელთა მცირედითა კაცითა, ვიდრელა არასადა სმენილ არს სხუათა
 ნათესავთა შორის ესევეითარი, რამეთუ თათართა მათ ითქუჳმოდა
 ოთხმოცი ათასი სახლი, რომელთა დაებანაკა კახეთს შინა, და
 25 ესეოდენ ასწყუდეს და განაბნინეს, ვიდრელა არცა თუ ერთი იპოე-
 ბოდა კა/ხეთსა შინა. და ესრეთ განუმარჯვა ღმერთმან და ესევეითა-
 30 რი ძღვევა მოანიჭა ამათ ახოვანთა, რამეთუ ყოვლისა სიბრძნით
 განმგებელმან წინასწარ უწყოდა სიმტკიცე გონებისა მათისა და სი-
 ყუარული იგი, რომელი აქუნდა მისსა მიმართ სარწმუნოებაჲ უქ-
 ცველი და უცვალებელი, ამისთვის თანაშემწე ეყო და მოსცა ესე-
 ვითარი შეწევნა და წინათვე დაუსახა, თუ ვითარ ყოფად არიან
 35 ბრძოლად წინააღმდეგობთა მათ უხილავთა მტერთა.

ხოლო მცირედნი ვინმე მათ თათართაგან ლტოლვილნი და
 თვთ სულტანი იგი უკუნ-იქცეს სპარსეთად. და განითქუა ესე ყო-
 ველი სპარსთა შორის ესევეითარი მოსაწევარი. ფრიად შეუძნდა
 მათ ესე და დიდად სირცხულად და ზღუევად შერაცხეს.

35 მაშინ უბრძანეს მთავარსა განძისასა მთავრობაჲ კახეთისა და,
 მი-რა-ვიდა კახეთად ზემოთა ქუეყანათა, ვერ იკადრა შესვლად
 შიშით, არამედ დაიბანაკა ალაზნის პირსა დამართებით ჳოეთისაჲ
 და მუნით განაგებდა და იპყრობდა კახეთსა.

მაშინ მეფემან სპარსთამან, მცირემან შაჰაბაზ, მოუწერა მეფე-

სა ქართველთასა ვახტანგს, რომელსა სპარსნი შაჰნავაზობით სუ-
მობდეს, რაათა მის წინაშე წარგზავნეს ახოვანნი ესე მკედარნი
ქრისტესნი, რომელთაცა საქმე ესე ყვეს. ხოლო მეფემან შაჰნავაზ
შეიპყრნა იგინი და წარგზავნნა სამნივე ესე სანატრელნი წინაშე
შაჰაბაზისა სპარსეთს.

5

ხოლო შაჰაბაზ მისცნა იგინი სულტანსა მას არდალანისასა,
რომელი-იგი ამათ¹ მიერ ლტოლვილ იყო მოწყუედასა მას თა-
თართაჲსა, და ესრეთ უბრძანა მეფემან მან სპარსთამან სულ-
ტანსა მას და ამცნო, ვითარმედ: „დიდად მეწყალიან ეგენი სიკე-
თისა და ახოვნების მათისათჳს და არა მნებავს სიკუდილი მათი;
რამეთუ დიდად საჭმარ არიან ეგენი მტერთა და წინააღმდეგობთა
ჩუენთა ზედა. აიძულენ დატევებად სჯულისა თჳსისა: უკუეთუ უარ-
ყონ სარწმუნოებაჲ თჳსი და იქმნენ მუსულმან, ჩუენ მიერ დიდთა
პატივთა და ნიჭთა სიმრავლესა ღირს იქმნენ, ხოლო უკუეთუ ესე
არა ყონ და ურჩ იქმნენ ბრძანებასა ჩუენსა, მწარითა სატანჯველი-
თა დასაჯენ და მერმე ამის ცხორებისაგან განიყვანენ“.

10

V

15

მუნ წარიყვანნეს წმიდანი ესე და წარადგინნეს წინაშე სულ-
ტანისა მის არდალანს. და იხილნა რაჲ სულტანმან მან წმიდანი
ესე მის წინაშე მიგურილნი შეკრულნი და დასჯილნი, დიდად გა-
ნიხარა მათთჳს და პატივით მოიციოთხნა. პირველად^{*} შეიწყყარნა
იგინი კეთილად, რამეთუ ბრძანებაჲცა ესრეთ იყო შაჰაბაზის მი-
ერ. რამეთუ სიმჯნისა² და ახოვნებისა მათისათჳს არა ენება მოწყუ-
ედა მათი. არამედ ესე იყო ნებაჲ უღმრთოჲსა მის მეფისა, რაათა
დატევებითა სჯულისაჲთა სამარადისოდ დგენ წინაშე მეფისა და
ებრძოლონ მტერთა მისთა, ამისათჳს ნიჭთა და პატივთა დიდ-დიდ
თა აღუთქუმიდა მათ, რაათა უარყონ სახელი ქრისტესი. ხოლო
წმიდათა მათ ვითარცა ერთითა პირითა მიუგეს და ჰრქუეს: „ჩუ-
ენ ნიჭთა და პატივთა თქუენთათჳს არა გული გუთქუამს, არცა ვე-
ძიებთ საზოძვართა თქუენთა, რამეთუ ჩუენ ზეცათა მეფისა მო-
ნანი ვართ და მკედრად ქრისტესა განწესებულნი, რომელმან მომ-
ცნა ესე ვითარცა ძლევაჲ ჩუენგან შეუძლებელი, და მისგანვე მო-
ველით ნიჭთა უხრწნელთა და საფასეთა მოუკლებელთა. ხოლო
ნიჭნი და პატივნი თქუენნი ადრე დასრულებადნი და მსწრაფლ
წარმავალნი არიან, ვითარცა სიზმარი განქარდების და ვითარცა
ყუთავილი დაჭკნების და მერმე რაჲღა იყოს სხუად ყოვლად ამისა,

25

30

35

¹ მათ B.

² სიმჯნისა A.

* მომდევნო „კეთილად“ გადაშლილია.

არამედ ცეცხლი უშრეტო და სხუანი სატანჯველნი ურიცხვნი და-
უსრულებელნი, რომელთა შინა დაისაჯნეთ თქუენ და ყოველნი
უარისყოფელნი ძისა ღმრთისანი. ხოლო ჩუენ არცა პატივნი და
ნიჭნი თქუენნი, ვერცა ჭირნი და სატანჯველნი თქუენნი და სიკუ-
5 დილისა ქადებანი შემძღებენ განშორებად ქრისტესგან, არამედ
მზაა ვართ ყოვლისავე დათმენად, რაითა მის თანა ვსუფევდეთ
და მის თანა ვიხარებდეთ“.

- ხოლო პირ სიტყუათა ამათ იყო წმიდაა ბიძინა¹ და იგი მიუგებ-
და ყოველსავე, ხოლო ნებაჲ და განზრახვაჲ სამთავე ერთი იყო და
10 სწორ, რომელთაცა ერთადცა და სწორ ილუაწეს, სწორადცა მიი-
ლეს გვრგვნი. ესმა რაჲ ესე უსჯულოთა მათ, ფრიად განკვრდეს
248 სიმ/ვნესა და ახოვნებასა მათსა და კადნიერებით სიტყუსგებასა.
კულად აიძულებდეს უარისყოფად და აღუთქუმიდეს უდიდესთა
ნიჭთა და პატივთა და საკუთრებასა მეფისა მის მათისასა და მოახ-
15 სენებდეს სიკეთესა და შუენიერებას მათსა სიმვნესა და სიქველე-
სა მათსა და ეტყოდეს, რაითა შეიწყალონ თავნი თჳსნი და არა
მიეცნენ უყამოსა სიკუდილსა და არცა გამოეჯუნენ ტკბილისა ამის
საწუთოსა ცხორებასა, ხოლო წმიდათა მათ ყოვლისა ამის წილ
მიუგეს, ვითარმედ: „ჩუენ არა რომლითა სახითა განვეყენნეთ
20 სჯულსა ქრისტესსა, არცა უარყოთ სახელი მისი, რამეთუ არა-
რაჲ უტკბილეს არს ქრისტესთჳს სიკუდილისა. არაოდეს ვისმინოთ
ერუმსა მის ბილწისა მოციქულისა² თქუენისაჲ. თქუენ რაჲცა გე-
ნებოს, ჰყავთ, არა გუეშინის ცეცხლისა და მახვლისაგან, არცა-
სხუათა სატანჯველთაგან, რომელნი თქუენ მიერ მოპოვებულ არი-
25 ან“. მაშინ წარიკუეთეს უღმრთოთა მათ სასოებაჲ გარდაქცევისა
მათისა, მყის შეიპყრნეს სამნივე იგი მწედარნი ქრისტესნი და
შეკრულთა ითრევდეს უწყალოდ ქუეყანასა ზედა, ვითარცა ძვრის-
მოქმედთა ვისმე სახელოვანთა მათ კაცთა, რომელთა სულნი
თჳსნი პირველვე დაესხნეს ქრისტესთჳს და შჯულსა მისისათჳს
30 და მერმე ძმათათჳს, ვითარცა ბრძანებს წმაჲ სამუფლოჲ, ვითარ-
მედ: „უფროასი ამისა სიყუარული არავის აქუს, უკუეთუ ვინ დად-
ვას სული თჳსი მეგობართა თჳსთათჳს“. ხოლო ამათ ნეტართა აღ-
რევე სიკუდილი შეურაცხ-ეყო, რამეთუ ვიდრე დღეინდელად
დღედმდე, ვითარცა უწყით, ყოველთა სარწმუნოებაჲ ქრისტესი და
35 მართლმადიდებლობაჲ წმიდისა სამებისაჲ განემტკიცების ჩუენ
შორის და სისხლითა მათითა ყუავის ეკლესიანი ჩუენნი. რამეთუ
არა თუ ერთისა და ორისა ძმისათჳს, არცა ათისა და ოცისათჳს,

¹ ბიძინა AB. ² მოცილისა A.

გინათუ ასისა და ათასისათჳს დასხნეს სულნი თჳსნი, არამედ მსგავსად მკსნელისა ჩუენისა აურაცხელთა და ბევრეულთა ერთათჳს და სრულიად საქართველოსათჳს თავნი თჳსნი სიკუდილად განსცნეს და ივსნეს იგინი. რამეთუ უკუეთუმცა ესე არა ქმნილ იყო, სრულიად-მცა აღვოცილ იყო ჩუენ შორის ქრისტიანობაჲ. ესევეითარნი ღუაწლნი და ესევეითარნი სიმკნენი აჩუენეს ახოვანთა მათ და ჩუენ დიდად ქველისმოქმედ გუექმნენს.

ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ და მოვივსენოთ მათი იგი ქრისტეს მიმართი მიუდრეკელი სარწმუნოებაჲ და სახელისა მისისათჳს სიკუდილისა მიმართ უშიშროებაჲ დ ბრწყინვალედ განვაცხადოთ სიმკნენ იგი მათი უძლეველი და ღუაწლი ღმრთივ-შუენიერი.

და ვითარცა სცემდეს და ითრევდეს წმიდათა მათ და კულადცა აიძულებდეს, რაათა უარყონ ქრისტე, და იგინი მასვე იტყოდეს და უმეტესსაცა აჩუენებდეს სიმტკიცესა თჳსისა სარწმუნოებისასა და სრულსა სიყუარულსა მეუფისასა, რამეთუ მოყუასი მოყუასსა! განამკნობდა და ერთი ერთსა აღლესვიდა, რაათა არა მომედგრდენ წინამდებარეთა ღუაწლთაგან და რაათა სიხარულით შეიწყნარონ ყოველი სატანჯველი მათ ზედა მოწევნული. ილოცვიდეს და ევედრებოდეს ღმერთსა, რაათა მოუვლინოს მათ შეწევნაჲ მის მიერი და განაძლიეროს დათმენად წინამდებარეთა მათ ღუაწლთა სახელისა მისისათჳს და იწურთიდეს სარწმუნოებასა წმიდისა სამებისასა. დალაცათუ საერთოთა და სამკვედროთა საქმეთა. შინა აღზრდილ იყვნეს და არა ზედა მიწევნით მეცნიერ საღმრთოთა წერილთაჲ, არამედ რომელსა-იგი მეცნიერ იყვნეს ანუ ზეგარდმო სული აწუევდა, მას იწურთიდეს და მას იტყოდეს და ბაგენი მათნი არა დასცხრებოდეს დიდების მეტყუელებად ღმრთისა და დაუცხრომელად მეტყუელებდეს მრწამსსა, საზღვარსა სარწმუნოებისა ჩუენისასა.

მაშინ მსახურნიცა მათნი, რომელნიცა თანა ყვეს მცირედნი ოდენ, იგინიცა ფრიად აიძულებდეს და ეტყოდეს, რაათა დაემორჩილნენ ბრძანებასა მათსა და ივსნან სულნი მათნი ესოდენტა ძკრთაგან და რაათა არა მოსწყდენ ბოროტად, არამედ ადრე განერნენ ჳელთაგან მათთა.

ხოლო მათ თუალითა მკსინვარიითა მი/ხედნეს მათ და ფიცხ-ლად შეპრისხნეს და შორს წარდევნენს მათგან და ეტყოდეს: „უკუეთუ ერთგულნი ხართ ჩუენნი, ვითარ გუაიძულებთ უარისყოფად ქრისტესა და შედგომად ბილწსა მას და ხენეშსა სჯულსა. მოჰამე-

დისსა და გნებავსთ მიცემა! ჩუენი საუკუნეთა მათ სატანჯველთა არა კმა არიანა მაიძულებელად ჩუენდა მძულვარნი ესე უღმრთონი და მათ თანა მტერნი იგი უხილავნი მძნვარედ მბრძოლნი იგი ნათესავისა ჩუენისანი?“

- 5 ხოლო უღმრთოთა² მათ მოიპოვეს სხუაჲ ღონე და კუალად ლიქნით ეტყოდეს: „ნუ ჰყოფთ თავთა თქუენთა სახელოვანთა საციხელ მტერთა, ნუცა აღირჩევთ სიკუდილსა ტკბილისა სიცოცხლისა წილ, არამედ ერჩდით ბრძანებასა თვთმპყრობელთასა³: უარყავთ სჯული თქუენი და იქმნენით მუსულმან და მიიღეთ ნიჭთა სიმრავლე და სავმართა უხუებაჲ, დაემორჩილენით სჯულისდებასა მოჰამედ მოციქულისა ჩუენისასა“. ხოლო იგინი მასვე იტყოდეს და მასვე დაამტკიცებდეს და უქცეველ იყვნეს განზრახვისა თვისისაგან და მიუგეს: „ნიჭნი და პატივნი თქუენნი საწუთომ არიან და აღრე განქარვებადნი, ხოლო აღთქუმულნი იგი კეთილნი მეუფისა ჩუენისანი, რომელნი აღუთქუა მოყუარეთა თვსთა და მოთმინეთა სახელისა მისისათა, საუკუნო და დაუსრულებელ არიან, რომლისა მსგავსი თუალმან კაცისამან არასადა იხილა, ყურსა არა ესმა და გულსა კაცისასა არა მოუჭდა. ეგრეთვე ჭირნი და სატანჯველნი მოუთმინელ და დაუსრულებელ არიან, რომელნი მიელიან უარისმყოფელთა მისთა“. ესე ყოველნი ესმა რაჲ უღმრთოთა მათ და წარიკუეთეს სასოებაჲ მათისა გარდაქცევისაჲ, შესძინეს სხუაჲ სატანჯველი უმძნვარესი პირველისა: განაშიშულნეს წმიდანი იგი და სიცხესა შინა მზისასა ჰაერსა ქუეშე განყარნეს შეკრულნი ჯელით და ფერჯით და ყოვლისავე ნუგეშინისცემისაგან დაკლებულნი, შიშვილისა და წყურვილისაგან განკაფულნი და ბუზთა და ბზიკთა მიერ უწყ/ალოდ წერტილნი.

- კუალად მოუჭდეს მტარვალნი იგი და მრავალსახედ ექადოდეს და უთქუმიდეს სხუათა სატანჯველთა უფიცხესთა და სიკუდილსა მწარესა. ხოლო იგინი უახოვნეს იქმნებოდეს და ყოვლად ბრძნითა სიტყუთა მათითა, რომელი მოედო ზეგარდამო აღთქუმისა მისებრ უტყუელისა, უკუნ-აქცევდეს სიტყუათა მათთა. მაშინდა მოუხდეს მტარვალნი იგი პირველად ორთავე მათ ერისთავსა — ელისბარს და შალვას — და უწინარეს მათი ეგულვა წარკუეთა თავთაჲ, რამთა ამით ოდენ ზარი განჯადონ ახოვანსა ბიძინას და სიკუდილითა მათითა შიშნულ ყონ უშიში იგი გონებითა და ანდამატი-
 35 სსა უმტკიცესი, ჰგონებდეს ამით განშორებასა მისსა ქრისტესგან. ხოლო წმიდაჲ იგი არა თუ ოდენ შეშინდა, არამედ მათცა უშიშ

1 მისცემად A. 2 უღმრთოთა A. 3 თვთმპყრობელთასა A.

- ყოფდა სიკუდილისა მიმართ და განამკნობდა, რამთა სიხარულით მიითუალონ სიკუდილი უკუდავებისა მომატყუებელი და ეტყოდა მათ ვითარმედ: „არარაჲ უტკბილეს არს ქრისტესთვის სიკუდილისა, რომელი დასაბამ უკუდავებისა და სამარადისოხსა ცხოვრებისა გუექმნების“. მაშინ სანატრელთა მათ სიხარულით წარუბყრნეს ქედნი მათნი მახვლსა, ხოლო მტარვალთა მათ, ვითარცა აღიმაღლნეს მარჯუენენი მათნი, რამთა ძლიერად უხეთქონ ქედთა მათთა, არამედ ვერ შეუძლეს აღწდომად, რამეთუ ნეტარნი იგი ახოვან და მაღალ იყვნეს პასაკითა უმეტეს სხუათა კაცთასა, არამედ პირველ წვვთა მათთა ზედა უხეთქნეს მახვლნი და მუწლთა ზედა დასცნეს ქუე და ეგრეთღა წარკუეთნეს თავნი მათნი. და ესრეთ სანატრელი აღსასრული მიითუალეს და აღვიდეს ზეცისა დიდებასა წინაშე ყოველთა მეუფისა გვრგვანმემოსილნი.
- კუალადცა მოუწდეს ნეტარსა ბიძინას, აწღა თუ დამტკიცებით ჰგონებდეს შიშნულობასა მისსა, და ესვიდეს ტყუილით მომედგარებასა მისსა, აშინებდეს და ექადო/დეს უღმრთონი იგი უმძვნვარესითა სიკუდილითა. ხოლო იგი უმეტეს განმზნდებოდა და აწუევდა მათ, რამთა ადრე განიყვანონ საწუთროხსა ამის ცხოვრებისაგან, რამეთუ სუროდა და ისწრაფდა ადრე მიწევნად სასურველისა თვისისა და შერთვად მოყუასთა თვისთა თანა, რამთა არა დააკლდეს რიცხუსა მას პატიეცემულსა წმიდისა სამებისასა და რამთა აღავსოსცა რიცხუ იგი მათგან დაკლებული. კუალად მოუწდეს და პატიეთა და ნიჭთა უდიდესთა წინა უყოფდეს და სიმდიდრეთა ფრიადთა აღუთქუმიდეს, რამთა უარყოს ქრისტე და შეეძინოს სჯულსა მათსა. და იგი კუალად მასვე სიტყუასა ეტყოდა და აგინებდა სჯულსა მათსა და ბილწსა მას სჯულისმდებელსა მათსა და უკუნ-აქცევდა სიტყუათა მათთა მადლითა მით, რომელი მოცემულ იყო მისა ზეგარდამოჲ. და ვითარცა ამასცა ზედა წარკუეთეს სასოებაჲ და ვერა რომლითა სახითა და ღონითა უძლეს მიდრეკა მისი! ქრისტეს სიყუარულისაგან, იწყეს კიცხვად და ბასრობად მისა, მოიღეს კუბასტი დედათა და მოასხეს ახოვანსა მას მვედარსა ქრისტესსა, ვითარცა გასმიეთ წმიდათა მათ სერგის და ბაქოსთვის და უფროსღა ქრისტეს მეუფისა ჩემისა, ვითარ-იგი ქლამინდი მეწამული და კიცხევისა სამოსელი ჩემთჳს შეიმოსა უღმრთოთაჲ ჰუროათა მიერ, ეგრეთვე ამას არა სირცხულ უჩნდა სამოსელი იგი. კიცხევისაჲ, რამთა იდიდოს ქრისტეს თანა საუკუნოდ დიდებითა მით ჩუენგან მოუგონებელითა. მერჲე მოიგონეს სხუაჲ ღონე კი-

- ცხევისა და ბასრობისა, ნუჟუე ამით ოდენლა უძლონ შიდრეკად მისსა, მოიყვანეს ვირი და აღსუეს მას ზედა და მიმოავლებდეს უბანთა და ფოლოცთა¹ შორის. ეკიცხვიდეს და ბასრობდეს და ავინებდეს, რამეთუ სპარსთა შორის დიდად რაადმე სირცხვლად უჩნს მამაკაცთაჲ, უფროსლა მთავართა მათთადა შერაცხილთა, ვირსა ზედა დაჯდომად, ხოლო დედანი, ცოლნი დიდებულთა მათთანი ჰუნეთა და ცხენთა წილ ვირთა ზედა მსხდომარე არიან. ამის-
 5 თვისცა მოიპოეს უღმრთოთა მათ კიცხვეად წმიდისა მის, ხოლო იგი უფროსად იხარებდა და მადლობდა/ღმერთსა ამასცა ზედა მსგავსებისათს მეუფისა, რამეთუ ამითცა გამოჩნდა მსგავს მისსა, ვითარ-იგი იხილვებოდა მჯდომარე კიცუსა ზედა ვირისასა შემავალი იერუსალიმს ვნებად კაცთათს, ეგრეთვე ესე მჯდომარე ვირსა ზე-
 10 და ისწრაფდა შესლვად ზეცისა იერუსალიმსა, სადა-იგი მჯდომარე არს მეუფე მეუფეთა და უფალი უფლობათა, ჭერობინთა, საყდართა ზედა ბევრის-ბევრეულთა ანგელოზთა ძალთა მიერ თაყუანისცემული. ხოლო თუთ წმიდაცა იგი ემღერდა თავსა თუსსა განცხრომის-სახედ და იტყოდა: „ეჰა, ვითარ ჭველისმოქმედ მექმნენს მტერნი ესე უღმრთონი, კნინლა და მეგულეების ვირითა ამით შესლვად სამოთხედ“.
- 20 ხოლო უსჯულოთა მათ შემდგომად კიცხვისა მის და ბასრობისა² მოიყვანეს კუალად და იწყეს შინებად და ექადოდეს მწართთა სიკუდილითა, უკუეთუ არა უარყოს ჭრისტე. ხოლო იგი უშიშითა და მადლითა წმითა კუალადცა ბასრობდა ხენეშსა სჯულსა მათსა და ავინებდა ცრუ მოციქულსა მათსა და უფროსად განაფიცებდა მათ და აღსძრვიდა მის ზედა გულისწყრომად, რაათა აღრე განიყვანონ ამის ცხორებისაგან და მიიწიოს სასურველსა მას თუსსა და რაათა აღრე შეერთოს ყოვლად ბრწყინვალეთა მათ გუნდსა მოწამეთასა.
- 30 ხოლო მტარვალთა მათ მოიხუნეს მრავალსახე მახვლები აღლესულები და იწყეს უწყალოდ ჭრად და კუეთად ასოთა და ნაწევართა მათ წმიდისაჲთა და ეტყოდეს: „გუერჩიდი. შ ბიძინა, გუერჩიდი და უარყუე სჯული შენი და ჭრისტე იგი, რომელი შენ ღმერთად გრწამს, და ნუ გნებაეს ბოროტად სიკუდილი“. ხოლო იგი დაუცხრომელად მეტყუელებდა მრწამსსა და ზედა დაურთვიდა სამეუფოსა მას ლოცვასა. პირველად მოჰკუეთნეს მარჯუენე თითნი ჯელთანი თითოეულად და მერმე მარცხენე და ეტყოდეს: „ადვილ

¹ ფოლორცთა B.

² წამლილი მომდევნო „მისისა“ A.

არს კურნებაჲ ამისი, უკუეთუ დაემორჩილო ბრძანებასა თუთმყ-
რობელთასა“. ხოლო იგი დაუცხრომელად ილოცვიდა და მათ არ-
ლა რაჲს მიუგებდა. მერმე მოკუეთნეს თითნი ფერწთანი თითო/ე-
ულად მარჯუენე და მარცხენე და თითოეულსა ზედა ეტყოდეს: **251**
„ადვილ არს კურნებაჲ უკუეთუ გინდეს და უარყო ქრისტე“. და **5**
იგი რაჲ უქციველ იყო თვისისა სიმტკიცისაგან, მერმე მოკუეთნეს
კელნი მარჯუენე და მარცხენე მაჯითურთ და ეგრეთვე ფერწნი ვიდ-
რე კოჭთამდე და ესრეთლა წურილ-წურილად იწყეს კრად და კუ-
ეთად ყოველთა ასოთა და ნაწევართა მისთა, ვითარცა გასმიესთ
იაკობისთვის დაქრილისა, რომელი გამობრწყინდა მათვე სპარსთა **10**
შორის, და ესრეთ უწყალოდ სჭრიდეს და კუალად წყლულსა ზედა
დასძინებდეს წყლულთა მისთა და ყოველთა ნასხამთა მისთა შე-
ეხებოდეს, დასჭრიდეს და ჰკუეთდეს და ვითარცა ორნატთა განა-
პებდეს გორცთა მისთა. ხოლო ამისთვის ჰყოფდეს ამას უღმრთონი **15**
იგი, რაჲთა უმძაფრესი ტკივილი შეუტდეს შინაგან გულსა მისსა და
ნუუკუე ამით მომედგრდეს სიმცნე მისი და გუერჩდეს. ხოლო იგი
ხადოდა მალლითა ვმითა სახელსა ქრისტესსა და სურვილითა მი-
სითა აღისუბუქებდა ტკივილსა მას მწარესა და ითხოვდა მისგანვე
მოთმინებასა, რაჲთა მცირედ ჟამითა ამით ტკივილითა თანაზიარად
გამოჩნდეს ვნებათა მისთა და ეგრეთცა სუფევასა მისსა აღთქუმი-
სა მისებრ უტყუველისა, რომელი-იგი არა უგულუბელს-ყოფს **20**
მისთვის ძურხილულთა, რომელიცა-იგი შეეწეოდა და ღირს-ყოფ-
და მოუთმენელთა მათ წყლულუბათა დათმენად. მერმე მოკუეთი-
ნეს ორნივე მკლავნი ვიდრე იდაყუთამდე და მერმე ორნივე წუჯ-
ვნი ვიდრე მუჯლთამდე და კუალად ორნივე მკარნი იდაყუთაგან **25**
ვიდრე ბეჭთამდე, მარჯუენე და მარცხენე, და¹ ესრეთლა უწყა-
ლოდ დაჭრილთა მათ ასოთა მისთა ითრევდეს მიწასა ზედა. და
კუალად მოიყვანიან და იწყიან კრად დანარჩომთა მათ ასოთა და
მოკუეთნეს პერმეცა სხულ² ბარკალნი ორნივე და ჯერეთ ცოცხალ-
ლა იყო და თავი ოდენ ეგო უვნებელად დაჭრილსა გუამსა ზედა. **30**
და საზარელ იყო/მხილველთაგან და რაოდენ ეძლო, ბაგითა და
თუალითა აჩუენებდა ნიშსა ლოცვისასა და შემწედ ხადოდა შე-
წევნასა მას ყოველთასა. და კუალად ითრევდეს კერძოსა მას გუ-
ამისასა უპატიოდ ქუეყანასა ზედა. ჯერეთ სულიერლა იყო, მიხედ-
ნა ერთმან მტარავალთაგანმან და თითოეულად განიცდიდა მოჭრილ-
თა მათ ასოთა მისთა და შინაგან რაჲთა შთაიხედნა, რამეთუ ცხა-
დად ჩნდეს უშინაგანესნი ასონი, და იხილა გული იგი სამგზის სა-

1 და — B. 2 სხვ B. 3 განიცდიდნა A.

* მომღვენო „მერმე“ ვადაშლილა A.

- ნატრელისა მის, რამეთუ ჭერეთ ცოცხალ იყო და იძრვოდა ჩუ-
 ულებისაებრ და მიმოკრთებოდა, და ვპვონებ თუ სიყუარულითა
 მით ღმრთისადასათა, რომელითა ცეცხლებრ ეგზებოდა და ზეშთა
 5 ჰყოფდა ყოველთა მათ ტკივილთა იგი, კრთებოდა და ეგზებოდა.
 და ესე იხილა რაჲ მტარვალმან მან, ჳმა-ყო ჳმითა მალლითა: „იხი-
 ლეთ, აჰა, ჭერეთ ცოცხალ არს ღორი ესე, რამეთუ გული მისი
 იძრვის და მიმოკრთის და ესოდენმან ამან სასტიკებამან ჳირთა და
 ტკივილთამან ვერ უძლეს დაცხრომად“, მოიღო ლახუარი და რაო-
 10 დენ ეძლო, განაწონა გულსა მისსა.
- მ სამგზის სანატრელისა მის აღსასრული, მ ყოვლად ქებუ-
 ლისა მის ღუაწლი, მ წყალობაჲ აურაცხელისა მის მადლი და ნიჭნი,
 ვითარ საქმითაცა ამით და სახითა მობაძვად ვნებათა თუსთა გამო-
 აჩინა ნეტარი იგი და ამითცა გვრგვნითა გვრგვნოსან ყო ყოვლად
 15 ქებული იგი, ვითარ-იგი მან ჩუენთუს ჭუარსა ზედა მიიღო ლახუ-
 რისამიერი წყლულებაჲ, ეგრეთვე ეს მისთუს ლახურისა მიერ
 განიგუმირა. დიდ არს დიდებაჲ ესე, ძმანო, დიდ ნიჭნი და პატივნი
 ესე, რომლითაცა აღიდა და შეამკო მოწამე თსი.
- ესე რაჲ იქმნა და თავილა დაშთომილ იყო ღმერთშემოსილისა
 მის, მერმე იგიცა წარკუეთეს და ესრეთ აღესრულა და ესრეთ
 20 შეიმიკო და ესრეთ გვრგვნოსან იქმნა და სული იგი ყოვლად ბრწყინ-
 ვალე მრავალ ვნებულსა მას ჟუამსა მისსა შინა მკვდრი განვიდა
 რაჲ, ყოველთა მათ ყოვლისა მჰყრობელისათა შეიწყნარეს და დაემ-
 25 252 კვდრა ზეცისა იერუსალიმსა/უხილაგთა მათ შინა კეთილთა, სადა-
 იგი არს განწყობილი უკორცოთა და იშუებენ გუნდნი მოციქულ-
 თანი და განსცხრებიან კრებულნი წინასწარმეტყუელთანი და სუ-
 ფევენ დასნი მღღელთა და მამათა და უფროასად განწყობილი მო-
 წამეთანი ბრწყინვენ და ყოველნი საუკუნითგანი წმიდათა შუე-
 30 ნიერებანი, რომელთა თანა შეერთო და რომელთა თანა დაემკვდრა
 და იშუებს და ბრწყინავს ნათლითა მით უსხეულოთა და განიც-
 დის თანიერ სარკისა და სახისა დიდებასა მას თუალშეუდგამსა
 ღმრთეებისასა და იშუებს ძელითა მით ცხორებისადა და ჩუენთუს
 35 ჰყოფს მეოხებასა, რომელი-ესე ვაქებთ ჳსენებასა მათსა და ვლდე-
 სასწაულობთ სიმწნეთა და ღუაწთა მათთა.
- ხოლო წურილ-წურილად დაჰრიონი იგი ასონი მის სამგზის
 35 სანატრელისანი და ორთა მათ წმიდათანი განყარნეს უპატიოდ ჰა-
 ერსა ქუეშე, რამეთუ ვერვინ იკადრებდა აღებად შიშისაგან მათ
 უღმრთოთამსა. ხოლო მას ღამესა პატივად მათ! მოწამეთა² მოე-

ფინა ნათელი ბრწყინვალე სამთავე მათ გუამთა ზედა წმიდათსა სახილველად პირველად ყოველთა მიერ, ვიდრეღა საგონებელ იყო მხილველთაგან ლამპართა სიმრავლისა აღნთებაჲ და, სადა-იგი მიცხებულ იყვნეს სისხლნი იგი ქრისტესთვის დათხეულნი, მუნ თითოეულსა ადგილსა კამკამებდა ნათელი იგი. და რომელთა იხილეს ესე, აღიდებდეს ღმერთსა და იტყოდეს: „დიდ არს ღმერთი ქრისტეანეთა და რომელთათვის ესენი მოიკლნეს“. ხოლო მიმყოფრებასა ლამისასა, ოდეს ყოველთა დაიძინეს, მოვიდეს მუნ მყოფნი ქრისტეანნი სომეხნი და აღიღეს გუამნი იგი მოწამეთანი წარპარკით და წარიღეს და დაკრძალნეს იდუმალ ეკლესიასა¹ შინა მათსა. და მრავალსა კურნებასა ჰყოფენ და ეშმაკთა იოტებენ მვედრებელთა მათთაგან, რომელნი სარწმუნოებით შეუვრდებიან მათ.

ხოლო შემდგომად ამისა წარ-რა-ჯდეს რაჲ წელნი არა მცირედნი², ცოლმან წმიდისა შალვასმან ღმრთისმოყუარემან ქეთევან³ და ძემან მისმან/ერისთავმან დავით წარგზავნეს კაცნი სარწმუნონი მუნ, სადა-იგი დაკრძალულ იყვნეს გუამნი იგი წმიდათანი. აღმოიღეს იგინი და იხილნეს რაჲ, რამეთუ სამნივე იგი განუყოფელ იყვნეს და ურთიერთას შეერთებულ, ხოლო თავები იგი მათ წმიდათანი არცა ერთსა ზედა იყო მდებარე, რამეთუ სომეხთა და ფრანგთა განეყო, რომელთაცა დაეკრძალნა იგინი, მაშინ აღიხუნეს კაცთა მათ და მოიხუნეს იგინი ქართლად. ხოლო ცნეს რაჲ მოხუმა მათი სახლეულთა მათთა და სხუათა მრავალთა, მაშინ დიდითა სურვილითა და სარწმუნოებითა მიეგებნეს და შეიტკობდეს და ამბორს-უყოფდეს. ხოლო სამნივე იგი წმიდანი არა განირჩეოდეს, არცა იცნობებოდეს სახელდებით, ვინაჲთგან უთავოდ იხილვებოდეს, ამისთვის სამნივე იგი ერთბამად განუყოფელად მიიხუნეს და დასხნეს ერთსა სამარხოსა შინა იკორთას, დიდებულსა მონასტერსა შინა მთავარანგელოზთასა, ჩრდილოდთ კერძო, დამართებით წინაშე სუეტისაჲ. სადიდებელად მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა ერთღმრთეებისა და განუყოფელისა, რომელსა შუენის ყოველი დიდებაჲ, პატივი და თაყუანისცემაჲ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

¹ ეკლესია A. ² მცირენი A. ³ ქეთევან B.

267 წამება და ღუაფლი წმიდისა დიდისა მოწამისა რაჲდენისი,
რომელი იწამა ჟამთა დიდისა მიჴისა ვახტანგისათა
სპარსთა მიერ ქართლს შინა, სოფელსა შინა წრომს
მამათ, გუაჴურთხენ*.

5 მოწამეთა ვსენებითა ვითარცა იქმნა განძლომაჲ ღმრთისმოყუ-
არეთაგან და მარტულმოყუარეთა, რამეთუ მოწამენიცა განუძლო-
მელითა სიყვარულითა მყოფისა მათისათა მოტყინარე იყვნეს უმ-
ძაფრეს ცეცხლისა, ამისთვისცა ახოვნად შეჴკადრეს ფიცხელთა სა-
ტანჯველთა და ძურ-ძურთა სიკუდილთა და ვერარამან განჴყუე-
10 თა მათი იგი ღმრთისა მიმართ სურვილი, ვერცა ცეცხლმან და მახ-
ვლმან, ვერცა განთუსამან ასოთამან და ხუეტამან ჴორცთამან, ვერ-
ცა ურმისთუალთა სიფიცხემან, ვერცა მწვეთა მძჴნვარებამან, ვერ-
ცა ნაჴუერცხალთა მოტყინარებამან, ვერცა ლანძუთა და ტაფაკთა
მჴურვალებამან და ვერცა მძლავრთა გულისწყრომამან და ვერცა
15 სხუამან რამამანჲე სიძნელემან და სიფიცხემან ჴირთა და სატანჯ-
ველთამან შეუძლო განჴუეთად და დაშრეტად მათ შორის დაწერ-
გულისა მის ცეცხლებრ მოტყინარისა სიყუარულისა ღმრთისა,
არამედ ყოველსავე ერეოდეს და ზეშთა ექმნებოდეს და არა თუ
ოდენ სიხარულით ისწრაფდეს, არამედ ფრიადითაცა სურვილითა
20 და დიდითა წადიერებითა მოითმენდეს და მრავლითა გულისმოდგი-
ნებითა მირბიოდეს წამებისა მიმართ და სატანჯველთა, ვითარცა
საფასეთა**, მოიტაცებდეს.

რამეთუ ცეცხლსა შინა შეთხევად და განჴურვებულთა რკინისა
ცხედარსა ზედა განრთხმად, ვითარცა ლბილთა სარეცელთა ზედა
25 განსუჴნებაჲ, ესრეთ მიითუალეს¹ და დაჴრა მახვლთა მიერ და
შანფურთა განჴურვებულთა განცუჴმად***, ვითარცა სურნელთა ყუ-
აეილთა ზედა ფრწვი-მავალობაჲ და არათუ სხუთა, რამეთუ რომ-
ლითამე ბუნებითა, არამედ ჩუენითა ამით უძლურითა ჴორცთა ბუ-
v ნებითა და გუამითა ამ/ით კაცობრივითა მიითუალვიდეს ესეოდენთა
30 მოუთმენელთა სატანჯველთა და ახოვან იქმნებოდეს დათმენად სას-
ტიკთა წყლულებათა, რამეთუ საცნაურითა მით თუალითა მიხედ-
ვიდეს აღთქმულთა მათ კეთილთა, რომელი-იგი აღუთქუა ტბილ-
მან მან მეუფემან და უმეტესად განიცდიდეს ცხოველს მყოფელთა

* ხელნაწერები: A: S—3269 (1720-იანი წლები), A:—170 (1730 წ.).

** მომღვენო „ესრეთ“ წაშლილა, A.

*** მომღვენო „ესრეთ შერაცხა“ წაშლილა A.

¹ მიითვალეს B.

ვნებათა მაცხოვრისათა, რომელი-იგი დაითმინა ჩუენ ცოდვილ-
 აათვს უვნებელმან მან ღმრთეებითა ჭუარი და სიკუდილი და სხუ-
 ანი იგი ვნებანი უკუდაემყოფელნი ჩუენნი. ესე ყოველი მტკიცედ
 დაიდევს გონებასა შინა და თვთ ნებსით თვისით მისცნიან თავნი
 თვისნი ესევეითართა ფიცხელთა სატანჯველთა და ძვრ-ძვრთა სიკუ- 5
 დილთა, ხოლო იხილის რაა სახიერმან მან და ზეშთა სახიერებისა
 უფსკრულმან მათი იგი მკურვალე სიყუარული და ცეცხლებრ¹
 მოტყინარებაჲ, ვითარ-იგი უშიშად შეჰკადრიან ცეცხლსა და მახ-
 ჯლსა, მყის მოვიდის უხილავად შეწვენად მათდა, განაძლიერნის
 იგინი და შემოსის ახოვნებაჲ უძლეველი და აღსჭურის ბრძოლად 10
 მტერთა მათ უხილავთა და მერმე ხილულნიცა იგი მტერნი
 მოაუძღურნიან და დასცნიან მოთმინებითა საკვრველითა, რამეთუ
 მძლავრთა მათ უწყალოთა ნება თვისი ვერ აღასრულიან, რაჲჲს ყო-
 ველი ღონე დაელიის*, ხოლო მოწამენი სასურველსა თვისსა და სა-
 წადელსა ადრე მიემთხუეოდეს. იხილეთ სიბრძნე იგი ყოვლად 15
 ძლიერისა ღმრთისაჲ, ვითარ განაძლიერნა მიწისა ესე ბუნებაჲ
 და მათ მიერ დასჯა ზუავი იგი და დიდად მოქადულობაჲ უჯორ-
 ცოასა მის მტერისა და ესენი შემძლებელ ყვნა საქმეთა უზეშ-
 თაეს ბუნებათასა**, რამეთუ სადა დაემკვდროს უზეშთაესი იგი 20
 ბუნებათა, მუნ უზეშთაესნიცა ბუნებათა საქმენი იქმნებიან. ნუ ვინ
 ჰგონებნ, თუმცა წყრომამან მან სახიერებისაჲმან და უფსკრულმან
 მოწყალეებისამან ზოგნიმცა ესრეთ განაძლიერნის, ვითარ-ესე ხე-
 დავთ და გეს/მისთ მოთმინებასა წმიდათაჲსა, და სხუანი იგი შე- 263
 უწევნელადმცა დაუტევნა, ნუ იყოფინ ესე, რამეთუ მადლი მისი
 და შეწვენანი და ზეგარდმო მოხედვანი ყოველთათვს უშურველ 25
 არს, რომელნი ხადიან მას ჰეშმარიტებით, ვითარცა წერილ არს,
 არამედ მიზეზი იგი მათ შორის დამკვდრებისა ღმრთისანი წმიდანი
 იგი იყვნეს. რაჲჲს შეესაკუთრნეს სიყუარულსა ღმრთისასა და
 სრულიად განუკუთნეს თავნი თვისნი და მცნებათა მისთა გულსმოდ-
 გინე იქმნნეს დამარხვად. მაშინ მოვიდის, დაემკვდრის მათ შორის, 30
 ვითარცა იტყვის წყაროჲ იგი ჰეშმარიტებისა, ვითარმედ: „უკუეთუ
 ვისმე უყუარდე მე, მცნებანი ჩემნი დაიმარხნეს და მამამანცა ჩემ-
 მან შეიყუაროს იგი და მოვიდეთ მისსა და მის თანა სავანე ვყოთ“.
 ესე იყო მიზეზი, ვითარცა ვთქუ, ღმერთსა მათ შორის დამკვდრე-
 ბისა.

¹ ცეცხლებრ E.

* მომღვენო „და წმიდანი ესე უახლოვნეს იქმნებოდეს“ წაშლილა A.

** მომღვენო „რამეთუ სადა დაემკვდროს უზეშთაესი ბუნებითა“ წაშლი-
 ლა A.

საქართველოს
რესპუბლიკის
საქართველოს
საქართველოს

ინილეთ, რამსა ვიტყვ, მორწმუნენო, ანუ რაა არს დღეს. მი-
ზეზი სიტყვსა ჩემისა და თქუენისა აქა შემოკრებისაჲ: არამედ
საჩინო იგი მნათობი, თუალი და დასაბამი მოწამეთა, წმიდაჲ იგი
და სამგზის სანატრელი მოწამე რაჲდენ. დასაბამი მოწამეთა რაა
5 ვთქუ, არა თუ სახით ყოველთა მოწამეთა დასაბამად ვთქუ, არა-
მედ ჩუენთა ამით და ქართველთა შორის გამობრწყინებულთა
მოწამეთა დასაბამ იქმნა სანატრელი ესე.

რამეთუ ვითარცა ახალსა ამას მადლსა შინა პირველმოწამო-
ბითა¹ ბრწყინავს და ივსენებისცა პირველმოწამედ სტეფანე და კუ-
10 ალად მის თანა დედათა შორის წმიდაჲ თეკლა, ეგრეთვე ქუეყანა-
სა ამას ჩუენსა პირველად ამან განულო კარი წამებისა შემდგომთა
მისთა მოწამეთა და პირველად ამან დასთხია სისხლი და ექმნა მი-
ზეზ სხუთაცა ახოვნებისა და სიკველისა, რამეთუ პირველ ამის
ნეტარისა არა ვისი სმენილ არს მარტულობაჲ ქუეყანასა ამას სა-
15 ქართველოსასა.

რამეთუ ვითარცა ღამესა შინა ბნელსა აღმობრწყინდეს რაა
მთიები და შემდგომად მისსა სხუანი ვარსკულავნი ჴუდგიან და მის
თანა გამობრწყინდიან, ეგრეთვე ესე ექმნა წინამძღუარ მოწამეთა,
რამეთუ ამან რაა ილუაწა ქრისტესთვის ღუაწლი იგი უკუდავებისა,
v 20 შემდგომად მისა უძლეველმან მან მეფე/მან ვახტანგ რამეთუ მან-
ცა გვრგვნი მოწამობისა შეიმოსა ჴელითა უღმრთოთა სპარსთაჲთა
ქრისტესთვის და სჯულისა მისისათვის. მერმე შემდგომად მცირე-
დისა მოსლვასა მას ყრუქსასა ორთა ძმათა მთავართა მათ არგუ-
ეთისათა დავით და კოსტანტინე ახოვნებაჲ სრული აჩუენეს და
25 გვრგვნოსან იქმნნეს მოწამობითა. მერმე შემდგომად დიდმან მეფე-
მან არჩილ, და ესრეთ შემდგომითი შემდგომად მოწამენი მრავალნი
მეფენი და მთავარნი გამობრწყინდეს, არა ხოლო თუ ესევეთარნი
მწნენი მამაკაცი, არამედ დედანიცა უძლურნი, მდედრნი ბუნები-
თა ახოვან იქმნნეს და ბუნებაჲ იგი უძლური დაივიწყეს და ფი-
30 ცხელთა და სასტიკთა სატანჯველთა უშიშად შეჴკადარეს და არა თუ
უნდოთა ვიეთმე და მდაბიურთა, არამედ დედოფალთა და პალატ-
სა შინა სამეფუფოსა მყოფთა. დამაკლებს მე ეამი ესე აღრიცხუად
სიმრავლესა მათსა, რომელნი გამობრწყინდეს შემდგომად წმიდი-
სა ამის მოწამისა, რომელნი აღწერილ არიან წიგნთა შინა უწყე-
35 ბისა მათისასა და ჩუენდა საცნაურ ქმნილ არიან. და რომელნი ჩუენ
არა უწყით, იგინი ჴეცას აღწერილ არიან წიგნსა შინა ცხოველთა-
სა. და ნუუკუე საწყინოცა თქუენდა იქმნეს განვრცელებაჲ სიტყვ-
საჲ, ესოდენნი და ესევეთარნი კეთილნი შეუდგეს ღუაწლსა წმი-

¹ პირველმოწამობითა A.

დისა რაქდენისსა, რომელმან ესრეთ ილუაწა და ესრეთ ახოვან იქ-
მნა, ვიდრელა ყოველნი ქართველნი მეფენი და მთავარნი, მღღელ-
ნი და მოწესენი და ყოველი ჰასაკი თანამდებ ყო შესხმად ბრწყინ-
ვალეთა ლუაწლთა მისთა და ქებად ახოვნებისა მისისა და უფრო-
სად დიდებისმეტყუელებად * განამძლიერებელსა და გვრგვონსან 5
მყოფელსა მისსა ქრისტესსა.

გნებავსთ თუ, რაათა ვიტყოდი კუალად კერძოებითსა ცხორე-
ბასა მისსა, და უწყი მეცა, ვითარმედ სურვიელ ხართ სმენად ზე-
და-მიწვევნილობასა! მოქალაქობისა მისისასა, ლუაწლთა და სიმ-
წნეთა მისთა, და მე ვიტყოდი ძალისაებრ ჩემისა და წარმოვთქუა 10
ვითარ და ვინაობად მისი*, მამული და ნათესაობად, ჟამი და ადგილი
და მერმე ლუაწლთა მიმართ სიმწნით განწყობად, არამედ მეშინის
უღირსებისაგან ჩემისა და ნუუკუეცა დაკნინებად რაამე ეცეს უნ-
დოებითა სიტყვსა ჩემისაათა დიდთა მათ და ბრწყინვალეთა ლუ- 265
აწლთა მისთა, რომელი-იგი თანა-წარჰვდა ყოველსა სჯულსა მაქე- 15
ბელთასა და ანგელოზნი განაკვრნა და ეშმაკნი სირცხველელ ყო,
გარნა ვესავ ლუაწლთშემოსილსა მას და გვრგვანშემოსილსა, რა-
ათა ძალისაებრნი ესე სიტყუანი არა უღირს იჩინოს.

იყო ესე სამგზის სანატრელი, ვითარცა ძუელნი მატიაენნი გუ-
აუწყებენ და მიმოგანთესლობანი ესევითართა უწყებათანი, ვი- 20
თარმედ იყო ნათესაეთი სპარსი, დიდთა და დიდებულთა მთავარ-
თაგანი და საკუთართა შორის სპარსთა² მეფისათა წარჩინებულ და
შჯულითა იყო იგი ციციხლის მოსავ და მსახურ მზისა და მთოვარი-
სა³, რომელსაცა არწმუნეს ასული მეფისა აღსაზრდელად, რამეთუ 25
წესი იყო მაშინ სპარსთა შორის, ვითარცა ჩუენ ქართველთაცა შო-
რის, რომელსა მამამძუძედ უწმობდეს და დიდად რადმე პატივად
ანიჭებდეს ესევითართა საქმეთა მთავართა და დიდებულთა თვსთა.

მას ჟამსა დიდმან მეფემან ვახტანგ ინება მზაობად სპარსთა მე-
ფისა და მოსთხოვა ცოლად ასული იგი, რომლისადა მამამძუძე
ქმნილ იყო სანატრელი იგი. და ოდეს ქმნეს ქორწილი და მოიწი- 30
ნეს ქართლად, თანა-ყვა ნეტარიცა ესე. და მეფემან ვახტანგ დი-
დითა პატივითა და შემსვავსებულითა არზანიგათა⁴, ვითარ ჰშუე-
ნოდა მთავრობასა მისსა, ეგრეთ პატივ-სცა ნეტარსა მას და დიდ-
ნი სოფელნი და აგარაკნი მიანიჭნა და საკუთარ და თანამზრახველ
თვსსა ყო იგო. და არა მხოლოდ ოდენ მთავრებრივისა და დიდ- 35
ებულებისა მისისა შესატყვისობისათვს, არამედ სიკეთისა და სათნო-
ებათა მისთა ღირსებისაათვს, რამეთუ ჭერეთ მამულითა შჯულითა

1 მიწვევნილობასა. A. 2 სპართა A. 3 მთერისა AB. 4 არზანიგათა A.

მყოფი არა უდარეს ნათელღებულთასა იქცეოდა, რამეთუ ყოველ-
 თა სათნოებითა შემკულ იყო, რომელსა გუჟაწავებს სახარებისა
 შჯული: სიმართლითა და ჭეშმარიტებითა, მოწყალებითა და სიმდაბ-
 ლითა და სიმშვიდითა და სხვათა ყოვლითა სათნოებითა, რომელ
 5 საყუარელ და სათნო არს ღმრთისა. ამისთვის საყუარელ იყო ყო-
 10 ველთა მიერ და უფროსად მეფისა მიმართ აქუნდა საკუთრებად
 ესეოდენთა კეთილთა მისთათვს, არამედ ფრთხილ იყო და მახვლცა
 გონებითა ნეტარი რაედენ. იხილა რაჲ წესი ქრისტეანობისა და
 სარწმუნოებად მტკიცე და შჯული ქართველთა, იწყალა გული მისი
 15 სიყუარულითა ქრისტესითა და ცეცხლებრ მოტყინარე იყო სარ-
 წმუნოებისათვს და სუროდა ნათლისღებისათვს, რომელი-იგი პირ-
 ველივე განათლებულ იყო საქმეთა მიერ კეთილთა და აღბეჭდულ
 ღმრთისმსახურებითა. ზედას-ზედა მივალნ იგი ეკლესიად და ის-
 20 მენნ სიტყუათა საღმრთოთა და ქადაგებათა შჯულისათა. და პირ-
 ველ ნათლისღებისა, ვითარცა ვთქუ, არა უდარეს გამოჩნდა იგი
 ადრიდგან ნათელღებულთასა, ხოლო ნათელს-ილი რაჲ, უმეტესად
 წარემატა სათნოებითა და მ-ს ზედა მოფენილი იგი მადლი სულისა
 უმჭურვალესად აღატყინა მის შორის, რამეთუ მარადის გამოიკუ-
 25 ლევდა ცხორებასა წმიდათასა და უფროსად მოწამეთათვს სურ-
 ვიელ იყო და ნატრიდა ცხორებასა მათსა და აღსასრულსა, ვითარ-
 ცა იტყვს ბრძენი სოლომონ, და გლოცვიდა, რაჲთა იგიცა ღირს
 იქმნეს, ინებოს თუ ღმერთმან, ღუაწლსა მას წამებისასა და შესუ-
 მად სასუმელსა უკუდავეებისასა. და ესრეთ განშუენებულ იყო და
 შემკულ ღმრთისმსახურებითა, ვიდრელა თანა-წარჯდა სიყრმითგან
 30 ღმრთისმსახურებასა შინა აღზრდილთა და ამისთვის საყუარელ იყო
 ყოველთა მიერ და საყუარარ მეფეთა და მთავართა.

ხოლო ოდეს მიშუებითა ღმრთისათა აღდგეს სპარსნი ქრის-
 ტეანეთა ზედა და აღიძრნეს ურიცხვთა მჭედრებითა, რამეთუ დი-
 დი იყო მაშინ ბრძოლაჲ და დაუცხრომელი მტერობაჲ ქრისტეანე-
 30 თა ზედა და უფროსად ბერძენთა მიმართა, ხოლო ჩუენ ქართ-
 ველთა მომართ ამისთვის, რამეთუ ეძუნებოდა ჩუენი ბერძენთა მი-
 მართ სიყუარული და ერთობაჲ, და ესე იყო ნება მათი, რაჲთა ჩუ-
 ენცა მათ თანა მტერ ვექმნნეთ ბერძენთა.

მაშინ აღილაშქრეს, ვითარცა ვთქუ, მეფემან სპარსთამან
 35 ურიცხვთა მჭედრობითა და დიდითა ძალითა თვისითა. პირველ მო-
 270 იწიენეს საზღუართა ქართლისათა და ენება/დამორჩილება მათი,
 რაჲთა ესენიცა თანა წარიტანოს, ხოლო ქართველთა ესე არა ენება

და არცა მიერთნენ, არამედ შეივლტოდეს ციხეთა და ქალაქთა ში-
 ნა, რამეთუ მაშინ ბერძენნი უცალო იყვნეს და ვერ ეძლო შეწვე-
 ნად ქართველთა. მაშინ მეფემან ვახტანგ განამაგრა ციხენი და ქა-
 ლაქნი და თვთ დადგა მცხეთას, სამეუფოსა მას ქალაქსა შინა. შო-
 ვიღეს სპარსნი და აღავსეს ქართლი სპათა სიმრავლითა და გარე-
 მოიციკეს მცხეთა. მაშინ განიყვნეს იგინი, რამეთუ ზოგნი დადგეს
 ავჭალას, ზოგნი ნაქულბაქევს, დიღუამით კერძოდ, და უმრავლესი
 მწედრობად მუხრანით კერძოდ და შიდა ქართლს, იმიერ და ამიერ
 მტკურისა. და იყო მიმდემი ბრძოლად და ურთიერთას კუეთებად,
 რამეთუ გამოვიდინან მცხეთით რჩეული მწედრები და დაუცხრომე-
 ლად ებრძოდინან და ზოგჯერ სძლევედენ სპარსთა და მშუდობით შე-
 მოიქციან ქალაქად და ზოგჯერ იძლინიან ქართველნი და მოისრვო-
 დეს მათ მიერ. და განგრძელდა ბრძოლა იგი ვიდრე ოთხ თუემდე.
 დღესა ერთსა ჩუეულეებისაებრ განვიდა წმიდად რაქდენ ბრძო-
 ლად, რამეთუ იგი უმეტეს¹ სხუათა ქართველთასა უმჯურვალეს
 იბრძოდის სიყუარულისათჳს ქრისტესა, რამეთუ იყოცა წმიდად
 ესე ახოვან წყობათა შინა და გამოცდილი და რჩეული მებრძოლი,
 რამეთუ მრავალგზის განსრული და მძლე ქმნილი ძალითა ქრისტე-
 სითა, ძლევაშემოსილი უვნებელად შემოიქცის. კუალად განვიდა
 არმაზით კერძო და ბრძოლა ყო მათდა მიმართ. ხოლო იგინი მარა-
 დის უმზირდეს და ენება ცოცხლივ შეპყრობად მისი, რამეთუ დი-
 ლად ძლევედ შეერაცხა შეპყრობად მისი ცოცხლივ, რამეთუ ექუ-
 ნებოდა მათ ქრისტეანობად მისი და მამულისა სჯულისა დატევნე-
 ბად და ახოვნებისათჳსცა მისისა ენება ჳელთგდებად მისი. ცნეს
 რად სპარსთა მუნ დაბანაკებულთა, მზირ უყვეს იმიერ და ამიერ
 და გზისა სივიწრითა ვერღარა ეძლო პირის-პირ შეტევებად და
 შეიპყრეს სანატრელი იგი მწედარი ქრისტესი და შეკრული წარიყ-
 ვანეს წინაშე სპარსთა მეფისა. ხოლო ცნა რად მე/ფემან შეპყრო-
 ბად წმიდისა რაქდენისი, განიხარა ფრიად, ვითარმცა სრულიად
 მძლე ქმნილ იყო ყოველთა წინააღმდეგობთა თჳსთა. და ვითარცა
 წარადგინეს წინაშე მისსა, იხილა იგი მეფემან და ეტყოდა მხია-
 რულითა პირითა: „გიხაროდენ, მწნეო რაქდენ, მშუდობად შენდა!
 სადა უკუე იყავ ესოდენთა ამათ ეამთა, რაჲსათჳს უარ გიქმნიეს მა-
 მული შჯული და შედგომილ ხარ შჯულსა უცხოთა, რომელი არა
 გასწავეს მამათა შენთა, და ბრწყინვალისა მზისა წილ და ცეცხლი-
 სა და სხუათა მათ მნათობთა მსახურებ ჳუარცმულს: კაცსა, რო-

¹ უმეტეს A.

მელი ჰურიათა მოაკუდინეს და შენ იგი ღმრთად შეგაჩვენებდა ანუ არა ესე ყოველი ესრეთ არსა?*

- ხოლო წმიდამან მიუგო**: „ჰე, ჰეშმარიტად ეგრე არს, ვითარცა სიტუ, მეფეო, რამეთუ მე ქრისტეანე ქმნილ ვარ და დამიტევების მამული უღმრთობაჲ! და არღარა თაყუანის-ვეცემ ცეცხლსა შემწუველსა¹, არცა მზესა კაცთათჳს სამსახურად დიდებულსა, არამედ ღმერთსა ცხოველსა, რომელმან ქმნა ცანი და ქუყანაჲ და ყოველნი, რაჲ არს მათ შინა ხილულნი ანუ უხილავნი, რომელსა აქუს უკუდავებაჲ და მკვდრ არს³ იგი ნათელსა შინა თუალშეუდგამსა, რომელი-იგი არავინ იხილა, ვერცა ხილვად შემძლებელ არს***. ესე არს ღმერთი ჩუენი, რომელსა მე შევემეცნე სამგუამოვნებით დიდებული და ერთღმრთეებით აღსარებული, რომელი უკანაჲსკნელთა ამათ ქამთა მოვიდა წსნისათჳს კაცთა ნათესავისა, ერთი წმიდისა სამებისაგანი კორციელ იქმნა და დაემკვდრა ჩუენ შორის და იქმნა მსგავს კაცთა თვნიერ ცოდვისა და ყოველივე განგებულებაჲ ცხორებისა ჩუენისა აღასრულა და უკანაჲსკნელ ჯუარს ეცვა და მოკუდა ბუნებითა ჩუენითა და ჩუენ უკუდავებაჲ მოგუანიჭა და დაეფლა და აღდგა მესამესა დღესა და ამადლდა ზეცად მუნევე წიაღთა, ვინა-იგი გარდამოწდა და მჯდომარე არს მამისა თანა, და კუალად მოველით დიდებითა ღმრთივ-შუენიერითა მაცხოვრად მორწმუნეთა მისთა დასჯად მათდა, რომელთა არა ჰრწამს⁴ ღმრთეებაჲ მისი“.

- ესე რაჲ წარმოთქუა ქრისტეს მოწამემან ბრწყინვალითა ჳმითა დიდთა მათთჳს საიდუმლოთა მოკლითა სიტყუთა, აღივსო გუ-
- 271 25 ლისწყრომითა დაუპყრობელითა მძლავრი/იგი. არამედ ჳერეთ ჰგებდავე და სიმშუდესა იჩემებდა, ჰგონებდა, ნუუკუე ნიჭთა და პატივთა მიერ შეუძლოს მოქცევაჲ მისი ჰირველისავე უსახურებისა მიმართ და მორჩილებაჲ ბრძანებისა მისისა და ეტყოდა კუალად: „ისმინე, რაჲდენ, და დაუტევენ უწმარნი ეგე სიტყუანი და ერჩიდი ბრძანებათა ჩუენთა და მიგანიჭნეთ პატივნი და დიდებანი უფროჲს პირველისა და გყოთ თანა-ზიარ დიდებისა ჩუენისა და იყო საკუთარ, მეგობარ და საყუარელ ჩუენდა. და უკუეთუ ესე არა ყო, სიკუდილითა მწართა და სატანჯველითა მრავალფერითა მოგაკუდინოთ შენ.

- 35 მაშინ მოწამემან მცირედ განიღიმა, ესმნეს რაჲ სიტყუანი ესე მეტისანი, მიუგო და ჰრქუა: „რაჲ არიან ნიჭნი და პატივნი შენნი,

¹ უღთობაჲ B. ² შემწუველსა B. ³ არს A. ⁴ რწამს AB.

* მომდევნო „ანუ თუ არა“ გადახაზულია A. ** მომდევნო „შხიარულითა პირითა“ გადახაზულია A. *** მომდევნო „სამებით“ გადახაზულია A.

მეფეო, არა საწუთრონი¹ არიანა და მსგავსად სიზმრისა განქარვე
 ზადნი და აჩრდილებრ წარმავალნი? რამეთუ ვითარცა კუამლი
 განქარდების² და ვითარცა მტუერი განიბნევის, რამეთუ მიწანი ვართ
 და მიწადცა მივიქცევით, ხოლო სული უკუდავ არს, უკუდავადცა
 ჰვიეს. და უკუეთუ ვისმინო ბრძანებისა შენისა და ვერჩდე თქმულ-
 თა შენთა, არა მოვკუდეა მეცა ვითარცა ზოგად ყოველნი კაცნი?
 და მერმე საუკუნოდ ვიტანჯებოდი ცეცხლსა შინა უშრეტსა და
 სიმდიდრე შენი აქვე დაუტეო. ხოლო უკუეთუ³ მოვკუდე ქრის-
 ტესთჳს, უკუდავ ვიქმნე საუკუნოდ და მის თანა ვსუფევდე და
 მის თანაცა ვიდიდო დიდებითა დაუსრულებელითა. ესე არს განზ-
 რახვა ჩემი უცალებელი და თქუენ, რომელიცა სათნოა არს, თქუენ
 იგი ყავთ, არა რომლითა სახითა ვერჩდე ბრძანებასა შენსა“.

5

10

მაშინ უმეტესითა გულისწყრომითა აღივსო მეფე იგი უსჯუ-
 ლოა და უბრძანა წინაშე მდგომელთა, რაათა სცენ პირსა მისსა
 ძლიერად. და სცემდეს უწყალოდ ესოდენ, ვიდრე კბილთა სრული-
 ად შემუსრვადმდე. რამეთუ განირყვნა და შეიმუსრა პირი მისი და
 აღმოიფხურნეს კბილნი მისნი და აღივსო ადგილი იგი მძაფრ მომ-
 დინარითა მით სისხლითა. ხოლო იგი მადლობასა აღუარებდა
 ღმერთსა, რომელ სახელისათჳს მისისა ღირს იქმნა ესოდენსა და
 ესევითარსა გუემასა. კუალად განსძარცვეს იგი/და შიშუელსა ით-
 რევდეს ქვათა მახვლთა ზედა და სცემდეს უწყალოდ არგნებითა.
 და მყოვარ ეამ რაჲ ითრიეს⁴, მერმე შეკრეს ჴელით და ფერჯით
 და რკინითა მაგრად შეჭედილი საპყრობილესა ბნელსა შეაყენეს,
 თჳნიერ ყოვლისა ნუგეშინისცემისა.

15

20 v

ხოლო შე-რა-ვიდა საპყრობილესა მას შინა, უმეტესითა და
 გულსმოდგინებითა და უმხურვალესითა სურვილითა მადლობდა
 ღმერთსა, რომელ ესევითარსა ღირს იქმნა გუემასა ქრისტეს სა-
 ხელისათჳს, რამეთუ დაღაცათუ ჴორცითა შეკრულ იყო ნეტარი
 იგი, არამედ სულითა ჴსნილი და თავისუფალი. ილოცვიდა და
 ვევედრებოდა უფალსა, რაათა განაძლიეროს და არა დაუტეოს შე-
 წევნისაგან მისისა წინამდებარეთა მიმართ ლუაწლთა, რომელი
 ეგულებოდა დათმენად, და ღირს-ყოსცა მათ მიერ გვრგვენსა წმი-
 დათა თანა ზეცის ჩინებისასა, რომელთა-იგი მისთჳს ივენეს და ვიდ-
 რე აღსასრულამდე სრულ ყვეს სრბაჲ წამებისა მათისა. მყოვარ
 ეამ რაჲ იცეებოდა საპყრობილესა მას შინა, ვერ მიდრიეს გონე-
 ზაჲ მისი სიყუარულისაგან ღმრთისაჲ. მაშინ მოვიდეს მთავარნი
 ქართველთანი, რომელნიცა მაშინ სპარსთა თანა მისრულ იყვნეს,

25

30

35

¹ სწურონი A. ² გწქნდების AB. ³ უკუეთუ A უკუეთუ B. ⁴ ითრე-
 დეს B.

ევდრნეს მეფესა მას უღმრთოსა გამოყვანებად წმიდისა მის საპყრობილით და ეტყოდეს: „ჩუენ თავსმდებ ვექმნეთ რაედენს ახოვანსა“ და მოახსენებდეს სიკეთესა მისსა და სიბრძნესა და სიქველესა მისსა, რამეთუ მრავლისა პატივისა ღირს არსო კაცი იგი და არა ჯერ-არს ესრეთ უპატიოდ და უწყალოდ სიკუდილი მაგისი. „განუტევე ეგი მცირედ ეამ, რაათა წარვიდეს მამულსა თვსსა და იხილნეს ცოლი და შვილნი თვსნი, მეგობარნი და მოძმენი, ნუუკუე სიწყალულითა მათითა და მათმიერთა განზრახვითა¹ ერჩდეს ბრძანებასა თქუენსა და არა მიეცეს ესრეთ უწყალოსა სიკუდილსა, რამეთუ დიდად გუელმისო მაგისთვის, და, ოდესცა ბრძანით, მსწრფალ წარმოვიდგინოთ წინაშე თქუენსა“.

შემდგომად მრავლისა ვედრებისა ისმინა მათი მძლავრმან მან და ბრძანა/გამოყვანებაჲ წმიდისა მის საპყრობილით და მიჰმადლა იგი მათ და განუტევე იგი სახიდ თვსად და ამცნო მათ, რაათა ადრე წარმოადგინონ წინაშე მისსა. ხოლო წმიდასა მას უძნდა ესე და არა ენება განტევებაჲ, რომელ არა ადრე მიემთხვა სასურველსა თვსსა და ეტყოდა, ვითარმედ: „ესე ყოველი ღონე არს ჩემ ზედა ეშმაკისა, რაათა ღონისძიებით დამიხრწიოს წინამდებარე ესე ღუაწლი და დამაჰიროს აღთქმულნი იგი კეთილნი წმიდათათვს განმზადებულნი“.

მაშინ წარვიდა წმიდაჲ იგი სახიდ თვსა და პირველად მივიდა ხილვად მეფისა ვახტანგისა და იხილნა და მოიკითხნა მეფე და დედოფალი. ცნა რაჲ ესე მეფემან ღმრთისმოყუარემან. განიხარა ფრიად და მიეგებნეს წინა სიხარულით და მოწლედ ამბორს-უყოფდეს და სიყუარულით მოიკითხვიდეს ამბორისმოყოფელნი თუალთა და პირთა მისთანნი; ქრისტესთვის შემუსრვილთა, და ყოველთა ასოთა მისთა მოწყლულთა ნატრიდა და ეტყოდა: „ნეტარ ხარ შენი, მგნეო რაედენ, და სამგზის სანატრელ არს ღუაწლი შენი, რომელ სახელისათვს ღმრთისაჲ თავს-ისხენ ესევითარნი ვნებანი, რამეთუ საწერტელნი ქრისტესნი ჯორცთა შინა შენთა გიტვრთავს“. და ესრეთ განაძლიერებდა და ახოვან ყოფდა უმეტესთა² ღუაწლთა მიმართ და ითხოვდა მისგან, რაათა მეოხ ექმნას წინაშე ღმრთისაჲ.

შემდგომად ამისა წარვიდა სახლეულითა მიმართ თვსთა³ და მოიკითხნა, ხოლო მათ მხილველთა მისთა და სიხარულითა უზომოთა³ აღვსებულთა მადლობა შეწირეს ღმერთსა, რამეთუ არღარა ელოდეს ხილვასა მისსა. შეიტკობდეს და ამბორს-უყოფდეს

¹ განძრახვითა B. ² უმეტესთა A. ³ უზომთა A.

* მომდევნო „იხილნა ივინი“ გადახაზულია A.

ველთა და ფერგთა მისთა და ეტყოდეს „მ სანატრელო რადეღი, ოდეს-ღა ვესვიდით ცოცხლებით ხილვასა შენსა, რამეთუ განეწირე ყოველთა და ყოველნი სიკუდილსა შენსა ვკგონებდით. აწ ვინაჲ განცოცხლებით გიხილეთ, ნურღარა დაგვტყევებ“. ხოლო მას არარად შეერაცხა, არცა სუროდა ხილვაჲ მათი და ზრახვაჲ, არამედ იგი სასურველსა თჳსსა იგონებდა, მას განიცდიდა გონებითა და იგი ეოცნებოდა. მერმე შემდგომად მცირედისა ბირებითა ემმაკისათა აღიძრა მეუღლე მისი მსგავსად პირველისა მის დედისა, განაზრახებდა! წმიდასა მას და ეტყოდა: „რად ესრეთ განგიწირავს ცხორებაჲ თჳსი და მიგიციემიეს თავი შენი სიკუდილად და ჩუენცა სრულიად ოჯერ და ობოლ გუყოფდ?/ერჩიდი ბრძანებასა მათსა და იცხენ თავი შენი და ჩუენცა, რაჲთა არა ბოროტად მოკუდე შენ და ჩუენ სიკუდილითა შენითა მიეეცნეთ განსაცდელსა მწარესა და მწუხარებასა ძნელსა“. და სხუასაცა მრავალსა ეტყოდეს და აწუევდეს შეტკობად წუთ-ჟამისა ამის ცხორებისა და დიდებისა მისთვის წარუალისა არა სუროდა მათ, არცა ცხორებისა მისთვის დაუხსრულებელისა გონებდეს, რამეთუ არა ემსგავსებოდა? მაკაბელთა დედასა, არცა წმიდა ნატალიას, მეუღლესა წმიდისა ანდრიანესა, არცა დედაკაცსა მას ღმრთისმოყუარესა ერთისა მის ორმოცთაგანისსა, არამედ სხუათა უმცნოთა და დაკსნილთა დედათა მსგავს იყო. ხოლო ესჳა რაჲ ზრახვა ესე წმიდასა მას მეუღლისაგან თჳსისა, მიხედა მას მკსინვარედ გულისწყრომით და ეტყოდა: „რად ესრეთ ბოროტისა განმზრახ¹ მექმნები, მ დედაკაცო, ვითარცა ევა², ანუ ვითარცა ცოლი იგი იობისი, რაჲთამცა ვისმინე შენი და ვიქმენცა, ვითარცა ადამ, უკუდავებისა წილ მოკუდავ და უხრწნელებისა წილ განხრწნილ და მიწად მიქცეულ. ნუ იყოფინ ესე ჩემდა სმენადმცა სიტყუათა შენთა, რაჲთა მიეეცე წარსაწყმედლად და გამოევეწუა ცხორებისა მისგან საუკუნოჲსა. რაჲ არს უტკბილეს ქრისტესთვის სიკუდილსა, ვინაჲთგან მანცა ჩუენთვის სიკუდილისა გემო იხილა და ჩუენ უკუდავებაჲ მოგუანიჭა. რაჲდღიდ არს, უკუეთუ ჩუენცა მოკუდეთ მისთვის, მიწანი ესე და მტუერნი, და რაჲთა მის თანაცა ვსუფევედეთ“. და მკის აღდგა და განეშორა მათგან, ხოლო იგინი აღივსნეს მწუხარებითა და მოიციენა ტირილმან და გოდებაჲმან მწარემან. და ესრეთ გამოვიდა ნეტარი იგი მათგან და წარვიდა თვთ უწოდებულად მუნვე, სადა-იგი პირველ ეღუაწა ლუწლი³ იგი უკუდავებისა, მძლავრთა მათ მი-

5
10
15
20
25
30
35

¹ განაძრახებდა B. ² ემსგავსებოდა B. ³ განმძრახ B. ⁴ ევაჲ AB.

მართ უღმრთოთა, რომელთა მიმართ აღეთქუა მუნვე მიქცევა.

- ხოლო იგინი, ვინაითგან მცირედ და-რამ-ეყოვნა წმიდასა მას, ჰგონებდეს არლარა მიქცევასა მისსა მუნვე. უბრძანეს გუნდსა მკედრობათასა მყის წარსლვად და რაათა იძულებით და ჭირით მოიყვანონ. ხოლო ნეტარი იგი თვთ უწოდებელად მივიდოდა ნებ-
- 5
278 სით თვისით დაკლვად, ვითარცა კრავი. ხოლო იგინი შეემთხვნ/ეს წმიდასა მას და ვერ იცნეს იგი ფრიაღისა მის შეურაცხებისაგან და მის ზედა შემთხუეულთა მათ სატანჯველთაგან და ჰკითხვიდეს მას, თუ სადა არს რაედენ მათ მიერ საქიებელი. ხოლო იგი მიუ-
- 10 გებდა, ვითარმედ: „მე ვარ, რომელსა თქუენ მეძებთ“. მყის შეიპყრეს უღმრთოთა მათ, სცემდეს თავსა მისსა უწყალოდ არგნებითა, შეკრეს და ესრეთ წარიქციეს წინა და მიჰგუარეს! იგი მეფესა მას. იხილა რამ მძლავრმან მან, კუალად ეტყოდა და აიძულებდა უარისყოფად ქრისტესა და ჰკითხვიდა: „ვითარ ხარ, მგნეო რაედენ, და რამ განიზრახე ესეოდენთა ამათ დღეთა, ნუჟუეუ აწცა არა გულისკმა-გიყოფიესა უმჯობესი თავისა შენისა? და რამეთუ ესოდენთა ამათ ჟამთა სულგრძელ გექმნენით, რამეთუ გუეწყალის სიკეთე შენი და არა გუნებაეს უჟამოდ სიკუდილი შენი“. ხოლო წმიდა იგი მიუგებდა: „მ მეფეო, განზრახვა² ჩემი უცვალბებელ არს და უქცეველ. რამეთუ ვინაითგან ერთგზის დაუტევე მამული უღმრთოებამ და ვიცან ჭეშმარიტებამ. არლარა ჟერ არს მუნვე მიქცევა ჩემი უღმრთოებად და დატეგებად ცხოველი ღმერთი და არცა ესოდენთა ამათ ღუაწლთა, რომელ თავს ვისხენ ქრისტესთვის, მისი უქმად წარჯდომად“. ხოლო მეფე იგი
- 25 აღუთქმიდა კუალად ნიჭთა და პატივთა უდიდესთა უფრომს პირველისა და იგიცა უმტციცეს იყო უფრომს პირველისა მის ღუაწლისა და უმეტესითა კადნიერებითა მიუგებდა და ეტყოდა: „ვერარამან განმაშოროს სიყუარულსა ქრისტესსა, ჭირმან ანუ იწროებამან, დევნამან ანუ პყრობილებამან, სიკუდილმან ანუ ცხო-
- 30 როებამან, სიმდიდრეთა ანუ სიგლახაკეთა, ვერარამან შეუძლოს განყენებამ ჩემი სიყუარულსა ღმრთისასა, რამეთუ მზა ვარ ყოვლისავე დათმენად“.

- კუალად შეიპყრეს წმიდა იგი, პირველისაებრ სცემდეს უწყალოდ და ითრევდეს და აიძულებდეს, რაათა დაემორჩილოს ბრძანებასა მეფისასა. ხოლო იგი დუმნა და არარას მიუგებდა. და იხილეს რამ უქცევლობამ მისი, შეკრეს იგი და წარგზავნეს სხვსა მთავრისა მიმართ, რომელი დაბანაკებულ იყო ზემოსა სოფელსა
- 35

1. მიქცევის AB. 2. განძრახვა B.

წრომს, და მიუძეცნო ესრეთ; რაჟთა აიძულო/ს რომლითაცა ღონიდა და შეუძლოს განშორებაჲ მისი ქრისტესგან და მორჩილებაჲ მეფეთა და, უკუეთუ ისმინოს მისი, დიდითა პატივითა მისდავე მოაქციოს. ხოლო უკუეთუ ეგოს პირველსავე მას ურჩებასა ზედა, თვნიერ ყოვლისა წყალობისა მწართა სატანჯველთა განიყვნოს ამის ცხორებისაგან, ესრეთ უწყალოდ, ვიდრე-და არცა თუ ჯორცთა მისთა შემდგომად სიკუდილისა ექმნას მიწასა შინა დაფლვად. წარიყვანეს კუალად შეკრული და წარუდგინეს წინაშე მთავრისა მის ზემოქსენებულისა.

5

იხილა რაჲ წმიდაჲ იგი მთავარმან, განიხარა ფრიად, რამეთუ სუროდა ხილვად მისი, რამეთუ ასმიოდა პირველივე სიკეთე და ახოვანება მისი. მოწლედ მოიკითხა იგი და ეტყოდა: „გიხაროდენ, მგნეო რაქდენ, შენ ხარ, რომელმან აჩუენე სიმგნე უძლეველი და წინა-აღუდეგ ბრძანებასა თვთმპყრობელთასა და აგინებ შჯულსა მამულსა და შედგომილ ხარ შჯულსა ჰურიათაგან მოკლულისა კაცისასა? აწ მოვედ და ისმინე ჩემი: უარ-ყავ საცთური ეგე, რომლითა შეცთომილ ხარ, და მსახურე მზესა და მთოვარესა და ცეცხლსა ამას ბრწყინვალესა, რომელ შჯულ გიდევს მამათა შენთა, და მიიხუენ პატივნი და დიდებანი უმეტესნი პირველთასა და იყავ ცოცხლებით და ნუ აღირჩევ სიკუდილსა ტკბილისა ამის საწუთრომასა წილ“.

10

15

20

ხოლო წმიდაჲ იგი მიუგებდა: „რასა მაიძულებთ, უსჯულონო, ცხოველისა ღმრთისაჲ დატევებად, რომელმან დაბადა ცაჲ და ქუეყანაჲ და ყოველი, რაჲ, არს მათ შინა, და მსახურებად ცეცხლსა შემწუელსა და სხუათა მათ უნდოთა ნივთთა აღრევე უარქმნილთა ჩემ მიერ? მე პატივნი თქუენნი და ნიჰნი გინებად შემირაცხიან, რომელი დღეს არს და ზვალე—არღარა. ხოლო თქუენ და ყოველთა მორჩილთა თქუენთადა, რომელნი სჯულსა თქუენსა აღიარებენ, მიელის ცეცხლი დაუშრეტელი და სხუანი იგი სატანჯველნი საუკუნოდ მტანჯველნი. არა უწყით, რამეთუ, რომელი მოკუდეს ქრისტესთს, უკუდავებაჲ და უბრწენლებაჲ და დაუსრულებელი ცხორებაჲ მიელის ზეცათა შინა, რომელი განუმზადა ღმერთმან მოყუარეთა თვსთა? აწ რომელიცა გენებოსთ, ყავთ იგი, რამეთუ მე მზა ვარ დათმენად ყოველთა ძურთა ქრისტესთს“. ესმა რაჲ მსაჯულსა მას სიტყუანი წმიდისანი, აღივსო გულის/წყრომითა, უბრძანა ცემაჲ თავსა და პირსა მისსა უწყალოდ და კუალად შემუხსრნეს კბილნი და ღაწუნი მისნი და ესეოდენნი ტკივილნი მოიწია წმიდისა მის ზედა, ვიდრეღა არცაღა შემძლებელ არს ენაჲ გამოთქუმაღ, ხოლო იგი მადლობასა აღუარებდა

25

30

35

274

ღმერთსა და იხარებდა სულითა მსგავსებისათჳს ქრისტეს-ვნებასა
თასა.

5 კულად წარიყვანეს შეკრული ზელით და ფერკით და შეაყე-
ნეს საპყრობილესა მწართა ტკივილითა მოცული და იგი ყოველ-
სავე მადლობით მოითმენდა. ხოლო მეუფე ქრისტე არაოდეს და-
უტეობდა შეუწევნელად მონასა თჳსსა, არცა განეშორებოდა,
არამედ საპყრობილესა შინა გამოუჩნდებოდა, ნუგეშინის-ცემდა და
განაძლიერებდა და წმიდაჲ იგი უახოვნეს იქმნებოდა და უმჭურ-
ვალეს წინამდებარისა ლუაწლისა მიმართ.

10 ხოლო შემდგომად დღეთა არა მცირედთა კულად გამოიყვა-
ნეს ნეტარი იგი და აიძულებდეს კულადცა უარის-ყოფად პირვე-
ლისაებრ და წინა უყოფდეს პატივთა და ნიკთა დიდ-დიდთა და ეგ-
რეთვე პატივთა და კირთა უფიცხესთა და სიკუდილსა მწარესა უძ-
ვრეს პირველისა მის, უკუეთუ არა ისმინოს. ხოლო ახოვანი იგი
15 და ყოვლად უშიში გონებითა კულადცა შეურაცხებით უკუნ-აქ-
ცევდა სიტყუათა მათთა და სიმწნით განეწყობოდა სატანჯველთა
უმძვნვარესთა და კულად იტყოდა: „ვერა რომლითა სახითა გან-
მაშოროთ სიყუარულსა მისსა“. მაშინღა უსასო იქმნეს გარდაქ-
ცევისათჳს მისისა, რამეთუ ყოველი ღონე დაელია მძლავრთა მათ
20 უღმრთოთა.

ბრძანეს მოხუმად ძელითა, რაჲთა მით მოაკუდინონ სამგზის
სანატრელი იგი, რამეთუ თქუეს უსჯულოთა მათ: „ვინაჲთგან ძელ-
სა ზედა მოკლულისა მიმართ აქუს სასოებაჲ, ჯერ არს, რაჲთა ესე-
ცა ძელითა აღესრულოს“. აღმართეს ძელი იგი და მას ზედა დამ-
25 სკუალეს ტარიგი ქრისტესი.

მერმე მოიყვანეს სხუანი ხუთნი ძვრის-მოქმედნი ავაზაკნი, აღ-
მართეს ძელები და მის თანა დამოკიდნეს და შორის მათსა ნეტა-
რი იგი, ვითარცა ჩუენი იესუ შორის ავაზკათასა ჯუარცმული. და
v მერმე განაწყვეს მოისარნი იმიერ და ამიერ და იწყეს სრო/ლად.
30 და ესეოდენ უწყალოდ ესროდეს უღმრთონი იგი, ვითარცა მწეც-
ნი განძნებულნი და არა კაცნი პირმეტყუელნი, რამეთუ ისარ-
ნი იგი მათ მიერ ტყორცებულნი¹ და ჳორცთა შინა წმიდისათა ძლი-
ერად განწონილნი აღმოსწუადიან და იგივე კულად განაწონიან,
რამეთუ მრავალგზის ყვეს ესრეთ უღმრთოთა მათ და ძლიერი
35 წყლულებჲა მოაწიეს მის ზედა და ყოველნი ჳორცნი მისნი აღავ-
სეს წყლულებითა. და ესრეთ დაწრეტილი და დაგუმერილი ძელსა
ზედა დამოკიდებულად იხილვებოდა და ვერღარა ეძლო წმიდასა

¹ ტყორცებული A.

მას მრავალ ჟამ ცხორებდა, ვინაჲთგან კაცი იყო, მასცა თანაჲდგა ბუნებით იგი სიკუდილი. მაშინლა კმა-ყო: „ველთა შენთა, უფალო, შეეკვედრებ სულსა ჩემსა“ და ესრეთ განუტრევა სული და აღესრულა.

მ სამგზის სანატრელისა მის ლუაწლი! მ დიდებული იგი სიკუდილი, უკუდავად გარდაცვალებამ! მ მსგავსებამ იგი მისი, რომლითა ემსგავსა მეუფესა თვსსა. სხუათა თითოსახეთა! სატანგველთა თანა ესეცა პატივად და ნიჭად მოემადლა წმიდასა მას, რაჲთა მსგავსად მკსნელისა ესეცა ჯუართა აღესრულოს და შორის ძურის-მოქმედთა, ვითარცა ესეცა მათ მიერ ძურის-მოქმედად შერაცხილი, ყოვლისა პატივისა და ქებისა ზეშთა კმნილი.

კულად აქაცა იქმნა რაჲმე მსგავსი ვნებისა მის მეუფისა, რომელი-იგი უვნებელმან მან ჩუენთვის დაითმინა მსგავსად დღისა მის ჯუარკმისა: ვარდამოვდა ბნელი წყუდიადი შუადღე და იქმნა ბნელი, მსგავსად ღამისა, და ქარი სასტიკი, ვიდრეღა განიბნინეს ყოველნი მუნ შემოკრებილნი და შერბიოდეს შინაგან და იმალვოდეს. ხოლო მცველნიცა იგი, რომელნი დაედგინეს უსჯულოსა მამთავარსა, რაჲთა არა აუფლონ არავის ქრისტიანთაგანსა წარლებად გუამი იგი წმიდისა მის და არცა დაფლვად მიწასა შინა, არამედ რაჲთა მწეცთა და მფრინველთა შეჰქაჲმონ, იქმნა რაჲ საშინელი იგი დღე და ბნელი წყუდიადი და ქარი სასტიკი, ვერვინ შემძლებელ იყო მუნ დგომად. მაშინლა მოვიდეს მორწმუნენი მის დაბისანი და მათ თანა მღვდელი ერთი და აღიღეს გუამი იგი მრავალმოღუაწე შიშით და კრძალულებით და დაკრძალეს ადგილსა ფარულსა.

ამის შემდგომად იქმნა მშუდობაჲ დიდი შორის/სპარსთა და ქართველთა, რამეთუ მეფემან სპარსთამან მიავლინა მოციქულნი ვახტანგისა მიმართ მეფისა მშუდობისათუს და ერთობისა და ქმნეს ზავი ურთიერთას და იქმნა მშუდობაჲ შორის სპარსთა და ქართველთა. გამოვიდა მეფე ვახტანგ და იხილნეს ურთიერთას ორთავე მეფეთა და დიდნი პურობანი გარდაიჭადნეს და ძლუენნი სამეუფონი ურთიერთას ანიჭნეს, რომელსა იგი გუაუწყებენ ცხობენი ქართველთანი.

ხოლო მეფე სპარსთა შეიქცა მუნვე და წარვიდა სამეფოდ თვსად და მიერთგან იქმნა მყუდროებამ დიდი ქართველთა შორის. ესე ყოველი მადლმან ქრისტესმან ქმნა მეოხებითა წმიდისა და ყოვლად ქებულისა რაქდენისაჲთა, რამეთუ ვითარცა იგი სისხ-

ლმან სამეუფომან ქმნა მშვდობაჲ დიდი შორის ცისა და ქუეყანისაჲსა ანგელოზთა და კაცთა, ეგრეთვე მისთვის დათხეულმან სისხლმან ქმნა ქართველთა შორის და დაიცვნა ეკლესიანი ჩუენნი და შეზღუდა მშვდობითა.

- 5 შემდგომად მისა გარდავდეს წელნი რაოდენნიმე და იქმნა დაწყნარებამ. მეფემან ვახტანგ იწყო ძიებად ნაწილთა მათ წმიდისათა, რამეთუ ფარულად იყო დაკრძალულ მცირედთა ვიეთმე, კაცთაგან და არავინ უწყოდა თვნიერ მღდელისა მის, რომელი ზემო ვაქსენეთ, რომელსა დაეკრძალა იგი. ხოლო არცაღა მოწამესა მას ენება დაფარვად მრავალ-მოღვაწე იგი გუამი მისი, არამედ მინიჭებად იგი მეფისა მის ღმრთისმოყუარისა. და, რაათა ცხადად წარმოიჩინოს საკვრველებამ მისი, ღამესა ერთსა ეჩუენა მღდელსა მას წმიდამ იგი დიდებითა დიდითა და ბრწყინვალეებითა შემოსილი, რომლისა თუალთშედგომად ვერ შემძლებელ იყო, და ეტყოდა: „ხუცესო, აღდეგ და ნურღარა ჰყოვნი, რამეთუ სურის მეფესა ნაწილნი ჩემნი ხილვად და შემთხუევად. წარვედ და აუწყესადა იგი სხენან და, სადაცა თვთ ენებოს, მუნ დასხნეს ივინი. მაშინ აღდგა ხუცესი იგი აღვსებული შიშითა და სიხარულითა დიდითა და მყის წარვიდა მეფისა მიმართ და შე-რა-ვიდა წინაშე მისსა, აუწყა ესე ყოველი, თუ ვითარ და ოდეს და სადა-იგი დაეკრძალა და აწ ვითარ გამოუჩნდა და რაჲ იგი ამცნო, ესე ყოველი ზედა მიწეენითა აუწყა მეფესა.

- v ესმა რაჲ ესე მეფესა, აღვისო სიხარულითა გამოუთქმელითა და მადლი შეწირა ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა და სანატრელსა¹
- 25 მას² მოწამესა³. მყის იქმნა ეპისკოპოზნი სამეფოჲსა თვისისანი და სიმრავლე სამღდლოჲსა მწყობრისა და წარავლინა ივინი სამეუფოთა ნიჭთა სიმრავლითა სოფელსა მას, რომელი ზემო ვაქსენეთ, წრომს, სადა-იგი იყო დაკრძალულ მრავალმოღვაწე იგი გუამი ღუაწლით-შემოსილისა მის მოწამისა. და ვითარცა მიიწინეს მუნ
- 30 და იხილნეს ნაწილნი იგი წმიდანი, დიდითა შიშითა და სურვილთა შეემთხვნეს და აღმოიღეს მიერ სამაროათ. და სურნელებამ ჰითხრობელი გარდაეფინა და აღავსო ყოველი იგი ადგილი. და აღიღეს მუნით და წარემართნეს გალობითა ფსალმუნებითა სანთელთა და კერეონთა სიმრავლითა და საკმეველთა სურნელებითა და
- 35 წარიღეს ნიჭოზს საეპისკოპოზოსა მას ეკლესიასა, მისვე მეფესა ვახტანგის მიერ აღშენებულსა. ცნეს რაჲ ესე მეფემან და დედოფალმან, ვითარ შეენოდა ღმრთისმსახურებასა მათსა და სიყუა-

¹ სანატრელისა AB. ² მინ AB. ³ მოწამისა AB.

რული იგი მოწამისა აწუევდა, შორს მიეგებნეს დიდითა სურვილითა და სარწმუნოებითა, ცრემლით ამბორს-უყოფდეს და შიშით შეემთხუეოდეს მთავართა და დიდებულთა თუსთა თანა და ქუეით-ნი ფრკივ თანა ყვებოდეს ცხედარსა მას წმიდისასა. და მიიწიენეს¹ ნიქოზს და მუნ დაკრძალნეს დიდითა დიდებითა და პატივითა სამგზის სანატრელისა შინ გუამი და დღესასწაული შუენიერი შეუმზადენ თუესა ავსტოსა სამსა, დღესა წამებისა მისისასა. ხოლო შემდგომად ამისა, ვითარცა აწუევდა სურვილი მოწამისა მეფესა მას ღმრთისმსახურსა, ტაძარი შუენიერი აღუშენა ციხესა შინა უჯარმოსასა, სახელსა ზედა წმიდისა რაქდენისსა, და ერთი სხუად ეკლესია ველსა ზედა უჯარმისასა, რომელსა სამგორობით უწმობენ, სადიდებელად² ყოვლად ძლიერისა ღმრთისა, სამებისა ერთღმრთეებისა განუყოფელისა და შეურეგნელისა, მამისა და ძისა და ყოვლად წმიდისა სულისა, რომელსა შუენის ყოველი დიდებამ, პატივი და დაუსრულებელთა მათ საუკუნეთა უკუნისამდე, ამინ“.

5
10
15

დაძინებაჲ წმიდათაგანისა მამისა ჩუენისა იხე წილკანელ³ 258
უკისკოკოსისა სპაჲირკველთმოქმედისა, რომელი იყო ერთი
ათორგობთა მამათაგანი, რომელი იუაამდინარით
მოიწინეს. მამაო, გვაკურთხენ.

ბრძენთა მაქებელნიცა ბრძენნი უწმს და წმიდათა შემასხმელი წმიდაჲ ჯერ-არსო, იტყუს ვინმე ბრძენთაგანნი. ხოლო მე ვითარ კანდიერ ვიქმნე შესხმად წმიდათა, ანუ ვითარი ქებითად შეუშზადო უზეშთაესთა⁴ მათ ქებათასა, მე, რომელი ესე გლახაკ ვარ სიტყვთ და საქმით, ნანდვლვე გლახაკ და უსწავლელ ჴორციელთა სიბრძენთა და უფრომად სულიერთაგან, არამედ რომელმან-იგი მეთევზურნი და მეპრატაკენი, უწიგნონი და უმეცარნი აღავსო ზეგარდამოძთა სიბრძენითა, ვიდრელა ჰრცხუნენა ყოველთა ბრძენთა და მეცნიერთა, მანვე თავადმან სიბრძენმან და ძალმან მამისამან აღახუნეს ბაგენი უნდონი და განმარტოს ენად მძიმე ჩუენი, რომელთა ესე გუნებაეს შესხმად წმიდათა მისთა, რაჲთა, უკუეთუ

20
25
30

¹ მიიწინეს A. ² სადიდებელად ღმრთისა ყოვლად ძლიერისა B. ³ წილკანელ B. ⁴ უზეშთაეთა A.
 * ხელნაწერები: A: S—3269 (1720-იანი წლები), B: A—170 (1733 წ.).

- ლირსი რაამე იპოს მათისა მის ნეტარებისა, თქუენ მიერცა სჯე-
ბელ იქმნენ წმიდანი და საკვრველ. ხოლო უკუეთუ სიტყუა ჩუ-
ნი დაკლებულ იქმნეს და ვერ მიმწთომ მათისა მის ღირსებისა
და საკვრველებისა, თქუენ მიერცა უდიდებულეს და უსაკვრველეს
5 გამოჩინებულ იქმნენ წმიდანი ესე და ჩუენ¹ ქუე² დაშთომილ და
უძლურ ვერ მიწთომითა საქებელთათა, რამეთუ მას თავადსა ნე-
ბავს, რაათა, ვითარცა იგი იდიდების ჩუენ მიერ, ეგრეთვე წმი-
დანი მისნი იქებოდენ მარადის და ღირსნი მისნი იპატივებოდენ.
დალაკათუ ჭერისაებრნი და ღირსებითნი ზეშთა არს ძალისა ჩუენი-
10 სა და ღირსებისა, რამეთუ, რომელი-იგი მათ აჩუენეს სიყუარული
მეფისა მიმართ და საკუთრებაჲ, ვგონებ³, ვითარმედ ყოვლისა ფი-
ლასოფოსთა კელოვანებისა და რიტორთა მრავალ თხზულებასაცა
ზეშთა მატდეს, ვინაითგან თუთ ბუნებითი იგი სიბრძნე და ყოელი-
v ქემშარიტებისა წყარომ თანამდებად მოუგის/წმიდათა შემასხ-
15 მელად და საქებელად, რამეთუ იტყვს: „მე მადიდებელნი ჩემნი
ვადიდნე და შეურაცხისმოფელნი ჩემნი შეურაცხვენი“⁴. და კუ-
ალად: „ვითარ-იგი მრავლითა ნეტარებითა შეამკობს სათნოთა და
რომელთა ნებაჲ მისი ყონ“. აწ ჩუენ მიერ რაამცა ღირსი ქებისა
მოპოვნებულ იქმნეს, რომელნი-იგი ვიდრე დღესამომდე ბრწყინ-
20 ვენ, ვითარცა მნათობნი დაუვალნი, ვითარცა დღენი დაუღამებელ-
ნი, ვითარცა ცისკარნი უბინდონი და ვითარცა ყუავილნი დაუქკრო-
ბელნი, რომელნი-იგი დუმილით ლაღადებენ საქმეთა საკვრველთა და
ყოველთა ცნობასა განაკვრევენ და ყოველთა დიდებად დამბადებუ-
ლისა აღადგენენ.
- 25 ეგრეთვე ჩუენცა, უღირსნი ესე აღგუადგინნეს და მოვწოდ-
ნეს ქებად საკვრველებათა თუსთა და დიდებად შემოქმედისა და
განმაძლიერებელისა მათისა. დალაკათუ უნდო არს სიტყუაჲ ჩუენი
და გლაზაჲ, ეგრეთცა არავე ვდუმნე, არცა დავიცონო, ნუჟუჟე
კინოდენმან ამან სიტყუამან ჩემმან მიზეზი გცეს თქუენ ზედვად
30 საკვრველებათა მისთა, რამეთუ თვალნიცა პატიოსანნი, რომელთა
სახელი მრავალსასყიდლობისა მოაქუნდეს, ოდეს ოქროსა ზედა
წარმოაჩინოს ქუეშ⁵ დადებითა უნდომსა რამსამე ნივთისა, უბრწყინ-
ვალესად ფერშუენიერ-ყოფს. ეგრეთვე შესხმანი და ქებანი წმი-
დათა საკვრველებასა და ღმრთივ შუენიერთა ლუაწლთა და ოფლთა
35 უმეტესად და ასაჩინოებენ, დაღათუ მათი დიდებაჲ და ქებაჲ უზა-
ლათა მათ შინა კეთილთა, რომელთა შინა იგინი ბრწყინვენ და

¹ ჩუენ B. ² ქუე A, ქუე B. ³ ვგონებ A. ⁴ შეურაცხვენი B. ⁵ ქუეშ B.

კამამებენ უფროას მზის თუალისა. რაა ვინ თქუას მათთვის, რა-
 მელი კაცთაგან მოუგონებელ არს და მიუწოდომელ და თუალთაგან
 უხილავ, არამედ ამავე საწუთოსა მანვე თავადმან შეუშზადა და
 ზედა მოურთო დიდებამ მადიდებელთა თუსთა, რამეთუ იტყვს:
 „რომელთა დაუტევენსო ყოველნივე ჩემთვის, ასწილად მიიღოს და 5
 ცხორებამ საუკუნო დაიმკვდროსო“. კუალად ბრძანებს ჳმამ სამე-
 უფომ: „რომელსა ვრწმენე მე და სიტყუანი ჩემნი დაიმარხნეს, რო-
 მელნი მე/ვქმენ, მანცა ქმნეს და უფროასი ამის ქმნეს“. იხილეთ 254
 ჳეშმარიტებამ სიტყუთა მისთა, დალაცათუ მან თავადმან უზეშთაეს
 კაცთა ბუნებისნი ქმნა საკვრველებანი, ვითარ მკუდართა სიტყუთ
 წარმოდგინებამ, კეთროვანთა განწმედაჲ, ეშმაკთა განწდაჲ და
 ცოდვთა დაწსნაჲ და სხუანი ურიცხუნი სასწაულნი, რომელთა
 თითოეულად¹ წარმოთქმასა ვერ დაიტევს სოფელი ესე. ხოლო
 წმიდათა მისთა მოციქულთა და შემდგომად მათსა მობაძავთა წმი-
 დათა იგი ყოველნი ქმნეს, რაოდენნი გესმა წმიდისა სახარებისაგან. 15
 ხოლო აჩრდილი გუამისა წმიდისა პეტრესი და ოფლი პავლესი
 ძალთა დიდთა საკვრველებათა ურიცხუთა ჳყოფდა. ესე არა უქ-
 მნიეს ქრისტესსა, დალაცათუ შეუძლებელ მისა არა რაა არს. იხი-
 ლეთ ჳეშმარიტებამ სიტყუთა მისთა, ეგრეთვე შემდგომითი —
 შემდგომად მობაძუთა მათ წმიდათა მოციქულთასა ქმნნეს ძალნი 20
 ურიცხუნი და საქმენი საკვრველნი. აწ ჩუენ მიერ რაჲლა ითქუას
 ლირსებითი რაიმე ანუ ჳეროვანი, არამედ ძალისაებრთა შესხმათა
 არა უღირს იჩენენ, ვითარცა ჳეშმარიტისა მეუფისა მონანი, ვი-
 თარცა-იგი მან ჳკრივისა მის გლახაკისა მწულილნი. ამისთვის მეცა
 კადნიერ ვიქმენ გლახაკისაგან გულისა მცირედსა რაჲსამე და კნი- 25
 ნოდენსა დიდებულებათა ამის საკვრველისა კაცისათუს, რომელი
 ბრწყინავს მადლთა საკვრველებითა და ნათობს ქართველთა სავესე-
 ბასა და აღავსებს უხუებითა კეთილთაჲთა შორიელთა და მახლო-
 ბელთა, რომელი-იგი ჳამთა მიმყოვრებითი და წელიწადთა სივრცი-
 თა არა დაფარულ არს. არცალა საფლავი, რომელი-იგი არს მიზეზი 30
 დუმილისა*, ვერ დაუდუმებიეს ნიშთა და საკვრველებათა მისთა
 ძალი, არამედ უფროას საყვრისა ლალადებს და შემოკრებს ერთა
 დიდებად დამბადებელისა. მეცა მისთვისვე და მისა მიმართ ვყოფ
 სიტყუთა ჩემთა. ხოლო ვიტყუ ჩუენსა ამას არა შორიელსა, არცა
 უცხოთა ვისმე, არამედ ჩუენსა ამას და ჩუენთა ქუეყანათა შინა გა- 35
 მობრწყინებულსა, დალათუ შორით მოივლინა და უცხოთა ქუე-

¹ თვითოეულად B.

* მომდევნო „და დავიწყებისა“ გადახაზულია A.

ყანასა აღმოეცენა, არამედ ვითარცა მნათობი დიდი არათუ აღმო-
სავალით¹, არამედ სამჭრეთით ჩუენდა მომართ წარმოივილინა სხუათა
მით თანა მნათობთა და ჩუენ მდიდრად და უხუებით განგუა-
ნათლნეს მრავალფერითა რაითმე ბრწყინვალეებითა და ელვითა

5

საკვრველებათა.
იესეს ვიტყვ საკვრველსა, ტკბილსა მას და საწადელსა სახე-
ლითა და უფროსად საქმით და სიტყვით. ამისთვის ვთქუ სახელით.
რამეთუ ამას მხოლოსა მოაქუს სახელისდება ესე და სხუა არავის,
თვნიერ ერთისა მის ძუელად მსაჯულთა შორის წსენებულისა ისოს,
რომელმან-იგი მოსეს წილ იერუსალემელთა შემყვანებელ ექმნა
ქუეყანად აღთქუმისა საკვრველებათა და ნიშთა სიმრავლითა. ხო-
ლო მაცხოვრისა ჩუენისათვს ვინმე იკადროს თქუმად, რომელი-იგი
არს ღმრთეებით სახელუდებელი, ხოლო კაცებით ყოვლითურთ
მსგავს ჩუენდა ქმნილი თვნიერ ცოდვისა, რომელი-იგი ეწოდა სა-
ხელი იესუ ანგელოზისა მიერ, ვიდრელა იყო იგი მუცელსა შიხა
დედისა თვისისასა. ხოლო ახალსა ამას მადლსა შინა ამას სანატრელ-
სა მოენიჭა სახელისდება ესე, რომელი სხუსა არავისი სმენილ არს,
რომელი-ესე წინამდებარე არს მიზეზად შესხმისა ჩუენისა.

10

15

20

25

255 30

35

ესე სამგზის სანატრელი მღვდელთმოდღუარი იყო ნათესავით
ასური, შუა-მდინარით, ვინაჲ-იგი სხუანიცა ათორმეტნი მამანი მნა-
თობნი ქუეყანისა ჩუენისანი. ხოლო თუ რომლისა ქალაქისა ანუ
დაბისაგან აღმოეცენა, ანუ მშობელნი ამის ნეტარისნი ვინა იყვნეს
სახელდებით, ჩუენგან უცნაურ იქმნა, რამეთუ ვინაჲთგან ამას საკ-
ვრველსა კაცსა უარ-ექმნა ყოველივე მშობელნი და სიმდიდრენი,
დაბანი და აგარაკნი, არამედ² ყოველივე ხილულნი ესე სოფელი
და ვითარცა მტუერი განეყარა და ვითარცა სიზმარი დავიწყებულ
ექმნა. ბრძანებისაბერ საუფლოსა და ზენასა მის დაუსრულებელი-
სა სუფევისა და დიდებისა მოსურნე ქმნილ იყო და შედგომილ
სიტყუასა მას ცხორებისასა და ყოვლითურთ ჳუარს-ეცვა თავი
თვისი სოფლისა და საქმე/თა მისთა. ამისთვისა დავიწყებით დავიწყ-
ებულ ექმნა მშობელნი და მამულნი, სიმდიდრენი და საფასენი,
რამეთუ რაითამცა უქმნა წარმავალითა ამით და მსგავსად აჩრდი-
ლისა განქარვებადითა დიდებითა შემკობაჲ, რომელი-ესე ადრევე
ქმნილ იყო მისგან. და ოდეს ესე ყოველი დავიტევა, მუნთქუესვე
შედგომილ იყო კუალსა მწყემსისა მის კეთილისასა, ვიტყვ უკუე³
იოანეს ნიშებშემოსილსა მნათობსა დიდსა მონაზონთასა, რომე-

1 აღმოსავალით A. 2 არამედ] ყოვლად A. 3 უკუე B

* მომდევნო „იყო“ ტექსტში წაშლილია A.

ლი-იგი მახლობელად დიდისა მის ქალაქისა ანტიოქისა მონასტერ-
სა შინა ერთსა მკვდრ იყვნეს, ვითარ და სხუანიცა მრავალნი მამა-
ნი და ძმანი, რომელთაგან ითქუმოდეს¹ საქმენი საკვრველნი და
მოღუწებანი ბუნებითა უღარესნი. ამისთვისა ღმერთმან, რომე-
ლი-იგი განიკითხავს გულითა და თირკმელთა და გამოეძიებს ზრახ-
ვასა კაცთასა, წინასწარ უწყოდა ამათ საკვრველთა კაცთა ზეშთა
ქმნა ყოველთა კაცობრივთა საქმეთა. ამისთვის გამოირჩინა ესე
ათორმეტნი სიმრავლისა მისგან მუნ შეკრებულთასა, ვითარცა ძუ-
ელ ოდესმე ათორმეტნი მამათმთავარნი იაკობისგან აღმოცენე-
ბელნი და ვითარცა თვთ მისვე ღმრთისა უქცეველად კაცქმნი-
ლისა² ათორმეტნი მოციქულნი, ეგრეთვე ესენი მისივე ღმრთისა
სიბრძნისაგან³ ათორმეტნი მნათობნი გამოირჩინეს მსგავსნივე და
მობაძვენი მათნი და ჩუენდა მომართ წარმოვლინნეს მეუფისა მიერ.
ვითარცა იგინი ეგრეთვე ესენი უწამლონი, უკუერთხონი, ურვა-
ლონი, უბალანტონი, უვაშკარონი, ერთითა სამოსლითა მოსილნი
და მითცა და დაბეჭულითა მოიწინეს არეთა ქართლისათა ვითარ-
ცა გასმიესთ, მითვე სულითა ძლომილნი „ვითარცა ცხოვარნი შო-
რის მგელთა, მათვე სასწაულთა მოქმედნი, უძღურთა მკურნალი,
მკუდართა აღმადგინებელნი, ეშმაკთა გამკდელნი, კეთროვანთა
განმწმენდელნი და ბრმათა აღმხილველნი და სხუათა ურიცხუთა
ძალთა და საკვრველებათა აღმასრულებელნი. რამეთუ ერთი და
იგივე იყო⁴ მათიცა და მათიცა⁵ წარმომავლინებელი, განმამბრძო-
ბელი და განმყოფელი ნიჭთა და მადლთა თითოსახეთა, დაღაცათუ
მათ კაცთა ათორმეტთა სივრცე ყოვლისა სოფლისა მოირბინნეს
და ქადაგეს სიტყუაჲ ცხოვრებისა და კერბთა საცთური განფხრეს⁶
განანათლნეს კაცნი ბნელსა შინა უმეცრებისასა დანთქმულნი.
ხოლო ამათცა⁷ წმიდათა ათორმეტთა მოაქუნდა სიტყუაჲ ცხოვრე-
ბისა მითვე სულითა და მითვე საკვრველებითა, რამეთუ მათი იგი
დაკლებული ჭირი ამათ გორცთა მათითა ჭირითა აღავსეს და თავ-
დგმულ ყვეს სარწმუნოებაჲ განანათლნეს ქუეყანაჲ ესე ჩუენი,
ეშმაკნი განჯადნეს, სენნი თითოსახენი კაცთაგან იოტნეს, ბრმანი
განანათლნეს. ვეშაბნი მოაკუდინეს, მგეცნი ველურნი მოამღოვრ-
ნეს და უმშუდეს ცხოვართა შესცვალნეს და სხუანი ურიცხუნი
ძალნი და საკვრველებანი ქმნეს და ჩუენ გუასწავეს მრავალნი
ღმრთიე-შუენიერნი სწავლანი და გზა გუექმნეს და წინამძღუარ-

5

10

15

20

v

25

30

35

¹ ითქმოდეს B. ² იყო+მათი A. ³ მათი A (ტექსტში წერებულა „მათიცა“, „ცა“ ამოფხეკილია). ⁴ განფხრეს A. ⁵ მათ B.

* მომდევნო „ესე“, გადახიზნულია.

ზეცისა სუფევისა მიმართ. არა დაკლებულ არიან მოციქულთაგან
 ესენი, ძმანო, ვითარცა¹ ვთქუ, რამეთუ იგინიცა და ესენიცა ერ-
 თისა ვენაჯისა მუშაკნი არიან და ერთისა ვაზისა რტონი, დაღაცა-
 თუ² მათ დაასხეს, არამედ ამათ მორწყეს, ხოლო ღმერთმან აღაორ-
 5 ძინა მისვე მუშაკთმოავრისა მიერ სპეტაკთა ყანობირთა მიმართ
 მოსამკალად მოვლინებულნი, დაღაცათუ³ სხუანი დამაშურალ არიან,
 არამედ შრომილსა მათსა ზედა. ესენი შემოვიდეს, რაათა მთესველ-
 სა და მომკალსა ერთბამად უხაროდის. ნუუუე იტყოდის ვინმე,
 ვითარმედ: მათ ათორმეტთა სიონს ქორსა მას ზედა ცხადად სული
 10 წმიდაჲ მოიდესო და ცეცხლისა ენათა განყოფითა იქმნეს მეტყუ-
 ელ უცხოთა ენათა.

მელოდეთ მცირედ, ძმანო, და ამათოვსცა ცხადად წარმოვიდ-
 გინო უწყებაჲ ესევეითარი, ვითარმედ არცა მისგან იქმნეს დაკლე-
 ბულ ჩუენნი ესე წმიდანი, რამეთუ ეამსა მას „ოდეს მოიწინეს ქუ-
 15 ეყანასა ამას ჩუენსა ათორმეტნი ესე კაცნი და მახლობელ იქმნეს
 256 დედაქალაქსა მცხეთისასა, მასვე ეამსა დაადგრა/ანგელოზი საკუ-
 რველსა კაცსა წმიდასა და ესევეითართა მადლთა ღირს ქმნილსა ავ-
 ლავიოს კათალიკოზსა⁴ და აუწყა მოსლვაჲ მათ სანატრელთა სახე-
 ნი და სამოსელნი, ქცევაჲ და მორტყმულობაჲ მათი და ადგილიცა
 20 იგი, რომელსა ზედა ფერჯითა შუენიერითა მავალობდეს და მოწვე-
 ნილ იყვნეს. მაშინ მათდა მიმართ განსრულმან წმიდამან მამათ-
 მთავარმან, სამღდელოთა დასთა თანა და ეკლესიის სავეებასა⁵
 იხილნა იგინი და შეიმთხვნეს ურთიერთას მახლობელად ციხედი-
 დისა, მცირესა მას ველსა ზედა, ამბორს-უყვეს სიყვარულით სიწ-
 25 მიდითა სულისათა და მათ მიერ ქუე⁶ დავრდომით მომკითხველნი
 და ამბორისმყოფელნი პატრიაქისანი იხარებდეს სულითა, ვითარცა
 დასწერს დავით. ვითარმედ: „წყალობაჲ და ჭეშმარიტებაჲ შე-
 იმთხვნეს და სიმართლემან და მშედობამან ამბორს-უყვეს“. ხოლო
 პირველსავე მას შემთხუევასა ზედა გარდამოვდა სული იგი ჭეშ-
 30 მარტიტებისა, რომელი მამისაგან გამოვალს და მამისა და ძისა თახა
 სამარადისოდ. ჰვიეს განუშორებელად, რომელსა ღმრთაებისა ძლი-
 ერებითა და უსაზღურობითა* და გარეშეუწერელობითა ყოველგან
 არს და ყოველივე აღუვისეს, რომელი-იგი მაშინ წმიდათა მოცი-
 35 ქულთა⁷ ზედა, ეგრეთვე ამათ ზედა გარდამოვდა და უხუებით და
 მდიდრად მოეფინა და აღაცხნა ესენი მადლითა და მისცა პირსა
 მათსა ენაჲ ცეცხლისა. და იწყეს მეტყუელებად უცხოთა ენათა,

1 ვითარცა — B. 2 დაღათუ B. 3 დაღათუ B. 4 კათალიკოსა A. 5 სავეებათა-
 სა B. 6 ქუე B. 7 მოციქულთ A.

ვითარცა სული იგი მისცემდა კაცთა უმეცართა ყოვლითურთ და უცხოთა ჩუენთა ენათა და სიტყვათა, ეგრეთვე ავლავი-ოს კათალიკოსსა¹, მათთა ენათა სიტყუათა სრულიად უცხო-სა² და უმეცარსა, მოეცა სიტყუად მათი მობერვითა ზეგარ-დამოძთა და მეტყუელებდეს სიტყუათა უცხოთა იგინი ჩუენ-თა და ჩუენნი მათსა. აჰა, გამოვისახე ჭეშმარიტებით, ვი-თარცა კაცნი ესე წმიდანი არაარად დაკლებულ იქმნნეს მსგავსებასა წმიდათა მოციქულთასა, რამეთუ იგინიცა და ესენიცა მის-ვე და ერთისა ქუეყნისაგან და სოფლისა იყვნეს, ვითარცა მეტყუ-ელებს ჭეშმარიტი იგი სიბრძნე, რამეთუ რაოდენთა ნიჭთა და პა-ტივთა და მოცემათა და მათ თანა სამარადისოდ გან/უშორებელო-ბასა³ აღუთქუამს ზოგად ყოველთავე და სწორებით აღუთქუამს მათცა და ამათცა, რამეთუ იტყუს: „მამაო, მნებავეს, რადთა სადა მე ვიყო, მუნცა მსახურნი ჩემნი იყვნენ“ და სხუად ესევითარი. და მერმე იტყუს: „არა ამათვეს ხოლო გკითხავ, არამედ ყოველთათვეს, რომელთა რწმენეს ჩემდა მომართ“⁴ სიტყუთა მათითა. რამეთუ იტყუს: „იხილეთ, იხილეთ, რამეთუ მე ვარ, რომელი არა ვიცვალე“. მან თავადმან წარმოავლინა ესენი, მან თავადმან აღავსო სულითა წმი-დითა და მანვე თავადმან შეამკუნა ნიშთა და სასწაულთა მიერ. ესე-ნი⁵, ვითარცა ვთქუე, მოიწინეს ქართლად, ხოლო ესე საკვრველი კაცი — ისე უმეტეს ბრწყინავდა მათ შორის, რამეთუ მასცა მდიდ-რად მოელო მადლი იგი სულისა წმიდისა მის ზედა მოფენითა უბუ-ებისათა და შეიმკო სასწაულებითა და ნიშთა სიმრავლითა. ხოლო მეერთგან არა დაადგრეს კაცთა სიმრავლესა თანა, რამეთუ იყვნეს დაყუდებისა და მიმოგანუბნეველობის მოყუარე, აღუდეს მთასა მას ზედა ზადენისასა, რომელი დამართებით მცხეთისა იხილვების, აღ-მოსავალით კერძო, რომელი პირველ ეშმაკთა საოცრებითა დაბნე-ლებული იყო, რამეთუ მუნამდე არაწმიდათა სულითა სამკვდრებელ ქმნილ იყო და მრავალსა რასმე ოცნებასა და ვნებასა კაცთასა⁶ ჰყოფდეს, ხოლო მიერთგან მოსლევითა კაცთა ამათ წმიდათათა მთა იგი პატიოსან და წმიდად იქმნა. მას ზედა დამკვდრებითა საკვრე-ლთა ამათ მიერ სულნი არაწმიდანი წარიდევნეს და სენნი თითო-სახენი იოტნეს და ყოველთა კაცთა მიზეზ ცბორებისა საუყუნო-სა ექმნეს.

ხოლო განისმა რად ყოველთა შორის მათთა საკვრველებათა ამ-ბავი⁷ და სათნოებათა ბრწყინვალეობად, მოვიდოდეს კაცნი არამცი-რენი და დაემკვდრებოდეს მათ თანა და მობაძვად სათნოებათა

¹ კათალიკოსა A. ² უცხოება A. ³ განუშორებელობასა A. ⁴ მიმართა A. ⁵ ენენი A. ⁶ კაცთასა A. ⁷ ამბავი B.

მათა გამოჩნდებოდეს, ვითარცა ვრცელი იგი უწყებამ მათი მოგ-
ვთხრობს.

- ხოლო შემდგომად არამცირედისა ჟამისა აღესრულნეს ეპის-
კოპოსნი ნეკრეს ქალაქისა და წილკანისა ეკლესიისანი. ეუწყა ესე
5 წმიდასა კათალიკოზსა ავლავიოსს, მყის აღდგა და წარვიდა წმიდათა
მათ თანა მთასა მას ზედა, სადა- იგი მკვდრ იყვნეს. და ვითარცა
257 დასხდეს/და მოიკითხნეს ურთიერთას, მრავალი რამე სულისა სარ-
გებელნი. სწავლანი პირთა მათთაგან აღმოდიოდა მსგავსად მდინა-
რისა ედემით მომდინარისა. ხოლო მეორესა დღესა, მოიწია რამ
10 ჟამი წმიდისა ჟამისწირვისაჲ, უბრძანა მამამან იოანე მსხუერპლისა
შეწირვაჲ წმიდასა ისეს, რამეთუ მღვდელობისა პატივი მას აქუნდა,
რომელი-იგი წმიდითა გონებითა და უბრალოებითა წელთაჲთა მა-
რადის განკრძალულ იყო მსახურებასა მას მღვდელობისასა, ეგრეთ-
ვე წმიდაჲ აბიბოს დიაკონობითა მსახურებდა უბრალოდ ღმერთსა.
15 მაშინ, დღესა მას მუნ ყოფასა წმიდისა მის კათალიკოზისასა მათ
წილხუდა მსხუერპლისა მის საუფლოჲსა შეწირვაჲ. და ვითარცა
აღესრულა უსისხლო იგი მსხუერპლი და ეზიარნეს ყოველნივე შემ-
დგომად ერის განტევებისა, უპყრა წელი კათალიკოზმან ავლავიოს
სანატრელსა ისეს და პრქუა: „გიხაროდენ, ეპისკოპოსო! წილკანი-
20 საო“, და მერმე წმიდასა აბიბოს უპყრა წელი და პრქუა: „გიხა-
როდენ, აბიბოს ეპისკოპოსო ნეკრეს ქალაქისაო“. ხოლო მათ ნე-
ტართა ესმა რამ ესე, უცხოდ აღუჩნდა საქმე ესე და იწყეს თითო-
ეულმან ჯმნად და სივლტოლად. და უფროჲსად წმიდაჲ ისე იჯმნი-
და საქმისა მისგან და უღირსად და ცოდვილად შჯიდა თავსა თს-
25 სა და რაოდენ ეძლო, ცრემლით და ტირილით ითხოვდა განტევება-
სა, რამეთუ იყოცა წმიდაჲ ესე ფრიად დაყუდების² მოყუარე და
სრულისა სიმდაბლისა მუშაკი და ყოველთა სათნოებათა³ წესი და
კანონი. ხოლო კათალიკოზი იგი ფრიად აძულებდა და არა განუ-
ტევებდა წელთაგან და ეტყოდა: „წმიდაო და სანატრელო მამაო,
30 ამისთვის მოგავლინნა თქვენ ღმერთმან ჩუენდა მომართ, რამთა
თქვენ მიერ დაიმწყსოს ქუეყანაჲ ესე ჩუენი და ბნელსა შინა
მსხდომარეთა თქვენ მიერ აღმოგვბრწყინდეს⁴ ნათელი ღმრთის-
მეცნიერებისა და ქედფიცხელთა და ურჩთა მოუღრიკონ ქედნი მათ-
ნი უღელსა მას ტკბილსა სახარებისასა, რამეთუ ერი ესე ახალ ნერგ
35 არს და მოქენე არს სწავლათა თქვენ მიერთა. ნუ ურჩ მექნები,
შვილო, რომელი-ესე უმჯობესსა განიზრახებ, რამეთუ ესე არს ნე-

¹ ეპისკოპოსო A. ² დაყუდებიდების A. ³ სათნოებათა — B. ⁴ აღმოვბრწყინდეს A.

- ბაჲ/ღმრთისაჲ. ეგრეთვე მამაცა იგი საკვრველი იოანე, მოძღუარით
 მათი, ეტყოდა, რაჲთა დაემორჩილოს წმიდასა მას მამათმთავარსა,
 რამეთუ „ამისთვის მოგუავლინა ღმერთმან-ო — ეტყოდა — რაჲთა
 ჩუენ მიერ მიეთხრას ყოველთა ღმრთისმცენიერებაჲ, რამეთუ ახალ
 ნერგ არიან ესენი და მოქენენ სწავლისაჲ, რამეთუ ჰნებაეს ღმერთ- 5
 სა, რაჲთა მორჩილ ექმნეთ წმიდასა ამას მამათმთავარსა და ბრძა-
 ნებითა ამისითა ყოველსა ადგილსა ვქადაგებდეთ სიტყუასა მას
 ცხორებისასა და ზოგნი დაყუდებითა და ზოგნი განშორებითა და
 ზოგნი ეპისკოპოსობითა ვჰმონებდეთ¹ და სათნო ვეყვენეთ ღმერთსა,
 რაჲთა ნუუტყუე ჩუენ ცოდვლთა მიერ სათნო იყოს ღმერთმან ქრ- 10
 ეყანასა ამას ქართლისასა ღმრთისმსახურებისა წარმართებაჲ. ის-
 მინე, შვილო, ბრძანებაჲ მწყემსისა ამის კეთილისა და ნუ ურჩ ექ-
 მნები, რამეთუ, მსგავსებაჲ მოაქუს ამას² ქრისტესი, რამეთუ, უკუ-
 ეთუმცა არა უწყებულ იყოს მისა ზეგარდაჲ, არამცა გამოერჩიე
 თქუენ“. მაშინ ძალითა დაემორჩილა ბრძანებასა მათსა, მოუდრი- 15
 კა ქელი და მიიღო კურთხევაჲ მამათმთავრისა მიერ. ხოლო მან
 წარავლინა იგი საყდარსა წილანისასა, რომელსა შინა დამტკიცე-
 ბულ არს ეკლესიაჲ ყოვლად უბიწოსა მის დედოფლისა ჩუენისა
 ღმრთისმშობლისა, რომელმან ერთ სამწყსო ყო ცა და ქუეყანაჲ,
 ანგელოზნი და კაცნი, რომელმან დაჯსნა შუა კედელი იგი მტერო- 20
 ბისა და კაცნი ღმერთსა დააგო და შვილებისა პატვისა ღირს მი-
 ჩინა, რომელმან თანანადები იგი პირველისა მამისა გარდაიჭადა,
 რამეთუ აღამ უღედაკაცოდ დედაკაცი შვა, ხოლო ამან უბიწომან
 უმამაკაცოდ მამაკაცი შვა, რომელ არს ქრისტე უფალი ღმერთი
 და კაცი უქცეველად. ამის ყოვლისა მიზეზ იქმნა ყოვლად უბიწო 25
 იგი დედოფალი, რომლისა ტაძარი ერწმუნა ამას საკვრველთმოქ-
 მელსა კაცსა ისეს და საჭეთ-მმართველ ექმნა უცთომელად, რომ-
 ლისა მიერ შეიყვანნა კაცნი უღელვოსა მას ნავთსაყუდელსა ზეცი-
 სა სუფევისასა. ამიერიტგან ვინ-მე იტყოდის, ანუ ზედამიწევნით
 წარმოიტყოდის ღუაწლთა და შრომათა მისთა, თუ რაოდენნი თავს- 30
 ისხნა ეკლესიისათჳს, ანუ ვითარნი შრომანი აჩუენა ქრისტეს სამწყ-
 სოსათჳს, რამეთუ დასძინა/მოღუაწებაჲ მოღუაწებასა ზედა, ხოლო
 მღვდარებისა და მარხუსა არა იყო საზომი, რამეთუ სიჩოფთგან მას
 შინა იყო აღზრდილ და განზოხებულ და მოწყალებისა და კაცთ-
 მოყუარებისა, უცხოთ-შეწყნარებისა და გლახაკთა და დავრდომილ-
 თა უზუად გელისაპყრობითა სახიერებისა მას უფესკრულსა ძალი- 35
 საებრ ემსგავსებოდა და¹ სხუეჲჲ სათნოებაჲ სრულებით შემოეკრიბა

¹ ემონებდეთ A. ² ამათ B.

- და აწ უმეტესად და უბრწყინვალესად ეტლ სათნოებათა გამოჩინებითა ყოველთა მხილველთა სახე კეთილის იქმნებოდა. რამეთუ ვითარცა სანთელი ბრწყინვალე ამაღლებული სასანთლესა ზედა უმეტესთა ელვათა ღმრთივ შუენიერთა საქმეთასა ყოვლით კერძო
- 5 განმტევებელ იქმნებოდა და მსგავსად მზისა მიეფინა მსხდომარეთა ბნელთა და აჩრდილთა სიკუდილისათა, რამეთუ საწერტელ სიკუდილისა არს ცოდვამ, ხოლო ესე ძირითურთ ისწრაფდა განფხურად ცოდვისა, რაჲთა განქარდეს სიკუდილი და მის წილ შემოვიდეს ცხორებამ და უბრწყინვალეობამ. რამეთუ მსგავსად წმიდათა მო-
- 10 მოციქულთა მიმოვიდოდა და ქადაგებდა სიტყუასა ცხორებისასა, რამეთუ მორჩილ იყო და მიღვევებულ ბრძანებასა წმიდასა სახარებისასა, ვითარ-იგი წერილ არს ვითარმედ: „თავადი იესუ! ვიდოდა ქალაქად და დაბად-დაბად და განკურნებდა ყოველთა სნეულებათა და უძლურებათა ერსა შორის“. ეგრეთვე მწყემსი ესე კეთილი და
- 15 მნე გონიერი და სარწმუნოა შედგომილი კუალსა მწყემსმთავრისასა მიმოვიდოდა და ახარებდა ქალაქითი-ქალაქად და დაბითი-დაბად და ჰყოფდა სასწაულთა და ნიშთა დიდთა, სნეულთა ჰკურნებდა, კეთროვანთა განსწმედდა, ეშმაკთა განასხმიდა და ცოდვათა დაწსნიდა და სხუათა მრავალთა და თითო-სახეთა სნეულებათა სიტყუთა და ჭელისა შეხებითა განკურნებდა.
- 20 ხოლო უფროასად მითთ კერძოთა ადგილთა მიმოვიდოდა და ასწავებდა და მოქცევად მათდა მოსწრაფე იყო საკერპოთა და არ-
- v ლუევდა და კერპთა ბილწთა დამუსრ/ვიდა და ძალითა არამცირად-თა ჰყოფდა და ნათელ-სცემდა მათ სახელსა ზედა წმიდისა სამები-
- 25 სასა. ყოვლითურთ მსგავს იყო წმიდათა მოციქულთა და მათებრვე განფხურა ყოველი საცთური და დანერგა² ღმრთისმსახურებამ.
- ესრეთ შეამკო და განაშუენა ეკლესია ქრისტესი და ესრეთ კეთილად მწყსიდა მისდა რწმუნებულთა მათ სამწყსოთა და განანათლებდა სიტყუთ და საქმით. მოვედ და სხუადცა გამოგისახო ამის
- 30 საკვრველისა კაცისა სიკეთე და სათნოებათა სრულებამ, რომელი პავლე მოციქულმან წინათვე მოასწავა ესევეითართა მწყემსთათჳს და იტყოდა: „ჯერ არსო ეპისკოპოსისა უბრალო ყოფამ და რაჲთა იყოსო ფრთხილ, წმიდამ, შემკობილ, უცხოთშემწყყნარებელ, სტუმრისმოყუარე“. ვინ ესრეთ წმიდამ, ვინ ესრეთ ფრთხილ და უძილ
- 30 მწყემს, ვითარ ესე საკვრველი კაცი, რომელმან არა სცა ძილი თუ-ალთა თჳსთა, არცა ჰრული წამთა თჳსთა, ვიდრემდის პოვა ადგი-

¹ იესუ უფალი (ო¹) B. ² დაჰნერგა A.

ლი მწუხანვილოვანი¹, ეკალთაგან განწმედილი, ადგილი უწმიდო მტეტთაგან შეუვლი. მუნ შეიყვანა სამწყსოა თვისი, მუნ² დაამკდრნა და მუნ გამოზარდნა. ხოლო საძაგელნი იგი და სალტოლველნი საქმენი, რომელთა წინათვე აკრძალებს მოციქული ეპისკოპოზთა, ვითარმედ არა მელუნე, არა ანგარ, არა საძაგელის შემძინელ. ვინ იყო შორს ესევეითართა საქმეთაგან, ვითარ ესე სანატრელი, რომელი-იგი სხუათაგანცა მოსწრაფე იყო ძირითურთ განფხურად ესე-ვითართა ვნებათა.

გარნა ვთქუთ რაამე ერთი და დებულებათა მისთაგანი, რომელი ზეშთა მატს ყოველთა საკრველებათა, რამეთუ სამწყსო იგი მისდა რწმუნებული ესრეთ რაჲ სულიერად გამოზარდნა და წარუძღუა ზეცისა სუფევისა მიმართ, არცაღა ჯორციელად დაუტევნა უღუაწად, არცა უნუგეშინისცემოდ, არამედ მოუშზადა მათ არა ლიტონი რაამე და აღრე მოკლებადი, არცა აღრე განქარვებადი, არამედ საუკუნოდ და მომავალთა ნათესავთა* საცსენებელი კეთილი დაუტევა, რომელი-იგი, ვითარცა ცხოველი, ქადაგებს დიდებულებათა მისთა. ესე არს, რომელსა მეგულ/ების თქუმაღ, არამედ პირველ თქუმისაცა უწყით ყოველთა ქართველთა ამის საკრველისა კაცისა დიდებულებად, რომელ შეესწორა დიდთა მათ წინასწარმეტყუელთა საკრველებითა.

დღესა ერთსა ინება საკრველთმოქმედმან მამამან იოანე, მოძლუარმან მათმან, გამოცდა ამათ საკრველთა კაცთა სათნოებათა სისრულისა და მორჩილებათა სიმადლისა. მსხდომარე იყვნეს ზოგად წმიდასა ამას ეპისკოპოსსა თანა დიდი იოანე საკრველთმოქმედი და წმიდაჲ შიო, მოლუაწებისა ძეგლი და კანონი და მათ თანა ესე სამგზის სანატრელი ისე. ეტყოდა მათ იოანე საკრველი: „ისმინეთ ჩემი, შვილნო, რამეთუ მნებავს თქუენ მიერ სასწაულისა რაჲსამე ქმნა, რაჲთა მხილველნი მათნი ადიდებდენ ღმერთსა, რამეთუ ფრიად მოქენე არიან ქართველნი ხილვად თქუენგან სასწაულთა და საკრველებათა, რაჲთა უმეტესად ჰრწმენეს ჩუენ მიერ ქადაგებული იგი სარწმუნოებაჲ. ხოლო მათ მოაკსენეს: „მამათა პატიოსანო, ვითარცა ბრძანოს სიწმიდემან შენმან, მორჩილნი ვართ ბრძანებისა შენისანი“. მაშინ პირველად მამამან იოანე მიყო ჯელი კიქასა მას, რომელი მდებარე იყო წინაშე მათსა, და უბრძანა ელია დიაკონსა თვნიერ ჩუეულებისა და წესისა, უბრძანა ღვინისა სხმაჲ და აღავსო იგი და აღიპყრა ზე და განუტევა პაერთა შინა და მყო-

¹ მწუხანვილოვანი B. 2 მე A.

* მომდევნო „და ტომთა“ წაშლილია A.

საქართველოს
წიგლთაგანაჲსა

ვარ ეამ იხილვებოდა ჰაერთა შინა მდგომარე თუნიერ კაცთაჲსა¹. მერმე უბრძანა შთამოხზა მისი და, ვითარცა შთამოიხუნეს იგი, წამოუყუანა წმიდასა ეპისკოპოსსა, რაათა აკურთხოს იგი, რამეთუ ჯერ-არსო ეპისკოპოსისა, იტყოდა, ჯვარისა გამოსახეა და კურთხევისა მიცემაჲ. მაშინ წმიდამან მან ეპისკოპოსმან გამოსახა სახე პატიოსნისა ჯვარისა და მიიღეს მისგან ევლოგიად ყოველთა მუნ შემოკრებულთა და მადლობდეს ღმერთსა და აღიდებდეს სასწაულსა ამას ზედა საკურველსა.

მერმე უბრძანა წმიდასა შიოს, რაათა მანცა აჩუენოს რაამე საკურველი. ხოლო იგი დაღაცათუ შორს იყო მაჩუენებლობისაგან, არამედ ძე იყო მორჩილებისა, რომელი არა ოდეს წინა აღუდგებოდა მოძღუარსა არარაჲს საქმესა ზედა, აღდგა იგი ზე და განმარტა მარჯუენე თესი შიშულივ და²/აღილო ნებთა³ ზედა სავედ ნაკურცხალი მგზებარე, დაასხა საკუმეველი და მუნ შეკრებულთა ყოველთა მიუყნოსა საკმეველისა მისგან და მერმელა განყარა ნაკურცხალი იგი ყოველითურთ უვნებელად ნებთა⁴ ველისათა.

მერმელა აწუა წმიდასა ამას და საკურველთმოქმედსა ისეს, რაათა მანცა აჩუენოს ესევეთარი რაამე საკურველი, ხოლო იგი მორჩილქმნილი ძმისა მის სულიერისა მყის აღდგა იგიცა მტკიცედ ჰყობითა სრულისა და მიუდრეკელისა სარწმუნოებისათა. არა ჰაერთა შინა განტევებითა ჭიქისათა, არცა ნებთა ზედა აღებითა ნაკურცხლისათა, დაღაცათუ საკურველებანი ესე დიდ იყვნეს, არამედ ესეცა აღვილ იყო მის წინაშე ქმნად და ამისა უმეტესსაცა, ხოლო ამან მსგავსად მოსესა წყალთა მიერ და წყალთა ზედა იწყო ქმნად სასწაულთა საკურველთა. ვითარცა მან, ეგრეთცა ამან კურთხითა, რამეთუ კურთხი აღილო, რომლითა მწყსიდა სამწყსოთა თესთა და რომლითა ჰყოფდა სასწაულთა საკურველთა და იოტებდა უხილავთა მათ ძალთა, რომელსა ზედა გამოსახულ იყო პატიოსანი ჯუარი, მით ზელთა მქონებელი წარვიდა ზემოთ კერძო მდინარესა მას, რომელსა ეწოდების კსანი, და შეუდგეს მას მუნ მყოფნი იგი წმიდანი მამანი და სხვა ერისა სიმრავლე ფრიადი, რამეთუ გულსავსებით უწყოდეს მისგან სასწაულისა რაჲსამე ქმნად, რამეთუ მრავალგზის ეხილვა მის მიერ საკურველებანი დიდნი. ხოლო მი-რაჲ-წინეს მუნ მდინარესა მას ზემოწსენებულსა, აღიპყრა კურთხი იგი მარჯუენითა ველითა და გამოსახა მით სახე პატიოსნისა ჯუარისა, დასცა მით წყალთა მათ ზედა და ეტყოდა: „მდინარეო, სახელითა უფლისა ჩუენისა-იესუ ქრისტესითა გიბრძანებს ჩემ მიერ

¹ კაცთასა B. ² და+და A. ³ ნებთა A. ⁴ ვებთა AB.

კსინვით ვიდოდე და შემომიდდე, ვიდრეცა ვიდოდე“. ეპა, ძლიერებათა შენთა ქრისტე, რომელმან მსახური შენი ესრეთ აღიდენ, ეპა, უცხო საკრველი, მყის მორჩილ ექმნა მდინარე იგი მძაფრი და წინადაუდგრომელი და კსინვით ვიდოდა და შეუდგა ბრძანებასა მისსა, ვიდრეცა ვიდოდა წმიდაი იგი და მისდევდა მას*. ხოლო წმიდაი იგი მგზავრ ვალობდა ფსალმუნთა და იტყოდა: „აღიღეს მდინარეთა, უფალო, აღიღეს მდინარეთა წმანი მათნი, აღდგეს მდინარენი სლვასა თვსსა წმითა წყალთა მრავალთაჲთა, საკრველ არიან განცხრომანი ზღუსანი, საკრველ არს მაღალთა შინა უფალი. წამებანი შენნი, უფალო, სარწმუნო იქმნეს ფრიად“. ესრეთ უძლოდა წმიდაი იგი წყალთა მათ და იგი სრბით მისდევდა, რამეთუ ლბილი იგი და ქუედამზიდველი ბუნებაჲ უვა/ლსა და უჩუეველსა გზასა სრბით მისდევდა¹ და მიწა იგი მყარი და ფცხელი და ადგილ-ადგილ კლდოვანი და ეკლოვანი თვნიერ სათხროლისა და მკუეთელისა რაჲსავე ქუე დაღრმდებოდა და წყალი იგი თვთ მავალობდა, იძულებული წმიდისა მისგან. მოვლო სრულიად მრგლივ მუხნარი² და ვიდრე ეკლესიადმდე წილენისა მიიწეოდა და გარე მოვლიდა, რამეთუ ფრიად ურწყული იყო ადგილი იგი, და სრულიად ზემოთ კერძო მუხნარისა³, რომელსა ზედა წარვლო მდინარემან მან და ვიდრე დღეინდელად⁴-დღედმდე დის და მწყურნებოან ყოფს ადგილთა მათ, ვითარცა ხედვენ თუალნი ყოველთანი და ახარებს სლვა მდინარეთა ქალაქსა ღმრთისასა, დაღაცათუ სხტჲსა პირისა მიმართ წინასწარმეტყუელებს სიტყუთა ამით წინასწარმეტყუელი, არამედ ამასცა ზედა უმეტესად მოეზავების, ვითარმედ „სლვა მდინარეთა ახარებს ქალაქსა ღმრთისასა. წმიდა ყო საყოფელი თვისი მაღალმან, ღმერთი მის შორის და იგი არა შეიძრას უკუნისამდე.

რამეთუ ესოდენტა ამათ ეამთა სივრძემან ვერ დაფარა წმიდისა მის საკრველებაჲ, ვერცა დაადუმა ეამთა მიმოვრებაჲმან დიდებულებეჲსა საქმისა მის, არამედ დის მარადის და ქადაგებს წმიდისა მის საკრველებათა და დუმილით მიუთხრობს დიდებულებათა ღმრთისათა.

ესე სასწაული არა უდარეს. არს სასწაულსა მას მოსეს მიერ ქნილსა ზღუსასა მას ზედა მეწამულსა და კუალად უდაბნოსა ზ.დ. კლდისაგან წმელისა აღმოცენებასა წყლისასა და მე ვკგონებ,

¹ მისდევდა] ვიდოდა B. ² მუხნარი] მუხრანი B. ³ მუხრანისა B. ⁴ დღეიდელად A.

* ჩამატებულია აშიაზე A.

- უკუეთუ თქუენცა არა ურწმუნოდ აღვიჩნდეს, ვითარმედ უსუ მისსა მას სასწაულსა უაღრეს არს, რამეთუ მან შემდგომად წიაღსლვასა იერუსალემთასა მასვე ეამსა მეგვიბტელთა ზედა მოქცევით ადგილსავე თუსასა შერწყმით შეყოფილ ქმნა და ეგრეთვე კლდე იგი მადინებელი წყლისა შემდგომად მცირედისა კულადცა კმელ იქმნა, ხოლო საქმე ესე უცხო, საკვრველისა ამის კაცისა მიერ ქმნილი, ვიდრე აღსასრულამდე ჰვიეს და ახარებს ყოველთა მხილველთა და უფროსად მჭუმეველთა მის ადგილისა მყოფთა არა თუ ერთსა დაბასა, გინა სოფელსა, ანუ თუ მარტო წილკანსა, სადა-იგი მდებარე არს მრავალმოღუაწე იგი და სასწაულთა მოქმედი გუამი წმიდისა მის, არამედ მრავალთა დაბათა და სოფელთა მის კერძოსათა, აგარაკთა და ყანობირთა, პირუტყთა და საცხოვართა, მორწყავს და განაძლებს. ესრეთ აღიდებს ღმერთი მადიდებელთა თუსთა, ესრეთ დაუმორჩილებს ბუნებათა და ნი/ვთთა მორჩილთა და ნების-მყოფელთა თუსთა, ვითარ ამთ ნეტართა დაუმორჩილნა ოთხნივე ნივთნი: ჰაერი¹, ცეცხლი, წყალი და მიწა, რომლისა მიერ და რომლისა შორის არს და იქცევის გრძნობადი ესე ყოველი, რამეთუ ერთმან მან საკვრველმან კაცმან განტევებითა ჭიქისათა ჰაერი¹ მორჩილ თუსა ყო, ვითარცა ჩემმან ქრისტემან ფერჯთა ქუეშე თუსთა და მერმე პეტრესთა ლბილი იგი წყალთა ბუნებაი ნივთთა სიზრქისა მტვრთელ-ყო, ეგრეთვე ნივთისა მის სიმძიმე, რომელსა სავსებაი მოაქუნდა ღუნისა, უწვლილესი იგი და უსუბუქესი ჰაერი², მტვრთელი ყო მისსა, ხოლო მეორემან მან ბუნებაი იგი ცეცხლისა მოტყინარისა ნებათა ზედა ტვრთვთა არა შემწუველ, არამედ ცუარ საკურნებელ ქმნითა ყრმათა მათ წმიდათა ემსგავსა, რამეთუ იცის ცეცხლმანცა შეკდიმებაი წმიდათაგან, რამეთუ ბუნებაი თვისი სრულიად დაივიწყა და მორჩილ ექმნა წმიდასა მას. ხოლო რაი ვთქუა ამის ყოვლად საკვრველისა კაცისათუს, რომელი-იგი ზეშთა ჰმატს სხუათა წმიდათა საკვრველებითა, რამეთუ მათ წმიდათაგან მან თითოეულმან თითო ნივთი დაიმორჩილნეს: ერთმან მან ჰაერი² და მეორემან ცეცხლი, ხოლო ამან საკვრველმან კაცმან, ნივთნი ორნი მორჩილ თუსსა ყო. ვიტყუ უკუე მიწასა და წყალსა. რამეთუ მიწაი თუნიერ რომლისავე სათხროლისა და მკუეთელისა თუთ თავით თუსით დაღრმდებოდა და ლბილი იგი და ქუემსრბოლი წყალთა ბუნებაი უვალსა და უჩუეველსა გზასა სრბით მავალობდა,

¹ აჟერი B. ² აჟერი A, ჰერი B.

¹ ყვის B. ² ადგილსა B.

მორჩილქმნილი კუერთხსა მას წმიდისასა და უფროჲსად ბრძანებასა მისსა, რამეთუ ერთი იგი ემსგავსა პეტრეს, ვითარცა ვიტყოდე, ჰაერისა¹ დამორჩილებითა, და მეორე სამთა მათ ყრმათა ცეცხლისა უქმად გამოჩინებითა, ხოლო წმიდაჲ ესე დიდსა მას ღმრთისმხილველსა მოსეს, წყალთა რაინდსა.

არამედ მე კუალად მოვაქცევ თხოვასა ჩემსა და ვიტყუ, ვითარმედ ამის შორის უზეშთაესი მადლი იხილვების და უაღრესი საკრველებაჲ საცნაურ იქმნების, რამეთუ მათ, რომელთაცა ქმნეს² დიდნი იგი საკრველებანი ძუელთა შინა, პირველ ქრისტეს მოსლვისა, გინა ახალსა შინა შემდგომად ქრისტესსა, შემდგომად საკრველებ/ისა ადრე მიიღეს აღსასრული, ხოლო ამის მიერ ქმნილი ესე საკრველებაჲ ჰგეის სამარადისოდ, აღუწოცლად და წარუვალად დის და ახარებს ყოველთა მის კერძოთა ადგილთა კაცთა და საცხოვართა და შემოკრებს³ ერთად დიდებად შემოქმედისა და ბუნებათა დამბადებელისა.

ესევეითარი საკრველებაჲ იხილეს რაჲ მუნ მყოფთა ქრისტეანეთა და გარემოს მკვდრთა ქალაქთა და სოფელთა და შეესმა ყოველთა კიდეთა ქართლისათა სასწაული ესე უცხოჲ, აღიდებდეს დამბადებელსა ყოველთასა და ბუნებათა და წესთა უცხოდ შემცვალებელსა და განმადლიერებელსა მოშიშთა და მოყუარეთა მისთასა და იტყოდეს: „დიდებაჲ მისსა, რომელმან ჰყვის⁴ საკრველი მხოლომან“. ხოლო პატრიაქი იგი წმიდაჲ მუნ მყოფი, მხილველი ამათ საკრველებათა, მიიქცა მცხეთად აღვსებული სიხარულითა და თანანუგეშინის ცემითა. ამათ წმიდათა მიერ მადლობდა ღმერთსა, რომელმან მრავლითა სახიერებითა და ჩუენდა მომართითა მდიდრად წყალობათა მოავლინნა ქუეყანასა ამას ჩუენსა მნათობნი ესე, დიდნი წყარონი საკრველებათანი, მდინარენი უხუებით მომდინარენი სწავლათა საღმრთოთანი, მომრწყველნი ყოვლისა სოფლისანი, სუეტნი და სიმტკიცენი ეკლესიათანი, საფუძველნი მართლმადიდებლობისანი, სიქადულნი და სასონი ქრისტეანობისანი, სათნოებათა კანონი და ძეგლნი ღმრთისმსახურებისანი. „დიდება შენდა, დიდება შენდა, დიდება შენდა ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო და სიბრძნით განმგებელო ყოველთაო, რომელმან ესოდენი მადლი და ნიჭნი უხუებით მოგუფინენ და ესრეთ შემიყუარენ ჩუენ ცოდვილნი და უღირსნი მონანი ესე შენნი“. ესევეითარი და უმეტესი ამისა მადლობანი აღავლინნა კათალიკოზმან ღმრთისა

1 ჰერისა B. 2 ქმნეს B. 3 შემოკრებს A. 4 ყვის B.

მიმართ და მის თანა ყოველმან ერმან, რომელთა იხილეს და რომელთა ესმა ესევეთარი სასწაული.

- ხოლო ამისა შემდგომად განიყარნეს მუნ შეკრებილნი იგი და თჳს-თჳსა ადგილდ მიიქცეს. ხოლო წმიდაჲ იგი თჳსსავე მას მოლუაწებისა სარბიელსა იწყო საგრობად და უმკუტრვალესად მწყსი-
 5 და სამწყსოსა თჳსსა და სწავლითა კეთილითა ზრდიდა მისდა რწმუნებულთა ერთა, ზედადასზედა მიმოვლიდა დაბათა და სოფელთა და ისწრაფდა განფხურად ძირსა ცოდვისასა და ეკლესიათა განამტკიცებდა და ხუცესთა და დიაკონთა დაადგენდა და ყოვლისა წვალებისა და ურწმუნოებისა ძირითურთ ისწრაფდა განფხურად და მრავალთა და ურიცხუთა სასწაულთა მსგავსად მოციქულთა ჰყოფდა და ყოვლით კერძოდ მოსწრაფე იყო მოქცევად ცოდვილთა და ფრიადცა მოსწრაფე იყო, რადთა არავინ დაშთეს ვარეგან ბაკისა ქრისტეს მცნებათასა. ესრეთ აღვსებული დღეთა კეთილთა და
 15 ტვრთითა სათნოებათაჲთა გარდაცემული სიბერედ მიწვეწული ისწრაფდა განჯსნად საკრველთაგან ჳორცთასა და მისლვად სასურველსა მას თჳსსა და შერთვად გუნდსა ყოველთა წმიდათასა და უფრომსად ერთ გუნდსა და მსგავსთავე მისთა მწყობრსა თანა წმიდათა მღღელთმოდღუართაჲსა და ჩუენებად პირსა შემოქმედისა
 20 თჳსისასა. ეუწყა წინათვე განსლვად თჳსი ჳორცთაგან. დღესა ერთსა შემოკრიბნა¹ მოწაფენი თჳსნი და ყოველი მწყობრი ეკლესიისა, მრავალნი სულთა სარგებელნი სწავლანი წარმოუთხრნა და განამტკიცნა და შეტურნა ლოცვითა და აღბეჭდნა ჳუარისწერითა და მერმელა უბრძანა მოხუმა წმიდათა და უხრწნელთა საიდუმლოთა, ეზიარა და ზე აღიპყრნა ჳელნი ლოცვითურთ და იტყოდა: „უფალო, ჳელთა შენთა შევედრებ² სულსა ჩემსა“ და ესრეთ შეისუენა თუესა ავგუსტოსა იმ. ხოლო განისმა რაჲ ჰამბავი ესე, მორბიოდეს ყოვლით კერძოდ და თვთ კათალიკოზნი და ყოველნი მუნ მყოფნი ეპისკოპოზნი და წმიდანი იგი მამანი მის თანა მოლუაწენი და სხუანი ყოველნივე, რომელთა ესმა ესე, მუნ შემოკრებოდეს და ისწრაფდეს თითოეული დიდითა სურვილითა და სარწმუნოებითა შეახლებად მისა. და მრავალთა უძლურთა მიიღეს კურნებაჲ მის მიერ მას დღესა შინა, რომელნიცა სარწმუნოებით შეეხებოდეს. ხოლო მრავალმოღვაწე იგი გუამი მისი თვთ კათალიკოზმან და

1 შემოკრიბნა A. 2 შევედრებ B.

წმიდათა მღვდელთმოდურათა და სხუათა წმიდათა მამათა შიშით და კრძალულებით დაკრძალნეს მუნვე*, სადიდებელად წმიდისა სამებისა და ერთარსებისა, რომელსა შვენის ყოველივე დიდება.

შესხმა[ა] წამება წმიდისა და დიდებულია მოწამისა 228
არჩილისი, მეფისა მის ქართველთასა, რომელი იყო
ნათესავი და ბოგი ხუასროვანთა საარსთა მეფისა და
იწაგა ქართლს შინა ჰიჰუმ მძლავრისა მიერ,
რომელსა ეწოდა ასიმ.**

ბრწყინვალე არს და დიდებულ ვსენებად ყოველთა მოწამეთა, რამეთუ მათ აღიდეს ღმერთი ასოთა თუსთა მიერ, რაჟამს-იგი განი- 10
 ცადებოდეს ცეცხლითა და მახვლითა და სხუთა ფერად-ფერადითა სატანჯველითა და მოსწყდებოდეს სიყვარულისათუს ღმრთისა. ამისთვის ღმერთმანცა აღიდნა იგინი თავისა თუსისა თანა დიდებითა მით ჩუენგან მიუგონებელითა და მიუთბრობელითა თქმულისაებრ წინასწარმეტყუელისა, ვითარმედ: „მე მაღიდებელნი² ჩემნი ვა- 15
 დიდნე და შეურაცხის-მყოფელნი ჩემნი შეურაცხვენი“³. მოვედით ჩუენცა, მარტულთმოყუარენო და უფროსად ღმრთისმოყუარენო, ვეზიარებოდეთ ვსენებასა მოწამეთასა, ნუუუუ და ჩუენ მიერცა არა უღირს იჩინონ დიდებად და ქებად, რამეთუ დაღაცათუ იგინი საუკუნოდ დიდებულ არიან, არამედ ჩუენცა თანამდებ ვართ დი- 20
 დებად მათდა და ქებად ძალისაებრ, რამეთუ ძალისაებრნი გულს-მოდგინებანი მათ მიერცა მისათუალველ არიან, რამეთუ ზეშთა სახიერსა მეფისა მსგავსად ესენიცა სახიერნი და ტკბილნი არიან, რამეთუ ჰნებავს წმიდათა, რაათა, სადაცა მეფე მათი იდიდებოდეს, ეგრეთვე მსგავსად ესენიცა მის თანა იდიდებოდენ და ჩუენ შემს- 25
 ხმელთა და მაღიდებელთა მათთა ნიჰთა უბრწყინელთა უხუჭბით განგყოფდენ და მადლთა უშურველთა მდიდრად მოგუფენდენ, რაათა მობაძვად სიმჴნეთა მათთა გამოგუაჩინენ, ბრძოლად უხილავთა მათ მტერთა და სურვილად საუკუნოათა მათ კეთილთა მოსწრაფედ აღგუადგინნეს. 30

* მომდევნო ტექსტის ბოლო სტრიქონი დაწერილია მხედრულით, არა ბესარიონის ხელით. B-ში არ არის.

** ხელნაწერები: S—3269 (1720-იანი წლ.), B: A—170 (1733 წ.).

¹ შესხმა AB. ² მაღიდებენი B. ³ შეურაცხვანე A, შეურაცხვეუნე B.

 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

რამეთუ ქუეყანისა მეფეთაცა თჳს ეყვის, რაჲთა ¹საყუთარნი
 მეგობარნი მათნი ყოველთა მიერ იპატივებოდინ, რამეთუ პატივნი
 მათნი თავისად პატივად შეურაცხიეს. აწ ვინაჲთგან¹ ესრეთ თანამ-
 5 დებ ვართ მოწამეთათჳს ქებისა შეწირვად, მოვედით, მორწმუნე-
 ნო, განვაწყით ხორო შემასხმელთა და მედღესასწაულეთა და უძ-
 ნობდეთ დიდსა ამას მოწამეთა შორის მნათობსა, რამეთუ ვინ არს
 ესრეთ დიდებულ და სახელოვან ბრწყინვალეებითა ღუაწლთაჲთა²
 10 და წარჩინებულ/გვრგვინოსნობითა, ვითარ ჩუენ ესე მოწამე, ვიტყუ
 უტყუ ჩუენსა ამას სახელოვანსა მეფეთა შორის და წარჩინებულ-
 სა თვთმპყრობელთა შორის და უფროსად³ ბრწყინვალესა გუნდ-
 სა შორის მოწამეთასა სამგზის სანატრელსა არჩილს. ვიცი, რამე-
 თუ ყოველნი მეწამნეთ სიმჯნესა და სიქველისა მისსა შუენიერება-
 15 სა და ახოვანებასა მისსა, ტომ-კეთილობასა და შარავანდელითა მე-
 ფობისათა ზეშთა ქმნილობასა მისსა და სხუთა მრავალთა რაჲთმე
 უხუებასა სიკეთეთა მისთასა, არამედ ესე არარაჲ არს მის თანა,
 არცა რად საგმარ, რამეთუ ესე ყოველი დაუტევა და ნაგევად შე-
 რაცხა საუკუნოსა მისთჳს დიდებისა და წარუვალისა მეფობისათჳს
 სივრცე ქუეყანისა, სიმდიდრე ზღუსა, საუჯგეთა სიმძიმენი, სამეუ-
 ფონი ტაძარნი და გვრგვინი, თჳსნი და ტომნი, ცოლი და შვილნი და
 20 სხუაჲ, რაჲცა ითქმის და მოიგონების სოფლისა ამის საშუებელთა-
 განნი, ვითარცა მტურნი უნდოჲ, ეგრეთ განყარა და ვითარცა ნა-
 გევი განაბნია სიყვარულისათჳს ქუეყანისა და იგი მხოლო შეიყუა-
 რა და ყოველისა განმსყიდელმან იგი მხოლო⁴, ვითარცა ბრძენმან
 25 ეაჭარმან, მოიყიდა და მისთჳს დადვა სული თჳსი. არამედ ჩუენ
 ძალისაებრ ვიტყოდით ღუაწლთა მიმართ სიმჯნით განწყობასა
 მისსა მძლავრისა მიმართ სიტყუს-გებასა და სიკუდილისა მიმართ
 უშიშოებასა და თუ ვითარ ახოვნად გვრგვინოსან იქმნა. დაღაცათუ
 30 ყოველნი მაქებელნი თჳსნი ძლეულად გამოჩინებულ არიან, რამე-
 თუ ღირსებითა ქებათა ვერავინ⁵ მკადრე ქმნილ არს, თვნიერ მის
 ჟამისა წმიდისა ეპისკოპოსისა ლეონტი მრუელისა, რომელსაცა
 მისი სანატრელი ცხორებაჲ და ღუაწლი ვრცელად აღუწერია, ვი-
 თარცა მოგვთხრობს მატიანე ქართველთა ცხორებისა. არამედ იგი
 35 ჟამთა მიმყოვრებითა ვიდრე ჩუენდამდე არა მოწვენილ არს, არცა
 გვხილავს, არამედ მისივე ქართველთა ცხორებისაგან, რომელი
 მისთჳს სულ მცირედ წერილ არსა, ანუ თუ ზეპირით საჩინოობს

¹ ვინაზგან B. ² ღუაწლთათა B. ³ უფროსად B. ⁴ მხოლო B. ⁵ ვერცენ B.

ქამთა სივრცისაგან ვერ დაფარული ბრწყინვალეობა ღუაწლთა მის-
თა და საფლავიცა მისი ჩუენ შორის მყოფი დუმილით მლაღადე-
ბელი სიმკნეთა მისთა. ამისთჳს მცირედისა¹ რაჲსამე და კინოდე-
ნისა ვიკადრე/მეცა უნდომან და გლახაკმან ამან აღწერად მისთჳს
ძალისაებრ ჩემისა და არა თუ სიდიდისაებრ სიმკნეთა მისთასა და
ბრწყინვალეობისა. რაჲთა არა უმეტესმან ღუმილმან ულრმესსა და-
ვიწყებასა მისცეს ბრწყინვალე იგი ღუაწლი მისი და ჩუენ დაგ-
უპირდეს დიდი იგი შესაძინელი ორკეძოთა ნიკთა უხუებისანი.

აწ მოვედით, ღმრთისმოყუარენო, მოყვენით ყურნი თქუენნი
და გულსმოდგინედ ისმინეთ: ესე სამგზის სანატრელი არჩილი იყო, 10
ვითარცა უწყით, ყოველთა მეფე ქართველთა, რომელსა სრულიად
უპყრა საზღუარნი ყოვლისა საქართველოსანი ანაკოფსით ვიდრე
დარუბანდამდე. იყო ნათესავი დიდთა მეფეთა ხუასროვანთა დი-
დისა მეფისა ვახტანგის ძეთა ძე, მეხუთე შვილისშვილი, ძე სტე-
ფანოზ მეფისა. ამისათჳს ვაჯსენე ნათესაობა მეფეთა და თჳთმპყ-
რობელობაჲ, რაჲთა ამით უმეტესად² გამოვაჩინო დიდებულე-
ბაჲ მისი, თუ ვითარ ესრეთ ნაგვეად შერაცხა ესოდენნი ესე დი-
დებანი და საწუთოსა³ ამის სიმდიდრენი და სუფევეანი.

მომეცით კადნიეებაჲ, რაჲთა ვთქუა რაჲმე მცირედი არა
უცხოოდ აღსაჩენელი თქუენისაცა გულისწმის-ყოფისა, დაღაცათუ 20
უცხო არს ესე, რომელსა მეგულეების თქუმაღ.

რამეთუ რავედენნი გასმიესთ ყოველსა ქუეყანასა შინა დიდნი
იგი წმიდანი მოწამეთა საჩინონი ბრწყინვალეებანი, ვითარ იგი დი-
დებულ არიან და ქებულ ანგელოზთა და კაცთა მიერ, არამედ
მე ესრეთ ვკგონებ, ვითარმედ ესე მათ ყოველთა შორის უმეტესი 25
თა საჩინოებითა ბრწყინავს.

რამეთუ არა სადა სმენილ არს თჳთმპყრობელთა მეფეთა მოწა-
მებაჲ, ვითარ ჩუენი ესე მოწამე სამგზის სანატრელი არჩილ. და-
ღაცათუ დიდნი არიან და საჩინონი სხუანი მოწამენი სასწაულთა
და საკვრველებათა მიერ ზეშთა გამოთქუმისა⁴, არამედ სხუად არს 30
სისხლი მეფისა და სხუად მკედრისა, სხუად მთავრისა და სხუად
მონისა, არამედ რომელი იგი არს აღმწონელი და ყოვლისა გამოძ-
ძიებელი თუალუხუავითა⁵ მით განკითხვათა მსჯავრითა მან უწყის
ასე ყოველი, არამედ თქუენ მეორედ მელოდეთ რაითა უწინარეს-
ნი და დასაბამნი ღუაწლისა მისისანი წარმოგითხრნენ⁶ და მერმე 35
გამოგისახო დიდი იგი ღუაწლი მისი, თუ ვითარ აღირჩია ნებსით

¹ მცირედისაჲ B. ² უმეტესად A. ³ საწუთოსა B. ⁴ გამოთქმისაჲ B. ⁵ თუ-
ალუხავითა A. თუალ-უხეთა B. ⁶ წარმოგითხრე B.

v თსით დადება თავისა თსისა. და თვთ უწოდებელად იქმნა მსხუ-
ერპლ წმიდაა და საკუერთხ უბიწოდ და თუ ვითარ სისხლითა თსი-
თა განაშუენა/ეკლესიანი ჩუენნი და ვითარ მძლე ექმნა ხილულთა
5 და უხილველთა მტერთა და სისხლითა თსითა ყო მშუდობაა ქართ-
ველთა შორის, ანუ პირველ, ანუ უკანადასენელ.

რამეთუ ეამსა მას ოდეს მიშუებითა¹ ღმრთისაჲთა გამოსაც-
დელად² ქრისტეანეთა გამოჩნდა ცრუ იგი მოციქული სარკინოზთა
შორის, ბილწი იგი სჯულისმდებელი მოჰამედ, ვითარცა იტყუს
მისთვის მოციქული პავლე, ვითარმედ: „ვინაჲთგან არა შეიწყნარე-
10 სო სიყუარული³ ცხორებისა, ჭეშმარიტი იგი სიბრძნე მოუვლინოს
სული საცთურებისა, რაჲთა რწმენესო მისი და მით დაისაჯნენო“.
ესევეითარი რაჲ უკეთურებისა საცთური გამოჩნდა თანა-შეწევნითა
ეშმაკისათა, მყის განეფინა* გესლი იგი საცთურებისა მისისა მრ-
ვალთა თესლთა შორის, რომელთაცა წმიდათა მოციქულთა ქადა-
15 გებაჲ არა შეეწყნარა, რომელთა იგი სიტყუაჲ ცხორებისა უქა-
დაგეს ყოველსა სოფელსა.

ხოლო შემდგომად სიკუდილისა ცრუისა მის მოციქულისა დიხ-
წულმან მისმან ყრუმან, რომელსა მურვანცა ეწოდებოდა, აღიზა-
20 ხა ყოველთა ქრისტეანეთა ზედა, ვითარცა ლომმან მძუნვარემან და
ვითარცა მწეცმან ბოროტმან და პირველად მოიწია საქართველო-
სა ზედა ფრიადითა რისხევითა და გულსწყრომითა დიდითა, რო-
მელსა ყვა ლაშქართა სიმრავლე ურიცხვ, რომელსა ვერ იტევდა
ქუეყანა ესე. მაშინ წმიდაჲ ესე ჯერეთ ჰაბუე იყო ჰასაკითა⁴ ძმისა
მისისა უხუცესისა თანა, რომელსა ეწოდა მირ, რამეთუ ორნი ესე
25 ძმანი მირ და არჩილ მეფობდეს სრულიად საქართველოსა ზედა.

ხოლო მოწევნასა მას მურვან ყრუსასა ივლტოდეს აფხაზეთად,
რამეთუ ვერვინ შემძლებელ იყო წინა-დადგომად სიმრავლისათჳს
ლაშქართასა. ამისთვის შიში დიდი მოიწია ყოველთა ქრისტეანეთა
ზედა. ხოლო შემო-რა-ვიდა ქართლად, შემუსრა ყოველივე შენე-
30 ბული და სიმაგრენი საქართველოსანი და გარდავიდა იმერეთად და
აღიესნეს ყოველივე არენი იმერთანი და ვერლარა იტევდა სიმრავ-
ლითა. ხოლო ესე ორნი ძმანი მიივლტოდეს აფხაზეთად, და მუნ-
შეწყუდებულნი იმაღვოდეს. და უსჯულო იგი დაბანაკებულ იყო
ეგრის წყლით ვიდრე ცხენისწყლამდე. ხოლო წმიდაჲ იგი არჩილ

¹ მიშუჭბითა A, მიშუებითა B. ² გამოსაცდელ A, გამოსაცდელ B. ³ სიყ-
უარული B. ⁴ აჰსაკითა AB.

* მომდევნო „მცირელთა ეამთა“ ვადახაზულია A.

და შირ ვეედრებოდეს ღმერთსა და უბიწოსა დედოფალსა ღმრთის-
შმობელსა, რაათა მოუვლინოს/მათ შეწევნა მის მიერი, და იცხნეს
იგინი ჭელთავან მათთა. მაშინ ისმინა ღმერთმან ლოცვაჲ მართალ-
თაჲ, რომელი-იგი განმზადებულ არს შეწევნად მოშიშთა სახელისა
მისისაჲთა.

ღამესა ერთსა გამოუჩნდა წმიდაჲ დედოფალი ღმრთისშმო-
ბელი წმიდა არჩილს და პრქუა: „აღდეგ და ებრძოლე უსჯულოთა
მათ, რამეთუ ანგელოზი უფლისაჲ წინა წარგიძლუეს თქუენ და
თქუენ წილ უფალი ბრძოდის“. მაშინ აღდგეს ორნი ესე ძმანი, შირ
და სანატრელი არჩილ, მცირედითა ტაძრულთა კაცითა და რა-
ოდენიმე სხუანიცა კაცნი ებოვა მათ და მიჰმართეს მათ ზედა მინ-
დობითა ღმრთისაჲთა და შეწევნითა ყოვლად წმიდისა ღმრთისშ-
შობელისაჲთა და დაესხნეს! ღამე იგი და მონანი მისნი მათ ზედა.
მასვე ღამესა მოუვლინა ღმერთმან უსჯულოთა მათ ქარი სასტკო
და წვაჲ მძაფრი, ვითარცა იგი პირველ მეგვპტელთა ზედა, და აღ-
დგეს მდინარენი იმიერ და ამიერ და ერთმან მან მდინარემან წა-
რილო მკედრობაჲ იგი, რომელი მიერ დაბანაკებულ იყო, და მიე-
რითგან ეწოდა მდინარესა მას ცხენისწყალი და მეორემან მან
მკერცხლი ერისა და ეწოდა მდინარესა მას აბაშა. და მათცა, რა-
ოდენი ძალ-ედვა, დაიწყეს კოცვად და სრვად, არამედ სიმრავლი-
საგან არა დააკლდა, რამეთუ მსგავს იყვნეს ფურცელთა ხისათა.

ესე რა იქმნა, ვერღარა დადგეს მუნ, არამედ აღიძრნეს მუნით,
ჩავლეს გურია და წარვიდეს მისლვად სამეუფოდ ქალაქად კოს-
ტანტინეპოლედ, არამედ მუნცა რისხვითა ზეგარდამოდთა ზღუასა
შინა დაინთქნეს.

ხოლო ესე ორნივე ძმანი მეფენი ქართლისნი მოიქცეს მშუდო-
ბით და იწყეს შენებად საქართველოსა თემთა, რამეთუ ძლიერად
განერყვნა უსჯულოსა მას.

შემდგომად ამისა წარტდეს რაჲ ორმოცდაათნი წელნი, კუალად
მოვიდა უსჯულოჲ ჰიქუმ, რომელსა ეწოდა ასიმ, იგიცა ნათესავი
მოჰმედისნი. მანცა მოაოჯრა და შემუსრა ყოველი სიმაგრენი ქარ-
ლისანი² და ეკლესიათა იწყოჲ ქცევად და ოჯრებად. და მიჰმართა
შესლვად კახეთად, რაითამცა მოაოჯრა იგიცა და უმკვდრო ყო. და
იყო შიში დიდი მეფეთა და მთავართა ზედა და ყოვლისა ერისა,
რამეთუ ვერვინ შემძლებელ იყო წინა-აღდგო/მად. რამეთუ ვინა- v 35

1 დაესხნენ A. 2 ქართლისანი] საქართველოსანი B.

მთგან განერყუნა¹ ყრუსა მას. დაღათუ გარდაევლნეს² ქაშნი მრავალნი მშვდობით, არამედ არღარა მოგებულ იყო კუალსა თვსსა.

- ხოლო წმიდამან არჩილ შემსგავსებულად³ სიმწნისა და ახოვნებისა თვისისა, და უფროასად ვთქუა, ქეშმარიტი ფრიადისა მის ღმრთისმსახურებისა მისისა და ცეცხლებრ მოტყინარისა მის სიყუარულისა⁴, რომელი აქუნდა ღმრთისა მიმართ, განიზრახა⁵ განზრახვა⁶ კეთილი, არა უმსგავსოა⁷ სიქველისა მისისა, რაათა მივიდეს წინაშე ჰიჭუმისა და დადვას სული თვისი ესეოდენთა ქრისტეანეთათვს მსგავსად⁸ მეუფისა, ვითარ-იგი მან დადვა სული თვისი ჩუენთს. ეგრეთვე ამან ნეტარმან ესრეთ განიზრახა და ესრეთცა ქმნა, რამეთუ მოსლვასა მას ჰიჭუმისასა, უხუცესი ძმა⁹ ამის ნეტარისა¹⁰, რომელსა ეწოდა მირ, ადრევე გარდაცვალებულ იყო და არა დაეტვეა ძე წული და ესე იყო მონაცვალე მეფობისა მისისა. მას ქაშსა იქცეოდა აფხაზეთად ესე ნეტარი. ხოლო განზრახვა¹¹ იგი ესე იყო, რაათა მივიდეს და ეზრახოს მძლავრსა მას უღმრთოსა მშვდობისათვს¹² ქუეყანისა და დაცუვისათვ¹³ ეკლესიათსა უვნებულად და არცალა იძულებად დატევებისათვს სჯულისა. და უკუეთუ ესრეთ არა იქმნეს, რაათა წამებისა მიერ გვრგვნითა უზრწნელებისათა შეამკოს თავი თვისი და სისხლითა თვისითა განაშუენოს ეკლესია ქრისტესი. რამეთუ იტყოდა წმიდაჲ. იგი, ვითარმედ: „უმჯობეს არს სიკუდილი ჩემი, ვიდრეღა კუალად განრყვნად ეკლესიათა ქრისტესთა და ოწრებად ქუეყანისა ამის“. რამეთუ აღირჩია მსგავსად¹⁴ ქრისტესა, ვითარცა ვთქუ, სულისა თვისისა დიდებად საჯსრად. ქრისტეანეთათვს, მსგავსად ქრისტესსა და ეგრეთცა იქმნა. რამეთუ, ვითარცა სისხლმან ქრისტემან, რომელი ჩუენთვს დაითხია, გვჯსნნა ყოველნი ჯელთაგან¹⁵ ეშმაკისათა. ეგრეთვე სისხლმან ამისმან, მობაძვად მჯსნელისა ჩუენისა დათხეულმან, იჯსნნა მას ქაშსა ველთაგან უსჯულოსა მის მძლავრისათა და ვიდრე აქამომდე იჯსნის ეკლესიათა ჩუენთა, რამეთუ ვითარცა მდინარემან დიდმან მრავალ ქამ დაგუბებულმან და მერმე გამოშუეებით ზედა მიტევებულმან წარიღის ყოველივე წინა-დამთხუ/ეული, ეგრეთვე სისხლმან მისმან წმიდამან ქრისტესთვს დათხეულმან ეკუეთა რაჲ მძლავრსა მას უკეთურსა, წარიღო და უკუნ-აქცია უსჯულო იგი მტერი ქრისტესი და ესოდენი იგი სიმრავლე მხედრობისაჲ მისი-

¹ განერყუნა A. ² შემსგავსებულად B. ³ განიზრახა B. ⁴ განძრახვა B.

⁵ უმსგავსო A. B. ⁶ მსგავსად B. ⁷ ძმა B. ⁸ ნეტარისა B. ⁹ დაცუვისათვს B.

¹⁰ მსგავსად B. ¹¹ ჯელთა B.

* შემდეგ გადაშლილია „მისისა“ A.

საა. და უკუეთუმცა ესე ესრეთ არა ქმნილ იყო, სრულიადმცა¹ აღ-
კოცილ იყო საქართველოსა შინა ქრისტიანობაჲ, რამეთუ უმეტე-
სითა გულისწყრომითა და უმძუნვარესითა რისხვითა, უფროას
ყრუჲსა მის, ესე ბორჯდა ჩუენ ქრისტიანეთა ზედა და ენება მოს-
პოლჲჲა ჩუენი

5

წარმოვიდა მიერ და მოვიდა ჭიჭუმის თანა, რომელსა ეწოდა
ასიმ. და ვითარცა ცნა მოსლჲჲა სანატრელისა ამის, განიხარა
ფრიად, აღდგა და მიეგება წინა და დიდითა დიდებითა და სიხა-
რულითა უზომოთა შეიწყნარა და, ვითარცა შუენოღ² დიდებუ-

10

ლებსა მისსა, ეგრეთ პატივით მოიკითხა. და დღე იგი დაყვეს
ერთობით და აქო სიკეთე და სისრულე ქასაკისა მისისა და უფ-
რომსად შუენიერებაჲ პირისა მისისა. და შეუყუარდა ქცევა და
წესიერებაჲ მისი. და დიდითა პატივითა პატივს-ცემდა. და გა-
ნუსუენებდა და ნიჭთა დიდ-დიდთა ანიჭებდა, რამეთუ ღირსცა იყო

15

სანატრელი ესე ზეშთა დიდებულებისა და პატივისა არა ხოლო
თუ ოდენ მეფობითა და გუართა სიმაღლითა, არამედ უფროასად
შესახულებითა და ანაგებთა ბრწყინვალებითა, და უმეტესად ჭეშ-
მარიტი ითქუმოდენ, შინაგანისა სულისა ბრწყინვალებითა და სათ-
ნოებათა სიკეთითა. რამეთუ იცის სათნოებათა სიკეთემან შეკდი-

20

მება უღმრთოთაცა, ვითარცა იგი გასმიესთ დანიელისათჳს წინა-
წარმეტყუელისა, ვითარ-იგი განბრწყინდა ქალდეველთა შორის,
ეგრეთვე ესე მძლავრი დაღაცათუ უღმრთო იყო, არამედ სიკეთისა
მისისაგან და დიდებულებისა ეკდიმებოდა და პატივსცემდა და

25

გონებდაცა უგუნური იგი პატივთა მათ მიერ და ნიჭთა მრავალ-
თა აღთქმითა³ აცთუნოს ახოვანი ესე მწედარი ქრისტესი, რომე-
ლი-იგი თვთ ნეფსით თვისით უწოდებულად მოსრულ იყო, რაჲთა
იქმნეს მსხუერპლ წმიდაჲ უფლისაჲ და საკუერთს⁴, უბიწოჲ შე-
წირულ. ამისა შემდგომად იწყო ღიჭნით სიტყუად მისა და ცთუ-

30

ნებად და აწუევდა დატეგებასა/ქრისტიანობისასა და აღუთქმიდა
ნიჭთა დიდ-დიდთა, რაჲთა აცთუნოს იგი, და წინა-უყოფდა პატივ-
თა და საშუებელთა საწუთოასათა⁵ და მეფობათა და გელმწიფე-
ბათა⁶ მამა-პაპურთა, უკუეთუ იქმნეს სარკინოზ და ერჩდეს სჯულ-
სა ცრუ მოციქულისა მათისასა, რომელი ესე სმენადცა ძნელ უჩნდა
ნეტარსა მას. და არცალა თუ გონებით მოსაგონებლად, რამეთუ
გონებითა განიცდიდა კეთილთა მათ საუკუნეთა, და მიხედვიდა დი-

35

1 სრულიადცა B. 2 შეწნოდაA, შეწნოდა B. 3 აღთქმითა B. 4 საკურთხ, B.
5 საწუთროსათა B. 6 გელმწიფობათა A.

- დებათა და პატივთა მოუგონებელთა და მიუწოდომელთა, რომელი
 შიელის მოყუარეთა ღმრთისათა და მოთმინეთა სახელისა მისისათა.
 და მტკიცითა გონებითა და უშიშითა სიტყვთა მიუგო და ეტყოდა:
 „ნუ იყოფინ ჩემდა სმენადცა სიტყუაჲ ეგე შენი, მ მძლავრო, ვი-
 5 თარმცა დაუტევე* ქრისტე ღმერთი ცხოველი, რომელი იგი არს
 ღმერთი ჭეშმარიტი ღმრთისაგან ჭეშმარიტისა, ძე დაუსაბამოასა
 მამისა და თანასწორი ყოვლად წმიდის სულისა, რომელი იგი უკუ-
 ანამსკენელთა დღეთა წსნისათჳს კაცთა ნათესავსა გარდამოკდა ზე-
 10 ცით და ჳორცნი შეისხნა ყოვლად უბიწოსა ქალწულისა მარიამი-
 საგან და ჩუენგან მიღებულითა მით ჳორცთა სიკუდილი დაით-
 მინა და დაეფლა და აღდგა ღმრთეებისა ძალითა და ამალდა ზე-
 ცად და მის თანა აღამალა ბუნებაჲ ჩუენი და კუალად მომავალ
 არს დიდებითა ღმრთივ-შუენიერითა განსჯად ცხოველთა და მკუ-
 15 დართა და მოგებად კაცად-კაცადისა საქმეთა მათთაებრ. და უკუ-
 ეთუ ვისმინო შენი, უწყოდე, ვითარმედ „შემდგომად მცირედისა
 მოკვდე მეცა თქუენებრ¹ სიკუდილითა ბოროტითა და საკუნოდ²
 ვიტანჯებოდე. და უკუეთუ შენ მომკლა სახელისათჳს მისისა, მის
 თანაცა აღდგე და მის თანა ვიდიდო და მის თანაცა ვსუფევედ სა-
 უკუნოდ და დაუსრულებელად“. და ესრეთ მოკლითა ამით სიტყვთა
 20 ღმრთივ-შუენიერად გამოუსახა საიდუმლოჲ ჩუენისა ცხორებისა
 და განგებულებაჲ განკაცებისა მისისა და მყის განუკუეთა ნებაჲ
 232 იგი მისი საეშმაკოჲ და უსიტყუელ-ყო ბილწი იგი მთავარი/და მის
 თანა სირცხლეულ-ყო მთავარი ბნელისა³ ეშმაკი, მომპოვნებელი
 იგი ყოვლისა ბოროტისაჲ. ხოლო ანგელოზთა ესმა რაჲ ესე აღ-
 25 სარებაჲ, განიხარეს და აღტყუელვითა კელითათა აქეს განმაძლი-
 ერებელი მოწამისაჲ და შეასხმიდეს ახოვნებასა და უშიშად კად-
 ნიერებასა⁴ მოღუწისასა, ხოლო ქრისტე თანა-მდებ ექმნა კადნი-
 ერად აღმსარებელსა მისსა წინაშე მეფეთა და მთავართა, რაჲთა
 მანცა აღიაროს წინაშე დაუსაბამოასა მამისა თჳსისა და წინაშე ან-
 30 გელოზთა მისთა წმიდათა.

ხოლო ესმა რაჲ მძლავრსა მას უკეთურსა ყოველი ესე სიტ-
 ყუანი მოწამისანი და იხილა სიმტკიცე მისი შეურყეველი, დაუკ-
 ურდა ფრიად. და შესცვალა სიმშუდე მისი რისხვად და ზაკუეთი⁵
 მოპოვნებულნი ლიქნანი გულისწყრომად არა შეიკდიმა დიდებულე-

¹ თქუენებრ B. ² სკნოდ A, სკნდ B. ³ ბნელისა+ბნელისა B. ⁴ კადნი-
 ერებასა A. ⁵ ზაკეთ B.

* შემდეგ გადაშლილია „სკულ“ A.

ბისაგან მისისა, არცა პატივსცა შუენიერებასა მისსა, არამედ მყის უბრძანა შეპყრობად მისი და წარგზავნა იგი* საპყრობილედ მრავლითა ჭირითა და იწროებითა, რამეთუ ჰგონებდა იგი, ნუ უკუე შიშითა სატანჯველთადათა მოდრიკოს შეურყეველი გონებად მისი, რამეთუ ღონისძიებით ისწრაფდა გარდაქცევასა მისსა. ხოლო წმიდა იგი სიხარულით და არა მწუხარებით მივიდოდა¹ საპყრობილედ პირითა მხიარულითა, ვითარ თუმცა სასძლოდ მიიწოდებოდა და არა საპყრობილედ, და მადლობასა აღუარებდა ღმერთსა, რომელ ღირს იქმნა სახელისათჳს მისისა ესევეთარსა აღსარებასა წინაშე მეფეთა და მთავართა და მერმე მისთჳს პყრობილებასა. და ვითარცა მივიდოდა საპყრობილედ, მგზავრ გალობდა ფსალმუნთა დავითისთა და იტყოდა: „აღგამალო შენ, უფალო, რამეთუ შემივედრე მე და არა ახარე მტერთა ჩემთა ჩემ ზედა“. და ვიდრე დასრულებამდე სრულ-ყო ფსალმუნი ესე და შე-რა-ვიდა დილეგსა მას ბნელსა, იწყო უმეტესითა გულსმოდგინებითა ღოცვად და ვედრებად ღმრთისა მიმართ, რადთა არა მოუძღურდეს აღსარებისა მისგან და სრულ იქმნესცა წამებად მისი და ითხოვდა შეწვენასა მის მიერსა, რადთა მრავლითა მით მოწყალებითა მისთა ღირს-ყოს ნაწილსა მკედრობისა წმიდათა თანა სუფევასა შინა დაუსრულებელსა, რომელთა იგი სიკუდილითა სანატრელითა უკუდავებად² მოიგეს. კუალად იხარებდა იგი სულითა და მადლობდა ღმერთსა და უფროჲს პალატთა სამეფოთა განისუენებდა მას შინა მხიარულებით შეკრული ჯელით და ფერჯით ჯაჭვთა მრჩობლითა და ეცინოდა უსჯულომსა მის სიციბილსა და ჰნატრიდა აღსასრულსა მართალთასა და ღოცვიდა მიმდემად და ზედაჲსზედა, რადთა არა დაიხრწიოს მტერისა მიერ ბოროტისა წინამდებარე იგი ღუაწლი მისი, არამედ მოწამესა ძალი მადლისა ზეგარდამო ფარვიდა და მკლავი უფლოსად შეეწეოდა და განაძლიერებდა, ხოლო საპყრობილესა მას შინა ზეგარდამოჩუენებანი და ანგელოზთა ხილვანი და ნუგეშინისცემანი და განძლიერებანი ყამთა მიმყოვრებითა ჩუენგან ზედა-მიწეენით უსმენელ იქმნა.

ხოლო მძლავრი იგი ბოროტი განიზრახვიდა³ ფრიად. თუ ვითარ რომლითაცა ღონითა მიაქციოს სჯულსა მისსა, რამეთუ არა ენება სიკუდილი მისი შუენიერებისათჳს ხატისა მისისა და სიმადლისათჳს და სისრულისა ჰასაკისა მისისა, რამეთუ კორცთმო-

1 მივიდოდ A. 2 უკვდავება B. 3 განიძრახვიდა B.

* „იგი“ ჩამატებულია გადაშლილი „ბრძანა“-ს მაგივრად A.

საქართველო

- ყუარე იგი და მსგავსი¹ პირუტყუთა უგუნურთა ჯორციფლად² ნიზრახვიდა³ და პირუტყულად ხეღვიდა და გარეშე ჯორცთა ფე-
როვნებასა აქებდა და დაუკრდებოდა ყუავილოვნებაჲ იგი სახისა
5 მისისაჲ. და ყოვლადვე უმეცარ იყო უგუნური იგი შინაგანსა მას
შუენიერებისა სულისა მისისასა, რომლისა სიკეთესა წინაწარმეტ-
ყოელი განკვრვებით იტყოდა: „უფალო, ეც სიკეთესა ჩემსა ძალი“. ამის სიკეთისათჳს ილუწოდა ახოვანი იგი, რაჲთა უბიწოდ დაუმარ-
ხოს უკუდავსა მას სიძესა, რაჲთა მის თანა სუფევდეს სასძლოსა
10 მას ზეცისასა და მის თანა გამობრწყინდეს, ვითარცა მზე აღთქუ-
მისა³ მისებრ უტყუველისა სასუფეველსა მამისა, მათისასა, და
ცხოვრებაჲ ესე წარმავალი და დიდებაჲ და სუფევავა ქუეყანისა, ვი-
თარცა მტურერი, განეყარა და არარად შეერაცხა.
- მაშინ უკუე წარმოდგა მთავარი ერთი გარდაბანელი, მიქცეუ-
235 ლი სარკინოზად, წინაშე ასიმისა, რომლისა მამის ძმად მისი მო/ეკ-
15 ლა წანართა და მკლველნი იგი მისნი განერივნეს მშვდობით პაპასა
არჩილისასა, ადარნასე მეფესა. ამისთჳს უკუე შური იგო გარდაბა-
ნელმან მან მთავარმან უკეთურმან და ჰრქუა ასიმს: „არა უწყია,
დიდებულო მთავარო, თუ ვინ არს ესე არჩილი? ესე არს ძე სტე-
ფანოზ მეფისა, ნათესავი დიდისა მეფისა ვახტანგისი, რომელი იყო
20 შვილისშვილი მირიან მეფისა, ძისა ქასრესი⁴, მეფისა მის სპართა-
სა. და ესე იყო მამისა თჳსისა თანა, რაემს-იგი დაჰფლვიდეს სა-
განძურთა სამეფოსა ქართლისასა. და იგიცა ყოველივე იცის, რომელ
ჰერაკლე⁵ მეფემან ბერძენთამან დაფლა საგანძური თჳსი, რა-
მეთუ ჰერაკლეცა⁶ უჩვენებდა სადა-იგი დაჰფლვიდეს“.
- 25 მ უსჯულოსა მას შემასმენელისა, მ ბოროტსა მას განმზრახსა⁷.
ვითარ ემსგავსა იუდას განმცემელსა და არა ჰრცხუნოდა პირვე-
ლისა მის თჳსისა განდგომილებისაგან და მერმე სჯულისა უარის-
ყოფისათჳს. და იქმნა იგი შინა-განცემელ, არა შეიკდიმა პატროსნე-
ბისაგან მისისა და ესევითარისა მის კეთილისა პატრონისა თჳსისა
30 და არარაჲს მავნებელისა და ესრეთ აღსძრა მის ზედა მძლავრი იგი
უსჯულო და აღსჭურა სიკუდილად მისა. დადაცათუ მას ნეტარსა
ფრიადითა წადიერებითა აღრევე სუროდა სიკუდილი ქრისტესთჳს,
რაჲთამცა აღრე მიემთხვოს სასურველსა თჳსსა, არამედ, ვაჲ
მისთჳს, რომლისა მიერ მოვიდეს საცთური სიტყუსაებრ უფლისაჲ.
- 35 ესმა რაჲ ესე ყოველი ასიმს გარდაბნელისა მიერ, კუალად

¹ მზგავსი B. ² განძრახვიდა B. ³ აღთქმისა B. ⁴ ქარსესი B. ⁵ ჰერაკლე B.
⁶ ჰერაკლეცა B. ⁷ განძრახსა B.

ესმა რაჲ ესე უსჯულოსა მას, აღივსო გულისწყრომითა¹ და უპრობელითა, არღარა სიმშვიდით პირველისაებრ და ლიქნით ეზრახა², არცალა აღთქმითა³ და ქადებითა ნიქთა და პატივთაითა, არამედ მკსინვარედ და საზე ბოროტებით მიუგო წმიდასა მას. 234
5 „ვინაფთჲან არა გნებავს ცხოვრება თავისა შენისა და უმჯობესი შენი და მოკუდავისა მიმართ დაგიც სასობაჲ, ჯერარს, რაჲთა შენცა მოკუდე⁴ ბოროტად“. მაშინ აღივსო სამგზის სანატრელი სიხარულითა და მიუგო ჳმითა მალლითა და პრქუა: „მეყავნ მე და ყოველთა მეგობართა ჩემთა სიკუდილი ჩუენთვს მომკუდარისა მისთვს მეუფისა, რაჲთა მისთანაცა ვსუფევდეთ“. მაშინ ბრძანა უსჯულომან წარკუეთა თავისა მისისა.

და ესრეთ უმსჯავროდ⁵ განსცა მისთვს სიკუდილისა განჩინებაჲ, არა პრიდა სიკეთესა მისსა, არა შეიკლიმა დიდებულებისაგან წარჩინებულებისა მისისა. განიყვნეს გარე ტარივი იგი ქრისტესი, ნებ- 15
სით⁶ მოსრული იგი საკუერთხი შესაწირავად უფლისა⁷, რაჲთა შეიწიროს სულად სულნელად⁸ საკურთხეველსა მას ზეცისასა. და გამოვიდა პირითა მხიარულითა, ვითარცა სასძლოდ მიმავალი და არა თუ სიკუდილად. და ეგრეთცა ჯერ-არს თქუმაღ, რამეთუ ზეცისა სასძლოდ მიიწოდებოდა ქრისტეს თანა სუფევად და დაუსრულებულად მეფობად და ბრწყინვიდა პირი მისი, ვითარცა პირი ანგელოზისაჲ.

მაშინ მკირედ დრო ითხოვა, რაჲთა ილოცოს. და ვითარცა დრო სცეს, მოიდრიკნა მუგლნი და ცრემლით იატაკსა დააღტობდა. და მერმე ჳელნი აღიპურნა ზე და დიდად მადლობასა აღუარებდა მე- 25
უფესა, რომელ ღირს იქმნა ესევითარსა აღსარებასა სახელისა მიჯისათვს და სიკუდილსა⁹ და ილოცა დაცვისათვს ეკლესიათასა და მსაქართველოსა შინა გაძლიერებისათვს ქრისტეანობისა. და მერმე ილოცა მეუღლისა და შვილთა თვსათვს, რაჲთა სარწმუნობასა შინა ქრისტესსა დაემტყიცნენ, რამეთუ ორნი ძენი ესხნეს ამას ნე- 30
ტარსა და ორნი ასულნი და იგინი პირველივე შეჳედრნა სარწმუნოთა კაცთა. და კუალად ილოცვიდა და იტყოდა: „უფალო ღმერთო, რომელნი ავსენებდენ ღუბწლთა ჩემთა და სახელითა ჩემ ცოდვილისა მონისა შენისათა გეჳედრებოდიან, აღუსრულე ყოველი

1 გულისწყრომითა B, 2 ეძრახა B, 3 აღთქმითა B, 4 მოკუდე B, 5 უმავროდ A, 6 ნიქსით B, 7 უფლისა B, 8 სრულნელად B.

* „სიკუდილსა“ შემდეგ გადაშლილი „მისთვს“-A.

- კეთილი თხოვად მათი და აღავსენ იგინი უხუებითა კეთილთა ნიჭთა შენთაათა¹. და მერმე ილოცვიდა და მჭურვალედ ევედრ/ებოდა, რამთა ღუაწლი მისი სრულ-ყოს და აღრაცხოს სრულთა წმიდათა თანა, რომელთა მისთვის სიკუდილი თავს იღვეს, და რამთა ღირს იქმნეს გვრგვნსა ზეცისა ჩინებისასა. და ვითარცა სრულ-ყო ლოცვა² იგი, აღდგა ზე და მერმე წარუპყრა ქედი თვისი და უბრძანა, რამთა სრულ-ყონ ბრძანებული მათდა.
- ხოლო მტარვალთა აღმალნეს მარჯუენე მათი და უხეთქნეს ქედსა მახულითა და ესრეთ წარკუეთეს თავი იგი ღმრთივ-შუენიერი თუესა მარტსა ოცსა. და აღვიდა უკუდავსა მას ცხორებასა, სადა იგი ბრწყინავს ნათელი თუალთშეუდგამი და მჭედრობანი უჯორცოთანი დაუცხრომელითა ვმითა ლალადებენ სამგზის წმიდა ვალობასა, სადა იგი არს სიხარული გამოუთქუმელი³, შუება დაუსრულებელი, დიდებად მოუგონებელი და სიმდიდრე დაულევენელი და ოხრაჲ დღესასწაულთა მოუკლებელი, სადა იგი სუფევენ გუნდი წმიდათა მოციქულთა და წინაწარმეტყუელთანი, სადა იგი ზადიკობენ მღდელთ-მოძღუართა და მამათა სიმრავლენი და წმიდათა მოწამეთა აღურიცხუელი⁴ მჭედრობათა ბრწყინვალეზანი და ღმრთივ-შუენიერად განსცხრებიან, მუნ შეერთო და მუნ იხარებს და მუნ იშუებს ძელითა მით ცხორებისათა და აღივსების სიტკბოებითა მით მიუწდომელითა და ხედავს პირსა ქრისტესსა უსაზღუროსა⁵ მას შუენიერებასა და ზეშთა ყოველთა სიკეთეთასა და განიცდის დიდებასა მას მოუგონებელსა წმიდისა და განუყოფელისა სამებისა ერთღმრთეებისასა თუნიერ სარკისა და სახისა და სხუათა მათ მოუგონებელთა კეთილთა შინა იშუებს და განსცხრების, რომელი განუმზადა ღმერთმან მოყუარეთა თვისთა, რომელი თუალმან არა იხილა, ყურსა არა ესმა და გულსა კაცისასა არა მოუჯდა და ჩუენთვის ჰყოფს მეოხებასა წინაშე მეუფისა, რომელნი აღვასრულებთ სურვილით დღესასწაულსა მისსა.
- ხოლო, ვითარცა აღესრულა ღუაწლად შემოსილი იგი მოწამე, მას ლამესა მოვიდეს⁶ გოდერძიანი იგი ტბელნი და მათ თანა სხუანიცა აზ/ნაურნი მამანი⁵. და იღუმალ აღიღეს გუამი წმიდისა არჩილისნი, წარმოიღეს და შემურნეს [და] დიდთა პატივითა დაკრძალეს საფლავსა შინა სოფელსა ნოტოკრას, მის მიერვე აღშენებულსა ეკლესიასა. ხოლო ცოლმან ამის ნეტარისამან უბოძა სოფ-

v

5

10

15

20

25

30

285

35

¹ გამოუთქმელი B. ² აღურაცხველი B. ³ უსაზღროსა B. ⁴ მოვიდნეს B. ⁵ მამანი AB. ⁶ შევამსხმილეთ A.

ლები კახეთს შინა სამკვდრებელად, რომელთა მოელრო გუამი წმი-
დისა მოწამისა არჩილისნი.

- 5 ხოლო აწ ჩუენცა, მორწმუნენო, ვადიდებდეთ ლუაწლითშე-
მოსილსა ამას მოწამესა და სიმჴნეთა და ახოვნებათა მისთა შევამს-
ხმიდეთ და უფროასად განმადლიერებელსა მისსა და გვრგვონსან
მყოფელსა მოწამეთასა, ქრისტესა თაყუანის-ვსცემდეთ, რომელმან
ესრეთ ადიდა მოწამე თუსი. და ესრეთ ბრწყინვალედ გვრგვონსან
ყო. ჩუენცა შევზაოთ სურვილი სურვილსა მისსა და გულსმოდგი-
10 ნებად გულსმოდგინებასა მისსა და სიყუარული სიყუარულსა მის-
სა თანა, რომელი აჩუენა ღმრთისა¹ მიმართ, რაათა ჩუენცა ვი-
დიდნეთ მის თანა. და უკუეთუ ესე არა იქმნეს, ესეცა დიდ არს,
უკუეთუ ვიხილოთ შუენიერებად იგი წმიდათა და ჩუენცა გუაქუნ-
დეს რაამე ნაწილი მათ თანა. დაღაცათუ არავინ გვაიძულებდეს წა-
მებად, არამედ წინა-აღუდგეთ ეშმაკსა, რამეთუ მარადის გუაიძუ-
15 ლებს უარისყოფად ქრისტესა საქმეთა მიერ ბოროტთა, მოვაკუდი-
ნნეთ ასონი ქუეყანისანი, დავთრგუნნეთ გულისთქუმანი ბო-
როტნი და გემონი საწუთოსანი², შეურაცხ-ვყვენთ ანგჰარებისა
მძლავრებად და ვეცხლისმოყუარებისა სურვილი, მოვიმადლოთ
ღმერთი მიცემითა გლახაკთაათა და შემოსითა შიშუელთაათა³, მო-
20 ვიგოთ სიყუარული უზაკველი, რაათა ჩუენცა შემიყვარნეს უფალ-
მან ტკბილმან და სახიერმან და გუადიდნეს წმიდათა თუსთა თანა,
რამეთუ უშურველ არს მადლი მისი, რომელნი ხადიან მას და რო-
მელნი ხადიან მას კეშმარიტებით, რამეთუ მისი არს დიდებად და
პატივი დიდ შუენიერებად და დიდ გონიერებად უფალსა ჩუენსა და
25 ღმერთსა იესუ ქრისტესა ძესა ღმრთისსა თანა დაუსაბამოათ მამით
მისით და ყოვლად წმიდით სახიერით და ცხოველსმყოფელით სუ-
ლითურთ. აწდა მარადის და დაუსრულებელთა მათ საუკუნეთა
უკუნისამდე, ამინ.

¹ ღმრთისად AB. ² საწუთოსნი A, საწუთოსნი B. ³ შიშუელთა A, შიშ-
ველთაათა B.

და ნ ა რ თ ი 1

ბაბრიელ მცირე

ცხოვრება და მოქალაქეობა ღირსისა და ნებარისა 198
 მამისა ჩუენისა¹ სქამოსან² ონისიფორესი³.*
 გვაპურთხენ მამაო 5

ღმერთმთავარმან სულმან ჭეშმარიტებისამან, რომელი იტყო-
 დის ჩუენ⁴ შორის, ვითარცა მომცეს⁵ პირი და სიბრძნე, ეგრეთცა
 აღწერო⁶ ღვაწლი წინამდებარისა ამის ღირსისა კაცისა, რამეთუ,
 რომელნი სათნოდ ღმრთისა გამოსჩნდეს, სახელები მათი დაიწერა
 ცათა შინა წიგნსა მას ცხოვრებისასა და ჩუენცა ქუეყანასა⁷ ზედა 10
 არა უღებ-ვყოთ⁸, რათა არავინ სთქუას⁹, ვითარმედ: „პირველნი
 მამანი მხოლოდ გამოჩნდეს¹⁰ ძლიერად მოღვაწენი და უამთა ამათ
 ჩუენთა არავის ძალ-უძს“ და უღებებად მოვიდეს. არამედ იგივე
 ღმერთი არს და იგივე სახარება იქადაგების და მათებრივე ჯორც-
 ნი გემოსიეს, დაღათუ ოდენ ვინ მოუხდეს გულითა ჭეშმარიტთა 15
 მაცხოვარებასა ღმრთისასა, ვითარცა ესერა ისმინეთ.

იყო კაცი აზნაური ქუეყანასა ქართლისასა და სახელი მისი
 თათარ. ესე იყო მდიდარი ფრიად და/ესუა ცოლი სახითა ქმნულ- 194
 კეთილი და შვილნი შესაბამ მისსა, მონანი და მხეველნი, აგარაკი
 და ხუასტანგი უხვებით. 20

და აქუნდა უაღრესი სიმდიდრე სულისა — სტუმართმოყვა-
 რებაჲ, უცხოთშეწყნარება, გლახაკთმოწყალებაჲ და ყოველთა ჭირ-
 ვეულთა ნუგეშინისცემა. და სადაცა იხილნის მონაზონნი, ეგრეთ
 ჰგონებენ, ვითარმცა თვით ნათლისმცემელი იხილა და შეიყვანის
 იგინი სახიდ თუსად და დაბანნის ფერჯნი და განუსვენებნ კეთილად 25
 და ჰკითხვენ მათ მეტყველი: „პატიოსანნო მამანო, მარქუთ მე,
 ვითარი არს მეუღაბნოეთა მონაზონთა ცხოვრება“? და ვითარცა ის-
 მინოს მათგან, თვითცა მობაძვე იქმნის მათდა, რამეთუ შინაგან
 კვართისა შთაიცვის ძაძაჲ, ხოლო გარეგან შეიმოსის ფეროვანნი სა-

¹ ჩუენისა B. ² ცქემოსან A. ³ ონისიფორესი AB. ⁴ ჩუენ B. ⁵ მომცეს
 მე B. ⁶ აღწერო A. ⁷ ქუეყანასა B. ⁸ უღებ-ვყოთ B. ⁹ თქუას B. ¹⁰ გამოსჩნ-
 დეს B.

* ხელნაწერი: ბოლღეს № 8 (Rl XVIII, 2 (XVIII ს.) B: II—436 (XVIII ს.).

მოსელნი და იმარბავენ იგი და ილოცავენ და ვევედრებინ¹ ღმერთსა, რათა ღირს ჰყოს იგიცა ცხოვრებასა მონაზონთასა.

105 და იყო დანერგულ გულსა შინა მისსა სიყვარული ღმრთისა¹
 „ვითარცა მარცუალი² მღოვვისა და დლითი-დღედ³ სათნობათა.
 5 წარმატებითა აღორძინდა იგი და იქმნა ხე დიდ ვიდრემდის მოვიდენ⁴
 მფრინველნი ცისანი და დაადგრეს⁵ რტოთა მისთა“. ესე იგი არს,
 მოვიდენ ანგელოსნი⁶ ღმრთისანი და დაიბანაკეს გარემოს მოშიშ-
 თა მისთა.

ხოლო მან ესრეთ⁷ აღტრფობილმან სურვილითა ღმრთისათა
 10 ვერღარა თავსიდვა ამბოხება სოფლისა ამის და ჰრქუა⁸ სჯულიერ-
 სა მეუღლესა თვისისა: „დედოფალო ჩემო, კეთილად უწყვი, ვითარ-
 მედ ყოველივე სიხარული სოფლისა ამის მივიღეთ. აჰა, სიკუდი-
 ლი⁹ მოწვევულ არს ჩუენდა და მართალმსაჯული¹⁰ უფალი ახლოს
 არს. აწ მნებაეს მე უარისყოფა¹¹ სოფლისა და შედგომა ქრისტე-
 15 სი. ამის პირისათვის ვითხოვ კეთილ მორწმუნეობისაგან¹² შენისა¹³,
 რათა შენდობა მოვიღო თქუენ ყოველთა¹⁴ მიერ და მოტევება-
 ბრალთა ჩემთა ნებსითთა და უნებლიეთთა“.

ხოლო კეთილად გულისკმისმყოფელმან დედაკაცმან არა ჰსცა¹⁵
 196 დაბრკოლება კეთილისა აღრჩევისაგან/, არამედ მისცა მას შენდობა
 20 გელითწერილით, დუმისა¹⁶ ცრემლითა დამალტობელი ქარტისა.

ესე რა მიიღო, წარმოემართა ოთარ ქალაქად ტფილისისა და
 თანა ჰყვენს¹⁷ ორნი უხუტცესნი ძენი თვისნი, ხოლო მუნ ყოფასა მის-
 სა აქმნია სამოსელი სამონაზონო ყოვლითურთ და განვიდა ქალა-
 ქით, ძეთა თვისთა ამბორს უყოფდა მეტყველი¹⁸: „შვილნო ჩემნო
 25 საყვარელნო, ესე არს დღე აღსასრულისა ჩემისა, ესე არს მიცვა-
 ლებაჲ ჩემი და ესე არს უკანასკნელი ამბორის-ყოფაჲ თქუენი²⁰
 და იყვენით მშვიდობით უფლისა მიერ“.

ხოლო იგინი აღივსნეს ცრემლითა მდულარითა და დავარდეს
 ფერჯთა ქვეშე მისთა და ეტყოდეს: „რად არს საიდუმლო ესე და-
 30 ფარული, რომელი არა გვიცნობიეს აქამომდე, პატიოსანო მამაო?
 ჩვენცა ფერჯთა ქვეშე მოვკუდებით და არა სადა განგეშორებით,
 თუ დაგვიტევებ²¹ ჩუენ ობლად“. ხოლო იგი ჰლოცვიდა და ეტყო-
 197 და: „მამა თქვენი ღმერთი არს, რომელ არს ცათა შინა/, მას

¹ ღ-ისა AB. ² მარცვალი B. ³ დლითი-დღედ B. ⁴ მოვიდეს B. ⁵ დაადგრეს B. ⁶ ანგელოსნი. B. ⁷ ესრეთ—B. ⁸ ჰრქუა B. ⁹ სიკუდილი B. ¹⁰ მართალ-მსაჯუ-
 ლი B. ¹¹ უარ-ყოფა B. ¹² მორწმუნებისა B. ¹³ შენისა] თქვენისაგან B. ¹⁴ ყო-
 ველთა—B. ¹⁵ სცა B. ¹⁶ დუმლით B. ¹⁷ ჰყვანდა B. ¹⁸ ~ სამონაზონო სა-
 მოსელი B. ¹⁹ მეტყველი] და ეტყოდა B. ²⁰ თქუენი—B. ²¹ დაგვიტეობ B.

ჰმსახურებდეთ სიმართლით¹ და იყვარებოდეთ² ურთიერთას³ და პატივსცემლით მშობელსა თქუენსა ღედასა, რათა დღეგრძელ იყვნეთ ქუეყანასა ზედა და თქუენცა პატივცემულ იქმნეთ შვილთა თქუენთაგან“.

ესე⁴ რა ესმათ⁵ მათ, უკუმოიქცეს⁶ ცრემლითა და გლოვითა, ხოლო იგი წარემართა გზასა თვისსა და მიიწია მონასტერსა წმიდისა დავით გარესჯისასა⁷. და იყო მას ჟამსა მოურნე და მამა მის მონასტრისა კაცი ვულითადი ღმრთისა არხიმანდრიტი გერმანე. ვითარცა იხილა წინამძღვარმან ესე მომავალი მისდა, შეიწყნარა⁸ კეთილად და ჰრქუა კრებულსა თვისსა, ვითარმედ: „კაცი ესე ღიდასა საზომსა მიწვენად არს, რამეთუ აწვე გამოსვლვით⁹ სოფლით აღუსრულებიეს სიტყვა წმიდისა¹⁰ სახარებისა, რომელსა ბრძანებს¹¹ უფალი¹²: „რომელმან დაუტეოს¹³ სახლი ანუ ცოლი ანუ შვილი, ანუ აგარაკი სახელისა ჩემისათვის, ას წილად მიიღოს და ცხოვრება საუკუნო დიმიკვიდროს“. და ნუ ჰგონებთ და იტყვით, ვითარმედ კაცი ესე ვარდასრულ არს ჟამსა სიჭაბუკისასა/, რამეთუ კულად ბრძანებს¹⁴, ვითარმედ მრავალნი იყვნენ პირველნი უკანა და უკანანი წინა“.

და¹⁵ ყოვლად ღირსმან არხიმანდრიტმან არა მრავალთა დღეთა შემდგომად აღკვეცა და შემოსა მას სახე ანგელოსთა მობაძავობისა¹⁶ და უწოდა სახელად ონოფრი¹⁷ და შერთო იგი მწყობრსა მონაზონთასა და აღრაცხა ძმათა შორის.

ხოლო იგი ნეტარი¹⁸, დამმარხველი მცნებათა¹⁹ მოძღვრისა თვისისათა²⁰, შევიდა ასპარეზსა მოღვაწეებისასა, რამეთუ²¹ აქუნდა სიმდაბლე ფრიადი, მორჩილება — უცილობელი და შრომა დაუტევებელი მოღვაწეებისა.

და²² ყოვლად ბრძენი არხიმანდრიტი ჰხედვიდა²³ რა ყოველსა ზედა გულსმოდგინებასა მისსა და წადიერად აღსრულებად წესსა მონაზონებისასა, მოიხსენა სიტყვა იგი²⁴ კლემაქსსა²⁵ შინა წერილი, ვითარმედ: „თანა-აძს მწყემსსა, რათა უძიოს მოწაფეთა თვისთა

1 სიმართლით B. 2 იყვარებოდით B. 3 ურთიერთათ B (ყოველთვის). 4 ეს B. 5 ესმა B. 6 უკმოიქცეს A. 7 გარჯისასა B. 8 შეიწყნარა+იგი B. 9 გამოსვლით B. 10 წმინდისა B. 11 ბრძანებს] იტყვის B. 12 უფალი B. 13 დაუტეოს B. 14 ჰბრძანებს B, ბრძანებს+უფალი B. 15 და] ხოლო B. 16 მობაძავობისა] მონაზონობისა B. 17 ონოფრი AB. 18 ნეტარი B. 19 მცნებასა B. 20 თვისისასა B. 21 რამეთუ] და B. 22 და] ხოლო B. 23 ხედვიდა B. 24 იგი B. 25 კლემაქსა A.

მიზეზი გვირგვინოსნებისა¹, რაზომცა შემძლებელ იყვნეს² თავს დებად³.

199 და ამის პირისათვის ოდესმე ეკლესიისაგან³ ექსორია/ჰყვეს⁴,
 5 მრავალგზის განხადის უჭუმელად ტაბლისაგან, ოდესმე მონასტრი-
 5 თცა⁵, თვინიერ ყოვლისა⁶ ბრალისა, რამეთუ გამოსცდიდა მას და
 გვირგვინსა მოთმინებისასა უთხზვიდა. ხოლო იგი უდრტვინველად
 'შეკრულნი სიყვარულითა მწყემსისათა სიყვარულისათვის ქრისტე-
 სისა შეუვრდის ფერჯთა მხურვალითა ცრემლითა და ითხოვინ მო-
 ტვეებასა და ეტყვიან: „შემინდევ სახიერო მამაო, რამეთუ შეეს-
 10 ცდეთ“.

ესენეტარი ონოფრი, თვით მშვიდი და მყუდრო, ვითარცა იყო
 მოყვარე მყუდროებისა, მარადის ილოცავნ მყუდროებასა შინა ლა-
 მისასა და განთიად⁷, შემდგომად ცისკრისა⁸ ვალობისა, განვიდის
 მონასტრით ვიდრე ორ⁹ უტევან, და არს მუნ ხევი რამე¹⁰ და ხევ-
 15 სა მას შინა სენაეი მყუდროა, რომელ არა რამ ისმოდა¹¹. არცაღა
 თუ ჳამა სირისა, და მუნ დასჯდის დღე ყოველ და იკითხავნ ფსალ-
 მუნსა, გულისწმის-ყოფითა იგლოვენ¹² და სტირნ¹³ გარდასულთა
 ჟამათთვის და ჰყვის მეტანია შრომისათვის ჳორცთასა. და დარეკასა¹⁴
 200 მწუხრისასა კულად მოვიდის მონასტრად და შევიდის ეკლესიად¹⁵
 20 გულითა შემუხრვილითა და სულითა დამდაბლებულითა და მწუხრი-
 თი-მწუხრად მცირედ საზრდელი მიიღის და იგიცა ლიტონი პური
 და წყალი და მრავალგზის იმარხის ორ-ორით და ოდესმე სამ-სამით
 და ჟამსა დიდმარხვისასა¹⁶ ხუთეულიცა¹⁷ გარდავლის უჭუმელად.

ესევეითარითა სათნოებითა შეჭურვილი და მორჩილებითა მა-
 25 მისათა განვიდა სტადიონად ბრძოლად სულთა მათ მიმართ უკე-
 თურებისათა, რომელნი არიან ცასა ქვეშე და შთაიგლო თავი თვისი
 ლაკვასა, მას კლდისასა, რომელი შორავს მონასტრით ვითარ სამ¹⁸
 უტევან, და იყოფოდა მუნ ფიცხელითა მოღვაწებითა ორმეოც დღე
 და ორმეოც ღამე. გამოიცადებოდა ეშმაკისაგან, ხოლო სულთა მათ
 30 ბოროტთა არამცირედი ბრძოლა აღადგინეს მის ზედა, გარნა¹⁹
 მხნემან²⁰ მან²¹ ძლიერებითა ჳუარისათა უკუნ-აქცივნა მანქანებანი
 201 მათნი და დასცა უძღური იგი ძალი მათი. და ესრეთ/სრულმყო-

¹ გვირგვინოსნობისა B. ² იყვნენ A. ³ ეკლესიისაგან A. ⁴ ყვის B. ⁵ მონას-
 ტრით B. ⁶ ყოვლისავე. ⁷ განთიად] განდიად B. ⁸ ცისკრის B. ⁹ ორ] სამ B.
 10 რამე B. ¹¹ ისმის B. ¹² იგლოვდა B. ¹³ ტიროდა B. ¹⁴ აღრეკასა B.
 15 ეკლესიად A. ¹⁶ დიდმარხვისასა] მარხვისასა B. ¹⁷ ხუთეულიცა] შევიდული-
 ცა B. ¹⁸ სამ] ორ B. ¹⁹ გარნა] არამედ B. ²⁰ მხნემან — B. ²¹ მან — B.

ფელი ორმეოცისა მოიქცა მონასტრად ბრწყინვალითა გვირგვინითა.

ამისა შემდგომად ევედრა ღმრთივ სულიერსა მამასა, რათა ზელ-ჰყოს სხუასაცა მოღვაწებასა აღსრულებად და, ვითარცა მიიღო ბრძანება, შეაყენა თავი თვისი სენაკსა¹, რომელი არს წმიდისა დავითის საფლავისა² შთასავალისა³: საშუალ, სენაკი ბნელი და ყოვლად უნათლო, და დაჰყო მუნ დაყუდებულმან უმრავლესითა ღვაწლითა ორმეოც დღე და ორმეოც ღამე. ხოლო სატანა იგი, ვითარცა არს მთავარი ბნელისა, განძლიერდა სიბნელესა მას შინა და მოიმარჯვნა⁴ ყოველნი მანქანანი და წარმოაცარიელნა⁵ სამსალანი თვისნი მის ზედა, გარნა იგი ეგო უმტკიცეს ანდამატისა შემოსილი სიმდაბლითა, გარემორტყმული⁶ მორჩილებითა და გოდებით მგლოვარე ხსენებითა სიკუდილისათა. ესრეთ რა სრულ ჰყო რიცხვი დღეთა ძღვევაშემოსილმან, მოეგო კუალად თვისსავე სენაკსა და ძალითი-ძალად აღსლვითა ზესთა ექმნა ნივთთა საწუთოასთა, რამეთუ მოიძა/გა სოფელი და აღვირ-ახსნა ჯორცთა თვთა და სძლო გუნდსა⁷ ეშმაკთასა.

და შემდგომად ამისა⁸ ღამესა ერთსა შემოესივნეს უღთონი ლეკნი მონასტერსა მას და მოაოხრეს, ეკლესიისა⁹ სიმღიდრე ივარჰყვეს და პირმეტყველნი ცხოვარნი წარტყუნეს¹⁰, რომელთა თანა იყვნეს მლუღელ-მონაზონნი მაქსიმე და იოაკიმ და მონაზონი ონოფრი¹¹ და კერძო დიაკონნი ოთხი. ხოლო ონოფრი იყო უხუცეს¹² ჰასაკითა და მხცოვან¹³ სახითა და ენებათ უწყალოთა მათ, რათა მოკლან იგი. გარნა ყოვლად სახიერი ღმერთი არა შეუნდობდა და უმეტესად მას სტანჯვიდენ სარწმუნოებისა ჩუენისა მტერობითა.

ხოლო სატანჯველთა მათ თითოეულად¹⁴ წარმოთქმად უძღურსა ენასა ჩემსა ვერ ძალუძს, არამედ, ესე ვთქუათ¹⁵, ვითარმედ კაცთმოყვარემენ¹⁶ ღმერთმან¹⁷ ჩუენმან¹⁸, ვითარცა პირველ სამნი ყრმანი დაიცვნა სახმილისაგან და დანიილ მღვიმისა მას შინა მხეცთაგან და მრავლითა მოწამეთა ჯორცნი ნაჰერ-ნაჰერნი დასციოდეს¹⁹ ქუეყანად და არა მოკუდებოდეს, რამეთუ ღმერთი ჰფარვიდა²⁰ მათ, ეგრეთვე აქაცა იგივე საკვირველთმოქმედი ღმერთი

1 სენაკად B. 2 საფლავის B. 3 შთასვლისა B. 4 მოიმარჯვა B. 5 წარმოაცარიელა B. 6 გარემორტყმული B. 7 გუნდთა B. 8 ამისა B. 9 ეკლესიისა A. 10 წარტყუნეს A. 11 ონოფრი A. 12 უხუცესი B. 13 მხცოვანი B. 14 თითოეულად B. 15 ვთქუად AB. 16 კაცთმოყვარე B. 17 ღმერთი B. 18 ჩუენი B. 19 დასციოდათ B. 20 ჰფარვდა B.

ჰსცივიდა მონასა თუსსა ონოფრის¹: უკეთუმცა არა ესრეთ იყო, არამცა ეძლო კაცობრივთა ამათ ჳორცთა ჩუენთა ესოდენტა სატან-ჯველთა და წამებათა თავსდებად, რაოდენტა მლუდელმონაზონნი იგი მოგვითხრობდეს.

5 სახიერებით² მიუწდომელმან ღმერთმან, რომელმან ძესაცა თუსსა არა პრიდა, ამის ღირსისა თუსცა უმჯობესი განიგულა და მო-ახსენებდა სიტყვასა წერილისასა, ვითარმედ: „მზნე იყავ და განძ-ლიერდი და კუალად მოთმინებითა შენითა მოიპოვო³ სული შენი“.

10 ყოვლად მოწყალე ღმერთი ჩუენი, რომელმან სწყლის და მეყ-სეულად⁴ კურნება ჰყვის, განათავისუფლნა ესენიცა სისხლისმსმელ-თა⁵ ურწმუნოთა მათ⁶ ჳელთაგან და მოიქცეს⁷ წამებისა გვირგვინი-თა⁸ მონასტერსავე, სადაც იყვნეს პირველ, და დაიმკვიდრეს თუს-თუსი სენაკები.

ხოლო არხიმანდრიტი ჰხედვიდა⁹ რა ძმათა ნაკლულევანად
204 15 საზრდელისაგან¹⁰ ჰრქუა ონოფრისა: „სულიერო შვილო ჩემო, სიყ-ვარულისათუს ძმათასა წარვედ ქუეყანად ქართლისა და იღვაწე საზრდოჲ, რათა მიიღო გვირგვინი¹¹ უოხჳნო მორჩილებისა, და მეცა წარვიდე სხვით კერძო და, რაოდენ ძალ-მედვას, მოვირეწო“.

20 დაღაცათუ მიძიმე უჩნდა განსლვა¹² მონასტრით ნეტარსა¹³ ონოფრის, არამედ ერჩდა ბრძანებასა¹⁴ მამისასა¹⁵, რამეთუ აქუნდა-ცა ფრიადი მოწყალეობა და ღმობიერება ძმათა მიმართ. და ჰყვეს ამბორის-ყოფად და განვიდენ¹⁶ ორნივე ზოგად, ხოლო არხიმანდრი-ტი წარემართა კერძოთა კახეთისათა და ონოფრი ქუეყანად ქარ-თლისა. მოვლიდა დაბნებსა და კალოთა ზედა იფქლსა ითხოვდა
25 მოწყალეობად მტვირთველი ვაშკარანისა.

ეჰა კაცი ესე უფსკრულსა სიმდაბლისასა მიწვენილი, რამეთუ, სადაცა პირველ დიდებულ იყო, აწ სიგლახაკით იხილვების მთხო-ველ პურისა. ხოლო მცნობელნი¹⁷ მისნი ოხრვიდეს¹⁸ და მკერდსა
205 იცემდის მეტყველნი: „ნამდ/ვილვე ესე მიიტაცებს სასუფეველსა, რომელი განუმზადა ღმერთმან მოყვარეთა თუსთა“.

30 და მი-რა-იწია მცირესა ქალაქსა ცხინვალს¹⁹, იხილა მუნ ერი კრებული და შფოთი და დაღადება ფრიადი. ხოლო წმიდა იგი იკი-თხვიდა, თუ²⁰ რაჲ არს ამბოხება ესე, და ივინი ეტყოდეს, ვითარმედ:

1 ონოფრის+და B. 2 სახიერებითა B. 3 მოიპო B. 4 მეყსეულად B.

5 მსმელთა+და B. 6 მათ — B. 7 მოიქცნეს B. 8 გვირგვინითა B. 9 ხედვიდა B.

10 საზრდელისაგან+და B. 11 გვირგვინი B. 12 განსლვა B. 13 ნეტარსა — B.

14 ბრძანება B. 15 მამისა B. 16 განვიდეს B. 17 მცნობელნი [მხილველნი B.

18 ოხრვიდეს B. 19 ცხინვანს — 20 თუ — B.

„ჭაბუკსა ვისმე ჰკვეთებდეს¹ ეშმაკი და მოჰყავთ იგი ჰურიათა² თა-
 ნა, რათა აუწყონ გრძნებით მიზეზი მისი“. ხოლო იგი ლმობიერი
 გულითა ეტყოდა: „შვილო, არა არს საქმე ეგე ყოვლადვე წესი
 ქრისტეანეთა, არამედ მომგვარეთ მე იგი აქა“. მაშინ მოჰგვარეს
 იგი მას და დედა მისი შეუვრდა ფერჯთა მისთა და ეტყოდა ცრემ-
 ლით: „წმიდაო ღმრთისაო, შეიწყალე ძე ესე³ ჩემი, რამეთუ თვი-
 ნიერ ამისა სხუა არავინ მივის“⁴. ჰრქუა მას წმიდამან: „დასცხერ⁵
 და დაღუმენ⁶, რამეთუ მაქვს მე აქა წმიდის⁷ დავითის⁸ გარეჯელის
 საფლავისაგან მტვერი ევლოგიად“. და მოითხოვა სტამნითა წყალი
 და შერთო მიწა წყალსა მას და გონებითა ზე მხედველი სულთ/**206** 10
 ითქმიდა ღმრთისა მიმართ და ჴელითა რუსითა მიუბყრა პირსა
 მის ჰაბუკისასა და ეტყოდა: „შვილო, ესე შესვი სახელითა იესუ⁹
 ქრისტესითა და ლოცვითა წმიდისა დავითისითა¹⁰ განიკურნები“. და
 შესმასა მისსა მუნთქვესვე განთავისუფლდა ჰაბუკი იგი გვემულე-
 ბისაგან ეშმაკისა და მისცა იგი ღედასა თჳსსა.

ხოლო მხილველნი ამის სასწაულისანი აღიდებდეს ღმერთსა
 და მონასა მისსა ონოფრის, გარნა¹¹ ღირსი იგი ლტოლვილი¹² კაც-
 თა დიდებისაგან მსწრაფლ წარმოემართა მონასტრად და სახლისა-
 გან თჳსისა წარმოიყვანა ძე თჳსი უმრწემესი, სახელით იოანე, რა-
 თა შესწიროს იგი მსხუერპლად¹³ ცხოველად უფლისა ღმრთისა სა-
 ბათისა¹⁴, ვითარცა ძველ-ოდესმე მამათმთავარმან აბრაჰამ¹⁵ შეს-
 წირა ისაკი.

და მოიწია მონასტერსა და მოართუა ძმათა სახმარი და საჭირო
 საზრდელი სავსებით, რომელ სამსა და ოთხსა წელსა კმა საყო-
 ფელ იყო.

მაშინ შევიდა სენაკად და მოეგო თავსა თჳსსა მეტყველი:
 „უბადრუკო თავო ჩემო¹⁶, არარაჲ კეთილი გიქმნიეს ცხოვრებასა
 შინა შენსა, აწ იწყე დაწყებად კეთილისა“.

ღღესა ერთსა მოვიდა კაცი აგარიანი, რომლისამე საქმისათჳს
 და არავინ უწყოდა ენაჲ აგარიანთა თვინიერ ონოფრისა¹⁷ და იგი
 ეზრახებოდა. ხოლო კაცისა მის ერთი თუალი იყო საზარელ ხილვი-
 თა, რამეთუ ქვემოთე ქუთუთო ჩამოტევებულ იყო დაწვთა ზედა
 და შინაგანი მეწამული კორცი იხილვებოდა ხენეშად. ჰრქუა მას¹⁸
 ონოფრი: „არა გელმისა თუალი შენი?“. და იგი მიუგებდა: „ჰე¹⁹,

¹ კვეთება B. ² ურიჲთ B. ³ ესე — A. ⁴ მივის+მაშინ B. ⁵ დასცხე-
 რით B. ⁶ დაღუმენით B. ⁷ წმიდისა B. ⁸ დავით. B. ⁹ იესო B. ¹⁰ დავითისათა
 B. ¹¹ გარნა] ხოლო B. ¹² ლტოლვილთა B. ¹³ მსხუერპლად A. ¹⁴ საბათისა A.
¹⁵ აბრაჰამ B. ¹⁶ ოო B. ¹⁷ ონოფრისსა B. ¹⁸ ზას — B. ¹⁹ შე B.

საქართველო
საქართველო

მელმის ძლიერად, გარნა ვერვინ უძლო კურნებად¹.
 5 ონოფრი: „არს აქა წყალი წმიდის² დავითის³ მიერ მოცემული ჩუ-
 ენდა სასწაულითა, რომელსაცა ცრემლის⁴ წყალს⁵ უწოდებთ, იგი
 განგკურნებს⁶ შენ“. და დაალტო გელი თვის წყლითა მით და სამ-
 208 გზის სცხო⁷ თულსა მისსა და წარვიდა აგარიანი იგი. და შემდ-
 გომად მცირედთა დღეთა კუალად მოვიდა და იყო თუალი მისი
 10 ცოცხალი⁸ ვითარცა სხუა იგი. /ესე მეორედ ჰქმნა სასწაული⁹
 ღირსმან ონოფრი, გარნა თავსა თვისსა უღირსისად სჯიდა¹⁰ და
 ყოველსავე წმიდასა დავითს მიაჩემებდა, ვითარცა ღირსი ლი-
 ვერტინოს, რომელმან დასხნა ვამლნი მოძღვრისა თვისისა წმიდისა
 15 ონორატესნი მკერდსა ზედა მკუდრისასა და თვით მხურვალითა
 ცრემლითა ევედრებოდა ღმერთსა და წმიდასა მას ჰხადოდა და
 აღადგინა მკუდარი იგი და სასწაულსა მას წმიდასა ონორატეს მი-
 აჩემებდა, ეგრეთვე ესე ნეტარი ჰყოფდა, რამეთუ მოძულე იყო
 20 ცუდისა დიდებისა.

ხოლო ჩუენ მრავალთაგან¹¹ მცირედი მოვიხსენეთ სათნოებითა
 მისთაგან აღსაშენებლად სულთა ღმრთისმოყუარეთა, რომელთა
 20 ჰნებავსთ¹² ცხოვრება, რათა მიიღონ საწერტელი სამღთოსა სურვი-
 ებითა შეუორგულეებელითა და სიმდაბლითა ჰქმნარიტითა¹³ მიემ-
 თხუვიან¹⁴ ღირსნი ერთისა მის ნამდვილ სატრფიალოვსა¹⁵, რო-
 მელ არს ღმერთი.

რამეთუ დიდისა¹⁶ მისთვის სიმდაბლისა¹⁷ ამასცა¹⁸ ჰყოფდა ნე-
 209 ტარი¹⁹ იგი და დღე ყოველ განრცხიდა განსავალთა/მონასტრისათა
 25 და ყოველსა ეამსა სიმდაბლისა²⁰ ტრფიალ იყოს სანატრელი იგი მამა²¹.

ამისსა²² შემდგომად ევედრა ყოველად²³ ღირსსა არხიმანდრიტსა
 მეტყველი: „ღმერთშემოსილო მამაო პატიოსანო, უკეთუ იყოს ნე-
 30 ბა ღმრთისა და სიწმიდისა შენისა, ღირს მყავ ძე დიდისა სქემი-
 სა კურთხევასა“. ხოლო იგი მიუგებდა: „დიდ არს სათხოველი შე-
 ნი და მაღალ საზომითა. არა ძალმიძს განჩინებით დამტკიცება
 საქმისა მავისთვის, არამედ ჯერ-არს, რათა ღმრთისა მიერ მოვილოთ
 გამოცხადება“.

1 კურნებად+მამინ B. 2 წმიდისა B. 3 დავითისა B. 4 ცრემლისა B.
 5 წყალს B. 6 განგკურნებს B. 7 სცხო B. 8 ცოცხალ B. 9 საწაული B. 10 სჯიდა
 B. 11 მრავლისგან B. 12 ნებავსთ B. 13 ჰქმნარიტითა — B. 14 მიემთხუვიან A.
 15 სატრფიალოვსა| სატრფოსა B. 16 დიდისა — B. 17 სიმდაბლისათვის B. 18 ამა-
 საცა B. 19 ნეტარი| ღირსი B. 20 სიმდაბლისა B. 21 მამა — B. 22 ამისა B.
 23 ყოველად ღირსსა... ნება—B.

და დაწერა¹ ორი მცირე ქართად ერთსა ზედა ესრეთ: „ონოფ-
რი მაზრის² კურთხევას დასჯერდეს“, და მეორესა ზედა ესრეთ:
„ონოფრი დიდისა³ სქემისა⁴ კურთხევას⁵ ღირს ჰყავთ“, და⁶
შთავიდა წმიდისა დავითის საფლავსა და წმიდასა ტრაპეზსა⁷ ზე-
ქვეშე ოდიკისა დასხნა ივინი პირდაქცევით. და პრქუა ონოფ- 5
რის არხიმანდრიტმან: „ჯერ არს შენდა, რათა დაავრე აქა ოც,
გინა ოცდაათ ოდენ დღე/ლოცვითა და ვედრებითა, რათა ღმერთ- 210/
მან გამოაჩინოს ნება სიბრძნით განგებულებისა თვისისა“.

და იყოფოდა მუნ ონოფრი ღამე და დღე მრავლის⁸ ვედრე-
ბითა⁹ და იტყოდა: „ღმერთო, ყოველთა კეთილთა მიზეზო, შენ 10
განაგე¹⁰ უმჯობესი სულისა ჩემისა, ნუ ნება ჩემი, არამედ ნება შე-
ნი იყავნ“. და სრულ იქმნა რა დღე სამ ათეული, უბრძანა არხიმან-
დრიტმან მლუდელსა მსხუერპლისა¹¹ შეწირვა მუნ. და შემდგომად
ერისგანტევებისა ლოცვისა პრქუა¹² მლუდელსა: „ოდიკსა ქვეშე 15
ორი ქარტა არს და ერთი მათგანი გამოიღე¹³“. და გამო-რა-ილო,
მისცა არხიმანდრიტსა და მან წარიკითხა, ვითარმედ: „ონოფრი დი-
დისა¹⁴ სქემისა¹⁵ კურთხევასა ღირს ჰყავით¹⁶“.

და აღმო-რა-ვიდეს¹⁷ მიერ კულად¹⁸ არხიმანდრიტი, სულგრ-
ძელ ექმნებოდა მეტყველი¹⁹: „საქმით გამოსცადე წესი სქემოსნო- 20
ბისა“²⁰.

ხოლო მო-რა-იწივნეს დღენი წმიდათა მარხვათანი, მაშინ შე-
მოსა მას სახე დიდისა სქემისა²¹ და უწოდა სახელი მისი ონისოფორე./ 211
ეგრეთ ბრწყინვიდა²² ღმრთივ-შვენიერი პირა მისი და სპეტაკი
წვერი სქემასა²³ და შავსა პალეკარტსა ზედა, ვითარცა ვინ იხილის
გვირგვინითა და დიადიმითა პორფიროვანი²⁴ მეფეჲ.

და შევიდა სენაკად სქემოსანი²⁵ იგი, აღილო სარეცელი თვისი²⁶
და მხოლოდ ქილსა ზედა დაჯდა²⁷ და ყოველი²⁸ წიგნები მიუთვალა
იკონომოსსა²⁹ და მხოლოდ ფსალმუნსა იკითხვიდა დაუცბრომე-
ლად, გულისწმის-ყოფით. და ჯაჭვი იგი რკინისა, რომელი არს მო- 30
ნასტერსა მას შინა მოღვაწეთათს განმზადებული, დაიდვა შიშ-
ველთა³⁰ ჯორცთა³¹ ზედა თვსთა³² და დაიდუმა ენად თვისი და არა-

1 დაწერა A. 2 მაზრის| ჩოხის B. 3 დიდის B. 4 ცქემისა, A. სქემის B.
5 კურთხევას B. 6 და| მაშინ B. 7 ტრაპეზსა B. 8 მრავლის| მარადის B. 9 ვედრე-
ბითა| ვედრებოდა B. 10 განაგენ B. 11 მსხუერპლისა A, მსხუერპლისა B.
12 რქვა B. 13 გამოიღეთ A. 14 დიდისა A. 15 ცქემისა A. 16 ყავით B. 17 აღმოვი-
დეს B. 18 კულად — B. 19 მეტყველი| და ეტყოდა B. 20 ცქემოსნობი-
სა A. 21 ცქემისა A. 22 ბრწყინვიდა A. 23 ცქემასა A. 24 პორფიროვანი B.
25 ცქემოსანი A. 26 თვისი| თავისი B. 27 დასჯდა A. 28 ყოველი — A. 29 იკო-
ნომოსსა A. 30 შიშველსა B. 31 ჯორცსა B. 32 თვისსა B.

ვის ეუბნებინ ყოვლადვე და, უკეთუ საჭირო რამე არს, ქარტითა უზრახებინ. ამით სახითა მიიწია სრულსა საზომსა, რომლისათჳს იტყჳს მოციქული იაკობ, ვითარმედ: „რომელი სიტყვითა არა სცთებოდის იგი სრული კაცი არს, შემძლებელ არს იგი აღვირ-სხმად ყოველისავე გუამისა“.

5 და სენაკისაგან არა რდეს განვიდის, თვინიერ ეკლე/სიისა¹
 212 ლოცვისა და რაეამს ჰრეკიან², მყის ეკლესიასა³ შინა იპოვის⁴ და,
 სრულ რა იქმნის ლიტურგია ანუ ლოცვა, ყოველთა უკანასკნელ
 გამოვიდის და მსწრაფლ შევიდის სენაკად და დაადის თავი თჳსი
 10 ქუეყანად, იგლოვნ და იტყეზნ მცემელი მკერდსა და იტყეზნ, ვი-
 თარმედ: „არა ღირს ვარ, რათა ვხედვიდე ნათელსა მზისისა“. და⁵
 დაიდვის თავი თჳსი მკუდრად და მარადის სტირინ⁶ მას ზედა და
 მრავლისა გლოვისა მიერ განიწმიდა გული თჳსი, თვით წრფელმან
 და უმანკომან უვნებლობით დაყუდებულმან. ესრეთ აღვლო კიბე
 15 იგი სათნობათა და მისწუთა სიყვარულსა მას, რომელ არს ღმერ-
 თი და მხოლოდ მხოლოდ მხოლოსა ზრახვიდა, რომლისა მიერ გა-
 ნათლდებოდა და სუროდა⁷ განსლვა⁸ ჳორცთა ამათგან და მისლვად
 მისსა ნათლისა⁹ მის¹⁰ თუალთშეუდგამისა¹¹, რომლისათჳს ანგელოს-
 თა გული უთქუამთ ჳვირობად.

20 ამათ ჟამთა სიბრძნისმოყვარე არხიმანდრიტი გერმანე აღყვა-
 213 ნებულ იქმნა ხარისხსა მღვდელმთავრო/ბისასა და გამორჩეულ იქ-
 მნა მამად მონასტრისა ღირსი არხიმანდრიტი თეოდოსი.

ხოლო ნეტარი ონისოფორე უზომოდას მისგან მოღვაწებისა
 დასწრულდა და დაწვა¹² ქუეყანად და არღარა¹³ ეძლო ზე წარმოჯ-
 25 დომად¹⁴. ეტყოდეს მას მამანი და ძმანი, ვითარმედ: „განუსვენე
 მკირედ თავსა შენსა და ცხედარი და სართუნალი მიილე“. მაშინ
 აღაღო პირი თჳსი და ეტყოდა: „აღთქმა მიქმნიეს¹⁵, რათა იყოს აღ-
 სასრული ჩემი¹⁶ ჳილსა ამას ზედა“¹⁷. ვინაითგან¹⁸ გაძლიერდა სენი
 მისი და აძულდებდეს მამანი, ერჩდა მათ და მიიღო მკირე ცხედა-
 30 რი, გარნა სწეულებისა მომთმენელი დიდად ჳმადლობდა¹⁹ ღმერთ-
 სა და გონება მისი არა მოცილებულ იყო ღმრთისა ხედვისაგან და
 თუალნი მისნი უსასყიდლოსა²⁰ მირონისა დინებისაგან ცრემლთა-
 სა. და ჳელისაგან მისისა არა განვრდომილ იყო კირიელისონი და
 პირისაგან მისისა ლოცვა იგი უფლისა იესოს²¹ მიმართ²², ვითარმედ:

1 ეკლესიისა A. ეკლესიის B. 2. რეკიან B. 3 ეკლესიისა A. 4 იპოვის B. 5 და — B. 6 ტირინ B. 7 სუროდი A. 8 განსვლა B. 9 ნათელისა B. 10 მას B. 11 თუალთშეუდგამისა B. 12 დასწვა A. 13 არღა B. 14 წარმოჯდომად B. 15 მიქმნი. 16 ჩემი — B. 17 ზედა+ და B. 18 ვინადგან B. 19 მადლობა B. 20 უსასყიდ-
 ლოდ B. 21 იესოსი B. 22 მიმართ — B.

„უფალო იესუ¹ ქრისტე, ძეო ღმრთისაო, შემიწყალე მე ცოდვილი“.

1/ ჯდა ვინათგან² ყოველთა უწყოდეს მოღვაწება მისი, სხუათა-
ცა³ მონასტრით მოვიდოდეს⁴ თაყვისცემად მისსა⁵, მეტანიით
მუნღლთმომდრეკელნი ეტყოდეს: „ღმერთშემოსილო მამაო, მოგვეც
წელი⁶ შენი, რათა ამბორს-უყოთ“. ხოლო იგი სიმდაბლით არა
უტევებდა და ეტყოდა: „არა ვარ ღირსი, რამეთუ ცოდვილ ვარ,
არამედ უფროსცა თქუენ მიბოძეთ ფესვი სამოსლისა თქუენისა,
რათა ამბორს-უყო, და ფერკნი თქუენნი მომეციოთ⁷, რათა დაგბან-
ნე⁸ ცრემლითა“. რამეთუ ჩვეულება არს მონაზონთა სტუმართა
ფერკთა ბანაჲ.

და ყოველთა⁹ მისდა მიმართ მისრულთა პლოცვიდა¹⁰ გულითა
წრფელითა და სიტყვითა მადლით შეზავებულითა და არა ხოლო
მათ, არამედ ყოველთავე, რომელთა პასაკი ანუ სახელი მოეხსენის,
ვინა კეთილისყოფელნი¹¹ ანუ ბოროტისმოკმედნი მისნი ყოველ-
თავე სიტკობებითა და ჯეროვანთა სიტყვითა პლოცვიდა¹².

ხოლო იყო მსახურად მისდა განჩინებული ძე თვისი იეროდი-
აკონი იოანე და გულისმოდგინებით/მსახურებისა¹³ მისისა¹⁴ თვითო-
ეულად აღწერისათვის არა მცირედი გონებისა შრომა უხმს, რამეთუ
აქუნდა ფრიადი სიყვარული მამისა მიმართ ბუნებით და ზესთა
ბუნებისაცა, რამეთუ ნამდვილვე მან აღასრულა სჯულისაებრ პა-
ტივისცემა მამისა და დაიმკვიდრა კურთხევა¹⁵ აბრაჰამიანი¹⁶ რო-
მელ ჰემმარიტ არს მეტყველისა, ვითარცა იტყვის, ვითარმედ:
„კეთილმან ხემან ნაყოფი კეთილი გამოიღის“, რომელიცა წინაშე
თუალთა ჩუენთა განცხადებულად ჩანს¹⁷.

ხოლო სათნოებათა საუნჯეს, ონისიფორეს, უმეტესი გულს-
მოდგინება აქუნდა ყოვლად პატიოსნისა და ცხოველსყოფელისა
ქრისტეს ჯორცთა დაა სისხლთა ზედასზედა ღირსყოფისათვის, რა-
თა განმზადებულ იყოს სიტყვისაებრ დავითისა, ვითარმედ: „გან-
ვემზადე და არა შევეძრწუნდი¹⁸, რაჟამს მოიწიოს მის¹⁹ ზედა²⁰
კმა²¹ ზეგარდამო წოდებისა“.

დღესა ერთსა მოუწოდა მოძღვარსა თვისსა მაქსიმეს და პრქუა:
„გვედრები ღმრთივ-სულიერო მამაო, უკუდავთა ქრისტეს საიდუმ-
ლოთა ღირს მყავ მე ხვალე, ვინა/თვან შაბათიცა არს“. ხოლო²²

1 იესუ იესე B. 2 ვინაიდგან B. 3 სხუათა B. 4 მოვიდოდნენ B. 5 მისა
B. 6 ხელით B. 7 მომეციით A. 8 დაგბანო B. 9 ყოველთავე B. 10 ლოცვიდა B.
11 კეთილისყოფნი B. 12 ლოცვიდა B. 13 მსახურებასა B. 14 მისსა B. 15 კურ-
თხევა+იგი B. 16 აბრაჰამიანი B. 17 ჰჩანს A. ჰჩანს B. 18 შევეძრწუნდი A.
19 მისა B. 20 ზედა — B. 21 კმა B. 22 ხოლო — B.

მან მიუგო და ჰრქვა: „მარხვასა ამას შინა სამგზის ღირს-ქმნულ ხარ და ოთხისა დღისა შემდგომად ქრისტეს შობა არს, კუალად¹ მაშინ გაზიაროთ განმაცხოველებელთა საიდუმლოთა“.

5 ხოლო ონისიფორე ჰრქვა მას: „ნუ უგულვებელსმყოფ. პატი-ოსანი მამაო, ნუ უყუე² ვერლარა³ ვეწიფო ქრისტეს შობასა, რამეთუ ვიხილე ჩვენებად, ვითარმედ: „მოვიდა ტრედი სპეტაკი და ღმრთივ-შვენიერი და იქცეოდა პირსა ზედა ჩემსა. განვჰყავ⁴ კელი და ვიპყარ იგი და არა მცირედ მოხარულ ვიყავ მისთვის“.

10 ესე⁵ რა ესმა მაქსიმეს, ჰრქვა⁶ მას: „კეთილ, რამეთუ მიხილავს მადლი ყოვლად წმიდისა სულისა, და მიიღებ უხრწნელთაცა ქრისტეს საიდუმლოთა საგზლად ცხოვრებისა საუკუნოსა და მზიარულ იქმენ“.

15 მაშინ სამგზის ნეტარი ონისიფორე განმზადებული ღირსები-სამებრ მისისა ცრემლითა მხურვალითა მიემთხვია უსასყადლოსა მარგარიტსა, რამეთუ ცნა⁷ განსლვა თვისი ამიერ და მისლვა ზეცი-217 სა იერუ/სალიმსა.

და დღე იგი შე-რა-მწუხრდა, არღარა ეგო ონისიფორე გონე-ბასა თვისსა. აუწყეს ესე არხიმანდრიტსა თეოდოსის და შემოკრ-ბენ⁸ მამანი და ძმანი⁹, იკითხვიდენ ლოცვასა სულთბრძოლისასა, 20 იატაკი იგი ირწყუებოდა¹⁰ ნაკადულთა მიერ ცრემლითა მათათა და ამბორს-უყოფდეს კელთა და ფერჯთა მეტყუელნი¹¹: „ლოცვა ჰყავ ჩუენთვის, ღმერთშემოსილო მამაო, და მეოხ გვექმენ ღმრთისა მიმართ, რომლისა წინაშე მიმავალ ხარ“.

25 გარნა¹² ჯერეთ არღა მოწევნულ იყო ჟამი აღსასრულისა¹³ მისისა, არამედ გონება მისი აღტაცებულ იყო და შექცეულ მალალთა ხედვათა მიმართ¹⁴.

არარაჲ შთასრულ არს პირსა მისსა ყოვლადვე, არცა რაჲ აღ-მოსრულ არცა ერთი რა სიტყვა, არამედ თუალნი მისნი განმარტე-ბულ იყვნეს ზე მხედველ და მარჯვენითა¹⁵ გამოსახის ნიში ჯუა-რისა ნელიად.

30 218 /ეგრეთ განკაფულ იყვნეს ჯორცნი მისნი, ვითარცა ვინ ბროლისა მინისა შინა შთააწყვენეს¹⁶ ლელწამნი და გარეგან ჰვირინ იგი, ეგრეთ იხილებოდა პირისახე მისი და მკლავნი. კანსა მას შინა გან-სპეტაკებულნი სჩნდეს¹⁷ ძვალნი მისნი, რომლისა მხილველნი გან-

¹ კუალად] ვითარმედ B. ² უყუე A. უკვი B. ³ ვერლარა] არღარა B. ⁴ გან-ვყავ B. ⁵ ეს B. ⁶ რქვა B. ⁷ მსენა AB. ⁸ შემოკრბენ A. ⁹ ძმანი+ და B. ¹⁰ ირწყუებოდა A. ირწყუებოდა B. ¹¹ მეტყუელი A. ¹² გარნა] ხოლო B. ¹³ აღსასრულისა] აღსრულებისა B. ¹⁴ მიმართ] მიერ B. ¹⁵ მარჯვენით A. ¹⁶ შთა-რეწყვენეს B. ¹⁷ ჩნდეს B.

განციფრებულ ვიყვნით, რამეთუ არავის ეხილვა ხილვა¹ ესევეითარი.

ესრეთ მითვლემულმან¹ განვლო დღე ათრამეტი² და³ დღე იგი⁴ იყო ნათლისღება და შემდგომად ლიტურდიისა ვიხილეთ იგი, რამეთუ ერთ კერძო⁵ განციფრებულ იყო. და კუალად შემოკრბეს არხიმანდრიტი და ძმანი და ვიგლოვდით გოდებითა ლმობიერითა და ვიპკურებოდით ცრემლითა.

ხოლო მან აღმოიფშვინვა აღმოიფშვინვა იგი უკანასკნელი და დაიძინა ძილი იგი მართალთა და ყოვლად განწმედილი სული თვისი ჳელთა ღმრთისათა შევედრა. ხოლო მოღვაწეებისა მიერ განლელული გუამი მისი შემპურეს წესითა სქემოსნობისათა⁷, აღანთეს⁸ კეროვნები მამათა და ძმათა და ღამე იგი გარდავლეს⁹ მღვიძარედ ლოცვითა და ფსალმუნითა და ჳილსა ზედა მდებარე ეკლესიად¹⁰ მივიღეთ და მემსხვერპლეთა¹¹ სამლო წირვა აღასრულეს და ანდერძადგებული წარვიღეთ საფლავად, რომელიცა თვით განეშადა პირველ და ლოდი ზედა ედვა მას. მუნ დაიდვა მრავალმოღვაწე გუამი მისი, სადაცა არს სასაფლაო მამათა, წმიდის დავითის საფლავის¹² გარეთ, სამხრეთით კერძო საკურთხეველის სარკმელთან¹³. ღმრთივ-სანატრელმან ონისიფორემ ათორმეტ წელ მონაზონებით იღვწა, ორ წელ სქემოსნობით¹⁴ დაეყუდა და კუალად ორ წელ მდებარეობით ჳმადლობდა ღმერთსა, და იქმნეს ყოველნი დღენი ცხოვრებისა მისისანი სამეოცდაათცხრამეტ წელ.

ესე ყოვლად პატიოსანი მამა მიიცივალა აშიერ სოფლით საუკუნეთა მათ საყოფელთა წელსა განჯორციელებითგან¹⁵ სიტყვისა ღმრთისა/ათას შვიდას ოთხმეოცდა ექვსსა, თთუესა იანვარსა, რიცხუსა¹⁶ მეექვსესა¹⁷, თვით საუფლოსა მას დღესასწაულსა¹⁸ ღმრთისგანცხადებისასა, დღესა სამშაბათსა და ეამსა მეცხრესა დღისასა.

არამედ, შ ყოვლად სახიერო და კაცთმოყვარეო ღმერთო, ლოცვითა ღირსისა¹⁹ მამისა ჩუენისა ონისიფორესითა ღირს მყვენ ჩუენცა პირნათლად შემთხვევად²⁰ მისი²¹ ნეტარისა²² მერმესა მას კრებასა და მარჯვენით კერძო²³ დადგომად²⁴ თაყვანისმცემელნი მა-

1 მითლემულმან A. მითვლემულმან B. 2 ათრამეტი B. 3 და—შემდგომი B. 4 იგი—B. 5 კერძო+მისი B. 6 აღმოიფშვინა B. 7 ცქემოსნობისათა A. 8 აღანთეს B. 9 გარდავლეთ B. 10 ეკლესიად A. 11 მემსხვერპლეთა A, მემსხვერპლეთა B. 12 სასაფლაო B. 13 სარკმელთან] ფანჯარასთან B. 14 ცქემოსნობით A. 15 განჯორციელებითგან B. 16 რიცხესა A. 17 მეექვსესა A. 18 დღესასწაულსა—B. 19 ღირსისა] წმიდისა B. 20 შემთხვევად A, შემთხვევად B. 21 მისსა B. 22 ნეტარისა—B. 23 კერძო+შენსა B. 24 დგომად B.

მისა და ძისა და წმიდისა სულისა დიდებად¹ და გალობად უკუნება
თი უკუნისამდე, ამინ².

მოკლე მოთხრობა თვით პორფირისათჳს*

5 მ მე, საყუარელნო, ოდესღა მოიწია ღმრთივ სულიერი ესე
წიგნი აქამომდე, მაშინ აღფრინდა ვითარცა ტრედი უმანყო სასურ-
ველი შვილი ჩემი პორფირი.

დასდუმნა ორღანო ეკკლესიისა, მოაკლდა სიტყვიერი საქაუ-
ლი მონასტრისა, დაჰნა ყუავილი სათნოებისა, დაშრიტა სანთელი
10 გულისგმის ყოფისაა, მიგვეფარა ანგელოსი მშვიდობისა, გარნა
ღმრთივ შვენიერად გამობრწყინდა ღირსი იგი შვილი სასუფევე-
ლისა.

რამეთუ იყო სანატრელი პორფირი შვილი ბრწყინვალეთა ტო-
მთაგან და შესწირეს ღმერთსა მონასტერსა ამას შინა, ვითარცა
აბელის ძღვენი და აბრაჰამის მსხვერპლი, ჰასაკითა ათისა წლისა,
15 ხოლო გონებითა იყო ვითარ ასისა წლისა. და აღიზარდა ყოველ-
თა კეთილ შვენიერითა სწავლითა სულიერითა და საეკლესიოთა.
და იქმნა რა ათექვსმეტისა წლის, შემოსა ხატი ანგელოსებრივისა
სახისა და მიიღო კურთხევა ქრისტეს მიერისა და დიაკონობისა და
20 წარე/მატა ყოვლითა კეთილ-შვენიერითა სათნოებითა, რამეთუ
მდაბალ იყო გონებითა და წრფელ სულითა, მოწყალე სიტყვით და
საქმით და მოღვაწე აზნაურებისა ხედვითა, მმარხველ უვნებულო-
ბით და მლოცველ სამღთოს ტრფიალებით, ხოლო სიყვარული
ღმრთისა აქუნდა ზესთა ბუნეებისა და მოყვრისა უმეტეს თავისა
თვისისა და ამით სახით იყო ყოველთა მიერ საყვარელ.

25 ხოლო იქმნა რა ოცისა წლისა, სრულ იყო ყოვლითა სწავლე-
ლებითა, მწიგნობარ-მგალობლობითა და უმეტეს ყოვლად შვენი-
ორ მწერლობითა და სიტყვა მადლიან ენა-მკვერობითა. და მონა-
ზონებისა სრულება მიიღო მაზარის-კურთხევითა და ჩემდა იყო
რწმუნებულ მამობა სულისა მისისა, რომელიცა უმეტეს და უა-
30 ტიოსნეს წარემატა ყოვლითა სათნოებითა.

¹ დიდებად და გალობად ან და მარადის B. ² ამინ + სარწმუნოთა კაცთა მიერ სმენილი და უმრავლესი თვალთა. ჩემითა ხილულ აღსწერე ყოვლად უღირსმან იეროდიაკონმან გაბრიელ. შოველთავე გვედრები ლოცვით მომხსენებდეთ მხილველი B.

* ხელნაწერი: A; ბოდლეს № 8 (R¹.XVII.1, 2, XVIII ს.).

- და იქმნა რა ოცდაშვიდის წლის სურვიელ ვიყავ მლუღელ-შვენიერებით კურთხევასა მისსა/, გარნა, მ მე, ეწია საყვარელსა მას საღმობა უკურნებელი და წარიყვანეს სოფლად და ოთხისა თვისა ეამი დაჰყო ფიცხელსა სნეულებასა შინა და ყოველსავე მადლობითა ღმრთისათა ითმენდა დუშილით და გონებასა თჳსსა ღმრთისა ხედვასა და ღმრთისმშობლის ტრფიალებასა არ მოაცილებდა. და ოდეს განიწირა მკურნალთაგან, მლუღელმთავრისა მიერ ზეთის კურთხევისა საიდუმლო მიიღო და არხიმანდრიტისაგან ქრისტეს საიდუმლოთა ზიარებად და შემდგომსა დღესა იხილა ღმრთისმშობელი ცხადად მეტყველმან. აჰა, ღმრთისმშობელი მარიამ ღმრთივ ბრწყინვალე დედოფალი და მისთანა ანგელოსთ შვენიერებანიო. ეს რა წარმოსთქუა ყოვლითა დაწყნარებითა, გამოისახა ნიში პატიოსნისა ჯუარისა, მიწვა და მიიძინა ნეტარმან ძილი იგი მართალთა, ვითარცა ჰშვენის წმიდათა და ჰათნოთა ღმრთისათა.
- და რაჟამს მოიწია ჩუენდა ჳმაჲ მიცვალებისა მისისა, მ მე, რაბამი საღმობა გულისა მოგვეცა და/ ვითარი ღმობა სულისა, მხურვალე ცრემლი თუალთა და სიღრმით გულისად სულთქმად, რამეთუ დავაკლდით მრავალსა კეთილობასა მისგან და სათნოებასა სულისა ჩუენისა მოურნეობასა და შემდგომად ჩუენსა მემსხვერპლეობასა და ყოვლად სიყვარულსა მისსა.
- გარნა ჩუენ მისთჳს ვიწყეთ მიერ დღითგან ძალისაებრ და გულსმოდგინებისა ყოველთა სამღრთოსა წირვისა და ვედრებისა შეწირვად ღმრთისა და ერთმან უმოხუცებულესმან მამამან სწირა რა მისთჳს ცხრაჲ და მეათისა განემზადებოდა, იხილა ჩვენებით თავი თჳსი ეკკლესიასა შინა და მუნ საყვარელი პორფირი სამღუდელთშვენიერებითა რაჲთამე მოსილი და ჳელთა ეპყრა კეთილმშვენიერი წიგნები და მრქუაო: „აჰა, მამაო პატიოსანო, ესე წიგნები არიან დიდებად ჩემდა, სიხარულ, სასოება და გვირგვინ სულისა უმისა. ესე, რა ჰრქუა, განელიეჲა მამასა და მოგვითხრა ჩუენ ყოველთა და მადლი მივეცი მსმენელთა ყოვლისა შესაწი/რავისა სათნომყოფელსა ღმერთსა.
- რაჲთეთუ მე უწყი, რომელ იგი სასურველი მრავლად გულსმოდგინედ სურვიელ იყო წმიდათ წერილებისა წერასა კეთილ-შვენიერებით, რომელთაგან თვით განათლებულ იყო გონებითა და რომელთამე თჳსთა მისთა წარსცემდა სულისა ნაყოფიერებად და უმრავლესთა ქველის-საქმედ გლახაკთადმი მოწყალებად, რომელნიცა აწ დაუწჯებულნი ჰპოვნა სავანესა მას მისთჳს განმზადებულსა, და

231

5

9

15

237

20

25

233

35

იშვებს მათ მიერ გამოღებულ ნაყოფთა ზედა გვირგვინოსანი და იხარებს საუკუნოდ მადიდებელი ღმრთისა.

ხოლო ოდეს მოიღეს სანატრელისა პორფირისა გუამი მონასტერსა და მამამან მისმან სულიერმან მოიყვანა მეგობარი თვისი მლუღელმთავარი სტეფანე და აწირვინა მისთვის და კურთხევასა 5
234 საფლავისა მისისასა წარწერა ესე: „ეპიტაფია სტავროფორესი საფლავსა ზედა პორფირისსა: ეპა, ღმრთივ სულიერო შვილო და სულებრ საყვარელო ძმად და სარწმუნო მეგობარო პორფირი, აჰა, მოსრულ არს მეგობარი მეგობრისა შენისა და სასურველი სიყვარულისა შენისა ღირსებისა. გვირგვინი მლუღელმთავრობისა და მეუფე საწადელი სიწმიდისა შენისა.

აღსდევ, საყვარელო, და მიეგებე ყოვლად საწადელითა მგალობლობითა შენითა, აღსდევ და თაყვანის-ეც შენთვის მოსრულსა მეუფესა, აღსდევ და თანამწირველობით ჰმსახურე მლუღელ შეენიერებით! მსხუერპლის შემწირველსა შენთვის და მიიღე მადლი და 15
კურთხევა, ღმრთივ-კურთხეულად ძმად.

შენი არს ჰეშმარიტად მადლი ესევეთარსა სამლოდ მსახურებისა, შენდა მონიჭებულ არს კეთილ/გონიერებით პატივისცემა პატივისცემელისა ღმრთისა და შენდა ჰშვენის, სასურველო, პატიოსნება, ვინაითგან ღირსებით მსახური ძისა პატივცემულ იქმნების მამისა მიერ, რამეთუ სადაცა მე ვიყო, მუნცა მსახური ჩემიო.

სადა არიან, სანატრელო ძმად, პირისა შენისა შვენიერებანი, სადა არიან ბრწყინვალენი ნათელნი თუალთა შენთანი, სადა არიან საწადელნი ტკბილნი სიტყვანი ბაგეთა შენთანი, სადა 25
არიან ჳმა კილოვნებით შემკულბანი გალობათა შენთანი, სადა არიან კეთილ შვენიერებით მწერლობანი თითთა შენთანი. მ მე, რამეთუ დეცადა უქამოდ.

მ, საყვარელო, რად დაგიწუხავნ თუალნი, თუალო ყოვლისა კეთილობისაო, რად დაგიდუმებია ენა, სულისა ცხოველისა ორლანო, რად დაგიცადებია ჳმად ანგელოსებრ წმიდა არსობით გალობად და რად დაგიყოფიან ოქროს წყაროდ სიტყვათა შენთა სათნო 30
236 მყოფელი/ სულთა მრავალთა.

გარნა შენ, ყოვლად ღირსო, წინაშე წმიდისა სამებისა იშვებს სულითა, სულო მართალო და საწადელო, და განიცდი დიდებასა ღმრთისასა, რომლისად სიყრმითგან სურვილ იყავ და ჩუენცა გამოგვიცხადე, ბრძენო. სერაფიმნი უზესთაეს არიან, ანუ საყდარნი, რომელთათვის ვმოგობდით ჩუენ წერილთა გამოძიებითა.

ესე შეიწირე, ღირსო, გვირგვინისაგან შემსხვერბლობა და მკისაგან გულსმოდგინება და მეცა მსწრაფლ წარმიყვანე შენ თანა სავანესა მას შენსა სამკვიდრებლსა და შეიწირე შეიღ მუხლედნი სიტყვანი გულისტიკვილით აღმოთქმულნი, ვითარცა ჯვარზე დამსკვალულისა შეიღნი სიტყვანი ძისა და ღმრთისანი, რომელი არს კურთხეულ უკუნისამდე*.

5

საირიღონ პრეელიშვილი

01

ცხოვრება და მოღვაწეობა სანატრელისა მამისა ქრისტესისა მონაზონისა, რომელი უმადგომად წოდებულ იქნა ქრისტეფორედ, რომელიცა ცხოვრებად მოღვაწეობით უღაბნოსა შინა მრავალმთის იოანე ნათლისმცემლისასა, გარამსჯად წოდებულისა, თავსა ჰარაბიხასა**

10

/უარსოსა არსებად დამწყებელო, მიუწთომელო, აუგებელო და ყოველთა არსთა მარსებელო, წმინდაო სამებაო სრულო ერთო არსებით და სამო პირებით. პირო მამაო, პირო ძეო და პირო სულო წმიდაო, სამო პირებით და ერთო არსებით. არცა სამსა პირებსა ერთ პირად ვიტყვი, არცა ერთასა არსებას სამ პირად აღვიარებ, არამედ სამსა გვაყოვნებასა შინა ერთსა არსებასა ვირწმუნებთ, რომელ არს ღმერთი. სამებაო წმინდაო ღმერთო, რომელსა გქონან მადლთა საუნჯენი, რომელსა გამსახურებენ მრავალნი დასნი უხორცოთა ძალნი, რომელმან მიუვლინე ისაიას სერაფიმი და აქვნდა განწმენდელი ცეცხლი მარწუხითა და შეახო ბაგეთა მისთა.

2

15

20

/და განწმინდა და აღივსო პირი მისი მადლითა შენითა, შენვე აღახვენ ბაგენი ჩემნი და შეახენ ნაპერწკალი მადლისა შენისა უძლურსა გონებასა ჩემსა. აღანთე სხეული ჩემი, ვითარცა ცვილი, განანათლე ქალაქი ჩემი და განსდევნე მას შინა დაფარული მთავრობა ბნელისა, დასვი მთავრად განწმენდილი მადლითა შენითა სული

v

25

* ეპიტაფიის ტექსტი დამუხლულია ((სულ 7); ხელნაწერში გამოყოფილია როგორც ცალკე ერთეული.

** ხელნაწერი: A — 1036 (1880 წ.).

80

ჩემი და გონება, შეზღუდვით მადლითა შენითა, რათა ვიტყვოდესათნოთა შენთა, რამეთუ არა თავით თვისით ძალ-მიძს, რაჲსამე ყოფად, არამედ შენგან მოველით სარბიელისა ჩვენისა სრულყოფასა ყოვლისა სრულყოფელით მეუფეთ ქრისტე ღმერთთ ჩვენთ.

- 3 5 იტყვის მოციქული ქრისტესი იაკობ კათოლიკესა შინა თვისსა: რომელმან იცოდეს კეთილი საქმე და არა ქმნეს, ცოდვა არს მისსა. (თავ ე. მუხ. იზ).

მომეხსენა დამფლული ტალანტისა მონა ბოროტი და შემეშინა, რათა არა სიტყვა მიმეხადოს წინაშე ქრისტესსა. ში საყვარელო ქრისტეს იესოს მიერ ძმთ მიხეილ გობრონად წოდებულთ ჩემგან შეუძლებელსა მაწვევ რაიმეს ხელყოფად, გარნა ძალსა ღვთისასა მიუტევებ ზრუნვასა ჩვენსა და მრწამს, რომელ ძალ-უძს ყოველთა სრულყოფელსა ღმერთსა, რათა არა ვიტყვოდ მართლისა ნაცვლად სიცრუესა, ანუ ნათლისა ნაცვლად ბნელსა და მწარისა ნაცვლად ტკბილსა, არამედ რაიცალა მიხილავს თვალითა და ყურითა მომისმენიეს მას აღვიარებ, /რომელსაცა ძმანი მრავალმთის იოანე ნათლისმცემლის უდაბნოსანი მეწამებთან, შეცნიერნი მისნი და თვალით მხილველნი ქრისტესია მოღვაწისანი, რომელი თქვენცა უწყით ცხოვრება მის სანატრელისა ბერისა.

- 4 20 /მეთრეველთა საუკუნესა შინა სცხოვრებდა კაცი იგი ღვთისა ქრისტესია. ესე სანატრელი და ღირსი ხსენებისა იყო დასავლეთის საქართველოთ მინგრელით, მდაბიოთა ერისაგანი. იქორწინა სჯულიერითა ქორწინებითა და ესეა მხოლოდ შობილი ძე. მეუღლე და შვილი მისნი აღესრულნენ შემდეგ რაოდენისამე წლისა. არა აქვნდა სურვილი ცოლთა შეუღლისა, გარნა ბირებითა და იძულებითა ბატონისათა იქორწინა.

ხოლო პირველსავე სიტყვასა ჩვენსა მივექეთ. აღესრულნეს რა მეუღლე და შვილი მისნი, აწვევდა მეორესაცა ქორწინებასა მებატონე მისი, გარნა იგი ნეტარი ყოვლად არცალა თუ ყურად იღო.

v 30 განზრახვა მისი, არამედ მისწრაფა სულიერისა მოძღვრისა თვისისა და მიუთხრა ყოველი, რაჲცა გულსა დაედვა, აღუარა სანატრელსა მას მოძღვარსა თვისსა, რომელმანცა რწმუნებელი მისდა ცხოვარი კეთილსა და მშვენიერსა სულისა აღმარობინებელსა საძოვრისა გზასა ამცნო წარსლვაჲ. ეტყოდა მოძღვარი: „შვილო ქრისტესია, პირველადვე სურვიელი იყავი მაგას განზრახვასა, გარნა არა წარგემართა შიშისაგან ბატონისა შენისა და აწ განუსაკუთრე თავი შენი უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტესა, რომელმანცა ჩვენ

- 35

განგვათავისუფლნა¹ მონებისაგან ეშმაკისა, მანვე სახიერმან და კაცთათვის სისხლისა თვისისა დამთხვეველმან, მოგეცინ სრულყოფა სიყვარულისა მისისა.

/გარნა, შვილო, გამცნებ მოძღვარო შენი, რათა წარხვიდე ქვენასა საქართველოსა, უდაბნოსა გარესჯისასა, რომელ არს თავისა ყარაისასა, სადაცა ჩავლის მდინარე მტკვარი, რომელსა ეწოდების მრავალმთა გარესჯა, სადაცა ღირსი მამა ჩვენი დავით მოღვაწეებით და ოფლ-მწთოლვარებით და ტირილითა და მარხვითა და მრავლითა სათნოებითა მკვიდრობდა.

სადაცა ღირსი მამა დოდოს გარესჯელი და მოძღვარი უწმინდესისა თვისისა, ვითარცა მზე, მნათობდა, რომელმან ნათელს-სცა მთავარსა რუსთავისას ბუბაქარს-ბარბაროსს² და ძეთა მისთა და მრავალსა რიცხვსა კრებულსა მწყსიდა. და/ საფლავი მისი ყოველსა დღესასწაულსა მისსა სურნელებასა განუტევებს.

წარვედ, შვილო, სადაცა ღირსი მამა და პირმშო მოწაფე ლუკიანე ნაცვლად მოძღვრისა თვისისა კრებულსა მონაზონთასა მწყსიდა და ირემთა, ვითარცა ზროხათა, სწველავდა.

სად ღირსი მამა და წინამძღვარი გარესჯისა პავლე ეტყოდა ძმათა: იოანე ღვთისმეტყველი მოგვეცემსო, ძმანო, საზრუნავსა თქვენსა და მყის მოიტანა ცოცხალი თევზი ორბმა და შთამოუტევა ძმათა დღესასწაულსა იოანე ღვთისმეტყველისასა.

წარვედ, შვილო ქრისტესია, სადა ღირსი მამა არსენი წინამძღვარი დიდისა მონასტრისა, რომელსაც აწ „წამებულად“ უწოდებენ, რომელიცა წინასწარმეტყველების მადლითა ნიჭებულ იქმნა და შეკრიბნა მამანი მრავალმთისანი, იტყუიან, და ამცნო მოსვლა უღმრთოთა აგარიანთა უწინარეს ერთისა შვიდეულისა. განუცხადა, რათა არა უარყონ ქრისტე, არამედ დაეფარნენ, უკუეთუ არა თავს იღებდენ სიკვდილსა ქრისტესათვისა. მაშინ მიეცნენ მეტყველნი და კითხვიდეს მამა არსენის: „მამაო მამათაო, შენ რაჲ გეგულვების ყოფად. ოდეს მოვიდენ უღმრთონი იგი“.

ხოლო მან მიუგო და რქვა: „შვილნო, მე ოდეს აღვიღე ჭვარი და შეუღდეგ ქრისტესა, ძესა ღვთისასა, მაშინ მოგვედ ქრისტესთვის“. და ვითარცა ესე სთქვა, მაშინ ხმა ჰყვეს ყოველთა ერთითა პირითა მეტყველთა: „ყოვლად პატიოსანო მამაო, არა ეგრეთ ჩვენცა შეუღდეგითა ქრისტესა, ვითარცა შენ იტყვი, ღვთის-სულიერო, არაოდეს დავფარავთ თავთა ჩვენთა შიშისათვის სიკვდილისა, რამეთუ თანა-გვაცს ერთ-

გზის სიკვდილი და მერმელა საუკუნო საშვებელი, არაა არსად არსა სარბიელი ჩვენისა მონაზონებისა და არა მისთვის დაუტევთა ქალაქნი და სოფელნი და გამოვედით, რათა მოვეკდეთ ქრისტესთვის ჩვენთვის სიკვდილისა თავსმდებელისა? უწყით, პატიოსანო მამაო, რომელი ჩვენთვის გელმის, ნუუკუე დავბრკოლდეთ. ნუ იყოფინ უარის-ყოფა ქრისტესი, /რამეთუ უმჯობეს არს სიკვდილი, ვითარცა სთქვა ქრისტემან: რომელმან წარიწყმიდოს სული ამა სოფელსა ჩემთვის და სახარებისთვის, მან აცხოვნო!

10 კვალად, შვილო, მუნ სცხოვრებდა ღირსი მამა წინამძღვარი მესამე თვედოსი დოდორქელი წმინდა და მადლითა განშუენებული. ესენი წინამძღვარნი იყვნენ, ოდეს უღმრთოთა აგარიანთა აწამნეს წმინდანი ღირსნი მამანი მრავალმთისანი, სადაცა მონაზონნი, ვითარცა ფუტკარნი სიტკბობასა შეიკრებდენ.

v 15 სადაცა წმინდა ეპისკოპოსი/იოანე მანგლელი აღიზარდა მონაზონებითი წესითა და მრავალი წელი დაჰყო ქვაბსა შინა ბერთუბნისასა, რომელ სენაკი მისი აწცა იხილვების, ცრემლითა მისითა მორწყული, რამეთუ სასწაულნი მისნი წერილ არიან წიგნსა შინა „ჯვარშემოსილ“ წოდებულსა. რომლისა მოღვაწე გვამი განუხრწნელად არს მდებარე ტფილისის სიონის სობოროსა შინა, რამეთუ პირველად მდებარეებდა უდაბნოსა გარესჯისასა, და მუნით აღმოიღეს წმინდა გვამი მისი ყოვლად მრთელი მირონმწითოლვარე მეფის თეიმურაზის ბრძანებითა, რათა სცვიდეს სამეფოს/ქალაქსა.

8 წარვედ, შვილო, სადა სამგზის სანატრელი ილარიონ ქართველი იმყოფებოდა¹, სენაკი² მისი იხილვების ზემორე ხეცსა შინა, პირის-პირ ცრემლის წყლისა, სადაც მამისა ძმა თვისი ცალთვალი განკურნა და განუტევა სახიდ თვისა.

30 კვალად, შვილო, მიგიტხრა სხვაცა საკვირველი: რომელი ოდესცა ღირსი მამა დავით სანატრელი წარვიდა იერუსალიმს თაყვანისცემად საფლავისა ქრისტეს ღვთისა ჩვენისა და მოიქცა მუნით მადლისა წარმომღებელი და მოიკითხნა ძმანი და მიმართ გარე მონასტერთა და ნაპრალებთა/კლდეთასა, სადაცა მარტოებით ცხოვრებდენ მონაზონნი. მიმავალმან ბერთუბნად იხილა ბერი ვინმე და მოიკითხეს ურთიერთარს და ამბორს-უყო ბერმა და რქვა მას დავით: „ვითარ სცხოვრებ ძმაო?“ ხოლო ბერმან სულთა-ითქვნა დარქვა: „მამაო, წყალი ესე ორივე თვალი მწარე არს და ნიახური

მიდგა გარემოს წყაროსა ამას და სასმელი წყალი მწარე და ნიახური პურად მაქვს და იგიცა მწარე, რამეთუ ამით ვრწყავ და ესრეთ სიმწარით არს ცხოვრება ჩემი“. მაშინ ულოცა ღირსმა მამა დავით და დაუტკბო წყალი ერთი თვალი ხოლო მეორე დაუტევა მწარედვე.

/იხილა რა ბერმან საკვირველი ესე, განიხარა ფრიად და აღიდებდა ღმერთსა, რომელმან მისცა სასწაული საკვირველი. ხოლო ბერსა მას აქვნდა სენაკი მცირე, ერთი საწოლი გამოკაფული კლდესა შინა და თავსა ქვეშე სართავად ედრა მისგანვე გამოკვეთილი ლოდი და ედგა კაკლისა ხენი და ნუჟი და ლეღვი მისგან დანერგულნი და წყარონი ვიდრე აქამომდე იხილვებიან, ერთი მწარე და მეორე ტკბილი და გარემოს ნიახური. დღესაც მიმავალნი იხილვენ წამოფარებულსა კლდესა ქვეშე“.

მოისმინა რა მოძღვრება სულიერისა მამისა კაცმან ღვთისამან, მყის განუნათლდა გონება და/ვითარცა ძილისაგან განიფრთხო და ეტყოდა მოძღვარსა თვისსა: „მამაო სულიერო, ვინა უწყოდი ეგოდენი საკვირველნი ადგილნი და სასწაულითა აღსავსე წმინდათა კაცთა საყოფელნი“. მიუგო მამამან სულიერმან: „შვილო ჩემო, მე ყოვლად ცოდვილი და უღირსი მას სანატრელსა და გულის-სათქმელსა ადგილთა აღვიზარდე — იოანე ნათლისმცემლის უდაბნოსა შინა. და უწყი ესეცა, მიგიბხრა, შვილო, რომელ მეფეთაგან პატივცემული ადგილი არს, ვითარცა ღვთისაგანცა მადლითა და სასწაულითა აღსავსე არს ადგილი იგი მრავალმთისანი.“

მეფე კახთა ალექსანდრე მოვიდაო/ ხილვად სამხოლოესა ღირსისა მამისა დავით სანატრელისასა, რამეთუ აქვნდა სასოება ფრიადი. და ვითარცა იხილა ყოველნი მონასტერნი და მცხოვრებნი მამანი მოღვაწეებით, სთნდა წესნი და საყოფელნი სულთა სატრფონი, დაუტევა მეფობა ქვეყნიური დიმიტრის, ძესა თვისსა, და თვით შეიმოსა სახე მონაზონებისა და უწოდეს სახელი ათანასი, რომელმანცა მრავალი ღვაწლი დადვა, რამეთუ აღაშენნა კოშკნი და ზღუდენი მის მონასტრისანი, რომელიცა ვიდრე აქამომდე უწოდებენ ალექსანდრე მეფის კოშკად და აქვნდა სენაკად თვისად. შეამკო მხატვრობით და/ ხრახნილებით ოქროცურვებულთ. მასვე მეფესა აღუშენებია სამარტვილო წმინდათა ღირსთა მოწამეთა და მას თანა მოსრულნი მხედარნი იქმნენ მონაზონ, აღვისო მთანი და ნაპარალნი მრავალმთისანი, ვითარცა იხილეს მეფე არლარა მიიქცა

ქალაქად თვისსა, არცა სპანი მისნი, მიმხედველნი მეფისაჲნი, გუმუჯუ-
ვეთნეს სენაკნი მრავალნი და ეკლესიანი საგანეთა მათდა. და საფუ-
ლავი მის მეფისა და სხვათა მეფეთა და კათოლიკოსთა, მთავართა
და ეპისკოპოსთა იოანე ღვთისმეტყველის ეკლესიასა შინა არს.

5 ამა სანატრელთა ადგილთა ორნი ოდენდა მონასტერნი დაშთა,
11 რომელთა/ შინა მონაზონნი სცხოვრებენ. სულთა სატრფოსა მას მონ-
ნასტერთა არიან მრავალნი ეკლესიანი და სენაკნი, აღსავსენი ნა-
წილთაგან წმინდათა ღირსთა მოწამეთა“.

10 პირველსავე მას სიტყვასა ჩვენსა მივიქცეთ. აღსდგა მსმენელ-
ამათი სანატრელი ქრისტესია, ვითარცა ფრთაშესხმული სიტყვათა-
გან სულერთა, აღფრინდა გონება მისი და დაუტევა მოძღვარი
თვისი და სახლი თვისი. არლარა მიმხედველმან არავისდა წარმოუ-
მართა იღუმალ ღამით მიტაცებული სიყვარულითა ქრისტე ღვთი-
სათა და ღამე, ვითარცა დღე, ვიდოდა./ მიიწია სატრფოსა მას

v თვისსა უდაბნოსა იოანე ნათლისმცემელისასა გარესჯად, სადაც
15 სცხოვრობდნენ ძველნი მამანი, სიყრმიდგან აღზრდილნი მოღვაწე-
ბით. მივიდა რა მათ თანა, შეიწყნარეს სიყვარულით, ვითარცა აქვთ
ჩვეულება მონაზონთა, რომელთათვის სტიროდის მამა ქრისტესია
და ინატრიდა მათ დროს სიკვდილსა, რამეთუ წურთილებითა მონაზო-
ნებრივითა იყვნეს აღზრდილ, რომელთაცა უცხო, ვითარცა შვილი

20 შემიწყნარესო და იგინი გარდაიცვალნესო და მე აქა უღირსად, ვი-
თარცა ბრმა მიმოვეკვეთებო. მი ჩემდა, მამებო, რომელთა არლარა
12 გხედამთო. ესრეთსა და მრავალსა გოდებდა გულმტკივნეული./ ხო-
ლო დაჰყო ნეტარმან ამა უდაბნოსა შინა მრავალი წელი მორჩი-
ლებასა შინა ფრიადსა, ვითარცა არს ჩვეულება ძმთა შორის მის-

25 უდაბნოსათა. ზიდვიდა ტვირთითა ფიხსსა და წყალსა, რამეთუ და-
რკიან ზარი და წარვლენედ ძმანი ყოველნი, ვიდრე წინამძღვარი-
ცა, და მოკაფენ მრავალსა და აღვიდიან და მოაქვსთყე ამას და სხვა-
სა ყოველსავე მორჩილებით და გულსმოდგინედ შვრებოდა. რამე-
თუ წიგნისა კითხვა ყოვლად არა უწყოდა, გარნა პირი მისი არა-

10 ოდეს არა იტყოდა ამოსა, არამედ ვითარცა მდინარე ედემით სდო-
ოდა თაფლ-მწითოღვარენი საღმრთონი სატყვანი, ვითარცა სული-
ერისა საუნჯისაგან აღსავსე.

v /იყო სანატრელი მამა ქრისტესია მოხუცებული, ოდეს შემო-
30 სეს სახე ოდენ მონაზონებისა. ხოლო ცხოვრება მისი ესევეთარი
იყო. აქვნდა ჩვეულება, ვითარმედ: უდაბნოიდგან იყო შვიდი ვერ-
სი, სადაცა ედგა ჭური ანუ ქოცო, აღსავსე წყლითა, რამეთუ ზი-
დვიდა ტვირთითა ორითა სპილენძითა კოკითა. აღიკიდებდა დიდსა
შინა სიტხესა და ერთსა კოკასა წყალსა ზედა დაისხამდა და

10

v /იყო სანატრელი მამა ქრისტესია მოხუცებული, ოდეს შემო-
30 სეს სახე ოდენ მონაზონებისა. ხოლო ცხოვრება მისი ესევეთარი
იყო. აქვნდა ჩვეულება, ვითარმედ: უდაბნოიდგან იყო შვიდი ვერ-
სი, სადაცა ედგა ჭური ანუ ქოცო, აღსავსე წყლითა, რამეთუ ზი-
დვიდა ტვირთითა ორითა სპილენძითა კოკითა. აღიკიდებდა დიდსა
შინა სიტხესა და ერთსა კოკასა წყალსა ზედა დაისხამდა და

სრულებით დაიღობდა სამოსლითურთ, მაშინლა წარიღის და ალაფსის ქოცო იგი. ხოლო ამას ქოცოსა ზედა იყო მცირე ქოცო და მას ქოცსა ზედან დაკიდებული მცირე ჩარეჟა, რათამცა მით მიეღოთ წყალი იგი. რა/მეთუ შორით სჩნდა ჩარეჟა იგი, ხოლო მოგზაურნი მომავალნი ანუ მიმავალნი ქალაქით ანუ სოფლით დღისა ერთისა სავალსა ვერასადა კპოვებდენ წყალსა, ვიდრე არა მოვიდოდენ ქოცოსა მას ქრისტესია ბერისას და მაშინლა მამწვრალნი სიციხოთა და სიშორითა ღონე მოკლებულნი მიიწვოდენ და მიიღებდენ წყალსა დიდითარე სასოებითა და მადლობითა ღვთისათა და მონისა მისისა ქრისტესია ბერისათა.

აქენდა მას თანა მცირეცა ბოსტანი მწვანეილთა მუნვე ქოცოს თანა, რომელსაცა იხმევდენ მგზავრნი, ვითარცა ზეციურსა მანანასა და წყალსა, ვითარცა დამტკბარსა მოსეს მიერ მერარასა, მას უდაბურსა ადგილსა. ესრეთ განაგრეობდა სიციხოთა შემწვარსა სხეულსა კაცთა მამწვრალთა, რამეთუ ყოველსა დღესა ზაფხულისასა ესრეთ საკვირველსა მოღვაწებასა შინა იყვის ღირსი მამა ქრისტესია. რაით-მე ვთქვათ, ძმანო, ნუუკვე მცირე არსა შრომა ესე, ანუ არა? დაღათუ წიგნი არა უწყოდა, არამედ! აღასრულა სიტყვა სახარებისა, რომელსა გვამცნებს იესო ძე ღვთისა, ვითარმედ: რომელმან ასვას წყალიო ერთი გრილი სახელითა ჩემითა, სასყიდელი არა წარუწყმდესო. აჰა, ვითარ მტკიცედ აღასრულა მცნება, რაიცა ესმინა. ნუთუ/ ესე აღასრულა და სხვანი მცნებანი დაიდუმა და არ აღასრულა?

კაცსა მას ღვთისასა აქენდა ჩვეულება, ვითარმედ რასაცა ვინ მისცემდა, ყოველსავე სხვათა განუყოფდა. რამეთუ წარვიდის სოფლად რაოდენმეგზის და მი-რა იწივის სოფელსა, რომელსა რქვიან ზამში, და მოითხოვის ღობიო, ანუ ხორბალი, თაფლი და ძაფი, ვისაცა რაჲ აქენდის, ყოველნივე სიხარულით მისციან, რამეთუ უწყოდენ, რომელ კეთილი მოღვაწე იყო და მადლითა განბრწყინებული და არავინ განუტევებდა ცალიერსა. არცა თვით განუშორებოდა, ვიდრე არა მიეღო ქველის-საქმე მათგან, რამეთუ იტყოდა ნეტარი: ნუუკვე საცთური და/უგოო მოსვლითა ჩემეთა, მან არა მომცეს მოწყალეზაო და ბოროტმან ეშმაკმან ცოდვათა დაუწყესაო, ჩემის ძალით წარწყმდესო. და რომელნიმე განზრახვით ეტყოდენ მცნობნი მისნი: „არა მაქვს, მამაო, რამცა მოგცე“. „ლობიო მამე, შვილო, უკვეთუ არა ხორბალი, ანუ თაფლი, ანუ ძაფი, ანუ კაკალი“. მიუგის: „არა მაქვს არცა ერთი, რასაცა ითხოვ, ბერო“. მაშინ

დაჯდის და მიუგის: „შვილო, ცალიერი უკეთუ მიმაქციოთ, ეშმაკი განიხარებს მეტყველი, ანგელოსისა შენისა დამქენჯნელი, ვითარმედ: არა მისცა მოწყალება გლახაკსა მას ბერსაო და მით მე ვწუხ: ნუუკვე ჩემითა მისვლითა შენ წარწყმდე და მე ცოდვილი საფრ-
 15 5 თხე/ შენდა ვიყო წარწყმედისა, ამისთვის არა წარვალ ცალიერი, ვიდრე მცირე რაიმე არა მამცე და ბოროტი იგი ეშმაკი არცხვინოს ანგელოსსმან შენმან და მე არა მიზეზ წარწყმედისა გექმნე“. ამას და ესევითართა სიტყვათა მრავალთა ეტყოდის ტირილითა და ძრწო-
 10 ლითა და მაშინ მისციან სიხარულით, ოდეს ისარგებლებდენ სიტყვითა მისითა. ხოლო იგი ნეტარი რასაცა მოიწინდის, ყოველსავე, სადაცა იხილვის ქვრივი და ობოლი უღონო ცხოვრებით, მას მისცის დაფარვად. თვინერ თაფლისა და ხორბლისა ყოველსავე მისცემდა ობოლთა-ქვრივთა: „ნეტარ იყვნენ მოწყალენი, რამეთუ იგინი შეიწყალნენ“.

v 15 /კვალად აქვნდა ჩვეულება სანატრელსა მას კაცსა ღვთისასა, რომელ უკეთუ ისმინის სიძულვილი რაიმე, ანუ ძმათა შორის. ანუ მამისა და შვილისა შორის, ქმარსა და ცოლისა შორის, ისმინის რა, წარვიდის მათ თანა მონასტრით და მშვიდობასა ჰყოფდის. მი-რა-ი-
 20 წივის სახლსა მათსა, მოუწოდის ორთავესა და ეტყოდის მშვენიერთა და ლმობიერთა სიტყვათა, ვიდრე იტირიან სიტყვითა მისითა და შეინანიან. და მერმე ეტყოდა: „შვილო, უკეთუ არა ისმენთ! ჩემსა, რომელიცა თქვენის მიზეზით მოველ აქა, წარვალ მწუხარებით სავსე და განიხარებს ეშმაკი იგი, რომელსა არა ნებავს მშვი-
 16 დობა კაცთა, და მოაწევს უაღრესსა განსაცდელსა/ თქვენ ზედა. და
 25 ვითარცა მოველ მშვიერი, მშვიერივე წარვალ თქვენგან“. მაშინლა დაეგებოდნენ ურთიერთარს და ჰყოფდნენ მშვიდობასა. განიხარის, ვითარმედ ბოროტი ეშმაკი განვსდევნეო, ღმერთმა დასწყევლოს. აღუთქმიდენ არღარა ყოფას. რამე მე ვსთქვათ, ძმანო, არა არსა მცნება უფლისა, რომელსა იტყვის: „ნეტარ იყვნენ მშვიდობის
 30 მყოფენნი, რამეთუ იგინი ძედ ღვთისად იწოდნენ“.

მერმე ესეცა ჰყვის, რომელ მისციან ხორბალი და თაფლი მცხოვრებთა სოფლისათა, რათა შემზადებდეს ყოველთა შაბათთა მიცვალებულთა მათათვის კოლიოსა, ხოლო იგი წარიდის მონას-
 v ტრად და შეამზადის ყოველსა/ შაბათსა სამითა ჭურჭლით: ერთი ვინ-
 35 ცა მისცის თაფლი და ხორბალი, მისთა მიცვალებულთათვის, მეორე მუნ მდებარეთა მამათა მიცვალებულთათვის, მესამე ყოველთა მართლმადიდებულთათვის. ამას წლითი-წლად ყოველთა შაბათთა

- ყოფდა და უკეთუ აქვნდის ფული, მოსახსენებელი მისცის. ესრეთ მეურნეობდა, რომელ თვისთა მიცვალბულთათვის ვერა თავ-იღებდენ მრავალნი. იხილეთ საყვარელნი! ვითარ ღვთისა სიყვარულისა თანა, მოყვასისა სიყვარულიცა შეაუღლა, ვითარცა იტყვის უფალი: „შეიყვარო მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“.
- წარვიდა მამა ქრისტესია დღესა ერთსა/ ჩვეულებისაებრ შემდეგ მწუხრის ლოცვისა სოფლად, რამეთუ სიციხისა გამო ღამე წარვიდოდა, და ვითარ წარვიდა, იქმნა ღამე ბნელი ფრიად. მიიწიო ადგილსა, რომელსა რქვიან მეძვიანი, და ვერღარა ეძლო სლვა სიბნელისაგან ღამისა. დასდგა და ილოცვიდა, ვითარცა აქვნდა ჩვეულება ლოცვად და ტირილად, და მეყვსეულად გამოუჩნდა მთებარე რამე, ვითარცა სანთლითა მავალი, განუნათლა გზა იგი შეცთომილი, დადგა მთებარე იგი და ელოდა მას ბერსა წარსლვად. და იგი მძრწოლარე შიშისაგან არა თავს-იღებდა წარსვლასა, არამედ ილოცვიდა და ევედრებოდა ღმერთსა, რათა არა მიეცეს განსაცდელსა: გონებდა, ნუუკვე მხეცი რამე არს და თვალთა ანათებსო. ვითარცა/ იხილა, რომელ არღარა იყო ღონე, გამოისახა ნიში ჭვარისა და წარემართა და იგიცა წარუძღვა წინა და სადაცა განისვენებდის ბერი იგი, მთებარეცა დასდგის და ელინ მას. და ვითარ არა განეშორა, მაშინ მოეგო გონებასა და თქვა: „ნუუკვე ღმერთმა მომცა შემწედ უბადრუქსა ამას და მე განვარისხო“. აღსდგა და მისდევდა. მას ღამესა ვლეს, ვიდრემდინ მიიწივნენ სოფელსა მას სართიჭალისასა და მაშინ განუტევა ბერი იგი და უჩინო იქმნა მთებარე იგი. ესე სასწაული დიდთა მოღვაწეთა არს, ძმანო, რამეთუ ჰფარამდა ნეტარი ღირსებასა მისსა.
- ეშმაკთა, ვითარცა კანჯართა, სდევნიდა ქვისა ტყორცნითა თანა. კახეთად მიმა/ვალსა გამოუჩნდა გზასა ზედა სახითა დედაკაცი-სათა, სადაცა არაოდეს ყოფილა მუნ დედაკაცი, რამეთუ ზვრელი-დან ამოძვრაო და დგაო წინაშე ჩემსაო. მაშინ აღილო ნეტარმან ქვანი და დევნიდა ტყორცებით. მტოლვარე ჩახტა ზვრელსა გზისასა და იწყოლა სროლა ქვისა. მივიდა ხილვად, რა-ძი იქმნა დედაკაცი, და ვერღარა ჰპოვა და არცა იყო ხრამსა შიგან განსაძრომი, რათამცა დაფარულიყო. მაშინ დაუტევა და კვალად ამოძვრა სხვა-სა ნაპარალსა გზისასა და კვალად სდევნიდა, ვიდრემდის დაუტევა ბოროტმან.
- ხოლო მონასტერსა შინა არა აქვნდა ძილი ღამით¹, რამეთუ იჯდის გინა თუ იდგის, აქვნდა ბრძოლა ეშმაკთადმი/ და ავედრებდა

ნუსხაშია: 1 ღამეთ.

- კაცთა მიმართსა ბრძოლასა და შერმელა მოიქცეოდა მათგან და იწყის ლოცვად მშვენიერნი და ზარისასახდელნი სიტყვანი წარმოსთქვენის ტკბილად და ჩაურთვის თანავე გოდება და ტირილი მწარე და შესაძრწონებელი მსმენელთათვის და გარდამოუტევნის
- 5 ნაკადნი ცრემლთა მჩქეფარე, ამხილის სინდისსა თვისსა განუტრ-
 ძალველი ცხოვრება, ვითარმედ: „ნაყოფანი ხარ, ბერო, უძღები
 ხარ, ცოდვილი ხარ, დაღაცათუ ხორცს არა სკამ, პურსა მაძღრივ
 სკამო და ოდესცა პპოვებ, ღვინოსაცა სვამ, უბადრუკო ბერო. არა
 19 გეშინისა? დაგავიწყდა სიკვდილი და სულისა და ხორცისა/განშო-
 10 რება? დღესა თუ ზვალე მოვალს წამყვანებელი შენი. შხა უყავ თა-
 ვი შენი“. და იწყის ტირილი მწარედ, ვითარცა შვილმკვდარი დე-
 და, რომელ განსაკვირვებელი იყო სასოება მისი, რამეთუ იცის
 პირსა და თავსა მჯიღითა და ესრეთ განვლიდა დღეთა ცხოვრებისა
 მისისათა, მყვედრებელი და დამქენჯელა¹ თავისა თვისსა, ვიდ-
 15 რემდის დაშვრებოდა, მაშინდა მცირედ მიირულის ძილად.

იწყიან რა რეკა ზართა ძმათა მის მონასტრისათა, ეკკლესიად
 ცისკრისა აღსდგის და შევიდის, დადგის მიყრდნობილი კვერთხსა,
 სთვლემდა ძილისათვის და იტყოდა: ბოროტი ეშმაკი დაწყევლოს
 ღმერთმაო.

- v 20 /ხოლო სენაკი მისი, ვითარცა უწყით ყოველთა მხილველთა,
 ფრიად იწრო იყო და ერთი ოდენ კაცი დაწვის. სიგრძე და სიგანე
 სულ მცირე, ვითარცა საფლავი, რომელსა შინა აქვნდა საწოლად
 ტახტი ერთისა ფიცრისა და საგებელად ტყავი ცხოვარისა, ერთი
 იგიცა ძველი, რომელი ვიდრე წელამდის კმა-ეყოფოდა, ოდეს დაწ-
 25 ვებოდა. და თავსა ქვეშე სასთაულად ედვა ქვა დიდი და მას ზედა
 ნაგლეჯი ტყავისა ეფარა, რათა არავინ იხილოს. და ზედა საბურვე-
 ლი მისი იყო, რაჲცა ტანზე ემოსა ტყავისაგან ცხოვრისა დაბებ-
 კული, უნდო. და ფერხთა ქალაბანი ოდენ, ვითარცა² გიხილავთ-ყუ³,
 და თავსა მისსა კუნკული და ბარტყული, რაჲცა პირველ შემოსად
 20 30 მამათა იგი აქვნდა ნეტარსა მის მოღვაწესა./ დაღაცათუ სწყალოდენ
 უცხონი და მისციან რაჲმე სამოსი, იგი გლახაკთა მისცენ და თა-
 ვისა თვისისათვის არარას ზრუნვიდა საწუთოსათვის და ამოსა,
 არამედ ყოველსავე იუნჯებდა მერმისა მის საუკუნისათვის.

- ესეცა აქვნდა ჩვეულება, უკეთუ აქვნდის სენაკსა თვისსა პური
 35 ანუ ღვინო, ანუ თაფლი, მომავალთა მგზავრთა მიიყვანებდა სე-
 ნაკად თვისა და დაუგებდა, რაჲცა აქვნდა ღირსსა მას ბერსა.

აქნდა ჩვეულება სანატრელსა მას და წრფელსა, ვითარცა კრავსა არა აწყენდა/ ხმათა, არცა სიტყვითა, არცა საქმითა და უკეთუ ვინმე ეტყოდა განზრახ, ვითარმედ მაწყინე შენ სიტყვითა, ამისთვის გულძვირად ვარ შენ ზედა, წარვიდოდა რა ეკველსიად ეამსა ლოცვისასა და შემდგომ აღსრულებისა უწინარეს მათსა გამოვიდოდის და დასდგის კარისბჭესა და ოდეს მოიწივის ძმა იგი, შეუვრდის! ფერხთა ქვეშე და ეტყვის: „მომიტყევე, მამაო, რაჲცა გცოდე მე ცოდვილმან“. ვიდრე თანა წარყვის სენაკადმდე და ითხოვდა მოტყეებასა და ესრეთ მზა იყო ასპარესსა მას სასუფეველად მიმყვანებელსა და სამოციქულო მოძღვრებასა, რომელსა იტყვის პაულე: „მზე ნუ დავალნ განრისხებასა თქვენსა“.

/ხოლო აღსასრული ესრეთ იყო, ძმანო, რამეთუ უძლურებასა შინა იყო მოხუცებული ფრიად, ვითარ გვანებ, ოთხმეოცისა წლისა, უფროსი და არა ნაკლულევანი წლოვანობით. რამეთუ თმა და წვერი სპეტაკი, ვითარცა თოვლი, პირი მისი განათლებული მადლითა, რომელ არასადა მიხილავს ეგრეთ განბრწყინებული პირი კაცისა, ვითარცა მისი ნათელმკრთომარე, რომელსაცა მეწამებიან მცნობნი მისნი.

აღესრულა სანატრელი იგი მასვე მოღვაწეობით მყოფსა უღაბნოსა იოანე ნათლისმცემელისასა, რამეთუ ღამესა მას, რომელსა ეგულვებოდა დატყეება და განშორება საყოფელისა თვისისა და მისვლად/ ისწრაფდა სასურველისა თვისისა, მას ღამესა გამოვიდაო გარე სენაკისა თვისისა და ხმა უყო მამათა მის მონასტრისათა სამგზის, ვითარმედ: „თეოფილაკტე, თეოფილაკტე, თეოფილაკტე“, და ვითარ არავინ ისმინა, მიიქცა სენაკსა თვისსა და დაიძინა ძილი მართალთა, და ესე ხმა ესმინათ მსახურთა და არა მისრულ იყვნეს შის თანა, ვიდრე არა განთენდა და მაშინ იხილეს აღსრულებული და დაფლეს მოღვაწე გვაში მისი მუნ წინაშე ეკკლესიისა, სადაცა მამანი მდებარე არიან, მუნ იგიცა.

მი ქრისტეს მოყვარეო ძმაო მიხეილ! აჰა, სასოებითა და სიყვარულით შენგან/ძიებული ნაყოფი ქრისტესიასი ბერისა აწმყოსა ეამსა შინა ყოფილი, ღირსებით შემგობილი, რომელიც იყო დაშთომილი ტალანტი ძველთა მამათა მეუღაბნოეთა, რომელიცა აღსრულდა უწინარეს ცხრა წლისა, 1871 წელსა. ესე ყოველი, რაჲცა აღწერე, რომელიმე მიხილავს² თვალითა და რომელიმე მისგან მსმენიეს: ოდეს იყვის უღაბნოსა ღირსის მამა დავითისას, ჩემ თა-

ნუსხაშია: 1 შეუვრდის. 2 მიხილავს,

ნა დაჰყვის ლამე და დღე და არარას დამიფარავდა მე უღირსსა-
 ცოდვილსა. ვითარცა უწყოდნი ცხორება მისი, ესრეთ უნაკლუ-
 v ლოთ აღწერე. უწყის ღმერთმან და მამა ქრისტესიას განა/თლე-
 ბელმა სულმან, რომელ არარაა შემომატებიეს, არამედ რომელიმე
 დამიდუმებიეს, რათა არა მოსაწყინელი იქმნეს წარმკითხველთათ-
 ვის ამის წიგნისა. მწერალი ამისი მთავარდიაკონ სპირიდონ გძლეი-
 ვი. 1880 წელსა.

XVIII საუკუნის ქართული ჰაგიოგრაფია

1. გრიგოლ ვახვახიშვილი (დოდორქელი)

„წამებაა წმიდისი ქეთევანისი“ გვიანფეოდალური ქართული სასულიერო პროზის პირველი ორიგინალური თხზულებაა, რომელიც მხატვრული პროზის ანთოლოგიებში — ქართულ ჰაგიოგრაფიულ კრებულში — შევიდა როგორც ძირითადი და ორგანული ნაწილი. ნაწარმოებმა თავისი იდეური და მხატვრული ჩანაფიქრით და მისმა ავტორმა მკითხველი საზოგადოების ყურადღება და, ამვე დროს, მაღალი შეფასება დაიმსახურეს. ანტონ ბაგრატიონმა ერთ-ერთმა პირველმა განიხილა კრიტიკულად თხზულება და შეიძლება ითქვას, მოგვცა ძეგლის როგორც მხატვრული ფენომენის და, ამვე დროს, როგორც საისტორიო წყაროს პირუთვნელი შეფასება. მანვე განსაზღვრა ავტორის ადგილი ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის ოსტატთა შორის. ანტონი თავის სამ შრომაში მსჯელობს გრიგოლ დოდორქელის მხატვრული შემოქმედების შესახებ სპეციალურად. „წყობილსიტყვაობაში“ — ქართული კულტურის ისტორიის პირველ სახელმძღვანელოში — საგანგებო პარაგრაფი შეიტანა სათაურით: „თუხ მამისა გიორგი ხუცესმონაზონის დოდორქელისა, ვახვახის ძისა ანუ ბაზიერთუხუცესის ძისა“. ხოლო „მარტირიკაში“ — ქართული ჰაგიოგრაფიული კრებულის მეტად საინტერესო და თავისებურ რედაქციაში, — რომელშიც ქეთევან დედოფლის „წამების“ საკუთარი თხზულება შეიტანა, იძლევა გრიგოლის ნაწარმოების კონკრეტული ეპი-

ზოდების ანალიზს და საჭიროების შემთხვევაში არ ერიდება სალიტერატურო მასალის, ვრცელი ციტატების მოტანასაც კი. მესამე თხზულებაში — „სადღესასწაულო“ კი ანტონი სპეციალურად საუბრობს გრიგოლის, როგორც საეკლესიო მოღვაწის, კულტურულ საქმიანობაზე და მიუთითებს იმ მონაწილეობაზე, რაც მან საეკლესიო რეფორმების ჩატარებაში მიიღო.

„წყობილსიტყვაობაში“ ვკითხულობთ:

„გრიგორისა ვარ წერილთა შესწავებულ, ამინ, სიბრძნისა ქუჭმდებარემან კაცმან, ისტორიკოსა ქეთევან დიდისათვის, რამეთუ ღუაწლნი მოუთხრნა ამან მისნი, ვრცელ და წესიერ, ბრწყინვალედ, არა მწელად გრიგორი მისსა აკოლოთიასაცა გამომთქმელ იქმნა და სხუათაცა წმინდათა შუჭნიერ მსიტყვ, სათნოთა ბრძენთაცადმი, კაცი მმარხუჭლთა საქმითა გამოცდილი და საქებელი ჰეშმარითად ყოველთად“².

ანტონის ეს შეფასება თითქმის უცვლელად გაიზიარა მომდევნო თაობის სალიტერატურო კრიტიკამ (ცხადია, ამ ტერმინის სპირობითად ვხმარობთ). იოანე ბატონიშვილმა სათაურიც კი არ შეუცვალა, ისე გადმოიტანა ანტონის თვალსაზრისი თავის ენციკლოპედიურ თხზულებაში „კალმასობა“: „მამა გრიგორი ვახვახის ძე, ბაზიერთუხუცესისა, და მონაზონი დოდორქელისა მონასტრისა. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი, მონაზონებითა სრულ და სიბრძნის მოყვარე. ამან შეთხზნა რომელთამე ქართველთა წმინდანებითა³ აკოლოთიანი მშვენიერ ენასა ზედა (!). და მანვე აღწერა წმიდისა ქეთევან დედოფლისა ცხოვრება და წამება მისი უღმრთოსა შაპ-აბაზისაგან: და ამან იღვაწა დოდოს მონასტერსა შინა მარხვითა და ლოცვითა და ესრეთ გარდავლო წელნი თვისნი“⁴. ვახუშტი ბა-

² ანტონ ბატონი, წყობილსიტყვაობა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა რ. ბარამიძემ, თბილისი, 1972. გვ. 184. ჩვენ ვიყენებთ ამ გამოცემას და არა პ. იოსელიანისას, თბილისი, 1852. 1980 წ. ივ. ლოლაშვილმა კვლავ გამოსცა ეს თხზულება.

³ გრიგოლის ჰიმნოგრაფიული მემკვიდრეობიდან მხოლოდ ქეთევანისადმი მიძღვნილი საგალობელია ცნობილი. თუ რას გულისხმობს იოანეს ცნობა, ჩვენთვის გაუგებარია. აქაც ავტორი ანტონის იამბიკოს ეყრდნობა.

⁴ იოანე ბატონიშვილი, კალმასობა, ტ. II, კ. კეკელიძისა და ალ. ბარამიძის რედაქციით, 1948 წ. გვ. 151, თეიმურაზ ბატონიშვილიც ანტონისავე ცნობებს იმეორებს. იხ. თეიმურაზ ბატონიშვილი, საქართველოს ისტორია, პარიზი.

ტონიშვილი გრიგოლის თხზულების ისტორიულ ფაქტურას დიდად უწევს ანგარიშს და თავის „ისტორიაში“ სათანადოდ იყენებს მას როგორც მნიშვნელოვან საისტორიო წყაროს⁵.

მოუხედავად ძველ ქართველ ლიტერატორთა და ისტორიკოსთა ასეთი დაფასებისა, გრიგოლ დოდორქელი-ვახვახიშვილის სახელი და მისი პავიოგრაფიული თხზულება თანამედროვე სპეციალისტთა ყურადღების საგნად მხოლოდ ტრ. რუხაძემ აქცია. 1949 წელს მან პავიოგრაფიულ კრებულებში მოიძია გრიგოლის ნაწარმოები და გამოაქვეყნა კიდევ მიმოხილვითა და წინასიტყვაობით, რომელშიც ძირითადად განსაზღვრა და დაადგინა გრიგოლი ვახვახიშვილის (დოდორქელის) მოღვაწეობის ქრონოლოგია. ტრ. რუხაძის სამართლიანი დასკვნით: გრიგოლ ხუცესმონაზონის ხსენება ქართულ საბუთებში XVII საუკ. გასულიდან იწყება. ამ საბუთებიდან ჩანს, რომ გრიგოლ ხუცესმონაზონი, გვარად ვახვახიშვილი, ძე რომელიდაც უცნობი კახელი ბაზიერთუხუცესისა, ცხოვრობდა XVII საუკუნის გასულსა და XVIII საუკუნის დამდეგს⁶.

ანტონის „წყობილსიტყვაობის“ ზემოთ ციტირებული ადგილის კომენტარში პლატონ იოსელიანი მიუთითებდა, რომ გრიგოლ დოდორქელი მოღვაწეობდა XVII საუკუნის პირველ ოცეულში⁷. რამდენაღმე მოგვიანებით ზ. ჭიჭინაძემ გაიმეორა პლ. იოსელიანის ცნობა და თავის მხრივ დაუმატა: „ზოგიერთნი მოგვითხრობენ, რომ გიორგი ვახვახის ძე ლეკებმა დაკუწეს დოდორქელის მონასტერი“⁸.

დღესდღეობით ჩვენს ხელთ არსებული დოკუმენტები მხარს არ უჭერენ არც პ. იოსელიანის და არც ზ. ჭიჭინაძის სიტყვებს. არსაიდან არ ჩანს, რომ გრიგოლ დოდორქელი XVII საუკუნის დასაწყისში მოღვაწეობდა და რომ იგი ლეკთა თარეშს შეეწირა (რაც, იმ დროს, საერთოდ, შეუძლებელი არ იყო).

ქართული მწიგნობრობისა და მწერალთა პირველი დამფასებლის ანტონ კათალიკოსის მოწმობით გრიგოლ დოდორქელი ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილის (შემდგომში რუსთველი ეპისკოპოსი) თანამედროვეა. იგი ნიკოლოზთან ერთად მონაწილეობს ქართულ ლი-

5. ქართლის ცხოვრება, IV, ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ტექსტი დადგენილია ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, 1973, გვ. 582, 583, 592 და სხვ.

6. ტრ. რუხაძის დასახელებული წერილი, გვ. 235.

7. „წყობილსიტყვაობა“, 787, სქოლიო.

8. ზ. ჭიჭინაძე, ქართული მწერლობა და ქართველი მწერლები მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეში, 1888, გვ. 14.

ტურგიულ წესში რეფორმების ჩატარებაში. ანტონი 1758 წელს „სადღესასწაულოს“ წინასიტყვაობაში წერს: „ახალი იყო განწყობა დღესა იმ იანუარისა თთვასა ანტონი მარტო-მყოფელისა, ვითარმედ ნიკოლოზ ჩერქეზმან რუსთველმან და გრიგორი ხუცეს-მონაზონმან დოდორქელმან განაწესა დღესა მას იმ იანუარსა“...⁹ ამ ცნობიდან აშკარაა, რომ გრიგოლი და ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილი თანამედროვენი იყვნენ და ერთად საქმიანობდნენ კიდევაც. ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილი XVII საუკუნის მიწურულისა და XVIII საუკუნის 30-იანი წლების მოღვაწეა. რ. ბარამიძის დაკვირვებით, იგი გარდაცვლილა 1735 წელს¹⁰. ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილი ერთხანს მოღვაწეობდა დავით გარეჯის იოანე ნათლისმცემლის სავანეში. აქ მას 1704 წელს გადაუწერია დავითნი, რომელიც ხელნაწერთა ინსტიტუტში Q—430 ნომრითაა დაცული. ხელნაწერის ანდერძში ვკითხულობთ: „... მე ცოდვილი მონა მსახურებისა ღმრთისა ჩერქეზის ძე, პაპის, მამეულად აგარიანი, ხოლო აწ ღმრთისმოყუარისა მამა-დედისა შვილი, დიაკონ-მონაზონი ნიკოლოზ ვსენებით მყავთ ლოცვათა შინა თქუენთა... განსრულდა დღესა ოცდახუთსა. ქორონიკონს ტუბ (1704 წ.)“¹¹. ისტორიული დოკუმენტების ჩვენებითაც გრაგოლ დოდორქელისა და ნიკოლოზ ჩერქეზიშვილის მოღვაწეობის ქრონოლოგია ემთხვევა ერთმანეთს. მართლაც, გრიგოლის სახელი დავით გარეჯის მონასტრის საბუთებში იხსენიება 1704—1711 წლებში¹². გრიგოლი დოკუმენტებში ყოველთვის დოდოს მონასტრის კრებულში იხსენიება. სხვაგვარად არც იყო მოსალოდნელი. მისი გარდაცვალების ზუსტი თარიღი ცნობილი არაა. სავარაუდოა, რომ იგი XVIII საუკ. პირველ ოცეულში გარდაიცვალა. დოდოს მონასტრის და საერთოდ დავით გარეჯის უდაბნოს სიგელ-გუჯრებში ამ პერიოდიდან აღარ გვხვდება გრიგოლის სახელი.

გვიანფეოდალური ქართული ჰაგიოგრაფიული მწერლობის ისტორიის განვითარებაში ისეთი მნიშვნელოვანი როლი არც ერთ კულტურულ-საგანმანათლებლო ცენტრს არ უთამაშია, როგორც დავით გარეჯის ლიტერატურულმა კერამ შეასრულა. მთელი ასი —

¹² თ. ეორდანი, ქართლ-კახეთის მონასტრების და ეკლესიების ისტორიული საბუთები, ფოთი, 1903, გვ. 34—41.

⁹ კ. კეკელიძე, ანტონი კათალიკოზის სალუტურგიკო მოღვაწეობიდან, ეტიუდები, IV, გვ. 182.

¹⁰ რ. ბარამიძე, მასალები ნიკოლოზ რუსთაველის ბიოგრაფიისათვის, საიუბილეო კრებული აღ. ბარამიძის დაბადების 70 წლისთავზე, თბ., 1974, გვ. 15—20.

¹¹ Q—430, 246 r—247 v

ასორმოცდაათი წლის მანძილზე დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლა ხელმძღვანელობდა ქართლ-კახეთში სასულიერო ცხოვრების ყოველ უბანს. გარეჯის ლიტერატურული სკოლის წრთობა გაიარეს XVII—XVIII საუკუნეების ცოტად თუ მეტად გამოჩენილმა მწიგნობრებმა, რომელთაც გარკვეული წვლილი შეიტანეს ჩვენი ეროვნული მწერლობის და კულტურის განვითარების საქმეში.

გრიგოლ ვახვახიშვილი-დოდორქელიც დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლის ერთ-ერთი წამყვანი თანამშრომელი იყო. მის განსწავლულობასა და შემოქმედებით უნარს, როგორც ჩანს, გარეჯაში დიდად აფასებდნენ მაშინაც კი, როდესაც აღმოსავლეთ საქართველოს ეს უმნიშვნელოვანესი კულტურული კერა დაკომპლექტებული იყო გამოჩენილი მწიგნობრებით. სწორედ ამიტომ მოხდა, რომ გარეჯის კულტურული ცენტრის შესვეურებმა გრიგოლს დაავალეს ზოგიერთი რეფორმის ჩატარება საეკლესიო ცხოვრების წესში და XVII საუკუნის გამოჩენილი მოღვაწის — ქეთევან დედოფლის თავგადასავლის და ტრაგიკული აღსასრულის აღწერა. თვით გრიგოლ დოდორქელი საგანგებოდ აღნიშნავს ამ ფაქტს: „მაიძულეს მე კაცთა ვიეთმე ღმრთისმოყუარეთა აღწერად საქმისა ამის, რათა არა დავიწყებასა მიცემულ იყო ცხოვრებაჲ ესე ყოვლად-სანატრელისაჲ, რამეთუ ყოველნი წმიდანი ღმრთისანი, აღმოსავლისა და დასავლისანი, თუს-თუსთა ქუეყანათ და სოფელთა ილუაწიან და შემწე და მეოხ არიან მათთვის...“

პირველი ოფიციალური მითითება გრიგოლის ლიტერატურულ საქმიანობაზე ეკუთვნის ანტონ კათალიკოსს. იგი ქეთევან დედოფლისადმი მიძღვნილ თხზულებაში („მარტირია“) წერს: „ამისნა უკუე ისტორიანი, ვკვონებ, ვითარმედ პირუელად აღწერა ვინმე თანამედროემან წმიდისამან, და თუთ კეთილმსახურმან ძემან მისმან მეფემან თეიმურაზ პირუელმან შაირსიტყუაობით¹³, და მესამემან არჩილ იმერთა მეფემან, მამის ბიძამან ჩემმან, მოიგნენა შაირსიტყუაობათა შინა თეიმურაზ პირუელისა საქმეთა ისტორიისათა, კუალად გრიგორი ხუცესმონაზონმან გარეჰსჯას ღირსის დოდოს მონასტრისამან...“ (გვ. 34). გრიგოლის თხზულებას ერთ-ერთ მნიშვნე-

¹³ ამ ბოლო ხანებში გამოითქვა ეჭვი, რომ პოემა „ქეთევანიანი“ არ ეკუთვნის თეიმურაზ პირველს და მაშასადამე, ანტონის ეს ცნობაც მიჩნეულია არა ავთენტურად (იხ. შ. თნიანი, ლიტერატურათმცოდნეობის საკოორდინაციო საბჭოს XIV სამეცნიერო სესიის თეზისები, 1979 წ. გვ. 16—17. რ. ბუ რ კ უ ლ ა ძ ე, „წამება ქეთევან დედოფლისა“, „ცისკარი“, 1980, № 4; საპასუხო წერილი: ა. ზარაშიძე, მ. გუგუშვილი, ქეთევან დედოფლის წამების ვარშემო „ცისკარი“, 1981, № 1, გვ. 127—134.

ნელოვან ნაწარმოებად მიიჩნევენ ანტონი. როგორც ჩანს, ეს აზრი ანტონზე ადრე შემუშავდა სამწიგნობრო ცენტრში და ამიტომაც იყო, რომ გრიგოლის თხზულება შეიტანეს როგორც ძირითადი და ორგანული ნაწილი ქართულ ჰაგიოგრაფიულ კრებულში¹⁴, რომლის შედგენაზე ფიქრობდნენ და პრაქტიკულ ნაბიჯებსაც უკვე დგამდნენ გარეგანად. ორიგინალური მწერლობის განვითარება ყოველდღიურად აყენებდა ახალ-ახალ საკითხებს, რომლისათვისაც ანგარიში უნდა გაეწია მოწინავე საზოგადოებას: ამ პერიოდის კულტურული ცხოვრების მამოძრავებელი ძალა, ეროვნულ-პატრიოტული განწყობილება იყო. იგი ცხოვრების ყველა უბანს მოიცავდა, საეროსაც და სასულიეროსაც. განსაკუთრებით გააქტიურდა ეკლესია, რომელიც XVII—XVIII საუკუნეების მიჯნაზე ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა ქვეყნის გაერთიანებისათვის ბრძოლას, ლიტერატურულ საქმიანობას. სწორედ ამ პერიოდში მოიწიფდა აზრი მხატვრული პროზის ანთოლოგიის შედგენისა: პირველი შავი სამუშაო შესრულდა ონოფრე მაჭუტაძის მეთაურობით. ონოფრეს კრებული, რომელიც 1699 წელსაა გადაწერილი, A—160 ნომრითაა დაცული ხელნაწერთა ინსტიტუტში. ონოფრეს კრებულის ნაკლს თვით მისი შემდგენლები გრძნობდნენ უპირველეს ყოვლისა. და ამიტომაც მოხდა, რომ მის სრულყოფაზე, უფრო სწორად, თვით კრებულის ახლებურად გააზრებაზე და აგებაზე XVIII საუკუნის გარიჟრაჟზე იწყეს ზრუნვა. XVIII საუკ. მწერალთაგან ერთ-ერთი პირველი იყო გრიგოლ დოდორქელი, რომლის თხზულება შეიტანეს ჰაგიოგრაფიულ კრებულში. ქრონოლოგიურად ყველაზე ძველი ხელნაწერი, რომელშიც გრიგოლის თხზულებაა მოთავსებული, არის A—130, დომენტი კათალიკოსის რედაქციის ჰაგიოგრაფიული კრებული (ჩვენს გამოცემაში A ლიტერით აღნიშნული).

XVII საუკუნის 70-იანი წლებიდან დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსისადმი აშკარად გაიზარდა ქართლ-კახეთის მეფეთა და დიდ ფეოდალთა ყურადღება. არჩილ მეფემ, რომელმაც თავისი სამეფო მოღვაწეობა კახეთში დაიწყო, რამდენიმე პირველნიშვნელობის ღონისძიება ჩაატარა მონასტრის გამართვისათვის. უპირველეს ყოვლისა, თავი მოუყარა მონასტრის მკვიდრთ, დააბრუნა სხვადასხვა კუთხეებში გაბნეული ბერები, აღადგინა დანგრეული ნაგებობები, დაუბრუნა მიტაცებული სახნავ-სათესები, ზვრე-

¹⁴ ე. ლ. მეტრეველი, ქართული აგიოგრაფიული კრებული და მისი შემდგენელი, პუშკინის სახ. პედაგოგიკის შრომები, ტ. VIII, გვ. 415—420.

ბი და საძოვრები. ფაქტიურად დაიწყო კომპლექსის ეკონომიურის საფუძვლების გამაგრება. 1672 წელს საგანგებო განკარგულებით (Ad—61) არჩილმა დავით გარეჯის მონასტერს გაუჩინა ჯამაგირი, მანვე სპეციალური ღონისძიებებით სცადა მონასტრის საორგანიზაციო და სამეურნეო საკითხების მოგვარება, საშური და საკირბოროტო პრობლემების გადაწყვეტა. დაწყებული საქმე აქტიურად გაგრძელდა შემდეგშიც. შესამჩნევად მოლონიერდა მონასტრის ეკონომიური საფუძვლები ცნობილი წინამძღვრის ონოფრე მაჭუტაძის მამობის პერიოდში. 1690 წელს საეკლესიო კრებამ ონოფრე წინამძღვრად დაადგინა. ონოფრეს უშუალო მონაწილეობით და ქართველ ხელმწიფეთა აქტიური მხარდაჭერითა და შეწევნით გარეჯაში კვლავ გაიზარდა მობინადრეთა რაოდენობა. დავით გარეჯის უდაბნო მრავალი გამოჩენილი მამულიშვილის ნავსაყუდელი გახდა. ქართლ-კახეთის მეფენი, მიუხედავად მათი აღმსარებლობისა, დიდ შემწეობას იჩენდნენ მონასტრისადმი, არ აკლებდნენ მეფურ ყურადღებას და მდიდარ შეწირულებებს. სწორედ ამის გამო და სწორი სამეურნეო ხელმძღვანელობის გამოც XVII საუკ. მიწურულისათვის დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსი უკვე დიდ და ღონიერ ფეოდალურ ერთეულად გადაიქცა. იგი სამეფო მონასტერი იყო, ძლიერი მატერიალურ-ეკონომიური ბაზისით.

XVIII საუკ. ქართული მხატვრული პროზის აღორძინება მთლიანად დაკავშირებულია დავით გარეჯის ლიტერატურულ-შემოქმედებით კერასთან. გვიანფეოდალური საქართველოს კულტურულ ცხოვრებაში დავით გარეჯის სამწიგნობრო ცენტრი ერთერთ წამყვან როლს თამაშობდა. თავის საქმიანობაში მას ფართო საგანმანათლებლო პროგრამა და მკაცრად განსაზღვრული პრინციპები ჰქონდა, რომელიც შექმნილმა ისტორიულმა სიტუაციებმა განაპირობეს.

XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან აღმოსავლეთ საქართველოში დაიწყო ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოვებისათვის მძლავრი მოძრაობა. მთელი სიმწვავით იქნა დასმული ქართველობის შენარჩუნებისათვის სხვადასხვა გზების ძიების აუცილებლობა. მოძალბებული მამადიანური სამყაროს მოსაგერიებლად ბრძოლის ახალი ხერხებისა და საშუალებების ძიება გადაუდებელ ამოცანად იქცა. ეროვნული ინტელიგენციის მოწინავე წარმომადგენლებმა ჩამოაყალიბეს ეპოქის ამღორძინებელი მამოძრავებელი იდეის ფორმა და მისი გამოსახვის საშუალებანი. მწერლობა, ლიტერატურა და ხელოვნების თითქმის ყოველი დარგი ქვეყნის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სამსახურში ჩადგა, ეროვნულ-გან-

მათავისუფლებელი ბრძოლის პათოსით დაიმუხტა. მხატვრულ ტერატურაში (როგორც სასულიერო, ასევე საეროშიც) მკვეთრად გამოიკვეთა ე. წ. „მართლის თქმის“ თეორია, გაფართოვდა პრობლემატიკა, გაცხოველდა ინტერესი ისტორიული თემატიკისადმი¹⁵. ეს პროცესი ერთნაირი ინტენსივობით მიმდინარეობდა როგორც სასულიერო მწერლობაში, ასევე საერო ლიტერატურაშიც¹⁶ (მაგ. „ქეთევანის წამება“, „დიდმოურავიანი“, „შაჰნავაზიანი“, „თემურაზიანი“, „კათალიკოზ-ბაქარიანი“, „ვახტანგისანი“ და სხვ.).

XVII—XVIII საუკ. საქართველოში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, მოძრაობის იდეის პროპაგანდა და აქტიური ხელმძღვანელობა დაკავშირებულია ვახტანგ V-ის გამოჩენილი მემკვიდრეების სახელებთან, რომლებიც სათავეში ჩაუდგნენ ქართველი საზოგადოების მოწინავე ნაწილს.

მძლავრად მოქმედებდა ქართული ეკლესია — იდეოლოგიური იარაღი, რომელიც შეუდგა ეროვნულ „წმინდანთა“ (ძველის და ახლის) ღვაწლის დაფასებას და მათი მოქმედების ახალ ასპექტში წარმოჩინებას. ანტიმაჰმადიანური საქმიანობა და მისი თეორიული პროპაგანდა, მამა-პაპეული ორთოდოქსალური განწყობილებების დაცვა, პრაქტიკული შეიარაღებული ბრძოლა მარბევი ტომების წინააღმდეგ მთელი ქართული საზოგადოების და ქართული ეკლესიის ყოველდღიურ ამოცანას შეადგენდა. ქართული მწერლობის ერთ-ერთ აქტიურ ფრთას — პავიოგრაფიულ-ჰიმნოგრაფიულ ენარს არ აკმაყოფილებს ფაქტების მხოლოდ მეისტორიეს სტილით შპრალი გადმოცემა, ან მხოლოდ მეტაფრასული ენაწყლიანი აღწერა. შექმნილი სინამდვილე ყველასაგან მკაცრად მოითხოვს ეპოქის მოთხოვნილებათა თვალთ მოხდეს ფასეულობათა გადაფასება, ყოველი „წმინდანის“ საქმიანობის განსაზღვრა. ქართული ეკლესია ახალი თვალსაზრისებით და ახალი პოზიციებიდან აფასებს ისტორიულ მოვლენებს და მათ მხოლოდ და მხოლოდ ეროვნული პატრიოტული თვალსაზრისით განიხილავს. ამიტომაც სწორედ, რომ „წმინდანთა“ რიცხვში მოხვდნენ და ქართული ეკლესიის ეორტოლოგიურ კალენდარში დაიმკვიდრეს ადგილი ისეთმა მოღვაწეებმა, რომლებსაც მოწამებრივი სიკვდილი არ მიუღიათ და მხოლოდ მოთარეშე ლეკთა გუნდების შემოსევათა შედეგად დაიღუპნენ.

ეს დიდი პოლიტიკური და სოციალური შინაარსით გამსჭვავ-

¹⁵ კ. ქეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. II, 1952, გვ. 387.

¹⁶ იქვე, გვ. 387—437.

ლული ტენდენცია დაედო ერთ-ერთ ძირითად საფუძვლად. დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლის საქმიანობას. ეგვე საფუძველი გახდა მისი მთელი პროფილის განმსაზღვრელი.

დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლის აღორძინების მეორე გადამწყვეტი პირობა იყო კულტურული ფაქტორები, რომლებიც მოწვესრიგებული ეკონომიური მდგომარეობის პირობებში აშკარად გააქტიურდნენ. XVIII საუკ. დასაწყისშივე გამოიკვეთა დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლის არსებითი ნიშნები: 1. ჰაგიოგრაფიულ-ჰიმნოგრაფიული კრებულების დამუშავება; 2. დოგმატიკურ-პოლემიკური ლიტერატურის დამუშავება; 3. კულტურული საქმიანობა, ხელნაწერების გადანუსხვა-გამრავლება და ბიბლიოთეკების შექმნა¹⁷.

საბუთების მოწმობით, XVII—XVIII საუკუნეებში დავით გარეჯის ლიტერატურულ-შემოქმედებითი კერიდან ფართოდ ვრცელდებოდა მთელ საქართველოში საჭირო ლიტერატურა. თვით გარეჯაში არსებობდა უაღრესად მდიდარი და მნიშვნელოვანი საშონასტრო ბიბლიოთეკა მდიდარი წიგნადი ფონდით, რომლითაც სარგებლობდნენ საერო და სასულიერო საზოგადოების წარმომადგენლები. დასტურად დავითმწმებთ რამდენიმე დოკუმენტს: „დავით გარეჯის წიგნები აქვს ტფილელს — ძველი ხრონოგრაფი; კუალად სვნაქსარი; კუალად მამათ ცხოვრება.

ბატონიშვილს გიორგის მღუდელს ნიკოლაოს აქუს ქალწულთა მეტაფრასი.

ნინოწმიდელს აქუს დოდოელთა გულანი... სტამბის ერთი ზადიკი.

ერთი მარხუანი დოდოელთ იოანე მღუდელსა აქუს.

ერთი მარხუანი კელწერილი აბრამ მღუდელს აქუს, გიორგი წმინდას¹⁸.

დაცულია დავით გარეჯის ბიბლიოთეკის წიგნების კატალოგი (თუ შეიძლება ეს ტერმინი ვიხმაროთ). ვიძლევიტ ამ ნუსხას, რადგან იგი ჯერ არსად გამოქვეყნებულა, მას კი გარკვეული მნიშვნელობა აქვს ჩვენი კულტურისა, და კერძოდ, დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლის ისტორიის შესწავლისათვის:

1. გულანი დიდი და პათიოსანი;
2. წლის მეტაფრასი, ერთი;

¹⁷ დაწვრილებით იხ. მ. ქავთარია, დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლა, 1965, გვ. 44.

¹⁸ ხელნაწერთა ინსტიტუტის Hd ფონდი, № 317.

3. სახარების თარგმანი მათეს თავისა;
4. ეფრემი, ერთი;
5. სტამბის სამოციქულოები, ხუთი;
6. პარაკლიტონი სტამბისა, ერთი;
7. სამი ჯელით ნაწერი პარაკლიტონები.
8. და ერთი კიდევ ხელით ნაწერი პარაკლიტონი;
9. კიდევ მეტაფრასი, ორის თვისა, ერთი;
10. კურთხევანი დიდი რუსული, ერთი;
11. კლემაქსი, ერთი;
12. სტამბის სამოციქულო, კიდევ ერთი;
13. კლემაქსი, ერთი;
14. სტამბის სამოციქულო, კიდევ ერთი;
15. კიდევ სახარების თარგმანი მათეს თავისა, ერთი;
16. მამათ ცხოვრება, ერთი;
17. მამათ ცხოვრება, ერთი;
18. სტოდიერი, ერთი;
19. მგრგლოვანი სახარება;
20. ჟამნ-გულანები, ორი;
21. ტვიბიკონი, ერთი;
22. ჯელით წერილნი ჟამნი, სამი;
23. ჯელით წერილი დავითნი, ორი;
24. ჯელით ნაწერი კონდაკი, ხუთი;
25. და ორი სტამბის კონდაკი;
26. საუფლოს ათორმეტები, ერთი;
27. ჯელით წერილი პატარა კურთხევანი, ერთი;
28. სვიმეონ საკვირველთმოქმედის საკითხავი;
29. სტამბის კვერქსი ერთი;
30. სამსგებსო სამოციქულო და თვე, ერთი;
31. ორი წვრილი წიგნები ჯელით წერილი;
32. ერთი სტამბის კონდაკი¹⁹.

ამ ნუსხას იმეორებს Ad — 307. სავარაუდებელია, რომ Ad — 307 უფრო გვიანდელია. მასში გადახაზულია ჩვენი ნუმერაციით № 4, 6, 10.

დავით გარეჯის უდაბნოს მონასტრების ბიბლიოთეკით სარკებლობენ როგორც თვით მონასტრის ბერები, ისე სხვებიც. მაგ., ერთ-ერთ საბუთში (Ad—416) ვკითხულობთ: „დავით გარეჯას აქუს დოდოს წიგნები:

¹⁹ Ad—367.

- გულანი — 1
 მეტაფრასი — 4
 ეფრემი — 1
 კლემაქსი — 1
 მამათა ცხოვრება — 1
 ორი ბარკლიტონი წელით წერილი
 სტანბის სახარება — 1
 სტანბის სამოციქულო — 1
 სტოდიელი — 2
 სახარება — სამოციქულო, წელით წე[რი]ლი — 1
 კიდევ სახარება — 1, ბერძნული,
 კიდევ სხვა სახარება წელით წერილი — 1
 კიდევ სხვა სახარება... ქალაღზე წერილი — 1
 მარხვის საწინასწარმეტყველო — 1
 სინკასარი (!) — 1
 წელით დაწერილი სამოციქულო — 1
 მარხვანი — 1
 დავითნი — 2.“

ანდა კიდევ: Ad — 404 გვაუწყებს: „იოანე ბოდბელს, ნეტარ-
 ხსენებულს, ახლდა მონასტრის წიგნები: კლემაქსი, დიდიოლოდო-
 ნი (sic) ერთად შეკრული, თავისაგან შემოწირული: ქალ-
 წულთ ცხოვრება, ირინე მონაზონისაგან შემოწირული, იოანე
 ოქროპირის სწავლა და ლავსაიკონი ერთად შეკრული ეტრატისა,
 მამათ ცხოვრება ნახევარი; კონდაკი, ლექსიკონი“²⁰ და სხვ.

ქართული ჰაგიოგრაფიული კრებული ძველი ქართული სიტყ-
 ვაკაზმული მწერლობის ერთ-ერთი პირველი ანთოლოგიაა, რომ-
 ლის ტიპი XVII—XVIII საუკუნეების მიჯნაზე გამოიკვეთა. ჰაგიოგ-
 რაფიულ კრებულებში ორიგინალური ქართული მოთხრობა (ცხა-
 დია, ჰაგიოგრაფიული ჟანრისა) იყო თავმოყრილი. კრებულის კომ-
 პოზიცია, აგების არქიტექტონიკა, მასალათა თავმოყრის, დალაგე-
 ბის თავისებური პრინციპი XVIII საუკუნის გარიყრაზე შემუშავ-
 და და იგი კრებულიდან კრებულამდე იხვეწებოდა, ივსებოდა და
 გამოხატავდა XVII—XVIII საუკუნეების ქართველ მწიგნობართა
 დამოკიდებულებას ძველი ქართული მხატვრული პროზისადმი.

²⁰ სავარაუდებელია, რომ ივლისსმება სულხან-საბას ლექსიკონი, ამ მხრივ
 საყურადღებოა ეს საბუთი.

იდეა პავიოგრაფიული კრებულის შედგენისა ახალი იყო, თუმცაღა ერთგვარი ტრადიცია უკვე არსებობდა. ჩვენი მწერლობის ისტორიის ადრეულ ეტაპებზე ჰიმნოგრაფიული კრებულების (იაღვარებისა და თვენების) გვერდით დგებოდა მრავალთავეები, ცოტა მოგვიანებით პავიოგრაფიულ თხზულებათა კრებულები, რომლებშიც წარმოდგენილი იყო სხვადასხვა ავტორთა (ძირითადად არა ქართველთა) თხზულებანი. დასახელებულ კრებულთა შედგენის გამოცდილება სავარაუდებელია რამდენადმე გათვალისწინებული იყო XVII საუკუნის მიწურულისა და XVIII საუკუნის დამდეგის ლიტერატორთა მიერ, მაგრამ უფრო მართალნი ვიქნებით ალბათ, თუ ვიტყვი, რომ ძველი ქართველი მწიგნობარ-რედაქტორთა გამოცდილება XVII—XVIII სს. კრებულთა შემდგენლებს ნაკლებად გამოადგებოდათ თუნდაც იმიტომ, რომ თვით კრებულები თავიანთი მიზანდასახულებით, მასალათა შერჩევით და დალაგებით არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. მართალია, ცალკეულ ავტორთა ორიგინალური თხზულებების თუ თარგმანების კრებულები არსებობდა ძველად (მაგ. ექვთიმე მთაწმიდელის თარგმანების კრებული A—1103), ხოლო აღორძინების ხანაში განსაკუთრებით მომრავლდა პოეტური კრებულები²¹ (მაგ. თეიმურაზ I-ის, არჩილის, ვახტანგ VI-ის, თეიმურაზ II-ის და სხვ.), მაგრამ ქართული მხატვრული პროზის ანთოლოგია, რომელსაც ელ. მეტრეველმა „ქართული პავიოგრაფიული კრებული“ უწოდა, თავისთავად დიდი სიახლე იყო აღორძინების ხანის ლიტერატურულ ცხოვრებაში. ამიტომაც მოხდა, რომ სულ რაღაც სამ ათეულ წელიწადში ამ ტიპის კრებულის რამდენიმე რედაქცია შეიქმნა და გახდა მკითხველისათვის ხელმისაწვდომი. და, რაც მთავარია, ეს კრებულები („მარტირიკის“ გარდა), რომლებიც ძირითადად ერთსა და იმავე თხზულებებს აერთიანებენ, შედგენის არქიტექტონიკით, თხზულებათა განაწილებით, ტექნიკურად გაფორ-

21 არ არის გამორიცხული, რომ ქართული პოეზიის ანთოლოგიები, პროზის ანთოლოგიების — პავიოგრაფიული კრებულების — ანალოგიით იყოს შედგენილი. ლ. ქუთათელაძის დაკვირვებით XVIII ს. მეორე ნახევრამდე არ არსებობდა ჩვენში პოეტური კრებულები. ორიგინალური პოეზიის ანთოლოგიები, რომელთა უველაზე სრული ნუსხები XIX ს. პირველი ოცეულის დროიდანაა ცნობილი (დავით რექტორის კრებულები S—1511, S—1512), მხატვრ. ორიგინალური პროზის კრებულების მიხედვით უნდა იყოს გაკეთებული.

მეზის მიხედვითაც კი, განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან²². A—130 თავისთავად უკვე მოცულობით (სხვას რომ თავი დავანებოთ) სხვაობს A—160-ისაგან და ორივენი კი A170-ისა და H—2077 ხელნაწერი კრებულებისაგან. ასევე ცალკე დგას S—3269 ხელნაწერი კრებული. ყოველი მომდევნო ცალი ივსებოდა თანამედროვე ავტორთა ნაწარმოებებით. ასე შევიდა ჰაგიოგრაფიულ კრებულებში გრიგოლ ვახვახიშვილის (დოდორჭელის), ბესარიონ ორბელიშვილის (კათალიკოსის) თხზულებები.

ქართული ჰაგიოგრაფიული კრებულების ვრცელი დახასიათება, მათი ურთიერთმიმართება, შემდგენელ-რედაქტორთა მოღვაწეობა კარგა ხანია სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია²³. ამიტომ მას აღარ გავიმეორებთ, ვიტყვიტ მხოლოდ, რომ პირველი კრებული ონოფრე მაჭუტაძის ინიციატივით შედგა და იგი წარმოდგენილია 1699 წლის ხელნაწერში A—160. XVIII საუკუნის დამდეგ დომენტი კათალიკოსმა განსხვავებული თვალსაზრისით შეადგინა ახალი კრებული (რიგით მეორე), რომელიც გაბრიელ საგინაშვილმა გადაწერა 1710—1713 წლებში (A—130 ხელნაწერი); ჰაგიოგრაფიული კრებულის მესამე რედაქცია შედგა ბესარიონ ორბელიშვილის ხელმძღვანელობით ამავე საუკუნის 20-იან წლებში (S—3269), რომლის ყველაზე სრული ნუსხა 1733 წლის ხელნაწერთაა (A—170) წარმოდგენილი.

XVII საუკუნის დასაწყისში სპარსეთი გარკვეული სიფრთხილით, მაგრამ ენერგიულად ემზადებოდა ქართლ-კახეთის ხელში ჩასაგდებად. თავისი ზრახვების განსახორციელებლად სპარსეთმა

²² მხატვრული პროზის ანთოლოგიებისათვის, როგორც წესი, გამოყენებული იყო ნუსხა-ხუცური შრიფტი, პოეტური ანთოლოგიებისათვის კი მხოლოდ მხედრული. ეს ფაქტი მარტო ეკლესიის კონსერვატულობით არ შეიძლება აიხსნას, რადგანაც XVIII საუკ. მიწურულში ეკლესია ისევე ისეთი იყო, მაგრამ ჰაგიოგრაფიული კრებული უკვე მხედრულად გადაიწერა. საყურადღებოა შემეგვიც, ანტონ პირველის „მარტირიის“ ერთ-ერთი პირველი ცალი (S—1272), საშუაო ეგზემპლარი, მხედრულად დაიწერა, ხოლო ოფიციალური ნუსხა, რომელმაც ავტორის სანქცია მიიღო გავრცელებისათვის, ნუსხა-ხუცურად იყო გაფორმებული (Q—78). ნუსხა-ხუცური შრიფტის გამოყენება ტექნიკურ რედაქტორთა ჩანაფიქრის ერთ-ერთი კომპონენტთაგანი უნდა ყოფილიყო თავის საზედაო ასოებით და მეღანთა ფერადოვნებით (სინგურის გამოყენებით).

²³ ელ. მეტრეველი, ქართული აგიოგრაფიული კრებული და მისი შემდგენელი, ა. ს. პუშკინის სახ. პედაგოგიკის შრომები, ტ. VIII, 1949, გვ. 415—420. მ. ჭავჭავაძე, დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლა, 1965, გვ. 45—64; მისივე, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან XVII—XVIII სს., 1977, გვ. 21—32.

გამოიყენა ქართველი ბატონიშვილი კონსტანტინე, რომელიც ჩვენს ისტორიაში მამისა და ძმის მკვლელის სახელით შევიდა. რამდენადმე მოგვიანებით შაჰ-აბაზი აქტიურ მოქმედებაზე გადავიდა, ააოხრა კახეთი, ტყვედ ჩაიგდო ქეთევან დედოფალი და სამეფო ოჯახის სხვა წევრები. 1624 წ.-ს ქეთევან დედოფალი არაადამიანურად აწამეს და მოკლეს.

საქართველოს ისტორიის ეს მეტად ამაღლევებელი ეპიზოდი აიღო გრიგოლ დოდორქელმა თავისი თხზულების სიუჟეტად და მთელი სიცხადით და ისტორიული ობიექტურობით გააშუქა იგი. ამით გამოხატა XVIII ს. საზოგადოებრივი აზრის დამოკიდებულება XVII საუკუნის ისტორიულ ფაქტებთან.

ისტორიული თემატიკით გატაცება XVII—XVIII საუკუნეების ქართული მწერლობისათვის, განსაკუთრებით მხატვრული პროზისათვის, დამახასიათებელია. ეროვნული მოტივი, პატრიოტული განწყობილება მთავარი ძარღვია ამ ხანის ჰაგიოგრაფიულ-ჰიმნოგრაფიული მწერლობისათვის.

გრიგოლ დოდორქელის თხზულება XVIII საუკუნის პირველ პროზაულ ნაწარმოებშია, რომელიც ყანრის შესაბამისი მხატვრული ხერხებით აღადგენს XVII საუკუნის დასაწყისის ისტორიულ სურათს და ამ ეპოქის დიდი მამულიშვილის — ქეთევან დედოფლის მიმზიდველ პორტრეტს.

გრიგოლის თხზულება მრავალპლანიანია, — პირობითად საქნაწილად შეიძლება გაიყოს. პირველი — კონსტანტინეს ამბავი, მეორე — ლუარსაბ მეფის ამბავი და მესამე — თვით ქეთევანის მოწამებრივი სიკვდილი. სამივე ნაწილი შინაგანი ლოგიკური ხაზით არის გაერთიანებული და შერწყმული. პირველი ორი ნაწილი ავტორს სჭირდება მხოლოდ ფონისათვის, ისტორიული მდგომარეობის შესაბამისად წარმოაჩინოს ქეთევანის ძლიერი ნება და ხელმწიფური ბუნება. ავტორი სიუჟეტის განვითარების სწორ ხაზს უხვევს, მაგრამ მისი გამძაფრებისათვის ეს გადახვევები აშკარად საჭიროა. გრიგოლი თვით წერს: კონსტანტინეს შესახებ თხრობა „არ ეგებოდა, ვინაფთვან ცხორებდა და წამებად აღვსწერეთ დედოფლისა, რათამცა ესევითარი უსჯულოა კაცი შემოვიხუენ და ამის მიერ განვაგრძენე სიტყვანი ჩემნი და მათსა ცხორებასა მცირედ ეამდრო ვეც, არამედ რავდენცა მრავლისმეტყუელებდე უსჯულოსა ამისთვის, ეგრეთცა უმეტესად იდიდოს სახელი მოწამისა ამის“. ორივე ეპიზოდის — კონსტანტინე ძმისა და მამისმკვლელისა და ლუარსაბის წამების — გადმოცემა ქეთევან დედოფლისადმი მიძღვნილ თხზულებაში ავტორს არ მიაჩნია გამართლებულად, მაგრამ ფართოდ

მოფიქრებული გეგმა, რომელიც XVII საუკუნის პირველი ოცეულის აღმოსავლეთ საქართველოს მდგომარეობის ჩვენებას ისახავს მიზნად, თავისთავად ვარაუდობდა ორივე ეპიზოდს. ორივე ეპიზოდის დამთავრებისას ავტორი მოგვაგონებს ძირითად მიზანდასახულებას და წერს: „ხოლო ჩუენ პირველსავე გზასა ვიწყით სლვა“, ან „ხოლო ჩუენ აღვიდეთ პირველსავე მას სიტყუასა ზედა“.

გრიგოლ დოდორქელი ქართული ჰაგიოგრაფიული და საისტორიო მწერლობის შესანიშნავი მცოდნეა. იგი იმ მდიდარი ტრადიციების ბეჭითი მიმდევარია, რაც ქართულმა ჰაგიოგრაფიამ საუკუნეების მანძილზე დაამკვიდრა ჩვენში. თხრობის ლალი მანერა, რაც დამძიმებული არ არის ბიბლიური წიგნებიდან ნასესხები დახვედრული სტრიქონებით. პირიქით, ავტორისათვის ნიშანდობლივია ციტატთა მარჯვედ მოხმობა და თხრობის მდინარებაში ოსტატურად ჩართვა, იმდენად ოსტატურად, რომ იოტისოდენად არ წყდება ამბის ბუნებრივობა და დინამიურობა, არ ფერხდება მოვლენათა განვითარება.

გვიანფეოდალური ქართული ჰაგიოგრაფიისათვის გამოიკვეთა ერთი მომენტი. ავტორები ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი სისრულით ასახონ ეპოქა, და ამავე დროს, დაიცვან ისტორიული სიმართლე. რა თქმა უნდა, ამ სიმართლისადმი დამოკიდებულება, უფრო სწორად, ზოგიერთი, თუნდაც მნიშვნელოვანი ფაქტისადმი ავტორის დამოკიდებულება შეიძლება ტენდენციურიც იყოს, მაგრამ ეს ტენდენციურობა არ ცილდება გარკვეულ ჩარჩოებს და ხელს უწყობს მხოლოდ ავტორის ჩანაფიქრის რეალიზაციას. ეს მოვლენა დადასტურებულია გრიგოლ დოდორქელის თხზულებაშიც. გრიგოლი ქეთევანის მეისტორიეა, მისი სულიერი მხნეობისა და არაჩვეულებრივი თავდადების წარმომჩენია და ურყევი ხასიათის მქონე დედოფლისა და მეტად ფაქიზი სულის და ქალური ხსუსტების მკობელია. მაგრამ გრიგოლისათვის ქეთევანი, უპირველეს ყოვლისა, ქართული ეკლესიის მიერ აღიარებული წმინდანია და, მაშასადამე, მისი ჰაგიოგრაფიული მოთხრობის ამქვეყნიური თუ იმქვეყნიური სიკეთით აღჭურვილი გმირია. ამიტომ არის, რომ მოთხრობაში იშვიათად, მაგრამ მაინც დედოფლის ცოცხალ სახეს ხატი ცვლის, რომლის ნიშმი გაქიანურებული ლოცვა-დადალისითაა შემკული.

ქეთევანი უკეთილშობილესი დედ-მამის ასული, „აღიზრდებოდა, ვითარცა შვილი იგი მამისა ზეცათასა“. მომხიბვლელობა მომავალი დედოფლისა საარაკო იყო. „იყო ესე ნეტარი ხილვითა ხატისათა ფრიად შუენიერ და ბრწყინვიდა პირი მისი, ვითარცა მზე,

და ჰაეროვნებად მისი დაჰფარვიდა პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა“. იგი კახეთის მეფის ალექსანდრეს მემკვიდრის — დავითის თანამეცხედრე გახდა და ზნეკეთილი ოჯახის დედა.

ავტორი შეგნებულად არბილებს ფერებს ქეთევანის მეუღლის დახასიათებისას. დავითის გოროზი ხასიათის და ძალაუფლების მოყვარეობის ნაღდი ჩვენება ავტორს არ აწყობს, მის გეგმაში არც შედის, რადგანაც ნებისთ თუ უნებლიეთ მაშინ ქეთევანიც უნდა გახდეს მისი ამპარტავნობისა და ურჩობის ერთგვარი მონაწილე, რასაც ჰაგიოგრაფი ვერ დაუშვებს. ამიტომ ავტორი მობოდიშებით რამდენჯერმე წერს: „დავითს და მეუღლესა მათსა ნეტარსა ქეთევანს არა ენებათ...“ მეორე ადგილას „არა ენება საქმისა ამის გელყოფად...“ და სხვ. ისტორიული ფაქტი — დავითის მიერ მეფობის ძალით მიტაცება — გრიგოლ დოდორქელის ხელში მხოლოდ ალექსანდრე კახთა მეფის სანქციით და ლოცვა-კურთხევით მოხდა. „წარვიდა მამისა თვისისა თანა და თაყუანისცემით შენდობასა ითხოვდა მისგან. ხოლო მამა მისი, ჰხედვიდა რა ესევეითარსა მოკრძალებასა მისსა, მანცა ნება-სცა“. ავტორი აქ ბოლომდე ვეღარ ლალატობს ქეშმარიტებას, მაგრამ მაინც მოკრძალებით წერს: „ნება-სცა გულითა არა ქეშმარიტითა“.

ერთი სიტყვით, ავტორისათვის მთავარია ქეთევანი. ავტორისათვის პირველი სიძნელე იყო დავით კახთა მეფის გვერდით დედოფლის წარმოჩენა. დავითისა, რომელმაც მამას მიუღო მეფობა და თვით იგდო ხელთ ძალმომრეობით. ამ ეპიზოდს გრიგოლმა რამდენადმე გაართვა თავი. მაგრამ უფრო ძნელი იყო მეორე ფაქტი. ასპარეზზე გამოჩნდა რენეგატი კონსტანტინე, ქეთევანის მასლი, რომელსაც „დაევიწყა მამული, სარწმუნოება ქრისტიანობისა და ისმაიტელ და ბარბაროზ ქმნილ იყო“. კონსტანტინემ მოკლა მამა ალექსანდრე და ძმა გიორგი, დაიპყრო კახეთი და შუამავლები გაუგზავნა ქეთევანს. კახეთის საზოგადოების აღშფოთება გამოიწვია ამ უტიფარმა საქციელმა და კახეთის თავად-აზნაურებიც ქეთევანის მეთაურობით დაირაზმნენ და დაამარცხეს კონსტანტინეს ლაშქარი, ხოლო თვით მამისა და ძმის მკვლელს კი „მოუწყდეს მას სამნი კეთილცხენოსანნი: დავით, თამაზ და ბებურ და ჰკრეს მას შუბი და გარდმოაგდეს იგი ცხენისაგან... და ორად განაპეს თავის მისი“.

კონსტანტინე ბატონიშვილის ავკაცობის ისტორია საკმაოდ ვრცელადაა მოთხრობილი „ქეთევანის წამებაში“. ჰაგიოგრაფიული თხზულების კომპოზიციური ტრაფარეტი მაინცდამაინც არ თხოულობდა ამ ეპიზოდს იმ ოდენობით, როგორც „წამებაშია“ და ამიტომაცაა, რომ ნაწარმოებში იგი საგანგებოდ, გარკვეული მიზნით

ჩართულის შთაბეჭდილებას ტოვებს. აკი თვით გრძნობს, იმას ავტორი და წერს კიდევ: „არა ეგებოდა, ვინაჲთვან ცხოვრებაჲ და წამებაჲ აღვსწირეთ დედოფლისა, რაჲთამცა ესე უსჯულო კაცი შემოვიხუენ და ამის მიერ განვაგრძენ სიტყუანი ჩემნი“. მაგრამ, ამავე დროს, ერთი შეხედვით სწორედ ეს ხელოვნურობა ანიჭებს მოთხრობას მეტ ბუნებრივობას და ქმნის რეალისტურ ფონს მოქმედი გმირის ენერგიული და მტკიცე ხასიათის წარმოსაჩენად.

კონსტანტინე ბატონიშვილის ავკაცობის ამბავი შემზარავ ეპიზოდად დარჩა ჩვენს ისტორიაში. ამ პერიოდის შემატინიანი საგანგებოდ აღნიშნავენ მას, როგორც გაუგონარ ფაქტს და აღარებენ კაენის საქციელს. არჩილ მეფემ თავის ცნობილ პოემაშიც „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“ კი შეიტანა კონსტანტინეს ამბავი და ეს მონაკვეთი ასე დაასათაურა: „ამბავი საზარელი და სათქმელად საძნელო, და სასმენლად საძაგელი, მეორეს კაენისა და ლამეჭის შვიდგზის გამოვრდომილის კოსტანტინესი, რომელმან ესევეითარი განზრახვა გულს იღვა და მოკლა ღვთისმოყვარე ხელმწიფე — მამა ალექსანდრე და ძმა თვისი გიორგი. უყურეთ მანქანებასა ბელიარისასა“.

გრიგოლ დოდორქელი იცნობს არჩილის მონათხრობს და ერთგვარად ითვალისწინებს კიდევ მას. მაგრამ უშუალო დამოკიდებულება არჩილის პოემასთან „წამებისა“ არ ჩანს. ამბის გადმოცემისას პოემასა და „წამებაში“ ზოგადი მსგავსება დიდია, მაგრამ დეტალებში არ იგრძნობა.

ქეთევან დედოფალი ამ ეპიზოდშიც გმირია. მან ბიბლიური მოსეს დის — დებორას მსგავსად შეიმოსა „სიმწუნე მამაკაცობრივი“ და უწინამძღვრა ლაშქარს. ქეთევანის ამ გმირულ საქციელს, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, ქვეყნის კეთილდღეობის დაცვით იყო ნაკარნახევი, ავტორი უძებნის რელიგიურ საზოსელს, ასევე ისტორიული აუცილებლობით. ქეთევანის ყოველგვარ მოქმედებას ავტორი ამართლებს ქრისტიანული მორალის პოზიციებიდანაც. ეს მას სჭირდება იმისათვის, რომ მოამზადოს მკითხველი ქვეყნისათვის თავდადებულ წმინდანთა შესახვედრად, რომ მსმენელ-მკითხველისთვის ქეთევანის თავგანწირვა, ქეთევანის უპრეცედენტო გმირობა აღქმულ იქნეს როგორც ლოგიკური დასასრული ქვეყნის ბედზე მოჭირნახულე დედოფლისა.

გრიგოლ დოდორქელის თხზულებიდან განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ ორი საკითხი: 1. ლუარსაბ მეფის წამება და 2. ანტიკათოლიკური ტენდენცია. დავიწყოთ მეორეთი.

XVII საუკუნის დამდეგიდან მოყოლებული კათოლიკური

მრწამსის პროპაგანდა საგრძნობლად მოღონიერდა ჩვენში, ეს საკითხი განსაკუთრებით მწვავედ დადგა XVII საუკ. გასულსა და XVIII საუკუნის დასაწყისში. ევროპეიზაციის კურსი, რომელსაც საერო ხელისუფლების წარმომადგენლები უჭერდნენ მხარს, რომელიც პაპიზმის პროპაგანდასაც გულისხმობდა და მისიონერთა მთელი წყების საქმიანობასაც, ორთოდოქსალურად განწყობილ საეკლესიო წრეებში, პირიქით, მკაცრ რეაქციას იწვევდა. ქართველ ხელისუფალთ კათოლიკობა მიაჩნდათ ერთადერთ საშუალებად ცივილიზირებულ ევროპასთან პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული კავშირისათვის. მაშინ, როდესაც თვით კათოლიკობას, როგორც რელიგიურ მოძღვრებას კი თავისი კონკრეტული მიზნები ჰქონდა. რომის ეკლესია უფრო მეტად კოსმოპოლიტურია, ვიდრე მართლმადიდებლობა და მას ეროვნული გეოგრაფიული საზღვრები არ სწამს. აქედან გამომდინარე მისი საქმიანობის ძირითადი დანიშნულება ის იყო, რომ ყველა ქრისტიანისათვის სამშობლოდ ვატიკანი გაეხადათ. პაპი ურბანოს მერვე თეიმურაზ პირველს 1624 წ. 4 ივლისის თარიღით წერდა: „იტალიისათვის დიდად სასიქადულოა, რომ კახეთის მეფემ მოუსმინოს რჩევა მღვდლებს, რომელთაც უნდათ განამზადონ გზანი უფლისანი და წრფელ ყონ ალაგნი მისნი... უკეთუ თქვენი უმაღლესი ნიჭი ნატრობს დიდებას, ცხადია, არაფერს დაზოგავთ, რათა თქვენი სახელი იქოს და იდიოოს ქრისტიანების დედაქალაქსა და ყველა ტომთა საერთო სამშობლოში“²⁴. მეორე საბუთიც ანალოგიურია. 1633 წელს პაპი ურბანოს მერვე დადიანს წერს: „ყველა ნათესავთა სამშობლო რომაც, რომელსაც ძრიელნი მეფენი პატივს სცემენ“...²⁵ კათოლიკობა საფრთხეს უქადდა ჩვენს ეროვნულ მწიგნობრობის შესუსტებას (სხვაზე რომ არაფერი ვთქვათ). ეს ფაქტორი პრინციპულობამდე იქნა აყვანილი დავით გარეჯის ლიტერატურულ სკოლაში, სადაც შემუშავდა სწორედ კათოლიკობის წინააღმდეგ ბრძოლის

ვატიკანის პოლიტიკური ზრახვებიდან გამომდინარე, როგორც მოქნილიც არ უნდა ყოფილიყო მათი დიპლომატია, ჩვენში კათოლიკობის გაბატონება ქართველ ორთოდოქსთა თვალსაზრისით დღეს თუ ხვალ გამოიწვევდა ეროვნული მწიგნობრობის შესუსტებას (სხვაზე რომ არაფერი ვთქვათ). ეს ფაქტორი პრინციპულობამდე იქნა აყვანილი დავით გარეჯის ლიტერატურულ სკოლაში, სადაც შემუშავდა სწორედ კათოლიკობის წინააღმდეგ ბრძოლის

24 მ. თამარა შვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, თბილისი, 1902, გვ. 91.

25 იქვე, გვ. 169.

პროგრამა, დაიწერა სპეციალური თეორიული ანტიკათოლიკური და ანტიპაპისტური თხზულება „გრდემლის“ სათაურით, რომელშიც ორთოდოქსალური პოზიციებიდან პუნქტობრივად განქიქებულია კათოლიკობის, როგორც რელიგიური მოძღვრების საფუძვლები.

როგორც ჩანს, გრიგოლ დოდორქელი ეკუთვნოდა გარეჯელ ბერ-მოდვაწეთა ისეთ წრეს, რომლებიც ამ საკითხზე სერიოზულად ფიქრობდნენ და ყოველ ხელსაყრელ მომენტში გამოთქვამდნენ თავიანთ აზრს. სწორედ ამ თვალთახედვით უნდა ავხსნათ ანტიკათოლიკური ერთი ფრაზა (ერთი შეხედვით, თითქოს უმნიშვნელო და ძალზე ჩვეულებრივი), რომელიც გრიგოლს შეუტანია თავის შრომაში და ამით ერთგვარად მოუხდია თავისი ვალი.

გადაწყდა ქეთევან დედოფლის არაადამიანური დასჯა. წამებისათვის გამზადებული დედოფალი აღავლენს მხურვალე ლოცვას²⁶. ავტორი შეგნებულად აჩერებს ყურადღებას ამ ფაქტზე და ერთი შეხედვით წერს სრულიად უმნიშვნელო ფრაზას: „წარმოსთქუა მრწამსი სრულიად, თთოეულად ბრწყინვალედ...“ სურათი დასრულებულია, სათქმელი ნათქვამია. მოთხრობისათვის სავსებით ბუნებრივი იქნებოდა, თუ ავტორი აქ დასვამდა წერტილს. ყველაფერი უკვე ითქვა. მრწამსის თითოეული მუხლი, როგორც ავტორი ამბობს, დედოფალს ბრწყინვალედ წარმოუთქვამს. მაგრამ გრიგოლ დოდორქელი საგანგებოდ აგრძელებს ამბავს, ლოგიკურ დასასრულზე არ ჩერდება. იგი წერს: „და თქუა: მ რ წ ა მ ს მ ა მ ა ა ძისა თანა სულიწმიდითურთ და უხრწნელი იგი დედოფალი, მშობელი სიტყუსა ღმრთისაჲ“. არ შეიძლება ეს ფაქტი მწერლის გულუბრყვილობით ავხსნათ ან იმის სურვილით, რომ დაიმოწმოს ზუსტი ციტატა. ავტორს საგანგებოდ მოაქვს მრწამსის დასაწყისი სტრიქონი, რომ ნათლად გამოჩნდეს სპარსეთში დატყვევებული დედოფლის, რომელიც კათოლიკე მისიონერთა წრეში ტრიალებდა, რელიგიურ-აღმსარებლობითი კრედო და თანაც გამოაჩინოს თავისი პოზიცია.

²⁶ ლათინელი მისიონერების ცნობით, ქეთევანს „შირაზში თავისი მცირელი სამლოცველო ჰქონია, დოდორქელი პირდაპირ წერს, რომ ჰქონდა ეკუდერი, სადაც „იყოფოდა ლოცვითა და ვედრებითა დღე და ღამე წინაშე ღმრთისა“. თუორდანია „ქრონიკების“ მეორე წიგნში ასახელებს ქეთევანის ნაქონ ლოცვანს, რომელსაც თითქოს დედოფლის ცრემლების ლაქა და სანთლის ნაღვენთი ემჩნევა“ (იხ. თ. ქო რ დ ა ნ ი ა, ქრონიკები, XI, გვ. 438, შტრ. მ. გუ გ უ შ ე ი ლ ი, თეიმურაზ პირველი, 1981, გვ. 26).

ქეთევანი ლოცვის დროს ამბობს, რომ სწამს მამად და ღმერთს.
ლიწმინდითურთ.

მართლმადიდებლური აღმსარებლობის მიხედვით სული წმინდა მხოლოდ მამისაგან გამოვა და არა ძისაგან. მაშინ, როდესაც კათოლიკეები აღიარებენ, რომ სული წმიდა გამოვა როგორც მამისაგან, ასევე ძისაგანაც (Filioque). ეს დოგმატური განსხვავება მეტად პრინციპულია დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ეკლესიებს შორის. იგი იმთავითვე იქცა ცხარე პოლემიკისა და დისკუსიის საგნად რომსა და კონსტანტინოპოლს შორის. დავით გარეჯის სავანეში, როგორც ვთქვით, გრიგოლ დოდორქელის მოღვაწეობის პერიოდში იწერება სპეციალური ანტიკათოლიკური წიგნი — „გრდემლი“. ცხადია, გრიგოლიც იმ განწყობის გამომხატველი იყო, რაც ქართველ ორთოდოქსალურად მოაზროვნე ადამიანებში იყო გაბატონებული. ამიტომ სავსებით კანონზომიერი ჩანს, როდესაც გრიგოლ დოდორქელი ქეთევან დედოფალს ლოცვის ქამს თითქოს უმნიშვნელო ფრაზით ხაზგასმულად ათქმევინებს მართლმადიდებლურ მრწამსს, ხოლო ამ უკანასკნელის ძირითად დებულებას განსაკუთრებულად გამოკვეთილად. მართლმადიდებლური მრწამსის ხაზგასმა იმითაც იყო გაპირობებული, რომ ავტორმა იცის, რომ ქეთევანის ნეშტი ფრანგმა მისიონერებმა და მღვდლებმა გადაასვენეს და წმ. ნაწილები მოართვეს თეიმურაზს. კათოლიკე მღვდლების ჰუმანურობით რომ არ შეიქმნეს სენტემენტალური ილუზია, ავტორი ერთი სიტყვით გამოთქვამს თავის თვალსაზრისს მღვდლებისადმი (კათოლიკობისადმი) დამოკიდებულებაში. „ავონა მღვდელსა მას მწვალებელსა ფრანგთასა“. გრიგოლისათვის მწვალებელია ყველა კათოლიკე და საერთოდ არამართლმადიდებელი.

XVIII საუკუნისათვის ქართულმა ეკლესიამ და განსაკუთრებით სამონასტრო ფრთამ, აშკარად გამოკვეთა თავისი დოგმატური თვალსაზრისი კათოლიკობისადმი, როგორც რელიგიური მოძღვრებისადმი, და ეს დამოკიდებულება პირველ შესაძლებელ შემთხვევაში ხაზგასმით გაატარა გრიგოლ დოდორქელმაც თავის თხზულებაში.

ამ ბოლო ხანს ქეთევან დედოფლისადმი საგრძნობლად გაიზარდა ინტერესი. ევროპაში გამოქვეყნდა რამდენიმე შრომა, რომელთა შორის აღსანიშნავია 1972 წ. ლისაბონში დასტამბული

Roberto Gulbenkian-ის წიგნი*. წიგნი პირველად გამტკვეყნდა ქეთევანის აღსასრულთან დაკავშირებული სურათები, რომელნიც ავტორს „აღმოუჩენია ლისაბონში და გრასას ყოფილ მონასტერში“.

კათოლიკე მისიონერების ცნობები თავისთავად მეტად საინტერესოა. თითქმის ყველა მათგანი მიუთითებს, რომ ქეთევანმა მიიღო კათოლიკობა, რომ ქეთევანის ნეშტის ნაწილები მისიონერებმა ევროპაში წაიღეს და სხვ. მაგრამ ქართული მასალებით ბევრი ცნობა, რომლებიც მისიონერებს ეკუთვნით, არ დასტურდება. უპირველს ყოვლისა, მაგ. ქეთევანის მიერ კათოლიკობის მიღება

* * *

ქეთევანის „წამებაში ჩართულია ქართლის მეფის ლუარსაბის წამების მოზრდილი ეპიზოდი. მართალია, ავტორი ამ ეპიზოდს არ თვლის თხზულების ძირითად ნაწილად და მისი დამთავრების უმალ მობოდიშებით წერს: „ხოლო ჩუენ აღვიდეთ პირველსავე მას სიტყუასა ზედა“, მაგრამ ლუარსაბის ამბავი სიუჟეტური ქარგის განვითარებისათვის უცხო სხეულად არ ჩანს; პირიქით, იგი სავსებით ბუნებრივი და აუცილებელი იყო. გრიგოლ დედოფელის უპირველესი მიზანი ქეთევან დედოფლის მოწამებრივი აღსასრულის აღწერაა, მაგრამ მისი თხზულების მნიშვნელობა სწორედ იმაშია, რომ ძირითადი მიზნის ფონად მწერალი ვრცლად წარმოადგენს ქართლ-კახეთის ფაქტიურ მდგომარეობას შაჰ-აბაზის შემოსევის პერიოდში, შაჰ-აბაზის დროს.

ქართლის მეფის მოწამებრივი აღსასრული მომხიბვლელი თემა იყო ჰაგიოგრაფისათვის, მით უმეტეს, რომ ჭერ კიდევ არ არ-

* L'Ambassade en Perse de Luis Pereira de Lacerda et des Peres Portugais de L'orde de Saint-Augustin, Belchior dos Anjos et Cuilherme de Santo Agostinho 1604—1605, Lisbonne, 1972.

ამ წიგნს ჩვენი სამეცნიერო საზოგადოება აქტიურად გამოეხმაურა: Nino Salia, *Dokuments Portugais sur le martyre de la Reine Ketevane de Céor-Karlisa, Paris gie, Bedi* 1973, vol. XXXI, p. 31, 63—70.

ი. ტაბაღა, ახალი ცნობები ქეთევან დედოფლის წამების შესახებ, ვახ. „სამშობლო“, 1973 წ. ივლისი № 13 (318). მისივე, ისტორიამ შემოინახა, პორტუგალიური ცნობები ქეთევან დედოფლის წამების შესახებ, ვახ. კომუნისტი, 1973, 3 ივნისი. მისივე, ახალი ცნობები ქეთევან დედოფლის შესახებ, მაცნე, 1974, № 1, გვ. 111—121. ქეთევან ბაგრატიონი — ორსინი (რომი), ილია ტაბაღა, ქართული ელჩობა ევროპაში (ნიკიფორე ირბაზი — XVII ს.). „მრავალთავი“, ტ. X, გვ. 199—210. ვლ. აღფენძე, პორტუგალიური დღიურები, 1978 წ. გვ. 157—198. 1981 4. გულბენიანის წიგნი ითარგმნა ქართულად.

სებობდა ლუარსაბის წამების ამსახველი ჰაგიოგრაფიული ტექსტები. ამიტომ დაუოკებელმა შინაგანმა მწერალურმა ქინმა ლუარსაბთან დაკავშირებულ ამბებთან აშკარად იჩინა თავი. ავტორს არ ავიწყდება თავისი თხზულების ძირითადი მიზანი, მაგრამ ვითარცა ჰაგიოგრაფიაში მომუშავე მწერალი ყოველნაირად ცდილობს ლუარსაბ მეფის, როგორც დიდი მამულიშვილის და ქვეყნისათვის თავდადებული მოღვაწის, პორტრეტის დახატვას და, ამავე დროს, მოწამებრივი აღსასრულის წარმოჩენას. და ამით პირდაპირ და ქვეტექსტებითაც წარმოადგენს ქართლის პოლიტიკურ სურათს.

ავტორის თავმდაბლური მობოდიშებით ლუარსაბის თავგადასავალი თითქოს არ სჭირდება მოთხრობას, ამიტომ იგი მოკლედ ვადმოსცემს ლუარსაბის წამებას, არც ერთი ზედმეტი შტრიხი არ ამძიმებს თხრობას და თავმოსაბეზრებლად არ ხდის მას: „მას უამსა მეფობდა ქართლს მეფე ლუარსაბ, ძე მეფისა გიორგისი, კაცი მგნე და ახოვანი, მეცნიერი უფროჲს ყოველთა ძეთა კაცთასა და იყო ჳრეთ ყრმა და გამოუცდელი“. ავტორის აზრით, სწორედ ახალგაზრდობის და გამოუცდელობის შედეგად შეაცდინა შაჰმა მეფე, ან როგორც მწერალი ამბობს „სიტყვთა მოაღორა მეფე ესე უსჯულომან“, შეიპყრეს და რა „იხილა უსჯულომან მან მიუდრეკელობაჲ“ მოაშთო საბლით.

უპირველეს ყოვლისა, დგება საკითხი თუ რა წყაროთი ხელმძღვანელობდა გრიგოლი, როდესაც წერდა ლუარსაბ მეფის „წამების“ ეპიზოდს და შექმონდა იგი თავის თხზულებაში. ჰაგიოგრაფიული და ჰიმნოგრაფიული მასალა, რომელშიც ლუარსაბ მეფის თავგადასავალია მოთხრობილი, მოგვიანო პერიოდისაა და ქრონოლოგიურად არც ერთი არ უსწრებს გრიგოლ დოდორჭელის შრომას. ლუარსაბის მარტვილობის ამსახველი ყველაზე ადრეული სვინაქსარული რედაქცია კი პირველად გვხვდება გაბრიელ საგინაშვილის მიერ გადაწერილ ხელნაწერში (A—130)²⁷. სწორედ იმ ხელნაწერში, რომელშიც წარმოდგენილია თვით გრიგოლის თხზულება. მამსადამე, ამ ორ ძეგლს შორის ურთიერთდამოკიდებულების საკითხი ვერ დადგება, ორივე თხზულება ერთ ხელნაწერშია დადასტურებული და, საფიქრებელია, სწორედ ამ ხელნაწერისათვის საგანგებოდ ერთდროულად დაწერილი. ლუარსაბ მეფესთან დაკავშირებული ამბის მონაცემები და ქეთევან დედოფლის შესახებ

²⁷ პირველად გამოაქვეყნა მ. საბინინმა, იხ. საქართველოს სამოთხე, გვ. 580—582; მეორედ ე. გაბიძაშვილმა, იხ. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წგნა IV, 1968, გვ. 433—437.

გამოყენებული ფაქტები ამ ორ თხზულებას შორის (ლუარსაბ მეფის სვინაქსარი და ქეთევანი „წამების“ ვრცელი რედაქცია) მეტად განსხვავებულია და მსგავსებას არ ამჟღავნებს. განსხვავებულია თხრობის მანერა, მოწამებობრივი აღსასრულის სცენები, დეტალების გადმოცემის ხერხებიც. რაც ორივე თხზულებაში საერთოა, ესაა იმ ფაქტის ხაზგასმით აღნიშვნა, რომ ქართლის მეფე ლუარსაბი ახალგაზრდა იყო და გამოუცდლობის წყალობით აცთუნა ირანის შაჰმა იგი. მაშასადამე, გრიგოლ ხუცესმონაზონის თხზულებაში შეტანილი ლუარსაბ მეფის მარტვილობის ეპიზოდი ერთ-ერთი პირველი დამოუკიდებელი თხრობაა ლუარსაბის შესახებ. გრიგოლ დოდორქელის მონათხრობი, როგორც ქვემოთ იქნება საგანგებოდ ნაჩვენები (ბესარიონ ორბელიშვილის შემოქმედების განხილვის დროს) ერთ-ერთ ძირითად წყაროდ გამოუყენებია ბესარიონს თავისი ვრცელი თხზულებისათვის. ეს ფაქტიც იმაზე მიუთითებს, თუ რამდენად პოპულარული და აღიარებული იყო გრიგოლის შრომა საერთოდ და, უპირველეს ყოვლისა, თვით დავით გარეჯის ლიტერატურულ-კულტურულ ცენტრში. ნარატიული წყაროების გულდასმითმა შეჯერებამ აჩვენა, რომ ლუარსაბის წამების გადმოცემისას გრიგოლს რაიმე კონკრეტული წყარო არ ჰქონია, ან, ყოველ შემთხვევაში, იგი გამოვლენილი არ არის. საფაქტებელია, გრიგოლი ლუარსაბ მეფის თავგადასავლისათვის ეყრდნობოდა იმ გადმოცემებს, რომლებიც ჩვენში არსებობდა.

ლუარსაბ მეფის ცხოვრების სვინაქსარული რედაქციის ავტორი, რომელსაც A — 130 ხელნაწერისათვის (თუ მისი დედნისათვის) საგანგებოდ დაუწერია ლუარსაბ მეფის სვინაქსარული „წამება“, საძიებელია დავით გარეჯის სავანის კრებულთა შორის. მასაც, ცხადია, არ უსარგებლია და არ გამოუყენებია გრიგოლის შრომა (როგორც ვთქვით, ვერც გამოიყენებდა). ისიც, როგორც ჩანს, გადმოცემების საფუძველზე აგებდა თავის თხზულებას. თავისთავად ეს ფაქტიც საინტერესოა, გარეჯაში მიმდინარეობს სამზადისი ახალ ქართველ მოწამეთა შესახებ ჰავიოგრაფიული მასალების შედგენისათვის და ერთდროულად რამდენიმე პირს ევალება ახალ მოწამეთა შესახებ თხზულებების შედგენა. რაც შემთხვევაში არ იყო გამორიცხული სხვადასხვა ასპექტით ფაქტების გამეორებები და დამთხვევებიც კი. ასე მოხდა ამ კონკრეტულ მაგალითზეც. აქ საგანგებოდ უნდა ითქვას, რომ ქართული ჰავიოგრაფიის ისტორიიდან თითქოს არ ჩანს მაგალითი, რომ ერთ რომელიმე წმინდანზე განსაზღვრულ ქრონოლოგიურ მონაკვეთში ორ სხვადასხვა ავტორს

შეექმნა ვრცელი პავიოგრაფიული თხზულება. ვფიქრობთ, რომ ჩვენს მიერ მოტანილი მაგალითი ამ წესის დარღვევის ნიმუშად არ გამოდგება და იგი კვლავ ძალაში რჩება. ლუარსაბის მარტვილობის ეპიზოდის შეტანა „ქეთევან დედოფლის წამებაში“ არ ნიშნავს, რომ გრიგოლ დოდორქელს საგანგებოდ დაავალეს ამ ეპიზოდის დაწერა. გრიგოლ დოდორქელის სამუშაოს საერთო გეგმამ, მწერლის ჩანაფიქრმა და თხზულების კომპოზიციურმა ქარვამ მოითხოვა ლუარსაბ მეფის ეპიზოდის შეტანა ქეთევან დედოფლის „წამების“ ეტქსტში.

გრიგოლ დოდორქელის თხზულებამ — „ქეთევან დედოფლის წამება“ — შესამჩნევი კვალი დატოვა XVIII საუკუნის სიტყვაჯამულ მწერლობაში. იგი, როგორც ვთქვით, იყო XVIII ს. პირველი ორიგინალური მოთხრობა, ეპოქის შესაბამისად გაფორმებული. თავისი მიზანდასახულობით, პათოსით, ჩანაფიქრით მან მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა მომდევნო პერიოდის მწერლობაზე. პირველ რიგში უნდა დავასახელოთ ბესარიონ ორბელიშვილის შემოქმედება.

ბესარიონ ორბელიშვილი და გრიგოლ ვახვახიშვილი ერთი პერიოდის შემოქმედნი არიან (შესაძლებელია, ბესარიონი რამდენადმე უმცროსი) და მით უფრო საგულისხმოა, რომ მან თანამედროვე მწერლის — ბესარიონის შემოქმედებაზე მოახდინა საკმაოდ დიდი გავლენა. ბესარიონ ორბელიშვილს გრიგოლ დოდორქელის თხზულებიდან თითქმის სიტყვასიტყვით ამოუკრებია ის ადგილები, რომლებშიც ლუარსაბის შესახებაა ლაპარაკი, სათანადო საილუსტრაციო ნიმუშებს დავიმოწმებთ ქვემოთ, როდესაც ბესარიონის შემოქმედებაზე და მის წყაროებზე გვექნება საუბარი. აქ ვიტყვით მხოლოდ, რომ ეს, ალბათ, მოხდა იმიტომ, რომ ბესარიონსაც ვითარცა დავით გარეჯის უდაბნოს მკვიდრს, ეცოდინებოდა ის გადმოცემები, რომლებიც უდაბნოში იყო გავრცელებული და რომელთა პირველი ფიქსაცია დოდორქელმა და სვინაქსარულ თხზულების ავტორმა გააკეთეს. ბესარიონმა, როგორც ჩანს, დოდორქელს გამოუცხადა მეტი ნდობა და იგი გამოიყენა უშუალო წყაროდ.

გრიგოლ დოდორქელის თხზულებამ დიდი გავლენა მოახდინა ე. წ. პარიზის ქრონიკაზე, რომელიც ამ უკანასკნელ ზანს²⁸ XVIII საუკ. 30-იან წლებში შედგენილად დაათარილეს. ამ გავლენის ზო-

²⁸ ცხოვრება საქართველოსა, (პარიზის ქრონიკა), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებელი დაურთო გიული ალასანიანი, 1980, გვ. 35.

გიერთ ადგილზე მიუთითა ჯერ კიდევ ტრ. რუხაძემ²⁹. მართლაც, ე. წ. „პარიზის ქრონიკა“ XVIII საუკუნის ქართული ანონიმური საისტორიო წყაროა. ჯერ კიდევ ე. თაყაიშვილმა დაადგინა, რომ ქრონიკა კომპილაციური თხზულებაა და მრავალ წყაროს იყენებს. გაირკვა (ტ. რუხაძე), რომ ერთ-ერთი წყარო ყოფილა გრიგოლ ხუცესმონაზონის თხზულებაც. „პარიზის ქრონიკის“ შემდგენელი დავალებულია გრიგოლის თხზულებით. მოვიტანთ რამდენიმე მაგალითს:

გრიგოლ დოდორქელი

„პარიზის ქრონიკა“

1. „დღესა ერთსა ყო მანცა [კონსტანტინემ] სერი დიდი და მოუწოდა მამასა და ძმასა თუსსა, და დასხდეს სერობად და იწყეს ჭამად პურისა... და ჰყვეს მას ბოროტსა კაცნი შემსგავსებულნი სიხენეშისა თუსისანი. და განეზრახა მათთუს, რაათა ფარულად გაიგუმირონ ლახურითა მამა და ძმა მისი. ოდეს იყო შუა სერობაჲ, მოვიდეს ავაზაკნი იგი ბოროტნი და უხეთქნეს თავსა მეფესა ალექსანდრეს და მასვე ჟამსა აღმოუტევა სული თუსი, ეგრეთვე ძესა მისსა გიორგის და მანცა დაუტევა ცხორებაჲ...“

და მკუდარნი ესე, მის მიერ მოკლულნი, აღკიდა აქლემსა ზედა თუსსა და წარგზავნა ალავერდს სასაფლაოსა მათსა. და დამარხეს, ვითარცა ჯერ იყო, და აღასრულეს მცირე რაიმე წესი დაფლვისა...“

1. „დაჰპატიყა კონსტანტინემ მამას, ბატონს ალექსანდრეს და ძმას, გიორგი ბატონიშვილსა. დაჯდენ ჭამად. მადამდი კაცები დარიგებული ჰყავდა, რომ მალვით ვკრათ რამეო მამასა და ძმასა ჩემსა, მოკალითო.“

შუა ჭამა რომ შეიქმნა, შემოყენებულნი კაცნი მივიდნენ და ჰკრეს თავსა ბატონს ალექსანდრეს და მოკლეს **ა** (60) წლისა. მერმე გიორგი ბატონიშვილს შემოჰკრეს თავსა და მოკლეს.

მის მიერ მოკლულნი აჰკიდა აქლემსა და გაგზავნა ალავერდს. და აღასრულეს მცირე რამე წესი დაფლვისა³⁰.

²⁹ ლიტერატურული ძიებანი, ტ. V, გვ. 238—240.

³⁰ დასახელებული გამოცემა, გვ. 60.

გრიგოლი

პარიზის ქრ ნიკა

2. „შემდგომად ამისა დაიპყრა კოსტანტინე სამკვდრებელი მამისა თვისისა და წარმოვიდა ბილწი იგი საყოფელთაგან თვსთა და ახლოს მისსა მოიწია და ენება, რამთამცა შეერთო იგი ცოლად. და არა ინება სანატრელმან ამან დედაკაცმან, რამეთუ არა კადნიერებაჲ მიჩნს დედაკაც წოდება... და ფრიად წინააღმდეგა და არა ინება ნებისა მისისა აღსრულებაჲ...“

3. „და წარვიდა იგი ტახტსა ზედა თვისსა... შირვანს და ვითარცა შეენოდა სჯულსა მათსა, ეგვეითარსა მრავალსა ბოროტსა აღასრულებდა. და ყოველსა სარცხუენელს საქმესა იქმოდა.

ამას რაჲ ხედვიდეს თავადნი კახეთისანი, იტყოდეს გულსა შინა თვისსა და ურთიერთსა ეზრახებოდეს: „არავინ არს მომთხრობელი ანუ მავსოვარ ძუელთა კაცთაგან, რომელთა ასმიოდა, რომელმანცა გელმწიფემან ესევეითარი ურიცხუ ბოროტი აღასრულა: მოგვკლა მეფე ჩვენი ალექსანდრე და ძე მისი გიორგი... ჯერ იყო ჩუენდა, რადთა ჩუენცა მის თანა მოწყუედილ ვიყვენით, და არღარა ესეოდენნი ბოროტნი გუეხილნეს ცხოვრებასა ჩუენსა.

2. „შემდგომად ამისა დაიპყრა კოსტანტინემ, წავიდა სამყოფითგან მისით და მივიდა სიახლოესა, უნდოდა, რომ რძალი, ბატონის დავითის ცოლი დედოფალი ქეთევან შეერთო. დედოფალმა შორს დაუჭირა. მამაცად დახვდა, არ ინდოძა და გალანძლა, არ დაემორჩილა“ (გვ. 60—61).

3. „და წარვიდა შირვანთა და ბევრს ავსა და სასირცხო საქმეს იქმოდა. ჰკვირობდენ კახნი — თავადნი დიდნი და მცირენი. „იმისთანა საქმე არც ძველთა და არც ახალთ არ უქნიაო. ჩიოდნენ და ტიროდნენ მათის ბატონისა და ბატონის-შვილის სიკვდილსა და ინატრიდნენ: „ნეტაი ჩვენც თქვენთან ამოვსწყვეტილიყავითო, ამთონი ავი არ გვენახაო“. ამაზედ შეითქნეს კაცნი [კახნი] რომ განუდგნენ, აღარ აბატონონ კახეთსა. ესეც არჩიევს. მალვით მოვკლათო, ღამითაო“ (გვ. 61).

ამას ზედა შეითქუნეს კაც-ნი ესე ქრისტეს მორწმუნენი და ინებეს, რაათამცა განუდგენ და არლარა აუფლონ მათ ზედა: და ესეცა განიზრახეს, რაათამცა დაფარულად მოკლან იგი ღამით“.

ვფიქრობთ, მაგალითების გავრძელების საჭიროება აღარ არის. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ამ მონაკვეთში ე. წ. „პარიზის ქრონიკის“ შემდგენელი უშუალოდ გრიგოლ დოდორჭელის თხზულებაზეა დამოკიდებული³¹.

ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ გრიგოლ დოდორჭელის ნაწარმოები ერთ-ერთი წყაროა ვახუშტი ბატონიშვილის „ისტორიისა“. ვახუშტი, როგორც კეთილსინდისიერ ისტორიკოსს შეეფერება, თავისი ისტორიის შედგენისას ხშირ შემთხვევაში უთითებს წყაროებზე, რომლითაც იგი სარგებლობდა. ამ წესს იგი არ ღალატობს, როდესაც გრიგოლ დოდორჭელის თხზულებას გულისხმობს. გრიგოლის ნაწარმოებს იგი „მეტაფრასს“ ეძახის, ხოლო თვით ავტორს კი „მემეტაფრასს“.

ვახუშტის „ისტორიაში“ გრიგოლ დოდორჭელის თხზულების გამოყენების თავისებური მეთოდი გვაქვს. ვახუშტი ძირითად თხრობაში თითქმის არასოდეს სიტყვა-სიტყვით არ იმეორებს ჰაგიოგრაფიული თხზულებიდან არც ერთ ადგილს, იშვიათად კომენტარის გარეშე იღებს ფაქტს, ხშირად კი პირდაპირ ეკამათება ჰაგიოგრაფს, არა როგორც საკუთარი შრომის კონკრეტულ წყაროს. არამედ როგორც საერთოდ წყაროს. სწავლული ისტორიკოსის ასეთი დამოკიდებულებაც კი იმაზე მეტყველებს, რომ თავისთავად იგი გარკვეულ ანგარიშს უწევს გრიგოლ დოდორჭელის ნაწარმოებს, მაგრამ ჰაგიოგრაფის მიერ მოწოდებული ზოგერთი ფაქტის, ეპიზოდის კვალიფიკაცია ტენდენციურად მიანია და ამის დამალვას არც ცდილობს. მხოლოდ ერთი შემთხვევაა, როდესაც ვახუშტი იღებს ჰაგიოგრაფის ცნობას ქეთევანის არნახული წამებით დაღუპვის შესახებ. ვახუშტი წერს: „და ამან [შაჰ-აბაზ] მოჰკლა ქრისტესთჳს ტანჯვითა ფერად-ფერადითა, ვითარცა მოგვითხრობს მეტაფრასი მისი“ (გვ. 182). ვახუშტი არ ჯერდება ფაქტის კონსტატაციას, მაგრამ აქვე აკრიტიკებს

³¹ „პარიზის ქრონიკის“ ერთ-ერთი წყარო რომ გრიგოლ დოდორჭელის თხზულებაა, ამაზე პირველად მიუთითა ტრ. რუხაძემ.

პავიოგრაფიული თხზულების დანარჩენ პასაჟებს და მათგან გამომდინარე ქრონოლოგიას. „ისტორიაში“ ვკითხულობთ: „შემეტაფრასე სწერს წამებასა ამას პირველვე ყოჩაჩიხანის მოწყვეტისა, არამედ ბატონი თეიმურაზ ლექსთა შინა თვსთა მისთვისე იტყვის • წელსა ტყვეობასა დედისასა და შემდგომად წამებასა მისსა. და ეს • წელი რომ შააბაზისა მოსლვასა დავადევით, ეს ქრონიკონი იქმნა...“ მაშასადამე, წმინდა მეცნიერული წიაღსკვლების შემდეგ ვახუშტი აკეთებს დასკვნებს.

მოვიტანთ კიდევ ერთ მაგალითს: თეიმურაზ მეფის ირანში გაგზავნასთან დაკავშირებით ვახუშტი ბატონიშვილი „ისტორიაში“ წერს: „დავითს დაშთა ქეთევანის თანა ძე მხოლოდ თეიმურაზ და ზრდიდა მას პაპა ფუფუნებით დედისა თანა. არამედ ვინაძთგან მონუცებული იყო ალექსანდრე, ამისთვის განიზრახა ქეთევან, რამეთუ თუ მოკუდეს ალექსანდრე, დაიპყრას გიორგიმ კახეთი და შურ-აგოს ძესა ჩემსა, ამისთვის მოიყვანა ჩოლოყაშვილი შერმაზან, აფუცა და წარატანა ძე თვისი და წარგზავნა წინაშე შააბაზისა. ხოლო შააბაზ კეთილად შეიწყნარა და პატივსა უყოფდა თეიმურაზს და ისწავებდა წიგნსა და ენასა სპარსთასა“ (ზ. ჭიჭინაძის გამოცემა, გვ. 171).

იგივე ეპიზოდი დოდორქელს ასე აქვს აღწერილი: „და ჰყვა მას ძე უსრული პასაკითა ყოვლადშუენიერი და მსგავსი ანგელოზისა, სახელით თეიმურაზ, და მსოფლიოსა ამის განსაცდელისამიერსა ურვასა და მწუხარებასა იქარებდა მის მიერ. ამას ყოველსა თანა არა ინება ეშმაკმან განსაცდელი დაცხრომად მის ზედა, არამედ დასძინა კუალად განსაცდელნი უმწარესნი პირველთა და მისტაცა პაპამან თვსმან ჳელთაგან მისთა ყრმა ჩული პასაკითა თეიმურაზ და ძლუნად წარუგზავნა მეფესა სპარსთასა. რაღა ვთქუა მისთვის, რაოდენმან მწუხარებამან მოიცვა სანატრელი დედაძ იგი“...

ვახუშტის წყარო ამ კონკრეტული ეპიზოდისათვის (ისე როგორც მრავალი სხვა ეპიზოდისათვის) არის არჩილის „გაბაასების“ 247 და 248 სტროფები, სადაც ვკითხულობთ:

„ამ საქმეებს წინას ხნითვე დედამ ყაენს შემაბეწა,
აქ გიორგის შეუშინდა, ამაღ მისკენ გარდამბეწეწა,
მან შემიტკბო ვითა შვილი, არ თუ შიშით მე დამბეწეწა,
გამგზარნეს მასთან მისვლა, ლაწვი ცრემლმან არ მიხეწა.
მე შერმაზან თან გამომყვა ჳნეობისა სასწაეებლად,
მწვრთნიდის საღვთო-შაყაცობოს, თავი ჰქონდის თავსაელებლად:
ჭირსა შინა გამამაგრის, გული ჰქონდის ვით საღებლად,
მაამის და მსახურებდის, ლაწვთა მწკებდის არ საღებლად“
(საუნჯე, გვ. 162).

ვახუშტი თეიმურაზის სპარსეთში გამგზავრებასთან დაკავშირებით გრიგოლ ხუცესმონაზონის თვალსაზრისს არ იზიარებს, არ მიაჩნია სარწმუნოდ და ამით გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას ჰაგიოგრაფიული თხზულებისადმი და მისი ავტორისადმიც. ვახუშტი წერს: „მემეტაფრასე ქეთევან დედოფლისა იტყვის: პაპისაგან წარგზავნასა თეიმურაზისასა შურისათჳს ძისა თჳსისა დავითისა, ვინაჲთგან ენება კახეთი ძისა თჳსისა გიორგისათჳს, მიერიოთგან ოდეს შეიპყრა დავით ძემან თჳსმან და ამისთჳს წარავლინა თეიმურაზ, რათა დაარჩეს კახეთი გიორგის“. ვახუშტი ამ პერიოდის ფაქტების გადმოცემისას როგორი მოულოდნელიც არ უნდა იყოს, უფრო მეტ ანგარიშს უწევს იოსებ სააკაძისა და არჩილის ცნობებს, ვიდრე ჰაგიოგრაფიული მწერლების, კერძოდ გრიგოლის მოწამებებს.

ვახუშტის „ისტორიაში“ დამოწმებული სხვა მაგალითებიც (კიდევ სამი) ამ რიგისაა. ვახუშტი ყველა შემთხვევაში კრიტიკულად უდგება გრიგოლის ცნობებს და მათ, მისი აზრით ვითარცა ნაკლებ სარწმუნოსა და დასაჯერებელს, უნდობლობას უცხადებს და მხოლოდ შესაძარებელ მასალად იყენებს. ვახუშტის არ ჯერა, რომ მამისა და ძმის მკვლელობა კონსტანტინემ დახოცილები ალექსანდრე მეფე და გიორგი ბატონიშვილი გააპატიოსნა და ალავერდის საგვარეულო საქვალეში გაგზავნა ქრისტიანული წესით დასაჯარბალავად.

გრიგოლ დოდორქელის თხზულებაში ვკითხულობთ: „და მკუდარნი ესე, მის მიერ მოკლულნი, აღვიდა აქლემსა ზედა თჳსსა და წარგზავნა ალავერდს სასაფლაოსა მათსა და დაძარხეს, ვითარცა ჯერ იყო, და აღასრულეს მცირე რაჲმე წესი დაფლვისა, რამეთუ შემსგავსებულსა პატივისა მათისასა ვერ შემძლებელ იყვნეს ამბოხებითა მით უსჯულოსათა“. ვახუშტი არ იღებს ჰაგიოგრაფის ამ ცნობას, მას უფრო ლოგიკურად მიაჩნია, რომ ეს მოქმედება სწორედ ქეთევან დედოფალს უფრო შეეფერება, და მართლაც ვახუშტის „ისტორიით“ ქეთევანმა კონსტანტინეს დამბობის შემდეგ „მოიღო ალექსანდრე ძით გიორგით და დაფლა ალავერდს“³².

³² საგანგებოდ უნდა ითქვას, რომ ყველა შემთხვევაში, როდესაც ვახუშტი იმოწმებს ადგილებს ჰაგიოგრაფიული თხზულებიდან, იგი ავტორს არ ასახელებს. ამავე დროს, ციტაცია აბსოლუტურად ზუსტიც არ არის, არის განსხვავებები. ჩვენი აზრით, ეს სრულებით იმას არ ნიშნავს, რომ ვახუშტი თხზულების სხვა რედაქციით სარგებლობდა და რომ გრიგოლ დოდორქელის სახელით ცნობილი ნაწარმოები სხვაა და ვახუშტის წყარო სხვა. არა, ვახუშტი გულისხმობს სწორედ ამ ნაწარმოებს, მაგრამ იგი აშკარად ტენდენციურია მისადმი.

გრიგოლ დოდორქელის თხზულებისადმი „ცხოვრება და წამება ქეთევან დედოფლისა“ ვახუშტი კეთილად განწყობილი არ ჩანს. იგი დიდ ნდობას არ უცხადებს მას და ერთგვარად ტენდენციურად კია. არც ერთი წყარო ისე ფართოდ არ გაუკრიტიკებია ვახუშტის, როგორც დასახელებული თხზულება. სწორედ ამის წყალობაა, რომ ისეთი ფაქტებიც კი, რომლებიც მხოლოდ „ქეთევანის წამებაშია“ დაცული, უგულვებლყო და საერთოდ არ ახსენა. გრიგოლ დოდორქელი საგანგებოდ მიუთითებს, რომ „კონსტანტინე იცენეს თავადთა კახეთისათა“, „მიუწდეს სამნი კეთილცხენოსანნი: დავით, თამაზ, ბებურ და ჰკრეს მას შუბი“. კონსტანტინე შეევედრა, რომ არ მოეკლათ, მათ არ ისმინეს თხოვნა-მუდარა და მოკლეს ეი, მიართვეს დედოფალს, რომელმაც განიხარა ფრიად. ვახუშტი საგანგებოდ არაფერს ამბობს დასახელებულ პირებზე, იგი დამოუკიდებელივ არავის გამოყოფს, არამედ ზოგადად წერს, რომ „ეკვეთნენ კახნი ქეთევანისა თანა მყოფნი და სძლეს კოსტანტინეს, მოკლეს კოსტანტინე და მოსწყვიტნეს სპანი მისნი“.

გრიგოლ დოდორქელის მიერ ქეთევან დედოფლის წამების ცოცხლად დახატულმა ამაზრზენმა სურათებმა, რომელნიც, მართალია, რამდენადმე გამძაფრებულია, მაგრამ შეულამაზებლად გადმოსცემენ ობიექტურ სინამდვილეს, დიდი გავლენა მოახდინეს მომდევნო თაობის მკითხველ საზოგადოებაზე. ამიტომაც მოხდა, რომ ვახუშტისაგან განსხვავებით, ანტონ ბაგრატიონი, იოანე ბატონიშვილი, თეიმურაზ ბაგრატიონი და რამდენადმე დიმიტრი ბაგრატიონიც ჭარბად ესესხებიან გრიგოლ დოდორქელის შრომას და არც პალავენ თავიანთ დამოკიდებულებას და სიმპათიებს.

2. ბესარიონ ორბელიანი

XVIII საუკუნის ქართულ ჰაგიოგრაფიულ მწერლობაში ბესარიონ ბეჟანის ძე ორბელიანი (გარდ. 1737 წ. მიწურულს ან 1738 წ. დამდეგს) თვალსაჩინო ფიგურაა. იგი ეკუთვნის იმ სეპტენდნიერ მწერალთა რიცხვს, რომელთა ნაწერები ძირითადად ავტოგრაფების სახითაა ჩვენამდე შემორჩენილი. ეს გარემოება მეტად უწყობს ხელს მისი ლიტერატურული საქმიანობის მონოგრაფიულად შესწავლას.

ბესარიონ ორბელიანი დავით გარეჯის კულტურული კერის ერთ-ერთი მთავარი წარმომადგენელია, რომელიც აქტიურადაა ჩაბმული მჭეფარე ლიტერატურული ცხოვრების ფერხულში.

ბესარიონი ახლო ურთიერთობასა და შემოქმედებით კონტაქტშია ქართული კულტურის ბევრ მესვეურთან. იგი წარმოდგება როგორც დამკვეთი მეცენატი, გადამწერი, შემკაზმველი. მას გაუვლია საინტერესო გზა მწიგნობრისა, სანამ იგი საკუთარი შემოქმედებით წარდგებოდა საზოგადოების წინაშე.

ჩვენ მიერ შესწავლილი და დამუშავებული მასალების საფუძველზე ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ყოველი მომენტის გათვალისწინება და მთლიანი სურათის აღდგენა ვერ ხერხდება. გაურკვეველი რჩება მისი ცხოვრების ზოგიერთი მხარე.

ბესარიონის დაბადების თარიღი ცნობილი არაა. ვერც ჩვენ მიერ იქნა რაიმე მანიშნებელი საბუთი ნაპოვნი. ბესარიონის მშობლებს რქმევიათ მარიამი და ბეჟანი. 1697 წელს გადაწერილი ხელნაწერის ანდერძში ვკითხულობთ: „მე, ხუცეს-მონაზონი, ნათესავით ბარათაშვილი, ტომობით ორბელიშვილი ბესარიონ, წმიდისა ამის წიგნისა... აღწერად უდაბნოს გარეჯისასა... ლოცვა ყავთ... მშობელთა ჩემთა ბეჟანისა და მარიამისა“.

როგორც თვით მრავალგზის მიუთითებს, ბესარიონი ჰყუთუნებია ორბელიშვილ-ბარათაშვილთა საკმაოდ გავლენიანსა და კულტურული ტრადიციების მქონე გვარს, რომელმაც ჩვენს ქვეყანას მისცა მრავალი გამოჩენილი სახელმწიფო და კულტურის დაუღალავი მოღვაწე.

ჩვენ მიერ გასინჯული მასალების მიხედვით გვიჩვენებს, რომ ბესარიონი სულხან-საბა ორბელიანთან და მის ოჯახთან ახლო ნათესაურ კავშირში არ ყოფილა, უფრო მეტიც, ორივე ორბელიანი—სულხან-საბა და ბესარიონიც ერთდროულად მოღვაწეობენ ერთ მონასტერში და მათ შორის რაიმე ურთიერთობის მანიშნებელი დოკუმენტიც კი არ შემონახულა. მათი ურთიერთობის დასადგენად, რა თქმა უნდა, არ კმარა ერთ დოკუმენტში მათი სახელების მოხსენიება³³.

მშობლებს—მარიამსა და ბეჟანს, ბესარიონისათვის კარგი განათლება მიუციათ. განსაკუთრებით დახელოვნებულია ბესარიონი ფილოსოფიურ-დოგმატიკურ მწერლობაში. ამას მოწმობს მის მიერ გადაწერილი თუ შეკაზმული ხელნაწერები.

ბესარიონი დავით გარეჯის უდაბნოს იოანე ნათლისმცემლის მონასტერში მოღვაწეობს. თუ როდის მივიდა ბესარიონი ნათლისმცემლის მონასტერში, ამის ზუსტი განსაზღვრა ჭირს. ერთი

³³ ს. კაკაბაძე, ისტორიული საბუთები, წიგნი V, 1913 წ. გვ. 19, 29.

კია, რომ XVII საუკუნის 90-იან წლებში იგი ხუცესმონაზონი აქტიურად ეწევა ლიტერატურულ საქმიანობას.

მრავალი საბუთი და მინაწერი ბესარიონს წარმოაჩინებს როგორც მონასტრისათვის თავდადებულ პრაქტიკულ მოღვაწესა და ახალგაზრდა ბერების მოძღვარს.

1713 წლის ერთ-ერთი ხელნაწერის მინაწერში გაბრიელ საგინაშვილი ბესარიონს ასახელებს როგორც მოძღვარსა და მასწავლებელს³⁴. იგივე გაბრიელი 1718 წელს ბესარიონის შესახებ წერს: „...მოძღვრისა და მასწავლელისა უფლისა ჩემისა, დიდისა ორბელის ძის ბესარიონის ბრძანებით“³⁵.

მასწავლებლად და მოძღვრად თვის ბესარიონს იოსები, არაგვის ერისთავის ძე. „მე უღირსმან ხუცესმონაზონმან იოსებ, არაგვის ერისთავის შვილმან... ვიქცეოდე გელთა შინა სულიერთა მათ მამათა თანა. ვიტყვ წმიდასა ხარითონს და ღირსსა მოძღვარსა ჩუჴნსა და მასწავლელსა ბესარიონს, დიდის ორბელის ძესა“³⁶.

ბესარიონს ახლო ურთიერთობა აქვს იმ დროისათვის ცნობილ საეკლესიო მოღვაწეებთან და იერარქიულად სხვადასხვა საფეხურზე მდგომ პირებთან. სამებელი იოსები, ბოენელი მაქსიმე და სხვები ბესარიონთან საქმიან და კულტურულ ურთიერთობაში არიან.

ბესარიონი დავით გარეჯის უდაბნოს იოანე ნათლისმცემლის მონასტერში მოღვაწეობს. დავით გარეჯის უდაბნო XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქართლ-კახეთის და საერთოდ მთელი საქართველოს კულტურული ცენტრია. მიუხედავად პოლიტიკური უამინდობისა, დავით გარეჯის სავანეში საკმაოდ ძლიერი იყო კულტურულ-ლიტერატურული ტრადიციები. განსაკუთრებით გამოცოცხლდა და გაატირდა დავით გარეჯა მას შემდეგ, რაც იქ წინამძღვრად ონოფრე მაჭუტაძე იქნა დადგინებული. კახეთისა და ქართლის მეფეების ხელისშეწყობით მაჭუტაძე ფართო აღმშენებლობით საქმიანობას ეწევა, რადგან „თუ ძნელბედობის პირობებში მოხერხდებოდა ეკლესიის აღდგენა და განმტკიცება, ეს საერო ხელისუფლების გამტკიცების საიმედო საწინდარი იქნებოდა“, ამას-

34 კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის H ფონდის № 1557 ხელნაწერი, რომელიც დღეს შეუერთდა A—130 ხელნაწერს როგორც მისი ორგანული ნაწილი.

35 ძველი საქართველო, ტ. 11, განყოფილება 1, გვ. 112.

36 A—100-ის ანდერძი. შდრ. ქართ. ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, შეადგინეს და დასაბუქლად მოამზადეს თ. ბრეგაძემ, მ. ქავთარიამ და ლ. ქუთათელაძემ, 1973, ტ. 1, გვ. 452.

თანვე „იმ დროს ეკლესია წარმოადგენდა საერო ხელისუფლების ბურჯსა და მძლავრ იარაღს და რომ ეკლესიის ბედი უმჭიდროვდა უკავშირდებოდა ფეოდალური სახელმწიფოს ბედს“³⁷.

ოფიციალურ მატიაწებში ბესარიონი კათალიკოსად კურთხევის შემდეგ ჩანს. თუმცაღა აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენი ძველი ისტორიკოსები დიდ ადგილს არ უთმობენ მისი საქმიანობის გადმოცემას.

ბესარიონის კათალიკოსად კურთხევა სხვადასხვა ისტორიულ-მა ფაქტმა განაპირობა.

ქართული სასულიერო მწერლობის განვითარებამ XVII საუკ. გასულსა და XVIII საუკუნის დამდეგს გადაუდებელ ამოცანად დააყენა საკითხი ისეთი კრებულების შედგენისა, რომლებშიც გაერთიანებული იქნებოდა მხოლოდ ქართველ წმინდანთა საკითხავები. განსაკუთრებით მომწიფდა ეს საკითხი დავით გარეჯის ლიტერატურულ შემოქმედებით ცენტრში. მოსამზადებელი სამუშაო ამ მიმართულებით ჩატარდა კიდევ დავით გარეჯის მონასტრის წინამძღვრის ინოფრე მაჭუტაძის ხელმძღვანელობით. მისი დავალებით 1699 წელს დავით გარეჯის მონასტრის მიზნებისათვის შედგა პირველი ჰაგიოგრაფიული კრებული (A — 160 ნომრით ინახება კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში). პროფ. ი. აბულაძე ამ კრებულს უწოდებს „ცხოვრებათა (იგულისხმება ასურელ მამათა ცხოვრებანი, მ. ქ.) მეტაფრასტული რედაქციების კრებულს“³⁸, მაგრამ ეს კრებული მაინც არ იყო იმ დანიშნულებისა და მიზნის მქონე, რომელსაც იმდროინდელი საზოგადოება უყენებდა ძას.

ინიციატივა ვრცელი ქართული ჰაგიოგრაფიული კრებულის შედგენისა ეკუთვნის დომენტი კათალიკოსს.

დომენტი ლევანის ძე ბაგრატიონი, ვახტანგ VI ძმა, ქართული კულტურის ისტორიაში, კარგად ცნობილი პიროვნებაა. მისი როლი და დამსახურება ქართული ჰაგიოგრაფიული კრებულის შედგენაში გარკვეული აქვს პროფ. ელენე მეტრეველს³⁹. ელ. მეტრე-

³⁷ ქრ. შარაშიძე, პირველი სტამბა საქართველოში, თბილისი, 1955, გვ. 67.

³⁸ ილ. აბულაძე, ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, თბილისი, 1955, გვ. 214.

³⁹ ელ. მეტრეველი, ქართული აგიოგრაფიული კრებული და მისი შემდგენელი, პუშკინის სახ. პედ. ინსტიტუტის შრომები, ტ. VIII, 1950, გვ. 415—420. 1949 წელს ქართულ ჰაგიოგრაფიული კრებულის ხასიათს გაკვირვებულ პროფ. ტრ. რუხაძე და მას „მრავალთავისა და მეტაფრასტული (ტრადიციისამებრ) კრებულის სახელით იხსენიებს. იხ. ლიტ. ძიებანი; ტ. V, გვ. 231.

ველის დაკვირვებით, დომენტი კათალიკოსს სპეციალურად დაუძებნია ქართველ წმინდანთა საკითხავები და შეუდგენია პირველი ორიგინალური ჰაგიოგრაფიული კრებული. ეს სამუშაო მას უნდა გაეფორმებინა 1710 წლებში⁴⁰. დომენტის კრებულს ჩვენამდე არ მოუღწევია, ყოველ შემთხვევაში ჯერ იგი მიკვლეული არ არის. 1713 წელს გაბრიელ საგინაშვილს გადაუწერია დომენტის კრებული, რომელიც წარმოდგენილია ხელნაწერში A — 130.

დომენტი კათალიკოსის მიერ შედგენილი ჰაგიოგრაფიული კრებული არის პირველი ეტაპი ქართველ წმინდანთა წამება-ცხოვრების შედგენის ისტორიაში. როგორც ჩანს, იმავეთვე დასმულა საკითხი აღნიშნული კრებულის შევსებისა. ამ საქმისათვის ხელი მოუკიდია ბესარიონ ორბელიშვილს.

ბესარიონის ღვაწლზე ჰაგიოგრაფიული კრებულის სრულყოფაში მიუთითებს ანტონ კათალიკოსი „წყობილსიტყვაობაში“:

„ქართულთ წმიდათა მოთხრობა — ისტორია მახსოვან, რომელ საწად იყუწნეს მასმენლთა“.

ანტონის ცნობაზე დამყარებით კ. კეკელიძე წერდა: „ბესარიონის საკუთარი, ორიგინალური თხზულებანიც უწერია. მას ეკუთვნის, სხვათა შორის, ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოები, რომელიც ქართველ წმინდანთა ცხოვრებას შეიცავს. ეს არის ახალი რედაქცია ქართველ წმიდათა ცხოვრებისა, რომელიც მაინცდამაინც ვერ გავრცელებულა, რაც იქიდან ჩანს, რომ მისი ნუსხები ახლა იშვიათად, შეიძლება ითქვას, სულაც არ მოიპოვება“⁴¹.

კ. კეკელიძის მოსაზრება გამოითქვა მაშინ, როდესაც ბესარიონის შრომიდან ცნობილი იყო მხოლოდ ორი თხზულება: „ღუაწლი წმიდისა და სანატრელისა მოწამისა და მეფისა ლუარსაბისი“ და „შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისბარისი და უწყება წამებისა მათისა“. პირველი თხზულება დასტამბა ს. ყუბანეიშვილმა პირველად⁴², ხოლო მეორე გამოქვეყნებული იყო ჯერ კიდევ მ. საბინინის მიერ „საქართველოს სამოთხეში“.

ბესარიონს დომენტის შრომისათვის დაუმატებია ხუთი ჰაგიოგრაფიული თხზულება და ამით შეუვსია დომენტის კრებული (ჩვენ ჰიპოგრაფიაზე არაფერს ვამბობთ) და მოუცია ქართული

⁴⁰ მ. ქავთარია, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, XVII—XVIII სს. 1977, გვ. 25—26. *

⁴¹ კ. კეკელიძე, ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. 13, გვ. 326—327.

⁴² ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, ტ. I,

ჰაგიოგრაფიული კრებულის თავისი რედაქცია. ბესარიონეს შრომა დატულია ხელნაწერში S — 3269, რომელშიც ბესარიონის საკუთარი თხზულებანი ავტოგრაფის სახითაა წარმოდგენილი. ესენია:

1. „შესხმა და წამება წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა და მეფისა ლუარსაბისა“.

3. „დაძინება წმიდათაგანისა მამისა ჩუენისა ისე წილკანელ ეპისკოპოსისა საკრველთმოქმედისა, რომელი იყო ერთი ათორმეტთა მამათაგანი, რომელნი შუამდინარით მოიწინეს“.

4. „შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისაბარისი და უწყება წამებისა მათისა“.

5. „წამება და ლუაწლი წმიდისა დიდისა მოწამისა რაედენისი, რომელი იწამა ჟამთა დიდისა მეფისა ვახტანგისათა, სპარსთა მიერ ქართლს შინა, სოფელსა შინა წრომს“.

დასახელებული თხზულებანი არის ვრცელი რედაქციისა. ხელნაწერ S — 3269-ში ბესარიონის შრომას უკავია 6 რვეული; ამჟამად წარმოდგენილია 5 რვეულითა და 4 ფურცლით. ყველა საკითხავი მოთავსებულია ერთად ფ. ფ. 227—261, ხოლო რაედენის წამებას კი უკავია ფ. 217—275. თვალსაზრევით თხზულებათა თანმიმდევრობა ასეთი არ იყო. S—3269-ზე დაკვირვება იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ აღდგეს ბესარიონის შრომის პირვანდელი სახე და, მაშასადამე, გავითვალისწინოთ თვით S—3269-ის რედაქტორის როლიც.

თხზულებათა თანმიმდევრობა კრებულის შედგენამდე ასეთი უნდა ყოფილიყო:

1. რაედენის წამება
2. არჩილის წამება
3. ლუარსაბის წამება
4. შესხმა ბიძინასი, შალვასი და ელისაბარისი
5. დაძინება ისე წილკანელისა

1733 წლის ხელნაწერი A—170, რომელსაც ასევე ბესარიონის ხელი ატყვია, ზუსტად ასეთ თანმიმდევრობას იძლევა. ეს იმას ნიშნავს, რომ A—170-ში თხზულებათა განაწილებისას რედაქტორი არ ითვალისწინებს S—3269 ხელნაწერის მონაცემებს. იგი ამ მონაცემთა უშუალოდ ბესარიონეს შრომის პირვანდელ სახეს იმეორებს. S—3269-ის შედგენისას, ბესარიონეს საკუთარი თხზულებები თავისი შეხედულებისამებრ გაუნაწილებია⁴³.

⁴³ ვრცლად ამ საკითხის შესახებ იხ. მ. ქავთარია, ბესარიონ. ორბელი-შვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა. ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, ტ. I, 1959, გვ. 92—93.

ბესარიონ ორბელიშვილმა შეავსო დომენტი კათალიკოსის შრომა XVIII საუკუნის 20-იან წლებში და მოგვცა ქართული პავიოგრაფიული კრებულის მეორე რედაქცია, რომელშიც მხოლოდ მხატვრული პროზის ნიმუშები არ იყო გაერთიანებული. მასში პოეტური (ჰიმნოგრაფიული) მასალაც იყო წარმოდგენილი. ბესარიონ ორბელიშვილის შემოქმედებით ქართული მხატვრული პროზის ერთგვარი გამოცოცხლება დაიწყო. ბესარიონ ორბელიშვილი XVIII საუკუნის 20-იან წლებში ქართული მხატვრული პროზის ერთადერთი წარმომადგენელია, რომლის თხზულებებმა უდიდესი გავლენა მოახდინეს მომდევნო ხანის მწერლებზე (ვახუშტი, ანტონი, იოანე ბატონიშვილი და სხვ.).

ბესარიონის მხატვრულ შემოქმედებაში უდიდესი ადგილი აქვს დათმობილი ისტორიულ თემატიკას. ბესარიონ ორბელიშვილი აგრძელებს იმ გზას, რაც გვიანფეოდალური ხანის ქართულ სიტყვაკაზმულ მწერლობაში დამკვიდრდა. გარდასულ დღეთა გაცოცხლება მხატვრული პროზის მთავარი თემა იყო.

ფაქტობრივი მასალის გადმოცემის თვალსაზრისით ბესარიონის თხზულებიდან გამოსაყოფია „ლუაწლი წმიდისა და სანატრელისა მოწამისა და მეფისა ლუარსაბისი“ და „შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისაბარისი“.

ქართულმა ეკლესიამ ლუარსაბ მეფე შერაცხა წმინდანად და მას მოსახსენებლად სპეციალური დღეც მიუჩინა. შედგა ლიტურგიისათვის საგანგებო განგება.

ლუარსაბ მეფის ხსენების დღესთან დაკავშირებით საინტერესო სურათია ხელნაწერებში. მოგვიანო ხანის ნუსხებში მეფე ლუარსაბის და მეფე არჩილის ხსენებანი გაერთიანდა და დაიღო 20 მარტს, მიუხედავად იმისა, რომ პარიზის ლექციონარი არჩილის ხსენებას 8 იანვარზე იძლევა, ხოლ იოანე-ზოსიმეს კალენდარი კი 15 იანვარს (იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 258). დომენტის პავიოგრაფიულ კრებულში A—130 ხელნაწერში ორივე მეფის ხსენება ცალ-ცალკეა წარმოდგენილი 20 მარტს. „თუესა მარტსა კ, წამებაჲ წმიდისა და ნეტარისა მეფისა ჩუენისა ლუარსაბისი“ (136 r—v): „თუესა მარტსა კ. წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არჩილისი, რომელი-ესე იყო მეფე ქართლისა“ (138 v—39 r). ასეთსავე სურათს იძლევა ბესარიონის რედაქციის პავიოგრაფიული კრებულის კანონიზირებული ხელნაწერი A—170 (1733 წლისა). აქაც ორივეს ხსენება ცალკეა 20 მარტს. სხვა სურათს იძლევა S—3269 ხელნაწერი, რომელშიც პირველად ჩნდება ლუარსაბისა და არჩილის ვრცელი

თხზულებები. აქ ვკითხულობთ: „თუესა მარტსა კ. წმიდათა დიდებულთა მოწამეთა ორთა დიდთა მეფეთა ქართველთასა არჩილ და ლუარსაბისი“ (219 r—220 v). „თუესა მარტსა კ. შესხმა და წამებაჲ წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არჩილისი, მეფისა მის ქართველთასა...“ (228r—235 r). „თუესა მარტსა ა. ლუაწლი წმიდისა და სანატრელისა მოწამისა დამეფისა ლუარსაბისი (235v—243r). მაშასადამე, ერთ ხელნაწერში არჩილ მეფისა და ლუარსაბ მეფის ხსენება არის ერთადაც და ცალ-ცალკეც. როდის უნდა მომხდარიყო მათი გაერთიანება ან ვის მიერ, ხელნაწერების მიხედვით არ ჩანს. ერთი უეჭველია, რომ სავარაუდოა 1713 წლის შემდგომ (A—130-ის გაფორმების ზემო ზღვარი). ამ ქრონოლოგიურ ზღვარს, ალბათ, ხელს ვერ შეუშლის გულანების A—111-ისა და A—379-ის მონაცემები. ორივე გულანში მათი ხსენება 20 მარტსაა მოცემული და ორივე ხელნაწერი ზოგადად თარიღდება 1704—1713 წლებით.

S—535-ში ნათქვამია: „მეფე არჩილ

მეფე ლუარსაბ 1 მარტს, გინა 20“.

20 მარტს მათ ერთად ახსენებს შემდეგი ხელნაწერები: S—1097 (1725—26 წ.), Q—627, H—2335, S—67, A—152, A—1093 და სხვ. ანტონ ბაგრატიონმა თავის სადღესასწაულოში ორივე მეფის ხსენება ერთად დატოვა, მაგრამ გადაიტანა 21 ივნისს (S—1464) და გაუკეთა შემდეგი კომენტარი: „დღესასწაულნიცა უკუტ ქართუჭლთანი შეეპსცუალენ. და რომელნი ოცსა მარტსა იყო ჰესენება მარტვლობისა დიდთა მოწამეთა არჩილ და ლუარსაბისა... სხუასა ადგილსა განვაწესენ ესენი, რამეთუ წმიდათა მამათა, რომელთაცა ჰესენებანი და დღესასწაულნი წმიდათანი განაჩინნეს თითოეულთა შინა თითუჭეთა და დღეთა, მარტსა და აპრილსა ორნი ოდენ მოვალნ დღესასწაულნი დიდთა წმიდათანი. ამისათჳს ვითარმედ, რათა არა დააყენნეს მარხუამან დღესასწაულნი წმიდათანი... ამისათჳსცა მეცა, ვინადგან ჯერ ყო დიდ დღესასწაულობად მეფეთა დიდთა მოწამეთა, დავსდევ ვსენება იუნისსა კა“... ანტონი არჩილის და ლუარსაბ მეფეების დღესასწაულთა შეერთებაზე არაფერს ამბობს. არც ლუარსაბის ხსენების დამოუკიდებელ დღეზე — 1 მარტზე ამბობს რამეს.

ლუარსაბის წამებიდან ბესარიონის შრომის დაწერამდე სულ ცოტა ასი წელი გავიდა. ლუარსაბის მოღვაწეობა აისახა ოფიციალურ ისტორიაში, ნარატიულ წყაროებში, მაგრამ ბესარიონის თხზულება თავისი სისრულით, ფაქტების სიუხვით და განსაკუთრებით მიმზიდველი მხატვრული ენით მაინც ღირსშესანიშნავია.

ბესარიონის მოთხრობა ჰაგიოგრაფიული ქანრის ნაწარმოებია, მას ახასიათებს სასულიერო პროზისათვის დამახასიათებელი ყველა ელემენტი. მაღალი პათეტური სტილი კი თხზულებას აძლევს ჰომილეტიკურ ელფერსაც. კომპოზიციურად ნაწარმოები აგებულია ისე, რომ მასში ნათლად გამოჩნდეს XVII საუკ. ქართლის პოლიტიკური სახე. თხზულების ძირითადი ნაწილი ისტორიული ამბების გადმოცემისადმია მიძღვნილი. კერძოდ, თხზულებაში ჩართულია **memento** საქართველოს ისტორიიდან — თათარხანის შემოსევა, რომელსაც არავითარი პირდაპირი და უშუალო კავშირი არა აქვს ლუარსაბის მარტვილობასთან. დეტალურადაა მოთხრობილი შაჰ-აბასის შემოსევა და ლუარსაბის წამების ბოლო დღეები.

საგულისხმოა, რომ ბესარიონის თხზულების ისტორიული ნაწილი ბევრ რამეში სცილდება ოფიციალური ისტორიის ცნობებს. ამ შემთხვევაში იგი მოქმედებს ვითარცა მხატვრული სიტყვის ოსტატი, ერთი მხრივ, მეორე მხრივ კი — როგორც გამთაღმწერელი. ბესარიონს განსაკუთრებული სიზუსტით და ვრცლად აქვს გადმოცემული თათარხანის შემოსევა, უფრო ვრცლად და დეტალურად, ვიდრე იოსებ თბილელს „დიდმოურავიანში“ და მასზე დაყრდნობით, როგორც ეს აკად. ივ. ჯავახიშვილმა გაარკვია, ვახუშტი ბატონიშვილის „საქართველოს ცხოვრებაში“⁴⁴. ბესარიონის ცნობები ავსებენ ბერი ეგნატაშვილის „ისტორიას“, თუმცაღა ბევრ რამეში განსხვავდებიან მისგან. ჩვენ აღარაფერს ვამბობთ ფარსადან გორგიჯანიძის მეტად მწირო ცნობების შესახებ. ამდენად, ბესარიონის თხზულებას წმინდა ისტორიული თვალსაზრისითაც აქვს გრკვეული წონა და მნიშვნელობა.

აღნიშნავთ ზოგიერთ განსხვავებას ბერი ეგნატაშვილის ისტორიასა და ბესარიონის თხზულებას შორის:

ეგნატაშვილი⁴⁵

„ხოლო დედა მეფისა იყო
ქალი ლიპარტიანისა, სახელით
მარიაჲ“.

ბესარიონი

„ლუარსაბის დედასა [ეწოდებოდა] თამარ“.

⁴⁴ ივ. ჯავახიშვილი, შვედი ქართული საისტორიო მწერლობა, 1945, გვ. 358—359. „დიდმოურავიანზე“ დამყარებული ე. წ. პარიზის ქრონიკაც, როგორც იმავე წიგნში გაარკვია ივ. ჯავახიშვილმა.

⁴⁵ ბერი ეგნატაშვილი, ახალი ქართლის ცხოვრება.

მართალია, ვახუშტი ბატონიშვილიც იმეორებს ეგნატაშვილის ცნობას: „დედასა მეფისასა დედოფალსა მარიაჲს, ასულსა ლიპარტიანისას...“⁴⁶, მაგრამ სიმართლე მაინც ბესარიონის მხარეზეა. თამარს ადასტურებს ლუარსაბის მარტვილობის მოკლე რედაქცია — „მამასა ეწოდებოდა გიორგი და დედასა თამარ...“⁴⁷ — ე. წ. პარიზის ქრონიკა — „გიორგი ლიპარტიანის ასულმან, დედოფალმან თამარ“⁴⁸, ანტონის „მარტირია“ — „იქორწინა ჩინებულისა მთავრისა ლიპარტიანის ასულისა თანა, ზედწოდებოთ თამარ“ და ისტორიული დოკუმენტები. ერთ-ერთ მათგანში ვკითხულობთ: „დედოფალთა დედოფალმან, პატრონმან თამარ... და ძისა ჩუენისა პატრონისა მეფის ლუარსაბის სადღეგრძელოდ“⁴⁹.

თითქმის ყველა დოკუმენტი ლუარსაბის დედას თამარს ცოცხლად ასახელებს შვილის დაქორწინებისას, მათ შორის ბერი ეგნატაშვილიც: „მამინდა კჳალად აცნობა მოურავმა დედასაცა მეფისასა“. ბესარიონის შრომით ლუარსაბის დედა ქმარზე აღრე გარდაიცვალა: „ვითარცა გარდაიცვალა მამამ ამის ნეტარისამ — მეფე გიორგი, რამეთუ დედოფალი თამარ პირველივე გარდაცვალებულ იყო“.

ჩვენს ისტორიოგრაფიაში თავდადებული ხუცის სახელად დამკვიდრებულია თევდორე, ბესარიონი კი მას სვიმონს უწოდებს.

სომხის ტერტერას იოსებ თბილელი, ეგნატაშვილი და სხვები თვლიან გორელად, ბესარიონი კი უფლისციხელად.

შაჰ-აბასის დაბანაკების ადგილად ეგნატაშვილი ასახელებს გორს; ე. წ. პარიზის ქრონიკა, ფარსადან გორგიჯანიძე ნიქოზს, ხოლო ბესარიონი კი ალს⁵⁰ და სხვ.

„ლუარსაბის მარტვილობა“ ჰაგიოგრაფიული ხასიათის თხზულებაა. მისი იდეა სამშობლოს სიყვარული და ქართული ეკლესიის დაცვაა.

ავტორი ქართლის პოლიტიკური ისტორიის რეალურ სურათს იძლევა. XVII საუკუნის პირველ მეოთხედში საქართველო წარმოადგენდა როგორც საგარეო, ისე შინაური მტრების სათარეშო

46 ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, ტექსტი დადგენილად ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, 1973, გვ. 423.

47 ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. IV, გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, თბილისი, 1968, გვ. 430.

48 პარიზის ქრონიკა ანუ ცხოვრება საქართველოსი, 1903, თბილისი, გვ. 39.

49 ს. კაკაბაძე, ისტორიული საბუთები, წიგნი IV, 1913, გვ. 7.

50 სამართლიანობა მოითხოვს აქვე ითქვას, რომ აღნიშნულ განსხვავებებს პირველად უწრადლება მიაქცია ანტონ I.

არენას: „მრავალნი ბოროტნი აღდგომილ იყვნეს საქართველს ზედა. პირველად ოსმანთაგან, რომელთა დაეპყრა მეფობაჲ, მერმე სპარსთაგან და მერმე მახლობელთა ჩუენთა მთიულთა ოვსთაგან, რომელნი დამკვდრებულ იყვნეს მახლობელად ჩუენსა, რამეთუ იგინიცა ფრიად აჭირვებდეს, რამეთუ მოწევნასა ზაფხულისასა ვიდრე ესამდე ზამთრისა გოცდეს და ტყუ-ყოფდეს ცხადად და იღუმალ. და ესოდენთა ძვრთაგან მოცულ იყუნეს ქართველნი“.

ქვეყნის არც ეკონომიური სურათია სახარბიელო. ავტორის სიტყვით, „მაშინ ქუეყანაჲ აბოცისაჲ, ტაშირი, ჯავახეთი და თრიალეთი სრულიად ოკერ იყო და უშენ კაცთაგან და მიმდგომნი ყოველნი ამათ თემთანი“. ასეთ დროს შემოესია ქართლს თათარხანი. „მას ესმსა, ოდეს ზუნთქარმან ალილაშქრა ბაბილონსა ზედა ძალითა დიდითა, მუნ თანა-ყვეს მწედრობაჲ თათარხანთა, რომელ არიან ყირიმნი. მაშინ შეითქუნეს მუნ მყოფნი იგი თათარხანნი, ვითარ ოთხმეოცი ათასი მწედრობაჲ რჩეული, რაჲთა მოვიდენ საქართველოსა ზედა და წარტყუნონ და სრულიად ასწყვდონ და სავსენი ტყვთა და ალაფითა მიიქცენ მუნვე, რამეთუ უმეფოდ ჰგონებდეს ქართველთა“. თათარხანის შემოსევის ეპიზოდი ლუარსაბის მარტვილობისათვის ლოგიკური და ბუნებრივი, უფრო მეტიც, აუცილებელი სულაც არ არის. ეს ისეთი პასაჟია (თავისთავად ძალზე საინტერესო), რომელიც ჰაგიოგრაფიულ ნაწარმოებს არ სჭირდება.

თათარხანის შემოსევა ბესარიონმა მხოლოდ ორი გარემოებით შეიტანა „ლუარსაბის მარტვილობაში“. ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ეჩვენებინა ქართველთა ლაშქრის გამარჯვება მრავალრიცხოვან მტერზე. მეორეც, ერთხელ კიდევ წარმოეჩინა უბრალო ადამიანების თავგანწირვა მშობლიური ქვეყნის სამსახურში.

განსაკუთრებით ნათელ ფერებში აქვს დახატული ავტორს ლუარსაბის პორტრეტი. ლუარსაბის პირით მეტყველებს ორთოდოქსალური ეკლესიის წარმომადგენელი ბესარიონი. ლუარსაბის შეხედულებანი და თვალსაზრისები ეს არის XVII—XVIII სს. ოფიციალური ქართული ეკლესიის აზრები და შეხედულებანი. ბესარიონი ლუარსაბს ახვევს ქართულ საეკლესიო წრეებში მიღებულსა და დამკვიდრებულ მსოფლმხედველობას და ამიტომაცაა, რომ ლუარსაბი მოთხრობიდან წარმოგვიდგება არა როგორც მებრძოლი მეფე, არამედ როგორც რელიგიური სათნოებით გაყენილი პიროვნება, რომელიც ძირითადად მხოლოდ ლოცვა-ვედრებაში პოულობს შვებას და მხოლოდ უფლის განგებას ავედრებს მშობლიურ ქვეყანას.

„ლუარსაბის მარტვილობის“ ვრცელი რედაქციის დასაწერად ბესარიონს გამოუყენებია სხვადასხვა ისტორიულ-ლიტერატურული წყაროები. არც ისაა უგულებელსაყოფი, რომ ბესარიონის დროს ჯერ კიდევ ცოცხალი იქნებოდა ლუარსაბის შესახებ ისეთი ცნობები, რომლებიც ოფიციალურ ისტორიაში არ ასახულა.

ბესარიონის შრომის წყაროთაგან უნდა, უპირველეს ყოვლისა, დასახელებულ იქნეს დოდორქელის თხზულება „ქეთევან დედოფლის წამება“. ბესარიონს გრიგოლის შრომიდან თითქმის სიტყვა-სიტყვით ამოუკრეფია ის ადგილები, რომლებშიც ლუარსაბის შესახებაა საუბარი. მოვიტანთ რამდენიმე მაგალითს:

ქეთევანის წამება

„მას ყამსა მეფობდა ქართლს მეფე ლუარსაბ. ძე მეფისა გიორგისი. კაცი მკნე, ახოვანი, შუენიერი უფრომს ყოველთა ძეთა კაცთასა და იყო ჯერეთ ყმა და გამოუცდელი. დაშთომილ იყო იგი მამისა მისგან ღმრთისმოყუარისა და მორწმუნისა. ხოლო მეფე იგი სპარსთაჲ ლიქნიდა მას ფრიად და ეტყოდა ფიცით, ვითარმედ: უკეთუ მოხვდე და მერჩდე მე, მეგობრად ჩემდა გყო შენ და მიგცნე ყოველნივე სამეფონი საქართველომანნი, შენნი და უშენნი, რამეთუ მიყუარ შენ ფრიად ჰასაკისათჳს და შუენიერებისათჳს და ახოვნებისათჳს გუამისა შენისა. მეფე იგი კახთაჲ ამისათჳს მოვაოჯრე, რამეთუ იყვნეს იგინი მეგობარ კეისრისა, ხოლო შენ გყო სწორად თავსა ჩემისა და მეორედად მეფობისა ჩემისა გყო“ (გვ. 261).

ლუარსაბის მარტვილობა

„ხოლო მეფე თეიმურაზ და მეფე ესე, ლუარსაბ ივლტოდეს იმერთად... [შაჰაბაზ] სიტყვთა ლიქნისაჲთა აღუთქუმიდა უდიდესთა ნიჭთა და პატივთა, რაჲთა ერჩდეს და მოვიდეს მის თანა და ზედასზედა მიუწერდა ესრეთ: უკეთუ მოხვდე ჩემ თანა, გყო შენ შვილად ჩემდა საყუარელად და მეგობრად სარწმუნოდ და მოგცნე ყოველნივე სამეფონი შენნი: ქართლი, კახეთი და სამცხე, და არცა სჯულისა შენისათჳს სიტყვაჲ გიგო. ვითარცა გენებოს, ეგრეთ იქცეოდა და ყოველნი საქელმწიფონი ჩემნი შენ გნატრიდენ და გამორჩილებდენ, რამეთუ დიდად მიყუარ შენ ტომ-კეთილობისა შენისათჳს, რამეთუ წინააღმართყუელთა ნათესავი ხარ შენ და კუალად სიკეთისათჳს შენისა და შუენიერებისა მნებაეს ხილვაჲ შენი. ხოლო ქუეყანაჲ იგი თეიმურაზისი ამისთჳს მო-

ვაოჯრე, რამეთუ ურნ იყვნეს
 ბრძანებისა ჩემისა და იყვნეს
 მეგობარ კეისრისა, მეცა ამის-
 თუს გულითად მოვიძულე
 იგი. ხოლო უკუეთუ მერჩდე
 და მოხვდე ჩემდა, გყო შენ
 დიდებულ და მეორედად მე-
 ფობისა ჩემისა განგაჩინო და
 ყოველნი შენ გმორჩილებდენ“

მეორე მაგალითი

„დღესა ერთსა ჯდა მეფე
 უსჯულომ და უჯდა მეფე
 იგი მორწმუნე დღეთა მათ
 მარხვისათა წმიდათა მათ ორ-
 მეოცთა და აიძულებდა მას
 ჰამად თევზისა. ხოლო მან
 პრქეა: არა ვჰამო წმიდათა
 მათ მარხვათა, რამეთუ ესრეთ
 განწესებულ არს, და უკეთუ
 ვჰამო თევზი, კუალად მაიძუ-
 ლებდე გორცსაცა ჰამად მარ-
 ხვათა შინა. არა უწყია, მეფე,
 რამეთუ ქრისტიანე ვარ? და
 იღვტოდა მისგან. ხოლო ვი-
 თარცა გათენდა, შეიპყრეს მე-
 ფე იგი შუენიერი, ცხებული
 ღმრთისაჲ და წარგზავნეს საპ-
 ყრობილედ იგიცა ქალაქსა მას
 შირაზისასა. და ვითარცა იხი-
 ლა უსჯულომან მან მიუდრე-
 კელობაჲ სარწმუნოებისაგან,
 განიზრახა გულსა შინა თვისსა:
 უკეთუ ვაიძულო უარის-ყო-
 ფად ქრისტესა, არა მერჩდეს
 ზიარებად სჯულთა ჩემთა. და
 წარავლინნა კაცნი საპყრობი-
 ლესა შინა და საბლითა მოაშ-
 12,

„დღესა ერთსა ჯდა მეფე
 იგი უსჯულომ პურობად მოს-
 მურთა თვსთა თანა შუებით
 და განცხრომითა მრავლითა.
 და მოუწოდეს ამასცა ღმრთის-
 მოყუარესა მეფესა და ინა-
 ვით ჯდა იგი მახლობელად მის.
 ხოლო იყვნეს დღენი იგი წმი-
 დანი ორმეოცთა მარხვათანი და
 ვითარცა სხდეს იგინი და იყო
 განცხრომაჲ ფრიადი, მაშინ
 აიძულა მას ჰამად თევზისა და
 ფრიალცა აიძულებდა, რამთა
 ერჩდეს ბრძანებასა მისსა და
 ჰამოს თევზი. ხოლო მას ნე-
 ტარსა უცხოდ აღუჩნდა სიტ-
 ყუაჲ იგი მძლავრისაჲ, რამე-
 თუ სიჩჩოძთგან მარხვითა აღ-
 ზრდილი იყო და განპოხებულ
 მსგავსად დანიელისა და იტ-
 ყოდა: არა ჯერ არს, მეფეო,
 დღეთა ამათ შინა წმიდათა
 ორმეოცთასა ჰამად თევზისა,
 რამეთუ ესრეთ განწესებულ
 არს წმიდათა მიერ, და მე არა
 ოდეს გარდავჯდე საზღუართა
 მამათასა და არცა დავჯნა

თვეს წმიდა იგი, გვრვუნ—
შემოსილი წარვიდა წინაშე
ღმრთისა, შემკული ღუაწლი-
თა წამებისათა“.

აჯულისდებამ მათე და...
თუ აწ გერჩდე და კვამო
თევი, მერმე კულად მიძულ-
ლო ჭამად ჯორცისა და ესრედ
მცირედ-მცირედ დაიჯსნას ყო-
ველი წესი. არა უწყია, მეფეო,
რამეთუ მე ქრისტიანე ვარ და
არაოდეს ვერჩდე ბრძანებასა
შენსა, არცა ვისმინო ამის
ჯერისათეს სიტყუა შენი. უმ-
ჯობეს არს სიკუდილი ჩემი,
ვიდრე მცირედისაცა სარწმუ-
ნობისა ჩემისა შეცვალება.
და ვითარ კულად აიძულებდა,
მყის აღდგა და ივლტოდა პი-
რისაგან მისისა და წარვიდა
კარვად თჳსა“.

ეს მაგალითები აშკარად აჩვენებს, თუ როგორ ჭარბად იყე-
ნებს ბესარიონი თავისი თანამედროვე მწერლის თხზულებას. ამა-
ვე დროს, ეს ფაქტი იმასაც მიუთითებს, თუ როგორი მაღალი
შეხედულების იყო ბესარიონი გრიგოლ დოდორქელის ნაღვაწზე,
მხატვრულ შემოქმედებაზე. აქ ისიც უნდა ვთქვათ, რომ სხვა ფაქ-
ტების გადმოცემის დროს ბესარიონი არ მიყვება გრიგოლს, მათ
შორის არის წინააღმდეგობა.

ქეთევანის წამება

„იესუ ქრისტე, უწყი, რა-
მეთუ ყრმა ვარ და უსწავ-
ლელ“ — ამბობს ლუარსაბი.

ლუარსაბის წამება

„ხოლო აღიზარდა იგი
ღმრთისმსახურთა მათ მეფეთა
კეთილად სწავლულებითა და
უფრომასად ღმრთისმსახურე-
ბითა და ასწავეს სწავლა ყო-
ველი ღმრთივსულიერთა წე-
რილთა, რომელი შეეტყუე-
ბოდა სიმტკიცესა სარწმუნოე-
ბისა მათისა. არცაღა საეროთა
და სამჯედროთა სწავლულება-
თა და სიმარჯვეთაგან დაკლე-

ბულ ყვეს, რამეთუ ყოველფე
სრულებით შემოკრიბა ნეტარ-
მან მან მცირედსა ჟამსა“.

ბესარიონის თხზულება დაახლოებით მაშინ იწერებოდა, რო-
დესაც მუშავდებოდა „სწავლულ კაცთა“ მიერ „ქართლის ცხოვ-
რების“ გაგრძელება. ამიტომ ბესარიონის მხატვრული ნაწარმოე-
ბიდან ისტორიულ ნაწილს ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, როგორც
„სწავლულ კაცთა“ კომისიის მიერ შედგენილ ნაშრომს. ბესარიონი,
საფიქრბელია, იმავე ქრონიკალურ მასალას, გადმოცემებსა და ნა-
რტიულ წყაროებს ეყრდნობოდა, რასაც ზემოთ ნახსენები კომი-
სია. ამიტომ განსაკუთრებით საგულისხმოა და ფასეული ბესარი-
ონის თხზულებიდან და კომისიის ნაღვაწიდან ის ადგილები, რომ-
ლებიც ერთმანეთთან ახლოს დგანან და რამდენადმე ემთხვევიან
ან ავსებენ ურთიერთს კიდევ. მაგ.:

ლუარსაბის მარტვილობა

„მას ჟამსა, ოდეს ხუანთქარ-
მან აღილაშქრა ბაბილონს ზე-
და ძალითა დიდითა, მუნ თა-
ნა ყვეს მგედრობაა თათარხან-
თა, რომელ არიან ყირიმნი. მა-
შინ შეითქუნეს მუნ მყოფნი
იგი თათარხანი, ვითარ ოთხ-
მეოცი ათასი მგედრობაა რჩე-
ული, რაათა მოვიდენ საქარ-
თველოსა ზედა და წარტყუე-
ნონ და სრულად ასწყუდონ და
სავსენი ტყუთა და ალაფითა
მიექცენ მუნვე“.

ახალი აქრთლის ცხოვრება

„ხოლო მას ჟამსა შინა ხონ-
თქარი სულთან მურად ბაღ-
დადს მოწვევულ იყო და ყი-
რიმის ჯარი თან ახლდენ. და
რაეამს ხუანთქარს სულთან
მურადს ბაღდადის საქმე გაე-
რიგებინათ, მაშინ ყირიმის
ჯარისთვის დასტური მიეცა. მა-
შინ ერთსა ვისმე თათარხან-
თათს ერჩია, რომე რადგან
წაეალთ, ქართლის გზა დიად
კარგი არის და ჩვენზედაც
მარჯვე არის... წარმოემართენ
ქართლზედ, ვითარ სამოცი
ათასი კაცი“⁵¹.

ანტონ პირველი „მარტირიკაში“, ქეთევანისადმი მიძღვნილ
ნაშრომში წერს: „ამისნი უკუე ისტორიანი, ვჰკონებ, ვითარმედ-
პირველად აღწერა ვინმე თანამედროემან წმიდისამან..., ნეტარმან

⁵¹ ბერი ეგნატაშვილი, ახალი ქართლის ცხოვრება, ივ. ჯავახი-
იშვილის გამოცემა, გვ. 114.

ბესარიონ, მამათმთავარმან ჩუენმან“... ანტონის ცნობიდან გამომდინარე საძიებელია ბესარიონის შრომა ქეთევან დედოფლის შესახებ. ანტონის მითითება უთუოდ საგულისხმოა და მისი უყურადღებოდ დატოვება არ ეგების.

საკითხის გამოწვლილვით შესწავლის შემდეგ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ ბესარიონს ქეთევან დედოფლის შესახებ არ დაუწერია დამოუკიდებელი თხზულება. ანტონს მხედველობაში აქვს „ლუარსაბის მარტილობის“ ის ადგილი, რომელშიც ნათქვამია ქეთევან დედოფლის დატყვევების შესახებ, კერძოდ: „მაშინ წარმოემართა ძალითა დიდითა და სპითა ურიცხვთა და მოიწია არეთა ქართლისათა და მოვიდა განძას და დადგა მცირედსა ეამსა ქალაქსა მას განძისასა. მაშინ შიში დიდი მოიწია საქართველოსა ზედა, რამეთუ ვერვის ძალ-ედგა წინადადგომად მისსა. ხოლო მეფემან კახთამან დედა თჳსი და ორნი ძენი წინა მიაგებნა და ძღუენი ურიცხვ და ითხოვა მშუდობით დაცვა ქუეყანისა თჳსისაჲ. ხოლო მან უსჯულომან აღუთქუა მშუდობაჲ და რისხვით ზაკვასა განიზრახვიდა — ეცრუვა ფიცთა, რომელი ფიცებულ იყო: შეიბყრა სანატრელი იგი დედოფალი და წარგზავნა ქალაქსა შირაზისასა და მუნ ტყუე ყო და ორნი იგი ძენი მისნი გამოასაჭურისნა. მერმე შევიდა კახეთად და იწყო წუევად, დაქცევად და ოჭრებად და სრულიად უმკვდრო ყო კახეთი“.

რა საფუძველი არსებობს, რომ ვამტკიცოთ ზემოთ წამოყენებული ვარაუდი: ა) ანტონ კათალიკოსს „მარტირიკაში“ არც ერთი ციტატი არ მოაქვს ბესარიონის თხზულებიდან. ხოლო იმ შემთხვევაში კი, როცა ბესარიონს დამოუკიდებელი ნაწარმოები აქვს იგი ყოველთვის იმომწმებს ბესარიონს და მოაქვს მისთვის საჭირო ციტატები. ასე იქცევა ანტონი ლუარსაბის, არჩილისა და რაყდენისადმი მიძღვნილ სიტყვებში. ანტონი არ იმომწმებს ბესარიონის თხზულებიდან ადგილებს, მხოლოდ იმიტომ, რომ ბესარიონს ქეთევანის შესახებ დამოუკიდებელი თხზულება არ დაუწერია.

ბ) ანტონი ზემოთ დამოწმებულ სტრიქონებში ზოგადად წერს თავის წყაროებზე. მიგვანიშნებს, რომ იცნობს ყველა მასალას, დიდს თუ პატარას (ეს არ ითქმის მხოლოდ ვინმე თანამედროვეს შესახებ). ანტონი ახდენს წყაროებიდან ადგილების პერიფრაზირებას, ზოგჯერ კი ზუსტ ციტაციას. ასე აკეთებს იგი თეიმურაზის, არჩილის, არაქელა შირაზელის, გრიგოლ დოდორქელის, ვახუშტის შრომიებიდან. ეს ხდება იმიტომ, რომ მათ ვრცლად აქვთ მოთხრობილი კახეთის ამბები. ანტონი ბესარიონის შრომიდან ერთი აბზაცის, ფრაზის ციტირებასაც არ ახდენს. ანტონისათვის ქე-

თევან დედოფლისა და ლუარსაბ მეფის „მარტვილობანი“ ერთგვანის ლიტერატურული ნაწარმოებებია. ამიტომაც, რომ ისტორიული ამბის თხრობა იწყება ქეთევან დედოფლის „წამებაში“ და სრულდება ლუარსაბ მეფის „მარტვილობაში“. ანტონი ქეთევან დედოფლისადმი მიძღვნილ თხზულებაში წერს: „წარვიდა მლტოლუარე მეფე თეიმურაზ იმერეთად, და მეფეცა ლუარსაბ ივლტოდა მუნ. ხოლო ქართლისათჳს რაჲცა იქმნა, რაჲცა სათანადო იყოს თქმად, მოვიწსენოთ ლუარსაბ წმიდისა ბრწყინვალეთა ღუაწლთა მოთხრობათა შინა“. ლუარსაბის მარტვილობის წერისას კი ანტონი ერთ-ერთ ძირითად წყაროდ იყენებდა ბესარიონ ორბელიშვილის თხზულებას.

მაშასადამე, ანტონის ცნობა, რომ ბესარიონს ეკუთვნის „ამისნი (ქეთევანის) ისტორიანი“, გულისხმობს მხოლოდ და მხოლოდ იმ ადგილს ბესარიონის თხზულებიდან — ლუარსაბის მარტვილობიდან — სადაც ლაპარაკია კახეთზე და მის გმირ დედოფალზე. ბესარიონს რაიმე დამოუკიდებელი თხზულება ქეთევან დედოფლის მარტვილობაზე არ დაუწერია (ისევე როგორც ვახუშტი ბატონიშვილს, მაგრამ ანტონი მასაც ასახელებს თავის წყაროდ), არ დაუწერია, რადგანაც ამის აუცილებლობა არ იყო. ქეთევანის მარტვილობის ვრცელი თხზულება დაწერა გრიგოლ დოდორქელმა, მანვე შეადგინა ქეთევან დედოფალზე ლიტურგიკული განგება-კანონი და სვინაქსარული თხზულება. ყველა ტექსტი წარმოდგენილია 1713 წელს გადაწერილ კრებულში A—130.

მაშ, რას უნდა ნიშნავდეს ანტონის მითითება — „ამისნი უკუე ისტორიანი, ვჰგონებ, ვითარმედ პირუელად აღწერა ვინმე თანამედროემან წმიდისამან“ — აუცილებლად მოითხოვს ახსნას.

ანტონის მონაცემები ყოველთვის ანგარიშგასაწევიცა, იგი როგორც წესი, მუდამ ემყარება რაღაც წყაროს და მის მიხედვით მსჯელობს ხოლმე (ეს მისი მუშაობის მეთოდია). სამეცნიერო ლიტერატურაში დღემდე ვერ არის დადგენილი ანტონის ამ კონკრეტული ცნობის წყარო. არც ისაა დადგენილი, ანტონი დამოუკიდებელ თხზულებას გულისხმობს, თუ რაიმე სხვა რიგის შრომას. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ანტონი ამ კონკრეტულ შემთხვევაში გულისხმობს ხელნაწერ A—485-ზე, ე. წ. ალავერდის ოთხთავზე ნუსხურით გაკეთებულ მინაწერს, რომელიც მართლაც თითქმის თანამედროვეს, „სახედა ოდენ მონაზონს, ხოლო საქმით ჩემებით მღდელობისა წინამძღუარ ზებედეს“ ეკუთვნის. ზებედეს ამ ცნობისათვის ყურადღება არავის მიუქცევია. თავისთავად ზებედეს ჩანაწერი მეტად საინტერესოა და შეიცავს ჩვენი ისტორიისათვის საყურადღებო ფაქ-

 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

ტებს, რომლის ერთ ნაწილს, როგორც ჩანს, პირველად სურდადღესა და ანტონმა მიაქცია და ქეთევან დედოფალზე დაწერილ ცნობებში მიუჩინა ერთ-ერთი პირველი ადგილი.

„ვინათგან ღმერთი მოწყალე არს და კაცთმოყუარე და არა შოავლენს ცოდვათათს დღითი-დღეთთა(!) რისხვათასა, უკუეთუ შოავლინოს რისხვაა ზეგარდამო, ვინდა დაუთმოს, ანუ რაა მოიგონოს განრინებად, თუ შური იძიოს ღმერთმან — აქაა მოსრვაა, სირცხული და ყუჭდრებაა, ხოლო მუნ საუკუნოა და დაუსრულებელი წარწყმედაა, ტირილი და ღრქენაა კბილთა სხუთა სასტიკთა სატანჯველთა თანა. ხოლო უკუეთუ ვინ მოიგოს შემწედ თესად პატიოსანი ესე და მახარებელი ხსნისა და ცხორებისა და მოძღუარი ყოვლისა სოფლისაა, სახარებაა, პირი ღმრთისა შინაგან გულსა თესსა, მას არა ხოლო ყუჭდრებაა და სირცხული, არამედ ვითარცა სანთელი ელვითა განანათლოს მორჩილი თესნი, ხოლო დიდსა მას დღესა განკითხვისასა ჰპოოს სიხარული წარუვალი და მკვდრობაა წმიდათა თანა. გარნა მე, არცა ერთისა კეთილისა მოქმედი და ცოდვითა აღტკრთული, მწარედ დასასჯელი და ფრიად საწყალობელი, უნდოა, უდები და ნაშავთა(!) ყოველთა უნარჩევესი ესე, სახითა ოდენ მონაზონი, ხოლო საქმით ჩემებით მღდელობისა წინამძღუარი ზებედე ღირს ვიქმენ/მონებად ყოვლად სამკაულისა ამის ეკლესიისა მას ჟამსა, ოდეს მოაოჯრნა უღმრთომან და მტერმან ქრისტესმან შაპ-აბაზ ქართლი, მეფის სვიმონის სახლი, და მეფე ლუარსაბ და დედოფალ დედაა მათი, პატრონი თამარ, ტყუფობასა შინა აღასრულა. საღარიბოა ომფორი და დიდი განძი მცხეთისა და წმიდანი სამკაულნი კათოლიკე ეკლესიისანი შეურაცხჳყო. ამასვე შინა ცხოვრებასა მოაოჯრა კახეთი და აღასრულა წამებითა მეფეთა ნათლისა ქრისტეს მოსავისაა, მოთმინისა და პირველთა ღმრთისმოყუარეთა მეფეთა მობაძავისა თეიმურაზის დედაა, მეფეთა ასული, დიდი მოწამე ქრისტესი, დედოფალი, წმიდაა პატრონი ქეთაონ. ვითარ აღწერნე სატანჯველნი მისნი? სიმრავლე იქმნების წერილთა, ათხუთმეტ წელ ტყუფობაა მოკუჭთა ასოთაა, ქუაბისა მფოფინარისა დარქუმაა სატურფალთა და ჯელმწიფურისა შუენიერისა თავისა მისისაა და მერმე დაწუვაა ასოთა მისთა. ნეტარ არს და უსანატრელეს პირველთასა, რამეთუ მაშინ ადგილადგილი იქმნებოდა ესევეთარნი წამება/ ფრიადი და ურიცხჳ, ხოლო აწ სჯული მოუძღურდა და წერილი სრულ იქმნეს და ძალით სადალა-მე იქმნებიან ესევეთარნი. მას ჟამსვე, ოდეს გაილაშქრა მეფის თეიმურაზის საშუფლად ძემან კურთხეულისა დადიანისა შანუჩარისმან, ნაშობმან მეფეთა მზისაა კახთ ჯელმწიფისა კახელი-

სამ პატრონის (ადგილი გამოტოვებულია) ასულისა დედოფლისა ნესტანდარეჯანისამან, დადიანმან პატრონმან ლეონ და ბიძამან მისმან ლიბარტიანმან ბატონმან გიორგი, რამეთუ საფლავისა მათისა წინამძღუარი ვიყავ, მივედით გეგუთს, იმერეთს მეფეთ მეფობასა გიორგისსა. მუნ მოიღეს კაცთა სარწმუნოთ და ვიყიდე ჩემითა ალალითა თეთრითა და განვაშადე, საღამ-იგი დამარხვად ვარ. და ვინცა გამოაწუთ საძულესა ჩუენსა, ჩუენთამცა ცოდვათა მზღველი იქმნების წინაშე ღმრთისა ჩუენისა.

აწ, გვედრები, წმიდანო მამანო, ღმერთშემოსილნო და სულიერნო ძმანო და ყოველნო ქრისტიანენო, მოვიდრეკ ცოდვილთა მუწლთა და გვედრები თუალითა სულისათა და შეგივრდები ვითარცა მანდა მყოფი, რამოდენიცა მიემთხვნეთ წმიდასა ამას წიგნსა, წმიდად ლოცვა თქუენი გარდამომივლინოთ და ევედროთ ჩემთვის მოწყალესა ღმერთსა და სიძისა ჩემისა კაკაქათვს, რაჲთა არა დავისაჯოთ, რამეთუ ბოროტ არიან საქმენი ჩემნი, შებღალული ცხორებაჲ ჩემი და შეგინებულ ყოვლითურთ. და თქუენცა მოგმადლოს ღმერთმან სასყიდელი შრომათა თქუენთა, ამინ და კირიელეისონ.

წინამძღუარსა უღირსსა ზებედეს და კაკას და მამა-დედათა, ძმათა, დათა თუსთა და ნათესავთა ჩუენთა ყოველთავე შეუნდვეს ღმერთმან. და ვინცა შენდობაჲ გვიბრძანოთ, თქუენცა შეგინდვეს ღმერთმან“ (01 r—02 v).

თავისთავად ზებედეს ჩანაწერი მეტად საინტერესოა და ჩვენი ისტორიისათვის საყურადღებო ფაქტებს შეიცავს. ისტორიკოსთაგან და მწერალთაგან მხოლოდ ანტონ კათალიკოსმა მიაქცია ზებედეს მონაცემებს ყურადღება და ქეთევან დედოფალზე დაწერილ მასალებში მიუჩინა ერთ-ერთი პირველი ადგილი. ზებედეს ცნობებში დაწერილებით არ არის მოთხრობილი ქეთევან დედოფლის წამების სცენები. ამიტომაც ერთგვარად ძნელდება მისი კვალის აღმოჩენა მომდევნო თაობის მწერალთა შემოქმედებაში. წამების ძირითადი ფაქტები კი ყველგან ერთნაირია. მეტნაკლებად იმეორებენ მას ლათინელი მისიონერებიც. მაგ. 1626 წელს 26 აგვისტოს დოკუმენტში „შაჰი ქეთევანისაგან გამაჰმადიანებას მოითხოვს, წინააღმდეგ შემთხვევაში სიკვდილი ემუქრება. ქეთევანმა დაიბარა წმ. ტერეზიას წესის მორჩილი ძმა, ფეხშიშველი კარმელიტი და აღსარება თქვა. შემდეგ შაჰმა ბრძანა მისთვის ტანზე გაეხადათ და ბეჭებზე ორი მოზრდილი მუგუზლით ხორცი ამოეწვათ. აქლემზე დააკრეს და მთელი ქალაქი შემოატარეს, შემდეგ ჩამოსვეს და

ადულებულ ქვაბში ჩასვეს, სპილენძის გავარვარებულ „ტურქელის თაგზე დახურეს და ასე სული ამოხადეს“⁵².

1659 წ. კახეთში მოძალადე მტრის წინააღმდეგ იფეთქა აჯანყებამ, რომელშიც თითქმის მთელმა აღმოსავლეთ საქართველომ მიიღო მონაწილეობა.

XVII საუკ. 50-იან წლებში ქართლ-კახეთის პოლიტიკური სურათი საკმაოდ მძიმე იყო. შაჰ-აბას პირველის შემოსევებისაგან გატეხილი და დაძაბუნებული კახეთი ჯერ კიდევ არ იყო წელში გამართული, როდესაც სპარსეთმა კვლავ ახალი იერიში მოიტანა — კახეთში თურქმენების ჩამოსახლება დაიწყო. ირანის შაჰმა გადააყენა გამაჰმადიანებული როსტომ მეფე და მის ადგილას განჯის მმართველი დანიშნა. ამ უკანასკნელმა აქტიურად მიჰყო ხელი თურქმენების ჩამოსახლების საქმეს. მომთაბარე ტომები თანდათან მკვიდრდებოდნენ და იკავებდნენ იორ-ალაზნის ბარაქიან ჰალეებს. ეს კი ქვეყნის ფიზიკურ არსებობას ემუქრებოდა. ამ ეროვნული კატასტროფის საშიშროებამ, მშობლიური მიწა-წყლის დაცვის სურვილმა აამხედრა კახეთი და 1659 წელს მთის მოსახლეობის მხარდაჭერით ქვეყანა აჯანყების ცეცხლში გაეხვია, კახეთის სიკვდილის საშიშროებას სახალხო ომი მოჰყვა⁵³.

ქართლ-კახეთის მთიულეთი თავის მხრივ ენერგიულად იბრძოდა სპარსელების წინააღმდეგ და ჯერ კიდევ 1657 წელს თუშები რუსეთის მეფის ალექსისადმი მიმართულ წერილში წერდნენ: „ჩვენ მაგარს ალაგას ვართ და არას კაცს შევეპოვებით. ამდენი ხანი არის, საქართველოს ყაენი ებრძვის და ჩვენც არ შემოგვიშვია ყაენის კაცი. სადაც მოგვიხელება, მოგვიკლავს და მისი სარდარი გაგვიქცევია და ლაშქარი გაგვიწყვეტია“.

„შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისბარისი და უწყება წამებისა მათისა“ გარკვეული მიზნით დაწერილი თხზულებაა. ავტორი თითქმის თანამედროვეა ნაწარმოებში გადმოცემული ამბებისა და, მასასადამე, თხზულება საიმედო წყაროა.

⁵² ქეთევან ბაგრატიონი — ორსინი (რომი), ილ. ტაბაღუა, ქართული ელჩობა ევროპაში (ნიკიფორე ირბაზი, XVII, მმრავალთავი, X, 1983 წ., გვ. 205). იგივე წერილი გამოქვეყნდა პარიზში 1981 წ. იხ. Bedi Kartlisa, revue de Kartvelologie, vol. XXXIX, pp. 143—152.

⁵³ ნ. ბერძენიშვილი, აღმოსავლეთ კახეთის ისტორიიდან, მიმოხილველი, III, 1953, გვ. 81.

იგი მდიდარია ისტორიულ-ფაქტობრივი ცნობებით, რითაც მას ჩვენს საისტორიო მწერლობაში ერთ-ერთი საპატიო ადგილი უჭირავს. „მარტვილობა“ ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა, რომელიც 1659 წლის აჯანყების შესახებ იძლევა დაწვრილებით ცნობებს. იგი როგორც წყარო გამოუყენებია ვახუშტი ბატონიშვილს, ანტონ კათალიკოსს, იოანე ბატონიშვილს და სოლ. ყუბანეიშვილის დაკვირვებით, გიორგი ერისთავს⁵⁴.

თხზულება პირობითად შეიძლება ორ ნაწილად წარმოვიდგინოთ. პირველში მოთხრობილია ამბავი, ხოლო მეორე ნაწილი წარმოადგენს ღირსეულ მამულიშვილებისადმი მიძღვნილ ხოტბას. ვრცლად და ენაწყლიანად არის დაწერილი მათი სულიერი მხნეობა და თავდაპერა შაჰის კარზე, ვაჟაკობა და მოწამებრივი სიკვდილი. თხზულების ეს მონაკვეთი არის შესხმა, ქება, ენკომია, რომელშიც ჭარბად ჩქეფს მაღალი რიტორიკული კილო პატრიოტი მოძღვრისა და მოღალადე მქადაგებლის ტონი, თხზულების მიზანია გამოჩენილ ქართველ მამულიშვილთა ქვეყნისათვის თავდადების მაგალითის ჩვენებით თანამედროვეებში ღრმა პატრიოტული გრძნობების გაღვიძება: „არა თუ ძუელთა და აღრინდელთა მოწამეთათს—ამბობს ბესარიონი — სიტყუა ჩემი, არცა შორთა და ჩვენთაგან უცხოთა ქუეყანათა შინა გამობრწყინებულთათვს, არამედ უმეტეს ჩუენი ესე ახალნი მოწამენი, ნამდვლვე ჩუენი და ჩუენთა ქუეყანათა შინა გამობრწყინებულნი“.

თხზულებაში ბესარიონი რეალისტურად ხატავს ქართლ-კახეთის პოლიტიკური მდგომარეობის სურათს. იგი კარგად ერკვევა შექმნილ სიტუაციაში: „უწყით, ყოველთა ძმანო, თუ ვითარ უფლებს ჩუენ ზედა სპარსნი და ქუეყანად ჩუენი მათ მიერ ბორტად იმძლავრებოდა და უფროსლა ქუეყანა კახეთის, რამეთუ უღმრთომან შაჰ-აბაზ, რომელი იყო მეფე სპარსეთისა, სრულიად ოწერ და უმკვდრო ჰყო კაცთაგან და სხუა ვერვინ შემძლებელ იყო წინააღმდეგომად მათდა და ყოველნივე შიშსა და მძლავრებასა ქუეშე ვიყუენით“.

ჩვენი ქვეყნის მიმართ შაჰ-აბაზი პირველი ყველაზე თანმიმდევარი ყიზილბაში იყო. მისი პოლიტიკა საქართველოში თურქმენ-ყიზილბაშ მომთაბარეთა მიერ ქართული მიწების მიტაცებისათვის შეტევის ახალ ეტაპს მოასწავებდა⁵⁶.

54 წ. ყუბანეიშვილი, ბატრიონის გმირები, 1953, თბილისი, გვ. 7.

55 წ. ყუბანეიშვილი, ბატრიონის გმირები, 1953, თბილისი, გვ. 7.

56 წ. ბერძენიშვილი, აღმოსავლეთ კახეთის ისტორიიდან, მიმოხილვები, 111, გვ. 78.

XVII საუკუნის შუა წლებში სპარსეთის მმართველმა წარუბ-
მა გააცოცხლეს შაჰ-აბაზის გეგმები: „მყის აღიძრნეს და მოიწივნეს
კახეთად, რამთა სრულიად აღზოცენ ქრისტიანობა“, „რამეთუ დი-
დისა შაჰ-აბაზისა ოკრებითგან მცირედ-მცირედ იწყეს შენებად
ოჯერთა ადგილთა კახეთისათაჲ, თუ სადამელა იპოებოდეს კაცნი.
ხოლო ესმა რა სპარსთა კულადცა შენებაჲ, ფრიად შეუძნდა ეს და
იწყეს მისთვის კულად განზრახვა ბოროტისა. მაშინლა წარმოგზავ-
ნეს ურიცხვი ულუსი“.

ქვეყნის განსაცდელმა აამოქმედა კახეთის თავადი ბიძინა
ჩოლოყაშვილი. „მოსცა [ღმერთმან] გონებასა სანატრელისა ბიძინა-
სასა განზრახვად კეთილი“. დაუკავშირდა იგი არაგვისა და ქსნის
ერისთავებს — ელისბარსა და შალვას და აუწყა ყოველი ძვირი
კახეთისა: „იხილეთ ჩემი ესეოდენი ჭირი და განსაცდელი, ვითარ
მწარე ესე ოჯრება კახეთისა და აწ სრულიად დაპყრობა თათართა-
გან და აღზოცა ქრისტიანობისა. დღეს ჩუენ მიერ არამედ ძალითა
და შეწევნითა დამბადებელისა და ლუთისა ჩუენისათა და წინა-
ძლომითა და განძლიერებთა ცხოველს-მყოფელისა ჯუარისათა და
თანადგომითა აზოვანისა მხედრისა, წმიდისა გითრგისათა... აწ აღუდ-
გეთ მათ ზედა და ბრძოლა ვპყოთ, ნუ თუ ინებოს ღმერთმან და
ვძლიოთ და ვიოტოთ, ანუ თუ მოვსწყდეთ სახელისა მისისათს, რა-
მეთუ ვითარცა ქრისტიმან მეუფემან ჩუენმან დადვა სული თჳსი
ჩუენთვის და რაჲ საკურუელ არს, უკეთუ ჩუენცა დავდვათ სული
ჩუენი მისთვის და ძმათა ჩუენთათს და მდვსწყდეთ სახელისა მი-
სისათს. დაღაცათუ მრავალ არიან იგინი და უფრო რიცხუსა და
ჩუენ შემცირებულ ვართ დღეს ცოდუთა ჩუენთათს და არა არს
ჩუენ თანა მთავარ და წინამძღუარ, არცა მხედართა განწყობილება
და ძალი საჭურველთა, არამედ თავითა დამდაბლებულითა და სუ-
ლითა გლახაკობისათა აღუდგეთ მათ ზედა და უკუეთუ ინებოს
ღმერთმან, ერთით იოტის ათასეულნი და ორმან წარაქციოს ბევ-
რეულნი და უკუეთუ ესე არა ინებოს ღმერთმან და ვერ მძლე ვექმ-
ნეთ, აგრეთცა მოვსწყდეთვე სახელისა მისისათს“.

ბიძინა ჩოლოყაშვილის მოწოდებას ენერგიულად დაუჭირეს
მხარი ქსნისა და არაგვის ერისთავებმა. ქვეყნის განსაცდელმა შე-
აკავშირა ქართლ-კახეთი და მთა და ქართველთა გაერთიანებულმა
ლაშქარმა „ღამესა ერთსა ბნელსა და უმდეთაროსა გარდავლნეს მთა
იგი და ჩავლეს ახმეტა და მივიდეს უგრძნულად მათ ზედა და
დაესხნეს მუნ მდგომთა თათართა ზედა... და დაუწყეს სრვად და
ხოცად და ესოდენ ასწყვეს ვიდრე სრულიად მოსობადმდე, და
აოტეს და განაბნინეს და მოსრნეს... ოთხმეოცი ათასი სახლი, რო-

შელთა დაებანაკა კახეთსა შინა. და ესოდენ ასწყუდეს და განაბნინეს, ვიდრელა არცა თუ ერთი იპოვებოდა კახეთსა შინა“.

მოძღვარებულმა ძალამ მაინც იმსხვერპლა კახეთის აჯანყების სულისჩამდგმელები. ბიძინა, შალვა და ელისბარი შაჰის კარზე იქნენ წარგზავნილნი. შაჰმა კი მათი დასჯა დამარცხებულ სულთანს მიანდო. ეს უკანასკნელი სხვადასხვა ხრიკებით შეეცადა მათ გადაბირებას მაჰმადის რჯულზე, მაგრამ ყოველი ცდა უშედეგოდ დაშთავრდა. ამიტომ მათ მოწამებრივი სიკვდილი ერგოთ. ხოლო „სისხლითა მათითა ყუავის ეკლესიანნი ჩუენნი, რამეთუ არა თუ ერთისა და ორისა ძმისათჳს დასხნეს სულნი თჳსნი, არამედ... სრულიად საქართველოსათჳს თავნი თჳსნი სიკუდილად განსცნეს და ისხნეს იგინი, რამეთუ უკეთუმცა ესე არა ქმნილიყო, სადამცა აღხოცილ იყო ჩუენ შორის ქრისტიანობა“.

1659 წლის კახეთის აჯანყების მესვეურები ქართულმა ეკლესიამ წმინდანებად შერაცხა და მათი მოხსენიების დღეც განსაზღვრა. ბიძინა, შალვა და ელისბარის ხსენების დღედ XVIII-XIX საუკ. ხელნაწერთა უმრავლესობა იძლევა 18 სექტემბერს. ამ დღეზეა მათი განგება მოცემული. მაგრამ არის რამდენიმე მნიშვნელოვანი ხელნაწერი, რომლებიც მათ ხსენებას 24 ივლისს მიუთითებს. ესენია A—366 — გულანის სადღესასწაულოს ნაწილი 1714—1716 წლების, A—515 — ეფთვიმე ბარათაშვილის რედაქციის ე. წ. შერეული ტიპის სადღესასწაულო 1736 წლისა; H—970, 1742 წლის ხელნაწერი; A—1048—1766 წლის ხელნაწერი: ლენინგრადული ფრაგმენტი XVIII საუკ. და სხვ.

ბესარიონის თხზულებაში, რომელიც ავტოგრაფის სახითაა მოღწეული ჩვენამდე, არ არის მათი ხსენების დღე. „შესხმა“ უშუალოდ მოსდევს ლუარსაბის „მარტვილობას“, რომელიც 1 მარტის საკითხავადაა განკუთვნილი. ჩვენთვის აუხსნელი დარჩა, თუ რატომ მოხდა ამ წმიდანთა ხსენების დღის გაორება. მით უმეტეს, გაუგებარია, რომ 1714—16 წლების ხელნაწერში 24 ივლისია მითითებული. ამ გაუგებრობის გამოა, ალბათ, რომ საქართველოს ცენტრარქივის ხელნაწერი № 488 საგანგებოდ შენიშნავს: „ამასვე დღესა ბიძინა დაჰრილისა. ამათი ხსენება და წამება ამას დღესა არს, ძმანო, და არა თუ ივლისსა კდ (24). ვისაც დაუწერია, ტყვილად დაუწერია. ივლისს არა არს, არამედ იმ სექტემბერს ეწამნეს“⁵⁷.

⁵⁷ ჩვენ არ გვგონია, რომ გადმოსვენების ეამს დააწესეს მეორე დღე. ტიქტში ვკითხულობთ: „შემდგომად მისა წარხდეს წელნი არამცირდნი. ცოლმან წმიდისა შალვასმან ლუთისმოყვარემან ჭეთევან და ძემან ერისთავმან დავით, წარგზავნეს კაცნი სარწმუნონი მუნ, სადა-იგი დაკრძალულ იყუნეს გუამნი იგი წმიდათანი. ამოიღეს იგინი და მოიხუნეს ქართლად და დასხნეს ერთსა სამარხოსა შინა იკორთას“.

ბიძინა, შალვა და ელისბარის განგება შეადგინა იესე ერისთავმა. საგალობლები შეტანილია ბესარიონის კრებულში — S—3269-ში, ოღონდ იგი ამოღებულია სხვა ხელნაწერიდან და შემდეგ არის ჩართული კრებულში. ეს ჩანს იქიდანაც, რომ ხელნაწერს შემოუნახავს ძველი პავინაცია (ამავე დროს, განსხვავდება ხელიც).

ბესარიონის კრებულიდან საერთოდ დღემდე არ გამოქვეყნებულა ისე წილკნელის „დაძინება“. ასურელ მამათა მოღვაწეობის ისტორიაში ბესარიონის შრომას რაიმე ახალი არ შეაქვს, მაგრამ იგი როგორც ლიტერატურული ფაქტი, ფრიად საყურადღებოა. ირკვევა, რომ ბესარიონს ხელთ არ ჰქონია იმაზე მეტი მასალები, რაც დღეს ჩვენთვის ცნობილი არ იყოს. იგი იყენებს იოვანე ზედაზნელისა და შიო და ევაგრეს „ცხოვრებებს“. ბესარიონს უკლებლივ ამოუღია ყველა ის ეპიზოდი, რომელიც ისეს შეეხება და რომლებიც ასურელ მამათა „ცხოვრებაშია“ გაბნეული. მოვიტანოთ რამდენიმე ნიმუში:

შიოხა და ევაგრეს ცხება

„ამას ეამსა შინა აღსრულებულ იყვნეს ეპისკოპოსნი ორნი, ერთი წილკნისა და ერთი ნეკრესისა. და ზრახვა ყვეს კათალიკოზმან და ეპისკოპოსთა, რაათა მათგანნი ყვნენ ეპისკოპოს ორთავე შინა საყდართა და განიზრახეს ესრეთ, რაათა რომელთაცა დღეს შეწირონ უსისხლო მსხურებლი, მათ დაასხნენ ჳელნი თვნიერ ყოვლისა ცილობისა.

ხოლო მოიწია რაჲ ეამი წმიდისა ეამისწირვისაჲ, აბიბოს იქმნა მსახურ წმიდისა ეამისწირვისა და ისე—დიაკონი.

და აღესრულა რაჲ ეამისწირვაჲ, შეიპყრა კათალიკოზმან ერთითა კელითა ისე, ხოლო ერთითა აბიბოს და ამბორსუყო აბიბოსს და ჰრქუა: გი-

ისეს დაძინება

„ხოლო შემდგომად არამცირედისა ეამისა აღესრულნეს ეპისკოპოსნი ნეკრეს ქალაქისა და წილკანისა ეკლესიისანი. ეუწყა ესე წმიდა კათალიკოზსა ავლავიოსს. მცის აღდგა და წარვიდა წმიდათა მათთანა მთასა მას ზედა, სადა იგი მკვდრ იყვნეს. და ვითარცა დასხდეს და მოიკითხნეს ურთიერთას, მრავალი რამე სულისა სარგებელნი სწავლანი პირთა მათთაგან აღმოდიოდა მსგავსად მდინარისა ედემით მომდინარისა. ხოლო მეორესა დღესა, მოიწია რაჲ ეამი წმიდისა ეამისწირვისაჲ, უბრძანა მამამან იოანე მსხურებლისა შეწირვაჲ წმიდა ისეს, რამეთუ მღდელობისა პატივი მას აქუნდა, რომელი

ხაროდენ აბიბოს ეპისკოპოსო ნეკრეს ქალაქისაო! და ამბორს-
უყო ისეს და ჰრქუა: გიხარო-
დენ ისე ეპისკოპოსო წილკნი-
საო! ხოლო ივინი განცვბრდეს
მოულოდებელსა მას ზედა
სმენასა, შეწუხებულნი იჴმნი-
დეს, უღირსებასა იტყოდეს,
ევედრებოდეს, შეუვრდებოდეს
ფერჯთა ცრემლითა განტევე-
ბად მძიმისა მისგან საქმისა,
გარნა კათალიკოზმან ესრეთ
ჰრქუა მათ: ცხოველ არს უფა-
ლი ჩუენი იესუ ქრისტე, არა
გარე-მივაქციო სიტყუად ესე,
რომელი იქმნა ჩემ გლახაკისა
მიერ გამორჩევითა ღმრთისაჲ-
თა.

ესე რაჲ ესმა იოანეს,
ჰრქუა მათ: შვილნო, ნუ ხართ
ურჩ განგებისა საღმრთოჲსა და
წმიდისა ამის მეუფისა ჩუენი-
სა და რამეთუ მოვიწიენით აქა
ამისათჳს, რაჲთა ვილუაწოთ აღ-
გილ-ადგილად ღმრთისათჳს,
რომელმან-იგი მიბრძანა ჩუენ
მოსლვაჲ. ესმა რაჲ სიტყუად
მოძღურისაჲ, ერჩდეს ბრძა-
ნებასა მისსა. და წარიყვანნა
კათალიკოზმან და ყვნა ორნი-
ვე ეპისკოპოს. და წარავლინა
აბიბოს საყდარსა ზედა ნეკ-
რისისასა, ხოლო საკვრველი ისე
წარავლინა საყდარსა წილკნი-
სასა, რომელსა შინა მდგომარე
არს ხატი ყოვლად უბიწოჲსა
ღმრთისა დედისაჲ...⁵⁷.

იგი წმიდითა გონებითა და
უბრალოებითა ჳელთაჲთათა
მარადის განკრძალულ იყო
მსახურებასა მას მღდელობი-
სასა, ეგრეთვე წმიდაჲ აბიბოს
დიაკონობითა მსახურებითა
უბრალოდ ღმერთსა. მაშინ
დღესა მას მუნ ყოფასა წმიდი-
სა მის კათალიკოზისასა მათ
წილ-ხუდა მსხუერპლისა მის
საუფლოჲსა შეწირვაჲ. და ვი-
თარცა აღესრულა უსისხლო
იგი მსხუერპლი და ეზიარნეს
ყოველნივე, შემდგომად ერის
განტევებისა, უპყრა ჳელი
წმიდამან კათალიკოზმან ავლა-
ვიოს სანატრელსა ისეს და
ჰრქუა: გიხაროდენ, ეპისკოპო-
სო წილკანისაო; და მერმე წმი-
და აბიბოს უპყრა ჳელი და
ჰრქუა: გიხაროდენ, აბიბოს —
ეპისკოპოსო ნეკრეს ქალაქი-
საო. ხოლო მათ ნეტართა ეს-
მა რაჲ ესე უცხოოდ და აღუჩ-
ნდა საქმე ესე და იწყეს თი-
თოეულმან ჳმნად და სივლტო-
ლად. და უფროჲსად წმიდაჲ
ისე იჴმნიდა საქმისა მისგან და
უღირსად და ცოდვილად შჯი-
და თავსა თჳსსა და რაოდენ
ეძლო ცრემლით და ტირილით
ითხოვდა განტევებასა, რამე-
თუ იყოცა წმიდაჲ ესე ფრა-
ად დაყუდების მოყუარე და
სრულისა სიმდაბლისა მუშა-
კი და ყოველთა სათნოებათა
წესი და კანონი ხოლო კათა-
ლიკოზი იგი ფრიად აიძულე-
ბდა და არა განუტევებდა ჳელ-

თავან... ხოლო მან წარავლინა იგი საყდარსა წილკანისასა, რომელსა შინა დამტკიცებულ არს ეკლესიაჲ ყოვლად უბიწოსა მის დედოფლისა ჩუენისა ღმრთისმშობელისა....“

შიო და ევაგრეს „ცხოვრებიდან“⁵⁸ აქვს აღებული ბესარიონ ორბელიშვილს შემდეგი ადგილიც:

„ამისა შემდგომად მიხედნა წმიდამან იოანე ღირსსა ისეს და პრქუა: მამაო, მწყემსო კეთილო სიტყუერთა ცხოვართაო, გუნებავს, რაათა კურთხევაჲ მივილოთ შენგანცა, რომელი გუაჭუნდეს საცნებელად შენდა.

ხოლო იგი ვინაათვან მორჩილებასა განსწავლულ იყო და აღსავსე სულითა წმიდითა ყოვლად არა ურჩ ექმნა ღირსსა იოანეს, არამედ მყის სიტყუასავე თანა აღდგა და აღიპურნა კელნი თუსნი ზეცად მიმართ და მყოვარ ეამ ევედრებოდა ღმერთსა მღუმრიად. ამისა შემდგომად ქუეყანად დავრდომილი ცრემლითა დაალტობდა იატაკსა. და მერმე პრქუა ბერსა: ლოცვა-ყავ ჩემთვის, წმიდაო მამაო, და მცირედ შემომიდეგ მე დამიპმართა წმიდამან ისე მდინარედ მიმართ, რომელსა ეწოდებეს ქსანი, ღირსთა მათ მამათა თანა.

და ვითარცა მიიწიგნეს

„მერმელა აწუა წმიდასა ამას და საკრველთმოქმედსა ისეს, რაათა მანცა აჩუენოს ესევეთარი რამე საკრველი. ხოლო იგი მორჩილქმნილი ძმისა მის სულიერისა. მყის აღდგა იგიცა მტკიცედ პურობითა სრულისა და მიუდრეკელისა სარწმუნოებისათა. არა ჰაერთა შინა განტევებითა ჭიქისათა, არცა ნებთა ზედა აღებითა ნაკუერცხლისათა, დაღაცათუ საკრველებანი ესე დიდ იყვნეს, არამედ ესეცა აღვილ იყო მის წინაშე ქმნად და ამისა უმეტესსაცა; ხოლო ამან მგავსად მოსესა წყლითა მიერ და წყალთა ზედა იწყო ქმნად სასწაულთა საკრველთა, ვითარცა მან, ეგრეთცა ამან კუერთხითა. რამეთუ კუერთხი აღილო, რომლითა მწყსიდა სამწყსოთა თუსთა და რომლითა ჰყოფდა სასწაულთა საკრველთა და იოტებდა უხილავთა მათ ძალთა, რომელსა ზედა გამოსახულ იყო პატიოსანი ჯუარი. მით ზელთა მქონებელი

⁵⁸ ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, გამოსცა ი. აბულაძემ, 1955, გვ. 87—89.

წყალსა მას ზედა ყოვლად ქუბულნი ესე და საკურველთმოქმედნი, კუალად იწყო წმიდამან ისე ლოცვად და მოუწოდდა შეწევნად მისა სახიერსა უფალსა და ყოვლად უბიწოსა ქალწულსა ღმრთისმშობელსა...

რამთა წყალი ესე დამემორჩილოს და შემომიდგეს მე, ვინაჲცა-იგი ვიდოდი. და ვითარ მიმყოვრებულად ილოცა, განმარტა მდინარისა მიმართ კუერთხი იგი, რომელი აქუნდა ჳელთა თჳსთა და თქუა: სახელითა უფლისა ღმრთისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა შენ გეტყჳ მდინარესა ამას, წოდებისაებრ შენისა კსინვით ვიდრე-მე კსინვედი, გარნა კუერთხსა ჩემსა შემოუდეგ. ხოლო წყალი იგი, მ საკურველბათა შენთა, ქრისტე, უჩუველსა გზასა და უვალსა მისგან პირველად ვიდოდა შედგომილი ღმერთშემოსილთა წმიდათა მათ მამათა, რამეთუ ქუეყანაჲ იგი, მყარი უწინარეს და ეკლოვანი, განიებოდა და დაღრმდებოდა თჳნიერ რომლისავე აღმომთხრელისა. ვითარცა კუერთხი იგი მიეთრია ღირსსა ისეს, უკუანა მივიდოდა წყალი იგი მდინარე, მსმენელი ბრძანებასა წმიდისასა, და ესრეთ მიყვანებულ იქმნა მახლობლად ტაძარსა ღმრთისა დედისასა წილკანს, რომელიცა ვიდრე აქამომდე

წარვიდა ზემოთ კერძო მდინარესა მას, რომელსა ეწოდების კსანი, და შეუდგეს მას მუნ მყოფნი იგი წმიდანი მამანი და სხჳსა ერისა სიმრავლე ფრიადი, რამეთუ გულსავსებით უწყოდეს მისგან სასწაულისა რაჲსამე ქმნად, რამეთუ მრავალგზის ეხილვა მის მიერ საკურველებანი დიდნი.

ხოლო მი-რაჲ-წინეს მუნ მდინარესა მას ზემოცნებულსა, აღ[ი]პყრა კუერთხი იგი მარჯუენითა ჳელითა და გამოსახა მით სახე პატიოსნისა ჳუარისა, დასცა მით წყალთა მათ ზედა და ეტყოდა: „მდინარეო, სახელითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, გიბრძანებს ჳემ მიერ კსინვით ვიდოდე და შემომიდგე, ვიდრეცა ვიდოდე“. ეჳა, ძლიერებათა შენთა, ქრისტე, რომელმან მსახური შენი ესრეთ აღიღე: ეჳა, უცხო საკურველი, მყის მორჩილ ექმნა მდინარე იგი მძაფრი და წინადაუდგრომელი და კსინვით ვიდოდა და შეუდგა ბრძანებასა მისსა, ვიდრეცა ვიდოდა წმიდაჲ იგი და მისდევდა მას. ხოლო წმიდაჲ იგი მგზავრი გალობდა ფსალმუნთა და იტყოდა: აღიღეს მდინარეთა, უფალო, აღიღეს მდინარეთა ჳმანი მათნი, აღდგეს მდინარენი სლვასა თჳსსა ჳმითა წყალთა მრავალთაჲთა. საკურველარიან განცხრომანი ზღუსანი,

 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

დის სადიდებლად ღმრთისა ჩუენისა და ცხადმყოფელად ღმრთისა მიმართსა კადნიერებასა წმიდისა ისესსა.

ესე სასწაული საკვრველი იხილეს ყოველთავე მკვდრთა მცხეთისათა და მახლობელთა დაბათა და განკვრევბითა შეპყრობილნი ადიდებდეს ღმერთსა და მოქმედსა დიდთა საკვრველებათსა, რომელმან მისცა ესევეთარი ძალი მონასსა თუსსა სანატრელსა ესესა⁵⁹.

საკვრველ არს მადალთა მონასსა უფალი. წამებანი შენნი უფალი, სარწმუნო იქმნეს ფრიად“. ესრეთ უძლოდა წმიდა იგი წყალთა მათ და იგი სრბით მისდევდა, რამეთუ ლბილი იგი და ქუედამზიდველი ბუნება უვალსა და უჩუეველსა გზასა სრბით მისდევდა და მიწა იგი მყარი და ფიცხელი და ადგილ-ადგილ კლდოვანი და ეკლოვანი თუნიერ სათხროლისა და მკუეთელისა რამსავე ქუე დაღრმდებოდა და წყალი იგი თვთ მავლობდა, იძულებული წმიდისა მისგან. მოვლო სრულიად მრგლივ მუხნარი (მუხნანი) და ვიდრე ეკლესიადმდე წილკანისა მიიწეოდა და გარე მოვლიდა, რამეთუ ფრიად ურწყული იყო ადგილი იგი, და სრულიად კერძო მუხნარისა (მუხნანისა), რომელსა ზედა წარვლო მდინარემან მან და ვიდრე დღეინდელად დღემდე დის და მწყურნებაონ ყოფს ადგილთა მათ, ვითარცა ხედვენ თუალნი ყოველთანი და ახარებს სლვა მდინარეთა“.

ბესარიონი თავის თხზულებაში ჰარბად იყენებს ჰიმნოგრაფიისა და საგალობლების პოეტურ სახეებს, სიტყვიერ მასალას და ფრაზეოლოგიას.

ბესარიონ ორბელიშვილს მივაკუთვნებთ ჩვენ ისე წილკნელის შესახებ არსებულ სინქსარულ საკითხავს და საგალობელს⁶⁰, რომლებიც თავისი ფაქტურით ვრცელ თხზულებაზეა დამყარებულნი.

⁵⁹ ი. ლ. აბულაძე, ასურელ მოღვაწეთა... გვ. 120—122.

⁶⁰ მ. ქავთარია, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, XVII—XVIII სს. 1977, გვ. 173—182.

ორი ათეული წლის წინ გაირკვა, რომ არჩილ მეფისა და რაფდენ პირველმოწამის მარტილობათა ვრცელი რედაქციები ეკუთვნის ბესარიონ ორბელიშვილის კალამს⁶¹ და რომ ისინი XVIII სს-ს დასაწყისის ძეგლებია და არა XII—XIII ს.

არჩილ მეფის წამება მოკლედ მოთხრობილი აქვს ლეონტი მროველს და იგი ჩართულია ქართლის ცხოვრების ტექსტში⁶². ბესარიონის თხზულება ფაქტობრივი მასალის გადმოცემის თვალსაზრისით თითქმის მთლიანად დაფუძნებულია ლეონტი მროველის ტექსტზე და ნაწილობრივ ჯუანშერზე. ლეონტი მროველის თხზულებიდან ბესარიონს არ გამოუტოვებია არცერთი მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი ეპიზოდი და ფაქტი. ბესარიონი არც ამ შემთხვევაში ლალატობს თავის მეთოდს. იგი თითქმის სიტყვასიტყვით იწერს ადგილებს წყაროდან (ლეონტი მროველიდან) და შემდეგ ავრცობს მას მეტაფრასტული ჰაგიოგრაფიისათვის დამახასიათებელი ხერხებით. ალბათ, არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ბესარიონი ისტორიულ მასალას ლიტერატურულად ამუშავებს და აფორმებს, ემოციურად მეტად ტვირთავს ფრაზას და თანაც მას არ ავიწყდება ეპოქის განწყობა. ბესარიონი არ მალავს თავის ძირითად წყაროს. იგი დიდი მოკრძალებით ეკიდება მას და მის ავტორს. მეორე შემთხვევაში კი ჯუანშერს უშუალოდ არ ასახელებს: „ყოველნი მაქებელნი თვსნი ძლეულად გამოჩინებულ არიან, რამეთუ ღირსებითა ქებათა ვერავინ მკადრე ქმნილ არს თვნიერ მის ჟამისა⁶³ წმიდისა ეპისკოპოსისა ლეონტი მრუელისა, რომელსაცა მისი სანატრელი ცხორებაჲ და ლუაწლი ვრცლად დაუწერია, ვითარცა მოგვთხრობს მატთანე ქართველთა ცხოვრებისა. არამედ იგი ჟამთა მიმოვრებითა ვიდრე ჩუენდამდე არა მოწევენულ არს, არცა გვხილავს, არამედ მისვე ქართველთა ცხორებისაგან, რომელი მისთვისულ მცირედ წერილ არს“.

ბესარიონი არჩილის ბიოგრაფიის გადმოცემისას თავისებურ

61 მ. ჯავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა, ზელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, ტ. I, 1959, გვ. 89—90.

62 ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ზელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩაიშვილის მიერ, ტ. I, 1955, გვ. 244—248.

63 ბესარიონი აქ შეცდომას უშვებს, როდესაც ლეონტი მროველს არჩილის თანამედროვედ მიიჩნევს. შტრ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 352.

კომბინაციას მიმართავს ჯუანშერისა და ლეონტი მროველის ცნობებისას. თვით არჩილის წამებაზე ფაქტები ბესარიონს მოთხრობილი აქვს ჯუანშერის მიხედვით, მაგრამ რამდენადმე უფრო გავრცობილად. იგი ჯუანშერის ცნობებს ისე ზუსტად, თითქმის სიტყვა-სიტყვით არ იმოწმებს, როგორც ამას ლეონტი მროველის გამოყენებისას აკეთებს. სანიმუშოდ მოვიტანთ თითო მაგალითს ორივე წყაროს გამოყენებისას:

ჯუანშერი

„... გარდამოვდა წუმა ფიცხელი, აღდგეს მდინარენი სასტიკად. და მიმართა უმცროსმან წყალმან სპასა აბაშოსა, და წარიღო ცხენი ოცდათხუთმეტი ათასი. და მიერიოვან სახელ-ედვა ორთა მათ მდინარეთა: ერთსა ცხენისწყალი და ერთსა აბაშა“⁶⁴.

ბესარიონი

„მასვე ღამესა მოუვლინა ლმერთმან უსჯულოთა მათ ქარი სასტიკი და წუმა მძაფრი, ვითარცა-იგი პირველ მეგუბტელთა ზედა. და აღდგეს მდინარენი იმიერ და ამიერ. და ერთმან მან მდინარემან წარიღო მვედრობაჲ იგი, რომელი მიერ დაბანაკებულ იყო და მიერიოვან ეწოდა მდინარესა მას ცხენისწყალი. და მეორემან მან მკვრცხლი ერისა და ეწოდა მდინარესა მას აბაშა“.

ლეონტი მროველი

„და ვითარ გარდავდეს წელიწადნი ორმოცდაათნი, კუალად მოვიდა ჭიჭნაუმი, ძე მოჰამედისი, მოაოვრა და შემუსრა ყოველი შენებულო ქართლისა, და მიმართა შესლვად კახეთად, რაითამცა მოაოვრა და ყოვლითურთ უმკვდროყო. და იყო შიში დიდი მეფეთა და მთავართა და ყოვლისა

ბესარიონ ორბელიშვილი

„შემდგომად ამისა წარკდეს რაჲ ორმოცდაათნი წელინი, კუალად მოვიდა უსჯულოჲ ჭიჭუმი, რომელსა ეწოდა ასიმ, ივიცა ნათესავი მოჰამედისა. მანცა მოაოვრა და შემუსრა ყოველი სიმაგრენი ქართლისანი და ეკლესიათა იწყო ჭკევად და ოკრებად. და მიჰმართა შესლვად კახეთად, რაითამცა

⁶⁴ ქართლის ცხოვრება, ტ. 1, ს. ყაუხჩიშვილის რედაქციით, 1955, გვ. 238.

ერისა, და არა შემძლებელ იყვნეს წინააღდგომად, რამეთუ რაათგან განერყუნა ქუეყანა ესე ყრუსა, დაღაცათუ გარდავლნა უამნი მრავალნი მშუდობით, არღარა მოგებულ იყო კუალსა თჳსსა“⁶⁵.

მოაოწრა იგიცა და უმკვდროყო. და იყო შიში დიდი მეფეთა და მთავართა ზედა და ყოვლისა ერისა, რამეთუ ვერვინ შემძლებელ იყო წინააღდგომად, რამეთუ ვინათგან განერყუნა ყრუსა მას, დაღაცათუ გარდავლნეს უამნი მრავალნი მშუდობით, არამედ არღარა მოგებულ იყო კუალსა თჳსსა“.

ვფიქრობთ, მოტანილი ნიმუშები საკმარისია იმისათვის, რომ ნათლად წარმოვიდგინოთ სურათი, თუ როგორ ესესხება ბესარიონი წყაროებს.

ბესარიონის მიზანი არჩილის წამების კვლავ აღწერის დროს იმ საერთო განწყობილებიდან იღებს სათავეს, რაც XVII საუკუნის მიწურულიდან გამოიკვეთა ჩვენში. ეროვნული განწყობილებით დამუხტული მოუწოდებს ავტორი მკითხველს, რომ არჩილ მეფის მაგალითი საკმარისია ქვეყნის თავდადებისათვის, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც „დაღაცათუ არავინ გუაიძულებდეს წამებად, არამედ წინააღდგეთ ეშმაკსა, რამეთუ მარადის გუაიძულებს უარისყოფად ქრისტესა საქმეთა მიერ ბოროტთა... დავთრგუნნეთ გულისთქუმანი ბოროტნი და გემონი საწუთოსანი, შეურაცხვეყნეთ ანგაპრებისა მძლავრებაჲ და ვერცხლის-მოყუარებისა სურვილი“...

ბესარიონის კალამს ეკუთვნის რაედენ პირველმოწამის მარტვილობის მეტაფრასული რედაქცია. ბესარიონს რაედენზე მთელი განგება შეუქმნია, რომლის ნაკლებობა ყოველთვის იგრძნობოდა. ბესარიონს ჰაგიოგრაფიული კრებულისათვის დაწერილ თხზულებებს შორის პირველად რაედენის „წამება“ შეუქმნია. ეს ჩანს, უპირველეს ყოვლისა, კრებულის იმ თავდაპირველი სახიდაჲ, რომლის აღდგენის შესაძლებლობას იძლევა ხელნაწერი S — 3269.

⁶⁵ ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. I, 1955, გვ. 245.

მეორეც, თხზულების შესავალიც ავტორს ისე აქვს გაკეთებული, რომ იგი როგორღაც გათვალისწინებულია ყველა ძეგლისათვის⁶⁶.

ავტორი განსაკუთრებით აქცენტირებას აკეთებს იმაზე, რომ რაჟღენი ქართველ წმინდანთა შორის პირველმოწამეა. ავტორი წერს: „იხილეთ, რაღსა ვიტყვ, მორწმუნენო... საჩინო იგი მნათობი, თუალი დასაბამი მოწამეთა წმიდაჲ იგი და სამგზის სანატრელი მოწამე რაჟღენ, დასაბამი მოწამეთა, რაჲ ვთქუ, არა თუ სახითა ყოველთა მოწამეთა დასაბამად ვთქუ, არამედ ჩუენთა ამათ და ქართველთა შორის გამობრწყინებულთა მოწამეთა დასაბამ იქმნა სანატრელი ესე... პირველ ამის ნეტარისა არა ვისი სმენილ არს მარტვილობაჲ ქუეყანასა ამას საქართველოსას“.

ბესარიონის ნაწარმოებამდე რაჟღენზე პავიოგრაფიული მასალა არ არსებობდა. ამიტომ იგი ძირითადად ეყრდნობა ჯუანშერის ცნობებს, რომელსაც იგი „ძუშელ მატიანეს“ ეძახის. ამ შემთხვევაში ბესარიონი სიტყვა-სიტყვით არ ესესხება წყაროს, იგი შედარებით უფრო თავისუფალია, რადგანაც ფაქტები თვით წყაროშიც არაა უხვეად წარმოდგენილი. დავიმოწმებთ რამდენიმე მაგალითს:

ჯუანშერი

„ესე რაჟღენ იყო მამამძუძე ვახტანგის ცოლისა, რომელი-იგი პირველ მოყევანა სპარსთა მეფის ასული“ (გვ. 199).

ბესარიონი

„ესე სამგზის სანატრელი... იყო ნათესავით სპარსი დიდთა და დიდებულთა მთავართაგანი და საკუთართა შორის სპარსთა მეფისათა წარჩინებულ... რომელსაცა არწმუნეს ასული მეფისა აღსაზრდელად, რამეთუ წესი იყო მაშინ სპარსთა შორის, ვითარცა ჩუენ ქართველთაცა შორის, რომელსა მამამძუძედ უკმობდეს... მას უამსა დიდმან მეფემან ვახტანგინება მზახობაჲ სპარსთა მეფისა და მოსთხოვა ცოლად ასული იგი, რომლისადა მამამძუძე ქმნილ იყო სანატრელი იგი“.

⁶⁶ დაწვრილებით იხ. მ. ქავთარია, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, XVII—XVIII სს., 1965, გვ. 182—183.

ჭუანშერი

ბესარიონი

„ხოლო მეფე და ჭუანშერ სპასპეტი დადგეს მცხეთას და ნასრა და მირდატ დაუტევნა სპათა ზედა სომხითისა და ქართლისათა, რომელნი დგეს არმაზით კერძო. და რა ბრძოლიან სპარსნი არმაზით კერძო, მცხეთით განვიდიან; და რა განვიდის ლაშქარი იგი მიერ კერძო მცხეთით, ეწყუნიან არაგუსა ზედა. და ოდესმე განვლიან ფონი მტკურისა და შეიბნიან ფონსა ზედა ტფილისისასა, და რომელსამე დღესა მათ სძლიან და რომელსამე დღესა ამათ... განგრძელდა მათ შორის ბრძოლა ოთხ თუე ოდენ“ (გვ. 180).

„მაშინ მეფემან ვახტანგ განამაგრნა ციხენი და ქალაქნი და თუთ დადგა მცხეთას, სამეფოსა მას ქალაქსა შინა. მოვიდეს სპარსნი და აღავსეს ქართლი სპარსთ სიმრავლითა და გარემოიცვეს მცხეთა. მაშინ განიყვნეს ივინი, რამეთუ ზოგნი დადგეს ავჭალას, ზოგნი ქულბაქევს, დილუმით კერძოა, და უმრავლესი მკედრობაჲ მუხრანით კერძოა და შიდა ქართლს, იმიერ და ამიერ მტკურისა. და იყო მიმდემი ბრძოლაჲ და ურთიერთას კუეთებაჲ, რამეთუ გამოვიდიან მცხეთით რჩეული მკედრები და დაუცხრომელად ებრძოდიან და ზოგჯერ სძლევდენ სპარსთა და მშუდობით შემოიქციან ქალაქად და ზოგჯერ იძლინიან ქართველნი და მოისრვოდეს მათ მიერ. და განგრძელდა ბრძოლა იგი ვიდრე ოთხ თუემდე“.

ბესარიონი ძალზე დეტალურად აღწერს რაქდენის წამებას, იმდროინდელ აღმოსავლეთ საქართველოს პოლიტიკურ ამბებს, მაგრამ მისი ცნობები სანდო არ არის, რადგანაც საკუთარი ფანტაზიის ნაყოფია და ისტორიულ სინამდვილეს მხოლოდ შორეულად და ზოგადად ასახავს. ამიტომ იგი როგორც წყარო ვახტანგ გორგასალის ეპოქის შესასწავლად არ გამოდგება⁶⁷.

ბესარიონ ორბელიშვილი, უპირველეს ყოვლისა, იყო მწერალი-შემოქმედი და მის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას საპატიო ადგილი უჭირავს სიტყვაკაზმული მწერლობის ისტორიაში.

67 სხვა წყაროების შესახებ ჩვენ აქ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ. იხ. ჯ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 351.

3. გაბრიელ მცირე

ქართული ორიგინალური ჰაგიოგრაფიული მწერლობის ერთ-ერთი უკანასკნელი ძეგლი დაიწერა დავით გარეჯის ლიტერატურულ სკოლაში. მისი ავტორია ძველი მწერლობის ისტორიაში კარგად ცნობილი პიროვნება გაბრიელ მცირე (გარდ. 1802 წ. 11 მარტს).

გაბრიელ მცირე გარეჯის შემოქმედებითი კერის აქტიური მონაწილე ყოფილა. მისმა მწიგნობრულმა საქმიანობამ სათანადო კვალი დაამჩნია გვიანდელდღაღური ხანის ქართულ ლიტერატურას. მის მიერ შედგენილი ასკეტიკურ-ჰომილეტიკური კრებულები ერთგვარად ხელს უწყობდა ამ დარგის დაწინაურებას ჩვენს მწერლობაში. გაბრიელ მცირეს შეუდგენია: 1. ღმრთივშუენიერი თხრობანი, სულისა ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გვრგვნი (A—228); 2. სამოთხის ყვაილი, რომლის განმარტებასაც თვითვე იძლევა: „ღმრთიესულიერსა ამას წერილსა ეწოდების სამოთხის ყუაილი მით, რამეთუ წიგნსა მისგან მამათასა, რომელ არს სამოთხე, რჩევით აღმოწერილი არს და დატკობილ საღმრთოთა და განათლებულ სარგებელად სულთა ღმრთისმოყუარეთა (A—224); 5. ოქროს წყარო (S—2436, S—2600); 6. სუფევა (A—22, A—232) და სხვ.

გაბრიელ მცირეს ორიგინალური თხზულებებიდან, უპირველეს ყოვლისა, უნდა დავასახელოთ მემუარული ხასიათის შრომა „სულიერნი თხრობანი სულთა ღმრთისმოყუარეთანი“ და ჰაგიოგრაფიული ჟანრის თხზულება „ცხოვრება და მოქალაქობა ღირსისა მამისა ჩვენისა სქემოსან ონისიფორესი“⁶⁸. პირველი თხზულების შემცველი ხელნაწერი დაცულია ბოდლეს ბიბლიოთეკაში. ამავე ხელნაწერშია მეორე თხზულებაც „თხრობა სულიერი“ 98—192 გვერდებზე, ხოლო ონისიფორეს ცხოვრება გვ. 193—220. ჩვენში გაბრიელ მცირის მემუარული თხზულების პირველი პუბლიკაცია ეკუთვნის ივ. ლოლაშვილს. მანვე გამოაქვეყნა „ონისიფორეს ცხოვრებაც“ როგორც შემადგენელი და ორგანული ნაწილი თხრობა სულიერი-სა. მისცა მას რიგის ნომერი — 16. მაგრამ დაკვირვებამ აჩვენა, რომ ონისიფორეს „ცხოვრება“ არ უნდა იყოს „თხრობა სულიერი“ ნაწილი. იგი დამოუკიდებელი ჰაგიოგრაფიული თხზულებაა

⁶⁸ დასახელებულ თხზულებათა ტექსტები პირველად გამოაქვეყნა ივ. ლოლაშვილმა. იხ. XVIII საუკ. ქართული მწერლობის საკითხები, I, 1965, გვ. 119—150; მისივე, მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის, 1982, გვ. 121—150.

თავისი მიზანდასახულობით, კომპოზიციით, სიუჟეტით და ფორმითაც. ჩვენი ფიქრით, ონისიფორეს ცხოვრება და „მოკლე მოთხრობა თვით პორფირისათვის“ დართულია უბრალოდ „თხრობა სულიერზე“. ამიტომაცაა, რომ ავტორი კონკრეტულადაც კი ასე განსაზღვრავს თავის მიზანს: „არავინ სთქუას, ვითარმედ პირველნი მამანი მხოლოდ გამოჩნდეს ძლიერად მოღვაწენი და ჟამთა ამით ჩვენთა არავის ძალუძს და უდებებად მოვიდეს“. ამ ფრაზაში „პირველ მამანი“ ეჭვს გარეშეა გულისხმობს იმ მოღვაწეებს, რომლებიც „თხრობა სულიერში“ არ არიან მოხსენებული და გულისხმობს XVIII საუკ. მიწურულის მდგომარეობას.

„ონისიფორეს ცხოვრება“ გაბრიელ მცირის თანამედროვე მკითხველთათვისაც დამოუკიდებელი თხზულება იყო და არა „თხრობა სულიერის“ შემადგენელი ნაწილი. ამიტომაცაა, რომ იგი ცალკე გვხვდება სხვა ხელნაწერშიც, მაგალითად H—436-ში.

თხზულება თავისი შინაარსით, აგებულებით, კომპოზიციური ქარგით, ფორმით ჰაგიოგრაფიული ხასიათისაა. მას მეტ-ნაკლებად ახასიათებს ჰაგიოგრაფიის ყველა განმსაზღვრელი შაბლონი. განსაკუთრებული ადგილი აქვს დათმობილი ნაწარმოებში ონისიფორე-ონოფრეს ლოცვა-ვედრებას, სასწაულებს, ასკეტიკურ-განდეგილური და რელიგიური განწყობილებების გადმოცემას. მართალია, ავტორი ზოგჯერ ურთავს ისტორიულ რეალებსა და ფაქტებს, რომელთაც გარეჯის უდაბნოს ისტორიისათვის შეიძლება გარკვეულად ჰქონდეს მნიშვნელობა. გაბრიელ მცირის ნაწარმოები არის ქართული ორიგინალური ჰაგიოგრაფიული მწერლობის უკანასკნელი კუდის მოქნევა, რომელსაც, რა თქმა უნდა, არ შეეძლო ჰაგიოგრაფიული პროზის თუნდაც იმ დონემდე გამოცოცხლება, როგორც ეს შეძლო ანტონმა თავისი „მარტირით“. ამიტომაც იყო, რომ მას თითქმის არავითარი კვალი არ დაუტოვებია⁶⁹. „ონისიფორეს ცხოვრება“ დიდი ღირსების ლიტერატურული ძეგლი არ არის. იგი გაცილებით დაბლა დგას იმავე გარეჯული სკოლიდან გამოსული ძეგლებთან შედარებით.

გაბრიელ მცირის თხზულებები, როგორც ითქვა, ქვეყნდება მეორედ. წინა გამოცემები ეკუთვნის ივ. ლოლაშვილს. ივ. ლოლა-

⁶⁹ 1853 წ. მღვდელ-მონაზონს ისაკს აღუწერია „წამება წმიდათა მამათა შემოკლებული ისტორია“ (H—649), რომელშიც მოთხრობილია ლეკების მიერ 1851 წ. გარეჯის დარბევა და ბერთა მოსრვის ამბავი. ავტორი თვითმხილველი ყოფილა. გამოქვეყნებულია „საქართველოს მახარებელში“ 1853 წელს. ცხაღია, ეს 2—3 გვერდიანი აღწერა ქართული ჰაგიოგრაფიის საუკეთესო ნიმუშების გვერდით ვერ დასახელებდა.

შვილის პუბლიკაცია ემყარება მხოლოდ ერთ ხელნაწერს (ბრძღღსმ ბიბლიოთეკის, მარჯორი უორდროპის პირად არქივში დაცულ ხელნაწერს). ამავე დროს ტექსტი სრულად დასტამბული არ არის. რედაქტორმა შეგნებულად შეამოკლა ტექსტი, არ დაბეჭდა მისი აზრით არაფრის მთქმელი ადგილები, გამოტოვა ზოგიერთი სასწაული და სხვ.

წინამდებარე გამოცემით ქვეყნდება თხზულების კრიტიკული ტექსტი, რომელიც ემყარება ორ ხელნაწერს (ერთი ზემოთ დასახელებული ნუსხა და მეორე კ. კვეციძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ხელნაწერი H—436). ტექსტი ქვეყნდება სრულად (პირველად), სათანადო ტექსტოლოგიური აპარატით.

4. სპირიდონ გელიშვილი

„ქრისტეფორეს ცხოვრების“ ავტორი, როგორც თვით ტექსტიდან ჩანს, არის სპირიდონ გელიშვილი (გძელიევი). დაწერილია თხზულება 1880 წელს. სპირიდონ გელიშვილის შესახებ საინტერესო ცნობა დაუთავს H—40 ხელნაწერს. ცნობის ავტორია მიხეილ საბინინი. მოგვაქვს მთლიანად:

„ეს მთავარდიაკონი სფირიდონ ახლო მეგობარი იყო ნეტარი ქრისტესისა. და იყო ვიდრე ოცი წელი მორჩილად წმ. დავითის უდაბნოსა. შემდეგ რაოდენისამე დროჲსა წვევითა ეშმაკისათა დაუტევა უდაბნო, ჩამოვიდა სოფლად, ეკურთხა დიაკონად რაღაცა სოფელსა შინა, იცოლა და ორი შვილი ეყოლა. მე, ცოდულსა მ. საბინინსა ეს არ მესიამოვნებოდა და ერთხელ უთხარ სფირიდონს(ა), რომ შენ, ძმაო, უკუნ იქცევი უდაბნოსა კუალად. მას ეწყინა ფრიალ და ვიდრე ორი წელი უმძრახი იყო ჩემთან. მე უკანვე დავბრუნდი ჩემს საყოფელსა პეტერბურგს და ერთი წლის შემდეგ შევიტყვი, რომ სფირიდონს მოუყვდა ცოლი და ორი შვილი და დარჩა სრულიად მარტო. მე წიგნი მივწერე სფირიდონს და ვაწვივე უდაბნოსად: მაინც იქ იქმნები მეთქი. შემდეგ რაოდენისამე წლისა დიაკონობისა მისისა აღესრულა ჩემი სიტყვა — სფირიდონმა ბერობა მიიღო და შევიდა ქუაბთახევის მონასტერსა შინა. დაჰყო იქ რაოდენიმე ხანი. და კუალად წმ. დავითის უდაბნოსა მიიქცა მღუდელმონაზონობის სქენით შესრულებული და აწ იქ იმყოფება, დარწმუნებული ჩემის სიტყვსა, რომელ „სფირიდონ, შენ, ძმაო, წმ. დავითის უდაბნოსა შინა უნდა მოჰკვდე. მოსკოვი 1892 წელსა, იანვრის იმ, დღესა ოთხშაბათი უამი მესამე, შევასრულე“⁷⁰.

⁷⁰ ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ხელნაწერი H—40, გვ. 225.

„ქრისტეფორეს ცხოვრების“ ტექსტი დაცულია ხელნაწერთა ინსტიტუტის სამ ხელნაწერში: ესენია A—1072, A—1036 და H—40.

ხელნაწერი A—1072 არის ავტოგრაფი⁷¹. ნაწერია არც თუ გაწაფული კალიგრაფის ხელით. ჩვეულებრივია ხელნაწერში ჩასწორებები, სიტყვების გადაკეთება, ზოგიერთი ჩასწორება ფანქრითაა შესრულებული. ხელნაწერს თავშიც და ბოლოშიც აკლია თითო ფურცელი, უფრო ზუსტად, ფურცლის ყდა, ამიტომ თავში სათაური არა აქვს თხზულებას, ხოლო ბოლოს აკლია ავტორის წერილი და მიმართვა მიხ. საბინინისადმი. ხელნაწერი წყდება: „მაშინ იხილეს აღსრულებული და დაფლეს მოღვაწე გვამი მისი მუნ“. თხრობა დასრულებულია, ონისიფორეს თავგადასავალი დამთავრდა. „ცხოვრების“ ტექსტს ერთვის წერილი, რომელშიც მოცემულია ზოგიერთი საინტერესო და გასათვალისწინებელი ბიბლიოგრაფიული ცნობა. A—1036 სასტამბოდ გამზადებული ნუსხაა, რომელიც თვით ავტორს გადაუწერია (თუ გადაუწერინებია). იგი, ცხადია, სრულიად ითვალისწინებს ყველა იმ ჩასწორებას, რაც თავდაპირველ დედაწილში შეიტანა ავტორმა. ხელნაწერში ფანქრით შესრულებულია ონისიფორეს სურათი, როდესაც იგი სამონაზვნო ტანსაცმელში გამოწყობილი კოკიდან წყალს ასხამს ქვევრში, ხოლო მეორე კოკა კი გვერდით უდგას.

1882 წელს ეს ხელნაწერი წარუდგენიათ გამოსაქვეყნებლად. აქვს ცენზორის რეზოლუცია: „Печатать позволяется. От 31 июля 1882 года. Цензор Архимандрит Арсений“. № 703“. უზის ბეჭედი, ლეგენდა არ იკითხება.

ხელნაწერი H—40 სხვადასხვა ისტორიულ დოკუმენტთა და ცნობების კრებულია, რომელიც მიხეილ საბინინის ხელითაა დაწერილი.

მიხ. საბინინს თავის კრებულში მოცემული აქვს ზოგიერთი საინტერესო ცნობა ქრისტეფორეს შესახებ. მ. საბინინი, რომელიც თვითონაც კარგად იცნობდა ქრისტეფორეს, ერთგვარად ავსებს სპირიდონ გძელიშვილის თხზულებას.

⁷¹ როგორც შინაწერიდან ჩანს, უყვლიათ 2 კაპიტალი: „2 კაპ. ვიყიდეთ“ მ. გ. 1 რ.

დანართი III

ბიბლიოგრაფია ძველი ქართული ავთოგრაფიული

ლიტერატურის ძეგლებისა

წინამდებარე წიგნის დანართში წარმოდგენილი ბიბლიოგრაფიის შედგენის საკიროება გამოწვეულია იმ მიზეზით, რომ „ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლების“ I, II და III წიგნებში თავის დროზე ვერ მოხერხდა თხზულებათა და მათი შემცველი ხელნაწერების შესახებ რამდენადმე სრული ცნობების შეტანა.

ბიბლიოგრაფია ძირითადად ითვალისწინებს მკითხველისათვის ამ თხზულებათა შესახებ შეძლებისდაგვარად სრული ცნობების მიწოდებას, რომლებიც ძეგლების I, II და III წიგნებშია გამოცემული, მაგრამ ბიბლიოგრაფიის სისრულისათვის მიზანშეწონილად ვცანით აქვე წარმოვედგინა „ძეგლების“ IV, V და VI წიგნებში გამოცემული ძეგლების ბიბლიოგრაფიაც, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შესახებ სრული ცნობები მოცემულია დასახელებული წიგნების სპეციალურ გამოკვლევებში.

ბიბლიოგრაფია შემდეგი პრინციპებით არის აგებული: ჰაგიოგრაფიული თხზულებები ბიბლიოგრაფიაში იმ თანმიმდევრობით არიან წარმოდგენილი, რომელიც მათ უჭირავთ „ძეგლების“ I—VI წიგნებში.

ცნობები რომელიმე წმინდანის შესახებ დაწერილი ყველა რედაქციის ჰაგიოგრაფიული თხზულების შესახებ ერთად არის თავმოყრილი შემდეგი თანმიმდევრობით: 1. უძველესი (კიმენური) რედაქციის თხზულების მოკლე ანოტაცია. 2. ცნობები შესაბამისი იმ მეტაფრასული თხზულების შესახებ (თუკი ასეთი არსებობს), რომელიც „ძეგლების“ III წიგნშია წარმოდგენილი. 3. ხელნაწერების სია, ჯერ კიმენურისა და შემდეგ მეტაფრასულისა. 4. გამოცემები მითითებით: გამოცემულია ძველი, მეტაფრასული თუ ორივე რედაქცია ერთად. 5. თარგმანები სხვა ენებზე ასეთივე მითი-

თებით (ზოგიერთი თარგმანი, მაგ. რუსული საბინინისა და ინგლისური ლანგისა უფრო პარაფრაზაა, ვიდრე ზუსტი თარგმანი). ნ. სამეცნიერო ლიტერატურა (ორივე რედაქციისა ერთად). შემდეგ მოცემულია ცნობები ამავე თხზულების იმ გვიანდელი მეტაფრასული რედაქციის შესახებ (თუკი ასეთი არსებობს), რომლებიც შექმნილია XVII—XVIII სს. (ანტონ I-ის „მარტირია“; რომელიც მხოლოდ „წამებებს“ შეიცავს; დავით გარეჯელის, შიო მღვიმელის, არჩილ მეფის XVII—XVIII სს. მეტაფრასული თხზულებანი), რომელთაც ახლავს მითითებანი ხელნაწერებზე, გამოცემებზე და სამეცნიერო ლიტერატურაზე. ბოლოს წარმოდგენილია ცნობები ამავე თხზულების სვინაქსარული რედაქციის შესახებ (თუკი ასეთი არსებობს) ხელნაწერების, გამოცემებისა და სამეცნიერო ლიტერატურის ჩვენებით.

უნდა შევნიშნოთ, რომ ბიბლიოგრაფიაში მოცემულია ცნობები თხზულებათა იმ რედაქციების შესახებაც, რომლებიც საერთოდ არ არის შეტანილი „ძეგლებში“ (ლეონტი მროველის „წინოს ცხოვრების“ მეტაფრასული და ილარიონ ქართველის „ცხოვრების“ მოკლე რედაქციები).

ბიბლიოგრაფიაში დამოუკიდებელი სათაურებით წარმოდგენილია სვინაქსარული და ანტონ I-ის მიერ შექმნილი მეტაფრასული რედაქციის ის თხზულებები, რომელთა კიმენური რედაქციები არ არსებობს.

პაგიოგრაფიული თხზულების შემცველი ხელნაწერების სია, რომელიც თხზულების მოკლე ანოტაციას მოსდევს, შემდეგნაირადაა აგებული: ჯერ მითითებულია ლიტერი (A, B, C...), რომელიც მიცემული აქვს ხელნაწერს ამ თხზულების ტექსტის გამოცემაში, შემდეგ ხელნაწერის საფონდო ნომერი (მაგ. A—19), ბოლოს კი ფრჩხილებში მოთავსებული ხელნაწერის რიგითი ნომერი (მაგ. (4), რომლითაც ეს ხელნაწერი არის შეტანილი ბიბლიოგრაფიის ხელნაწერთა აღწერილობის ნაწილში. ეს უკანასკნელი აღნიშვნა — რიგითი ნომერი აქვს „ძეგლების“ I, II, III და V წიგნებში გამოცემული თხზულებებისათვის გამოყენებულ ხელნაწერებს, ხოლო ხელნაწერებს, რომლებიც შეიცავენ IV და VI წიგნებში გამოცემულ თხზულებებს, არა, რადგან ბიბლიოგრაფიის ხელნაწერთა აღწერილობაში ისინი არ არიან შეტანილი (რამდენიმე გამონაკლისის გარდა), რადგან მათ შესახებ ცნობები ამ წიგნებშია (IV და VI) მოცემული. ამიტომ ამ ხელნაწერებთან დამატებით მითითებულია ხელნაწერის თარიღი (მაგ. A : A—425 (1718 წ.)).

ბიბლიოგრაფიის მეორე ნაწილი წარმოადგენს იმ ხელნაწერ-

თა მოკლე აღწერილობას, რომლებიც გამოყენებულია I—II—III, V წიგნებში შეტანილ თხზულებათა გამოცემისათვის. ხელნაწერთა აღწერილობა სრული არ არის: მითითებულია მხოლოდ ის ცნობები, რომლებსაც „ძეგლებში“ შეტანილ თხზულებათათვის აქვს მნიშვნელობა. ხელნაწერები აღწერილობაში დალაგებულია ხელნაწერთა ინსტიტუტისა (A, H, S, Q) და სხვა ფონდების (ცენტ. არქივის, ქუთაისის, სხვიტორის, ლენინგრადის, სინას (Sin), იერუსალიმის (Jer) და ათონის (Ath.) აღმავალი ნომრების მიხედვით. მარცხენა მხარეს ფრჩხილებში ხელნაწერის რიგითი ნომერია ნაჩვენები, ხოლო შუაში ხელნაწერის საფონდო ნომერი.

ბიბლიოგრაფიას ბოლოს ერთვის საძიებელი, რომელშიც პირები, რომელთა შესახებ შექმნილია ჰაგიოგრაფიული (ციმენური, მეტაფრასული, თუ სვინაქსარული) თხზულება, დალაგებულია ანბანის მიხედვით, რომაული ციფრებით ნაჩვენებია, ეს თხზულება „ძეგლების“ რომელ წიგნშია შესული. იქვე მითითებულია ბიბლიოგრაფიის გვერდები, სადაც მათ შესახებ ცნობებია თავმოყრილი.

წ ა მ ე ბ ა წ მ ი დ ის ა შ უ შ ა ნ ი კ ის ი ლ ე ო ვ ლ ის ა

ჩვენამდე მოღწეული უძველესი ჰაგიოგრაფიული თხზულება აღწერს V ს. 70-იანი წლების ქართლის სოციალურ-პოლიტიკურ მდგომარეობას სპარსეთის ბატონობის პერიოდში. თხზულება მოგვითხრობს ქართლის პიტიახშის, გამაზდენებული ვარსკენის მიერ თავისი ქრისტიანი მეუღლის შუშანიკის წამების ამბავს. „წამება“ დაწერილია 476—483 წწ. შუშანიკის სულიერი მოძღვრისა და პიტიახშის სამეფო კარის ხუცესის იაკობ ცურტავლის მიერ. ცნობილია აგრეთვე სომხურიდან ქართულად თარგმნილი შუშანიკის „წამების“ მოკლე ვარიანტი ერთადერთი X საუკ. ხელნაწერით (Ath.—8).

ხელნაწერები: A: A—95 (იხ. აღწ. 4); B: A—190 (6); C: A—170 (G); D: A—176 (10); E: H—2077 (33); F: H—1672 (30); G: S—3637 (45); H: H—1370 (27); I: H—2121 (35); K: Q—300 (51); L: ლენინგ. M—21 (63).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გამოცემული გობრონ (მიხაილ) პავლეს ძე საბინინის მიერ, პეტერბურღი, 1882, გვ. 182—192.

2. იაკობ ხუცესი, წამება წმიდისა შუშანიკისი, ტექსტი, შენიშვნები და ვარიანტები. ს. გორგაძის რედაქტორობით, ქუთაისი, 1917.

3. იაკობ ცურტაველი, მარტვლობაჲ შუშანიკისი, ქართული და სომხური ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ვარიანტები, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ილ. აბულაძემ, ტფილისი, 1938, გვ. 3—47.

4. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, შედგენილი სოლ. ყუბანეიშვილის მიერ, თბილისი, 1946, გვ. 34—44.

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, თბილისი, 1963, გვ. 11—29.

6. იაკობ ცურტაველი, წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი წერილი და ლექსიკონი დაურთო ცილა ქურციკიძემ, თბილისი, 1979.

თარგმანები: 1. М. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, ч. I, СПб, 1871, с. 141-152.

2. К. С. Кекелидзе, Памятники древнегрузинской агиографической литературы, Тбилиси, 1956, с. 17-27.

იგოვე: ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, XII, 1974, 83—103.

იგოვე: Яков Цуртавели, Мученичество Шушаники, Тбилиси, 1979.

3. Яков Цуртавели, Мученичество Шушаник, перевод В. Д. Дондуа, Введение и примечания З. А. Алексидзе, Тбилиси, 1978.

4. P. Peeters. Passio Hiberica. Passio nobilis dominae Susannicae. Analecta Bollandiana, t. LXXII, fasc. I, et II, Bruxelles, Paris, 1935, 24—40.

5. D. M. Lang, Lives and Legends of the Georgian Saints London, 1956, p. 44.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი. ისტორიის მიზანი. წყაროები და მეთოდები წინათ და ახლა, წიგნი I, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა (V—VIII სს.). თბილისი, 1945, გვ. 45—54; თხზულებანი თორმეტ ტომად, VIII, თბილისი, 1977, გვ. 56—65.

2. კ. ქეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1980, 113—122.

3. იაკობ ცურტაველი, მარტვილობაჲ შუშანიკისი, ქართული და სომხური ტექსტები, გამოსცა, გამოკვლევა, ვარიანტები, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ილ. აბულაძემ, ტფილისი, 1938, 01—063.

4. ნ. ჯანაშია, შუშანიკის წამება, ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი გამოკვლევა, თბილისი, 1980.

5. P. Peeters, Sainte Sousank, marture en Arméno-Géorgie, Anal. Bolland., t. LIII, fasc. I et II, 1935, p. 5—8, Fasc. III—IV, p. 245—307.

6. შ. ონიანი, იაკობ ხუცესის „შუშანიკის წამება“, თბილისი 1978 (აქვე, გვ. 124—126, იხ. ლიტერატურაც უფრო ვრცლად).

„შუშანიკის წამების“ საფუძველზე ანტონ I კათალიკოსმა 1768—1769 წწ.-ში დაწერა და თავის „მარტირიკაში“ შეიტანა შუშანიკის „წამების“ მეტაფრასული რედაქცია.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთეს ე. გაბიძაშვილმა და მ. ქავთარიაშვილმა, თბილისი, 1980, გვ. 85—105.

ლიტერატურა: 1. ნ. ჯანაშია, შუშანიკის წამება, გვ. 259—288.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 490.

შუშანიკის წამების სვინაქსარული რედაქცია მხოლოდ XVIII ს. ხელნაწერებით არის ცნობილი.

ხელნაწერები: A: A—425 (1718 წ.); B: A—220 (1726 წ.).

გამოცემები: 1. იაკობ ცურტაველი, მარტივილობა შუშანიკისი, ილ. აბულაძის გამოცემა, გვ. 63.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, თბილისი, 1968, გვ. 385.

ლიტერატურა: 1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 197—207.

2. ნ. ჯანაშია, შუშანიკის წამება. გვ. 259—268.

მარტყოლაჲ და მოთმინებაჲ წმიდისა ევსტათი მცხეთელისაჲ

ნაწარმოებში აღწერილია თავგადასავალი სპარსი ევსტათისა, რომელიც ქართლში სპარსთა ბატონობის დროს (VI საუკუნეში) მოვიდა მცხეთას და მიიღო ქრისტიანობა, რის გამოც სპარსელებმა იგი წამებით მოკლეს. ნაწარმოები დაწერილია VI ს. 70-იან წლებში ევსტათის თანამედროვე უცნობი ავტორის მიერ.

ხელნაწერები: A: H—341 (იხ. აღწ. 21); B: A—130 (6); C: A—

170 (9); D: A—176 (10); E: H—2077 (33); F: H—1672 (30); G: S—3637 (45); H: ლენინგ. M—21 (63); I: H—2121 (35).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 313—322.

2. ს. კაკაბაძე, საისტორიო კრებული, წიგნი III, 1928 წ. გვ. 80—94.

3. ძველი ქართული ლიტერატურის. ქრესტომათია, I, 1946, გვ. 44—45.

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 30—45.

თარგმანები: 1. М. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, ч. II, 1872, с. 79-91.

2. Das Martyrium des Heiligen Eustatius von Mzcheta, ივ. ჯავახიშვილის თარგმანი ჟურნალში Sitzungsberichte der könig. preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1901, XXXVIII, s. 875—912.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, 66—70.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, 508—515.

3. ს. კაკაბაძე, ევსტათი მცხეთელის ცხოვრება, საისტორიო კრებული, წიგნი III, 1928, გვ. 76—80.

ევსტათი მცხეთელის „წამების“ მეტაფრასული თხზულება შეადგინა ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წწ. ძველი ძეგლის საფუძველზე და შეიტანა თავის „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 208—228; 493—495.

ევსტათის „წამების“ ორი სვინაქსარული თხზულება გვიანდელი — XVIII საუკუნისაა.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: A: A—220 (1726 წ.); B: H—535 (XVIII ს.). II რედაქციისა: A: A—152 (1742 წ.); B: A—1093 (1758 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 385—386, 207—209.

წამებაჲ წმიდისა და ნებაარისა მოწამისა ჰრისტანისა ვაზოჲსი

თხზულებაში აღწერილია ქართველი ხალხის ცხოვრება არამთა ბატონობის ხანაში და მეზობელი ქვეყნების, ხაზარების, ოსეთისა

და აფხაზეთის სოციალურ-პოლიტიკური და სარწმუნოებრივი მდგომარეობა VIII ს. II ნახევარში. თხზულებაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს არაბი აბოს საქართველოში ჩამოსვლას, გაქრისტიანებას და წამებას არაბების მიერ დაახ. 786 წ.

თხზულება დაწერა მასში მოთხრობილი ამბების თანამედროვემ იოანე საბანის ძემ, სამოელ ქართლის კათალიკოსის დავალებით დაახ. 786—790 წწ.

ხელნაწერები: A: A—1109 (იხ. აღწ. 18); B: A—19 (1); C: Sin.—II (66); D: A—95 (4); E: Ath.—8 (69); F: A—130 (6); G—A—170 (9); H: A—176 (10); K: H—16/2 (30); L: H—1370 (27); M: H—2121 (35); N: ლენინგ. M—21 (63); X: A—70 (3); Y: S—3269 (44);

გამოცემები 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 333—350.

2. პ. კარბელაშვილი, წმინდა მოწამე აბო ტფილელი, 1899, საეკლესიო მუზეუმის გამოცემა № 3.

3. კ. კეკელიძე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, 1935, გვ. 55—80.

4. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 55—71.

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 46—81.

თარგმანები: 1. М. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, I, 1871, с. 166-178.

2. К. С. Кекелидзе, Памятники древнегрузинской агиографической литературы, 1956, с. 31-60.

იგივე, ეტიუდები... XII, 104—128.

3. K. Schultze, Das Marturium des heiligen Abo von Tiflis, Texte und Untersuchungen N. Folge, XIII, 4.

4. D. Lang, The Martyrdom of Abo, the perfumer from Baghdad, Lives, p. 115—133.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, გვ. 76—85.

2. კ. კეკელიძე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, 1935, გვ. 7—52.

3. მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 129—132.

4. P. Peeters. Les kh'azars dans la Passion de S. Abo de Tiflis, Analecta Bollandiana, t. LXII, fasc. I, et II, 1934, p. 21—56;

აბოს „წამების“ საფუძველზე ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წწ. შეადგინა მეტაფრასული თხზულება და შეიტანა თავის „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძეგლები, VI, 228—247; 495—496.

აბოს „წამების“ სამი სვინაქსარული რედაქცია არსებობს. უძველესია XIV ს. რედაქცია. მეორე რედ. XVII სუქუნისაა, ხოლო მესამე XVIII საკ-ისა.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: Ier—80 (XII—XIII ს. სვინაქსარული „წამება“ მიწერილია აშიაზე, 7 იანვრის დღეზე XIV ს. ხელით). II რედაქცია: A: A—187 (XVII ს.); B: ცენტრარქ. 302 (1705 წ.); C: A—1474 (1740 წ.); III რედაქცია: A: A—425 (1718წ.); B: A 220 (1726); C: A—514 (1783); D: H—970 (1742); E: A 1048 (1766).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძეგლები, IV, 376—377, 178—181.

„მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ და-ცხოვრებაჲ წმიდისა ნინოსაჲს

უცნობი ავტორის „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ წარმოდგენს ორა ნაწილისაგან შემდგარ ძეგლს. პირველი ნაწილი არის ისტორიული ქრონიკა ალექსანდრე მაკედონელის ქართლში ლაშქრობის დროიდან (ძვ. წ. აღ. IV ს.) VIII ს. ბოლომდე, რომელშიც ძირითადი ადგილი უჭირავს წმ. ნინოს მიერ ქართლის გაქრისტიანებისა და შემდეგში ქრისტიანობის განმტკიცებისათვის ბრძოლის მომენტებს. მეორე ნაწილი არის საკუთრივ „ცხოვრებაჲ წმ. ნინოსაჲს“.

ამ თხზულების უძველესი რედაქცია (G) შენახულია ერთადერთი 937—976 წწ. ხელნაწერში — „შატბერდის კრებულში“. თხზულება შედგენილი უნდა იყოს IX ს. და უნდა იყენებდეს გაცილებით უფრო ძველ წყაროებს. მეორე რედაქცია — კელიშური (q), რომელიც საგრძნობლად სხვაობს შატბერდელისაგან, მოღწეულია ჩვენამდე XIV ს. აგრეთვე ერთი ხელნაწერით. აგიოგრაფიული ძეგლების I წიგნში ორივე რედაქცია წარმოდგენილია პარალელურად.

ხელნაწერები: G რედაქციისა (შატბერდული) S—1141 (იხ. აღწერ. 43), q რედაქციისა (კელიშური) H: 600 (23).

გამოცემები: 1. ე. თ ა ყ ა ი შ ვ ი ლ ი, სამი ისტორიული ქრონიკა, ტფ. 1890, გვ. 1—39 (პირველი ნაწილი); 2. ე. თ ა ყ ა ი შ ვ ი ლ ი, ახალი ვარიანტი წმ. ნინოს ცხოვრებისა, ტფ., 1891, გვ. 1—74.

(მეორე ნაწილი). 3. თ. ყორდანიძე, ქრონიკები, I, 1892, გვ. 11—14, 17—19, 27—29, 31—33; 37—44; 47—49; 51—52; 54—58; 62—63; 66—69; 71—75; 78—79 (პირველი ნაწილი).

4. Е. Такайшвили, Описание рукописей библиотеки «Общества распространения грамотности среди грузинского населения». СМОМПК, вып. 41, Тифлис, 1910, с. 48—49; вып. 43, 1912, с. 1—59. აქედან ეს ტექსტი 1912 წელსავე გადაიბეჭდა ე. თაყაიშვილის წიგნში: Описание рукописей библиотеки «Общества распространения грамотности... т. II, с. 708—815 (დაბეჭდილია ორივე ვარიანტი: ჭელიშური და შატბერდული).

5. И. Кипшидзе, Грузинская древнелитературная хрестоматия, Петроград, 1918, გვ. 22—27 (შატბერდული ვარიანტი, ტექსტი შემოკლებულია).

6. ი. იმნაიშვილი, ქართული ენის ისტორიული ქრესტომათია, I, გამოც. 1949, II გამოც. 1953; III გამოც. 1970 (შატბერდული ვარიანტი, ტექსტი შემოკლებულია).

7. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 81—163 (ორივე ვარიანტი სრული სახით).

8. შატბერდის კრებული X საუკუნისა, გამოსაცემად მოამზადეს ბ. გიგინეიშვილმა და ელ. გიუნაშვილმა. თბ., 1979, გვ. 320—253 (შატბერდული ვარიანტი, რამდენიმე დაკლებული ადგილის შესავსებად მოყვანილია, სათანადო აღნიშვნით, ჭელიშური ვარიანტის ტექსტი).

თარგმანები: 1. Е. С. Такайшвили, Обращение Грузии в христианство, Источники грузинских летописей, три хроники. СМОМПК, вып. 28, 1900, გვ. 1—116. (შატბერდული ვარიანტი: იგივე გამოცემულია ცალკე წიგნადაც).

2. M. Wardrop and O. Wardrop, Life of st. Nino. Studia Biblica and Ecclesiastica, v, V, p. I, Oxford, 1900, p. 1—88.

3. G. P ä t s c h, Die Bekehrung Georgiens, Bedi Kartlisa, Revue de kartvelologie. v. XXXIII, Paris, 1975, 288—337 (შატბერდული ვარიანტი).

ლიტერატურა: 1. ი. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, 103—111.

2. კ. ქეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 523—532.

3. მისივე, ქართველთა მოქცევის მთავარი ისტორიული ქრონოლოგიური საკითხები, ეტიუდები, IV, 252—292.

„მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს მეორე ნაწილი ე. ი. „ცხოვრებაჲ წმ. ნინოჲსი“ ვახდა წყარო ნინოს ცხოვრების ორი მეტაფრასული რედაქციისა:

1. ლეონტი მროველის „მოქცევაჲ მირიან მეფისა და მის თანა ყოვლისა ქართლისა წმიდისა და ნეტარისა დედისა ჩუენისა ნინო მოციქულისა მიერ“ (XI ს.), რომელიც არ არის შეტანილი „ძეგლებში“. გამოცემულია: „ქართლის ცხოვრება“, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწ. მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, I, თბილისი, 1955, გვ. 72—130. გამოყენებული ხელნაწერების შესახებ იხ. ქართლის ცხოვრება, გვ. 014—021; 051—054.

ლიტერატურა: 1. ი. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა 103—111.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1980, 239—241.

2. არსენ ბერის „ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ და ღუაწლი წმიდისა და ღირსისა დედისა ჩუენისა ნინოჲსი“ (XII ს.), რომელიც შესულია „ძეგლების“ III წგნში.

ხელნაწერები: A: Q—762 (იხ. აღწ. 52); B: A—707 (16); C: A—518 (12).

გამოცემები: 1. ცხოვრება წმიდისა ნინოსი, შედგენილი დიდი არსენი ქართლისა კათალიკოზის მიერ X ს-ში, XI—XII ს. ხელნაწერიდან, ტფილისი, 1902, გვ. 3—52, პ. კარბელაშვილის გამოცემა.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი III, თბილისი, 1971, გვ. 7—51.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, 291—294.

2. ც. ქურციკიძე, „ნინოს ცხოვრების“ მეტაფრასული რედაქციის წყაროს საკითხისათვის საქ. აკად. მოამბე, XLVI, № 1, 1967, 269—275.

3. ივ. ლოლაშვილი, მეტაფრასული „ნინოს ცხოვრების“ ავტორის ვინაობისათვის, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 4, 1974, გვ. 7—18.

არსენისეული ნინოს მეტაფრასული თხზულების შემოკლებული და პერიფრაზირებული ვერსია შეუდგენია XIII ს. უცნობ ავტორს, რომელიც შეტანილია აგრეთვე „ძეგლების“ III წიგნში.

ხელნაწერები: **A:** ლენინგ. H—22 (იხ. აღწ. 64); **B:** A—587 (14); **C:** ცენტ. არქ.—20 (55). სხვა ხელნაწერებიც არსებობს (H—963; H—35, S—1449, S—4284), რომლებიც გვიანდელია და იმეორებენ BC ხელნაწერებს ამიტომ გამოცემაში გათვალისწინებული არ არის.

გამოცემები: 1. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 216—231.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტ-ის ძეგლები, III, 52—83.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტ. მწერლობა, 1945, გვ. 94—102.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 313.

3. ს. ჯანაშია, ფსევდო არსენი, აკად. „მომამბე“, I, 1940, 475—482.

4. ქ. ცხაღაძე, უცნობი ავტორის „ნინოს ცხოვრება“, საიუბილეო კრებული კ. კეკელიძეს, 1959, 401.

ნინოს სვინაქსარული ცხოვრების ოთხი რედაქცია არსებობს.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: Sin.—4 (XI ს.); II რედ. H—600 (XIV ს.); III რედ. A—1582 (XVII ს.); IV რედ. A: A—425 (1718 წ.); B: A—220 (1726 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 351—355; 125—134.

ცხოვრება და წამება წმიდისა მოწამისა კონსტანტინე კართაგლინაჲ
რომილი იწამა ბაბილონელთა მიწისა ჯაფის მიერ

თხზულებაში, რომელიც დაწერილია 853—856 წლებში, მოთხრობილია 853 წ. ბულა თურქის მიერ კონსტანტი კახის შეპყრობის, სამარიაში გაგზავნისა და ჯალარ აბრაჰამის ძის მიერ მისი წამების ამბავი. თხზულების ავტორი უცნობია.

ხელნაწერები: **A:** A—30 (იხ. აღწერ. 6); **B:** A—170 (9); **C:**—176 (10); **D:** H—2077 (33); **E:** H—1672 (30); **F:** H—2121 (35); **G:** ლენინგ. H—22 (64); **H:** S—3637 (45).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 363—370.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 73—80.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, თბ., გვ. 164—172.

თარგმანები: 1. Жизнь и мученичество святого мученика Костантина Грузина, перевод с древнегрузинского, исследование и комментарии Н. З. Вацнадзе и К. К. Куциа, Тбилиси 1978 (ქართულ ტექსტთან ერთად).

2. P. Peeters, Passio S. Constantini Hiberi, Acta Sanctorum, Novemberis, t. V, 1925, 544—563 (ქართული ტექსტი ლათინური თარგმანით).

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, გვ. 86—90.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 520—522.

3. მისივე, კოსტანტი კახის მარტვილობა და ვინაობა, თსუ მოამბე, ტ. VII, 1972, გვ. 160—173.

4. P. Peeters, De S. Constantino Martyre in Babilonia, Comentaribus, Praevius, Acta Sanctorum, Novembris, IV, 1925, 541—554.

კოსტანტი კახის „წამების“ მეტაფრასული თხზულება ძველი „წამების“ საფუძველზე დაწერა ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წწ. და შეიტანა თავის „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 265—281; 469—497.

კოსტანტი კახის სვინაქსარული „წამების“ ორი XVIII ს. შექმნილი რედაქცია არსებობს.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: A: A—425 (1718 წ.); B: A—220 (1726 წ.). II რედაქციისა ქუთ. 111 (XVIII ს.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 418—519; 258—268.

წამება წმიდისა მოწამისა გოგრონისი, რომელი განიჲჰანის
ჰველის ციხით

თხზულება დაწერილია ტბეთის ეპისკოპოსის სტეფანე მტნევიარის მიერ აშოტ ერისთავთ-ერისთავის დავალებით 914—918 წლებში. მასში აღწერილია 914 წ. არაბთა ამირას აბულ კასიმის მიერ სამცხისა და ჭავჭავეთის აოხრებისა და ყველის ციხის ქართველ მეციხოვნეთა და მათი მეთაურის გობრონის ტყვედ ჩავარდნისა და სიკვდილით დასჯის ამბავი.

ხელნაწერები: A: A—130 (იხ. აღწერ. 6); B: A—170 (9); C: A—176 (10); D: H—2077 (33); E: H—1672 (30); F: H—2121 (35); G: ლენინგრ. H—22 (64); H: S—3637 (45); I: H—487 (22).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 393—400.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 80—85.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 172—183.

თარგმანები: M. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, 1872, с. 57-63.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, გვ 117—120.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 145—146.

3. ელ. ცაგარეიშვილი, მიქაელ-გობრონი ქართულსა და სომხურ საისტორიო მწერლობაში, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, 1959, გვ. 127—144.

გობრონის „წამების“ მეტაფრასული თხზულება შექმნა ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წწ. ძველი „წამების“ საფუძველზე და შეიტანა „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 282—301, 497—498.

გობრონის „წამების“ ორი სვინაქსარული რედაქცია არსებობს: პირველი, შედარებით ვრცელი, ცმობილი XVIII ს. ერთი ხელნაწერით. ხოლო მოკლე — XVIII ს. ორი ხელნაწერით.

ხელნაწერები: I რედაქციისა A—985 (XVIII ს.). II რედ. A: A—425 (1718 წ.); B: A—220 (1726 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 419—420; 263—264.

წამებაჲ ურმათაჲ წმილათაჲ რიცხეთ ცხრათაჲ...

თხზულება, რომლის ავტორი უცნობია, თარიღდება IX საუკუნით. სამეცნიერო ლიტერატურაში მას ხშირად „კოლაელ ყრმათა“ წამებასაც უწოდებენ. ძეგლში აღწერილია მტკვრის სათავესთან, ტაოს სოფ. კოლაში მცხოვრებ ქრისტიანთა და წარმართთა ურთიერთობა და ცხრა მცირეწლოვანი გაქრისტიანებული ბავშვის

ამოხოცვის ამბავი წარმართი მშობლების მიერ. თხზულების სხვა რედაქციები (მეტაფრასული და სენინაქსარული) არ არსებობს. თხზულების ტექსტი მოღწეულია ერთადერთი ხელნაწერით (Ath.—8. იხ. აღწერ. 68).

გამოცემები: 1. Н. Марр, Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии, 1903, кн. V, с. 55-61 (ქართული ტექსტი და მისი რუსული თარგმანი).

2. დ. კ ა რ ი ჯ ა შ ვ ი ლ ი, ხუცური ანბანი, 1914, გვ. 11—17.

3. ი. ლ. ა ბ უ ლ ა ძ ე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX—X სს. 1944 წ., გვ. 184—186.

4. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 72—73.

5. ძველი ქართული აგოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 183—185.

თარგმანი: Н. Марр, Мученичество отроков колайцев, тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии, 1903, кн. V, с. 55—61 (ქართულ ტექსტთან ერთად).

ლიტერატურა: 1. ი. ვ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, გვ. 34—36.

2. კ. კ ე ჯ ე ლ ი ძ ე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 516—517.

3. ი. ლ. ა ბ უ ლ ა ძ ე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX—X სს. 1944 წ., გვ. 068—070.

წმიდათა ყრმათა ორთა ყმათა ღვთისი და ტირიჭანისი საკითხავი

თხზულების ავტორი უცნობია. დაწერის თარიღად მიიჩნევენ IX ს. მასში აღწერილია ტაოს რაიონში მცხოვრებ მცირეწლოვან ყრმათა — დავითისა და ტირიჭანის წამების ამბავი და ქრისტიანებისა და წარმართების ურთიერთდამოკიდებულება. თხზულების სხვა რედაქცია არ არსებობს. იგი მოღწეულია ერთადერთი ხელნაწერით (Ath.—8, იხ. აღწერ. 6).

გამოცემები: 1. ი. ლ. ა ბ უ ლ ა ძ ე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX—X სს. 1944 წ., გვ. 178—184.

2. ძველი ქართული აგოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 518—519.

ლიტერატურა: 1. Н. Марр, Из поездки на Афон, ЖМНП, 1889, Март, с. 21-22.

2. ი. ჯავახიშვილი, ძველი სომხური საისტორიო მწერლობა, I, გვ. 37.
3. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1980, 516—517.
4. ილ. აბულაძე, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX—X სს., 1944, გვ. 063—067.

ცხრობაჲა წმიდისა მამისა ჩუინისა იოვანე ზედაძნელისაჲ.

თხზულება აგვიწერს VI ს-ში სირიიდან საქართველოში ჩამოსული თორმეტი მონაზვნისა და მათი წინამძღვრის იოვანე ზედაძნელის ცხოვრებასა და მათ მიერ აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში სამონასტრო ცხოვრების დაწყებას.

„ძეგლებში“ შეტანილია დასახელებული სახელწოდების სამი თხზულება: ორი მათგანი — ვრცელი (X ს.) და მოკლე (X ს.) წარმოდგენილია I წიგნში ერთმანეთის პარალელურად, ხოლო მესამე — მეტაფრასული რედაქცია (XII ს.) III წიგნში. სამივე თხზულება სათაურში ავტორად არსენ ქართლის კათალიკოსს ასახელებს.

ხელნაწერები: ვრცელი რედაქციისა — Q-795 (ერთადერთი, ბოლონაკლული ნუსხა იხ. აღწერ. 53); მოკლე რედაქციისა A: A — 199 (11); B: ler—36 (67); C: H—1336 (26); მეტაფრასულისა: B: A—170 (9); C: A—160 (7); D: A—130 (6); E: S—449 (41); F: H—2121 (35); I: H—1672 (30); K: A—176 (10); L: ლენინგ. H—22 (64); M: ლენინგ. M—21 (63).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, 193—208 (მეტაფრასული). 2. ს. კაკაბაძე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქტიპები, საისტორიო კრებულის წ. I-ის დამატება, 1928, გვ. 19—26. (მოკლე რედაქცია).

3. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 157—159. (მოკლე რედაქცია. ტექსტი შემოკლებულია).

4. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტები გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, თბილისი, 1955, გვ. 2-68 (სამივე რედაქცია).

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 191—217 (ვრცელი და მოკლე რედაქციები).

6. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, 83—107 (მეტაფრასული რედაქცია).

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, 1928, გვ. 324—347.

2. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 157—163; 534—536.

3. კ. კეკელიძე, საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში მოსვლის შესახებ, ეტიუდები, I, 1956, გვ. 19—50.

4. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტები გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, თბ., 1959, გვ. IX—XVIII.

5. ს. კაკაბაძე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, საისტორიო კრებულის წ. I-ის დამატება, 1928, გვ. 1—18.

6. ე. გაბიძაშვილი, ასურელ მოღვაწეების „ცხოვრებათა“ არქეტიპების ურთიერთმიმართებისათვის, მაცნე, № 4, 1982, 62—67.

7. Peradze G, Die Anfänge des Mönchtums in Georgien, Cotha, 1927, 1—14.

8. G. Pötsch, Arsens Brief und Vita Iohanes von Zedazeni, Bedi Kartlisa, XXXIX, 1921.

9. B. Martin-Hisard, Les Treïso sis Péres. Formation et évolution d'une tradition hagiographique géorgienne (VI—XII s). I, p. Reveu des études géorgiennes et caucasiennes, n. I, 1985, p. 141—168.

იოვანე ზედაზნელის სვინაქსარული ცხოვრება ერთადერთი გვიანდელი ხელნაწერითაა ცნობილი. ხელნაწერი A—220 (1726 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 387—392, 209—214.

ცხორება და მოკალაპოება შიონის და ევაგრისი

თხზულება მოგვითხრობს სირიიდან აღმოსავლეთ საქართველოში ჩამოსული მონაზვნის შიო მღვიმელისა და მისი მოწაფის ევაგრეს ცხოვრებასა და შიომღვიმის მონასტრის დაარსების ისტორიას. თხზულების კიმენური რედაქცია დაწერილი არის X ს. II ნახევარში ქართლის კათალიკოსის არსენის მიერ. როგორც იოვანე ზედაზნელის მოკლე ცხოვრების გაგრძელება და მისი შემადგენელი ნაწილი. თხზულების უძველესი რედაქცია დაბეჭდილია „ძეგლების“ I წიგნში.

შიოს „ცხოვრების ძველი რედაქცია საფუძვლად დაედო XIII

ს. I ნახევარში, შედგენილ მეტაფრასულ ცხოვრებას, რომელიც წარმოდგენილია „ძეგლების“ III წიგნში.

ხელნაწერები: კ ი მ ე ნ უ რ ი ს ა: **A:** A—199 (იხ. აღწერ. 11); **B:** Ier—36 (67); **C:** H—1336 (26). მ ე ტ ა ფ რ ა ს უ ლ ი ს ა: **B:** A—170 (იხ. აღწერ. 9); **C:** A—160 (7); **D:** A—130 (6); **E:** S—449 (41); **F:** H—2121 (35); **G:** H—1371 (28); **H:** S—4621 (46); **K:**—176 (10); **M:** ლენინგრ. M—21 (63); **N:** S—1133 (42); **O:** A—928 (17); **P:** A—515 (11a); **Q:** H—286 (20); **R:** A—643 (15).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 219—264 (მეტაფრასული).

2. ს. კ ა კ ა ბ ა ძ ე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, საისტორიო კრებულის წ. I-ის დამატება, 1929, გვ. 26—36 (კიმენური).

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 159—163. (კიმენური, ტექსტი შემოკლებულია).

3. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტები გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. ა ბ უ ლ ა ძ ე მ, 1955, გვ. 69—143 (ორივე).

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 217—229 (კიმენური).

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, 107—170 (მეტაფრასული).

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართველი ერის ისტორია, ტ. I, 1928, გვ. 324—347.

2. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში: მოსვლის შესახებ, ეტიუდები, I, 1956, გვ. 19—50.

3. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 122—124; 158—162; 534—536.

4. ს. კ ა კ ა ბ ა ძ ე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, საისტორიო კრებულის წ. I-ის დამატება, 1928, გვ. 1—18.

5. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები: ტექსტები გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. ა ბ უ ლ ა ძ ე მ, თბ., 1955, XXI—XXV.

6. ე. გ ა ბ ი ძ ა შ ვ ი ლ ი, ასურელ მოღვაწეების „ცხოვრებათა“ ე წ. არქეტიპების ურთიერთმიმართებისათვის, მაცნე, № 4, 1982, 62—67.

7. Peradze G., Die Anfänge des Mönchtums in Georgien, Gotha, 1927, 1—41.

8. G. Pötsch, Die Viten Shios und Davids, Bedi Kartlisa, XI, 1982, p. 290—315.

9. B. Martin-Hisard, დასახ. ნაშრომი.

შიო მღვიმელის მეტაფრასული „ცხოვრების“ გავლენით უცნობ ავტორს XVII—XXVIII სს. შეუდგენია შიოს მეტაფრასული ცხოვრების ახალი რედაქცია, რომელიც ერთადერთი ხელნაწერით არის ცნობილი.

ხელნაწერი: ლენინგრ. აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის H—22 (იხ. აღწერ. 64).

გამოცემა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, 267—291 (დანართში).

შიოს ორი სვინაქსარული რედაქცია არის ცნობილი: ერთი ძველი, XIII ს. ხელნაწერით მოღწეული, ხოლო მეორე გვიანდელი, 1726 წ., ხელნაწერში დადასტურებული.

ხელნაწერები: I რედაქციისა H—1349 (XIII ს.); II რედაქციისა A—220 (1726 წ.).

გამოცემები: 1. თ. უო რ დ ა ნ ი ა, ისტორიული საბუთები შიო მღვიმის მონასტრისა, თბილისი, 1896, გვ. 70—71 (ძველი რედაქცია).

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 366—376 (ორივე რედაქცია).

ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 160—178.

ცხორება და მოკალაქობაა წმიდისა მამისა ჩუენისა დავით
გარიჯელისაა

თხზულებაში მოთხრობილია ერთ-ერთი ასურელი მამის დავით გარეჯელის ცხოვრება და მის მიერ დავით გარეჯის მონასტრის დაარსების ისტორია.

„ცხოვრების“ რედაქცია (რომელიც შეიძლება არსენ ქართლის კათალიკოსის მიერ იყოს დაწერილი) X ს. უნდა იყოს შექმნილი. დასახელებული ძველი „ცხოვრების“ საფუძველზე XII ს. უცნობ ავტორს შეუდგენია დავით გარეჯელის „ცხოვრების“ მეტაფრასული რედაქცია.

ხელნაწერები: კ ი მ ე ნ უ რ ი ს ა: A: A—833 (იხ. აღწ. 72); B: H—1336 (26);

მეტაფრასულია: **B:** A—170 (იხ. აღწერ. 9); **C:** A—160 (7); **D:** A—130 (6); **E:** S—449 (41); **F:** H—2121 (35); **I:** H—1672 (30); **K:**—176 (10); **L:** ლენინგრ. H—22 (64); **M:** ლენინგრ. M—21 (63); **N:** A—126 (5); **O:** H—161 (8).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, 265—286 (მეტაფრასული).

2. ს. კაკაბაძე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, საისტორიო კრებულის წ. I-ის დამატება, 1928, გვ. 36—42. (კიმენური).

3. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 163—167. (კიმენური, ტექსტი შემოკლებულია).

4. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტები გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, 1955, გვ. 144—187 (ორივე).

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, გვ. 229—240 (კიმენური).

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, 170—207 (მეტაფრასული).

ლიტერატურა: 1. ი. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, 1928, გვ. 324—347.

2. კ. კეკელიძე, საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში მოსვლის შესახებ, ეტიუდები, I, 1956, გვ. 82—107.

3. მისივე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 158—162.

4. ს. კაკაბაძე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, საისტორიო კრებულის წ. I-ის დამატება, 1928, გვ. 1—18.

5. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტები გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, თბ., 1955, გვ. XXV—XXVI.

6. ე. გაბიძაშვილი, ასურელ მოღვაწეების „ცხოვრებათა“ ე. წ. არქეტიპების ურთიერთმიმართებისათვის, მაცნე, 4, 1982, 62—67.

7. Peradze G. Die Anfänge des Mönchtums in Georgien, Gotha, 1927, 1—41.

დავით გარეჯელის ცხოვრების მეტაფრასული რედაქციის საფუძველზე 1737—1740 წწ-ში რომანოზ მიტროპოლიტს დაუწერია მეტაფრასული ცხოვრების ახალი ვარიანტი.

ხელნაწერი: ცენტრ. არქ. 252 (იხ. აღწ. 56).

გამოცემა: ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, 291—311 (დანართში).

ლიტერატურა: ე. ვ ა ბ ი ძ ა შ ვ ი ლ ი, რომანოზ ერისთავი და მისი უცნობი თხზულება, მრავალთავი II, თბილისი, 1973, გვ. 75—93.

დავით გარეჯელის ცხოვრების სეინაქსარული რედაქცია ერთი გვიანდელი ხელნაწერით არის ცნობილი.

ხელნაწერი: A—220 (1726 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 407—415. 242—245.

წმიდისა მღვდელმთვარისა აბიბოს ნიკრესელ მაისკოკოსისა, რომელი იწავა ცეცხლის მსახურთა მიერ კართლს

თხზულება მოგვითხრობს ერთერთი ასურელი მამის, ნეკრესის ეპისკოპოს აბიბოსის წამების ისტორიას ქართლში გაბატონებულ სპარსელ მავრებთან მიერ. აბიბოს ნეკრესელის „წამება“ ორი რედაქციით არსებობს: მოკლე და ვრცელი რედაქციები, რომელთა ურთიერთმიმართებაზე სამეცნიერო ლიტერატურაში განსხვავებული აზრი არსებობს. მოკლე წამება IX ს. ძველი უნდა იყოს. ის მოღწეულია ერთი XIII ს. ნაკლები ხელნაწერით, ხოლო ვრცელი, რომელიც სათაურში ავტორად არსენ დიდს ასახელებს, X ს-ისაა და რამდენიმე გვიანდელ XVII—XVIII სს. ხელნაწერშია დაცული.

ხელნაწერები: ვრცელი რედაქციისა B: A—130 (იხ. აღწ. 6); C: A—170 (იხ. აღწ. 9); D: A—176 (10); E: H—2077 (33); F: H—1672 (30); H: H—2121 (35); L: ლენინგრ. M—21 (63); მოკლე რედაქცია: A—199 (იხ. აღწ. 11).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 213—216 (ვრცელი რედაქცია).

2. М. Джанашивили. Описание рукописей Церковного музея, кн. III, 1902, გვ. 25—28 (მოკლე რედაქცია).

3. ს. კ ა კ ა ბ ა ძ ე, ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, საისტ. კრ. წ. V, 1924 წ., გვ. 239—46 (მოკლე).

4. ასურელ მოღვწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტები გამოკვლევათა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბუ-ლაძემ, 1955, გვ. 188—196 (ორივე რედაქცია).

5. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 167—169 (მოკლე).

ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, გვ. 240—248. (ორივე).

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, 1928, 324—347.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 141—142; 537—538.

3. მისივე, საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში მოსვლის შესახებ, ეტიუდები, I, 1956, გვ. 19—50.

4. ს. კაკაბაძე, ასურელ მამათა ცხოვრების არქეტიპები, საისტორიო კრებული, I, 1929, გვ. 49—55.

5. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტი გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, 1955 წ. გვ. XXVI—XXXI.

6. ე. გაბიძაშვილი, ასურელ მოღვაწეების „ცხოვრებათა“ ე. წ. არქეტიპების ურთიერთმიმართებისათვის, მაცნე, 4, 1982, 62—67.

7. B. Martin-Hisard, დასახ. ნაშრომი.

აბიბოს ნეკრესელის „წამების“ მეტაფრასული თხზულება 1768—69 წლებში დაწერა ანტონ I კათალიკოსმა აბიბოსის „წამების“ ვრცელი რედაქციის საფუძველზე და სხვა წყაროების გამოყენებით და შეიტანა თავის „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 105—119; 490—492.

აბიბოს ნეკრესელის „წამების“ სვინაქსარული რედაქცია გვიანდელია და ორი XVIII ს. ხელნაწერით არის ცნობილი.

ხელნაწერები: A: A—425 (1718); B: A—220 (1726).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 392—393; 214—218.

შრომა და მოღვაწეობა გრიგოლისი არქიმანდრიტისა,
ხანძთისა და შაბშირისა აღმავინებლისა

თხზულება, რომელიც 951 წ. დაუწერია გიორგი მერჩულეს, მოგვითხრობს გრიგოლ ხანძთელის ღვაწლს ტაო-კლარჯეთის სამონასტრო მშენებლობის საქმეში და აგვიწერს ამ მხარის პოლიტი-

კურ და სოციალურ-ეკონომიურ ცხოვრებას. თხზულება შემოგვიწვინა ერთადერთმა XI ს. ხელნაწერმა, რომელიც აღმოჩნდა იერუსალიმში მხოლოდ 1848 წელს.

ხელნაწერი: Ier—2 (იხ. აღწ. 66).

გამოცემები: 1. Н. Марр, Георгий Мерчул, Жизнь св. Григория Хандзтийского, грузинский текст, введение, перевод Н. Марра с дневником поездки в Шавшию и Кларджию, Петербург, 1911. Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии, кн. VII, с. 1-82.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 99—156.

3. გიორგი მერჩულე, ცხოვრება გრიგოლ ხანძთელისა... დედანი აღადგინა და გამოკვლევა დაურთო პ. ინგოროყვაძემ, თბილისი, 1949 წ.

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, 1963, გვ. 248—319.

თარგმანები: 1. М. Марр, Георгий Мерчул, жизнь св. Григория Хандзтийского... с. 83-151.

P. Peeters. Histoires monastiques géorgiennes. Labor ac certamen probatae vitae Sancti beatique patris nostri Gregorii archimandritae Khandzthae atque Satberdi conditoris, et plurimorum qui cum eo erant beatorum patrum, Analecta Bollandiana, t. XXXVI—XXXVII, 1917—1919, p. 216—309.

ლიტერატურა: 1. Н. Марр, დასახლებული ნაშრომი, გვ. I—XX.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, I, 1980, გვ. 152—157.

3. პ. ინგოროყვაძე, გიორგი მერჩულე, თბილისი, 1954.

4. P. Peeters. Histoires monastiques géorgiennes. IV. Vie de S. Gregore de Khandztha, Analecta Bollandiana, t. XXXVI—XXXVII, 1917—1919, p. 207—216.

გრიგოლ ხანძთელის სვინაქსარული ცხოვრება XVIII ს. II ნახევარში შეუდგენია ანტონ I და შეუტანია „სადღესასწაულოში“ (გამოცემული არ არის).

ხელნაწერი — S—1464 (1760 წ.).

ცხოვრება და მოქალაქეობა ლეონტი მელიქიძის ნაშრომების
შედეგად ჩუენის სერაპიონის

ნაწარმოებში ასახულია სერაპიონ ზარზმელის ღვაწლი IX—X საუკ. სამხრეთ საქართველოში; კერძოდ, სამცხეში სამონასტრო ცხოვრების გაჩაღებისა და მონასტრების, ძირითადად ზარზმის მონასტრის მშენებლობის საქმეში. თხზულება დაწერილია X საუკუნეში სერაპიონის ძმისწულის ბასილის მიერ. ჩვენამდე მოღწეულ ტექსტს, რომელიც ერთადერთი XVI ს. ხელნაწერით არის შემონახული, ატყვია გვიანდელი რესტავრაციის კვალი.

ხელნაწერი: A—69 (იხ. აღწ. 2).

გამოცემები: 1. მ. ჯ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი, ქართული მწერლობა, II, 1909, გვ. 1—49.

2. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, 1935, გვ. 147—148.

3. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 96—98 (ტექსტი შემოკლებულია).

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, 1963, გვ. 319—347.

5. ნ. ვ ა ჩ ნ ა ძ ე, სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება როგორც საისტორიო წყარო, თბილისი, 1975, გვ. 150—186.

თარგმანები: 1. К. С. Кекелидзе, Жизнь и деяния... Серапиона. Памятники древнегрузинской агиографической литературы, Тбилиси, 1956, с. 76-100.

იგივე: ეტიუდები... XII, გვ. 139—163.

P. Peeters, Histoires monastiques géorgiennes. Octobris (die) XXIX .Vita et mures (viri) theophori beati partis nostri Serapionis, Analecta Bollandiana, t, XXXVI—XXXVII, 1917—1919, p. 168—207.

ლიტერატურა: 1. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, ადრინდელი ფეოდალური ქართული ლიტერატურა, 1935, გვ. 99—143.

2. მისივე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, 146—152; 539.

3. მისივე, ეტიუდები, XII, გვ. 129—139.

4. ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართული საისტორიო მწერლობა, 1977, გვ. 124—134.

5. ნ. ვ ა ჩ ნ ა ძ ე, სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება როგორც საისტორიო წყარო, თბ., 1975.

6. P. Peeters, *Histoires monastiques géorgiennes*. III. Vie de S. Serapion de Zarzma, *Analecta Bollandiana*, t. XXXVI—XXXVIII, 1917—1919, p. 159—167.

ცხრიტბა და მოქალაქობაა წმინდა და ნიბარისა მამისა
 ჩუინისა ილარიონ ტართველისა

თხულება მოგვითხრობს IX ს. გამოჩენილი მოღვაწის ილარიონის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ეპიზოდებს აღმოსავლეთ საქართველოში და საზღვარგარეთის სამონასტრო კერებში (იორდანეს უდაბნოში, საბას ლავრაში, ულუმბოს (ოლიმპის) მთაზე, კონსტანტინოპოლში, თესალონიკესა და რომში). მიჩნეულია, რომ თხულება 991 წ. დაწერა ექვთიმე მთაწმიდელმა. ძველი ერთადერთი 1074 წ. ხელნაწერით არის მოღწეული.

ხელნაწერი: A—558 (იხ. აღწ. 13).

ილარიონის ვრცელი ცხოვრების შემოკლების საფუძველზე შეუდგენიათ ილარიონის „ცხოვრების“ მოკლე რედაქცია, რომელიც XII ს. ხელნაწერით არის შემონახული. თხულება არ არის შეტანილი „ძეგლებში“. გამოცემულია ძველი ქართ. ლიტ. ქრესტომათიის I ტომში, 170—177, Q—762 (XIII ს.), ხელნაწერის მიხედვით.

ასევე ილარიონის ვრცელი „ცხოვრება“ გამხდარა საფუძველი მეტაფრასული თხულებისა, რომელიც თეოფილე ხუცესმონაზონს შეუქმნია X ს. II ნახევარში.

ხელნაწერები: A: A—130 (იხ. აღწ. 6); B: A—170 (9); C: A—716 (10); D: H—2077 (33); E: H—1672 (30); F: Q—300 (5); G: ლენინგ. M—21 (63); H: ცენტ. არქ. — 402 (57); I: ლენინგ. H—22 (64).

გამოცემები: 1. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი აღაეპბით, მ. ჭანაშვილის გამოცემა, ტფილისი, 1901, გვ. 69—108. (ვრცელი).

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, თბილისი, 1967, გვ. 9—37 (ვრცელი).

3. საქართველოს სამფთხე, გვ. 371—392 (მეტაფრასული).

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, 208—248 (მეტაფრასული).

თარგმანები: 1. М. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, с. 105-125 (მეტაფრასული).

2. А. Муравьев, Житие святых российской церкви, также иверских... 1860, с. 159-186 (მეტაფრასული).

3. P. Peeters, Vita et mores sancti beatique patris nostri Hilarionis Hiberi, Analecta Bollandiana, t. XXXII, Bruxelles 1913, p. 243—269 (ვრცელი).

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ნაწყვეტი ქართული აგიოგრაფიის ისტორიიდან, თბილ. უნივერსიტეტის მოამბე, № 1, 1919—1920, გვ. 39—67.

იგივე: ეტიუდები ძველი ქართული ლტერატურის ისტორიიდან, ტ. IV, 1957, გვ. 134—158.

2. ბ. კილანავა, ქართული აგიოგრაფიის კიმენური რედაქციათა ატრიბუციისათვის (სადისერტაციო ნაშრომი), თბილისი, 1973, გვ. 143—184.

3. ივ. ლოლაშვილი, ილარიონ ქართველის ცხოვრების ვრცელი და მოკლე რედაქციათა ურთიერთობისათვის, ძველი ქართული მწერლობისა და რუსთველოლოგიის საკითხები, ტ. VII—VIII. თბილისი, 1976, გვ. 24—38.

4. მ. დოლაქიძე, ილარიონ ქართველის ცხოვრების ძველი რედაქციები, თბილისი, 1974, გვ. 37—57, 68—77.

5. X. Лопарев, Греческие жития VIII и IX веков, Византийский Временник, XVII, Петроград, 1914, с. 56-63.

6. P. Peeters, S. Hilarion d'Iberie, Analecta Bollandiana, t. XXXVII, p. 236—243.

7. Bernadette Martin-Hisard, La pérégrination du mone Géorgien Hilarion au IX siècle, Bedi Kartlisa, XXXIX, Paris, 1981, 101—138.

ილარიონის ცხოვრების მოკლე რედაქციისა და მეტაფრასული ცხოვრების ზოგიერთი მონაცემის საფუძველზე XI ს. მიწურულს ან XII ს. დასაწყისში შეუდგენიათ ილარიონის სვინაქსარული ცხოვრების უძველესი, პირველი რედაქცია, რომელიც XII ს. და რამდენიმე უფრო მოგვიანო დროის ხელნაწერებშია შეტანილი, ხოლო მეორე სვინაქსარული ცხოვრება XVII—XVIII სს. ხელნაწერებს შემოუნახავს.

ხელნაწერები I რედაქციისა: A: A—626 (XII ს.); B: A—222 (XII ს.) C: A—839 (XII—XIII სს.); D: A—126 (XVI ს.) და

სნვ. (სულ 8). II რედაქციისა: A: A—III (1703—1775 წწ.); B: ქუთ.—105 (XVII—XVIII სს.); C: A—220 (1726 წ.) და სხვ.

გამოცემები: 1. კ. კეკელიძე, ნაწყვეტი ქართული აგიოგრაფიის ისტორიიდან, ეტიუდები, IV, გვ. 150—151 (ძველი რედ.).

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 356—358; (ორივე რედ.).

ლიტერატურა კ. კეკელიძე, ნაწყვეტი ქართული აგიოგრაფიის ისტორიიდან, ეტიუდები, IV, 150—152.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 134—154; 261—262.

ცხორება ნობარისა მამისა ჩვენისა იოვანისი და თჳთჳმისი

თხზულება მოგვითხრობს საზღვარგარეთის უმნიშვნელოვანესი ქართული კულტურის კერის — ათონის მთაზე ივერთა მონასტრის დაარსების ისტორიას 980—983 წწ., რომელიც დაკავშირებულია მამა-შვილის იოვანე და ექვთიმე მთაწმიდელის მოღვაწეობასთან. თხზულება 1042—1044 წწ. დაწერა გიორგი მთაწმიდელმა.

ხელნაწერები: A: A—558 (იხ. აღწ. 13); B: A—130 (6); C: A—170 (9); D: A—176 (10); E: H—1672 (30); F: H—2076 (33); G: S—3637 (45); H: H—1413 (32); L: ლენინგ. M—21 (63).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე გვ. 401—432.

2. მ. ჯანაშვილი, ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი ალაპებით, ტფილისი, 1901.

გიორგი მთაწმინდელი, ცხორება იოვანესი და ეფთჳმისი, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა. თბილისი, 1964.

4. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 178—189 (შემოკლებული ტექსტი).

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, თბილისი, 1967, გვ. 38—100.

თარგმანები: 1. М. Сабинин, Жизнь славных преподобных отцев наших Иоанна и Евфимия, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, 1872, с. 127-160.

2. P. Peeters, Histoires monastiques. géorgiennes. Vita beati patris nostri Iohannis atque Euthummii... conscripta a pauperculo Georgio prestbytera et monacho, Anal, Bolladt, t. XXXVI—XXVII, 1917—1919, 13—6s.

ლიტერატურა: 1. ი. ჯავახიშვილი, ძველი მსაინტოროქსი
მწერლობა, 1945, გვ. 237—268.

2. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია I, 1980, გვ. 184—187; 231—232.

3. მისივე, ათონის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან, ეტიუდები II, 1945, გვ. 218—236.

4. ნ. ბერძენიშვილი, „ათონის კრებულის“ რედაქცია, საქ. სახ. მუზეუმის მოამბე, XI—B, 1941, 25—40.

5. ა. შანიძე, გიორგი მთაწმიდლის ენა იოვანესა და ექვთიმეს ცხოვრების მიხედვით, წიგნში: გ. მთაწმიდელი, ცხოვრება იოვანესა და ეფთუმესი, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა. თბ., 1946.

6. ლ. შენაბდე, ძველი ქართული მწერლობის კერები, II, 1980.

7. გეორგიკა, VIII, გამოსცა ს. ყაუჩხიშვილმა. თბ., 1970.

8. მ. მაჩხანელი, იოანე, ეფთვიმე და გიორგი ათონელების ბერძნული „ცხოვრება“, თბ., 1982.

9. ივირონი — 1000, თბ., 1983.

10. ელ. შეტრეველი, ნარკვევები ათონის ქართ. კულტურის კერის ისტორიისათვის (იბეჭდება).

11. П. Успенский, История Афона, III, Киев, 1877.

12. А. Патроев, Иверский монастырь на Афоне.

13. მისივე, Краткая история Афоно-Иверского монастыря по грузинским источникам, 1884.

14. P. Peeters, Histoires monastiques géorgiennes, I, Vie des ss. Iean et Euthume, Anall. Bolandiana, t. XXXVI—XXXVII, 1917—1919, p. 8—12.

ექვთიმეს ცხოვრების სვინაქსარული რედაქცია უძველესია ამ უანრის ქართულ თხზულებათა შორის. ის შესაძლებელია დაეწეროს ბაგრატ ბასილის ძეს 1028—1029 წწ. ე. ი. ექვთიმეს ვრცელი ცხოვრების შექმნამდე (1042—1044 წწ.) გაცილებით ადრე და თვითონ გამხდარა ამ უკანასკნელის ერთ-ერთი მთავარი წყარო. თხზულება რამდენიმე ათეულ ხელნაწერშია დადასტურებული. ექვთიმე მთაწმიდლის სვინაქსარული ცხოვრების მეორე რედაქცია გვიანდელია და ერთადერთი 1726 წ. ხელნაწერის არის ცნობილი.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: A: A—193 (XI ს.); B: H—2211 (XI ს.); C: A—97 (XI ს.); D: Ier.—24 (XI ს.); E: Sin.—4 (XI ს.) და სხვ. (სულ 16) II რედაქციისა: A—220 (1726 წ.).

გამოცემები: 1. გიორგი მთაწმიდელის „ცხოვრება“ იოვანესი და ეფთემესი, თბილისი 1946 წ. გვ. 56—61, სვინაქსარული ცხოვრების ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა მ. კახაძემ.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 331—345.

ლიტერატურა: 1. ე. ვ ა ბ ი ძ ა შ ვ ი ლ ი, ექვთიმე მთაწმიდლის ცხოვრების სვინაქსარული რედაქცია, ძველი ქართული მწერლობის ოთხი ძეგლი, თბილისი, 1965, 7—68.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 46—96; 264—267.

ცხოვრება და მოქალაქეობა წმიდისა და ნათარისა მამისა
ჩუენისა გიორგი მთაწმიდელისა

თხზულებაში მოთხრობილია გიორგი მთაწმიდლის მრავალმხრივი ლიტერატურული, სამონასტრო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის შესახებ, რომელიც მან გასწია შავ მთაზე, ათონის ივერთა მონასტერში და საქართველოში თავისი მოგზაურობის დროს. თხზულება აღწერა მისმა განუყრელმა მოწაფემ გიორგი ხუცესმონაზონმა (მცირემ) დაახ. 1066—1068 წლებში, გიორგი მთაწმიდლის სულიერი მოძღვრის გიორგი შავმთელის (შეყენებულის) დავლებით.

ხელნაწერები: A: S—353 (იხ. აღწ. 39); B: A—130 (6); C: A—170 (9); D: H—611 (24); E: H—1672 (30); F: H—2077 (33); G: S—3637 (45); H: H—1777 ა (31); I: Q—49 (49); K: Q—48 (48); L: ლეინგ. M—21 (63).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 437—488.

2. მ. ჯ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი, ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი აღაბებით გვ. 279—351.

3. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 180—214. (შემოკლებული ტექსტი).

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, გვ. 106—207.

თარგმანები: 1. М. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, 1872, с. 161-212.

2. P. Peeters. Histoires monastiques géorgiennes. Mensis iunii die XX testum sancti pastris aotra Georgi hagioritae. Analecta Bollandianna, t. XXXVI—XXXVII, 1917—1919, p. 74—159.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, 1945, გვ. 145—151.

2. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, 242—250.

3. ჯ. აფიციანური, გიორგი მცირის გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრება, თბ., 1980.

4. P. Peeters. Histoires monastiques géorgiennes. II. Vie de S. Georges L'hagiorite, Anal Boll. XXVI—XXXVII, 1917—1919, p. 69—74. იხ. აგრეთვე ლიტერატურა „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებასთან“.

გიორგი მთაწმიდლის სვინაქსარული ცხოვრება გვიანდელია და ერთადერთი 1726 წ. ხელნაწერით არის ცნობილი.

ხელნაწერი A—220 (1726 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 420—425, 267—271.

წამება წმიდისა და ღირსიანისა მოწამისა არჩილისი,
რომელი-მსა იყო მღვმე კართლს

თხზულება, რომელიც XI ს. II ნახევრის ცნობილმა ისტორიკოსმა, რუსის ეპისკოპოსმა ლეონტი მროველმა აღწერა, მოგვითხრობს არაბების მიერ VIII ს. ბოლოს ქართლის მეფის არჩილ I-ის წამებას. „წამება“ ავტორს ჩაუერთავს თავისივე „მატიანე ქართლისაჲ“-ში, რომელიც შეტანილია „ქართლის ცხოვრების“ ნუსხებში.

ხელნაწერები: A: Q—795 (იხ. აღწ. 53); B: S—25 (37); C: Q—207 (50); D: S—4730 (47); E: A—131 (72); F: A—130 (6); G: A—170 (9); H: H—2077 (33); I: H—1672 (30); K: ქუთ. 441 (60); M: S—30 (38); N: A—176 (10); P: H—988 (25); R: H—2080 (34); S: Q—1219 (54); T: ლენინგ. M—13 (62); d: S—354 (40); m: H—2135 (36); s: სხეიტორული (61).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, 331—332.

2. ე. თაყაიშვილი, „ქართლის ცხოვრება“ მარიამ დედოფლის ნუსხა, 1906, გვ. 211—215.

3. ს. ყაუხჩიშვილი, „ქართლის ცხოვრება“ ანა დედოფლისეული ნუსხა, 1942, გვ. 157—159.

4. ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილია ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, I, 1955, გვ. 245—248.

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, გვ. 208—212.

თარგმანები: М. Сабинин, Полное жизнеописание святых грузинской церкви, III, 1873, с. 71-84.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 241—243.

2. დ. ჯანაშვილი, მეფე მირი და მისი ძმა მეფე არჩილ II მოწამე, ნობათი, 1884, № 10—12, გვ. 472—477.

3. ი. ფერაძე, წმ. მოწამე არჩილი, საქართველოს მეფე. გაზ. ცნობის ფურცელი, 1899, № 735, გვ. 3; № 736, გვ. 3; № 737, გვ. 3.

არჩილის „წამების“ ლეონტიეული თხზულების საფუძველზე ბესარიონ ორბელიშვილმა (კათალიკოსმა) XVIII ს. I ნახევარში დაწერა არჩილის „წამების“ მეტაფრასული რედაქცია, რომელიც შეტანილია „ძეგლების“ V წიგნში.

ხელნაწერები: A: S—3269 (იხ. აღწ. 44); B: A—170 (9).

გამოცემები: 1. მ. ჯანაშვილი, ქართული მწერლობა, I, 1900 წ., გვ. 253—292.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, 247—252 (შემოკლებით).

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, 1988, გვ. 95—108.

ლიტერატურა: 1. მ. ჯანაშვილი, ქართული მწერლობა, 1900.

2. მ. ქავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა, ხელნაწ. ინსტ. მოამბე, I, 1959, 28—29; იხ. აგრეთვე ლიტერატურა აქვე, არჩილის ლეონტიეულ წამებასთან.

არჩილ მეფის „წამებასთან“ დაკავშირებული თითქმის ყველა წყაროს გათვალისწინებით ანტონ I კათალიკოსმა 1768—1769 წწ. შექმნა არჩილის „წამების“ მეორე მეტაფრასული რედაქცია და შეიტანა „მარტიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 67—84; 485—489.

ცხორება და მოკალაქობა წმიდისა და ნიბარისა მამისა ჩუენისა პეტრე ქართველისა, რომელი იყო ამ ქართველთა მღვდისა

თხზულებაში აღწერილია V ს. მოღვაწის, იბერიის მეფე ბაკურის ძის პეტრე იბერიელის ცხოვრება, რომელიც მოღვაწეობდა სირია-პალესტინაში. პეტრეს ცხოვრება V საუკუნის გასულს ასურულ ენაზე დაუწერია პეტრეს მოწაფეს, ზაქარია ქართველს. XIII—XIV სს. „ცხოვრება“ ქართულ ენაზე უთარგმნია მაკარი მესხს. მაკარისეულ თარგმანს რედაქცია განუცდია პავლე დეკანოზის მიერ. ჩვენამდე მოღწეული ერთადერთი ხელნაწერი მხოლოდ ამ უკანასკნელს შეიცავს. ვრცელი ცხოვრების ტექსტი მოგვიანებით ადგილ-ადგილ შეუმოკლებიათ და ასე წარმოიქმნა ცხოვრების მოკლე რედაქცია, რომელიც რამდენიმე ხელნაწერით არის ცნობილი.

ხელნაწერები: ვრცელი (A) რედაქციისა H—1760 (იხ. აღწ. 29).

მოკლე (B) რედაქციისა: A: A—130 (6); B: A—170 (9); C: A—176 (10); D: H—1672 (30); E: H—2077 (33).

გამოცემები: 1. Н. Я. Марр, Жизнь Петра Ивера, царевича-подвижника и епископа Маюмского, Палестинский сборник, т. XVII, вып. II, 1896. с. 1-5; 59-78. (გამოცემულია „ცხოვრების“ ორივე რედაქციის ტექსტი).

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 256—272. (გამოცემულია ვრცელი თხზულება).

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, გვ. 213—263 (ორივე რედაქცია).

4. არეოპაგიტული კრებული: გამოსაცემად მოამზადა ივ. ლოლაშვილმა, თბილისი. 1983, გვ. 117—158, (ორივე).

თარგმანები: 1. Н. Я. Марр, Жизнь Петра Ивера..., Палестинский сборник, т. XVII, вып. II, 1896, с. 81-115.

2. R. Raabe, Petrus der Iberer. Ein Charakterbild zur Kirchen und Sittengeschichte des fünften Jahrhunderts, Leipzig, 1895.

ლიტერატურა: 1. ი. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, I, 1928, გვ. 198.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 334.

3. ლ. მელიქსეთ-ბეგი, სომხური ეპისტოლეთა წიგნის

ახალი ვარიანტი და პეტრე იბერიელის მოწაფე იოანე მაიუმელი, მუზ. მოამბე, XI—B, 1941, გვ. 41.

4. ს. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი, ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, I, თბილისი, 1973, გვ. 99—116.

5. აკ. გ ა წ ე რ ე ლ ი ა, პეტრე იბერიელის ბიოგრაფიის საკითხები, მნათობი № 3, 1970, 134—169.

6. მისივე, ისევ პეტრე იბერიელის ქართული „ცხოვრების“ გამო, მნათობი № 8, 1971, 141—167.

7. ივ. ლ ო ლ ა შ ვ ი ლ ი, არეოპაგეტიკის პრობლემები, თბილისი, 1972.

8. მისივე, ფსევდო-დიონისესა და პეტრე იბერიელის იდენტურობის პრობლემა ქართულ და ევროპულ მეცნიერებაში, თბილისი, 1973.

9. Н. Я. Марр, Жизнь Петра Ивера..., Православный Палестинский сборник, т. XVII, вып. II, 1896, I-XXXIX.

10. Ш. И. Нудубидзе, Тайна Псевдо-Дионисия Ареопажита, ენიმიკის მოამბე, ტ. XIV, 1942, გვ. 1-55.

11. მისივე. Петр Ивер и античное философское наследие, Тбилиси, 1963

12. E. Honingmann, Pierre l'Iberien et les écrits du Pseudo-Denys d'Aréopagite, Bruxelles, 1952 (რუსული თარგმანი იხ. თ. ს. უ. შრომები, ტ. 59, თბილისი, 1955, გვ. 1—78).

13. პეტრე იბერიელი, შრომები, გამოსცა ზ. ენუქაშვილმი, თბ., 1961.

პეტრე ქართველის (იბერის) ცხოვრების სვინაქსარული რედაქციის ორი ტექსტი გვიანდელია. I რედაქციის ტექსტი პირველად გვხვდება 1793 წ. ხელნაწერში, ხოლო II რედაქციისა კი 1718 წ. ხელნაწერებში. ორივე თხზულება პეტრე ქართველის ცხოვრების მოკლე რედაქციის საფუძველზეა შედგენილი.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: **A:** A—III (1703—1715 წწ.); **B:** ცენტრ. არქ.—459(1739 წ.). II რედაქციისა: **A:** A—425 (1718 წ.); **B:** A—220 (1726 წ.).

გამოცემები და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები IV, გვ. 378—385; 184—196.

წამება და ღვაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამითა
დავით და კოსტანტინისი

თხზულება აღწერს არაბთა შემოსევას საქართველოზე 737—141 წწ., მათ წინააღმდეგ არგვეთის მთავართა, ძმების დავითისა და

კოსტანტინეს გმირულ ბრძოლებს, მათ დაცევევებას და სიკვდილით დასჯას არაბთა სარდლის მურვან ყრუს მიერ.

ჩვენამდე მოღწეული ძეგლი XIII ს. I ნახევარში შექმნილი მეტაფრასულ თხზულებად არის აღიარებული, ხოლო მისი წყარო — კიმენური თხზულება დაკარგულადაა მიჩნეული.

ხელნაწერები: A: Q—762 (იხ. აღწ. 52); B: A—170 (9); C: A—518 (12); D: A—130 (6); E: H—2077 (33); F: H—2121 (35); G: A—1136 (19); H: ქუთ.—34 (59); I: H—1672 (30); K: A—176 (10); L: ლენინგ. H—22 (64); Q: ქუთ. 4 (58).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 323—330.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 233—240.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, გვ. 248—264.

თარგმანები: M. Сабинин, Полное Жизнеописание святых грузинской церкви, I, 154-165.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 538—539.

2. გ. წერეთელი, წმიდა მოწამენი დავით და კოსტანტინე. ჟურნ. „კვალი“, 1893, № 45, 10—13, № 46, 6—7.

დავით და კოსტანტინეს „წამების“ საფუძველზე ანტონ I კათალიკოსმა 1768—1769 წწ.-ში შექმნა „წამების“ ახალი მეტაფრასული რედაქცია და შეიტანა თავის „მარტივიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 154—169; 492—493.

დავით და კოსტანტინეს „წამების“ 5 განსხვავებული სვინაქსარული რედაქცია არსებობს, რომელთაგან უძველესი XIII—XIV ს. ხელნაწერით არის ცნობილი, მეორე — XVI ს. ხელნაწერით, დანარჩენი კი — XVIII ს. ხელნაწერებშია დადასტურებული.

ხელნაწერები: I რედაქციისა: A: პარიზის ნაციონ. ბიბლიოთ. № 4 (XIII—XIV სს.); B: ქუთ. 161 (XVI—XVII სს.); C: Q—105 (XVIII ს.); II რედაქციისა: A—508 (XVI ს.); III რედ. ცენტრ. არქ.—302 (1705—1706 წწ.); IV რედ. A: A—III (1703—15); B: ცენტ. არქ. — 448 (XVII ს.); C: ქუთ. III (XVIII ს.); V რედ. A: A—425 (1718 წ.); B A—220 (1726).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 359—366; 154—160; 249—255.

მიცვალება ნათარსა მამისა ჩუძინისა კოხორცისი

თხულება, რომელიც მხოლოდ სვინაქსარული რედაქციით არის ჩვენთვის ცნობილი, აღწერს იერუსალიმში ჯვრის ქართველთა მონასტრის დაარსების ისტორიას, მისი დამაარსებლის პროხორის ცხოვრებასა და ღვაწლს. თხულება დაწერილია 1066—1070 წწ. და შეტანილი გიორგი მთაწმიდლის მიერ ბერძნულიდან თარგმნილ „დიდი სვინაქსარის“ რამდენიმე ნუსხაში 12 თებერვლის დღეზე.

ხელნაწერები A: Ier—24 (XI ს.); B: H—166 (1156 წ.); C: H—886 (XII ს.) და სხვ.

გამოცემები: 1. თ. ჟორდანია, ქრონიკები, II, გვ. 523—524.

2. Д. Книшидзе, Жизнь Прохора..., Известия Кавказского Историко-Археологического Института, II, 1917-1925, с. 58—68.

3. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია I, 215.

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 345—346.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 532.

2. Д. Книшидзе, დასახ. ნაშრომი, გვ. 36—37.

3. ტიმოთე გაბაშვილი, მიმოსვლა, გამოსცა ელ. მეტრეველმა, თბილისი, 1957, გვ. 0214.

4. ელ. მეტრეველი, მასალები პალესტინის ქართული კოლონიის ისტორიისათვის, თბილისი, 1962, გვ. 30—36.

5. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 96—111.

[წამება] წმიდისა მამისა ჩუძინისა ლუკასი

თხულება, რომელიც მხოლოდ XIV ს. სვინაქსარული რედაქციით არის ცნობილი, აღწერს 1273 წ. ქართველებისათვის არაბთაგან ჯვრის მონასტრის წართმევასა და მისი წინამძღვრის ლუკა იერუსალიმელის თავისკვეთით სიკვდილით დასჯის ფაქტს. XIV ს. ხელით ნაწერი თხულების ერთადერთი ნუსხა ჩართულია XI ს. „დიდი სვინაქსარის“ ხელნაწერში.

ხელნაწერი: Ier.—24 (XI ს. თხზულების შემცველი ფურცლები XIV ს).

გამოცემები: 1. **Д. Кипшидзе**, დასახ. ნაშრომი, გვ. 60—62.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, 253—254.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 346—348.

ლიტერატურა: 1. **კ. კეკელიძე**, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, 540—541.

2. **Д. Кипшидзе**, დასახ. ნაშრომი, გვ. 43—46.

3. **ელ. მეტრეველი**, მასალები... გვ. 32—33.

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 112—119.

წმიდისა ახლისა მიწაჲსა ნიკოლოზ დვალისაჲ

თხზულება, რომელიც მხოლოდ XIV ს. სვინაქსარული რედაქციით არის ცნობილი, მოგვითხრობს იერუსალიმელი ქართველი მონაზვნის ნიკოლოზ დვალის მოწამებრივ აღსასრულს, რომელსაც არაბი ამირას ბრძანებით თავი მოჰკვეთეს მაჰმადიანური სიწმიდეთა ხელყოფისათვის. თხზულების შემცველი ფურცლები (XIV ს. ხელით დაწერილი) ჩაქინძულია XI ს., „დიდი სვინაქსრის“ ნუსხაში.

ხელნაწერი: Ier—24 (XI ს.).

გამოცემები: 1. **Д. Кипшидзе**, დასახ. ნაშრომი, გვ. 63—65.

2. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, 254—255.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 348—351.

ლიტერატურა: 1. **კ. კეკელიძე**, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 541—542.

2. **Д. Кипшидзе**, დასახ. ნაშრომი, 46—45.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 119—125.

4. **ელ. მეტრეველი**, მასალები... გვ. 32—33.

წმიდისა მამისა ანტონი მარტოგოვოფიისა

თხზულება, რომელიც მხოლოდ XVIII ს. I ნახევრის ორი სვინაქსარული რედაქციით არის ცნობილი მოკლედ მოგვითხრობს

იოვანე ზედაზნელის ერთერთი მოწაფის ანტონის სირიიდან ქართლში ჩამოსვლას VI ს-ში, ხელთუქმნელი ხატის ხელთუქმნელი ასლის ჩამოტანას ედესიიდან და მარტყოფის მონასტრის დაარსებას. თხზულების წყაროა არსენ ბულმაისიმისძის (XIII ს.) საგალობელი მარტყოფის ხატის შესახებ.

ხელნაწერები: I რედაქციისა **A:** A—425 (1718 წ.); **B:** A—220 (1726); **C:** A—1582 (XVII—XVIII სს.); **D:** S—3269 (იხ. აღწ. 44) და სხვ. (სულ 6 ხელნაწერი). II რედაქციისა H—1672 (1740 წ.).

გამოცემა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 393—399.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, გვ. 207.

2. მისივე, საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში მოსვლის შესახებ, ეტიუდები, I, 38—40.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 218—225.

წმიდისა და ნატარისა მამისა ჩუენისა იოსებ აბგა ალავერდელისა

თხზულება, რომელიც მხოლოდ სვინაქსარული რედაქციით არის ცნობილი (XVIII ს. I ნახევარი) და მაკრინა მონაზონს მიეკუთვნება, მოგვითხრობს ერთერთი სირიელი მოღვაწის ოსებ ალავერდელის ცხოვრებას, რომელიც იოვანე ზედაზნელთან ერთად მოსულა სირიიდან საქართველოში VI ს. და დაუარსებია ალავერდის მონასტერი. თხზულების წყაროა „ასურელ მამათა“ ცხოვრების ძველ რედაქციებში იოსების შესახებ არსებული ცნობები.

ხელნაწერები: **A:** S—3269 (იხ. აღწ. 44); **B:** ლენინგ.—222 (XVIII ს.); **G:** H—2077 (იხ. აღწ. 33) და სხვ. (სულ 7 ხელნაწერი).

გამოცემა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 403—406.

ლიტერატურა 1. კ. კეკელიძე, მეფრამეტე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ეტიუდები, IV, გვ. 249—251.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 233—238.

3. მ. ქავთარია, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, გვ. 209—212.

ლირისისა მამისა ჩუინისა დოდო გარესჯელისა, ეროვნული
ბიბლიოთეკა

თხზულება, რომელიც მხოლოდ სვინაქსარული რედაქციით არსებობს, მოგვითხრობს დავით გარეჯელის მოწაფის, დოდორქის მონასტრის დამაარსებლის დოდო გარესჯელის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას (VI ს.). თხზულება დავით გარესჯელისა და შიო მღვიმელის მეტაფრასულ „ცხოვრებათა“ საფუძველზე დაუწერია რომანოზ მიტროპოლიტს 1710—1726 წლებში.

ხელნაწერი A—220 (1726 წ.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 415—418; 245—249.

ჯანება კითილსაჯარისა დავით მისაზისა... ზეწოდებულისა
აღმაწინებლისა

დავით აღმაშენებლის შესახებ შექმნილი გვიანდელი (XVIII ს.) სვინაქსარული ცხოვრება მხოლოდ ერთი ხელნაწერით არის ცნობილი.

ხელნაწერი: H—274 (XVIII ს. ბოლო).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 426—429; 271—284.

წმიდისა მღვდელთ-მოწაფისა შიოსი და მოწაფათა მისთა

თხზულება, რომელიც მხოლოდ სვინაქსარული რედაქციითაა ცნობილი, მოგვითხრობს ლეკების მიერ დავითგარეჯის მონასტრის დარბევას 1697—1700 წწ., შიო გარეჯელისა და მასთან ერთად კიდევ 5 მონაზვნის დახოცვის ამბებს. თხზულება აღუწერია ამ ამბების თვითმხილველს ნიკოლოზ მაღალაშვილს.

ხელნაწერი: A — 1367 (1700 წ.).

გამოცემა: 1. საქართველოს სამოთხე, 611—615.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 440—442.

ლიტერატურა: 1. მ. ქავთარია, დავით გარეჯის ლიტერატურული სკოლა, თბილისი, 1965, გვ. 136—138.

2. ივ. ლოლაშვილი. სულხან-საბას ლიტერატურულ მოღვაწეობიდან. გვ. 33.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 317—320.

„წამებაჲ ყოვლად დიდებულისა მოწამისა დედოფლისა კეთილმანის“

თხზულება მოგვიტობს კახეთის დედოფლის, კახეთის მეფის თეიმურაზ I დედის ქეთევანის წამებას სპარსების შაჰის აბაზ I-ის მიერ 1624 წ. თხზულება XVII ს. ბოლოს დაუწერია გრიგოლ დოდორქელს (ვახვახიშვილს).

ხელნაწერები: A: A—130 (იხ. აღწერა 6); B: S—3269 (44); C: A—170 (9).

გამოცემები: 1. ტ. რ. უ. ხ. ა. ძე, ახლად აღმოჩენილი „ცხოვრება და წამება ქეთევან დედოფლისა“, ლიტერატურული ძიებანი, V, 1949, გვ. 248—267.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 5—32.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 342—343.

2. ტ. რ. უ. ხ. ა. ძე, ზემოდასახელებული ნაშრომი, გვ. 230—248.

3. რ. გულბენკიანი, ნამდვილი ცნობები საქართველოს დედოფლის ქეთევანის მოწამებრივი სიკვდილის შესახებ, თბილისი, 1987, (თარგმნილია ფრანგულიდან).

ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 136—165.

გრიგოლის თხზულებისა და სხვა წყაროების საფუძველზე ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წ. შექმნა ქეთევანის „წამების“ მეტაფრასული რედაქცია და შეიტანა „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემები: 1. დ. ჩუბინაშვილი, კრესტომათია, 1846 წ., გვ. 301—320.

2. საქართველოს სამოთხე, გვ. 584—598.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 12—35.

ლიტერატურა: 1. არაქელ დავრიყეცის ცნობები საქართველოს შესახებ, თარგმანი, შესავალი და კომენტარები კ. კუციასი, თბილისი, 1974.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 445—457.

ქეთევანის „წამების“ სვინაქსარული რედაქცია რამდენიმე ვარიანტით არის ცნობილი: პირველი მათგანი XVIII ს. პირველსავე წლებში უნდა შეედგინათ და რამდენიმე ხელნაწერით არის ცნობი-

ლი. ერთ XVIII ს. I ნახ. ხელნაწერში (ქუთ. 105) სვინაქსარული „წამების“ ეს რედაქცია წარმოდგენილია ქეთევანის წამების დეტალური აღწერის დართვით, რაც არ არის დანარჩენ ხელნაწერებში. სვინაქსარული წამების მეორე რედაქცია პირველად დომენტი კათალიკოსის მიერ შედგენილ სადღესასწაულოში (A—425) გვხვდება. მესამე რედაქცია შეუდგენია ანტონ I-ს (ძეგლებს IV წიგნში არ არის შეტანილი) ჭერ კიდევ ქეთევანის მეტაფრასული „წამების“ დაწერამდე და შეუტანია თავის „სადღესასწაულოში“.

ხელნაწერები: I რედაქცია: **A:** A—130 (იხ. აღწ. 6); **B:** A—111 (1703—13 წ.); **C:** A—366 (1714 წ.) და ა. შ. (სულ 15 ხელნაწერი). II რედაქციისა **A:** A—425 (1718 წ.); **B:** A—220 (1726); **C:** A—515 (იხ. აღწ. 11); **D:** H—970 (1742 წ.); III რედაქციისა: S—1464 (1760 წ.).

გამოცემები და ლიტერატურა: 1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 423-433; 284-360 (გამოც. I და II რედაქ. ტექსტები).

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 448—450 (გამოც. III რედაქცია).

ლუაწლი წმიდისა და სანატრლისა მოწამისა და მფხისა ლუარსაბისი

თხზულება მოგვითხრობს 1614 წ. სპარსელების მიერ ქართლ-კახეთის აოხრებისა და შაჰ-აბას I-ის მიერ ქართლის მეფის ლუარსაბის დატყვევებისა და 1622 წ. მისი სიკვდილით დასჯის ამბებს. თხზულება დაწერა ბესარიონ ორბელიშვილმა XVIII ს. I ნახევარში.

ხელნაწერები: **A:** S—3269 (იხ. აღწ. 44); **B:** A 170 (9).

გამოცემები: 1. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, I, გვ. 407—416.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 33—49.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 353.

2. მ. ქავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა, ხელნ. ინსტ. მოამბე, I, 1959, 86—93.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 165—198.

ბესარიონის დასახელებული თხზულებისა და სხვა წყაროების საფუძველზე ანტონ I კათალიკოსმა 1768—1769 წწ. შექმნა ლუარ-

საბის წამების მეტაფრასული რედაქცია და შეიტანა „მარტირება“ ში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემები: 1. დ. ჩუბინაშვილი, ქრესტომათია, გვ. 321—344.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 35—66.

ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 457—485.

ლუარსაბ მეფის „წამების“ სვინაქსარული თხზულება ბევრი ხელნაწერთაა ცნობილი, რომელთაგან უძველესია, ალბათ, 1713 წ. ხელნაწერი. საფიქრებელია, რომ სვინაქსარული „წამება“ ბესარიონ ორბელიშვილის ვრცელ ცხოვრებაზე ადრინდელი უნდა იყოს.

ხელნაწერები: A: A—130 (იხ. აღწ. 9); B: A—683 (XVIII ს.); C: A—379 (1714—1716 წ.) და ა. შ. (სულ 15 ხელნაწერი).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 580—582.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 933—437.

ლიტერატურა: 1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, გვ. 300—307.

2. რ. ფირცხალაიშვილი, იოსებ თბილელი და მისი „დიდმოურავიანი“, 1978.

შისხმაა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისბარისი და უწყებაა წამებისა მათისა

თხზულება მოგვითხრობს სპარს დამპყრობელთა წინააღმდეგ კახეთის 1659 წლის აჯანყებისა და აჯანყების შეთაურთა ბიძინა ჩოლოყაშვილის, შალვა და ელისბარ ერისთავების შეპყრობასა და სპარსეთის შაჰის ბრძანებით მათი წამებით დახოცვის ეპიზოდებს. თხზულება ეკუთვნის ბესარიონ ორბელიშვილის (კათალიკოსის) კალამს და XVIII ს. I ნახევარში უნდა იყოს დაწერილი.

ხელნაწერები: A: S—3269 (იხ. აღწერ. 44); B: A—170 (9).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 599—609.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 49—63.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 352—354.

2. მ. ქავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა, ხელნაწ. ინსტ. მოამბე, I, 1959, 86—93.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 165—198.

ბესარიონის თხზულების საფუძველზე ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წწ. დაწერა ბიძინა, შალვა და ელისაბარის „წამების“ მეტაფრასული რედაქცია და შეიტანა „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, გვ. 169—189; 479—482.

კახეთის აჯანყების მეთაურთა „წამების“ ორი სვინაქსარული რედაქცია არსებობს: შედარებით ვრცელი და მისი შემოკლებული ვარიანტი, ვრცელი სვინაქსარული „წამება“, შესაძლებელია, ბესარიონის ვრცელ თხზულებაზე ადრე შექმნილიყო.

ხელნაწერები: ვრცელისა A: S—3269 (იხ. აღწ. 44); B: H—2077 (იხ. აღწ. 33); C: ლენინგ. — 222 XVIII ს.) და ა. შ. (სულ 8 ხელნაწერი). მოკლესი A: ცენ. არქ. 459 (1739), B: ცენ. არქ.—448 (XVIII ს.); C: ქუთ. 111 (XVIII ს.).

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 437—440, 307—317.

წამება და ლუაწლი წმიდისა დიდისა მოწამისა რაჟღენისი

თხზულება მოგვითხრობს ვახტანგ გორგასალის სპარსეთიდან მოყვანილი მეუღლის გამზრდელის, რაჟდენის, ჩამოსვლას, გაქრისტიანებას და ცეცხლთაყვანისმცემლობის დალატისათვის სპარსელების მიერ მისი სიკვდილით დასჯის ამბებს. რაჟდენის „წამება“ პირველად აღუწერია ბესარიონ ორბელიშვილს XVIII ს. I ნახევარში ჭუნაშერის ვახტანგ გორგასალის ისტორიაში შემონახულ ცნობებზე დაყრდნობით.

ხელნაწერები: A: S—3269 (იხ. აღწ. 44); B: A—170 (9).

თარგმანი: P. P e e t e r s. Mensis augusti die III. Passio et certamen sancti megalomartyris Razden qui tempoe magni regis Vaxhtang a Persis passus est in Hiberiae pago Dsromi, Analecta Bollandiana, t. 33 1914, 305—317 (ლათინური).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 169—179.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 64—79.

ლიტერატურა: 1. ქართლის ცხოვრება, I, 199—201.

2. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 351.

3. მ. ქავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა, ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, 1959, გვ. 90—93.

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 165—198.

5. P. Peeters, S. Razden le Persan, *Analecta Ballandiana*, t. 33, 1914, 294—305.

ბესარიონის თხზულების მიხედვით ანტონ I კათალიკოსმა 1768—69 წწ. დაწერა და თავის „მარტირიკაში“ შეიტანა რაუდენის „წამების“ მეტაფრასული თხზულება.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 136—153; 482—485.

დაინახაა წმიდათაგანისა მამისა ჩუენისა ისა წილანელი
ვაისკოპოსისა საკრველთმოცამდისა

თხზულებაში აღწერილია VI ს. სირიიდან ქართლში მოსულ ცამეტ ასურელ მამათაგან ერთის — ისეს ცხოვრება და მოღვაწეობა, რომელიც წილკანის ეპისკოპოსი გახდა. თხზულების ავტორია XVIII ს. I ნახევრის ცნობილი საეკლესიო მწერალი ბესარიონ ორბელიშვილი, რომელსაც ეს თხზულება დაუწერია ასურელ მამათა ძველ „ცხოვრებებში“ ისეს შესახებ არსებული ცნობების საფუძველზე.

ხელნაწერები: A: S—3269 (იხ. აღწერ. 44); B: A—170 (9).

გამოცემა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 79—95.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ძველი ქართ. ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 352—353.

2. მ. ქავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა, ხელნაწ. ინსტ. მოამბე I, 1959, 89—91.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 165—198.

ისე წილკნელის სვინაქსარული ცხოვრება პირველად 1736 წ. ხელნაწერში გვხვდება.

ქართული
ლიბრარი

ხელნაწერები: A: ლენინგ. — 222 (XVIII ს.); B: H—20771 (იხ. ქ. აღწ. 33); C: ლენინგ. M—49 (1840).

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 209—211.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 400—403.

ლიტერატურა: 1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV, 225—233.

2. მ. ქავთარია, ძველი ქართული პოეზიის ისტორიიდან, გვ. 173—180.

ცხოვრება და მოქალაქეობა ღირსისა და ნებაჲსა მამისა ჩუენისა
სამოსან ონისიფორესი

თხულება მოგვეთხრობს დავით გარეჯის მონასტრის XVIII ს. ბოლო მეოთხედის მონაზვნის ონოფრე-ონისიფორე გარეჯელის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას. თხულება 1786—87 წწ. დაუწერია ცნობილ საეკლესიო მწერალს გაბრიელ მცირეს. თხულება დაბეჭდილია „ძეგლების“ V წიგნის დანართში.

ხელნაწერები A: ბოდლეს 8 (XVIII ს.).

გამოცემები: 1. მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის, გამოსცა ივ. ლოლაშვილმა, 1983, გვ. 142—150.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 109.

ლიტერატურა: 1. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 371—376.

2. მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის, გამოსცა ივ. ლოლაშვილმა, გვ. 55—57.

3. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 198—200.

მოკლე მოთხრობა თქმ აორფირისათჳს

გაბრიელ მცირეს XVIII ს. ბოლოს დაუწერია მოკლე ჰაგიოგრაფიული თხულება თავისი საყვარელი მოწაფის, მონაზონი პორფირის უღროოდ გარდაცვალებასთან დაკავშირებით. თხულება დაბეჭდილია „ძეგლების“ V წიგნის დანართში.

ხელნაწერი: ბოდლეს 8 (XVIII ს.).

გამოცემები: 1. მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის, გამოსცა ივ. ლოლაშვილმა, გვ. 150—151.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V; ლიტერატურა: 1. მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის, გვ. 55—57.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 198—200.

ცხროვა და მოღვაწეობა სანატრელისა მამისა ჰრისტოსისა მონაზონისა, რომელი შემდგომად წოდებულ იქმნა ჰრისტოზოროდ

თხზულება მოგვითხრობს გარეჯის უდაბნოს ნათლისმცემლის ეკლესიის ბერის ქრისტეფორეს ცხოვრებასა და ღვაწლს. თხზულება 1880 წელს დაუწერია ქრისტეფორეს თანამედროვეს სპირიდონ გძელიევს, ქრისტეფორეს გარდაცვალებიდან 9 წლის შემდეგ. თხზულება პირველად იბეჭდება „ძეგლების“ V წიგნის დანართში.

ხელნაწერი: H—40 (1892 წ.), გვ. 214—225.

გამოცემა და ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, V, გვ. 200—210.

შისხმა და მოთხრობა ლუაფლთა და ვნებათა წმიდისა მღვდელმთავრისა ნეოფიტე ურბნისის ეპისკოპოსისთა

თხზულება მოგვითხრობს არაბი უმარის გაქრისტიანების, მის შიომღვიმის მონასტერში მოღვაწეობისა და შემდეგში მის ურბნისის ეპისკოპოსად ხელდასმის ეპიზოდებს. თხზულება მთავრდება არაბთა მიერ მისი წამების ეპიზოდით. პირველი ჰაგიოგრაფიული თხზულება ნეოფიტეს შესახებ, რომელიც ეხება IX ს. II ნახევრის ამბებს, აღწერა 1768—69 წწ. ანტონ I კათალიკოსმა „შიომღვიმელის სასწაულებში“ დაცული მოკლე ცნობების საფუძველზე, მათი ლიტერატურული ხერხებით გავრცობის გზით და შეიტანა „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 303—312.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 119—135.

ლიტერატურა: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 500—502.

შისხმა და მოთხრობა ლუაფლთა და ვნებათა წმიდათა ღირსთა
მოწამითა ბარისჯალთა

თხზულება მოგვიტხოვს გარეჯის მონასტერთა ბერ-მონაზვნების ამოყლეტას სპარსელების მიერ XVI—XVII ს. მიჯნაზე, რაც ანტონ I-ის მიერ 1768—1769 წწ. დაწერილი ჰაგიოგრაფიული თხზულების თემა გამხდარა. თხზულება, რომელიც ზეპირ გადმოცემებსა და მწირ ისტორიულ ცნობებს ეყრდნობა, შეტანილია „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, გვ. 568—579.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 189—208.

ლიტერატურა: 1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 502—504.

2. მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის, გამოსცა ივ. ლოლაშვილმა, 1982, გვ. 122—125.

შისხმა და მოთხრობა ლუაფლთა და ვნებათა წმიდათა ათთა გვგვთა
მოწამითა ტფილისს ვნებულთა

თხზულებაში მოთხრობილია 1225 წელს ჯალალედინის მიერ თბილისის მოსახლეობის დიდი ნაწილის შეპყრობისა და ამოყლეტის ამბავი. ანტონ I-ის ჰაგიოგრაფიული თხზულება, რომელიც 1768—1769 წლებშია დაწერილი და „მარტირიკაში“ შეტანილი, ეყრდნობა „ქართლის ცხოვრებაში“ დადასტურებულ ეპითაჲლმწერლის მათიანის ცნობებს.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემა: საქართველოს სამოთხე, გვ. 542—553.

ლიტერატურა: 1. ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 178—199.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 504—506.

შისხმა და მოთხრობა ლუაფლთა და ვნებათა წმიდისა ღირსისა
მოწამისა შალვა მთავრისა ახალციხის, მანდატურთუხუცესისა

თხზულება აგვიწერს ქართველების ბრძოლას ჯალალედინის ურდოს წინააღმდეგ 1223 წ. გარნისთან, მეწინავე რაზმის მეთაურის შალვა ახალციხელის დატყვევებისა და ერთი წლის შემდეგ ხვა-

რაზმელების მიერ მისი სიკვდილით დასჯის ამბებს. შალვა ახალციხის ხელის შესახებ ჰაგიოგრაფიული თხზულება პირველად ანტონ I-მა დაწერა 1768—69 წწ. და შეიტანა „მარტირიკაში“. ანტონის თხზულების ძირითადი წყაროა უამთაღმწერლის მატეანე.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, 531—541.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 302—318.

ლიტერატურა: 1. ქართლის ცხოვრება, II, 74—96; 136—171.

2. თ. ნ ა ტ რ ო შ ვ ი ლ ი, მეტამორფოზა რაინდისა, ლიტერატურული საქართველო, № 37; 1983, 9/IX.

შისხმა და მოთხრობა ღუაფლთა და ვნებათა წმიდათა დიდთა მოწამეთა, რომელნიცა ბრძანებითა უღმერთოესა დეჟურლანგისათა ლაშქართა მისთაგან დაიწუნეს ძალესიასა შინა მონასტირსა დიდისა ღმრთისასა ქუახთაჲვს

თხზულებაში აღწერილია მონღოლთა მიერ ქვათახევის მონასტრის ბერთა ეკლესიაში ჩაკეტვისა და დაწვის ამბავი საქართველოში მათი 1393 წ. ლაშქრობის დროს, თხზულება 1768—69 წწ. დაწერა ანტონ I-მა „ქართლის ცხოვრებაში“ დაცული ცნობების საფუძველზე და შეიტანა „მარტირიკაში“.

ხელნაწერები: A: Q—78; B: S—1272.

გამოცემები: 1. საქართველოს სამოთხე, 554—567.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 319—340.

ლიტერატურა: 1. ქართლის ცხოვრება, II, 328; IV, 264—267.

2. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, VI, 508—510.

„ძვალეზის“ I—III წიგნებში გამოყენებული ხელნაწერები

ხელნაწერთა ინსტიტუტისა (1—54)

(1)

A—19

„სვანური მრავალთავი; 242 ფ.; ეტრატე; მთავრული (ნუსხურით 95—106 ფ.); IX ს.; ხელნაწერის მომგებელი; მტბევარი იოანე და მამა თევდორე. მრავალთავი უმთავრესად შეიცავს ცნობილ

საეკლესიო მამების (იოანე ოქროპირის, ბასილი კესარიელის, პროკლე დიადოხოსისა და სხვ.) ჰომილეტიკურ თხზულებებს და წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს (74 თხზ.).

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა, ტ. I, ნაკვეთი I, შეადგინეს თ. ბრეგაძემ, მ. ქავთარიაძემ და ლ. ქუთათელაძემ, თბ., 1973 წ. გვ. 58—71*.

ლიტერატურა: სერგი გორგაძე სვანური მრავალთავი, საქართველოს არქივი, წიგნი III, ტფ., 1927, გვ. 1—40.

„წამებაჲ ჰაბოჲსი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისა“, ფ. 202—203. ძეგლები, I, გვ. 46—81; B ლიტ).

(2)

A—69

კრებული; 273 ფ.; ქაღალდი, ნუსხური, XVII ს. გადამწერები: ბაღდათი შიქარია და მისი ძმა ზაზუნა. შედგება ორი ნაწარმოებისაგან: პროკლე დიადოხოსის „კავშირნი ღმრთისმეტყულებითნი“ და „ცხოვრება და მოქალაქობა სერაპიონისი“.

აღწ. A, I, გვ. 241—243.

ლიტერატურა: მ. ჯანაშვილი, ქართული მწერლობა, წიგნი II, თბ., 1909, გვ. I—II; კ. კეკელიძე, ადრინდელი ფეოდალური ხანის ქართული ლიტერატურა, 1935, გვ. 99; იოანე პეტრიწის შრომები, ტ. I, გვ. XVIII.

„ცხოვრება და მოქალაქობა სერაპიონისი“, გვ. 238—272 (ძეგლები, I, გვ. 319—347).

(3)

A—70

კრებული; 534 ფ.; ქაღალდი, ნუსხური; XIII ს. გადამწერი: მახარებელი. შედგება წმინდანთა წამება-ცხოვრებებისა და ცნობილი საეკლესიო მამების (კლემენტოს პრომთა პაპი, იოანე ოქროპირი, ეფრემ ასური და სხვ.) ჰომილეტიკური თხზულებებისაგან (35 თხზ.). ამ ხელნაწერს დაუცავს აგრეთვე ცნობილი ძეგლი ანტიოქე სტრატეგის „წარტყუნება იერუსალემისაჲ“.

აღწ. A, 1, გვ. 243—251.

„წამებაჲ ჰაბოჲსი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფი-

* ქვემოთ მივუთითებთ: A, I.

ლისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“, ფ. 41—526 (ძეგლები, I, გვ. 46—81, X ლიტერით).

(4)

A—95

პარხლის მრავალთავი; 655 ფ.; ეტრატი; ნუსხური; X ს. გადაწერილია პარხალში, გადამწერი გაბრიელ პატარაი. შეიცავს უმთავრესად ცნობილი საეკლესიო მამების (იოვანე ოქროპირი, ეპიფანე კვიპრელი, ათანასი აღექსანდრიელი, გრიგოლ ღმრთისმეტყველი და სხვ.) პომილექტიკურ თხზულებებს, აგრეთვე წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს (149 თხზ.).

აღწ. A, 1, გვ. 361—393.

„წამებად შუშანიკისი დედოფლისაჲ“, ფ. 353—359; „შუშანიკის წამების“ ტექსტი ნაკლულია, ხელნაწერის ფურცლების დაკარგვის გამო ამ ტექსტს ბოლოს ერთ მესამედამდე ნაწილი აკლია (ძეგლები, I, გვ. 11—29, ლიტერი A).

„წამებად ჰაბომისი“, ფ. 145—159 (ძეგლები, I, გვ. 46—81 ლიტერი D).

(5)

A—126

კრებული; 315 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; 1—71 და 233—315 დაწერილია XVIII ს. ხელით, ხოლო ფ. ფ. 75—232—1586 წ. შედგება ძირითადად ცნობილი საეკლესიო მამების (იოანე ოქროპირი, იოანე სინელი, ბასილი კესარიელი, ეფრემ ასური და სხვ.) თხზულებებისაგან (32 თხზ.);

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A კოლექციისა, ტ. I, ნაკ. 2, შეადგინეს: თ. ბრეგაძემ, ც. კახაბრიშვილმა, თ. მგალობლიშვილმა, მ. ქავთარიამ, ლ. ქუთათელაძემ, ც. ჭლამაიამ, თბილისი. 1976, 117—122.

„ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისაჲ“, ფ. 30—71. (ძეგლები, III, გვ. 170—207, N ლიტ.).

(6)

A—130

კრებული; 339 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; 1713 წ.; გადამწერი გაბრიელ საგინაშვილი; დამკვეთი დომენტი კათალიკოსი; გადაწერილია დავით გარეჯის იოანე ნათლისმცემლის მონასტერში, შეიცავს ქართველ წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს (20 თხზ.).

აღწ., A, 1, გვ. 137-145.

1. „ცხოვრებად წმიდისა მამისა ჩუენისა იოვანე ზედაძნელისაჲ,

ქართული
ბიბლიოთეკა

- ფ. 7—16 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, D).
2. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისა“, ფ. 31—45 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, D).
3. „ცხოვრება და საკვრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიომხსნი“, ფ. 53—77 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, D).
4. „მოქალაქობა და წამება აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისა“, ფ. 78—81 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, C რედაქცია, ლიტ. B).
5. „ცხოვრება და წამება კოსტანტის ქართველისა“, ფ. 81—85 (ძეგლები, I, გვ. 164—172, A).
6. „წამება გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით“, ფ. 85—91 (ძეგლები, I, გვ. 172—183, A).
7. „მარტილობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისა“, ფ. 91—99 (ძეგლები, I, გვ. 30—45, B).
8. „წამება შუშანიკისი დედოფლისა“, ფ. 99—107 (ძეგლები, I, გვ. 11—29, B).
9. „წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი“, ფ. 127—133 (ძეგლები, III, გვ. 248—263, D); გამოცემაში შეცდომით მიითითებულია A—136, A—130-ის ნაცვლად.
10. „წამება არჩილ მეფისა“, ფ. 138—139 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, F).
11. „ცხოვრება იოვანესი და ეფთუმესი, ფ. 143—168 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, B).
12. „ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისა“, ფ. 171—215 (ძეგლები, II, გვ. 101—207, B).
13. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა ჩუენისა ილარიონ ახლისა“, ფ. 219—237 (ძეგლები, III, გვ. 208—248, A).
14. „ცხოვრება და მოქალაქობა პეტრე ქართველისა“, ფ. 237—254 (ძეგლები, II, გვ. 213—262, B რედ., ლიტ. A).
15. „წამება პაპოისი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“, ფ. 245—259 (ძეგლები, I, გვ. 46—81, F).
16. წამება ყოვლად დიდებულისა მოწამისა დედოფლისა ქეთევანისა“ ფ. 114—127 (ძეგლები, V, გვ. 5—32, ლიტ. A).

ქართლის ცხოვრება, XVIII ს. 02 + 590 გვ.; ქალაღი; მხედ-
რული; თავ-ბოლო ნაკლული, აკლია შუაშიც, დაუწერელია 01v—
02v, გვ. 459—460; „წამებად წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა
არჩილისი“, გვ. 173—176 (ძეგლები, II, 208—212, E).

აღწ. A, I₂, გვ. 145—148.

(7)

A—160

კრებული; 370 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; 1699 წ.; დამკვეთი
ონოფრე მაკუტაძე; გადაწერი შიო მღვდელ-მონაზონი; შეიცავს
ქართველ წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს (7 თხზ.).

აღწ. A, I₂, გვ. 27—229.

„ცხოვრებად წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე ზედაძნელისაღ“,
ფ. 190—213 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, C).

„ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა და ღმერთშემოსილისა
მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისაღ“, ფ. 260—293 (ძეგლები,
III, გვ. 170—207, C).

„ცხოვრებად და საკურველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიოძ-
ნი“, ფ. 309—366 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, C).

(8)

A—161

კრებული, 206 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; 1788 წ.; გადაწერი-
ლია მოსკოვში. გადაწერი მთავარეპისკოპოსი რომანოზ ერის-
თავი; შეიცავს წმინდანთა ცხოვრება-წამებებს (12 თხზ.). 98 ფ.
მოთავსებულია ფანქრით შესრულებული დავით გარეჯელის გამო-
სახლება გარეჯის მონასტრის ფონზე.

აღწ.: A, I₂, გვ. 229—232.

„ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა და ღმერთშემოსილისა
მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისაღ“, ფ. 65—97, (ძეგლები, III,
გვ. 160—207, O, ლიტ.).

(9)

A—170

ქართველ წმიდანთა ცხოვრება, 251 ფ.; ქალაღი; ნუსხური;
1733 წ., გადაწერილია თბილისში, გადაწერი მთავარდიაკონი
იოანე; შეიცავს ქართველ წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს, სვეტი-
ცხოვლის საკითხავსა და სვინაქსარულ ცხოვრებებს (25 თხზ.).

აღწ.; A, I₂, გვ. 258—266.

1. „ცხოვრებად წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე ზედაძნელისაჲ“, ფ. 6—12 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, B).
2. „ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა და ღმერთმემოსილისა მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისაჲ“, ფ. 18—26 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, B).
3. „ცხოვრებად და საკვრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიომხსნი“, ფ. 31—46 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, B).
4. „მოქალაქობად და წამებად აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისაჲ“, ფ. 47—49 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, C რედ. ლიტ. C).
5. „ცხოვრებად და წამებად კოსტანტისი ქართველისაჲ“, ფ. 49—51 (ძეგლები, I, გვ. 164—172, B).
6. „წამებად გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით“, ფ. 52—55 (ძეგლები, I, გვ. 172—183, B).
7. „მარტვლობად და მოთმინებად ევსტათი მცხეთელისაჲ“, ფ. 55—60 (ძეგლები, I, გვ. 30—45, C).
8. „წამებად შუშანიკისი დედოფლისაჲ“, ფ. 60—65 (ძეგლები, I, გვ. 11—29, C).
9. წამებად ყოვლად დიდებულისა მოწამისა დედოფლისა ქეთევანისი, ფ. 69—77, V, გვ., C).
10. „წამებად და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი“, ფ. 78—80 (ძეგლები, III, გვ. 248—263, B).
11. „წამებად... მეფისა ჩუენისა ლუარსაბისი“, ფ. 82—83 (ძეგლები, IV, 433—437, C.)
12. წამებად არჩილ მეფისაჲ“, ფ. 84—87 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, G).
13. „ცხოვრებად იოვანესი და ეფთჳმესი“, ფ. 87—103 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, C).
14. „ცხოვრებად გიორგი მთაწმიდელისაჲ“, ფ. 106—132 (ძეგლები, II, გვ. 106—207, C).
15. „ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა მამისა ჩუენისა ილარიონ ახლისაჲ“, ფ. 135—146 (ძეგლები, III, გვ. 208—248, B).
16. „ცხოვრებად და მოქალაქობად პეტრე ქართველისაჲ“, ფ. 146—149 (ძეგლები, II, გვ. 213—263, B რედაქცია, B ლიტერი).
17. „წამებად ჰაბოლისი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“, ფ. 151—160 (ძეგლები, I, გვ. 46—81, G).

18. წამება და ლუაწლი წმიდისა დიდისა მოწამისა რაქდე-
ნისი, ფ. 22—227 (ძეგლები, V, გვ. 64—79, B).

19. შესხმა და წამება... არჩილისი, მეფისა მის ქართველთა-
სა, ფ. 228—232 (ძეგლები, V, გვ. 95—108, B).

20. ლუაწლი წმიდისა... მოწამისა და მეფისა ლუარსაბისი, ფ.
233—239 (ძეგლები, V, გვ. 33—49, B).

21. შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისბა-
რისი ფ. 239—246 (ძეგლები, V, გვ. 49—63, B).

22. დაძინება წმიდათაგანისა მამისა ჩუენისა ისე წილკნელ
ეპისკოპოსისა... ფ. 239—246 (ძეგლები, V, გვ. 79—95, B).

(10)

A—176

ქართველ წმიდათა ცხოვრება; 334 ფ.; ქაღალდი; ნუსხური;
1743 წ.; გადაწერილია დავით გარეჯის მონასტერში; ვადაშერი
კახ მდივნის ძე იოანე; შეიცავს ქართველ წმინდანთა წამება-ცხოვ-
რებებს, ნიკოლოზ გულაბერისძის სვეტიცხოვლის საგალობელსა და
საკითხავის, აგრეთვე ეკლესიის დღესასწაულთა განგებას (22 თხზ.).

აღწ.: A, I₂, გვ. 278—286.

1. „ცხოვრება წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე ზედაძნელისაჲ,
ფ. 8—18 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, K).

2. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა და ღმერთშემოსილი-
სა მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისაჲ“, ფ. 26—41 (ძეგლები,
III, გვ. 170—207, K).

3. „ცხოვრება და საკურველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიო-
მსნი“, ფ. 45—67 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, K).

4. „მოქალაქობა და წამება აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსი-
საჲ“, ფ. 68—72 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, C რედაქც., D ლიტე-
რი).

5. „ცხოვრება და წამება კოსტანტისი ქართველისაჲ“, ფ.
72—77 (ძეგლები, I, გვ. 164—172, C).

6. „წამება გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით,
ფ. 78—87 (ძეგლები, I, გვ. 172—183, C), ნაკლულია.

7. „მარტულობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისაჲ“, ფ.
87—98 (ძეგლები, I, გვ. 30—45, D).

8. „წამება შუშანიკისი დედოფლისაჲ“, ფ. 98—109 (ძეგლე-
ბი, I, გვ. 11—29, D).

9. „წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა
დავით და კოსტანტინისი“, ფ. 137—146 (ძეგლები, III, გვ. 248—

263, D., გამოცემაში შეცდომით მითითებულია A—170, A—176-ის ნაცვლად).

10. „წამებად არჩილ მეფისად, ფ. 154—155 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, N).

11. „ცხოვრებად იოვანესი და ეფთჳმესი“, ფ. 169—194 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, D).

12. „ცხოვრებად გიორგი მთაწმიდელისად“, ფ. 201—240 (ძეგლები, II, 106—207, გამოცემაში ეს ხელნაწერი გამოყენებული არ არის).

13. „ცხოვრებად და მოქალაქობად წმიდისა მამისა ჩუენის ილარიონ ახლისად, ფ. 249—264 (ძეგლები, III, გვ. 208—248, C).

14. „ცხოვრებად და მოქალაქობად პეტრე ქართველისად“, ფ. 264—268 (ძეგლები, II, 213—263, B რედ., C ლიტ.).

15. „წამებად ჰაბოასი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“, ფ. 270—282, (ძეგლები, I, 46—48, H).

(11)

A—199

კრებული; 189 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; XII—XIII სს., გადაწერილია იერუსალიმში, ჯვრის მონასტერში; ხელნაწერი დაზიანებულია; იგი დაშლილი იყო ხუთ ნაწილად: A—199, A—800, A—829, A—832, A—833. ამჟამად ეს ნაწილები შეერთებულია ერთ ხელნაწერად — A—199; შეიცავს ჰაგიოგრაფიულ და ჰომილეტიკურ თხზულებებს, აგრეთვე ქართველ წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს (17 თხზ.).

აღწ.: A, I₂, გვ. 340—344.

1. „ცხოვრებად და მოქალაქობად იოვანე ზედაძნელისად“, ფ. 17—21 (ძეგლები, I, გვ. 191—217; რედ., A).

2. ცხოვრებად და მოქალაქობად... შიოასი და ევაგრესი, 21—28 (ძეგლები, I, გვ. 217—229, A).

3. „ცხოვრებად და მოქალაქობად დავით გარესჯელისად“, ფ. 72—76 (ძეგლები, I, გვ. 229—240, A).

4. „მოქალაქობად და წამებად აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისად“, ფ. 77—78 (ძეგლები, I, გვ. 240—249, მოკ. რედაქ., ერთადერთი ხელნაწერი).

(11ა)

A—515

კრებული; 489 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; 1733 წ.; გაღამწერი დავითგარეჯის წინამღღვარი ეფთჳმე; ხელნაწერში დაცულია წმინდანთა გამოსახულებანი (22 მინიატურა); შეიცავს გულანს, შიოს ცხოვრებას და ფრაგმენტს აპოკრიფული საკითხავისა მთავარანგელოზთა გაბრიელისა და ზაქარისას სასწაულთა შესახებ.

აღწ.: Жордания Т., Описание рукописей... Церковного Музея, 1909, с. 65-66.

1. „წმიდისა დიდისა მოწამისა დედოფლისა ქეთევანისი“, ფ. 12 (ძეგლები, IV, 432—433, C).

2. „ცხოვრებად და საკვრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიომასნი“, ფ. 464—481 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, P).

(12)

A—518

კრებული, 543 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; 1708 წ.; გაღამწერი დიმიტრი კავკასიძე; შეიცავს გრიგოლ ღმრთისმეტყველის, მაქსიმე აღმსარებლის, ბასილ კესარიელისა და სხვ. ჰომილეტიკურ და ეგზეგეტიკურ თხზულებებს, წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს. ხელნაწერში დაცულია აგრეთვე დავით აღმაშენებლის გალობანი სინანულიანი.

აღწ.: Жордания Т., Описание рукописей... II, с. 68-69.

1. „ცხოვრებად და მოქალაქობად და ღუაწლი წმიდისა და ღირსისა დედისა ჩუენისა ნინოასი“, 498—521 (ძეგლები, III, გვ. 7—51, C).

2. „ცხოვრებად და მოქალაქობად... ილარიონ ქართველისად“, ფ. 521—527 („ძეგლებში“ გამოცემული არ არის. იხ. კრებული „ივირონი“ — 1000, გვ. 155—165).

3. „წამებად... დავით და კოსტანტინესი“, ფ. 527—434, ბოლონაკლული (ძეგლები, III, გვ. 248—263, C).

(13)

A—558

კრებული; 213 ფ.; ეტრათი; ნუსხური; 1074 წ.; გაღამწერი მიქაელ დაღალისონელი; შეიცავს ათონის ქართველთა მონასტრის დამაარსებლების იოანესა და ექვთიმე მთაწმიდელების ცხოვრებას, ილარიონ ქართველის ცხოვრებას, იოანე ღვთისმეტყველის ცხოვრებას და ათონის ფერიის მონასტრის აღაბებს.

აღწ.: Жордания Т., Описание рукописей... II, с. 85-86.

ლიტერატურა: ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწე-

- რი აღაპებით. მ. ჯანაშვილის გამოცემა, ტფილისი, 1901.
1. „ცხოვრება იოვანესი და ეფთუმესი, ფ. 3—65 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, A).
 2. ცხოვრება და მოქალაქობა... ილარიონ ქართველისაჲ, ფ. 134—180, (ძეგლები, II, გვ. 9—37. ერთადერთი ნუსხა).

(14)

A—587

ცხოვრება წმ. ნინოსი; 78 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; XVIII ს.; ხელნაწერი ნინოწმინდის ეპისკოპოსის სტეფანეს კუთვნილება ყოფილა.

აღწ. Жордания Т, Описание рукописей... II, с. 100

„ცხოვრება და მოქალაქობა და ლუაწლი წმიდისა და ღირსისა დედისა ჩუენისა ნინოასი“, ფ. 1—78 (ძეგლები, III, გვ. 52—83, B).

(15)

A—643

კრებული; 264 ფ.; ქალაღი; მხედრული; XIX ს.; გაღამწერი ხუცესი პეტრე ტაბლიევი; შეიცავს ნიკოლოზ გულაბერისძის სვეტიცხოვლის საკითხავს, წმინდანთა წამება-ცხოვრებებს და აგრეთვე იოანე დამასკელის, სოფრონ იერუსალიმელის, ბასილი კესარიელის, იოანე ოქროპირისა და სხვათა ჰომილეტიკურ თხზულებებს (29 თხზ.).

აღწ.: Жордания Т., Описание II с. 126-128.

„ცხოვრება და საკრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიოასნი“, ფ. 37—71 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, R).

(16)

A—707

ცხოვრება წმ. ნინოსი; 18 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; XII—XIII ს. ტექსტი ნაკლულია.

აღწ.: Жордания Т., Описание... II с. 177-178.

„ცხოვრება და მოქალაქობა და ლუაწლი წმიდისა და ღირსისა დედისა ჩუენისა ნინოასი“, ფ. 1—18 (ძეგლები, III, გვ. 7—51, B).

(17)

A—928

2. „თხრობაჲ სასწაულთათჳს წმ. და ღმერთშემოსილისა მამისა შიომასათა...“ გვ. 220—237 („ძეგლებში“ გამოცემული არ არის. იხ. ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტი გამოკვლევითა და ლექსიკონით გამოცა ილ. აბუ ლაძემ, 1955 წ. დამატებაში).

(21)

H—341

ჰაგიოგრაფიულ თხზულებათა კრებული; 434 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; XI ს. შეიცავს ჰაგიოგრაფიული ხასიათის თხზულებებს (37 თხზ.).

აღწ. H, I, გვ. 247—252.

„მარტვილობაჲ წმიდისა ევსტათი მცხეთელისაჲ“, გვ. 831—866 (ძეგლები I, გვ. 30—45, A ლიტერი).

(22)

H—487

27 ფ.; ქალაღი; მხედრული; 1852 წ. ხელნაწერი კრებულია. აღწ.; H, I, გვ. 352.

„წამებაჲ წმიდისა მოწამისა გობრონისი“, ფ. 1—12 (ძეგლები, I, გვ. 172—183, I, ლიტერი).

(23)

H—600

ქალაღი; 120 ფ.; ნუსხური; XIV—XV და XVI სს. ხელნაწერი კრებულია, შეიცავს საისტორიო და აგიოგრაფიული ხასიათის თხზულებებს, აგრეთვე შესხმებს. „ქართლის მოქცევის“ ხელნაწერში წარმოდგენილი რედაქცია ცნობილია „ქელიშურის“ სახელით. თხზულება, რომელიც თავნაკლულია, შედის ხელნაწერის ადრეულ (XIV—XV ს.) ნაწილში, ნინოს ცხოვრება (ფ. 13—36) წინამავალი ნაწილისაგან გამოყოფილი არ არის.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტ. II, შეადგინა ლ. ქუთათელიაძემ, თბილისი, 1951, გვ. 52.

ლიტ.: შატბერდის კრებული, გამოსაცემად მოამზადეს ბ. გიგინეიშვილმა და ე. გიუნაშვილმა, 1979, გვ. 28. „[„მოქცევაჲ ქართლისაჲ“ — ფ. 1—36, (ძეგლები, I, გვ. 81—163, მოკლ. რედაქცია) .

(24)

H—611

53 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; XVIII ს. ქართველ წმიღათა ცხოვრება.

აღწ.: H, II, გვ. 89.

„ცხოვრებაღ და მოქალაქობაღ წმიღისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გიორგი მთაწმიღელისა“ (ღეგლები, II, გვ. 101—207, D ლიტერიტ). ხელნაწერიში ტექსტი ნაკლულია.

(25)

H—988

1761 წ.: შეიცავს „ქართლის ცხოვრებას“. ქალაღი; დაზიანებული; ნუსხური და მხედრული. 272 ფ.

აღწ.: H, II, გვ. 364.

„წამებაღ არჩილ მეფისაღ“, ფ. 98—99 ღეგლები, I, გვ. 208—212, P).

(26)

H—1336

1769 წ.: ქალაღი; ნუსხური; შეიცავს ჰომილტიკურ და ჰაგიოგრაფიულ თხზულებებს (ნაკადული, მეტად დაზიანებული). გაღამწერი ზებეღე დიღმის დეკანოზ-ყოფილი. შიო-მღვიმიღან ჩამოტანილი. შემოწირულია ექვ. თაყაიშვილისაგან 1917 წ. 190 ფ.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტ. III, შეღდგინა ქრ. შარაშიძემ, თბ., 1948, გვ. 275.

„ცხოვრებაღ და მოქალაქობაღ ღირსისა მამისა ჩუენისა შიოსი და ვვარესი, 164—171 (ღეგლები, I, 217—229, C).

„ცხოვრებაღ და მოქალაქობაღ დავით გარეჯელისაღ“, ფ. 171—179. (ღეგლები, I, გვ. 229—240, B).

(27)

A—1370

1871—1884 წ.: შეიცავს წმიღათა ცხოვრებებს; ქალაღი; მხედრული; გაღამწერი და შემღგენელი მღუღელმონაზონი თეოდორე, 302 ფ.

აღწ. H, III, გვ. 329.

1. „წამებაღ მეფისა ჩუენისა ლუარსაბისი“, ფ. 70—71 (ღეგლ. IV, გვ. 433—437, Q).

2. „წამებაღ ჰაბოასი“, ფ. 111—120 (ღეგლები, I, გვ. 46—81, L).

3. „წამებად შუშანიკისი დედოფლისაჲ“, ფ. 228—237 (ძეგლები, I, გვ. 11—29, H).

(28)

A—1371

მე-17—18 ს. ქაღალდი; ბოლონაკლული; კალიგრაფიული მხედრული; შეიცავს მხოლოდ ბოლონაკლულ შიოს მეტაფრასულ „ცხოვრებას“.

აღწ.: H, III, გვ. 333.

„ცხოვრებად და საკურველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიომს-ნი“, 1—118. (ძეგლები, III, გვ. 107—170, G).

(29)

H—1760

XV ს. წარმოადგენს „საკითხავნი დღესასწაულთანი“, ქაღალდი; ბოლონაკლული, დაზიანებული: ნუსხური; პირველი გადამწერი — გრიგოლი (225); მეორე გადამწერი — გრიგოლი (ფ. 248). მომგებელი მახარებელი ოქროს ყმადას ძე, პეტრიწონი.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტ. IV, შე-ადგინა ელ. მეტრეველმა, თბ., 1950, გვ. 191.

„ცხოვრებად და მოქალაქობად პეტრე ქართველისა“, 158—189. (ძეგლები, II, გვ. 213—263, A რედ., ერთადერთი ნუსხა)

H—1672

1740 წ. ნუსხური; შეიცავს ქართველ წმიდათა ცხოვრებებს; ქაღალდი; გადამწერი — სიონის მთავარდიაკონი აპრონ; გადაწერის ადგილი თბილისი, 492 ფ.

აღწ.: H, IV, გვ. 102—105.

1. „ცხოვრებად იოვანესი და ეფთუმესი“, 112—114. (ძეგლები, II, გვ. 38—100, E).

2. „ცხოვრებად გიორგი მთაწმიდელისაჲ“, 151—201. (ძეგლები II, გვ. 101—207, E).

3. „ცხოვრებად წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე ზედაძნელისაჲ“, ფ. 213—229 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, I).

4. „ცხოვრებად და მოქალაქობად დავით გარესჯელისაჲ“, ფ. 246—268 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, I).

5. „მოქალაქობად და წამებად აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისაჲ“, ფ. 327—331 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, მოკ. რედ.; I ლიტ.).

6. „ცხოვრება მამისა ჩუენისა ანტონი მარტოყოფელისა“, ფ. 335—336 (ძეგლები, IV, გვ. 398—399, ერთადერთი ნუსხა).

7. „ცხოვრება და წამება კოსტანტისი ქართველისა“, ფ. 341—348, (ძეგლები, I, გვ. 164—172, E).

8. „წამება გობრონისი, ფ. 348—357. (ძეგლები, I, გვ. 172—183, E).

9. „წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი“, ფ. 361—369 (ძეგლები, III, გვ. 248—263, I).

10. „მარტულობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისა“, ფ. 373—383 (ძეგლები, I, გვ. 30—45, F).

11. „წამება შუშანიკისი დედოფლისა“, ფ. 384—395 (ძეგლები, I, გვ. 11—29, F).

12. „წამება დედოფლისა ქეთევანისი“, ფ. 405—422 (ძეგლები, IV, გვ. 429—432, L).

13. „წამება ლუარსაბ მეფისა“, ფ. 425—428 (ძეგლები, IV, გვ. 433—437, L).

14. „წამება არჩილ მეფისა“, ფ. 428—430 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, I).

15. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა მამისა ჩუენისა ილარიონ ახლისა“, ფ. 434—455 (ძეგლები, II, გვ. 208—248, E).

16. „ცხოვრება და მოქალაქობა პეტრე ქართველისა“, ფ. 461—467, (ძეგლები, II, გვ. 213—263, B, რედ., D).

17. „წამება ჰაზოისი“, ფ. 471—487 (ძეგლები, I, გვ. 46—81, K).

(81) H—1777a

XVIII ს.; ნუსხური; ქალაღი; ფრაგმენტი 4 ფ.; შეიცავს გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრების ბოლო ნაწილს.

აღწ.: H, IV, გვ. 206.

„ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისა“, 1—4 (ძეგლები, II, 101—207, H).

ხელნაწერი უნდა წარმოადგენდეს წმიდათა ცხოვრების კრებულის ფრაგმენტს.

(82) H—1418

1788 წ.; ქალაღი; ნუსხური; შეიცავს მხოლოდ გიორგი მთაწმიდლის „ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“. გადაწერილი ზა-

ქარია მოძღვრის ძე იოანე, ილუმენი. შემოწირულია ექვთიმე თაყაიშვილისაგან.

აღწ.: H, III, გვ. 353.

„ცხოვრება იოვანესი და ეფთუმესი“, 2—45 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, H).

(83)

H—2077

კრებული; 335 ფ. ქაღალდი; ნუსხური; 1736 წ.; გადამწერი სვეტიცხოვლის დეკანოზი ალექსი; შეიცავს წმიდათა წამება-ცხოვრებებსა (28 თხზ.) და საეკლესიო მამათა ჰომილიებს (3 თხზ.).

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტ. V, შეადგინა ლ. მეფარიშვილმა, თბილისი. 1949, 44—47.

1. „მოქალაქობა და წამება აბიბოს ნეკრესელი ეპისკოპოსისა“, ფ. 47—49 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, მოკ. რედ., H ლიტ.).
2. „ცხოვრება და წამება კოსტანტისი ქართველისა“, ფ. 49—51 (ძეგლები, I, გვ. 164—172, D).
3. „წამება გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით“, ფ. 51—55 (ძეგლები, I, გვ. 172—183, D).
4. „მარტულობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისა“, ფ. 55—60, (ძეგლები, I, გვ. 30—45, E).
5. „წამება შუშანიკისი დედოფლისა“, ფ. 60—74 (ძეგლები, I, გვ. 11—29, E).
6. „წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი“, ფ. 75—79 (ძეგლები, III, გვ. 248—263, E).
7. წამება წმიდისა და ნეტარისა მეფისა ჩუენისა ლუარსაბისი, ფ. 79—82 (ძეგლები, IV, 433—437, H).
8. „წამება არჩილ მეფისა“, ფ. 82—85 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, H).
9. „ცხოვრება იოვანესი და ეფთუმესი“, ფ. 85—99 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, F).
10. „ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისა“, ფ. 99—123 (ძეგლები, II, გვ. 101—207, F).
11. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა მამისა ჩუენისა ილარიონ ახლისა“, ფ. 124—135 (ძეგლები, III, 208—248, D).
12. წმიდათა და დიდებულთა ორთა ძმათა მოწამეთა... ელისაბარ... და შალვასი და წმიდისა მოწამისა ბიძინა დაჭრილისა კახისა, ფ. 202 (ძეგლები, IV, 437—439, B).

13. წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა ისე წილკნელისა, ფ. 219—223 (ძეგლები, IV, 400—403, B).

14. „ცხორება და მოქალაქობა პეტრე ქართველისა“, ფ. 136—139 (ძეგლები, II, გვ. 213—263, B რედაქ., H, ლიტ).

15. „წამება ჰაბოასი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“, ფ. 139—148 (ძეგლები, I, 46—81, I).

(34)

H—2080

ქართლის ცხოვრება (რუმინანცევისეული), 1709; 468 ფ.; ქალაქი; ბოლონაკლული; მხედრული; ნაწერია სამგვარი ხელით; დასაწყისში 13 ფურცელი აღდგენილია თეიმურაზ ბატონიშვილის მიერ; მიღებულია რუმინანცევის მუზეუმიდან.

აღწ.: H, V, გვ. 50—51.

„წამება არჩილ მეფისა“, ფ. 87—89 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, R).

(35)

H—2121

ქართველ წმიდათა ცხოვრება; 281 ფ.; თავნაკლული; ნუსხური; 1748; გადამწერი ნიკოლოზ; შეიცავს ქართველ წმიდათა ცხოვრებებს (20 თხ.) და სვეტიცხოველისა და ღმრთისმშობლის საკითხავებს (2 თხ.).

აღწ.: H, V, გვ. 74—75.

1. „წამება შუშანიკისი დედოფლისა, ფ. 54—60 (ძეგლები I, გვ. 11—29, I).

2. „წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინისი“, ფ. 61—66 (ძეგლები, III, გვ. 248—263, F).

3. „ცხორება და წამება კოსტანტისი ქართველისა“, ფ. 66—70 (ძეგლები, I, გვ. 164—172, F).

4. „მოქალაქობა და წამება აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისა“, ფ. 70—73 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, მოკ. რედ., H ლიტ).

5. „წამება გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით“, ფ. 73—78, (ძეგლები, I, 172—183, F).

6. „წამება ჰაბოასი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი, ფ. 100—112 (ძეგლები, I, გვ. 46—81, M).

7. „ცხოვრება წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე ზედაზნელისა“
ფ. 146—163 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, F).

8. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა დაღმერთმემოსილასა მამისა ჩუენისა დავით გარესჯელისა“, ფ. 169—189 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, F).

9. ცხოვრება და საკურველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიო-
ძისნი, ფ. 200—218 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, F).

10. „მარტულობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისა“, ფ.
244—252, (ძეგლები, I, გვ. 30—45, D).

(86)

H—2135

ქართლის ცხოვრება (მაჩაბლისეული); 409 ფ.; ქალაღი; ნაკ-
ლული; 1736 წ.; მხედრული; გადამწერი გიორგი მაჩაბელი; გად-
წერის ადგილი მოსკოვი.

აღწ.: H, V, გვ. 98.

„წამება არჩილ მეფისა“, ფ., 271—276 (ძეგლები, II,
გვ. 208—212, m).

(87)

S—25

ქართლის ცხოვრება (ბარათაშვილისეული); 1760—1761; 343
ფ.; ქალაღი; მხედრული; გადამწერი მღვდელი იოანე.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, S კოლექცია, ტ. I, შეად-
გინეს: თ. ბ რ ე გა ძ ე მ, თ. ე ნ უ ქ ი ძ ე მ, ნ. კ ა ს რ ა ძ ე მ, ლ. ქ ე-
თ ა თ ე ლ ა ძ ე მ, ქ რ. შ ა რ ა შ ი ძ ე მ, თბილისი, 1959, გვ. 33.

„არჩილის წამება“, გვ. 213—217 (ძეგლები, II, გვ. 208—
212, B).

(88)

S—30

ქართლის ცხოვრება (მარიამისეული). 1633—1646; 470 ფ.; ქა-
ლაღი; მხედრული; დაწერილია სხვადასხვა ხელით. დამკვეთი მა-
რიამ დედოფალი (ქართლის მეფის როსტომის მეუღლე).

აღწ. S, I, გვ. 41.

„არჩილის წამება“, 220—223 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, M).

(89)

S—353

88 ფ.; ეტრატი; ნუსხური; შეიცავს გიორგი მთაწმიდლის ცხოვ-
რებას, ტექსტს დართული აქვს გიორგი მთაწმიდლის სახელზე შე-
თხზული საგალობლები.

ქართული
ენების
მეცნიერება

აღწ. S, I, გვ. 409.
„გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“, ფ. 3—66 (ძეგლები, II, გვ. 101—207, A).

(40) S—354

ქართლის ცხოვრება (დადიანისეული); XVIII, 602 ფ.: ქალაღი; მხედრული.

აღწ.: S, I, გვ. 411.
„არჩილის წამება“, გვ. 167—170 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, d).

(41) S—449

კრებული, XIII—XIV, ფ. 4—37; XVII—XIX, (ფ. 99—150), 174 ფ. ქალაღი სხვადასხვა დროისა.

- აღწ.: S, I, გვ. 576.
1. „იოანე ზედაძნელის ცხოვრება“, ფ. 99—107 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, E).
 2. „დავით გარეჯელის ცხოვრება, ფ. 107—124 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, E).
 3. შიოს და ევაგრეს ცხოვრება, ფ. 124—150 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, E).

(42) S—1133

XVI—XVII; ქალაღი; უყდო; თავ-ბოლონაკლული; ნუსხური; 41 ფ.; სათაურები სინგურით.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, S კოლექცია, ტ. II, შეადგინეს: თ. ბრეგაძემ, თ. ენუქიძემ, ელ. მეტრეველმა, მ. შანიძემ, თბილისი, 1961, 22—23.

„ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუენისა შიოჲსნი“, 9—41 (ძეგლ. III, 107—170, ლიტ. N).

(43) S—1141

შატბერდის კრებული; X ს. 70-იანი წლები; ეტრატი; 286 ფ.; ნუსხური და მთავრული; გადამწერები — იოანე ბერა და ორი სხვა, რომელთა სახელები უცნობია; კრებულში შესულია 15 სხვადასხვა.

თხზულება, რომელთაგან უმეტესი ეგზეგეტიკური ხასიათისაა, შიგ
არის ჰაგიოგრაფიული და საისტორიო თხზულებებიც.

აღწ.: S II, გვ. 36—40.

ლიტერატურა: შატბერდის კრებული, გამოსაცემად მოამზადეს
ბ. გივინეიშვილმა და ე. გიუნაშვილმა, თბ., 1979, გვ. 6—64.

„მოქცევაჲ ქართლისაჲ“, ფ. 215—248 (ძეგლები, I, გვ. 81—
163, G, რედაქცია).

(44)

S—3269

348 ფ.; კრებული; XVIII. 31, 5×21; ქაღალდი; ტყავადაკრუ-
ლი, ტვიფრული ხის ყდა; ხელნაწერი ახალი რესტავრირებულია;
ყდის შიდა მხარეს დაკრული ჰქონდა ნუსხურით ნაბეჭდი ფურც-
ლები, ეს ორი ფურცელი ხელნაწერის ბოლოში დაერთო: ნუსხური;
სათაურები და საზედაო ასოები სინგურით; დაწერილია სხვადასხვა
ხელით; ნაკლული; XVIII; ათანასი ზურაბოვის კუთვნილი; 308 და
309 ფურცლები ძველი რესტავრირებულია; დაუწერელია: 23, 201,
218, 221... აქვს ჰვირნიშნები: სამი მთვარე, გვირგვინი მთვარით,
ყურძნის შტევანი გვირგვინით და მშვილდისარი.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, S კოლექცია, ტ. V, შე-
ადგინეს: თ. ბ რ ე ვ ა ძ ე მ, თ. ე ნ უ ქ ი ძ ე მ, ლ. კ ა კ ნ ა ძ ე მ, მ.
შ ა ნ ი ძ ე მ, ც. ჭ ა ნ კ ი ე ვ მ ა, თბილისი, 1962, 17—29.

1. „წამებაჲ ყოვლად დიდებულსა მოწამისა დედოფლისა ქე-
თევანისი, ფ. 171—177 (ძეგლები, V, გვ. 5—63, ლიტ. B).

2. წამება და ლუაწლი წმიდისა დიდისა მოწამისა რაქდენისი,
ფ. 222—227 (ძეგლები, V, გვ. 64—79, A).

3. შესხმა და წამება წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არჩი-
ლისი...“ ფ. 228—235 (ძეგლები, V, გვ. 95—108, A).

4. მოწამისა აბოსი, რომელი იწამა ქართლს შინა, ქალაქსა
ტფილისს... თქმული იოვანე საბანისძისა, ფ. 215—218 (ძეგლები
I, 46—81, ლიტ. Y).

5. ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ... ილარიონ ახლისაჲ, ფ. 277—
281 (ძეგლები, III, 208—248, გამოცემაში გამოყენებული არ
არის).

6. „წამებაჲ და ლუაწლი... მოწამეთა დავით და კონსტანტინე-
სი...“ 208—213, (ძეგლები, III, 248—263. გამოცემაში გამოყენე-
ბული არ არის).

7. „ლუაწლი წმიდისა და სანატრელისა მოწამისა ად მეფისა
ლუარსაშისი, ფ. 235—248“ (ძეგლები, V, 33—49 A).

8. შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელისბარსი, ფ. 243—252 (ძეგლები, V, გვ. 49—63, A).

9. დაძინება წმიდათაგანისა მამისა ჩუენისა ისე წილკნელ ებისკოპოსისა, ფ. 253—261 (ძეგლები, V, გვ. 79—95, A).

10. მამისა ჩუენისა ისე წილკნელისა, ნაწყვეტი — 262—264 (ძეგლები, IV, გვ. 400—403, ლიტ. E).

11. მამისა ჩუენისა ანტონი მარტომყოფელისა, 341 (ძეგლები, IV, 393—398, D).

12. მამისა ჩუენისა იოსებ აშბა ალავერდელისა, 286—287 (ძეგლები, IV, 403—406, ლიტ. A).

13. წმიდათა და დიდებულთა ორთა ძმათა მოწამეთა... ელისბარ და... შალვასი და... ბიძინა დაქრილისა კახისა, ფ. 226—227 (ძეგლები, IV, 439—440, ლიტ. A).

14. წამება მფისა ჩუენისა ლუარსაბისი, (ძეგლები, IV, 433—437, ლიტ. G).

15. დიდებულისა მოწამისა დედოფლისა ქეთევანისი, გვ. 170, მხოლოდ დასაწყისია (ძეგლები, IV, 432—433).

(45)

S—3637

157 ფ. 40×25,5; ქალღმერთი; კოლენკორგადაკრული ყდა; მხედრული; სათაურები სინგურით; გადამწერი თეიმურაზ ბატონიშვილი (78). 1838 წ. (157 v). დაუწერელია 1—4, 29—35, 79—83, 100, 126—129, 145, 156.

აღწ.: S, V, გვ. 103—110.

1. „ცხორება და წამება კოსტანტისი ქართველისა, ფ. 36—39 (ძეგლები, I, 164—172, ლიტ. H).

2. „წამება გობრონისი, რომელი განიყვანეს ყველის ციხით“ ფ. 39—43 (ძეგლები, I, 172—183, ლიტ. H).

3. მარტვლობა და მოთმინება ევსტათი მცხეთელისა, ფ. 56—65 (ძეგლები, I, 56—65, ლიტ. G).

4. „წამება შუშანიკისი დედოფლისა, ფ. 74—78 (ძეგლები, I, 11—29, ლიტ. G).

5. ცხორება იოვანესი და ეფთუმესი, ფ. 84—100 (ძეგლები, II, 38—100, ლიტ. G).

6. „ცხორება გიორგი მთაწმინდელისა, ფ. 102—126 (ძეგლები, II, გვ. 101—207, ლიტ. G).

(46)

S—1621

95 ფ.; 19×14,5; ქალაღი; დასაწყისი და ბოლო ფურცლები დაზიანებულია; მუყაოს ყდა; მხედრული; საზედაო ასოები მთავრულია; XIX; გაღამწერი: ბერი გაბრიელ, ჰვირნიშანი; 1826 (ფფ. 87, 93); დაუწერელია: 1, 2, 77, 84, 95. შემოწირულია ახღრონიკაშვილის მიერ.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, S კოლექცია, ტ. VI, შეადგინეს: თ. ბრეგაძემ, ლ. ქაჯაიამ, ლ. ქუთათელაძემ, მ. შანიძემ, ც. ჰანკიეემა, თბილისი, 1969, 54—56.

„ცხოვრება და საკვრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიომსნი... ფ. 4—48 (ძეგლები, III, 268—291, ლიტ. H).

(47)

S—4730

408 ფ.; 30,5×20,5; ქართლის ცხოვრება (ჯანაშვილისეული); ქალაღი; ზედა ყდიღან შემორჩენილია მუყაო; ქვედა ყდა ტყავგადაკრული მუყაო; დაშლილი, მხედრული; ორი ხელი: I, 1—370 და 407—406 გვ., II, 371—406 გვ.; ნაკლული; XVIII; აქვს ჰვირნიშანი (ფ. 41, 371).

აღწ.: S VI, გვ. 47.

ლიტერატურა: ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 018—019.

„წამებაღ არჩილ მეფისაღ“, 55—58 (ძეგლები, II, 208—212, ლიტ. D).

(48)

Q—49

გიორგი მცირე, ცხოვრება გიორგი მთაწმიდლისა; 55 ფ.; ქალაღი; მხედრული. 1839 წ.; გაღამწერი რომანოზ დაყუღებული მარტვილის სვეტისა; მომგებელი ჰყონდიდის ეპისკოპოსი გიორგი.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა Q კოლექცია, ტ. I, შეადგინეს: ე. ლ. მეტრეველმა და ქრ. შარაშიძემ, თბილისი, 1957, გვ. 63.

ცხოვრებაღ გიორგი მთაწმიდელისაღ, ფ. 3—53 (ძეგლები, II, გვ. 101—207, K).

(48)

Q—49

73 ფ.; ქალაღი; მხედრული; 1838 წ.; გაღამწერი რომანოზ; მომგებელი ანტონ დადიანოვი; შეიცავს გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრებასა და საგალობლს.

აღწ.: Q, I, გვ. 63.

„ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისაჲ“, ფ. 4—51 (ძეგლები, II, გვ. 101—207, D).

(50)

Q—207

ქართლის ცხოვრება (ჯალაშვილისეული); 614 ფ.; ქალალდი; დაწერილია სხვადასხვა ხელით; ხელნაწერი შედგება ორი ნაწილისაგან; დასაწყისი და ბოლო დაწერილია 1731 წელს ერაჯ ჯალაშვილის მიერ; შუა ნაწილი დაწერილია XVI—XVII ს. ხელით; ხელნაწერის უკანასკნელი ფურცლები შეიცავს იოანე ზედაზნელის ცხოვრების ტექსტს (ფ. 206—214).

აღწ. Q, I, გვ. 228—230.

ლიტერატურა: 1. ივ. ჯავახიშვილი, ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება და თამარ მეფის მეორე, აქამდე უცნობი ისტორიკოსის თხზულება, უნ. მოამბე, ტ. III, 1923, გვ. 186.

2. ბერი ეგნატაშვილი, ახალი ქართლის ცხოვრება, გამოსცა ივ. ჯავახიშვილმა, 1940.

3. ბასილი ეზოსმოდუარი, ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისი, გამოსცა ივ. ჯავახიშვილმა, 1945 წ.

4. ქართლის ცხოვრება, ანა დედოფლისეული ნუსხა, ს. ყაუხჩიშვილის რედაქციით, 1942 წ.

5. კ. გრიგოლია, ქართლის ცხოვრების მაჩაბლისეული ხელნაწერი და მისი მნიშვნელობა მეცნიერებისათვის, მეცნ. აკად. მოამბე, ტ. III, № 7, 1947.

6. კ. გრიგოლია, რას ეწოდება ახალი ქართლის ცხოვრება, მეცნ. აკად. მოამბე, ტ. V, № 2, 1944.

7. კ. გრიგოლია, ახალი ქართლის ცხოვრება, თბ., 1954 წ.

8. ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილია ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, I, 1955, გვ. 0,15—16.

„წამებაჲ არჩილ მეფისაჲ“, ფ. 171—174. (ძეგლები, II, გვ. 208—212, C).

(51)

Q—300

კრებული; 438 ფ.; ქალალდი; მხედრული; XIX ს. გადამწერი ბერმონაზონი ნიკოლოზ ვაჩნაძე; გადაწერილია დავით გარეჯის უღაბნოში; შეიცავს ქართველ და მსოფლიო წმინდანთა ცხოვრება-წამებებს (16 თხზ.), შესხმას (I თხზ.) და ბაგრატ ბატონიშვილის „სიტყვისგებას“.

აღწ. Q, I, გვ. 313—316.

1. „წამებაჲ შუშანიკისი დედოფლისა“, გვ. 125—146 (ძეგლები, I, გვ. 11—29, K).

2. „ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ წმიდისა მამისა ჩუენისა ილარიონ ახლისაჲ“, გვ. 45—88 (ძეგლები, III, გვ. 208—248, F).

(52)

Q—762

კრებული. XIII—XIV. 339 ფ.; ნუსხური; ქალღი.

აღწ. Q, I, გვ. 207.

„დავით და კოსტანტინეს წამება“, გვ. 327—338 (ძეგლები, III, გვ. 248—263, A).

1. „ნინოს ცხოვრება“, გვ. 188—234 (ძეგლები, III, გვ. 7—51, A).

2. „ილარიონ ქართველის ცხოვრება“, გვ. 261—273. მოკლე ათონური რედაქცია, „ძეგლებში“ არ არის გამოცემული. (იხ. ძვ. ქარ. ლიტ. ქრესტომათია I, 170—177; ივირონი—1000, გვ. 155—165).

(53)

Q—795

ქართლის ცხოვრება (ანასეული ნუსხა). 1479—1495. 470 გვ.; ქალღი; მხედრული; მომგებელი: დედოფალთ-დედოფალი ნესტან-დარეჯანი, ძე მისი მეფე ალექსანდრე და დედოფალი ანა. აღწ.: Q, I, გვ. 226.

ლიტერატურა: ქართლის ცხოვრება, I, გვ. 015.

1. „იოანე ზედაძნელის ცხოვრება“, გვ. 426—470 (ძეგლები, I, გვ. 191—217, G რედაქცია, ერთადერთი ხელნაწერი).

2. „არჩილის წამება“, გვ. 263—268 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, A).

(54)

Q—1219

ქართლის ცხოვრება. 1697. 201 ფ.; ქალღი; ნუსხური; (ხელნაწერი აღწერილი არ არის).

„არჩილის წამება“, ფ. 71—72 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, S).
ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივისა (55—57)

(55)

ცენტრ. არქ.—20

კრებული; 44 ფ.; ქალაღდი; ბოლონაკლული; მხედრული; 1734; გაღამწერი სურამის ნაცვლის შვილი ქაიხოსრო.

აღწ.: ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივის ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, I, შედგ. პროფ. ს. კაკაბაძის და პ. გაგოშიძის მიერ. ავად. კ. ქეკელიძის რედაქციით, თბილისი, 1949, გვ. 11—13.

1. „ცხოვრება და მოქალაქობა ღირსისა და მოციქულთა სწორისა ნეტარისა ნინოსი“, ფ. 1—26 (ძეგლ. III, გვ. 52—83. წარმოდგენილია C ლიტერთ).
 2. „უწყება მეფეთა ქართლისათა“, ფ. 26—29.
 3. გალობანი წმიდისა ნინოსნი“, ფ. 29—44.

(56)

ცენტრ. არქ. 252

24 ფ.; ქალაღდი; ნუსხური; 1737 წ.; ავტოგრაფული ნუსხა რომანოზ მიტროპოლიტისა, რომელიც არის ავტორი ხელნაწერში წარმოდგენილი „ცხოვრება დავით გარესჯელისა“ (ძეგლ. III, გვ. 291—311).

აღწ.: ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივის ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, I, გვ. 218—210 (აღწერილობაში შეცდომით თხზულების ავტორი რომანოზ მიტროპოლიტი ხელნაწერის გაღამწერადაა მიჩნეული).

(57)

ცენტრ. არქ. 402

ქართველ წმიდათა ცხოვრების კრებული; 133 ფ.; მხედრული; 1815; გაღამწერი მღვდელმონაზონი გრიგოლ ვაჩნაძე.

აღწ.: ცენტრ. სახელმწ. საისტორიო არქივის ქართულ ხელნაწერთა კოლექციის აღწერილობა, I, გვ. 55.
 „ცხოვრება... ილარიონ ქართველისა, ფ. 75—131 (ძეგლები, III, გვ. 208—248, H ლიტ.).

ქუთაისის სახელმწიფო მუზეუმისა (58—69)

(58)

ქუთ. 4

669 ფ.; ქალაღდი; ტყავგადაკრული ხის ყდა; ნუსხური; სათაურები სინგურით; 1565 წ.; ნაკლული და დაზიანებული; გაღამწერი მანოელი (668); დამკვეთი აფხაზეთის კათალიკოსი ევდემონი (668); გაღამწერილია გელათში 668); ძველი პავინაციით 84 რვეუ-

ლი; ტექსტი გადაწერილია ორ სვეტად; თითო სვეტში 32 სტრიქონი.
ნი. აქვს კრიპტოგრამები (444, 484, 585).

ხელნაწერი შეიცავს სექტემბერ-ოქტომბრის თვეების მეტაფრასულ თხზულებებს.

აღწ.: ქუთაისის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა აღწერილობა, ტ. I, შედგენილია და დასაბუქდად მომზადებული მუზეუმის მეცნიერი მუშაკის ე. ნიკოლაძის მიერ, თბილისი, 1953, გვ. 25—30.

„წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი, ფ. 660—667 (ძეგლ. III, 248—263, ლიტ. Q).

(59)

ქუთ.—34

193 ფ.; 32×22; ქალალი: ტყავგადაკრული ხის ყდა; ნუსხური; სათაურები სინგურით; XVII რვეულები დაშლილია და ფურცლები ამოცვენილი, ძველი პაგინაციით 27 რვეული. ტექსტი დაწერილია 2 სვეტად.

აღწ.: ქუთაისის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა აღწერილობა, ტ. I, 134—139.

„წამება და ლუაწლი წმიდათა და დიდებულთა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი, 125—130 (ძეგლები, III, 248—265, ლიტ. H).

(60)

ქუთ.—411

ქართლის ცხოვრება, 340 ფ.; 91×16; ქალალი: მუყაოს ყდა; მხედრული; სათაურები სინგურით; XIX, თავ-ბოლონაკლული.

აღწ. ქუთაისის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა აღწერილობა, ტ. II, 1964, გვ. 122.

„წამება არჩილ მეფისაჲ“, გვ. 210—214 (ძეგლები, II, 208—212, ლიტ. K).

(61)

სხვითორული

ქართლის ცხოვრება; XVIII ს. 321 ფ.; ქალალი; მხედრული; თავბოლონაკლული, დაზიანებული.

ლიტერატურა: კ. გრიგოლია, ახალი ქართლის ცხოვრება, თბ., 1954, გვ. 147—145.

„წამება არჩილ მეფისაჲ“ (ძეგლები, II, გვ. 208—212, s).

ლენინგრადის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტისა (62—64)

(62)

M—13

ქართლის ცხოვრება; 345 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; ნაკლული: XVIII ს. I მეოთხ.

ლიტერატურა: ექ. თაყაიშვილი: Описание..., II, ხელნაწ. № 133, ჩართულია მარიაამისეული ქართლის ცხოვრების აღწერილობაში; კ. გრიგოლია, ახალი ქართლის ცხოვრება, თბ., 1954, გვ. 155—168.

აღწ. P. P. Орбели, Грузинские рукописи Института востоковедения АН СССР, Москва-Ленинград, 1956, с. 15-18 (აღწერილია M—24 ნომრით).

„წამებაი არჩილ მეფისაი“, 119—121 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, T).

(63)

3M—21

415 ფ.; ქალაღი; მხედრული; გადამწერი გურული სკომონ ტაბიძე; 1842 წ.; წმიდათა ცხოვრებანი.

1. „ცხოვრებაი წმიდისა მამისა ჩუენისა იოანე ზედაზნელისაი“ 2—11 (ძეგლები, III, გვ. 93—107, M).

2. „ცხოვრებაი დავით გარესჯელისაი“ 11—24 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, M).

3. „ცხოვრებაი და საკრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიომასნი“ 24—47 (ძეგლები, III, გვ. 107—170, M).

4. „მოქალაქობაი და წამებაი აბიბოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისაი“ 47—50 (ძეგლები, I, გვ. 240—248, L).

5. ცხოვრებაი და წამებაი... კოსტანტისი ქართველისაი... 51—55 (ძეგლები, I, გვ. 164—172, G. გამოცემაში შეცდომით მითითებულია ლენინგ. H—22).

6. წამებაი... გობრონისი...“ 55—60 (ძეგლები, I. 172—183, G. შეცდომით მითითებულია ლენინგრ. H—22).

7. მარტულობაი და მოთმინებაი ევსტათი მცხეთელისაი“ 60—67. (ძეგლები, I, გვ. 30—45, H).

8. „წამებაი შუშანიკისი დედოფლისაი“ 67—72. (ძეგლები, I, გვ. 11—22, L).

9. „წამებაი... დავით და კოსტანტინესი...“ 85—90 (ძეგლები, III, გვ. 248—263; L. შეცდ. ლენინგ. H—22).

18.

10. „წამებაჲ... არჩილისი... 91—92 (ძეგლები, II, გვ. 208—212, ხელნაწერი გამოცემაში გამოყენებული არ არის).
11. „ცხორებაჲ იოვანესი და ეფთჳმესი“ 92—112 (ძეგლები, II, გვ. 38—100, L).
12. „ცხორებაჲ გიორგი მთაწმიდელისაჲ“ 112—147. ძეგლები, II, გვ. 101—207, L).
13. „ცხორებაჲ ილარიონ ქართველისაჲ“ 147—161 (ძეგლები, III, გვ. 208—248, G).
14. „ცხორებაჲ პეტრე ქართველისაჲ“ 161—166 (ძეგლები, II, გვ. 213—263, B რედაქცია).
15. „წამებაჲ... აბოასი...“ 166—178 (ძეგლები, I, გვ. 46—80; N; გამოც. მით. M—21).
16. „წმიდისა დედისა ჩუენისა ნინოასი“... 178—202 (ძეგლები III, 52—83; იძლევა დასახელებული ტექსტისაგან განსხვავებულ წაკითხვებს. გამოცემაში გათვალისწინებული არ არის).
17. „წამებაჲ ჰაბოასი, რომელი იჴამა ქართლს შინა, ქალაქსა ტფილისს, გამოთქმული იოვანე ძისა საბანისი“ 166—178 (ძეგლები, I, გვ. 46—81; N. ხელნაწერი აღწერილი არ არის).

(64)

H—22

ქალალდი; ნუსხური; ორ სვეტად. XVII—XVIII ს.; შეიცავს ქართველ წმინდანთა ცხოვრებებს.

1. „ცხორებაჲ იოვანე ზედაძნელისაჲ“ 1—9 (ძეგლები, III, გვ. 83—107, L).
2. „ცხორებაჲ... დავით გარესჯელისაჲ“ 9—21 (ძეგლები, III, გვ. 170—207, L).
3. „ცხორებაჲ და მოქალაქობაჲ შიოასი“. 21—32 (ძეგლები, III, გვ. 267—291, დანართში; ერთადერთი ხელნაწერი).
4. „ცხორებაჲ და მოქალაქობაჲ ღირსისა და მოციქულთა სწორისა ნეტარისა ნინოასი“ 32—43 (ძეგლები, III, გვ. 52—83, A).
5. „წამებაჲ დავით და კოსტანტინესი“ 43—47. (ძეგლები, III, გვ. 248—263, L).
6. „ცხორებაჲ... ილარიონ ახლისაჲ“ 48—59 (ძეგლები, III, გვ. 208—248; ეს ნუსხა არ არის გათვალისწინებული ძეგლების III ტომში გამოცემული ტექსტისათვის, ხოლო გამოკვლევაში აღნიშნულია I ლიტერით; მანანა დოლაქიძე, ილარიონ ქართველის ცხოვრების ძველი რედაქციები, თბ., 1974, გვ. 13; ხელნაწერი აღწერილი არ არის).

სინას მთის, იერუსალიმისა და ათონის მთის კოლექციებისა

(65) Sin—11

399 ფ.; ეტრატი; ნუსხური; ორი ხელი; ხელნაწერი შედგება ორი ნაწილისაგან; 1—360 და 361 ბოლომდე; X ს. პავიოგრაფიული კრებული.

აღწ.: ივ. ჯავახიშვილი, სინის მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, 1947, გვ. 23—31.

2. Catalogue des manuscrits Géorgiens litéroires du mont Sinai, par G. Caritte, Louvain, 1956, 29—45.

„მარტვლობაჲ ჰაბო ტფილელისაჲ“, ფ. 289—309 (ძეგლები, I, გვ. 46—81, C).

(66) Ier.—2.

268 ფ.; ეტრატი; XI ს. ბოლო; ნუსხური; სულ ცოტა სამი ხელი; წმინდანთა ცხოვრებანი.

აღწ.: Catalogue des manuscrits georgiens..., par P. Blake, Paris, 1924, 13—18.

„ცხოვრებაჲ გრიგოლ ხანძთელისაჲ“, ფ. 156—229. (ძეგლები, I, გვ. 248—319. ერთადერთი ხელნაწერი).

(67) Ier.—36

312 ფ.; ქალაღი; ნუსხური; ორ სვეტად, თავ-ბოლო ნაკლული, XIII—XIV; შეიცავს წმ. მამათა ცხოვრებანს.

აღწ. 1. ნ. მარი, იერუსალიმის ბერძნული საპატრიარქო წიგნსაცავის ქართული ხელნაწერების მოკლე აღწერილობა, დასაბეჭდად მოამზადა ე. მეტრეველმა, თბ., 1955, გვ. 40—44, ხელნაწერი № 16.

2. Catalogue des manuscrits georgien..., par P. Blake, Paris,, 1924, 71—74.

1. „ცხოვრებაჲ იოანე ზედაზნელისაჲ“, ფ. 117—123 (ძეგლები, I, გვ. 191—217, მოკ. რედქცია, B ლიტ.).

2. „ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ... შიომისი და ევაგრესი“, ფ. 123—129 (ძეგლები, I, 217—219, B).

(68)

Atl.—8

ათონისა მრავალთავი, 383 ფ.; ეტრავი; ნუსხური., ორ სვეტად;
X ს.

აღწ.: 1. Цагарели А. Сведения о памятниках грузинской письменности, II, С.-Петербург, 1886, с. 84-85 (აღწ. № 57-ის ქვეშ).

2. Catalogue des manuscrits georgiens de la bibl. de la laure d'Ivion... par Robert P. Blake, Paris 1931-1934, с. 30—41.

3. „მარტვილობაჲ ჰაბო ტფილელისაჲ“, ფ. 70—92 (ძეგლები, I, გვ. 40—82, E).

4. „წამებაჲ ყრმათაჲ რიცხუთ ცხრათაჲ“, ფ. 173—175 (ძეგლები, I, გვ. 183—185. ერთადერთი ხელნაწერი).

5. „მარტულობაჲ დავითისი და ტირიჭანისი, ფ. 302—307 (ძეგლები, I, გვ. 186—191. ერთადერთი ხელნაწერი).

ლექსიკონი

- აგარაკ-ი სახნავე-სათესი ადგილი „ალას-
 რულა... რომელსა იტყვს მთესე-
 რისად აგარაკისათვის“ 26,15.
- აზნაურება თავისუფლება „იყო... მო-
 ლაწე აზნაურებისა ხედვითა“
 122,21.
- ამბორის-ყოფა კოცნა „ამბოს-უყოფ-
 დეს ურთიერთას“ 10,12.
- ამბოხება შფოთი, ჩოჩქოლი „რამ არს
 ამბოხება ესე“ 114,33.
- ამიერ აქედან „რამათა იხილევბოდენ
 ურთიერთას იმიერ და ამიერ“
 15,9.
- ანაგები ტანადობა „ბრწყინვალეებად სა-
 ხისადა ანაგებისა სიტურფე“
 4,36.
- ანგარ-ი ხარბი, გაუმძღარი... აკრძალებს
 მოციქული ებისკოპოსთა... არა
 ანგარი...“ 89,5.
- ანდამატი აღმასი 113,11.
- აოჭრება იხ. ალოჭრება — 22,23.
- არგან-ი ჯოხი 71,23.
- არე არემარე „მოიწაა არეთა ქართ-
 ლისათა“, 38,32.
- არზანივ-ი ღირსი, ღირსეული „პატივი-
 თა და შემსგავსებულთა არზა-
 ნივითა... პატივ-სცა ნეტარსა
 მას“ 67,29
- არხიმანდრიტ-ი მონასტრის წინამძღვარი
 111,19.
- ასო სხეულის ნაწილი „ვერა... განჰკვე-
 თა... ვერცა განთსამან ასოთა-
 მან“ 64,11.
- აღთქუმა დაპირება, პირობა „ფიცით
 აღუთქუმიდეს ერთგულებასა“
 20,2.
- აღმოტყვევა ამოშვება „აღმოუტყეა
 სული თვისი“ 10,32.
- აღმოუწყუდა ამორთმევა, ამოგლეჯა „ისარ-
 ნი... ვორცთა შინა წმიდისათა ძლი-
 ერად განწონილი აღმოუსწყუ-
 დიან“ 76,33.
- აღნადგინები სარგებელი, პროცენტი
 „რომელიცა შიოლო აღნადგინე-
 ბითურთ“ 18,17.
- აღოჭრება დანგრევა „აღოჭრნა და
 დაჰკივნა ეკლესიანი“ 19,20.
- აღსრულება შესრულება, განხორციელე-
 ბა „აღესრულა სიტყუა იგი
 სახარებისა“ 26,14.
- აღტრფობილი შეყვარებული, აღტაყე-
 ბული „მან ესრეთ აღტრფობი-
 ლმან სურვილითა ღმრთისათა
 ვერლარა თავს-იღვა“ 110,9.
- აღწღომა აქ: ამხედრება „აღწღეს ჰუ-
 ნეთა ზედა მათთა“ 15,18.
- აღჭურვა შეიარაღება „და აღსკურის
 ბრძოლად შტერთა“ 65,11.
- აწაუთედა გაწყვეტა „ასწყუდნა კაც-
 ნი კახეთის“ 23,6.
- ახოვნება სიმამაცე, სიმზნე „მიხილავს...
 ახოვნება გუამისა თქუენისა“
 9,33.
- ავტოა აღმოფხვრა „ავტოცნეს ყო-
 ველნი საცთურნი მათნი“ 16,20.
- ბაკი საჩიხი (ცხვრის სადგ.), „არავინ
 დაშთეს გარეგან ბაკისა ჭრის-
 ტეს მცნებათასა“ 94,13.
- ბევრ-ი 10,000 „ათასნი გინა ბევრნი-
 ცა მისთვის ეუღღერიცა აღაშენა“
 18,20.
- ბირება მიმხრობა, გადაბირება „ბირე-
 ბითა ეშმაკისათა აღძრა მევლლე
 მისი“ 73,7.

გამქედელ-ი იხ. განჯდა „უშმაკთა გამქედელი“ 83,19.

განხასრება დაცინვა, შეურაცხყოფა „აგინა და განბასრა რჯული“ 27,24.

განგება მოწესრიგება „ესრეთ განაგო ყოველთა განმგებელმან“ 16,26.

განთხვა განცალკევება „ვერცა განთხვა სვამან ასოთამან“ 64,11.

განკითხვა განსჯა „ღმერთმან, რომელი იგი განიკითხავს გულთა...“ 83,5.

განკრძალულ-ი თავმდაბალი, მორიდებული „მარადის განკრძალულ იყო მსახურებისა მას მღვდლობისა“ 86,13.

განკუთა აქ: დაოკება, ამოკვეთა „და ვერარამან განკუთეთა მათი... სურვილი“ 64,9.

განმაბრძნობელ-ი სიბრძნის მიმცემი „ერთი და იგივე იყო მათი... წარმოშველინებელი და განმაბრძნობელი...“ 83,22.

განაობებულ-ი გასუქებული „მარხვითა აღზრდილ იყო და განპოხებულ“ 41,26.

განროხმა გაკვრა, გაქვიშვა „განურთხნეს ქედნი მისნი“ 29,11.

განრომა გადარჩენა თავის დაღწევა „უკეთუ განეროს კაცთაგან მათთა“ 24,28.

განრუხა გაფუჭება, წახდენა „რამეთუ განირუხნა და შეიშუსრა პირი მისი“ 71,18.

განსქდომა აქ: დაშლა, დარღვევა „განსიენა და განსქდა საუნჯე იგი არწმინდათა“ 31,15.

განფხურა//განფხრა აღმოფხვრა, ამოძირკვა „ურწმუნოებისა ძირითურთ ისწრაფა განფხურად“ 94,8. „ვერპთა საცთური განფხურეს“ 83,25.

განჭარვება გაჭრება, გაფანტვა „რამთა განჭარდეს სიკუდილი“ 88,9.

განყენება განშორება, ჩამოცილება „ანუ

განვაყენო სჯულსა სჯულსა 25,20

განჩინებულ-ი დაღვნილი „იყო მსახურად მისდა განჩინებულნი“ 119,17.

განძება გაძეება, ვაგდება „არა განძო გარე“ 28,14.

განწირვა აქ: იმედის გადაწურვა „ჭელის აღებასაით“ (საბა) „განიწირა მკურნალთაგან“ 123,9.

განწყობა დარაზმვა „განაწყუნეს სპარიზენნი თვნან“ 15,19.

განწყობილი რაზმი „სადა-იგი არს განწყობილი უწორცოთა და იშუებენ გუნდნი მოციქულთანი“ 62,24.

განქლა//განხდა გაძეება ვაგდება „იქმნა საკვრელებანი... ეშმაკთა განქდა...“ 81,11 „მრავალგზის განხადის უქმელად ტაბლისაგან“ 112,4.

განჯუმა აქ: განსვლა, სიკუდილი „მწართა აღსასრულითა განჯუთა ცხოვრებისაგან“ 52,9.

გარდამოტყევა გადმოშვება, გადმოდენა „ნაკადულნი ცრემლთანი გარდამოუტყენ“ 26,27.

გარდაცემულ-ი ავსებული, თავს გადადენილი „ტვრითთა სათნობათაათა გარდაცემულნი... ისწრაფდა“ 94,15.

გარდავდომა ჩამოქვეითება „გარდავდეს ცხენთაგან ორნივე“ 10,12.

გარემოცვა ალყაში მოქცევა, შემორტყმა „და გარემოიცვეს მცხეთა“ 69,5.

გარესხენილი გარეშე, გარეგანი „რომელმან-იგი დაიმკვდრა... ბნელი გარესხენელი“ 9,17.

გარეშეუწერელობა განუსაზღვრელობა „გარეშეუწერელობითა ყოველგან არს...“ 84,32.

გება 1 დგომა „ეგო იგი ვითარცა კლდე“ 29,13.

2 დაცდა „არამედ ჯერეთ ჰგებ-

და-ვე და სიმშვიდესა იჩემებდა“
70,27.

3 შეძლება „არა ეგებოდა... რა-
ათამცა ესევეთარი უსჯულო კაცი
შემოვიხუნ“ 9,4.

ვეშულება ცემა „განთავისუფლდა...
ვეშულულებისაგან ეშმაქისა“ 10,25.

ვოდება გლოვა „დიდნი ვოდებანი...
აღსრულებოდეს ჟამსა მას“ 21,12.

ვონება შეგონება „აგონა მღდელსა
მას მწვალებელსა...“ 31,18. „არა-
მედ მასვე იგონებდა... 10,21.

ვულის-სიტყუა ზრახვა, ფიქრი „მეფე...
შთავარდა დიდსა ზრუნუასა გუ-
ლის-სიტყუათა თვისთა...“ 20,22.

ვულისწმის-ყოფა სიბრძნე „...მომცეს მე
გონებაჲ გულისწმის-ყოფისა“
5,7.

ვულმისისხლე ბოროტი გულნადებით
„მსწრაფლ წარმოვიდა გულმე-
სისხლედ მამასა და ძმასა
თესსა ზედა“ 10,10.

ვულქეშმარტება გულწრფელობა
„რამცა ენება მეფესა, ყოველსავე
გულქეშმარტებით დაუმტ-
კიცებდეს“ 20,1.

ვუნდ-• კრებული „ისწრაფდა... შერთ-
ვად გუნდსა... წმიდათასა...“
94,17.

დაბა სრფელი „მოივილიდა დაბნებსა“
114,24.

დაბებკულ-• დაკონილი „სამოსლითა...
დაბებკილითა მოიწინეს“...
83,16.

დაგუმერილი-• დაკრილი, დაჩხვლეტი-
ლი. „ესრეთ დაწერტილი და და-
გუმერილი იხილებოდა“ 76,36.

დადგრომა აქ: დაჯდომა „მფრინველნი
ცისანი... დაადგრეს რტოთა
მისთა“ 110,6.

დათმენა მოთმენა, ატანა „რომელმან
დაითმინოს სრულიად, იგი
ცხონდეს“ 8,20.

დათხევა დაღვრა „ფრიალნი ცრემლნი
დაითხეოდეს“ 21,13.

დაკრძალული-• შენახული „აქუნდა მის
თან დაკრძალული“ 45,21.

დაკუთთება დახეთქება „გარდამოგდეს
იგი... და დააკუთეთეს ძლიერად“
16,7.

დალტობა დასველება „...დაალტო იგი
კრემლითა...“ 28,9.

დამაშურალ-• დალილი „სხუნი დამა-
შურალ არიან...“ 84,6.

დამსჭუალვა დაჭედება „მას ზედა და-
მსჭუალეს ტარიგი ქრისტესი“
76,24.

დაონარება დატაცება „ნატყუნენავი
დაიონარეს“ 16,22.

დაუნჩებული-• დაგროვილი „დაუნჩე-
ბულნი ჰპოვნა სავანესა მას“
123,38.

დაქცევა დარღვევა, განადგურება „და-
აქცივნა ყოველნი“ 27,21.

დაღრმობა დაღრმავება, ღრმად ჩაფლვა
„დაღრმდებოდა საღმრთოჲ
თესლი...“ 19,3.

დაყოფა დაშვება, დაღუძობა „რად და-
გიყოფიან ოქროს წდაროჲ სიტ-
ყუათა შენთა...“ 124, 131.

დაყოფება მონაზვნის განმარტობით
ცხოვრება „რამეთუ იყვნეს დაყოფ-
დებისა. მოყუარე...“ 85,23.

დაშთომა დარჩენა „მე მარტო დაშთო-
მილ ვარ“ 27,2.

დაშრება ჩაქრობა, დაკვება „დაშრი-
ტა სანთელი“ 122,8.

დაცადება აქ: დაღუძობა „...რამეთუ და-
ეცადა უასაკოდ“ 124,27.

„რად დაგვიცადებია ჳმაჲ“
124,30.

დაცონა დაზარება 80,28.

დაწერტილი-• დაჩხვლეტილი „და ესრეთ
დაწერტილი და დაგუმერილი...
იხილებოდა“ 76,36.

დაწუხვა დახუჭვა „რად დაგიწუხავნ
თულნი“ 124,28.

დაქორევა მოკლება „და მ ა ქ ი რ ე ო ს ა ლ თ ქ მ უ ლ ნ ი ი გ ი ე თ ი ლ ნ ი“ 72,19.

დაზრწევა ხელის შეშლა, დაზრკოლება „რ ა ა თ ა ლ ო ნ ს ი ძ ე ბ ი თ დ ა შ ი ხ რ წ ი ო ს წ ი ნ ა მ დ ე ბ ა რ ე ე ს ე ლ თ ა შ ლ ი“ 72,18.

დასსნა დარღვევა „დ ა ქ ს ნ ა ნ ე ბ ა ვ ს ქ რ ის ტ ი ა ნ ე თ ა ს ა რ წ მ უ ნ ო ე ბ ის ა“ 14,31.

დაქსნა დაშლილი, ასოდარღვეული „ა რ ა მ ე ლ ს ხ ე ა თ ა უ მ წ ნ ო თ ა დ ა დ ა ჯ ს ნ ი ლ თ ა ლ ე დ ა თ ა მ ს ვ ა ვ ს ი ო უ“ 73,20.

დაიდიმა სამეფო გვირგვინი „ი ხ ი ლ ო ს ... დ ი ა დ ი მ ი თ ა პ ო რ თ ი რ ო ვ ა ნ ი მ ე ფ ე ა ...“ 117,25.

დროს-ცემა დროება, ვადის მიცემა „ლ მ ე რ თ მ ა ნ ც ა ა რ ლ ა რ ა დ რ ო - ს ე ვ ს გ ა ნ გ რ ო ბ ა დ ლ ე თ ა მ ის თ ა“ 7,29.

ევლოგია მოსაყითბი „მ ა ქ ე ს ... ს ა ფ ლ ა ვ ის ა გ ა ნ მ ტ ე ვ რ ი ე ვ ლ ო გ ი ა დ“ 115,9.

ეპუდერი სამლოცველო „ე კ ე უ დ ე რ ი - ც ა მ ე ვ ი რ ე ა ლ ა შ ე ნ ა ...“ 22,18.

ენამჭევერობა მჭევერმეტყველება „ი ო უ ს ი ტ ყ ვ ა მ ა დ ლ ი ა ნ ე ნ ა მ მ ჭ ე ვ რ ო ბ ი - თ ა“ 122,27.

ეპიტაფია საფლავის ქვის წარწერა „ე პ ი - ტ ა ფ ი ა ს ტ ა ვ რ ო ლ ო რ ე ს ი ს ა ფ ლ ა ვ ს ა ზ ე დ ა პ ო რ თ ი რ ის ა ს ა“ 124,6.

ეროარსება განუყოფელი არსება.

ერის განტევება რიტუალი ღვთისმსახურების დროს „ე ზ ი ა რ ნ ე ს ყ ო ვ ე ლ ნ ი ე ე შე მ დ გ ო მ ა დ ე რ ის გ ა ნ ტ ე ვ ე ბ ის ა ...“ 86,18.

ესევიტარი ამგვარი „შ ე ნ ი ა რ ს ქ ე უ შ ა რ ი - ტ ა დ მ ა დ ლ ი ე ს ე ვ ე თ ა რ ს ა ს ა ლ მ - რ თ ო ლ მ ს ა ხ უ რ ე ბ ის ა“ 124,17.

ეტლი ზოდიაქო „ა რ ს წ ე ს ი მ ა თ ი უ ს - ჯ ე ლ ო თ ა — მ ი დ ე ვ ე ნ ე ბ ა ე ტ ლ ი - ს ა“ 15,31.

ექსორიობა პატიმრის გადასახლება „შ ე -

ბ ყ რ ა ღ ე დ ო თ ა ლ ი ე ს ე ... დ ა ე ქ ს ო რ ი ო ბ ა დ დ ა ს ა ქ ა“ 22,5.

ვარსკვლავიზირიციველობა ასტროლოგია „ა რ ს წ ე ს ი მ ა თ ი უ ს ჯ ე ლ ო თ ა ვ ა რ ს - ქ ე უ ლ ა ვ თ მ რ ი ც ი ც ე ე ლ ო ბ ის ა ...“ 15,31.

ვასხება სესხება „ქ ე ე ლ ს მ ო კ მ ე დ ე ბ ა ნ ი ა რ ე ე ნ ა გ ლ ა ხ ე ა თ ო ვ ს მ ო ზ ლ ე ვ ა დ დ ა ვ ა ს ხ ე ბ ა დ ქ რ ის ტ ე ა“ 18,16.

ვაშკარანი აბჯა, ჩანთა „ი თ ხ ო ვ დ ა მ ო წ ვ ა - ლ ე ბ ა დ მ ტ ე ო რ თ ე ვ ე ლ ა ვ ა შ კ ა რ ა ნ ი - ს ა“ 114,25.

ვიეთნი რომელიმე, ზოგიერთი „ვი - ე თ ნ ი მ ო ვ ე დ ი ა ნ ს ა რ წ მ უ ნ ო ე ბ ი თ ...“ 32,18.

ვლტოლა გაქცევა ივლტოლა „გ ბ რ ე - გ ა ნ ქ ა ლ ა ქ ის ა“ 29,5.

ზაკუვა ვერაგობა, დაღატი „ენება ზ ა კ ე თ რ ა ა თ ა მ ე ა ი ხ ი ლ ა მ ა მ ა ლ დ ა მ ა მ ა თ ე ს ნ ი ...“ 9,28.

ზარება საზარელება „ა რ ლ ა რ ა რ ო უ მ ა შ ი ნ ღ ე დ ო ბ რ ი ე ვ ე უ მ ლ რ ე ბ ა ე , გ ი ნ ა შ ი შ ი ზ ა რ ე ბ ის ა მ ის უ ს ჯ ე ლ ო თ ის ა“ 14,24.

ზეგარდამო ზემოთგან, ზეციდან „ქ ა ლ ი ზ ე გ ა რ დ ა მ ო მ ი ე ე მ ო ლ ა ...“ 31,11.

ზედა-მიწვენილობა სიბრძნე, შეგნება „ს უ რ ე ვ ი ლ ხ ა რ თ ს მ ე ნ ა დ ზ ე დ ა მ ი - წ ე ვ ე ნ ი ლ ო ბ ა ს ა მ ის ის ა ს ა“ 67,6.

ზესთა/ზეშთა უმაღლესი, უზემოესი „ს ი ყ - ვ ა რ უ ლ ი ღ მ რ თ ის ა ა ქ ე ნ დ ა ზ ე ს - თ ა ბ ე ნ ე ბ ის ა“ 122,23. „ყ ო ვ ე ლ - ს ა ვ ე ... ზ ე შ თ ა ე ქ მ ნ ე ბ ო ლ ე ს“ 64,18.

ზიარება მონაწილეობა, შეზიარება „მ ი ი - ლ ო ... ქ რ ის ტ ე ს ს ი დ ე უ მ ლ ო თ ა ზ ი ა - რ ე ბ ა ე“ 123, 11.

ზოგადი ნაწილი „მ ის ც ე მ ა დ ზ ო გ ა დ ს ა მ ე ლ თ ბ ის ა მ ის ის ა ს ა მ ლ უ დ ე ლ თ ა დ ა ლ ი ა კ ო ნ თ ა“ 18,18.

ზრახება ბჭობა, რჩევა „თ ა ვ ა დ ნ ი კ ა ბ ე -

საქართველო
საქართველოს
საქართველოს

თისანი... ურთიერთსა უზრახე-
ბოდეს" 12,5.

ზრახვა ფიქრი, მოსაზრება „ზრახა
ზრახვა ბოროტი გულსა შინა
თვისა“ 9,27.

ზუავი უზომოდ ამპარტავანი „დასცა
ზუავი და დიდად მოქადულო-
ბაა უქორცოსაჲ მის მტრისა 65,18.

ზურაკი მსხვერპლი „დაქლედიდეს ზუ-
რაკსა მას კამებულსა“ 10,16.

თავდგმული დასრულებული, სრულყო-
ფილი „თავდგმულ იქმნა სავ-
სებასა მოწამეთასა“ 34,18.

თავს-დება ტვირთვა, შეძლება „ვერ
თავს-იდებდა მტერი იგი... ვგო-
დენსა დაწყნარებასა“ 19,5.

თანადება მართება, ვალის ქონება „მა-
სცა თანადედა ზუნებით იგი
სიკუდილი“ 77,1.

თანამდები მოვალე „თანამდებ ვართ
დიდებად მათდა და ქებად ძალისა-
ებრ“ 95,20.

თანა-მზრახველი მრჩეველი „თანა-
მზრახველ თვისა ყო იგი“
67,31.

თანანადები ვალი, მოვალეობა „თანა-
ნადებნი ზუნებისა ჩუენისა საქ-
მენი აღასრულნეს მას ზედა“ 7,25.

თანა-წარქდომა აელა, აცდენა „რომელი-
იგი თანა-წარქდა ყოველსა
სჯულსა 67,13.

თითოსაზე სხვადასხვა, ნაირნაირი 83,23.

თულ-ი ძვირფასი თვალი „შეამკო იგი
თულთა და ქეითა საფიროვანითა“
18,23.

თულშეუდგამი თვალისმოპქრელი,
თვალს რომ ვერ გაუსწორებ
„მკვდარ არს იგი ნათელსა შინა თუ-
ალ შეუდგამსა“ 70,11.

თვსაგან მარტო, განმარტოებით „თვსა-
გან ერთსა ადგილსა მტკიცესა...
იყოფოდა იგი“ 11,19.

„განიზ-
რახვიდა თვსაგან და სა-
კუთარცა თვისთა თანა“ 40,5.

ივარ-ყოფა აკლება, დატაცება „ივარ-
არყო საუნუნენი და მონაგებნი“
27,20.

იატაკება აქ: გათელვა „დაქციენეს ყო-
ველნივე და იატაკენეს ფერტი-
თა ბილწითა“ 27,1.

იკანომოზი-ი მონასტრის მნე „წიგნი მი-
უთვალა იაკონომოსა“ 117,28.

იმეირ იქით, გაღმა „დადგეს... იმიერ
და იმიერ“ 69,8.

იფქლი ხორბალი „კალოთა ზედა იფ-
ქლსა ითხოვდა“ 114,24.

კაჯრება გაბედვა „ყოველივე იკადრა
წინაშე დედოფლისა“ 26,24.

კაპანი ქვიანი ადგილი „კაცი შთაიჭრე-
ბოდეს კლდეთა და კაპინთა“
36,28.

კდმა რიდება, მორცხვობა „სიბრძნით
სიტყვსგებასა მისისა ეკდიმებო-
და“ 46,18.

კეროვანი-ი/კერონი კელაპტარი „გალო-
ბითა და კეროვნითა მიიღეს
დიღსა მის ეკლესიასა“ 32,6 აღან-
თეს კეროვნები...“ 121,12.

„წარემართნეს გალობითა... და კე-
რონთა სიმრავლითა“ 78,34.

კერპი წარმართული ღმერთის ქანდა-
კება, სახე 88,24.

კერპო მხარეს „უკეთუ ღმერთი ჩუენ
კერპო არს, ვინ შემოდოს ჩუენ
ვნებად რაჲსამე?“ 20,14.

კერპობით-ი პირადი „მნებაგესა, თუ რა-
ათა ვიტყვოდი კულად კერპოე-
ვბითსა ცხოვრებასა მისსა“ 67,5.

კვართ-ი პერანგი „შინაგან კვართისა
შთაიცივის ძაჲაჲ“ 109,29.

კირილეისონი (ბერძენი) „უფალო შე-
მიწყალო“ „წელთაგან მისისა არა
განვრდომილ იყო კირილეისონ-
ი“ 118,33.

კლმაქსი-ი „კიბე სათნობისა“ (იონანე
სინელისი) „მოისუნა სიტყვა იგი
კლმაქსსა შინა წერილი“ 111,29.

- კმასაყოფელ-ი საქმარისი „მისცემდიან როკიესა რამსამე კმასაყოფელად სავმართა“ 24,18.
- კნინ-ი მცირე „არიან... სიტყუანი ჩემნი კნინ და შეურაცხ.“ 5,19.
- კრძალვა აკრძალვა, რიდება „ხოლო საძაგელნი იგი... საქმენი, რომელთა წინათვე აკრძალვს მოციქული ეპისკოპოსთა... მოსწრაფე იყო... განფხურად“ 89,4.
- კრძალულება მორიდება, შიში „მოიპარეს გუამი... და წარიღეს... კრძალულე ბითა“ 30,8.
- კსინვა აქ: მორჩილება „მდინარეო... გიბრძანებს ჩემ მიერ კსინვით ვილოდ“ 91,1. „მდინარე იგი მძაფრი... კსინვით ვილოდა“ 91,4.
- კუბახტი „სამოსელი“, ლეჩაქი „მოიღეს კუბახტი დედათა და მოახხეს ახოვანსა მას“... 59,31.
- კუეთება შებმა, ბრძოლა „და იყო... ურთიერთას კუეთება“ 69,9.
- კუერთობი საბრჯენი ჯობი. 90,3.
- კურთხევა განათლება, განწმენდა ლოცვით „ზეთის კურთხევისა საიდუმლო მიიღო“ 123,10.
- ლანძუ კერა „ვერცა ლანძუთა და ტაფავთა შერვალებამან“ 64,13.
- ლაყვარდი ლურჯი ქვა (лазурь) „ოქროათა და ლაყვარდითა განაშუენა იგი“ 18,24.
- ლბილი აქ: მშვიდი „მოუმცნო პირველად ლბილნი სიტყუანი“ 25,29.
- ლიტონი მარტო, ცარიელი „მიიღეს... ლიტონი პური და წყალი“ 112,21.
- ლიქნა ალერსი ცბიერებით „მეფე იგი სპარსთა ლიქნიდა მას ფრიად“ 23,12.
- ლმობა ტკივილი „არა გელმისა თუალი შენი... ვე, მელმის ძლიერად“ 15,34.
- ლუსკუმა საფლავი, კუბო „ლუსკუმა
- მაე შეუმზადეს მას ფრიად კეთილი 30,8.
- მადლი-ი მადლობა „მადლი მივეცი... ღმერთსა“ 123,31.
- მავლობა სიარული „ფერჯითა შეუნერთა მავლობდეს 84,20.
- მაზარა მონაზვნის ჩოხა „მონაზვნებისა სრულება მიიღო მაზარის კურთხევითა“ 122,28.
- მამამძუძე ლალა, გამზრდელი კაც „რომლისადა მამამძუძე ქმნილ იყო სანატრელი იგი“ 67,23.
- მანქანება ფანდი „აღჭურა... ერი ყოველთა მანქანებათა ბოროტისათა“ 19,11.
- მარცხულ მანრცხნივ „განაწყუნეს სპარაზენნი თვსნი მარჯულ და მარცხულ“ 15,19.
- მარჯულ მარჯენივ 15,19.
- მარხვა გარკვეულ საეკლესიო დღეებში გარკვეულ საკვების მიღებისაგან თავის შეკავება 87,33.
- მარწუხი მამა „მოხუნეს მარწუხნი და განაჭურნეს“ 29,12.
- მავსოვარი-ი ძველი საქმის მომსწრე „არავინ არს მომხრობელ ანუ მაქსოვარ ძუელთა კაცთაგან“ 12,7.
- მბრძოლი-ი წინააღმდეგი „შეიწუებოდა... მბრძოლი... ქრისტიანობისა“ 19,26.
- მდიდრობა აღიდება „მდინარე იგი მტკუარი ფრიად მდიდროდა“ 36,29.
- მეთევზური-ი მეთევზე 79,28.
- მემსხუერპლეობა მსხვერპლის შეწირვა „რაათა მემსხუერპლეობდნენ მისთვის წლითი-წლად“ 18,19.
- მეოგება „ვემეოგობდით ჩუენ წერილთა გამოძიებითა“ 124,37.
- მეორედ-ი ნახევარი „შენ... მეორედად მეფობისა ჩემისა გყო“ 23,19.
- მეობ-ი შემამდგომელი, მფარველი „შემ-

- წე და მეოხ არიან შათეს“
3,25.
- მეპრატაკე დაბადე, მეტყავე „რომელ-
მან... მეპრატაკენი... ადავსო
სიბრძნითა“ 79,26.
- მეტანია სინანულით შევრდომა „ხუვის
მეტანია შრომისათეს ჯორცთა-
სა“ 112,18.
- მეურნეობა შრუნველობა „დაეკლდით...
სათნობებას სულის ჩუენისა მე-
ურნეობასა“ 123,21.
- მეუფე უფალი, ღმერთი „აჰა მოსრულ
არს... მეუფე საწადელი“ 124,11.
- მეყნულად მაშინვე, ანაზღუღად „მეყ-
ნულად შეპვედრა სული თვისი“
29,17.
- მზახობა დამოყვრება, დამზახლება „ეხ-
ტანგ ინება მზახობაჲ სპარსთა
მეფისა“ 67,25.
- მთესვარ-ი მთესველი „აღესრულა... რო-
მელსა იტყვს მთესვრისად ავა-
რაჲისათეს 26,15.
- მთიებ-ი ცისკრის ვარსკვლავი „აღმობრ-
წყნდეს რაჲ მთიებ-ი და შემდ-
გომად მისსა სხუანი ვარსკვლავნი“
66,14.
- მავის შუავს „თვნიერ ამისსა სხვა არა-
ვინ მივიცს“ 115,7.
- მივლინება გაგზავნა „მიიავლენ და
მეოხად და შუამდგომელად... შშო-
ბელსა მისსა“ 24,24.
- მიზღუფე სანაცვლოს მიგება „ქუელის-
მოქმედებანი არუენნა... მიზღუფე-
ევად და ვასებად ქრისტესა“
18,16.
- მითულვა შეწყწარება, მიღება „კეთი-
ლად მიითულავი და ქურივ-
ობასა მათსა წესისა მისებრ“ 7,33.
- მიმადლება ჩუქება, მინიჭება „შემდგო-
მად სიკუდილისა მისსა მიჰმად-
ლოს განთავისუფლებაჲ“ 28,22.
- მიმადმ-ი მარადღე „შეაყო გონება თვისა
მიმადმსა ლოცვასა 43,4.
- მიმოგანთესილობა გაფანტულობა, გაბნე-
ულობა „ვითარცა ქუელნი მატანენი
გუაუწყებენ და მიმოგანთესუ-
ლობანი ესევითართა უწყებათა-
ნი“ 67,17.
- მიმოყვრება ხანგრძლივობა „რომელი-
იგი ეამთა მიმოყვრებითა...
არა დაფარულ არს“ 81,29 ვერცა
დაადუმე ეამთა მიმოყვრება-
მან“ 91,29.
- მირონ-ი ნაყურთხი ზეთი „არა მოცი-
ლებულ იყო... მირონისა და-
ნებისაგან ცრემლთა“ 118,31.
- მიტევება გამოდევნება „მიეტევენეს
სწრაფით სრბით მას ზედა“ 16,4.
- მიუგონებელი წარმოუდგენელი „ადი-
დნა იგინი თავისა თვისსა თანა ღი-
დებითა შით ჩუენგან მიუგონე-
ბელითა და მიუთხრობელითა“
95,14.
- მიღება წართმევა „სამცხეცა მიუღო
ქელთაგან ბერძენთა“ 24,13.
- მიხუმა წართმევა (ობ. მრ) „რაიამცა
მიხუხუნე პატივნი მეფობისა მი-
სისინი“ 7,12.
- მიწლომა მისვლა, მიახლოება „მიუტ-
დეს მას სამნი კეთილცხენოსა-
ნი“ 16,5.
- მკსინვარე განრისხებული „მიხედა მას
მკსინვარედ გულისწყრომით“ 73,22.
- მკვრცხლ-ი ქვეითი „თუთ მეფე და ღე-
ლოფალი მკვრცხლ მიეგებო-
დეს“ 32,2.
- მნე აქ: მეურნე, მსახური „მწყქმსა ესე
კეთილი და მნე გონიერი... მიმო-
ვიდოდა“ 88,16.
- მოზაპავ-ი მიმსგავსებული „თვითთა მო-
ბაძავ იქმნის მათდა“ 109,28.
- მოზავება შეფერება, მოხდომა „არამედ
ამასცა ზედა უმეტესად მოეზავე-
ბეს“ 91,25.
- მომედგარება: მოსუსტება „ბუნებითა
ღელათა იქმნას მომედგარებაჲ
სატანჯველთაგან“ 25,22.

მომსრველ- ი. მ. მოსრვა „დაგვსენ... მისგან გვეცისა მომსრველი-სა“ 21,8.

მონაგები -ი ქონება „წარაგო ყოველი მონაგები მისნი“ 18,25.

მონიჭება ჩუქება, მიცემა 4,10.

მორთვა აქ: გამაგრება „უკუეთუ არა მივსცეთ ყრმა ვსე, ნუუკუე განმიდგენ ქართველნი და მორითონ ზურგი კეისრისა“ 17,17.

მორტყმულობა სარტყლის შემოკვრა „აუწყა... სამოსელით, ქტევადა და მორტყმულობადა მათი“ 84,19.

მოსმური მოქეფე, მსმელი „ჯდა მეფე იგი უსჯულოა პერობად მოსმულთა თუთათა“ 41,28.

მოსრვა მუსრვა, ან-აწყვეტა „და მოსრვოდეს მათ შიერ“ 69,12.

მოსწრაფედ სასწრაფოდ „კეთილთა მოსწრაფედ აღგუადგინეს“ 95,28.

მოტყინარე აღზნებული, „ცეცხლებრ მოტყინარე იყვნეს“ 33,8.

მოუმღოვრებელი დაუმშვიდებელი „არს იგი მოუმღოვრებელი“ 21,5.

მოქალღობა მუქარა „დასცა... დიდად მოქალღობადა უქორცოასა მის შტერისა“ 65,18.

მოქალაქეობა მოღვაწეობა, ცხოვრება. 109,3.

მოქენე მთხოვნელი, მახვეწარი „ახალ ნერგ არიან ესენი და მოქენე სწავლისადა“ 86,35.

მოქცევა აქ: ქრისტ. სარწმუნოებაზე მოყვანა „ასწავებდა და მოქცევად მათდა მოსწრაფე იყო...“ 88,23.

მოღება აღება „მერამე მოიღეს განქურვებული“ 29,16.

მოღორება მოტყუება, ცთუნება „ესეითარიითა სიტყუთა მოღორა მეფე ესე უსჯულომან“ 23,20.

მოღუაწება ზრუნვა, შრომა „მსხდომარე იყვნეს... შიო მოღუაწებისა ძველი და კანონი“ 89,24.

მოყოფა (ყურის) ყურის დაგდება, მიბყრობა „აუ მოვედით ღმრთისმოყუარენო, მოყვენით ყურნი თქუენნი და გულმოდგინედ ისინეთ“ 97,9

მოყუახი მახლობელი, ამაზნავი „განბასრა... მოყუახსნი მისნი“ 27,24.

მოშობა მოხრჩობა, გაგუდვა „საბლითა მოაშთეეს იგი“ 24,7.

მოშურნე შურიანი „ვერ თავს-იღებდა მტერი იგი მოშურნი“ 19,6.

მოცალეობა მოცლა საქმისაგან „მას ეამსა მოცალეობდაცა“ 19,12.

მოძაგეობა შეზოღება „მსოფლიონი განცხრომანი მოძაგნა... 8,7.

მოძღუარი მასწავლებელი, დამრიგებელი „არა ოდეს წინა აღუდგებოდა მოძღუარსა“ 90,12.

მოწვნა მოსვლა, მოღწევა „მოიწივნეს ქუეყანისა ამას...“ 17,24.

მოწხე მონაზონი, ბერი „დაეწხოს მოწესეთათანა“ 24,30.

მოწმედ სიყვარულით, მეგობრულად „მოწმედ მოიკითხა“ 75,12.

მოწყუადა დახოცა „მოწყუადა ყრმანი მისნი“... 27,19.

მოხილა მოხედვა „მოხილე მჭევილსა ამას შენსა ზედა“ 28,10.

მოხუნა მოტანა „მოხუნეს მარწუხნი“ 29,11.

მოვსნება მოვონება „მოიქსენა ქადაგება იგი...“ 11,30.

მჩობლი -ი ორმაგი „წარვიდა შემკული გვრჯენითა მრჩობლითა“ 29,20.

მუნთქუესვე მამინე, მყისვე „მუნთქუესვე განთავისუფლდა“ 115,14.

მუსურმანი -ი მუსულმანი „... იქმნე მუსურმანი...“ 26,3.

მყოვარამ დიდბანს, ხანგრძლივ 33,9.

მძღავრი მოძალადე, დესპოტი, ტირანი „ვერა განკუეთით... ვერცა მძღავრთა გულსწყრომამან“ 64,14.

მწულლი -ი ხურდა ფული „ძალისაებრ შესხმათა არა უღირს იჩენენ, ვი-

თარცა იგი მან ქუროვისა მის გლახაკისა მწუღილინი" 81,24.

მწუობრი-ი კრებული, დასი „ისწრაფდა... შერთად გუნდსა ყოველთა წმიდათასა... და მსგავსთავე მისთა მწუობრისა თანა...“ 94,18.

მწუურნებოანი-ი წყლიანი „მწყურნი ებოან ყოფს ადგილთა შათ“ 91,21.

მკუშველი იხ. გმევა 92,8.

მკუშვილი-ი იხ. ტუშვილი „წარგზავნა კაცი მკუშვილიანი...“ 41,4.

ნატყუნავი-ი იხ. ტყუნავი „ნატყუნავი ვითა დაიონარეს“ 16,22.

ნებ-ი ხელისგული 90,13.

ნესტუ სალამური, ნალარა „ნესტუ ებრ ვოხრიდუ ყურსა...“ 5,17.

ნიეთ-ი სტიქია, მატერია, ელემენტი „დაუმორჩილნა თხნივე ნიეთნი ჰაერი...“ 92,8.

ნიში-ი ნიშანი „გამოსახოს ნიში ჭუარისა...“ 120,29.

ნიშებშემოსილი-ი საკვირველმოქმედი „ვიტყუ უკუე იოანეს ნიშებშემოსილსა 82,36.

ნიჰ-ი საჩუქარი, საბოძვარი... „მეფე... აღუთქმიდა... ნიჰ თა...“ 74,25.

ნოინი-ი მონღოლთა მთავარი, დიდებული „დააყენა ნოინნი და წარვიდა“ 24,13.

ნუუაჟე აქ: ვაი თუ „ნუუაჟე განმიღვენ ქართველნი“ 17,17.

ოდიკ-ი ტრაპეზის გადასაფარებელი „ტრაპეზსა ზედა ოდიკისა დასსნა იგინი“ 117,5.

ორნატი-ი ხნული „ვითარცა ორნატთა განაპებდეს ვორცთა მისთა“ 61,13.

ორღანო ორგანო „რად დავიდუმებოა ენა, სულისა ცხველისა ორღანო“ 124,29.

ოტება განდევნა, გაქცევა „იოტა ერმან ასი და ასმან ათასი“ 16,21.

ოზრა აქ: მოფხანა, მოქაევა „ნესტკსაებრ ვიოზ იდუ ყურსა“ 5,17.

პალატი-ი სასახლე „მნებას, რამითა... განაგებდუ პალატსა ჩემსა“ 25,33.

პალეარტი-ი უსახელო სამონაზვნო წამოსახსამი „ბრწყინვიდა... შავსა პალეარტსა ზედა“ 117,24.

პატივი-ი ღირსება, ხარისხი „რამეთუ მღვდლობისა პატივი მას აქუნდა“ 86,11.

პატივი-ი სასჯელი „წინა-უყოფდეს პატივითა და ჰირთა უფიცხესთა“ 76,13.

პირდაქცევით თავდაღმა „დასხნა იგინი პირდაქცევით“ 117,5.

პირის-მოქცევა უკუქცევა, ოტება „ვერ შემძლებელ იყენეს თათარნი პირის-მოქცევად ქართველთა“ 37,29.

პორფიროვანი-ი სამეფო მანტიით შემოსილი „იხილს... დიდიმითა პორფიროვანი მეფეა 117,25.

ეამი-ი დრო „ოთხისა თვისა ეამი დაყუ“ 123,6.

ემისწირვა ლიტურგია, წირვა 86,10.

რაბამი როგორი „რაბამი საღმობა გულისა მოგვიცა“ 123,18.

რამლი-ი სამისრო წიგნი (არაბ.) „იხილა... რამლი თვისი“ 15,32.

რეცა ვითომც „ხოლო მან რეცა განიცინა ნელიად“ 27,10.

როჟიკი საზრდო, ულუფა „მისცემდიან როჟიკსა რაჟსამე“ 24,17.

რქუმა თქმა „არქუ მათ, მოვიდეს“ 27,1.

რჩილა დაჭერება, დამორჩილება „მამინ ერჩიდა მეფე სიტყუასა მათსა“ 17,18.

რწმუნებული-ი მინდობილი „ჩემდა იყო რწმუნებულ მამობად სულისა მისისა“ 123,1.

საანჭნო ცხადი, აშკარა „ყოველთა შორის საანჭნო ჟო“ 20,16.

საბრკე ზაფანგი, საფრთხე „თხოვდა... განრომად საბრკისა გან“ 25,5.

სავანე საღვთო, ბინა „პპოვნა სავანე-

- სა მას მისთვის განმზადებულსა" 123,38.
- ხავესება სისავესე „რომელსა სავესებაჲ მოაქუნდა ღვწისა 92,22.
- ხათრო მოსაწონი „სათროდ ღმრთისა გამოჩნდეს" 109,9,
- ხათროლი-ი ბარი „თუნიერ სათხოლისა და მკუთეთელისა რადასვე ქუე დაღმრდებოდა..." 91,14.
- ხაკურთხ-ი შესაწირავი „ნუბსით მისრული საკურთხი, დაკლუად განმზადებული ტარივი" 42,18.
- ხალმობა ტყვილი, ავადმყოფობა „ეწია... სალმობა უკურნებელი..." 123,5.
- ხამსალა საწამლაი „წარმოაკარეღნა სამსალანი თვსნი" 113,10.
- ხამწირელი მცირე ეკლესია „სამწირველონიცა შეუნიერნი აღაშენნა" 18,17.
- ხამწყო დასამწყესავი „რომელმან ერთსამწყსო ყოცა და ქუეყანაჲ", 87,19.
- ხარბიელი-ი ასპარეზი, სამოღვაწეო ადგილი „თვსსავე მას მოღვაწეობისა ხარბიელსა იწყო საგრობად". 94,5.
- ხარცელი-ი საწოლი, ლოგინი „აღილო ხარცელი თვისი" 117,26.
- ხართუნალი თავქვეშ დასადები ფიცარი „ცხედარი და ხართუნალი მოიღე" 118,26.
- ხარკინოზ-ი მაკვდიანი „იყო მადლობა... გამოწნისათვის ველთაგან ხარკინოზთასა" 17,26.
- ხარცხუენელი-ი სპარტეზინი „ყოველსა ხარცხუენელსა საქმესა იქმოდა" 12,3.
- ხასო იმედი „სასოდ აქუნდა მას წმიდა ღმრთისმშობელი" 11,21.
- ხასოება იმედიაობა, მინდობა „აქუნდა ხასოებაჲ ამისი" 25,21.
- ხატფურება ენკენობა „ღღესასწაული... შეუშადეს მას ღღესა სატფურებისასა" 32,9.
- ხაფახე განძი, ქონება „ყავთ... საფახე მოუკლებელი" 19,1.
- ხაჩინება დასახაზავი, შესამწინველი „ხაჩინობით საჩინოებს ეამთა სიერცისაგან" 97,35.
- ხაცოთრ-ი საცდუნებელი „აგოცნეს ყოველნი საცოთრი..." 16,20.
- ხაცნაურ-ი ვინიერი „საცნაურითა მით თულთა მიხედვიდეს კეთილთა..." 64,31.
- ხაცოვარ-ი ცხვრის ფარა „ავარაკთა და ყანობირთა, პირუტყვთა და საცხოვართა მორწყავს..." 92,12.
- ხაწრტელი-ი საჩხვრტელი „საწრტელნი... გორცთა შინა შენთა გიტკრთავს" 72,30.
- ხაწუთო სააქო, წუთისოფელი „სიკუდილითა... განვიყუანო საწუთოსაგან" 25,21.
- ხახე შესახედაობა „თანა-ახლდეს... ბერი ერთი, სახითა მღვდელი" 22,16.
- ხახიერება სიკეთე, მოწყალება „სახიერებისა მას უფსკრულსა ძალსაებრ ემსგავსებოდა" 87,36
- ხახილი-ი ქურა, ღუმელი „ყრმანი დაცივნა ხახილისაგან" 113,30.
- ხაწმილავ-ი ღამის დარაჯობის დრო „წუმილნი მათნი წუმვილიდეს საწმილავსა ღამისასა" 15,6.
- ხაკეთმმართებელი-ი წარმმართველი „საკეთმმართებელ ექმნა უცთომელად" 87,27.
- ხენაკ-ი ბერის სადგომი „შეაყენა თავი თვისი ხენაკსა 113,5.
- ხერაფი-ი ანგელოზთა ერთი დასი „ხერაფი მნი უზესთავს არიან" 124,36.
- ხერი-ი ვახშამი „ღღესა ერთსა ყო მანცა სერი დიდი" 10,24.
- ხერობა ვახშამობა „ოდეს იყო შუა სერიობაჲ..." 10,30.
- ხიბორგილე სიკეთე, სიშმავე „უსჯულოდასა სიბორგილე" 45,12.
- ხივლტოლა გაქცევა „არა იწვია სივლტოლაჲ 37,18.
- ხირ-ი ჩიტი „კმაჲ სირისა 112,16.
- ხირცხვლელ-ი შერცხვენილი „ხირცხვლელ ექმნინ..." 28,20.

სისხლმწოთლვარე სისხლის მწვეთელი „იბილა... ღუაწად დებაჟ... სისხლმწოთლვარისა გუამისა მისისა“ 29,16.

სიტუილი-ი ტყელი „სიმათლისა წილსიტყუილისა“ 22,3.

სიფიცე სისასტიკე „ვერა... განკუეთა... ურმისთვალთა სიფიცეება“ 64,15.

სიქადული-ი სიამაყე „მოაქლინა... მნათობნი ესე... სიქადულნი და სასონი ქრისტიანობისანი“ 93,30.

სიქველე სიამაყე, ვეჯაცობა „ექმნა მიზეზ... სიქველისა“ 66,10.

სიჩჩო ჩვილობა 87,33.

სიციბილი-ი სისულელე, სიგოვე „ეციწონდა უსჯულოსა მის სიციბილსა“ 103,24.

სიხენეშე სიავე „ჰყვეს მას... კაცნი შემსგავსებულნი სიხენეშისა თვისისანი“ 10,28.

სპა მხედრობა, ლაშქარი „განამტკიცებდა სპათა თვსთა“ 14,26.

სპარაზენი-ი აქ: აღტურვილი, მებრძოლი „განაწყუნეს სპარაზენნი თვსნი...“ 15,19.

სპასალარი-ი მხედართმთავარი „მოკლეს სპასალარიცა...“ 30,27.

სპასპეტი მხედართმთავარი „აღმოეცენა... კაცთავან... დიდებულთა და სპასპეტთა“ 6,10.

სპეტაკი-ი თეთრი „მოვიდა ტრედი სპეტაკი“ 120,6.

სრბა სირბილი „მსწრაფლ სრბით... წარმოემართნეს“ 12,22.

სრვა ხოცვა, მოსპობა „წარემართა... სრვად და წუად... კუუჟანისა“ 13,33.

სრულება უნაკლულოება, სისაცე „სხუაჲცა გამოვისახო ამის... კაცისა სიკეთე და სათნოებათა სრულება“ 88,31.

სტადიონი-ი აქ: ასპარეზი, სარბიელი „განვიდა სტადიონად ბრძოლად“ 112,25.

სტამე-ი ქილა „მოითხოვა სტამენითა წყალი“ 115,9.

სულთქმა კენესა, ოხერა „ევედრებოდა სულთქმით...“ 11,16.

სუფევა მეფობა „ბრძანებისაგე საუფლოსა და ზენასა მის დაუსრულებელისა სუფევისა და დიდებისა მოსურნე ქმნილ-იყო“ 82,28.

სქემა საბურო ფორმა ჩასაცემლისა „შემოსა მას სახე დიდისა სქემისა“ 117,22.

სქემოსნობა ბერობა „შემურეს წესითა სქემოსნობისათა“ 121,11.

სწრაფება აჩქარება „შურითა... შეიწუებოდა და საქმესა ასწრაფებდა“ 10,2.

სწრაფით სწრაფად „მიეტყვენეს სწრაფით სრბით მას ზედა“ 16,5.

სჯულიერი-ი კანონიერი „პაქუა სჯულიერსა მეუღლესა“ 110,10.

სხმა ყოლა, შობა „ისხნეს ძებებ და ასულებ“ 6,28.

ტაბლა მაგიდა სანოვაგით „განხადის უკმელად ტაბლისაგან“ 112,4.

ტარიგი-ი მსხვერპლი „ხოლო ტარიგი... განზავებულ იყო ქრისტესთვის“ 29,8.

ტარტაროზი-ი ჯოჯოხეთი, ქვესკნელი „დაიმკდრა... ტარტაროზი განუტფობელი“ 9,17.

ტაფაკი-ი ტაფა „ვერა... განკუეთა ვერცა ლანძუათა და ტაფაკთა მჭურვლებიანი“ 64,13.

ტრაპეზი-ი მაგიდა საკურთხეველში „ტრაპეზსა ზედა ოდიკისა დახნა ივინი“ 117,4.

ტყება მოთქმა თავში ცემით „შწართა ტყებითა და ტირილითა მიუთხრა...“ 20,30.

ტყორცებულ-ი გატყორცნილი „ისარნი... ტყორცებულნი... აღმოსწულდინ“ 76,32.

უაზნო მდამბო „შემოიკრიბნა სამრავლე ჯარისა... აზნაურით და უაზნოთურთ“ 19,30.

უბალანტო უქისო 83,15.
 უგარძულად მოულოდნელად, „მთ უგ-
 რძნულად... მოიწინეს“ 36,12.
 უღებება სიზარმაცე, დაუღვერობა „არა-
 ვის ძალ-უქს და უღებებდა
 მოვიღეს“ 109,13.
 უვაშვარანო იხ. იხ. ვაშვარანი 83,14.
 უზნთაეს-ი//უზნთაესი უმაღლესი „სე-
 რაფიზნი უზნთაეს არიან“.
 124,36 „მისცემდა უზნთაესსა“
 25,1.
 უკაოური-ი ავი, ბოროტი „აღუქრა...
 უკუთური მვეცი“ 19,9.
 უკაოქცვა მობრუნება „უკუმოქ-
 ცეს ცრემლითა“ 111,5.
 უმარწემს-ი უმცროსი „...ვითარცა ჭერ
 არს უმარწემესისგან უხუცესსა
 ზედა“ 17,7.
 უნდო არარა, ურგები „ეკადრე შეცო
 უნდო მან და გლახაჲმან“ 97,4.
 უოხენო უსასრულო „მიიღოთ ვკრგნს
 უოხენო“... 114,17.
 უპატიო-ყოფა შეურაცხყოფა „უპა-
 ტიო-ყოფა განიზრახა“ 13,4.
 ურვა წუხილი „ურვა სასა... იჭარვებდა“
 8,10.
 ურვალო იხ. რვალი 83,14.
 უსრულ-ი მცირეწლოვანი „ჰყვა მას უგ
 უსრული ჰასაკითა“ 8,8.
 უტევან-ი მანძილი, 125 ნაბიჯი „განვი-
 დის მონასტრით ვიღრე ორ უტე-
 ვან“ 112,14.
 უფლება მფლობელობა „ვერღარა უფ-
 ლება მდდა მით ზედა მეფე სპარს-
 თა“ 30,27.
 უქავალი-ი ურყვეო „განზრახვა ჩემი უც-
 ვალეზელ არს და უქავალი“
 74,20.
 უქავალიობა ურყველობა, სიმტკიცე
 „იხილეს რაჲ უქავალიობაჲ
 მისი, შეკრეს იგი“ 74,36.
 უშენ-ი უმკვიდრო, დაუსახლებელი „მიგ-
 ცნე ყოველივე... შენნი და უშენ-
 ნი“ 23,15.
 უძნს უძნელდება „უძნდა ესე და
 არა ენება ვანტევებაჲ“ 72,15.

უძღბი-ი უწესო, გაუმადლო „უთარცა
 უძღბი იგი შეილი შეიტკბეს“
 10,13.
 უწოდებულად მოუხმობლად „წარვიდა
 თვით უწოდებულად შენვე“
 73,35.
 უჭამლო იხ. კამლი 83,14.
 უქმარი-ი უსარგებლო „დაუტევენ უჭ-
 მარნი ეგე სოტყუანი“ 70,30.
 უპამრავი-ი აურაცხელი „ლაშქრითა უჭა-
 მრავითა წარემართა“ 13,32.
 ფლანგ-ი ქვეითი ჯარა „წარმოგზიენეს
 ურიცხე უღუსი... ფალანგები-
 თა მათითა“ 52,18.
 ფშუა სურნელების ღენა „ფშოდის
 სურნელობაჲ მოუთხრობელა“ 32,18.
 ქადება დაპირება, აღთქმა „მრაველსა
 წყალობასა უქადებდა მათ“
 16,10.
 ქარტა ეტრავტი, ქაღალდი „მოსცა მას
 შენდობა... დუმილისა ცრემლითა
 დამალტობელი ქარტისა“ 110,20.
 ქედფიცხელი-ი ფიცხი, კერპი „ქედ-
 ფიცხელთა და ურჩთა მიუდ-
 რიკონ ჭედნი“ 86,33.
 ქველის-საქმე მოწყალება, ქელმოქმედე-
 ბა „წარსცემდა... ქველის საქ-
 მეღ...“ 123,37.
 ქლამინდი-ი სამეფო მანტია „ქლამინ-
 დი მეწაშულ... ჩემშთეს შემოსა“
 59,33.
 ლელვა-გუმუშლებაჲ აქ: მღელვარება
 „დასცხრა ღელვა-გუმუშლე-
 ბაჲ სამეფოსა აჲს“ 18,4.
 ყანობირ-ი მოსამკვლეო ყანა „აღაორძინა...
 ყანობირთა მიმართ მოსამკა-
 ლად მოვლინებულნი“ 84,5.
 ყუფიღრება დაძრავება, დატუქსვა „ყუ-
 ფიღრა უარისყოფა ქრისტესი“.
 26,25.
 ყურად-ღება შესწავლა, გაგონება „ყუ-
 რად-ღეს... ბრძანებაჲ იგი“ 20,16.

შეახლება მიახლოება „ისწრაფდეს თითოეული... შეახლებად მისა“ 94,32.

შედგომა მიყოლა, მოდევნება „და შემდგომად მისსა სხუანი ვარსკულაენი შეუღღვიან“ 66,14.

შეთხევა შეყრა, ჩაცევა „ცეცხლსა შინა შეთხევაჲ... შიითულეს“ 64,23.

შედემა შერცხევა, შორიდება „არა შეიკლიმა დიდებულეებისაგან მისისა“ 42,21.

შემიზუფეა შეგებება, შეხვედრა „შეეჭოთხვენეს... მას თავსა მოწამისასა“ 32,3.

შემოზღუდა ზღუდის შემოვლება „მათ... შემოზღუდნეს ეზონი თვისნი მაგრიად“ 15,5.

შემოსა აქ: მოპოვება, მიღება „დიდნი ძლიენი შეიშოსნეს ეამსა მას“ 16,13.

შემოქცევა მობრუნება, დაბრუნება „ძლიეაშემოსილი უნებებლად შემოიქცის“ 69,19.

შემოზუმა აქ: შემოყვანა „ესევეითარი უსჯულო კაცი შემოვიხუენ“ 9,5.

შემსგავსებულ-ი სათანადო, სკადარისა „შემსგავსებულითა არზანივითა პატივსცა“ 67,29.

შემწუხრება შებინდება, შეღამება „შემწუხრდა დღე იგი“ 29,25.

შენ-ი დასახლებული, გაშენებული „მიგცენ შენნი და უშენნი“ 23,15.

შენერწყუა შეფურთხება „ხოლო მან შენერწყუა და განბასრნა იგი“ 28,2.

შესაკუთრება შეთვისება, მინდობა „რაცამს შეესაკუთრნეს სიყუარულსა ღმრთისასა“ 65,29.

შესახულება შესახედობა, ვარჯვნობა „ღირსცა იყო... შესახულებითა და ანაგებთა ბრწყინვალეებითა“ 101,17.

შესუენება აქ: გარდაცვალება, აღსრულება „ესრეთ შეისუენათუენსა ავსტოსა“ 94,26.

შესწორება შეთანაბრება „რომელ შეესწორა... წინასწარმეტყუელთა“ 12,10.

შესხმა შეწყობა „მოიღეს შამფურნი და შესხნეს ცეცხლსა შინა“, 28,4.

შესხმა გალობა, ხობტა „ქებაჲ შეუშხმდეს მას და შესხმა“ 32,5.

შეტევება შებმა „ვერღარა ეძლო პირისპირ შეტევებაჲ“ 69,26.

შეტყუება შეფერება „ასწავეს სწავლა... რომელი შეეტყუებოდა სიმტიცესა სარწმუნოებისა მათისა“ 35,2.

შეტყუვილ-ი ცილისწამება „განაღიდა ჩემ ზედა შეტყუვილი“, 10,27.

შეურაცხ-ი არად მისაჩნევი „არიან... სიტყუენი ჩემნი კნან და შეურაცხ“ 5,19.

შეურაცხისყოფელ-ი მაგინებელი „შეურაცხისყოფელნი ჩემნი შეურაცხეუ[უ]ენ“ 80,16.

შეურვება შეწუხება „ფრიალი შიშა... შეაურვებდა მას“ 11,2.

შეუძნს იხ. უძნს „შეუძნდა ესე დავითს 7,9.

შექცევა შებრუნება, მიბრუნება „მეფე სპარსთა შეიქცა... და წარვიდა...“ 77,34.

შეძინება შემატება „ეყოს შეძინებაჲ სისხლითა ჩემითა უსჯულოსა მას“ 27,22.

შეჭირვება შეწყუხება „აღმოუტრეკებდი ორთქლთა შვეთა პირისაგან მისისა შეჭირვებითა დიდითა“ 25,18.

შეკურვა შეიარაღება „განამტკიცა და შეკურნა ლოცვითა“ 94,23.

შეება გახარება, მხიარულება „იშეებს მათ მიერ გამოღებულ ნაყოფთა ზედა“ 124,1.

შური-ი შურისძიება „წარმოემართა... სპითა... შური სათუეს კანთა მეფისა თეიმურაზისა 19,19.

ჩემება აქ: მოჩვენებით, თვალთმაქცობა
„აღმოვიჩინეს სიტყუანი ჩემე-
ბით სიყუარულისანი“ 10,1.

„ხოლო იგი ტყუილის სიხარულით,
სიყუარულსა მათსა ი ჩემებდა“.
10,14.

ჩვენება ბილვა, ზმანება „იბილა ჩვენე-
ბით თავი თვისი ეკლესიასა შინა“.
123,26.

ცეცხლის-მოსავ-ი ცეცხლთაყვანისმცემე-
ლი „მჭულთა იყო იგი ცეცხ-
ლისმოსავ“ 67,20.

ცრუება ცრულ გამოჩენა „არცა ეცრუ-
ენენ მეფობასა მისსა“ 31,6.

ცქემა იხ. სქემა 117,5.

ცხებულ-ი აქ: სამეფო გვარის შთამომა-
ვალი „ქეთვანი აღმოეცენა ნათესავ-
თაგან ცხებულთა“ 6,8.

ცხელარი-ი საწოლი, ტახტი „ცხელარი
და სართუნალი შოიღე“ 118,26.

ცხოველ-ი აქ: უკვდავი „აღწერილ არიან
წიგნსა შინა ცხოველთასა“
66,33.

ცხროიანი-ი ციებ-ცხელებიანი „ცხრო-
იანი გინა წყლით მანკიერნი სხვა სე-
ნითა... შეპყრობილნი თეს გინა და-
იციხის, მყის განაუტრანას...“ 30,13.

ძალ-ღება შეძლება „აა ესერა ძალ-
გიტ“ 7,6.

ძელი-ი მოკვეთილი ხის შორი „აღმართეს
ძელი იგი და მას ზედა დამსკუთ-
ლეს...“ 76,24.

ძლება შეძლება „ბრღარა უძლავს
მოვლა ჩუენი“ 7,5.

ძლევა გამარჯვება „ძლევის ქებასა
შეასხმიდეს“ 16,15.

ძნიაღ ძნელად „მეგულეობის... ძნიაღ
მისაწთომელისა საქმისა ჯელყოფად“.
5,11.

ძვნება მრისხანება „ეძვნებოდა ჩო-
ენი ზერძენთა მიმართ სიყუაროუ-
ლი“ 68,3.

ძვრისმომქმედი-ი ბოროტმოქმედი აღეს-
რულოს... შორის ძვრისმოქმე-
დთა“ 77,10.

ძვრ-ძვრი-ი უსასტიკესი, უბოროტესი
„შეჰკადრეს... ძვრ-ძვრთა სიყუ-
დილთა“ 64,9.

წარგება დახარჯვა, გაბნევა „ფრიად წა-
რაგო ყოველნი მონაგებნი მის-
ნი“ 18,25.

წარმართება წასვლა, გაშურება „წა-
რემართენეს... სწრაფით“ 16,4.

წარმატება გადამეტება, გადაჭარბება
„წარმეტა სათნოებითა“ 68,17.

წარტყუნევა ვაძარცვა „აოჭრებითა...
წარტყუნეა“ 22,24.

წარუვალი-ი მარადიული „მიიწია წარუ-
ვალსა განსუენებასა“ 10,33.

წარქცევა წაგდება „შეკრეს და ესრეთ
წარქციეს წინა და მიჰგუარეს
იგი მეფესა“ 74,12.

წარღება წაღება, წართმევა „უფალმან
მომცა და უფალმან წარმიღო“
22,14.

წარცემა მირთმევა, გაგზავნა „რომელ-
თამე... წარსცემდა სულსა ნა-
ყოფიერებად“ 123,36.

წადიერი-ი მოსურნე „ჩუენ ესრეთ წა-
დიერი ვართ“ 21,24.

წადიერება სურვილი „მსწრაფლ აღას-
რულა წადიერებად თვისი“
10,23.

წამისყოფა თვალის დახამამება. „წა-
მისყოფითა შენითა განაგებ ყო-
ველთა არსთა“ 41,18.

წავა//წივა დაწევა „დევნა უწყო... ირო-
მელ ვერღარა ეწია მათ“ 12,26.

წავლება ერესი, მწვალებლობა „ყოველი-
სა წვალებისა... ძირითურთ ის-
წრაფდა განუხურად“ 94,9.

წიაღსღვა განვლა, განსვლა „მან შემდ-
გომად წიაღსღვისა იერუსა-
ლემთასა აღგილსავე თესსა შერ-
წყმით შეყოფილ იქმნა“ 92,2.

წინამბრძოლი-ი მეწინავე, წინმაველი
ბრძოლაში „წინამბრძოლად
წარიღლენა ჯუარი“ 14.

წვევა იძულება „წუვევდენ უარის-
ყოფად ქრისტეს...“ 27,9.

წურთა ზეპირობა „შეაქსოვა წურთა-
სა საღმრთოთა წერილთასა“ 8,6.

წყლვა დაჭრა, დაყოფა „იწყლა გუ-
ლი მისი სიყვარულთა“ 68,9.

წყლით-მანკიერი წყალმანკი „განიყუ-
რის ცხრომანი გინა წყლით-მან-
კიერნი“ 30,13.

წყობა ბრძოლა, შეგმა „განშაადებულ
ვარ წყობად უსჯულოთა“ 20,12.

ჰამებულ-ი ნასუქი „დაჰკლვიდეს ზურაყ-
სა მას ჰამებულსა“ 10,16.

ჰვირვა ჰვირვა, ყურება „ჰვირინ იგი
იხილვებოდა“ 120,29.

ჰილ-ი ჰილონი „ჰილსა ზედა დაჭდა“.
117,27.

ხატ-ი სახე „იყო... ხილვითა ხატისა-
თა ფრიად შეენიერი“ 6,14.

ხენეშ-ი საძველი, ავი. აღუტევებდა...
ხენეშითა პიროთა“, 43,21.

ხუასტაგ-ი შინაური საქონელი „ესუა...
ცოლი... და შეილნი... აგარაკი და
ხუასტანგი (!) 109,20.

ხუებულ-ი დაკლებული „არა ხუებულ
იქმნებთან სათხოველისაგან თვისსა“
32,19..

ხუეტა ფხევა „ვერა... განჰკუეეთა... ხუ-
ეტამან კორცთამან“ 64,11.

ქადა მოხმობა, მოწოდება, „ღმერთსა
შემწედ თესად ქადოდეს“ 13,18.

ქამლ-ი ფეხსაცმელი „დასხნა ჰამლნი“.
116,10.

ჭელ-განაყრობა ხელის გაშლა „აღასრუ-
ლებდა... დამე ყოველ ქელგანპ-
ყრობით ლოცვითა“ 8,1.

ჭელთ-სხმა აქ: ჩაბარება, მინდობა
„ჭელთ-უხსნა დედამან მისმან
ყოველნივე სამეფონი“ 17,28.

ჭელმწიფება შეძლება „ცხადად ვერ
ქელმწიფათ ესე“ 12,15.

ჭელუოფა დაწყება, ხელის მოყიდება
„მეგულებს... ძნად მისაწომელი-
სა საქმისა ჭელუოფად“ 5,12.

ჭმევა ხმარება, კისრება „არა იქმია
სივლტოლა“ 37,18.

ჭუმილ-ი ღამის დარაჯობა „ჭუმილნი
მათნი ჭუმილვიდეს საჭუმილავსა და-
მისასა“ 15,5.

ჭუმილვა დარაჯობა, ყარაულობა „ჭუმ-
ილვიდეს საჭმილავსა ღამისა-
სა“ 15,5.

ჭერი-ჩინება მიჩნევა „ვითარცა ჭერ-
გიჩნდეს, მოვაქციო შენდა ძე
შენი“ 25,33.

ჭურთა აპყრობა ჭვარის აღმართვა (დღე-
სასწ.). „აღსრულების წინაღობით
ჭურთა აპყრობისასა“.
32,11.

ჰაეროვნება მშვენიერება, სილამაზე „ჰა-
თილად მეცნიერ იყვნეს ჰაეროვ-
ნებასა მისსა“ 16,14.

ჰარე გაზაფხული „იყო ეამი ჰარისა,
თუე მაისი“ 36,8.

ჰახა-ი ასაკი „შესწირეს... ჰასაკითა
ათისა წლისა“, 124,14. „მიუფარ...
ფრიად ჰასაკისათვის და შუე-
ნერებობათს“ 23,15.

ჰრული თვლვა, რული „რომელმან არა
სცა ძილი თუალთა თვისთა, არცა
ჰრული წამთა თვისთა...“ 88,37.

ჰუნე ბედლორი, ცხენი „მასვე ეამსა აღ-
ჭდეს ჰუნეთა ზედა თვისთა“ 12,21.

ჰურია ებრაელი, ურია „მოჰყავთ იგი
ჰურიათა თანა“ 115,1.

საძიებლები

 I. ბიბლიოგრაფიისა („მეგობრის“
 I-VI წიგნები)

აბიბოს ნეკრესელი	I, IV, VI—221-222
აბო თბილელი	I, IV, VI—207-209
ათთა ბევრთა მოწამეთა	VI—246
ანტონი მარტომყოფელი	IV—236-237
არჩილ მეფე	II, V, VI—230-231
ბიძინა, შალვა, ელისბარ	IV, V, VI—241-242
გარეჯელ მოწამეთა	VI—246
გიორგი მთაწმიდელი	II, IV—229-230
გობრონი	I, IV, VI—213-214
გრიგოლ ხანძთელი	I—222-223
დავით აღმაშენებელი	IV—238
დავით გარეჯელი	I, III, IV—219-221
დავით და კონტანტინე	III, IV, VI—233-235
დავით და ტირიჭანი	I—215-216
დოდო გარეჯელი	IV—238
მესტათი მცხეთელი	I, IV, VI—206-207
ექვთიმე მთაწმიდელი	II, IV—227-229
ილარიონ ქართველი	II, III, IV, (ავრ. ქრესტომათია I, 170-177) 225-227
იოანე ზედაზნელი	I, III, IV—216-217
იოსებ ალავერდელი	IV—237
ისე წილკნელი	IV, V—243-244
კოსტანტი კახი	I, IV, VI—212-213
ლუარსაბ მეფე	IV, V, VI—240-241
ლუკა იერუსალიმელი	IV—235-236
ნეოფიტე ურბნელი	VI—245
ნიკოლოზ დვალი	IV—236
ნინო განმანათლებელი	I, III, IV (ავრ. ქართ. ცხოვრ. I, 72— 130)—209-212
ონისიფორე გარეჯელი	V—244
პეტრე ქართველი	II, IV—232-235
პორფირი მონაზონი	V—244-245
პროხორე ქართველი	IV—235
რაქდენი	V—242-243
სერაპიონ ხარზმელი	I—224-225
ქეთევან დედოფალი	IV, V, VI—239-240
ქრისტეფორე გარეჯელი	V—245
ქუაბთახვეს წამებულთა	VI—247
შალვა ახალციხელი	VI—246-247
შეო გარეჯელი	IV—238
შეო მღვიმელი	I, III, IV—217-219
ყრმათა რიცხვთ ცხრათა (კოლაელთა)	I—214-215

II. პირთა

 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

ა

აბელ (ბიბლ.) 9, 21; 15, 1; 122, 14
 აბიბოს (ნეკრესელი) 86, 14, 20, 21
 აბრაამ (ბიბლიური) 18, 8; 122, 14
 ადამ 73, 25, 87, 24
 ადარნასე (ბერი) 17, 23
 ადარნასე მეფე (პაპა არჩილისი) 104, 16
 ავლავიოს კათალიკოსი 84, 18; 85, 1; 86, 5, 18
 ალექსანდრე მეფე 6, 20, 31; 9, 29; 10, 3, 31; 12, 9; 13, 2; 15, 1; 20, 27; 129, 25, 30, 33
 ალექსანდრე (ქეთევანის შვილიშვილი) 21, 16
 ანდრიაზე (მოწ.) 78, 18
 ანნა (ბიბლ.) 7, 35
 არსენი (წინამძღვარი) 127, 22, 29
 არჩილ მეფე (მოწამე) 66, 23; 95, 5; 96, 4; 97, 10, 28; 98, 25, 34; 99, 7, 10; 100, 3; 104, 16, 18; 105, 1, 17, 30; 107, 33; 108, 2
 ასიმ იხ. კიკუმ
 აქაბ. (ბიბლ.) 26, 28

ბ

ბაქოს (წმ.) 59, 32
 ბებურ 16, 6
 ბიძინა ჩოლოყაშვილი 49, 6; 51, 22; 52, 34; 53, 6; 56, 8; 58, 34; 59, 14; 60, 31;
 ბუბაქარ ბარბაროსი 127, 12

გ

გაბრიელ მცირე 109, 1
 გერმანე არქიმანდრიტი 111, 8; 118, 20
 გიორგი (კონსტანტინეს ძმა, ძე ალექსანდრე მეფისა) 9, 29; 10, 3; 32; 12, 9; 13, 2
 გიორგი (ლუარსაბ მეფის შამა) 23, 8; 34, 28; 35, 8, 1
 გიორგი მთავარმოწამე 32, 7; 53, 4; 54, 8, 16, 17

გრიგოლ ვახვახიშვილი (დოდორქელი) 5, 1, 136, 9
 გრძელიშვილი სპირიდონ 123, 7; 136, 6

დ

დავით (ძე მეფე ალექსანდრესი) 6, 21; 7, 1, 9, 35; 10, 26
 დავით 16, 6
 დავით (ბიბლ.) 84, 27; 103, 12; 119, 29; 135, 36
 დავით (მოწ.) 66, 21
 დავით გარეჯელი 115, 8; 116, 2, 10; 121, 17; 127, 7; 128, 29; 129; 3, 26
 დავით ერისთავი (ძე შალვასი) 63, 15
 დებორა (დად მოსესი, ბიბლ.) 14, 20
 დეოკლიტიანე 19, 5
 დიმიტრი (მოწ.) 46, 15, 31
 დიმიტრი (ძე ალექსანდრესი) 129, 29
 დანიელ (ბიბლ.) 41, 36; 46, 25; 101, 20
 დანიელ (მღვიმესა შინა მხეტთაგან დახსნილი) 113, 29
 დოდო გარეჯელი 127, 10

ე

ევა (ბიბლ.) 73, 24
 ელენე (ლუარსაბ მეფის და) 34, 31; 38, 10
 ელია (ბიბლ.) 26, 28; 89, 34
 ელიზბარ ერისთავი 49, 7; 51, 22; 53, 3, 4, 33; 54, 1; 58, 32

ვ

ვახვახიშვილი გრიგოლ იხ. გრიგოლ დოდორქელი (ვახვახიშვილი)
 ვახტანგ მეფე (გორგასალი) 64, 2; 66, 17; 67, 25, 28; 69, 3; 72, 22; 77, 28; 30; 78, 6, 36; 97, 14; 104, 119
 ვახტანგ მეფე (შაჰნავაზი) 55, 1, 3

ზ

ზაალ არაგვის, ერისთავი 53, 2
 ზაქარია კათალიკოზი 31, 29

თ

- თამაზ 16, 6
 თამარ (ლუარსაბ მეფის დედა) 34, 28; 35, 9
 თეიმურაზ მეფე 8, 9, 15, 23, 29; 19, 1, 20, 27, 31; 20, 4; 21, 22, 29; 31, 2; 38, 8, 29; 128, 23
 თეკლა (მოწ.) 66, 7
 თეოდოსი 20, 21
 თეოდოსი წინამძღვარი 118, 21; 120, 18
 თეოფილაქტე 135, 24

ო

- ოკობ (ბიბლ.) 18, 8; 61, 10; 83, 9; 118, 3; 126, 3
 იერემია (ბიბლ.) 21, 14
 იესაბელ (ბიბლ.) 27, 1
 იუდიო (ბიბლ.) 16, 14
 ივლიანე 19, 25
 ილიარიონ ქართველი 128, 24
 ილიკიძე (იუკოთავან მოკლული) 113, 21
 იოანე (მოწ.) 82, 36
 იოანე იეროდიაკონი (ონისიფორეს უმცროსი ძე) 115, 19; 119, 18
 იოანე შამაძე 86, 10; 87, 1
 იოანე მანგლელი 128, 15
 იოანე მთავარეპისკოპოსი 82, 13
 იოანე მოძღვარი (საკვირველთმოქმედი) 89, 11, 24, 26, 33
 იოანე ნათლისმცემელი 47, 31; 129, 21; 130, 4, 15; 135, 20
 იოანე ღვთისმეტყველი 127, 19, 20
 იობ (ბიბლ.) 22, 12; 73, 24
 იროდია (ბიბლ.) 17, 27
 ისაკ 18, 8
 ისე||ისე წილქნილი 79, 16; 82, 6; 86, 11, 19; 87, 27; 89, 26; 90, 17
 იუდა (ბიბლ.) 52, 9

კ

- კან (ბიბლ.) 9, 21, 23, 24
 კონსტანტინე (თეიმურაზის შამის ძმა) 8, 29; 9, 11; 11, 8, 24; 13, 20, 22; 15, 31

კონსტანტინე დიდი 15, 1; 20, 21
 კონსტანტინე (მოწ.) 66, 21

ლ

- ლევან (ძე თეიმურაზისი) 22, 1
 ლეო 20, 13
 ლეონტი პროველი 96, 30
 ლიეპტინე (დიპლოლონის პერსონაჟი) 116, 9
 ლუარსაბ მეფე 23, 8, 22; 24, 11; 33, 3; 34, 24; 35, 11; 39, 8; 48, 23; 51, 11; 52, 5
 ლუკიანე (დავით გარეჯელის მოწაფე) 127, 15

მ

- მარიამ ღვთისმშობელი 99, 6; 103, 9; 123, 12
 მაქსიმიანე 46, 14
 მაქსიმე (მოძღვარი ონისიფორესი) 119, 32; 120, 9
 მაქსიმე მღვდელმონაზონი (ლუკოთავან მოკლული) 113, 21
 მაჰმადი||მოჰამედ 12, 19; 26, 5; 27, 25; 57, 37; 58, 11; 98, 8; 99, 31
 მთავარი გარდაბანელი 104, 13, 16, 35
 მირ 98, 24, 25; 99, 9; 100, 12
 მირიან მეფე (ვახტანგ გორგასალის პაპა) 104, 29
 მოსე (ბიბლ.) 14, 20; 18, 22; 82, 10; 90, 24; 91, 33; 93, 5; 131, 13
 მურვან ყრუ 98, 18, 26; 100, 1; 105, 28

ნ

- ნატალია (მეუღლე წმ. ანდრიანესი) 73, 18
 ნესტორ 20, 13
 ნიკიფორე ზუცესი 26, 13

ო

- ოთარი (ონისიფორეს საერო სახელი) 109, 17; 110, 21
 ოლომფორე (ბიბლ.) 16, 14
 ონისიფორე||ონოფრი (სქემოსანი) 109, 3; 111, 21; 112, 11; 113, 22; 114, 1, 11, 20; 115, 17, 30; 116, 2, 9; 117,

ქართული
ენათმეცნიერება

1, 3, 4, 9, 16, 22; 118, 23; 119, 26;
120; 4, 13, 17; 121, 19, 30
ონორატე (დიალოლონის პერსონაჟი)
116, 10, 13
ორბელიშვილი ბესარიონ 33, 1

3

პავლე აღმსარებელი 47, 24
პავლე (გარეჯის უდაბნოს წინამძღვარი)
127, 18
პავლე მოციქული 6, 24; 81, 16; 88, 32;
98, 9; 135, 11
პეტრე (ბიბლ.) 81, 16; 92, 20; 98, 2
პორფირი 122, 3, 6, 12; 123, 27; 124, 3,
8

6

რაქაელ (ბიბლ.) 21, 14
რაყდენი (ქართველი მოწამე) 64, 1; 66,
1, 36; 68, 8; 69, 14, 29, 32; 70, 30;
72, 2, 28; 73, 1; 74, 9, 14; 75, 13; 77,
37, 79, 10

ს

სააკიძე გიორგი 37, 21
საბინინი მიხეილ გობობონ 126, 8; 135,
30
საბრიკ (ნიციფორე შღვდლის სახელი) 26,
13
სერგის (მოწ.) 59, 32
სვიმეონ ხუცესი 36, 21
სოლომონ (ბიბლ.) 32, 10; 33, 12; 48,
1; 68, 21
სომეხი ხუცესი 37, 1
სტეფანე შღვდელმთავარი 124, 5
სტეფანე პირველმოწამე 66, 6
სტეფანოზ მეფე (არჩილის მამა) 97, 14;
104, 18

ფ

ფილიპე 11, 27

ჭ

ქასრე (მირიან მეფის მამა) 104, 20
ქეთევან დედოფალი 5, 3, 21; 6, 8; 7, 9,
20, 23; 11, 10; 13, 10; 16, 15; 20, 26;
54, 1; 58, 33; 63, 14
ქეთევან (ცოლი შალვა ერისთავისა) 63, 14
ქრისტესია ქრისტეფორე მონაზონი 125,
8; 126, 16, 19, 33; 127, 22, 24; 130,
10, 18, 34; 131, 7, 10, 17; 133, 6; 135,
31; 136, 3

შ

შალვა [ერისთავი] 49, 6; 51, 2; 53, 3, 4;
54, 1; 58, 33; 63, 14
შაჰაბაზ 5, 3; 19, 12; 33, 3; 35, 18; 38,
7; 39, 14; 40, 15, 34; 41, 1, 3; 44, 20;
51, 14, 37; 52, 8, 10, 13; 54, 38; 55,
5, 6, 21
შიო (მოწ.) 89, 25; 90, 9

ბ

ხალან 13, 32
ხვარაშან დედოფალი 21, 10
ხვარაშან (ლუასაბ მეფის და) 34, 31; 38,
19
ხოსრო 23, 2

პ

პიკუმ მძლავრი (ასიპ) 95, 7; 99, 30; 100,
8, 11; 101, 6; 104, 14, 17, 35; 105, 27

ნ

ნოლოყაშვილი 53, 7

კ

კერაკლე (მეფე ბერძენთა) 104, 23, 24;
105, 9, 25
კეროდე 11, 27; 47, 34

III. გეოგრაფიული სახელები

ა

აბაშა 99, 19
აბოცი 36, 9
ალავერდი 11, 4; 15, 3; 32, 7; 52, 27; 54,
37
ალი 39, 16; 40, 16

აეჭალა 69, 7
ანაკოფსია 97, 12
ანტიოქი 83, 1
არაგვი 52, 37; 53, 2, 34
არგუეთი 66, 20
არდალანი 52, 19; 55, 6, 18

არმაზი 69, 20
ასური 82, 20
აფხაზეთი 98, 23, 26; 100, 14; 105, 29
ახალდაბა 37, 21
აზმეტა 54, 5

ბ

ბაბილონი 35, 33
ბახტრიანი 52, 25
ბეროტუბანი 128, 32; 218, 16

გ

განძა 88, 32; 54, 35
გარეცქა 127, 5; 128, 21; 130, 15
გურია 99, 23

დ

დავით გარეჯა 111, 7
დავითის საფლავი 118, 6
დარუბანდი 97, 13
დასავლეთ საქართველო 126, 20
დიღუში 69, 7
დოესი 36, 32; 37, 2, 9

ვ

ვგრიხის წყალი 98, 34

ზ

ზადენის მთა 85, 24

თ

თემის ხევი 36, 31
თიანეთი 54, 2
თრიალეთი 36, 10, 13

ო

იერუსალიმი||იერუსალემი 23, 3; 60, 12,
13; 62, 23; 82, 10; 92, 3; 120, 16;
128, 28
იკორთა 63, 27; 128, 28
იმერეთი 39, 9, 13, 16; 98, 30
იმერი 40, 15
იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი 125,
11; 126, 14

კ

კახეთი 6, 17; 7, 18; 10, 4, 10, 11; 12, 5,
22; 13, 15, 32; 14, 8; 16, 3; 17, 22;
20, 24; 21, 3, 11; 23, 1, 7; 24, 12; 31,
5, 29; 32, 8; 39, 6, 7, 10, 11, 23, 20;
40, 3; 52, 11, 14, 15, 21, 22, 28; 53, 6,
10; 54, 22, 24, 35, 36, 38; 108, 1; 114,
23; 133, 27
კახი 19, 19; 23, 17; 38, 25, 35; 54, 3
კოსტანტინეპოლი 99, 24
კსანი||ქსანი 90, 29

ლ

ლიბანი 16, 25
ლიბთიმერი 22, 28

მ

მანგლისი 36, 13, 15
მთელნი||მთიულთა 35, 28; 54, 3
მეგვიპტელი 37, 34; 92, 3
მეარა 131, 13
მეფიანი 133, 10
მეწამული ზღვა 91, 34
მინდორსა მაკაბელისასა 15, 4
მრავალმთა 127, 25
მტკვარი 36, 34; 37, 10; 69, 9; 127, 7
მუხრანი||მუხნარი 6, 9; 69, 8, 91, 17, 19;
მცხეთა 18, 1; 31, 4; 69, 4, 5, 10; 84, 16,
85, 24; 93, 23

ნ

ნაბახტევი 40, 16
ნაქულბაქევი 69, 7
ნეკრესი 86, 4, 21
ნიქოზი 78, 35; 79, 5
ნოტოკრა 107, 34
ნუჯა 52, 26

რ

რკონი 36, 26
რუსთავი 127, 11

ს

სამგორი 79, 11
სამეგრელო||მინგრელია 126, 20
სამცხე 24, 13; 39, 23
საქართველო 17, 15; 19, 8, 23; 22, 22;

23, 14, 31, 2, 29; 35, 16, 26; 38, 1,
23; 38, 33; 40, 30; 45, 14; 66, 11;
97, 12; 98, 20, 25, 30; 99, 27; 101, 2;
105, 10, 12, 106, 27; 127, 5

სართიჭალა 133, 23

სტამბოლო 13, 33

სპარსეთი 52, 1; 54, 32; 55, 5, 7

ბ

ტახისკარი 37, 20

ტაშირი 36, 9

ტფილისი 40, 22, 23, 27; 110, 21; 128,
20

უ

უფლისციხე 37, 6

უჯარმო 79, 10, 11

ქ

ქართლი 6, 10; 23, 6, 8; 24, 12; 31, 5;
38, 32; 39, 11, 12, 13, 15, 23; 52, 5,
37; 63, 21; 64, 3; 67, 28; 68, 36; 69,
5, 8; 83, 16; 85, 18; 87, 11; 95, 7; 98,
29; 99, 26, 31; 104, 22; 109, 16; 114,
16

ქ

ქსანი 52, 37; 53, 3, 5

ყ

ყარაია 40, 31; 127, 6

ყველოა 36, 20

შ

შირაზი 5, 4; 22, 6; 24, 2; 25, 15; 39, 4;
42, 25

შირვანი 9, 14, 27; 12, 1, 23

შუამდინარე 79, 18; 82, 20

ც

ცხენისწყალი 98, 34; 99, 18

ცხილვანი||ცხინვალი 114, 31

ცხირეთი 36, 7, 26; 37, 12;

წ

წამებული (მონასტერი) 127, 23

წილკანი 86, 4, 19; 87, 17; 91, 17; 92, 9

წრომი 64, 3; 75, 1; 78, 28

ჭ

ჭოეთი 54, 37

ხ

ხაშვი 131, 27

ხუზი 52, 30

ჯ

ჯავახეთი 36, 9

ბოლო სიტყვაობა

ქართული ჰაგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლების V ტომი აერთიანებს XVIII ს. მწერლების: გრიგოლ ვახვახიშვილის (დოდორქელის), ბესარიონ ორბელიშვილის და ვაბრიელ მცირის თხზულებებს.

XVII ს. მიწურულსა და XVIII ს. დამდეგს ერთგვარად გამოცოცხლდა ჰაგიოგრაფიული ქანრი ჩვენი მრავალსაუკუნოვანი მწერლობისა. ჰაგიოგრაფიული კრებულების შედგენამ, რაც XVII ს. მიწურულიდან დაიწყო, ხელი შეუწყო ჰაგიოგრაფიის დაწინაურებას და ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში მას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი როლი მიეკუთვნა. სწორედ ამის ლოგიკური შედეგი იყო, რომ გრიგოლ ვახვახიშვილმა გვიანფეოდალური სასულიერო მწერლობის ისტორიაში საგანგებოდ გაუსვა ხაზი ეროვნულ მოღვაწეთა საქმიანობის წარმოჩენის აუცილებლობას და ეკლესიის ამბიონიდან მრევლისათვის ქადაგებას.

ამ პერიოდის ქართული ჰაგიოგრაფია აქტიურად ჩაღვა ქვეყნის სამსახურში. მისი მოწოდება აღაფრთოვანებდა ხალხს ირანოსმალეთის ძალადობის წინააღმდეგ საბრძოლველად. სამწუხაროდ, დღემდე არ არსებობს ამ თხზულებების კრიტიკული გამოცემა და არც ისაა ნაჩვენები, თუ როგორი გავრცელება ჰპოვა მან მკითხველ საზოგადოებაში. წარმოდგენილ კრებულში პირველად ქვეყნდება კრიტიკული გამოცემა აღნიშნული ტექსტებისა სათანადო გამოკვლევითა და მეცნიერული აპარატით.

ამავე ტომში, როგორც მთელი კორპუსისათვის საჭირო და აუცილებელი მონაკვეთი, შედის ბიბლიოგრაფია და მოკლე აღწერილობა იმ ხელნაწერთა, რომელთა საფუძველზე გამოქვეყნდა წინა ტომები. ეს ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია დაინტერესებულ პირთ გაუადვილებს ადრე დასტამბული მასალის გამოყენებას.

ბიბლიოგრაფია, ხელნაწერთა აღწერილობა და ლექსიკონი ეკუთვნის ვ. ვაბიძაშვილს, ხოლო დანარჩენის ავტორია მ. ქავთარია.

ს ა რ ჩ ი შ ი

36

გრიგოლ წყაბიშვილი, წამება ყოვლად დიდებულისა, მოწამისა დედოფლისა ქეთევანისა...	5-32
ბესარიონ ორბელიშვილი, ლეაწლისა წმიდისა და სანატრელისა მოწამისა და მეფისა ლუარსაბისი	33-49
შესხმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვისი და ელისბარისი და უწყება წამებისა მათისა	49-63
წამება და ლეაწლი წმიდისა დიდისა მოწამისა რაყდენისი	64-79
დაწინება წმიდათაგანისა მამისა ჩუენისა ისე წილკანელი ეპისკოპოსისა	79-95
შესხმა და წამება წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა არჩილისი	95-108
და ნ ა რ თ ი I	
გაბრიელ მცირე, ცხობრება და მოქალაქეობა ღირსისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა სქემოსან ონისიფორესი	109-122
მოკლე მოთხრობა თვით პორფირისათჳს	122-125
სპირიდონ გრძელიშვილი, ცხოვრება და მოღვაწეობა სანატრელისა მამისა ქრისტესია მონაზონისა	125-136
XVIII საუკუნის ქართული პავიოგრაფია	136-201
და ნ ა რ თ ი III	
ბიბლიოგრაფია ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლებისა	202-276
ლექსიკონი	227-291
საძიებლები	292-297
ბოლოსიტყვაობა	298

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕГРУЗИНСКОЙ
АГИОГРАФИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

КНИГА V

(На грузинском языке)

ТБИЛИСИ
«МЕЦНИЕРЕБА»
1989

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სამეცნიერო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

სბ 2744

გამომცემლობის რედაქტორი ელ. ბათიაშვილი
მხატვრული რედაქტორი გ. ლომიძე
ტექნიკური რედაქტორი ნ. ბოკერია
კორექტორი ელ. ჩხარტიშვილი
გამომშვები ნ. მაისურაძე

გადაეცა წარმოებას 22.7.1984; ხელმოწერილია დასაბეჭდად
21.11.1988; ქალაქის ზომა 60×90¹/₁₆; ქალაქი № 1; ბეჭდვა მა-
ლალი; გარნიტურა ვენური; პირობითი საბეჭდო თაბახი 19; პირ.
საღ. გატ. 19; სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 16.65;

უე 01730; ტირაჟი 1 400; შეკვეთა № 1182.

ფასი 3 მან. 30 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 380060, კუტუხოვის ქ. 19
Издательство «Мецниереба», Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19.

380060, ქ. თბილისი, ვაჟა-ფშაველას პრ., მედქალაქი,
II სსსწ. კორ., საქ. სსრ გამსახელობის № 4 სტამბა.
380060, г. Тбилиси, пр. Важа-Пшавела, Медгородок.
II учеб. корп. типография № 4, Госкомиздата Груз. ССР.

